

ris, & incertis illum uti. A. Semperne incertis? B. Non hoc dico: sed aliquando incertis. A. Nonne idem Burchardus fecit, & Ivo, & Deusdedit, & qui se authenticis uti professus est, Anselmus? B. Ab his cavere debuit, in quibus illi lapsi sunt. A. Nomina indica apocryphorum, & incertorum. B. Liber *Pastoris* apocryphus est a teste Gelasio, & LXX. Episcopis in synodo b. Hoc idem referunt Burchardus c, & Ivo d, *Hermes in libro Pastoris: Ego dixi pastori: Domine si quis mulierem* &c. Hæc posuit *Palea causa XXXIV. extrema e*. Refert Ivo in panormia f, & in excerptionibus g & ut ex concilio Arelatenfi Bern. Papiensis h, & Gregor. IX. i Hic Hermetis liber extat, & verba relata posita sunt mandato quarto ejus libri (x). Adduntur illic alia verba ab Ivone quoque in excerptionibus relata, quæ Gratianus k, & Ivo in panormia l Augustino adscribunt. Sic enim ait Gratianus *causa XXIX. Idem Augustinus de Adulterinis conjugis libro secundo. Non solum mœchatio est* &c. A. Si libro *Pastoris* uti, crimen est; id *Palea* obici debet, & Ivoni. At qui verba Hermetis vel Augustino, vel Arelatenfi concilio tribuerunt, neque id primi fecerunt, sed aliorum fidem secuti sunt, cur acerbe accusandi sint, non video. Ante Gelasium autem hic

liber in pretio fuit, ut ex Athanasio m, & Tertulliano, & Hieronymo cognovimus. Damasus quoque in Pii vita, & ipse Pius Pontifex epist. I. eum probare videntur. Ejus verba extant apud Gratianum *de consecratione distinct. III. cap. XXI. n* & Ivonem *parte IV. cap. III. O CXLV.* B. Nihil illic de libro *Pastoris* scriptum est; sed Hermes laudatur, eique apparuisse dicitur Angelus in habitu pastoris, eique præcepisse, ut Pascha Domini die dominico ab omnibus celebraretur. A. Ivo hæc refert in libro Pontificali scripta esse. Sub Pii Papæ Episcopatu Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum venit ad eum in habitu pastoris, & præcepit ei, ut Pascha Domini die dominico celebraretur. Hermetem, & qui cum eis * fratres sunt, inquit Hieronymus in ecclesiis scriptoribus asserunt auctorem esse libri, qui appellatur Pastor, & apud quasdam Græciæ ecclesias etiam publice legitur: revera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurpaverunt testimonia, sed apud Latinos pene ignotus est. B. Ut posteriores cogitationes Græco proverbio meliores esse dicuntur: sic etiam posterior ætas certiora de libro *Pastoris* a statuit (β). A. Habesne alios dicere aut incertos, aut apocryphos libros a Gratiano. relatos? B.

m Vid. Athan. in epist. 39. Festiva.

n De conf. d. 3. c. 21. Nosse.

* eo. f.

F 2

Ma

scripta in bibliotheca monasterii Dominicorum: & quæ citantur infra 33. q. 1. c. QUOD AUTEM &c. sequenti, videntur esse hujus Gregorii tertii. Et in scol. NUBAT. Hoc Anglicis concessum est, ut dicit: Greg. (malo, Gratianus) quia novi erant in fide, ut inf. ead. §. Quamvis. sed male, quia iste non fuit Greg. magnus, nec scribit Augustino Anglor. Episcopo, cui illa concessio facta est. 35. q. 3. QUÆDAM LEX. Verba cap. 24. Si quis cum noverca. d. q. 7. in fine. Illud vero Gregorii &c. ut in dialogo. In notis est: ANGLICIS. Vere hic auctor glossæ animadvertit, Gratianum, quod Gregorius tertius scripsit ad Bonifacium legatum Germaniæ pro causis Germanorum, retulisse ad ea, quæ multo ante B. Gregorius primus scripserat ad Augustinum Anglorum Episcopum, dispensando cum Anglicis ad fidem nuper conversis super gradibus consanguinitatis, & affinitatis, & habetur infra 35. q. 2. & 3. c. QUÆDAM LEX. & q. 5. c. AD SEDEM. Et in scol. ILLUD VERO. Quandoque bonus dormitat Homerus. Vagatur Gratianus pro solutione illius cap. supra ead. QUOD PROPOSUISTI. & cum non inveniat, somniano attribuit S. Gregor. minori, quod egregius doctor S. Gregor. major scribit Augustino 35. q. 3. QUÆDAM LEX. Sed hic ca-

sus reprobatus est supra.

(x) *Distinct. 15. cap. 3. Sancta. in eodem libro, §. In primis. hæc verba sunt: Liber, qui appellatur Pastoris apocryphus. Et in margine: Burch. l. 3. c. 221. Ivo part. 4. c. 65. Pann. l. 2. c. 123. Inscriptio cap. 7. Ego dixi. 34. q. 1. hæc est: (Item Hermes in libro Pastoris mandato quarto) Palea. Et in margine: Ivo p. 8. c. 241. Pann. l. 7. c. 38. Sent. 4. dist. 35. ext. de adult. Si vir. Et in notis: In hoc capite emendata, & addita nonnulla sunt ex originali, & ceteris collectoribus. Inscriptio capituli 3. Si vir. de adulteriis, in Romana editione est: Ex concilio Arelatenf. Et in margine: alias Aurelian. Vide c. 3. eod. tit. in 1. compil. & notas hujus capituli.*

(β) *Inscriptio cap. 6. Non solum. 28. q. 1. in eodem libro est: Idem (Augustin.) de adulterinis conjugis lib. 2. Et in notis additur: In eo libro non extat: sed apud Hermetem in libro pastoris, mandato quarto, ex quo citat Ivo hoc una cum palea, EGO DIXI. inf. 34. quæst. 1. & 2. Et quoniam in eo mandato tam de viro, quam de muliere agitur, est aliqua verborum varietas, sed eadem sententia. In margine hæc sunt: Ivo p. 8. c. 243. Pann. l. 7. c. 34.*

▲ Certum est hunc librum esse apocryphum, quod extra canonem ab omnibus Ecclesiis collocetur. Antiquum tamen esse & magnæ apud veteres auctoritatis ostendit nuper eruditissimus amicus noster Joannes Baptista Cotelerius societatis Sorbonicæ Theologus in Notis ad hunc librum, Has tu consule, lector, & mihi pro indicina gratiam habeto. B.

Ibid. De eo in dictis Apocryphis pluribus. M.

a Vid. Euseb. lib. 3. c. 25.
b Dist. 15. c. 3. Sancta.
§. In primis.
c Burch. lib. 3. c. 221.
d Ivo lib. 2. tit. 11. c. 36. panorm.
e p. 4. c. 65. decr.
f 34. q. 1. c. 7.
g Ivo lib. 7. tit. 5. c. 2. panorm.
h Ivo p. 8. c. 243. decr.
i c. 3. De adulter. in 1. collect.
j c. 3. eod.
k 28. q. 1. c. 6. Non solum.
l Ivo lib. 7. tit. 4. c. 7. panorm.

Maxime. *Canones Apostolorum* a, & *canones sextæ synodi* b repetitæ in Trullo. A. Magnas tu quidem turbas moves, si hos omnes canones reiciis. Legistine unquam Francisci Turriani mei libros? c B. Legi: & hominem ipsum, ut doctum & pium, & tibi conjunctissimum, valde diligo. A. Probatne is, an improbat omnes illos canones? B. Apostolorum canones quinquaginta probat, ex ceteris aliquot reiciit. Sextæ synodi improbat aliquos, alios non recipit: sed ut antiquorum Patrum legi posse ait, licet careant illa generali auctoritate, qua Græci existimant excellere. A. Feliciores fuimus his temporibus nati, quam multi ex majoribus nostris. *Clementis Romani* d octo libri *constitutionum Apostolorum*, sive doctrinæ Apostolicæ, Græcæ, & Latine editi sunt, qui fons est istorum canonum, qui dicuntur Apostolorum. B. At,

Gelasius in illa synodo LXX. Episcoporum apocryphum esse ait *librum Canonum Apostolorum a*. Et sextæ illius synodi repetitæ Patres, octo libros illos Clementis ab hæreticis corruptos esse affirmant, sed XXCV. canones Apostolorum recipiunt capite secundo, cujus pars posita est a Gratiano *distinct. XVI. cap. IV. & VII. b* ab Ivone in panormia: & in excerptionibus c, & refert liber Cæsaraugustanus d (x). Isidorus quoque in ea præfatione conciliorum, quam Gratianus refert *capite primo illius distinct. XVI. e* sic ait: *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes Apostolica recepit, nec sancti Patres illis assensum præbuerunt: pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur: tamen ab auctoritate canonum atque Apostolica, eorum gesta constat esse* re-

a *Dist. 15. c. 3. §. In primis. Bur. ch. 1. 3. c. 221. Ivo l. 2. tit. 11. c. 36. panorm. & p. 4. c. 65. decret.*
b *Dist. 16. c. 4. Placuit. & c. 7. Quoniam.*
c *Ivo lib. 2. tit. 11. c. 29. & 38. panorm. & p. 4. c. 106. & 123. & 124. decret.*
d *Cæs. lib. 1. c. 40. & 42. & 52. & lib. 2. c. 8.*
e *Dist. 16. c. 1.*

[x] *Capite tertio Sancta, distinct. 15. §. In primis. hæc verba sunt in Gregoriana editione: Item itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis lib. 8. apocryphum. Et in margine: decem orig. Et postea: Liber, qui appellatur sortes Apostolorum, apocryphus. Liber Lufanæ apocryphus. Et in margine: qui appellatur Laus Apostolorum, orig. Et mox: Liber canonum Apostolorum apocryphus. Inscriptio cap. 4. Placuit. distinct. 16. hæc est: Item 6. syno-*

us cap. 2. *Et in margine: Ivo p. 4. c. 106. Pann. l. 2. c. 125. Inscriptio capituli septimi Quoniam. hæc est: Unde sancti patres in eadem (sexta) synodo secundo congregata dixerunt. Et in margine: Ivo septimam vocat. Et: Ivo p. 4. c. 123. Et in oratione allocutoria Patrum, qui in Trullo convenerant, ad Justinianum Imp. Et in vers. Placuit. c. 2. Ejus synodi. sup. ead. c. PLACUIT. Ivo. p. 4. c. 106.*

A De iis vide sodes *Histor. meam jur. Eccles. n. 105. 122. & seqq. M. (9)*.

B Omnem movent lapidem Baronius, & ex eo Longus a Coriolano, & nuper Cabassutius alique Pontificii ut hæc sit *Pseudo Synodus, erratica Synodus, canones spurii, suppositi*; & cum Augustino hic in censum incertorum aut apocryphorum referantur. Sine ulla ratione incerti aut apocryphi dicuntur. Satis enim Patres seu conditores eorum noti sunt, qui ipsi profitentur, quid faciant, nempe quod suppleant defectum quintæ & sextæ Synodi, & ipsi Papæ Romani iis utuntur, eosque citant. Vide sis hos concise adferentem Clariss. Mornæum in *Myster. iniquitatis* mihi pag. 119. & seq. edit. *Gorichemens.* item Balsamo ad Præf. hujus Concilii. Sed an non erroribus multis scarseant isti canones, non est hic disquirendum. Sufficiat hic esse genuinos, & Concilii Universalis, quod jussu Justiniani est convocatum, ut adferit citato loco Balsamo. M. [10].

C Vide sodes de impudentissimo isto defensore omnium apocryphorum, judicia in *Histor. jur. Eccles. n. 110. 124. 130. pag. 125. num. 224. pag. 238. & num. 228.* Adde Doctiss. Blondellum in *Pseudo Isidoro & Turriano vapulante.* Potissimum in prolegum: neque amplius subscribes Augustini elogio hic, fuisse hominem Doctum & Pium. M. (11).

D Latissime de his egi in *Histor. jur. Eccles. num. 105. & seqq. multis, M. (12).*

(9) De Canonibus Apostolicis satis dictum est in Nota (1) præcedenti. W.

(10) Semper ab Ecclesia Canones Trullanæ Synodi, & merito quidem veluti apocryphi rejecti fuerunt, quamquam eorum nonnulli laudabiles sint, veramque Doctrinam contineant; cum tamen legitime ea Synodus congregata non fuerit, plurimaque decreverit adversus Ecclesiæ Doctrinam, & mores; hinc tamquam authenticos non admisit. De istis Canonibus ita scribit Anastasius in Præfatione VII. Synodi ad Joannem VIII. = Ergo Regulas, quas Græci a Sexta Synodo perhibent editas, ita in hac Synodo principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus Canonibus, vel Decretis Sanctorum hujus Sedis Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ = Idipsum scribit in Præfatione VIII. Synodi ad Hadrianum II. & in vita Joannis VII. Venerabilis Beda pariter in *Lib. de sex Mundi Etatibus* ad annum 4649. scribit = Sergium Ecclesiæ Romanæ Pontificem erraticæ Synodo, quam Justinianus Constantinopoli congregaverat, favere, & subscribere noluisse: Hinc Car-

dinalis Humbertus Lib. contra Nicætam in Bibliotheca SS. Patrum Tom. 18. Col. 412. scripsit = Non autem mirum, si Agathonis Papæ, & Sanctis Patribus Sextæ Synodi vestra imputetis deliramenta; & quæ aut corrupistis, aut finxistis capitula; cum etiam ipsi Domino Jesu, & Apostolis ejus imputetis figmenta. Unde nos scientes sextam synodum ad destruendam Hæresim Græcorum Monothelitarum non autem ad tradendum Romanis novas institutiones congregatam, Capitula, quæ nobis sub ejus auctoritate exponitis, omnino refutamur, quia prima, & Apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec observat; quia aut sunt nulla, aut, ut vobis libuit, depravata = Maximo ergo jure dicuntur Apocryphi; hoc enim nomen *Apocryphus* librum significat ab Ecclesia rejectum, non ut falsum, sed ut non authenticum, aut de quo dubium est, an sit authenticus: videatur Macri ad verba *Apocryphus, & Pseudophorum.* W.

(11) De Canonibus Apostolicis dicta sufficiant in Nota (1) præcedenti. W.

(12) Prædictam Notam (1) præcedentem videre satis est. W.

remota, atque inter apocrypha deputata. Hæc verba in omnibus veteribus libris Hispaniæ conciliorum inveniuntur, non illa quæ Isidorus Mercator in præfatione conciliorum scripsit, quæ etiam Gratianus *capite quarto ejusd. distinct.* posuit *a*. Neque distinxit a varietatem horum scriptorum, ut debuit, cum contraria dicerent: hic enim Mercator hos canones probat, quos ille rejecerat: sed utrumque Isidorum vocat. Tantum *capite primo* ait: Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos Isidorus scribit, dicens. Demochares in margine addit. Isidorus in principio conciliorum, de qua re Contius dubitat. At de Mercatore Gratianus *cap. IV.* ita scribit: *Epistola Isidori in capite canonum. Isidorus servus Christi lectori suo conservo. Propter eorum auctoritatem &c.* Apud Ivonem *b* in veteri panormiæ libro dicitur *Isidorus Mercator B.* Et in excerptionibus sic est: *Ex præfatione Isidori in opus canonum. Isidorus*

Mercator servus Christi &c. Idem nomen scio in quibusdam veteribus libris conciliorum Romæ inveniri. In margine tamen Ivonis, *Peccator* appellatur *c*. Te quoque ipsum scio exemplum illius Hispanicæ præfationis Romam ad Michaellem Thomalium, & Petrum Ciaconem misisse, & hanc varietatem notasse, illoſque & ceteros selectos viros valde fuisse eo munere delectatos, propterea quod fontes ignorarent illius capituli primi Isidori (*x*). *A.* Quid pluribus verbis opus est? Media via *d* inter eos, qui probent, & eos, qui improbent, placet. Cujusmodi est Humberti Silvæ Candidæ Episcopi Cardinalis Leonis IX. Legati *c*, cujus esse existimo verba Leoni IX. adscripta, quæ Gratianus refert *capite tertio illius distinctionis d; Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis capitulis L. quæ decreverunt orthodoxæ fidei tractatores adjungenda.* Hæc

c Humbert.
Contra Nicetam.
d Dist. 16.
c. 3. Clementis.

a c. 4. §.
1. dist. 16.

b Ivon. lib.
2. tit. 11. c.
39. panorm.
c p. 4. c.
107. descr.

(*x*) In eadem editione inscriptio *cap. I. distinct. 16. hæc est:* Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos Isidorus scribit, dicens: „ Canones, qui dicuntur Apostolorum &c. “ *Et in notis:* Caput hoc est in præfatione Isidori ad collectionem conciliorum, quæ ex bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ descripta, Romam missa est. Nam in illa, quæ vulgata Isidori collectioni, de qua initio dictum est, præponitur, contrarium potius videtur dici, & refertur infra *c. PLACUIT.* hac eadem dist. si modo idem est Isidorus. *Et in indice librorum ante verba Gratiani:* Isidori collectionis canonum præfatio alia a vulgata, missa ab Archiepiscopo Tarraconensi & Alvaro Gomez ex bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ. *Capite 4. Placuit, ejusdem dist. vers.* Isidorus. *hæc verba sunt, quæ melius capiti quinto adscribi deberent:* Epistola Isidori in capite canonum. „ Isidorus servus Christi lectori suo conservo. Propter eorum auctoritatem &c. “ *Et in margine:* Ivo p. 4. c. 107. Pann. l. 2. c. 125. *Et in notis hæc sunt:* Hæc epistola ab Ivone vocatur Præfatio in opus canonum, & est ea, quæ Isidori nomine est præposita tomis conciliorum, licet in vetustiore editione, in qua purior est Isidori collectio nonnulla verba desiderentur. Est autem confectum hoc caput ex duobus locis illius præfationis. Nam verba illa: PROPTER EORUM AUCTORITATEM &c. usque ad vers. CONSTITUTIONE, non longe absunt ab initio. Reliqua vero sunt in extremo: ISIDORUS SER-

vus: In Pannormia est eodem modo, atque apud Gratianum. Apud Ivonem & in manu scriptis collectionis illius codicibus est „ Isidorus Mercator servus Christi conservo suo, & parenti fidei (al. fidei) in Domino salutem “. In vulgatis autem conciliorum editionibus „ Isidorus peccator, servus &c. “ *In indice librorum ante verba Gratiani hæc sunt:* Isidori collectio canonum ex Vaticana, & Dominicana supra Minervam. *Et in admonitione ad lectorem:* Ceterum inter privatos collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus: cujus collectio protenditur a canonibus Apostolorum usque ad concilium Hispalense secundum: habeturque in duobus codicibus Vaticanæ bibliothecæ, & uno monasterii Dominicani sanctæ Mariæ supra Minervam: extat autem impressa in editionibus conciliorum in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis conciliis, scriptisque admixta. Isidorum hunc Igmarius Archiepiscopus Remensis in libro de synodis, celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, a quo testatur etiam Trittemius librum Decretorum esse conscriptum: ac certe multa verba, quæ in præfatione hujus collectionis leguntur, sunt in libro quinto etymologiarum. In codice autem Dominicanæ bibliothecæ initio præfationis ita legitur: „ Isidorus Mercator servus Christi lectori conservo suo &c. “ nec multo secus in Vaticanis, quo loco in impressis est „ Isidorus peccator servus Christi &c. “

A Laudavi Augustini hunc locum, in eumque digitum intendi in *Histor. jur. Ecclesiast. num. 130. M.*

B De hisce cognominibus pessimi hujus impostoris dixi in *Histor. jur. Eccles. num. 225. M.*

C Loquitur de Isidori collectione, qui vulgo Mercator dicitur, cum in codicibus quibusdam manuscriptis legatur *Peccator.* Vide illustrissimum Archiepiscopum Parisiensem, Petrum de Marca in libro tertio de concordia sacerdotii & imperii cap. 5. §. 2. B.

D Hæc hic non tuta nec vera. Omnes enim hi canones falsi, spurii, suppositi, mentiuntur nomen & sæculum Apostolicum, quod singulari volumine occupatissime demonstravit Doctissimus Dalæus in *Pseudepigraphis Apostolicis; & Ego in Histor. jur. Eccles. a num. 122. & seqq. M.*

a Ivo d.
it. II. c. 37.
panorm. c.
d. p. 4. c.
105.

Hæc etiam Ivo refert a, sed pro *orthodoxæ fidei tractatores*, habet, *orthodoxis regulis*, aptius. Sic in Corpore canonum ex Dionysii Exigui interpretatione, & in Isidori Mercatoris collectione tantum hos L. canones invenies. Hoc Gratianus, & veteres collectores referunt, item Romanus in libro Pœnitentium, & Ansegisus lib. I. Capitularium Caroli. Si tu Gratianum alicubi pluribus usum scis, locum ostendito. B. Nullum nunc ostendere possum (α). A. De sexta synodo cras pluribus agemus.

DIALOGUS SEPTIMUS.

De Capitibus sumptis a sexta synodo.

A. DE sexta synodi repetita in Trullo decretis, sive regulis agendum est. Neque credo te dubitare de fide sextæ synodi, quæ contra Monothelitas habita est Constantinopoli in Trullo, quod palatii, sive aula Regiæ nomen est b, sub Agathone Pontifice, & Constantino IV. Imperatore. Hæc confirmata est, mortuo Agathone, a Leone Minore. Hanc nullos canones fecisse, tam Græci, quam Latini confitentur. Sed & in his ipsis regulis, de quorum auctoritate dubitamus, hoc aperte dicitur. Recita ex Tiliu libro, quem habes, Græca verba epistulæ, sive adlocutionis hujus synodi. B. επειδή δὲ αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ συνόδοι, αἱ κατὰ τὴν αὐτὴν βασιλίδαν καὶ Θεοφύλακτον πάλιν συναθροίσασθαι, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουστινιανῶν τῆς δευτέρας λήξεως ἢ δὲ ἐπὶ τῆ ἐν εὐσεβείῃ τῆς μήνης γενομένης ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου πατρὸς τῆς ἡμετέρας, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατριῶς διατρα-

b Vid. Ivo
p. 4. c. 120.
c. 124. c.
125. decr.

(α) *Capitis tertii distinct. 16. in eadem editione verba sunt*: Item Leo Papa nonus contra epistolam Nicetæ Abbatis: „ Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis quinquaginta capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ fidei adjungenda “. *In margine hæc sunt*: Ivo p. 4. cap. 105. Pannorm. l. 2. c. 124. *ORTHODOXÆ*: al. regulis orthodoxis. al. regulis orthodoxiæ. *In notis ita scriptum est*: Hoc caput sumptum est ex responsione Humberti legati Leonis noni ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi contra Latinos editum: quæ Romæ in monasterio sanctæ Mariæ novæ, & in multis privatis bibliothecis extat manu scripta. Merito autem potuit citari Leo IX. quod ejus auctoritate, & jussione Humbertus legatus sedis Apostolicæ ea scripserit. *Initio ejusdem distinct. hæc sunt Gratiani verba*: Apostolorum vero canones, qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt quinquaginta. *Et in notis*: *TRANSLATI*: In titulo, qui præponitur ca-

νόσασθαι μυσήριον, ἑδραμῶς ἱερῶς κωνῆνας ἐνέγραψαν, καθάπερ αἱ λοιπαὶ ἅγιοι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ συνόδοι. A. Satis est ad id, quod volebam. Latine recitet C. noster. C. Cum quo Imperatore loquitur hæc synodus? A. Cum Justiniano posteriore ejus Constantini filio, sub quo sexta synodus habita est. C. Quo pacto probas, eum esse Justinianum posteriorem? A. Quia prioris Justiniani, sub quo synodus quinta habita est, mentio hic fit, eumque mortuum esse, verba illa, τῆς δευτέρας λήξεως, ostendunt. Inscriptio epistulæ ad Justinianum missæ recitetur. B. τῶ νοσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῶ ἢ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ συνόδῳ &c. A. Recitet. C. Gratiani verba *capitis VII. distinctionis XVI. c. C. Unde sancti Patres in eadem synodo congregati dixerunt. Quoniam sanctæ universales synodi, quinta sub Justiniano Augusto, sexta sub Constantino patre suo Augusto.* [A. Tuo pro suo scribendum: idque Contio placet, qui non recte hæc esse verba VII. synodi scribit.] C. *de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt, sicut ceteræ quattuor universales synodi: propterea nos convenientes in hanc Imperialem urbem, sacros canones conscripsimus.* A. Gratiani verba cum Ivone d conferantur. C. *Epistula septimæ synodi ad Justinianum filium Constantini.* A. Placet inscriptio, si sexta pro septimæ scribatur. C. In aliis verbis nulla varietas est, nisi quod tuo pro suo scribit, tuam opinionem confirmans. A. Confer cum libro Casaraugustano e. C. Inscriptio eadem est: sed sexta pro septimæ habet. Vox tua non sua confirmatur: cetera ut Gratianus, & Ivo habet (β). A. Hoc jacto

c Dist. 16.
c. 7. Quoniam.

d Ivo p. 4.
c. 123. decr.

e Cas. lib.
l. c. 40.

nonibus Apostolorum in collectione Isidori, & in concilio Stephani Papæ IV. (cujus magnam partem Deusdedit Cardinalis in sua canonum collectione refert) pro voce *TRANSLATI*, habetur, *PROLATI*. Dionysius certe Exiguus nullam hujus versionis mentionem fecit, & aliqui scriptores solent epistolas Clementis hoc modo citare, „ Ex dictis Petri Apostoli per Clementem prolatis “: ut auctor Polycarpi, & alii.

(β) *Gratiani verba sunt in extremo cap. 6. Habeo. dist. 16. in editione Gregoriana*: Ex his ergo colligitur, quod sexta synodus bis congregata est, primo sub Constantino, & nullos canones constituit, secundo sub Justiniano filio ejus, & præfatos canones promulgavit. Unde sancti patres in eadem synodo secundo congregati dixerunt. *In margine est*: Ivo VII. vocat. Et: Ivo part. 4. c. 123. Et in orat. allocutoria Patrum, qui in Trullo convenerant, ad Justinianum Imp. *Verba capituli VII. sunt*: Quoniam sanctæ, & universales synodi, quinta sub Justiniano Augusto, sexta sub Constantino patre suo (*sic scribe tuo, ut in erratis notatur*) Augusto, de mysterio fidei ple-

jacto fundamento, nullos canones fecisse illam sextam universalem synodum? videamus nunc, cur hi canones sextæ synodi appellerentur. Et hoc ex Tarasii verbis in septima synodo dictis elicietur. Recita, quæ Gratianus capite V. & VI. illius distinct. XVI. a scripserit. C. *Sextam synodum sanctam cum omnibus canonibus suis recipio.* Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit? quod ex quarta actione sextæ synodi facile absolvitur. A. *Septimæ pro sextæ scribendum est: idque Contius probat, quamvis eandem octavam dicat vocari; quod falsum est.* C. *Ait enim Episcopus Petrus Episcopo Nicomediæ.* A. Hoc etiam mutandum est: *Ait enim Petrus Episcopus Nicomediæ.* C. *Habeo librum continentem canones sanctæ synodi sextæ. Patriarcha dixit.* A. Hic est Tarasius, ut dixi. C. *Quidam scandalizantur per ignorantiam pro canonibus istis dicentes: numquid sexta synodus canones fecit? Sciant ergo, quoniam sancta synodus sexta sub Constantino congregata est contra eos, qui dicebant unam operationem, & unam voluntatem esse in Christo.* (A. Hos Monothelitas appellabant.) C. *In qua sancti patres illos, utpote hæreticos anathematizaverunt, & orthodoxam fidem explanaverunt. Soluta est hæc synodus Constantini XVI. anno. Post quattuor vero, aut quinque annos iidem sancti patres congregati sunt sub Justiniano filio Constantini, & prædictos canones promulgaverunt. De quibus nullus dubitet. Qui enim sub Constantino Imp. in synodo fuerunt, iidem ipsi Episcopi sub Justiniano istis canonibus subscripserunt. Oportebat enim, ut synodus universalis canones ecclesiasticos promulgaret.* A. Videtis Tarasii rationes quales sint. Quod iidem Episcopi interfuerint, & subscripserint, quod post breve tempus, hoc est, quattuor, aut quinque annos; quod oportuit synodum habere canones. B. Quid si hæc omnia falsa sint? nam neque iidem Episcopi interfuerunt, nec subscripserunt; neque post solos quinque annos. Postremo non est necesse canones synodum constituere. Id ex quinta, & sexta synodo manifestum est. A. Hoc postremum verum est: cetera postea dices. Volo enim, ut prius conferamus Gratiani verba recitata cum Ivone, & Cæsaraugustano libro. C. Est etiam nonnihil reliqui apud Gratianum. A. Recita. C. *Item sancta synodus universalis sexta post promulgatam ab ea definitionem contra Monothelitas, Constantino Imperatore, qui eam congregaverat, non multo post*

defuncto, Justiniano ejus filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus. A. Non recte hæc edita sunt: lege conjunctim: *pro eo, eadem Sc. C. Filio ejus regnante pro eo, eadem sancta synodus divinius inspirata iterum Constantinopoli quarto, aut quinto anno congregata est, & canones numero CCII.* (A. Legge CII.) C. *Ad correctionem ecclesiæ promulgavit.* A. Hæc sunt ex actione sexta septimæ synodi. Confer nunc Ivonis verba *parte IV. cap. CXXI. C. Actio quarta sextæ synodi.* A. Septimæ pro sextæ scribendum, ut apud Gratianum. C. *Petrus Nicomediæ Episcopus dixit.* A. Hæc meliora sunt, quam illic. C. *Habeo librum Sc.* Omnia habet, ut Gratianus. In fine post verbum, *promulgaret; Actio sexta tomo primo contra falsam septimam synodum. Septima synodus quomodo dicitur, quæ non concordat præcedentibus sex universalibus synodis?* A. Ex his apparet, omnia supra scripta esse ex septima synodo, quæ pseudosynodum dictam septimam evertit. Confer ultima verba Ivonis cum ultimis Gratiani verbis. C. *Item sancta sexta synodus Sc.* Eadem verba, sed melius ea scribuntur, quæ tu admonuisti. *Et Justiniano filio ejus regnante pro eo, eadem sancta synodus Sc.* Sic etiam illa de numero canonum CII. A. Confer cum Cæsaraugustano libro. C. Contuli. Initio hæc sunt: *Actio quarta VI. synodi. Georgius Patriarcha b dixit. Quidam per ignorantiam Sc.* A. Hæc mendola sunt. C. Et post verbum, *scripserunt*, additur: *Actio sexta tomo primo. Sancta sexta Sc.* c quædam videntur desiderari. De numero canonum, ut Ivo. A. Quid nunc B. habes contra Tarasii argumenta? B. Neque eisdem Episcopos interfuisse, neque post quattuor solos, aut quinque annos habitam fuisse. Utrumque docent aperte Græci duo Theophanes, & Anastasius bibliothecarius. Annorum enim subducta ratione, quibus Constantinus superstes fuit post sextam synodum, & annorum Justiniani ejus filii, antequam eiceretur a Leontio, & ejusdem Leontii, & Absimari tyrannorum, & ejusdem Justiniani iterum Imp. fiunt anni XXVII. Quo medio tempore multi Episcopi, qui in ea synodo fuerant, mortui sunt, quos illi enumerant. Sed illud potissimum est, quod hæc pseudosynodus post solutam sextam habita est, ut aperte dicit idem Tarasius: at convocare generalem synodum, & in ea præsidere, & acta confirmare, solius est Romani Pontificis A. In hac repetita

b Cæs. lib.
1. c. 28.

c Vidend.
Humber.
contra Ni-
cetam.

plenissime disputantes, canones non fecerunt &c.

A Loquitur heic Antonius Augustinus ex usu posteriorum temporum & sui sæculi. Nam antiquitus aliud obtinebat, ut cuius paulo erudito manifestum est. B.

Ibid. Ingenius hic iterum est Clariss. Baluzius; ei sis adde Mornæi *Mysterium iniquitatis*, ut alios innumeros taceam, qui ubique probat convocasse & præfuisse olim Imperatores in conciliis universalibus. M. (13).

(13) Consulatur Nota (8) præcedens; nec non Nota [d] ad Caput 11. Lib. 1. Duareni de Eccles. Ministr.

synodo non interfuerunt Legati Romani Antistitis, ut omnes Græci fatentur; numquam ab eodem convocata est, numquam confirmata: sequitur generalem non fuisse, aut cœcumenicam, ut ipsi vocant. Quod si generalis fuisset, non sexta, aut ΠΕΝΔΕΚΤΗΣ diceretur, sed septima. A. Confirmationem ex verbis Hadriani a Gratiano, & aliis relata probare quidam nituntur. B. Nosti, quid Turrianus tuus adversus hanc confirmationem a dicat? A. Redige in memoriam. B. Principio verba illa, *Sextam synodum sanctam cum omnibus canonibus suis recipio*: non esse Hadriani verba, sed Tarasii relata ab Hadriano. Id ex actione secunda septimæ synodi cognosci potest, in qua actione lecta est hæc Hadriani epistula ad Tarasium. A. Cur non contradixit Hadrianus verbis Tarasii, si falsa scribebat? B. Quia aliqua ratione recte loquebatur. Sextam scilicet synodum veram recipio & ejus canones, si qui sunt. Sed & si quis Græca verba cum

a Dist. 16.
c. 5.

Latinis conferat non inveniet de sextæ synodi tantum regulis loqui, sed de sex conciliorum regulis. A. Tarasius post illa verba retulit canonem hujus repetitæ synodi de agni pictura: pro quo canone tuendo, ut acerrimo telo contra hæreticos, omnem lapidem movet, ut persuadeat omnibus, sextam esse, & legitimam synodum eam, in qua is canon conscriptus est, usque eo, ut dixerit in synodo se habere subscriptionem omnium Patrum sextæ synodi, qui etiam post hunc, & ceteros canones subscripserint. B. Dicitur potest, Hadrianum hæc passum esse dici, & scribi, ut optato sine frueretur: quo hæresis illa effractorum imaginum tolleretur. Sed non sequitur omnes canones esse confirmatos: sed illum non esse improbatum. Alioqui sequeretur etiam, canones contra cœlibatum clericorum, & contra jejunia sabbati, & de sanguine, & suffocato confirmatos esse, quorum habuisse notitiam Hadrianum ignoramus (α). A. Hadriani verba legantur, quæ Gra-

(α) *Capitis quinti ejusdem distinct. 16. in eodem libro inscriptio est*: Unde scribit Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ: „Sextam synodum sanctam recipio cum omnibus canonibus suis“. *In margine est*: Ivo p. 4. c. 122. *In notis hæc sunt*: SEXTAM: Hoc habetur in secunda actione septimæ synodi in epistola Hadriani ad Tharasium: sed eo in loco Adrianus refert verba synodica epistolæ a Tharasio ad se missæ. Et hic Gratianus non refert propria ejus epistolæ verba. In versione enim Anastasii bibliothecarii sic legitur: „Invenimus autem in prædicta synodica epistola sanctitatis vestræ, post plenitudinem fidei, & confessionem sacri Symboli, & omnium sanctarum sex synodo-

rum, & de sacris, & venerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ jure, ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt“. Et hæc quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasio epistola: quod ex concilio Græco, & nova interpretatione clare apparet. *Sequuntur Gratiani verba*: Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit: quod ex quarta actione sextæ synodi facile absolvitur. *In notis est*: In secundo, & XII. Vaticanis est, sextæ, alias septimæ, & vere septima est, sed ob glossam nihil est mutatum. *In scholis hæc sunt*: SEXTÆ SYNODI: Falsa est littera, & debet ibi esse

A Lamitæ turres & pectines solis loquitur hic Turrianus. Neque fingere aut nugari novum ei, ut alibi demonstratum. Nunquam venerunt ista somnia & reservationes, ut vocantur a Jesuitis, mentales Hadriano in mentem, approbavit ille & Gratianus canones istius Concilii, non enim ignorare poterat, (profiterentur enim id ipsi Patres) synodum quintam & sextam non edidisse canones; itaque hos pro synodi sextæ canonibus habet & probat Hadrianus. M. (14).

Minist. & Beneficiis; ubi de Jure Principum circa Concilia sufficienter loquuti sumus. Non quidem magni facimus præcipites Hæreticorum opiniones; multoque minus a Mornæo per suum iniquum *Mysterium iniquitatis* perturbamur. W.

[14] Quini -- Sextæ synodi Canones ab Ecclesia Romana non fuisse receptos tanquam authenticos Joannis VIII. & Hadriani II. temporibus testis est Anastasius, ut in Nota (10) præcedenti demonstravimus. Hadrianus itaque I. eos Canones nequaquam comprobavit, quod ulterius evincitur ex ipsamet Hadriani I. Epistola apud Labbè Tom. 8. Concil. Col. 767. in qua loquens de Epistola Synodica Tharasio a se recepta ita scribit = Invenimus autem in prædicta Synodica Epistola Sanctitatis vestræ post plenitudinem Fidei, & confessionem sacri Symboli [hæc verba] Quia & easdem sanctas sex Synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ jure, ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt = Hæc verba inserta esse in sua Epistola ab Hadriano, excerpta tamen ex Epistola Tharasio convincitur ex textu ipsius Tharasio

Epistolæ ad Episcopos, & sacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, & S. Civitatis, directæ apud Labbè Tom. 8. Concil. Column. 814. In ea igitur Tharasio Epistola hæc leguntur verba = Ipsius autem Sextæ Synodi cum omnibus dogmatibus, quæ legaliter, ac divinitus ab ea promulgata sunt, etiam depromptos Canones recipio = Tempore autem Hadriani I. cum adversus Iconomachos præliaretur Ecclesia Catholica, gavisus est Summus ille Pontifex super iis Tharasio verbis, eo quod Canones Synodi Quini-Sextæ cum tanquam legitimos, & sub nomine sextæ Cœcumenicæ Synodi a Tharasio, aliisque Græcis admitti dignosceret, facile Iconomachos iri debellatum existimavit, quandoquidem in Canone 82. Trullano, Salvatoris Imaginem pingi posse, decretum esset. Ceterum de approbatione istorum Canonum ab Hadriano nequaquam habita, legantur Notæ Correctorum Romanorum ad Dist. 16. Decreti Gratianzi, Dialogus Septimus Libri I. Antonii Augustini de Emendat. Decreti, & Nota [10] præcedens. W.

a De con-
secr. d. 3. c.
29. Sextam.

Gratianus refert de consecratione distinct. III. cap. XXIX. a C. Item Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ. A. Non additur hic, *universali*, ut in Græcis libris mendose. C. *Sextam sanctam synodum recipio cum omnibus canonibus suis*, in quibus dicitur. *In quibus scripturis sanctarum imaginum*. A. *Scripturis* positum est pro *picturis*: est enim hoc caput XXIII. Trullianum, in quo est: *ἐν τισι τῶν σεπτῶν εἰκότων γραφῆς*. C. *Agnus Præcursoris digito ostensus depingitur*. A. *Lege clausulam ejus capituli*. C. *Verum igitur agnum dominum nostrum Jesum Christum, secundum imaginem humanam amodo etiam in imaginibus pro veteri agro depingui jubemus*. A. *pro veteri agno*, dicendum est. Confer cum Ivone b & Cæsaraugust. c C. *Adrianus Papa Tharasio Patriarchæ Actio secunda synodi septimæ. Sanctam sextam &c. In quibusdam picturis sanctarum imaginum &c. Verum igitur agnum, qui dominum nostrum Jesum Christum, secundum humanam imaginem effigiat, amodo pro veteri agno, in imaginibus depingui jubemus*. B. *Melius extreme*. Tom. III.

b Ivo p.
4. c. 122.
decret.
c Cæs. lib.
t. c. 39.

esse SEPTIMÆ SYNODI. Qualiter enim dubitaret sexta synodus de eo, quod ipsa fecerat? *Mox in margine sunt Jo. Fant. & Archid. nugæ. Capituli sexti inscriptio est post verbum absoluitur, jam relatum*: Ait enim Petrus Episcopus Nicomediæ: „Habeo librum continentem canones sanctæ sextæ synodi &c.“ *In margine est*: Ex actione quarta septimæ synodi. Et: IVO p. 4. c. 121. *In notis hæc sunt*: HABEO LIBRUM: Verba sunt Petri Episcopi Nicomediæ, ac Tharasio Patriarchæ CP. actione quarta septimæ synodi: quod quidem ipsi de centum duobus canonibus dixerunt, qui in Trullo tempore Justiniani Rhinotmeti secundo anno suæ revocationis ad Imperium editi sunt. Verum ex his ipsis verbis Tharasio apparet, eos canones non esse proprios sextæ synodi: quia fatetur post annos quattuor, aut quinque, quam ea synodus fuerat absoluta, canones illos fuisse editos: quo tempore certissimum est, neque eundem Romanum Pontificem, neque eisdem Episcopos fuisse. Quamquam in hac ratione temporis potius credendum est diligentissimis chronologis, Theophani, (cujus etiam verba quæ ad hunc locum pertinent, ex originali Græco Vaticano satis fideliter translata leguntur apud Franc. Turrianum libro de 6. 7. & 8. synodo) & Anastasio, & Georgio Cedreno, quam Tharasio. Illi enim non quattuor, aut quinque, ut Tharasio, sed 27. annos a fine sextæ synodi tempore Agathonis habitæ usque ad hanc hujusmodi Decretorum editionem asserunt intercessisse. Episcopos vero, qui hos ediderunt, noluisse ipsos edere tanquam canones sextæ synodi, sed voluisse supplere, quod videbatur in quibusdam, ac sexta synodo deesse, ipsa-

mum caput Gratianus posuit: neque enim illa, qui effigiat Græca verba habent. C. In Cæsaraug. libro tantum est: *Adrianus Papa Tharasio Patriarchæ. Sanctam sextam synodum recipio cum omnibus canonibus suis*. Sed apud Ivonem cap. CXXXVI. partis quartæ sic est: *Responsiones Adriani Papæ contra objectiones quorundam ad Carolum cap. XXXV. Sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens, ita constituit dicens. In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito præcursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiæ*. Et post pauca: *Secundum humanam figuram, & in imaginibus, & nunc pro veteri agno retitulari decernimus*. A. Hæc postrema obscurus dicta sunt. Prima verba hunc canonem satis confirmant: ceteros non item. De quibus alio die agemus. B. Omissa sunt alia ejusdem Hadriani verba, quæ sunt hæc, aut his similia. Idcirco testimonium de sancta sexta synodo pertulerunt, ut clarifice ostenderent, quod jam quando sancta sexta synodus acta est, a priscis temporibus sacras imagines, & historias pictas venerabantur.

G

Un-

met illorum ad Imperatorem allocutio testatur. Itaque nova dicenda est hæc Episcoporum coitio, ideoque Græci illam, ut scribit Balsamon, πενδέκτην, id est quintam sextam synodum appellant. Ceterum non fuisse omnes illos canones a Romana ecclesia receptos, duo viri rerum ecclesiasticarum peritissimi, Anastasius Bibl. & Humbert. quidem Leonis IX. legatus aperte testantur. Humbert. his verbis: „Non autem miror, si Agathoni Papæ, & sanctis Patribus sextæ synodi vestra impetitis deliramenta, & quæ, aut corrupistis, aut finixistis capitula &c. Capitula, quæ nobis sub ejus auctoritate apponitis, omnino refutamur: quia prima, & Apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec observat hactenus“, Anastasius vero in præfatione in VII. synodum ad Joan. VIII. ita scripsit: „Ergo regulas, quas Græci in sexta synodo perhibent editas, ita in hac septima synodo principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum sedis hujus Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ: quamvis omnes hactenus ex toto maneat apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in ceterarum Patriarchalium sedium &c. Quamquam eosdem patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta synodo sunt inventi: sed nullis certe probare possunt indicis“. *Ad vers. Sancta sexta. In margine additur*: Ex sexta actione septimæ synodi. *Verba ipsa non videntur sine merdo edita*: & Justiniano ejus filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus &c. *Illud recte est*: & canones numero CII. ad correctionem ecclesiæ promulgavit.

Unde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens &c. A. Ne his quidem verbis a omnes canones confirmantur. B. Non est audiendus Antonius Contius in hujus capituli editione, cum de picturis veteris ecclesie agit. A. Tacitis suffragiis ejus sententia improbetur (α).

(α) De consecrat. dist. 3. cap. 29. Sextam. in editione Romana inscriptio est: Item Hadrianus Papa Tharasio Patriarche in actione 2. ejusdem septimae synodi. In margine haec sunt: In epist. Hadr. ad Carolum c. 35. supra dist. 16. Et: in 6. syn. c. 82. Ivo p. 4. c. 122. & 126. Verba capituli 29. sunt: Sextam sanctam synodum recipio cum omnibus canonibus suis, in quibus dicitur: „ In quibus picturis sanctarum imaginum agnus praecursoris digito ostensus depingitur, qui in figuram gratiae transit &c “. In margine est: IN QUIBUS: In quibusdam vera lectio. Et in scholiis post Calum: in quibus scripturis, id est, pictoris (mendose pro picturis) & sunt verba canonum VI. synodi. In notis haec sunt:

A. Quid est ludere, si non hoc. Canon nullam habet auctoritatem nisi a concilio, canone isto conantur stabilire usum imaginum, an a canone, an vero a concilio auctoritas probationis dimanabit? M. [15].

B. Quia forte non satis promovet Romanam Idololatriam. Primitivam Ecclesiam quatuor aut quinque saeculis prioribus ignorasse imagines docte & accurate probavit ex antiquitate Ecclesiastica Doctiss. Dallæus in tract. de Imagin. M. (16).

C. De hisce nugis forte alibi dicemus. Casalius cum summa impudentia refert ad tempora Apostolica, & ex paganissimo originem arcessit in tract. quem potissimum ex Baronio & Spondano excerptit, de ritib. Eccles. part. 3. c. 48. Quid vel falsitatis arguere possunt, qui historiam & antiquitates Ecclesiasticas vel a limine salutarunt. Quae hic pro stabilendo more assert Augustinus, futilia sunt. M. (17).

[15] Verbis illudere nobiscum velle Maffrichtius videtur, dum tam pueriles opponit paralogismos. Definitiones Fidei, aut morum in Conciliis habitae, non aliunde quam a Spiritu Sancto praesidente, atque Episcopis assistente, juxta promissiones Christi Matt. ult. v. 20. = Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad Consumationem Saeculi = Ne adversus Ecclesiam suam Inferorum portae praevalent aliquando, Matt. 16. v. 29. columna enim, & firmamentum veritatis Ecclesia est ex Apostolo 1. ad Timoth. 3. v. 15. suam vim, & auctoritatem desumunt, dum quaestiones Juris resolvuntur. Quamquam autem quaelibet Synodus Oecumenica legitime congregata in definiendis Juris quaestionibus inerrantiae munere donetur; ad revincendos tamen Ecclesiae hostes, factis in praxim deductis sapissime uritur, quod praesertim Septima Synodus Oecumenica, dum licitum esse Sacrarum Imaginum cultum definiit, suumque Canonem quid novi non continere demonstravit, cum diu antea hujusmodi definitiones in Trullana Synodo ab ipsis Graecis antequam Iconomachi fierent, traditae essent. W.

(16) Vix Iconomachorum alluvies erupit ex Orco, quod statim ubique Ecclesiae Pastores, & Christifideles, quorum aures perculit rumor, invicti animi robore, & Scriptis, & Synodis, & Sanguine ipso avitam a Patribus religionem susceptam propugnarunt. Dallæus autem faciles solum animos suis potest commentis illudere, non veritatis lucem obnubilare. In actis Apostolicis cap. 5. v. 15. ipsam Apostoli Petri umbram a populis coli cepisse, & venerari apertissime legimus, cum per eam a suis languoribus sana-

DIALOGUS OCTAVUS.

De eadem re.

C. Quid est, quod contra canonem ab Hadriano confirmatum, tam Romae, quam in provinciis pictura Praecursoris Domini digito agnum ostendit? Idem etiam fit in globulis illis cereis, quae a multis *agni Dei* ab aliis *amuleta* dicuntur? c. A. Consuetudi-

De sexta synodo, & canonibus ipsius notatum est supra c. SEXTA SYNODUS. (deest dist. 19.) GRATIAE TRANSIT: Et in epistola Hadriani, & apud Ivonem par. 4. c. 122. legitur, in typum gratiae assumptus est: „ Apud eundem Iyonem c. 126. ex Hadriano ad „ Carolum, in signum relictus est gratiae “. Graece in canone sextae synodi est, *ὅς εἰς τὸν παρελήφθη τῆς χάριτος*, id est: „ qui in „ typum gratiae assumptus est “. Sed ob glossam non est mutatum. In extremo capite haec verba sunt: Verum igitur agnum D. N. Jesum Christum secundum imaginem humanam amodo etiam in imaginibus pro veteri agno depingi jubemus.

rentur infirmi. Temporibus Eusebii Caesariensis adhuc superestitem fuisse Salvatoris statuam aream ab Hemorroissa sanitati restituta in perpetuam beneficii suscepti memoriam erectam, testem ocularem seipsum exhibet Eusebius apud Natalem Alexandrum Dissert. 6. in historiam Saeculi 8. §. 2. & apud Tournely de Incarnat. Quaest. ultima. Ipsemet pariter Eusebius lib. 4. de Vita Constantini Cap. 21. refert piissimum illum Imperatorem in militum armis Salutifere Crucis imaginem insculpi fecisse. Inter omnes unus tamen audiendus Tertullianus vetustissimae antiquitatis dignissimus testis, qui adversus Catholicos in libro de pudicitia, ita scripsit = Procedant ipsae Picturae Calicum vestrorum, sed vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius; utrum ne Christiano, aut Ethnico peccatori de restitutione conlineet = & inferius in eodem libro subjungit = Ille si forte patrociniabitur Pastor, quem in Calice depingis = Tempore igitur Tertulliani in Sanctis ipsis Calicibus imaginem Salvatoris sub specie Pastoris pecudem ad ovile reducentis retinebat Ecclesia, W.

[17] Quid novi haud est, quod Nugas ore blasphemio Reformatores appellent, quae in Dei Ecclesia coluntur, & venerantur, tanquam Imagines Salvatoris. De Agnorum Dei usu, & antiquitate solliciti valde non sumus; cum id unum nobis sufficiat, quod scilicet cum veneratione recipiendi judicentur, & quia Salvatoris Imaginem praeserunt, & quia Pontificis benedictione donati sunt. Legatur hac de re Libellus Vincentii Bonardi, cujus meminit Baronius ad annum Christi 58. Num. 76. W.

dinis vis magna est in re præfertim, quæ potuit non impia videri. Cum enim pictura historiam doceat, vel potius rem gestam: cum Præcurfor digito agnum ostendit, venit in mentem inspicientibus eundem tunc dixisse: *Ecce agnus Dei*, & quæ sequuntur. Sic cum Petro aut claves dantur, aut oves committuntur: si claves, & oves pictæ sint, spectatores facilius rei gestæ recordantur, quam si simpliciter Christus loquens cum Petro pingatur. B. His imaginibus veteres usi sunt tum in hieroglyphicis, ut Ægyptii, tum in arte rhetores memoriæ, tum in nummis, & signis omnes populi, ac Reges, & Imperatores. A. Ita est, ut dicis. Sed nos de ceteris regulis agamus, quæ ex illa repetita synodo Gratianus refert. B. Non est ferendus Gratianus, cum ex hac synodo partem refert, in qua Cypriani synodum probare videtur de baptismo hæreticorum: cum contra Cypriani synodum omnes veteres Patres steterint. A. Græca verba a lege capituli secundi extremi. B. ἐπὶ μὴν καὶ τῆς Κυπριακῆς τῆς γενομένης ἀρχιεπισκοπῆς τῆς ἀφ' ἧν χωρῆς καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκ τεθέντα κανόνια, ὅς ἐν τοῖς ἑπτά προέδροις τόποις, καὶ μόνον κατὰ τὸ παραδοθέν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτισεν. A. Nunc C. Gratiani verba legat. C. *Opuscula Theophili &c. Cyrilli Alexandrini Episcopi, Cypriani Carthaginensis Episcopi, & synodum suam.* A. Ivonis verba b quæ sunt? C. Eadem fere, quæ antea diximus, nisi quod *eius*, pro *suam*, scripsit in excerptionibus, sed in panormia *suam* non *suum*, ut editum est. Sic etiam habet liber Cæsaraugustanus c. A. Mihi neque Græca verba, neque Latina placent: sed ut potius tota illa synodus repudietur [α]. B. *Caput quartum eius synodi* refert Gratianus *caussa XXVII. cap. VI.* d ut deponatur clericus, laicus excommunicetur, qui Deo consecratam corruperit. A. Reici non debet.

a Dist. 16. c. 7. Quoniam.

b Ivo p. 4. c. 134. decr. & lib. 2. tit. 11. c. 29. panorm. c. Cæsar. lib. 2. c. 8.

d 27. q. 1. c. 6. Si quis.

Sed ubi dicitur: *Item ex sexta synodo*: adde *repetita cap. IV. (β) B. Caput sextum* latius Græci, quam Gratianus e, & Ivo f habent. Ante subdiaconi ordinem uxorem clerico ducere licere: non postea. A. Hujus capituli ut ex *sexta synodo* Innocentius Tertius mentionem fecit g. B. Errorem Gratiani est secutus (γ). *Caput etiam septimum* plenius habent Græci, quam Gratianus h, & Ivo i, qui quasi ex *VII. synodo cap. VII.* id refert non recte: *Ne diaconus ante presbyterum sedeat, nisi locum tenuerit Patriarchæ, vel Metropolitanæ (δ).* *Capituli octavi* mentio fit in *septima synodo cap. VI.* (cujus verba refert Gratianus *distinct. XIX. k, & Ivo l in excerpt.*) de synodo femel habenda quotannis. A. Cupio scire, quibus verbis referunt, vel renovant septimi concilii Patres hunc canonem. B. ὡρισαν οἱ ἑκτῆς συνόδου ὅσοι πατέρες, & postea: τῶν ἐν τῇ κανόνια καὶ ἡμεῖς ἀνομιεῖμεν. C. Apud Gratianum, & Ivonem est: *Definierunt sextæ synodi sancti Patres. Et hunc ergo canonem & nos renovamus.* A. De hoc capite dubitari non potest. Sed & videmus, illos sanctos patres dici, & illam sextam synodum. B. Omnes Græci ita appellant, & aliqui ex Latinis (ε). *Caput nonum* Gratianus refert *dist. XLIV. cap. III.* m his verbis: *Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere.* Græce est: Μηδενὶ ἐξ ἐκείνων κληρικῶν καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. Non recte pro caupona, vel vinario ergasterio, sive taberna scriptum est taberna vel ergasterio. C. Quid interest? B. Quia non aliæ officinæ prohibentur, id enim ergasterium significat [ζ]. A. Dic de aliis. B. *Caput undecimum* solent Græci contra Latinos obiicere de azymis Judæorum & aliis prohibitis. Gratianus n non recte ex *VII. synodo* esse ait. C. Ab Ivone o sumptum id est: sed melius est in libro Cæsaraugustano p & apud Contium. B.

G 2

eo-

e Dist. 32. c. 7. Si quis. f Ivo lib. 3. tit. 8. c. 19. panorm. g c. 6. de tempor. ord. in 3. collect. & c. 9. de et. & qual. Greg. 1. h Dist. 93. c. ult. i Ivo part. 6. c. 123. decr. k Dist. 18. c. 7. Quoniam. l Ivo p. 5. c. 375. decret.

m Distinct. 44. c. 3. Nulli.

n 28. q. 1. c. 13. Nullus.

o Ivo p. 13. c. 116. decr.

p Cæsar. lib. 8. c. 102.

(α) *Distinct. 16. cap. 7. Quoniam. extremo hæc verba sunt in Romana editio*: Cyrilli Alexandrini Episcopi, Cypriani Carthaginensis Episcopi, & synodum suam. *In notis hæc sunt*: In isto canonis loco est error; quia illa synodus Cypriani probatur, in qua ipse cum multis aliis Africæ Episcopis putavit baptizatos ab hæreticis verum baptisma non recepisse: cum tamen B. Augustinus asserat aliam extitisse traditionem Apostolorum & ipsam Cypriani sententiam plenario totius orbis concilio exclusam fuisse testetur.

(β) *Inscriptio capituli sexti*, Si quis Episcopus, 27. q. 1. in eadem editio hæc est: *Item ex sexta synodo in Trullo, c. 4.*

(γ) *Capituli septimi*, Si quis eorum: *dist. 32. in eodem libro inscriptio est*: *Item ex sexta synodo c. 6. Et in margine*: Extra de ætate, & qual. c. A. MULTIS. Pann. l. 3. c. 102. *Cap. 9. A multis. de ætat. & qual. in Romana editio inscribitur Innocentio tertio. Et in vers. Nemo ad sacrum. hæc verba*

sunt: sicut est in sexta synodo constitutum: ut si quis eorum &c. *Et in margine*: cap. 6. & Pana. ibid. c. 102. [*hoc est, lib. 3. tit. de continen. clericor.*] *Et in scholiis*: SEXTA SYNODO: 32. *distinct. SI QUIS EORUM.*

(δ) *Distinct. 93. cap. ultim. hæc inscriptio est in eadem editio*: Unde in sexta synodo cap. 7. legitur. *Et in margine*: Ivo p. 6. c. 123.

[ε] *In eodem libro Romano inscriptio cap. 7. Quoniam quidem. distinct. 18. hæc est*: *Item ex septima synodo, c. 6. Additur in margine*: Ex versione Anastasii. *Et postea scriptum est*: definierunt sextæ synodi sancti Patres &c. Hunc ergo canonem & nos renovamus &c. *In margine est*: cap. 9.

(ζ) *Capituli tertii distinct. 44. in eodem libro inscriptio est*: *Item ex sexta synodo, c. 9. „ Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere “.* *In notis hæc sunt*: Græce est, καπηλικὸν ἐργαστήριον, id est, cauponariam tabernam.

eorum, pro Judæorum, scribit Gratianus apud Democharem. A. Lege initium hujus capituli. B. Μηδεὶς τῶν ἐρατικῶν κατὰλογουμένων τῶν κατὰ τὴν λαϊκῶν τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθίειτω. A. Memini apud Humbertum silvæ candidæ Episcopum me legere hunc canonem nullas vires obtinere: cum sexta synodus nullos fecisset. Sed & hic non prohiberi generaliter Christianis azyma, sed ea, quæ Judæorum fuerint. C. Quid? Græci semper abstinent azymis? A. In sacrificio Missæ abstinent a. C. An non Christus azymis usus est in institutione ejus sacrificii? A. Non poterant agnum comedere Judæi, nisi cum azymis, quibus octo diebus utebantur. Si quis alio pane uteretur, occidebatur b (x). B. *Caput XIII.* (quod Gratianus refert *dist. XXXI, c*) nullo pacto recipi potest. Est enim contra cælibatum Latinorum sacerdotum conscriptum, & aperte contra Romanam Ecclesiam. A. Quid ais contra Romanam Ecclesiam? quo pacto id probas? B. Apertissimis verbis: Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ ξει κανόνῳ παραδεδοσθαι διέγνωμεν, &c. A. Quid Gratianus, & Ivo scribunt? C. Gratianus sic ait: *Item synodus sexta. Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos, qui ordinati sunt diaconi, vel*

presbyteri, confiteri, quod non suis jam copulentur uxoribus. Ivo ita scribit: *Sexta synodus capitulo XIII.* Quoniam in Rom. &c. Non sunt eadem verba Græca, & Latina: sed sententia eadem est. Quod Græce est κατὰλογεῖν, & promittere significat, confiteri verum est non recte. Nescio autem, cur de hypodiaconis nihil dictum sit, cum melius de eis diceretur, tum tacitis verbis polliceri, ut abstineant ab uxoribus, si quas habent, & ut ipsi, & cælibes nullas ducant. B. Quod sequitur, quis ferre potest? ἡμεῖς τῶν ἀρχαίων διακολληθέντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τῆς εὐσεύς &c. *Antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentia, & constitutiones sacerdotum virorum, legales nuptias amodo valere volumus nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate adinvicem in tempore opportuno.* Hæc Gratianus. Ivo melius: *Nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentia & constitutionis sacerdotum virorum &c.* A. Nunquam hoc Apostoli a, nunquam hoc priores Græci b sancti viri statuerunt, quod aperte Epiphanius scribit. Quam vero familiaritatem c Latinus interpres, τῆς πρὸς ἀλλήλων ὁμιλίᾳς Græci [β]. Apud Humbertum Græ-

a Vidend.
Leo. 19. in
epist. ad Mi-
chael. CP.
incipiens.
Scripta tuæ.
b Exod.
12. & 13.
c Dist.
31. c. 13.
Quoniam,
Ivo lib. 3. tit.
8. c. 3. pa-
norm.

(x) *Ejusdem libri inscriptio est cap. 13.* Nullus eorum. 28. q. 13. Item ex sexta synodo, c. 11. *Et in margine:* Apostolorum can. 69. Ivo p. 13. c. 116.

(3) *Distinct. 31. cap. 13. in eodem libro verba sunt:* Item synodus sexta c. 13. lib. 8. cap. 19. *Hæc mendosa sunt: fortasse illa lib. 8. c. 19. ad Nicephorum pertinebant, de quo in nota cap. 12.* Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos,

qui ordinati sunt diaconi, vel presbyteri, debere confiteri, quod jam suis non copulentur uxoribus: nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentia: & constitutiones sacerdotum virorum legales nuptias amodo valere volumus. *In margine hæc sunt:* Pann. l. 3. c. 86. ORDINATI: Ordinandi. Sed ob glossam non est mutatum. *In notis est:* QUONIAM: Græce sic habetur: Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ ξεικανόνῳ παραδεδοσθαι διέ-

A Imo hoc Apostoli constituerunt, non quidem in Pseudapostolicis canonibus, sed in veris & genuinis scriptis. Vid. 1. *Timoth. 3. v. 2. Tit. 1. v. 6. ad Hebr. 13. v. 4.* Græcorumque doctrina orthodoxa, & sacra Romanæ Ecclesiæ nova, item prædicta & damnata ab Apostolo Paulo 1. *ad Timoth. 4. vers. 3. M.*

B Imo & Græci constanter hoc adseruerunt & docet praxis primitivæ Ecclesiæ, quod jam abunde ab aliis adfertur est, vide inter alios late & docte Clariss. Georg. Calixtum in opere *de conjug. Clericorum. M. (18).*

C Apud Latinos familiaritas, ut apud Græcos ὁμιλία inter voces nuptas honeste refertur; εὐνοίαν vocat Apostolus 1. *Cor. 7. v. 3. M.*

[18] De Clericorum Cælibatu, eorumque conjugiiis quid vetustiori ætate Ecclesia tam Orientis quam Occidentis tenuerit, aliquantulum in Nota (a) ad Caput 7. Lib. 4. Duareni de Eccles. Ministr., & Benef. dictum est: ibi enim Canonem tertium Concilii Carthaginensis secundi anno 390. celebrati protulimus, in quo Patres statuerunt Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos continentes in omnibus esse debere, ut quod, inquit, *Apostoli docuerunt, & in se servavit antiquitas, nos quoque custodiamus:* auctoritatem pariter S. Hieronymi adversus Vigilantium scribentis exhibuimus, qui in Ecclesiis Orientis, Egypti, & Sedis Apostolicæ sua ætate a Clericis Cælibatum fuisse custoditum asseverat. Unum S. Epiphanius testimonium proferre adhuc sit satis, quo de sui temporis disciplina in Ecclesia Orientis reddemur certiores. In expositione igitur fidei Catholicæ Num. 21. Hæresi 48. Num. 9. & Hæresi 59. Num. 4. fatetur eam fuisse totius Orientis & Occidentis disciplinam, ut Cælibatus a

Clericis servaretur omnino: Quoniam autem nescire non poterat Sanctus Pater aliquas in Oriente Ecclesias fuisse, in quibus a lege Cælibatus sese subduxerant Presbyteri, & Diaconi exclamat protinus hanc esse corruptelam, quæ contra Sacros Canones, & leges Ecclesiasticas irreperat; neque id ex Canonis auctoritate fieri sed propter hominum ignaviam potius tolerari. Contra tam lucidum antiquitatis testimonium quid ad nos de Georgio Calixto, aliisque Cælibatus impugnatoribus, quorum cavillos Juveninus de Sacramentis Dist. 10. Cap. 8. Quæstionis Septimæ; Estius in 4. sentent. Distinct. 37. §. 6. alique Theologi refutarunt. Mirum nihilominus est Reformatorem impudentiam in verbis Pauli Apostoli Epist. 1. ad Timoth. 3. v. 2. eum advenire sensum, qui universis Ecclesiæ Patribus impervius extitit, aliumque plane diversum Sancti Doctores agnoverunt, in quorum siquidem Doctorum, & Patrum conspectu fuit tota Reformatorem caterva, sicut cera a facie ignis. W.

Græci obiciunt Apostolorum canonem quintum Græcis, sextum Latinis, cujus etiam verba hic repetunt: Επισκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτῆ γυναικα μὴ ἐμβαλλέτω προφάσει ἐυλαβείας &c. Quem canonem aliis verbis Gratianus *a*, aliis Burchardus *b*, & Ivo *c* referunt. Gratianus in hunc modum: *Item opponitur illud, quod legitur in canone Apostolorum. Si quis docuerit sacerdotem sub obtentu religionis propriam uxorem contemnere: anathema sit.* Alii hæc verba scribunt: *Episcopus, aut presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abiiciat. Si vero rejecerit, excommunicetur; sed si perseveraverit, deniciatur d.* Hæc cum Græcis conveniunt. Optime autem alibi Gratianus Apostolorum canonem interpretatur: *Si quis docet sacerdotem uxorem suam contemnere non quam in sacerdotio accepit, sed quam ante sacerdotium dum adhuc esset laicus, vel in minoribus ordinibus constitutus sibi copulavit, cum qua continentiam professus est, cum ad sacros ordines conscenderet: quam nullus debet contemnere, hoc est, ab animo & cura sua abiicere, quin ei necessaria provideat: anathema sit.* Hoc etiam Humbertus, ni fallor, scripsit, cujus verba Leoni IX. adscribunt Gratianus *e*, & Ivo *f* (x). B. Non recte idem Gratianus de sexta pseudo synodo loquitur his verbis: *Hoc autem ex loco intel-*

ligendum est. Orientalis enim ecclesia, cui sexta synodus regulam vivendi præscripsit, votum castitatis in ministris altaris non suscepit. Immo aperte Afris cap. XII. & Romanis cap. XIII. legem statuere, & regulam vivendi hæc synodus profitetur. Quæ vero sequuntur Stephani Papæ verba g, quæ etiam Ivonis sunt in panormia h, duriuscula sunt, nisi interpretatione molliantur: Aliter se orientalium traditio habet ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum sacerdotes, diaconi, aut subdiaconi matrimonio copulantur: istius autem ecclesiæ, vel occidentalium nullus sacerdotum a subdiacono usque ad Episcopum licentiam habet conjugium sortiendi. Si veritatem amamus, tam orientis, quam occidentis canones eodem modo vetant hypodiaconis, & his majoribus nuptias contrahere, ut in hac eadem Trulliana synodo cap. VI. i A. Matrimonio copulantur, hoc est, matrimonii copula utuntur impune, interpretantur nostri. B. Cetera non coherent, nullus licentiam habet conjugium sortiendi, id est, neque uxores ducere, neque conjugio uti possunt (β). Sunt alia in Græco illo canone XIII. quæ neque Ivo, neque Gratianus k habet, reprehendenda. In quibus excellit interpretatio mala cap. XXV. Carthagenensis concilii Græcis, & in corpore canonum, aliis est cap. III. concilii Car-

a Dist. 28.
c. 14. Si quis.
b Burch.
lib. 1. c. 78.
c Ivo lib.
3. tit. 8. c.
30. panorm.
5. c. 184.
decr.

d Dist.
31. c. 9. Qui-
cumque. §.
1.

e Dist. 31.
c. 11. Omni-
no.
f Ivo lib.
3. tit. 8. c.
32. panorm.

g Dist. 31.
c. ult.
h Ivo lib.
3. tit. 8. c. 1.
panorm.

i Dist. 32.
c. 7. Si quis.

k Dist. 32.
c. 13. Pla-
cuit. & dist.
84. c. 4. Cum
de quorundam.
c. dist.
84. c. 3. Cum
in præterito.

διέγνωμεν. id est: „ Quoniam in Romana ecclesia loco canonis traditum esse cognovimus &c.“ Hanc vero ecclesiæ Romanæ traditionem non solum B. Hieronymus contra Jovinianum, Humbertus supra citatus, & alii Latini scriptores defendunt, sed etiam Balsamon in explanatione hujus canonis satis aperte probat. Verum de omnibus hujusmodi canonibus, qui sextæ synodi adscribuntur, quid sit sentiendum, ad caput, HABEO LIB. dist. 16. satis explicatum fuit.

[a.] *Inscriptio cap. 14. Si quis docuerit, dist. 28. in eadem editione est: Item opponitur illud, quod legitur in canone Apost. c. 6. al. 5. Et in margine: Burch. l. 1. c. 78. Ivo par. 5. c. 184. Pann. l. 3. c. 113. In notis additur: Gratianus refert sensum canonis, ceteri collectores ipsa etiam fere verba. Gratiani verba distinct. 31. cap. 9. Quicumque. §. 1. hæc sunt: ut iste sit sensus capituli. (Si quis docet sacerdotem uxorem suam contemnere) non quam uxorem in sacerdotio accepit, sed quam, dum adhuc esset laicus, vel in minoribus ordinibus constitutus, sibi copulavit, cum qua continentiam professus est, & cum ad sacros ordines ascenderet, quam nullus debet contemnere, hoc est, ab animo & cura sua abiicere, quin ei necessaria provideat. Inscriptio cap. 11. dist. 31. incip. Omnino. est: Item Leo IX. contra epistolam Nicetæ Abbatis. In margine est: Pann. l. 3. c. 115. Et in notis est:*

LEO: Habetur in responsione Humberti ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi adversus Latinos editum: quam responsionem, cum nomine Leonis IX., cujus erat legatus, scripserit, potest recte nomine ipsius citari, sicut multa ex Ennodii libro nomine Symmachi, dist. 12. (scribe 17.) c. CONCILIA. & 40. dist. NON NOS. & 81. dist. NEMO RECTE. 8. q. 3. NONNE. 9. q. 3. ALIORUM. & supra dist. 22. c. OMNES. nomine Nicolai II. quod habetur in oratione Petri Damiani.

(β) *Ante caput extremum distinctione 31. hæc in eodem libro verba sunt: Hoc autem ex loco intelligendum est. Orientalis enim ecclesia (cui sexta synodus regulam vivendi præscripsit) votum castitatis in ministris altaris non suscepit. Unde Stephanus Papa ait in prima actione synodi ab ipso in basilica Lateranensi congregata: „ Aliter se orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum sacerdotes, diaconi, atque subdiaconi matrimonio copulantur &c.“ In margine est: Pann. l. 3. c. 84. Et in notis: MATRIMONIO: Id est, possunt simul esse in sacris ordinibus & matrimonio juncti. Nam neque illis, postquam ad sacros ordines ascendissent, licebat contrahere matrimonium. Et in scholiis: Copulantur: id est, copulato utuntur. Et in margine: id est, carnaliter commiscuntur.*

Carthag. V. Videndum cap. III. & IV. Græcis, aliis Carthag. II. cap. II. & Rabanus cap. XXIX. pœnitentium, & Ivo a, & Anselmus b [x]. A. De aliis capitibus Trullianis a Gratiano relatis videamus. B. Cap. XV. refert Gratianus distinct. LXXVII. capite IV. c Ne subdiaconus minor XX. annis ordinetur & c. Cap. XVII. refert Gratianus, ut ex VII. synodo, causa XXI. quæst. II. d Ne derelictis suis ecclesiis clerici in aliis recipiantur (β), Cap. XXIII. refert Gratianus causa prima capit. C. e Ne sacra eucharistia pecunia accepta distribuatur. Apud Ivonem cum hac inscriptione legitur f: Ex sexta synodo Constantinopolitana tertia c. XXIII. C. Quo pacto eadem est sexta, & tertia? A. Fortasse neque sexta dicenda est, neque tertia. Sed sexta vocatur repetita post sextam generalem; tertia autem, ob locum Constantinopoleos. C. Dic apertius. A. Prima generalis Nicæna fuit, secunda CP., tertia Ephesina, quarta Calcedonensis, quinta CP. secunda, sex-

a Ivo lib. 3. tit. 8. c. 22. panorm. b Ans. lib. 8. c. 7. c Dist. 77. c. 4. Subdiaconus. d 21. q. 2. c. 1.

e 1. q. 1. c. 100. Nullus. f Ivo p. 2. c. 92. de cr.

[x] *Capitis 31. distinct. 32. in eodem libro inscriptio est: Item in concilio Carthaginensi 5. c. 3. Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, secundum priora statuta, etiam ab uxoribus abstinere & c. Et in margine: Pann. l. 3. c. 105. Et in notis: DIACONOS: Sequebatur SUBDIACONOS: quæ vox sublata est, quoniam abest ab originali, & ab Africano c. 37. & a Carthaginensi. Græco c. 71. & infra dist. 84. CUM DE QUORUNDAM. quamvis habeatur in Carthaginensi codicis canonum c. 5. SECUNDUM PRIORA STATUTA: Græce est, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους: & Balsamon interpretatur: „ tempore vicis „ suæ “: quod ab originalis sententia alienum est. Capitis quarti distinct. 84. verba sunt in eadem editione: Item ex concilio Carthaginensi. 5. c. 3. „ Cum de quorundam clericorum, quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur; placuit Episcopos, & presbyteros, & diaconos, secundum priora statuta, etiam ab uxoribus continere „ & c. “ Et in margine: In cod. can. c. 25. IN AFRICA. c. 37. dist. 32. c. PLACUIT. PRIORA: al. propria. In notis post verbum DEBERE: In codicibus impressis hæc sequebantur: „ contra Martinus Papa. SI LECTOR VI- „ DUAM DUXERIT, ut supra legitur. Sed illud, „ ubi necessitas; hoc ubi nulla necessitas ur- „ get “.* Quæ sunt expuncta, quia in vetu-

ta CP. tertia. C. Nunc intelligo. Sic igitur dicemus septimam Nicænam secundam, octavam CP. quartam. Sed quo pacto dicemus neque sextam, neque tertiam? A. Quia nobis videtur non esse generalis A, sic non est sexta, nisi usurpatione nominis: eadem ratione non est tertia CP. quia aliæ tres generales CP. fuerunt (γ). Dic B. cetera. B. Cap. XXVI. Gratianus refert dist. XXVIII. g de presbytero non legalibus nuptiis irretito, quem ἄθεσμον γάμον Græci vocant, & addunt κατ' ἀγνοίαν, hoc est, per ignorantiam. Gratianus alibi de bigamo interpretatur h, & Innocentius III. idem significare videtur i. A. Mihi de quibuscumque in nuptiis à presbytero contractis post ordinem sacrum, aut si perseverat in illegitimis antea contractis, idem esse videtur. Illegitimæ autem nuptiæ sunt jure prohibitiæ, ut consanguineorum, aut etiam cum virgine sacra, aut cum filia spiritali c, quam tenuit in baptismo [δ]. Cetera dices. Video enim interpellatores adesse.

g Dist. 28. c. 16. Presbyterum.

h Dist. 31. c. ult. §. Quod autem. i Inn. III. lib. 2. epist. 62. registr. & c. 1. de bigam. in 3. collect. & c. 4. eod. tit. Greg. 19.

DIA-

ffis codicibus aut non habentur, aut sunt adscripta in margine. In scholiis hæc sunt: Et diaconos & subdiaconos. 32. distin. PLACUIT. ubi sunt eadem verba. Capitis tertii Cum in præterito. ejusdem distinct. 84. inscriptio est: Unde in Carthagin. concilio 2. c. 2. Aurelius Episcopus dixisse legitur. Et in margine: in Carthag. Codicis can. c. 3. & 4.

(β) *Inscriptio cap. 4. Subdiaconus. distinct. 77. in Romano libro est: Item ex sexta synodo c. 15. At inscriptio cap. 1. causa 21. q. 2. in eodem libro est: Unde in sexta synodo c. 17. legitur. Et in margine est: Et in 7. c. 10. In notis varietas notatur Græcorum verborum, cujusmodi est hæc: „ ubi con- „ tingit eos sine sui examinatione permane- „ re “ Græce legitur, ἐκ τῶν τε πωρῶν ἀνωποτάτους ἀποτοὺς κατὰ τὴν αἰών. id est „ atque „ hinc eventit, ut ipsi reddantur non subje- „ ti “.* Et in margine est: 1. Tim. 1. & Heb. 2.

(γ) *Capitis 100. Nullus Episcopus. 1. q. 1. inscriptio in eod. libro est. Item ex sexta synodo c. 23. Et in margine est: Ivo p. 2. c. 92. Et in notis ad id, quod dicitur, a percipiente gratiam communionis: hæc notantur: Sic etiam Ivo. In uno vetusto Gratiani codice est, GRATIA COMMUNIONIS, quod Græcæ lectioni magis convenit & c.*

[δ] *Verba cap. 16. distinct. 28. in libro Roma-*

A Aliter Balsamo ad Epistolam Patrum huius Concilii, quæ Imperatori Justiniano inscripta est. M. (19).
B Male. Canon loquitur de nuptiis incestis. Vide Balsamon. ad eum. M.
C Dixi de hoc figmento in tractatu de Susceptorib. infant. ex baptismo. pag. 47. 67. & seq. M. [20].

(19) Non solum Balsamo, sed ipsa etiam Synodus Quini-Sexta universalem seipsam appellat in Oratione allocutoria ad Imperatorem: Universalis tamen non fuit, ut optime sentiunt Antonius Augustinus, & Petrus de Marca, qui Lib. 5. de Concord. cap. 38. Num. 4. Balsamonem mendacii aperte revincit.

Legantur Notæ (10), & (14) præcedentes. W.
(20) In Ecclesiæ potestate esse impedimenta statuere, quæ matrimonium irritum reddant, fide divina tenemus, postquam in Synodo Tridentina Sess. 24. de Matrimonio Can. 4. definitum est. Cum autem inter hujuscemodi impedimenta, spiritalem cognationem

DIALOGUS NONUS.

De eadem re.

A. **D**icendum adhuc est de *Trullianis regulis* a Gratiano relatis, quæ negare non possumus fucosa quadam imagine concilii generalis surrepere nobis posse, nisi caveamus. B. *Caput XXVII. ejus concilii* videre licet apud Gratianum *caussa XXI. a* quasi ex octava synodo. De vestibus prohibitis clericis. In fine dicitur, ἐπι ἐβδομάδα μίαν ἀφορζέσω. Apud Gratianum, *per unam hebdomadam suspendatur*, pro excommunicatur (α). *Caput XXVIII. habet Gratianus de consecrat. distinct. II. cap. VI. b Ne uvas addant oblationibus, neque eas populo distribuant cum sacra oblatione. Caput XXXI. refert Gratianus de consecrat. dist. I. cap. XXXIII. c Sed Græca meliora sunt. Vetat canon, ne sacra mysteria in oratoriis sive domibus sine Episcopi licentia fiant, λειτουργήτας*

a 21. q. 4. s. 2.

b De consecrat. d. 2. c. 6. Didicimus.

c De consecrat. d. 1. c. 33. Clericos.

mano hæc sunt: Item ex sexta synodo in Trullo c. 26. Presbyterum per ignorantiam non legalibus nuptiis detentum &c. *Et in margine additur*: Simile etiam in 3. canone ejusdem synodi, & apud Basil. in epist. ad Amphiloichium c. 27. *In scholiis est*: NON LEGALIBUS: Potest intelligi de eo, qui contraxit secundas nuptias per ignorantiam juris. *Et in margine*: Sic intelligit Grat. 31. dist. p. ult. *Gratiani verba sunt dist. 31. c. ult.* Quod autem in cap. 6. synodi presbyter non legitimis nuptiis, detentus punitur, non legales nuptiæ secundæ intelligendæ sunt &c. *Et in margine*: sup. 28. dist. c. PRESBYTERUM. *Sed in scholiis mendose est* 25. dist. *Innocentii verba sunt cap. 4. NUPER. de bigamis in Romana editione*, sicut in canone legitur de presbytero, qui non legalibus nuptiis detinetur &c.

(α) *Inscriptio capitis secundi. Nullus eorum 21. q. 4. in editione Romana hæc est*: Item ex synodo sexta c. 27. *In extremo capite ad illa verba*: per unam hebdomadam suspendatur: *est in margine ἀφορζέσω*, id est, segregetur.

(β) *De consecrat. distinct. 2. cap. 6. Didicimus. in eadem editione inscriptio est*: Item ex sexta synodo c. 28. *In notis hæc sunt*: Est quasi summa quædam canonis citati. Nam in

κληρικοῖς interpretis vertit, *Clericos, qui ministrant*. In veteri Græco libro additur, καὶ βλαπτίζοντας, quod placet (β). *Caput XXXII. est contra Armenios, qui vinum offerunt sine aqua, & contra hydroparastatas, qui aquam offerunt sine vino. Utitur contra hos testimonio Jacobi fratris Christi, & Basilii Cæsariensis, qui in Missæ traditione his utuntur verbis, ut appareat vinum aqua mixtum Christum obtulisse. Hanc partem hujus capituli Gratianus refert de consecratione cap. XLVI. d in quo scribi debuit tradiderunt, pro addiderunt (γ). Cap. XXXV. refert Gratianus caussa XII. e Ne Metropolitanus res Ecclesie carentis Episcopo auferat (δ). Caput XXXVI. ambitionis plenum a est; sed speciem habet recti, cum renovet, quod in concilio CP. & Chalcedonensi datum est Patriarchæ CP. ut habeat privilegia Ecclesie Romanæ, sed secundus sit: tertius Alexandrinus, quartus Antiochenus, quintus Hierosolymitanus. Sic in veteri Græco libro. In Tiliano desideratur, quartus Antiochenus. Apud Gratianum*

d De consecrat. d. 1. c. 46. Jacobus. e 12. q. 2. c. 48. Non liceat.

eo plura aliquanto verba sunt, sed eodem fere sensu. *In extremo capite ad illa verba, & fructuum gratias agat; adduntur hæc*: Græce est, πρὸς τὴν τῆ δωτῆσθ τῶν καρπῶν εὐχαρισίαν. id est, ad reddendas gratias fructuum datori. *Inscriptio capitis 33. nobis, 34. Romanis incip. Clericos, qui ministrant, vel baptizant &c. de consecrat. dist. 1. hæc est*: Item ex sexta synodo c. 31.

(γ) *Capitis 46. nobis, 47. Romanis cujus initium Jacobus, de consecrat. dist. 1. inscriptio est*: Item ex sexta synodo c. 32. *Ad verba extremi capitis*: in scripturis addiderunt nobis missæ celebrationem: *in notis hæc sunt*: Græce est, ἐγτράφως τὴν μυστικὴν ἢ μὴν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, ἵνα τελειῶν ἐν τῇ θεῖα λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερόν ποτήριον ἐκδεδώκασι. id est, qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium; hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua, & vino conficiendum ediderunt. Sed nihil mutatum est tum ob glossam, tum quoniam collector de industria videtur summatim retulisse. Abest autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.

(δ) *Ante caput 48. Non liceat. 12. q. 2. in eodem libro hæc sunt*: Sicut in sexta synodo c. 35. legitur.

A Recte. Sed quid tum de Romano Episcopo dicendum? Vide sis auctores, qui de primatu Papæ scripserunt, & inter hos Blondellum, Salmasium, & alios. M. (21).

nem ab Augustino indicatam Sancta Mater Ecclesia reposuerit, ut ex Cap. 2. Decreti reformationis in sectione prædicta habiti, evidenter constar, flocci facienda a Christi fidelibus, quæ Massrichtius in *Tract. de Susceptoribus Infant. ex Baptismo* conglomemat. W.

(21) Hoc unum de Romano Episcopo arbitran-

dum esse, atque tenendum Romano-Catholicæ Communionis. Theologi defendunt, quod nimirum semper, ubique, & ab omnibus Ecclesie filiis, priusquam prodirent ab Inferis, qui sub specimine reformationis, sacrilego Schismate, & detestabili hæresis mucrone disperperent Ecclesie sinum, retentum est. W.

a *Dist. 22.*
c. 6. *Renovantes. Vi-*
do c. 3. e. d.

num *dist. XXII. cap. VI. a* mendose scriptum est, *perimus*, pro *definimus*; & *inferior Roma*, pro *senior Roma*; & Chalcedonensis synodi nulla fit mentio; & illa in contrariam sententiam mutanda sunt: non tamen in ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa ὡσεὶ ἡ κωνσταντινῆ πόλεως θρόνον ἢ ἴσων ἀπολαβεῖν πρεσβυτέρων τῶν πρεσβυτέρων ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνων μεγαλῶνται πράγμασιν. Et igitur, pro non tamen, scribendum. A. Ex Leonis, Gelasii, & Nicolai epistulis constat Romanos Pontifices huic ambitioni resistisse A (α). In octava synodo contra Photium id permissum esse videtur, *cap. XXI. b* cujus verba referunt Deusedit c, & Anselmus d & Gratianus (β). B. Quod *distinct. XXIII.* Gratianus scribit e: *Item ex sexta synodo. Unde Nicolaus Papa, In nomine Domini &c.* cur ea verba polita fuerint, me ignorare fateor: credendum est errasse scriptores, & hec esse repetita ex inscri-

b *Dist. 22.*
c. ult.
c *Deusd.*
e. 3.
d *Anselm.*
lib. 2. c. 72.
e *Dist. 23.*
c. 1.

(α) *Verba capitis sexti distinct. 22. in Romano libro hæc sunt:* Item ex VI. synodo sub Justiniano congregata c. 36. Renovantes sancti Constantinopolitani decreta concilii petimus, ut Constantinopolitana sedes similia privilegia, quæ superior Roma habet, accipiat; nec non in ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa &c. *In margine est:* PETIMUS: ὁρίζομεν id est, STATUIMUS. *In notis:* RENOVANTES. Hic agitur de quinto illo canone primæ synodi Constantinopolitanæ: de quo supra eod. c. CONSTANTINOPOLITANÆ. dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hos canones, qui sextæ synodo tribuuntur, videnda est notatio ad c. SEXTAM. supra 16. *distinct. SUPERIOR ROMA:* Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus: nam in vulgatis erat INFERIOR. Græce est, τῆς πρεσβυτέρων Ῥώμης, id est, antiquioris vel senioris Romæ, ut infra cap. proximo. Omnino autem caput hoc longe brevius est in hac versione, quam in Græco exemplari, uno tantum loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem: cujus in Græco vulgato nulla mentio. NEC NON: Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & Græco, antea enim legebatur, NON TAMEN. *Capitis tertii ejusdem distinct. verba sunt:* Unde in eadem synodo, id est, Constantinop. 1. cap. 5. ita constitutum est. Constantinopolitanæ civitatis Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum: propterea quod sit nova Roma. *Et in margine:* Ex prisca versione. Polyc. lib. 2. tit.

ptione *capitis sexti distinct. XXII.* atque delenda esse (γ). *De capite XXIII.* alio die dictum est f. Nihil amplius apud Gratianum invenio ex hac synodo sumptum. Tantum de *subscriptionibus* dicam: post Imp. Justiniani subscriptionem hæc verba invenio: ἁγιοτάτης Πάπας Ῥώμης. Credo locum esse relictum vacuum β ejus subscriptioni. Sequitur *Pauli Episcopi CP. novæ Romæ, Petri Episcopi Alexandria magnæ urbis, & Anastasii Episcopi Hierosolymorum. Item subscriptiones Episcoporum CCXXVII.* Conferatur hic numerus, & nomina cum sexta synodo generali. C. Bedæ verba refert Ivo g, ex quibus apparet CL. Episcopos in sexta synodo interfuisse. Idem numerus est in libro pontificali in vita Leonis Minoris. A. De anno, & indictione quid in Græco libro est? B. *Capite tertio, & XVII.* mentio fit *quarta præterita indictionis*, & eodem cap. IV. anni mundi v̄i CXCIX. A. Si detrahis annos

f *Dial. 7.*

g Ivo p.
4. c. 125.
decret.

22. *Et in notis:* Canon hic ex iis est, quos Apostolica Romana sedes a principio, & longo post tempore non recepit: quod ex epistola quinquagesima prima, alias quinquagesima tertia Leonis Papæ primi ad Anatolium CP. & aliis ejusdem epistolis facile est cuius cognoscere: itemque ex duabus epistolis Leonis noni, una adversus præsumptiones Michaelis, & Leonis c. 28. altera ad eundem Michaellem. Sed multo clarius ex B. Gregorii epistola 3. r. lib. 6. ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum. Atque ex Epistola Nicolai primi ad Michael. Imp. quæ incipit PROPOSUERAMUS. Quamquam Episcopi CP. Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt: idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in c. ANTIQUA: de privileg. Innocentius Papa III. declaravit.

(β) *Inscriptio cap. ult. distinct. 22. in eodem libro est:* Unde in IIX. synodo habita sub Hadriano Papa II. can. 21. DIFFINIMUS NEMINEM &c. *In margine est:* Deusdedit p. 3. Anselm. l. 2. c. 72.

[γ] *Capitis primi distinct. 23. inscriptio est in Romana editione:* Unde Nicolaus Papa II. in concilio Lateranensi. In nomine Domini &c. *Et in margine:* Pann. l. 3. c. 1. *Et in notis:* Hujus decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro Abbatix monasterii Farfensis litteris Longobardicis ante annos pœne quingentos scripto, & alibi. *Vid. lib. 2. dial. 19. add. 12.*

A Quia non poterant ferre Parem, Constantinopolitanus neque superiorem? M. (22).

B Optima est conjectura Antonii Augustini existimantis locum vacuum relictum esse subscriptioni Romani Pontificis in actis Concilii Trullani. Videndus autem omnino Marca *libro quinto de concordia cap. 18. §. 4. B.*

(22) Quemadmodum una est, & indivisa Christi Domini Ecclesia, ita unum solummodo visibile caput in eadem cognoscere necesse est, quod siquidem Caput,

nec alterum sibi, aut par, aut superius potest admittere, illudve Ecclesia recipere, quin contradictionem inducat. W.

nos ante Christum $\bar{V}D$. erunt anni DCXCIX. B. Non conveniet inditio. A. Si octo annos detrahes, conveniet. Sic, ni fallor, Theodorus cognomento Gaza jubet esse detrahendos $\bar{V}DVIII$. In quibusdam Leonis Minoris epistulis non editis dicitur, *indictione nona* habitam esse synodum sextam: & in actis ejusdem apparet, eadem nona habitam, & decima peractam: & in subscriptione inveniuntur nomina Episcoporum CLVII. In quibus Patriarcha CP. est *Georgius*, non *Paulus*: & Antiochenus, sive Theopoleos *Theophanes*: Alexandrinus *Petrus* presbyter vicarius: *Georgius* presbyter vicarius Hierosolym. Episcopi. Ab indictione nona ad quintam sunt anni XI. quibus adde XV. & fiet XXVI. de quibus ex Anastasio, & Theophane dictum est. B. Vides falsa esse, quæ Tharadius dicebat, post quattuor annos, eosdem Episcopos convenisse in hac repetita synodo. A. Ita est, ut dicis. Quia vero inter Trulliana capita aliquot enumerasti, quæ falso septimæ, aut octavæ synodo apud Gratianum adscripta sunt; velim scire, an sit aliquod septimæ synodi caput, quod alii concilio, vel scriptori fit falso adscriptum? B. *Caput XII.* septimæ synodi a Gratiano relatum *caussa XII. quæst. II.* a hanc inscriptionem habet: Item ex historia Eusebii Episcopi Cæsariensis capite duodecimo. C. Magna metamorphosis. Fuitne Eusebius posterior hac synodo? A. Fuit multis sæculis prior Eusebius, qui interfuit Nicæno concilio Constantini tempore. Sed quid Ivo, & Anselmus, & liber Cæsaraugustanus scripserunt? C. Ivo re-

Tom. III.

(α) *In eodem libro inscriptio cap. 19.* Quisquis Episcopus. 12. q. 2. *hec est*: Item ex septima synodo c. 12. *Et in notis hæc sunt*: Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum citabatur, ex historia Eusebii Episcopi Cæsariensis. Ivo verum auctorem citavit. Versio autem est Anastasii bibliothecarii, ex cujus codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata. *In margine est*: Polyc. libro sexto, titulo decimo quinto. Anf. lib. 6. c. 184. Ivo par. 5. c. 375. Can. Apost. 39. *In aliis notis de varietate Græcorum verborum & Latinorum agitur*: SALARIIS: Græce est, ἐν τῶν ἀγρογίων, pro qua voce in Parisiensi Græcorum canonum editione legitur in rubrica, ἐν τῶν προασείων, id est, EX SUBURBANIS: quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, ut silvæ, & alia hujusmodi. FRAUDARE: σφετερίζεσθαι, id est, sibi vindicare, & suum

esse b. Ex septima synodo cap. XII. Anselmus c ut Gratianus, Cæsaraugustanus d ut Ivo. B. Ex his apparet, non ex conciliis sed ex collectoribus Gratianum singula sumpsisse (α). Sed age, videsis *cap. XVI. hujus concilii*, quam belle referatur a Gratiano *caussa XXI. quæst. IV. e Omnis jactura, & ornatura corporalis a sacro ordine aliena est.* Obsecro te, quænam hæc portenta verborum sunt, jactura & ornatura? Græce est: Πᾶσα βλακεία καὶ κόσμησις τῶν αὐτῶν ἀλλοτριῶν εἰσι τῆ ἱερᾶτικῆς τάξεως. A. Quid Ivo, & Anselmus, & Cæsaraugustanus liber? C. *Omnis jactantia & ornatura corporalis aliena est a sacro ordine.* Ivo f, *sacratio*, pro sacro, Anselmus g, & Cæsaraugustanus h, cetera ut Ivo. B. Quid illud? *non solum imaginarias scripturas a abominati sunt*, quis intelliget? C. Sic Ivo, alii hæc omitunt. B. At Græce est, ἡ μόνον τὰς εἰκονικὰς ἀναζωγραφῆταις ἐβδελύζοντο. A. Imaginum picturas Anastasius bibliothecarius, ut existimo, appellavit *imaginarias scripturas*. Græca cum Latinis conferre optimum est:

Vos exemplaria Græca

Nocturna versate manu, versate diurna (B).

C. Quid est apud Gratianum *distinct. LXIII. cap. VII. i Item ex secunda actione VI. synodi CCCL. Episcoporum*? B. Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum. A. Scribendum est, caput tertium septimæ synodi. Videndus Ivo k, & Anselmus l, & Deus-

facere. (*Malo alienare*) EPISCOPUS QUIDEM AB EPISCOPIO, ABBAS AUTEM A MONASTRIO. Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipso canone. *Vide lib. 2. dial. 7.*

(B) *Gratiani verba sunt initio quæst. 4. caus. 21. in Gregoriana editione*: Quod vero fulgidis, & claris vestibus eis ornari non liceat, in septima synodo jubetur, in qua sic statutum est, c. 16. „ Omnis jactantia & ornatura corporalis a sacro ordine aliena est „ &c. „ Et postea: „ Christianos calumniantium hæresis, & hi, qui hanc receperunt, „ non solum imaginarias picturas abominati „ sunt &c. „ *In margine est*: IMAGINARIAS. al. IMAGINUM. *Et in notis*: HÆRESIS: CUM antea legeretur, HÆRETICORUM; sic est emendatum ex Anastasio, & Ivone, & respondet Græcæ voci αἱρεσις: atque ex iisdem nonnulla alia sunt restituta. *Initio capituli additur in margine*: Anf. l. 6. c. 195. Ivo p. 5. c. 377.

A Id est, imaginum picturas, ut recte paulo post loquitur Anastasius. Hinc imaginarius ordo in canone tertio Concilii Turonensis secundi: *Ut corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* Vide Notas ad Reginonem pag. 549. B.

b Ivo p. 5. c. 375. decret.

c Anselm. lib. 6. c. 184.

d Cæsar. lib. 7. c. 72.

e 21. q. 4. c. 1.

f Ivo p. 5. c. 377. decret.

g Anselm. lib. 6. c. 185.

h Cæs. lib. 4. c. 59.

i Dist. 63. c. 7. Omnis.

k Ivo p. 5. c. 120. decret.

l Anf. lib. 6. c. 5.

^a Deusd. & Deusdedit ^a, & liber Cæsaraugustanus ^b,
^{c. 1. & 4.} & Tarraconensis ^c (x). Sed de his hæcenus.
^b Cæs. lib. Cras de Martino Bracharenfi agemus.
^{3. c. 64.}
^c Tarrac.
 lib. 1. c. 46.

DIALOGUS DECIMUS.

De Martino Bracharenfi, & de Martini
 Papæ concilio.

A. **C**redo vos non ignorare, si Gratiani
 librum ab Antonio Demochare, vel
 ab Antonio Contio editum legistis, in omni-
 bus fere capitibus, quæ habent hanc inscrip-
 tionem: *Ex concilio Martini Papæ*: addi-
 tum esse in margine *Martini Bracharenfis* a
 nomen ex capitulis Græcarum synodorum.
 Quod a Demochare factum est, sumitur ex
 libris conciliorum, in quibus post secundum
 Bracharense concilium, illa capita sunt Mar-
 tini Episcopi, qui se ex Orientis conciliis ea
 fumere dicit, offensus varia interpretatione
 eorum. Unde autem singula capita sumantur
 non adscripsit, quod sciam? sed ego ea con-
 ferens cum Græcis inveni, paucis exceptis,
 quæ non in Græcis, sed in Latinis conciliis
 reperta sunt. Concilium Martini Papæ insi-
 gne fuit contra Monothelitas habitum ante
 sextam synodum, in quo non hi canones edi-
 ti fuerunt, neque confirmati. Tamen nescio
 quomodo a collectoribus referri solent, ut
 Martini Papæ in synodo. Sic fit, ut a Gra-
 tiano Martini Papæ appellentur, & cum Græ-
 cis jungantur quasi diversi. Exemplum su-

(x) *Inscriptio capitis septimi*: Omnis ele-
 ctio. *dist. 63. in eodem libro est*: Item ex
 septima synodo, quæ est secunda Nicæna 350.
 Episcoporum. cap. 3. *In notis hæc sunt*: cita-
 batur antea ex secunda actione sextæ synodi.
 Restitutus est locus ex Ivone. *Et ad verba
 extremi capitis*: Et segregentur: *additur*: In
 aliquot vetustis Gratiani exemplaribus est, SE-
 GREGETUR, sed plerisque cum vulgata lectio-
 ne convenit. *In canone 31. Apostolor. Græ-
 ce sic legitur*: Κεχωρισθητω η ἀπορριζωθητω,
 η̄τοι κοινωνοντες αὐτῶ πάντες. Et infra 16. q. 7.
 c. SI QUIS EPISCOPUS. ubi hic idem canon
 ex alia refertur versione, legitur: „ & segre-
 getur, omnesque, qui illi communicant “.

^a De hoc errore actum in *hist. jur. Eccles. num. 180.* & de ipso Martino Bracharense. *num. 171.*
 & *seqq. M.*

^b Non memini me *Stulta* inter Fescenninas voces unquam legisse, neque τὰ μωρία. habentur ista *Stulta*
 in editione Martini Bracharenfis. Sed non in Canone primo Nicæno τὰ μωρία; ideoque suspicor illud *Stul-*
tis corruptum esse ex suis; aut dominis suis fuerint castrati; quemadmodum legitur hodie in emendato libro
 Gratiani. Μωρίων autem & τὰ μωρία partem denotant, & tunc inter nupta accipi possunt, quemadmo-
 dum *pars* apud Latinos sæpe legitur: exemplis parco. M.

^c Sunt hi canones Spurii, & a Pisano & Turriano pro genuinis impudenter obtrusi. Dixi aliquid in
Histor. jur. Eccles. num. 69. Neque abit hic Augustinus. M. [23].

(23) Catholici etiam Theologi, & Critici a Ni-
 cæna Synodo Canones viginti solummodo editos tuen-
 tur; ita Christianus Lupus in *Dissert. de Synodo
 Nicæna Cap. 8.* Pagius in *Notis ad Baronium ad*

mamus a concilio Nicæno; nam canones Apo-
 stolorum præteritos ab eo esse video. *Caput
 primum (quod in Martini collectione est XXI.)*
 refert Gratianus *dist. LV. capite IX. d* cum
 verba Nicæni concilii interprete Dionysio po-
 fuisset *cap. VII.* Martini refert Ivo *e* in pa-
 normia cum hac inscriptione: *Ex concilio
 Martini Papæ XXI.* Idem in excerptionibus:
Ex decretis Martini Papæ cap. XXI. Hoc a-
 liqua ratione defendi potest. Episcopos enim
 Papas esse aliquando dictos constat, ut de O-
 sio alio die dicebamus. B. Hanc ego erroris
 originem credo, ut cum aliquis hæc capita
 Martini Papæ, hoc est Episcopi, inscripsisset;
 alius Papæ Romani interpretaretur. A. Si
 præfationem legissent, ab errore discessissent
 facile. Ivo *in excerptionibus* verius Martini
 verba refert, quam Gratianus: *Si quis præ-
 agritudine naturalia a medicis habuerit secta:
 similiter & qui a barbaris, aut dominis
 stultis fuerint castrati.* Stulta appellat, quæ
 prius naturalia, τὰ μωρία B. De suo vero
 addit, existimans posse a se carnales concu-
 piscencias amputari. Sententiam concilii re-
 fert Triburienfe concilium cap. XXXIII. ver-
 ba Anselmus *f*, & liber Cæsaraugustanus *g*.
 In Tili libro desiderantur hæc verba post
 vocem προσημι. η̄ εν δ̄ δευρο μηδενα των τοιδ-
 τον χωνησι προταχεται: quæ illis Latinis
 respondent: *Et deinceps nullum debere ta-
 lium promoveri.* C. Quod ex Arabicis *c*
 referunt caput primum concilii Nicæni, alia
 de re conscriptum est. A. Ita est, ut dicis.

Sed

eodemque modo est apud Anselmum: Verum
 in versione Anastasii bibliothecarii legitur,
 quemadmodum apud Gratianum, & convenit
 cum versione prisca, ac Dionysiana. *In mar-
 gine hæc sunt*: Can. Apost. 31. infra, 16.
 q. 7. c. SI QUIS. Ivo part. 5. c. 120. Anselm. l.
 6. c. 8. Burch. l. 3. c. 109. Deusdedit ibid.
 [*hoc est, parte 1. & 4.*] *Inscriptio cap. 14.*
 Si quis Episcopus. 16. q. 7. *est*: Item ex ca-
 none Apost. 31. *Et in notis scriptum est*:
 De hoc canone notatum est supra *dist. 63. c.*
 OMNIS ELECTIO. in vers. SEGREGETUR. *Et in
 margine*: *dist. 63. c. OMNIS ELECTIO.* Deusd.
 p. 1. Burch. l. 3. c. 109. Ivo p. 3. c. 85. &
 part. 5. c. 119.

d *Dist.*
 55. c. 7. Si
 quis a me-
 dicis, & c.
 9. Si quis
 præ agrit.
 e Ivo lib.
 3. tit. 5. c.
 15. panorm.
 & p. 6. c.
 374. decr.
 Vid. infra
 dial. 2. ad-
 dit. 2.

f Anselm.
 lib. 7. c. 31.
 g Cæs. lib.
 4. c. 110.

Sed ego Græcis, & Latinis scriptoribus magis credendum censeo, quam Arabibus, vel Armeniis (x). Cap. quartum Nicænum ex Dionysii interpretatione refert Gratianus *distinctio. LXIV. cap. I.* & Martini *caput II.* refert *capite VII. ejusdem distinctio- nis a.* Tertia interpretatio est, quam referunt Ivo *b*, & Anselmus *c*, & liber Cæsaraugustanus *d*, qua utitur Isidorus Mercator in conciliis. τὸ δὲ κέρϑ, *potestas* sane, vel *confirmatio*, est Dionysio, & Isidoro: *potestas*, Martino tantum (β). *Caput nonum* ex interpretatione, qua utitur Mercator Isidorus, refert Gratianus *distinct. XXCI. c. IV. e* Martin. *cap. XXIV.* invenies *distinct. XXIV. extrema f.* Ex Dionysii interpretatione apud Rabanum *cap. I. pœnitentium*, & apud Burchardum *g* Ivonem *h*, & Anselmum *i* Martinus de suo addidit mentionem

diaconorum: item illa: *aut post ordinationem ab aliis sunt detecti*: & postea: *similiter vero & de universo ordine clericorum servetur.* Apud Gratianum *defendit*, pro *defendat* scribendum est (γ). *Caput XVII.* [quod aliis est *XIIX.*] contra usuras accipientes, ex Dionysii interpretatione Gratianus refert *distinct. XLVII. cap. II. k* ex Isidori conciliis *caussa XIV. quæst. IV. cap. VIII.* ex Martini *cap. LXII.* refert *capite IV. ejusdem quæstionis l.* Dionysium sequuntur Rabanus *cap. XXXII. pœnitent.* & Burchardus *m*, & Ivo *n*, & Anselmus *o*, & liber Cæsaraugustanus *p.* Addit Martinus, *oblitus timorem Domini? & per diversas species vini vel frugis, vel cujuslibet rei emendo, vel vendendo aliqua incrementa susceperit.* Omisit ἡμιολίς *A*, quas Dionysius *fescupla* dixit. Apud Isidorum est: *vel etiam species*

k *Dist. 47.*
o. 2. *Quoniam.*
l 14. q. 4.
c. 8. *Quoniam.* & c.
4. Si qui.
m *Burch.*
lib. 2. c. 120.
n *Ivo p. 6.*
c. 196. &
p. 13. c. 8.
decr.
o *Anselm.*
7. c. 153. In
addit.
p *Cæs. lib.*
8. cap. 77.

H 2

cies

(x) *Dist. 55. capitis 7.* Si quis a medicis. *inscriptio est in Romano libro*: Unde in Nicæno concilio *cap. I.* legitur. *In margine hæc sunt*: In Tribur. *ibid. (hoc est, c. 33.)* Anselm. *l. 7. c. 36.* Polyc. *ibid. (hoc est, l. 2. tit. 31.)* *In notis est*: ET DEINCEPS: His verbis nihil respondet in Græco vulgato codice: sed optime apud Balsamonem, quemadmodum & in Carthag. *6.* in capitulis Nicænae synodi a Teilone, & Thearisto versis. *Capitis noni inscriptio est*: Item ex Martino Bracharense Episcopo in capitulis synod. Græc. *c. 21.* Si quis pro ægritudine naturalia a medicis secta habuerit, similiter & qui a barbaris, aut dominis suis fuerint castrati &c. existimans posse a se carnales concupiscentias amputare &c. *In margine hæc sunt*; Ivo *p. 6. c. 374.* Pann. *l. 3. c. 56.*

(β) *Ante caput 1. distinct. 64. in eodem libro hæc verba sunt*: A quibus ordinentur Episcopi, in Nicæno primo concilio definitum est, in quo sic legitur, *cap. 4.* „Episcopi ab omnibus &c.“ *Et in margine*: In concilio Nicæno *2. c. 3.* Anselm. *lib. 6. c. 4.*

& *54.* Ivo *p. 5. c. 117.* Burch. *l. 1. c. 27.* concordat. *Inscriptio cap. 7. ead. dist. hæc est*: Item ex concilio Martini Papæ: Episcopus oportet &c. *Et in margine*: In capitulis Martini Brach. *c. 4.* ex conc. Nic. *c. 4.*

(γ) *Inscriptio capitis quarti distinct. 81. in Romana editione est*: Item ex concilio Nicæno *c. 9.* SI QUI SINE EXAMINATIONE &c. *In margine hæc sunt*: Rab. *lib. pœn. c. 1.* Burch. *l. 2. c. 13.* Ivo *p. 6. c. 33.* Anselm. *l. 8. c. 13.* supra *dist. 24. c. ult.* *In fine est*: Sancta defendit ecclesia. & *in margine*: SANCTA: al. catholica. sic in ep. *1. Cal. 1.* *Inscriptio cap. ult. dist. 24. est*: de his ita legitur in concilio Martini Papæ: Si quis presbyter, aut diaconus &c. *Et in margine*: Apud Martinum Bracharenf. *c. 24.* Facit ad hoc *c. epist. 5. Zachariæ ad Bonifac. Episcopum & 15. q. 8.* SI QUI PRESBYTER: Anselm. *l. 8. c. 13.* *Et in notis*: CONFESSI SUNT: In originali est: „confessi non sunt, & post ordinationem &c.“ Verum in concilio Nicæno *c. 9.*, unde hoc caput videtur sumptum, habetur sine negatione, quemadmodum hic: & infra *dist. 81. c. Si*

A Male legendum ἡμιολίς, quod miror non observasse Clarissimum Baluzium, qui in sua editione idem illud ἡμιολίς expressit. Ἡμιολίς est usura, quæ dimidiam partem fortis in anno reddit, sed in frugibus, aut frugum usuris tantum locum sibi vindicabat. Sescuplam Latini vocabant. Ita *Canonem XII.* Concilii Nicæni primi vertit Dionysius Exiguus. *Aut hemiolia, id est fescupla exigens*: Ita quoque Codex Romanus. Vetus interpres, qui editus est a Justello in *Bibliothec. jur. Canon. veter. tom. 1. pag. 285.* vertit, aut dimidiam exigens non tam apte quam Dionysius Exiguus. Vocatur etiam hæc usura fescualtera; quia media pars fortis additur pro usura. Permisit eam Imperator Constantinus Magnus eodem tempore, quo Nicæni Patres prohibuerunt in Clericis. De re ipsa vide Phœnices duos litteratorum hujus sæculi, Illustr. Salmasium de *Mod. usurarum. cap. 8. pag. 223.* & multis sequentibus. Item Clariss. & Politissimum Jurisconsultum & Antiquarium Jacob. Gothofredum in nunquam satis laudato opere *Codicis Theod. ad l. 1. de usur. lib. 2. tit. 33. M. (24).*

(24) Usuram Juri naturali, & Divino esse contrariam unanimi consensu Sancti Ecclesiæ Patres tradiderunt, & modo Sancta Mater Ecclesia Catholico-Romana docet, quidquid in oppositum clamitent Molinæus, Salmasius, Gothofredus, alique pristinae disciplinae Reformatores Hetherodoxi, quorum argumentationes invicte prostratæ sunt, atque contritæ ab Emanuele Gonzalez Comment. in *Titul. 19. Lib. 5. De-*

cretal. ab Joanne Pontas in decisione ad Casum *I. sub Verbo Usura*, a Leotardo in *Libro singulari de Usuris Quæst. 1. 2. 3.* & sequentibus a Bernardo Van-Elpen in *Dissertat. de Usura*, & tandem a Benedicto *XIV.* Pontifice Maximo æternæ memoriæ digno, in suo celeberrimo opere de *Synoda Diocesana Lib. 10. Cap. 4. W.*

cies frumentorum ad sescuplum dare. Apud Gratianum dicto cap. IV. scribe turpe lucrum quaesierit, ut est in conciliis, pro turpis lucri quaesierit (x). Caput X. concilii Ancyрани videtur Gratianus ex Isidori interpretatione retulisse distinct. XXVIII, cap. VIII. Martini vero caput XXXIV. retulit distinct. XXVII. capite primo a. Et quantum Martinus a Gracis verbis discessit, tantum Gratianus ab utriusque capitis interpretatione. C. Magnam varietatem narras. B. Ego in mea sententia persevero, nihil esse hac Gratiani collectione opus; sed ut alia collectio ex ipsis fontibus hauriatur. A. De his posterius agemus. Nunc vobis proponam illius canonis Ancyрани sententiam, quam recte Gratianus refert dicto capite VIII. & Ivo in panormia b ex interpretatione Dionysii: *Diaconi, si cum ordinabantur, contestati sunt se velle uxores ducere, & duxerint, maneat in suo ministerio: si tacuerint, & duxerint, deponantur.* C. Quid Martinus ait? A. Lege Gratiani verba: & Martini, & Gratiani varietatem cognosces. C. Quod autem unius uxoris vir Episcopus jubetur eligi; quaeritur, an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum; ut tempore suae administrationis ejus possit copula fungi, quam unicam, & virginem sibi desponsavit. Hoc Mar-

a. Dist.
28. c. 8. Diaconi. & dist.
27. c. 1.

b. Ivo lib.
3. tit. 8. c. 4.
panorm.

c. SI QUIS SINE (scribe, si qui sine.) In extremo hoc capite est: Sancta catholica defendit ecclesia. Capitis 4. Si quis presbyter. 15. g. 8. inscriptio est: Item ex concilio Martini Papae c. 35. Et in margine: In capitul. Martini Brachar. (adde cap. 25.) ex concil. Neocasar. c. 9. & 10. Burch. l. 2. c. 48. Ivo p. 6. c. 149. Pann. l. 3. c. 150.

(x) Capitis secundi distinct. 47. in eodem libro inscriptio haec est: Item ex concilio Nicano c. 17. QUONIAM MULTI &c. Et in margine: infra 14. q. 4. c. 8. ex alia versione. Polyc. l. 4. tit. 31. Rab. l. poen. c. 32. Burch. l. 2. c. 129. Anl. l. 7. c. 153. Ivo p. 6. c. 196. & p. 13. c. 8. Ad illa verba, aut ex adinventione, additur: redundat ista particula AUT. & pro SESCUPLA est in marg. al. SESQUIPLA. Et in notis haec sunt: SESCUPLA: Hoc sesquialterarum usurarum genus quamvis gravissimum, in frugibus humidis, vel amentibus Constantinus lege permiserat, quae nunc extat in codice Theodosiano l. 2. tit. ult. de usur. l. 1. Eodem pertinet, quod scribit B. Hieronymus in comment. in Ezech. l. 6. c. 18. his verbis: „Solent in agris &c. „ ut hyemis tempore demus decem modios,

tinus Papa prohibet dicens: *Diaconus, qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit se in castitate non posse manere, hic non ordinetur.* A. Illud concilium dixit, potuisse uxorem ducere post ordinationem: Martinus ait, hic non ordinetur. C. Quod si in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit & postea matrimonium desideraverit, sit alienus a ministerio, & vacet a clero. A. Martini verba refert Ivo c in panormia, ut Martini Papae, & in excerptionibus ex decretis Martini Papae cap. XLI. Recita nunc Gratiani verba. C. Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui uxores habent, vel accipere volunt, nec diaconi, nec sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. Si vero diaconus a ministerio cessare voluerit, contracto matrimonio licite potest uti; nam etsi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit; tamen tanta est vis in sacramento conjugii, quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium. B. O interpretem optimum, qui sententiam Martini pervertit! C. Cur Martinus ab archetypo discessit? A. Cum in Occidente esset A, noluit Orientis licentiam imitari. C. Cur de diacono, & non de hypodiatono canon conceptus est? Nam si hypodiatonus sine contestatione ordinatus est,

c. Ivo d.
tit. 8. c. 14.
panorm. &
p. 6. c. 376.
decr.

„ & in messe recipiamus quindecim, hoc est, „ amplius partem mediam &c. „ Postea vero in aliis conciliis, & a Romanis Pontificibus genus omne usurarum tamquam juri naturali, ac divino contrarium, tam clericis, quam laicis fuit interdictum; quemadmodum apparet in Decretalibus titulo de usuris. Inscripção cap. 4. caus. 14. q. 4. haec est: Item ex concilio Martini Papae c. 62. Si quis oblitus timorem Domini &c. Et in margine: In capitulis Mart. Brachar. Et in notis: MAGNI CONCILII: Sic loquitur Martinus Brachar. quoniam hanc sententiam accipit ex capite 17. concilii Nicani, quod citatur infra ead. c. QUONIAM. & in duobus vetustis Gratiani exemplaribus post hoc continuo illud subjungitur (Editum quoque est,) „ turpe „ lucrum quaesierit. Inscripção cap. 8. Quoniam multi. ead. quest. haec est: Item ex Nicano concilio c. 17. Et in margine: Et in Aquisgran. c. 40. dist. 47. QUONIAM MULTI. Burch. l. 2. c. 12. Ivo p. 13. c. 8. Et in notis: Supra dist. 47. hic idem canon affertur ex versione Dionysii, qui nunc ex prisca, quae est in collectione Isidori.

A. Hocine est fideliter vertere Canones? Sicine licet immutare ad mores Romanos Canones Orientales? Olim id Romae vindicabatur Lege Cornelia de Falsis; Nunc videtur laudis esse opus, & sufficere ad falsi elisionem; cum in Occidente esset, noluit Orientis licentiam imitari; etiam si, ut supra ostensum, haec licentia cum Apostolica doctrina conveniat. M. (25).

(25) Num licentia aliquarum Orientis Ecclesiarum cum Apostolica Doctrina conveniat superius in

Nota (18) precedenti dictum est. W.

est, non debet audiri, si in diaconi ordinatione contestetur. Æque enim ducere uxores prohibitum est utrisque. A. Non dubito, quin ea contestatio ante hypodiaconi ordinationem sit necessaria: ac licet durum videatur, canon ita intelligi debeat, ut in utraque ordinatione contestetur. Aut dicendum est, illis temporibus hypodiaconis non diaconis licuisse nuptias contrahere. Quod vero Gratianus ait de copula, & usu matrimonii jam contracti agi, contra Græca & Latina verba est. De subdiaconis ita scribit a: Porro in sequenti videtur permitti auctoritate subdiaconis, cum de diaconis specialiter præcipitur, ut sine probatione castitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyritana synodo videtur esse permixtum, in qua sic statutum est: Diaconi &c. B. Vox, probatione, non placet. A. Scribe, professione (α). Caput XV. ejusdem concilii Ancyrani ex interpretatione, quæ extat apud Isidorum Mercatorem, refert Gratianus *caussa XII. quæst. II. cap. XLII. b* & Martini *cap. XVII. refert distinct. L. cap. XXII. c* Sed ut verum fatear, non videtur Martinus ad id caput respexisse: ita inter se diversa sunt. Isidorum sequuntur Anselmus *d*, & liber Cæsaraugu-

a Dist. 28. c. 7. Præterea. p. 1.

b 12. q. 2. c. 42. Si qua. c. 50. dist. c. 22. Si quis. d Anf. lib. 6. c. 162.

(α) Gratiani verba sunt in eodem libro ante cap. 8. Diaconi. *dist. 28.* Videtur permitti subdiaconis, cum de diaconis specialiter præcipitur, ut sine probatione castitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyrana synodo videtur esse permixtum, in qua c. 10. [al. 9.] sic statutum est. „Diaconi quicumque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt &c.“ *In margine est:* Pann. l. 3. c. 87. Polyc. l. 4. tit. 31. *Distinct. 27. in princ. hæc verba sunt:* Quod autem unius uxoris vir Episcopus esse jubetur: quæritur, an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum, ut tempore suæ administrationis ejus possit copula fungi, quam unicam, & virginem sibi desponsavit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens: Diaconus, qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur &c. *Et in margine:* Apud Martin. Bracharenf. c. 39. *Distinct. 28. DIACONI.* Ivo p. 6. c. 376. Pann. l. 3. c. 97. *Et postea:* Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui uxores habent, vel accipere volunt, nec diaconi, nec sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. Si vero diaconus a ministerio cessare voluerit: & contracto matrimonio licite potest uti. Nam etsi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit: tamen tanta est vis in sacramento conjugii, quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium. *His minor nihil addidisse selectos viros.*

(β) *Inscriptio cap. 42. caus. 12. q. 2. in Romano libro est:* Item ex synodo Ancyrana c. 15. Si qua de rebus ecclesiæ, cum Episco-

stanus e. Ivo Martini verba refert *parte III. cap. CLXXIII.* cum hac inscriptione: *Ex concilio Martini Papæ cap. XVIII.* At ex concilio Bracharenfi liber Cæsaraugustanus f & paucis immutatis Burchardus g, & Ivo *capit. CCXL. dictæ partis tertiæ.* Apud Gratianum *dicto cap. XLII.* in illis verbis: [Si qua de rebus Ecclesiæ, cum Episcopus non adest &c.] non est, scribendum: nam, επισκόπος μὴ ὄντος, Græce est (β). *Caput XXIII.* (quod Latinis XXII. est,) *ejusdem concilii Ancyrani,* quasi ex concilio Neocæsariensi refert Gratianus *distinct. L. cap. XLII.* ex Isidori collectione: Martini vero *cap. LXXIX.* refert *capite XLIV. ejusdem distinct. h* Illud refert concilium Triburienf. *cap. LII.* & Rabanus *cap. XV.* poenitentium, & Burchardus i, & Ivo k, & Anselmus l: sed ex alia interpretatione Dionysii Exigui, ut existimo. Martini verba refert Ivo *parte X. cap. XXXIX.* cum hac inscriptione: *Ex concilio Martini Episcopi. B. Si ex collectione, pro ex concilio,* scripsisset; recte dixisse crederetur (γ). A. *Caput XXIV.* Græcis, XXIII. Latinis, Gratianus refert *caussa XXVI. quæst. V. cap. II.* ex Dionysii interpretatione: & Martini *cap. LXXI. capite ter-*

e Cæs. lib. 7. c. 71.

f Cæs. lib. 7. c. 79. g Burch. lib. 3. c. 179.

h Dist. 50. c. 42. eos. & c. 44. Si quis. i Burch. lib. 6. c. 15. k Ivo p. 10. c. 25. l Anf. lib. 11. c. 47.

pus non est &c. *In margine:* Anf. l. 6. c. 162. *Et in notis:* REDDI: Sic in quibusdam exemplaribus prisca versionis. In aliis vero est REDDIDISSE, Græce legitur: δια τὸ πολλόν τῶν εἰσοδῶν τῶν πεπραγμένων ἀποδοθέναι αὐτοῖς τέτοις πλείονα τῶν τιμῶν. id est: „propterea quod sæpe rerum venditarum reditus majus pretium his ipsis reddiderit“. Sed ob glossam non est mutatum. *Inscriptio cap. 22. dist. 50. est hæc:* Item ex concilio Martini Papæ c. 17. Si quis presbyter, aut diaconus inventus fuerit &c. *In margine est:* Apud Martinum Bracharenf. Burch. l. 3. c. 179. ex Brachar. Ivo p. 3. c. 173. ex Martino, & 240. ex Bracharenf. *In notis:* DIACONUS: Sequebatur, AUT SUBDIACONUS, quæ duæ dictiones expunctæ sunt: quia neque apud Martinum, aut Burchardum, aut Ivonem, neque in antiquis Gratiani codicibus habentur.

(γ) *Dist. 50. capitis 42.* Eos vero, in eodem libro *inscriptio est:* Item ex concilio Ancyrano c. 22. §. Eos vero. *Et in margine hæc sunt:* Ex prisca versione, & Tribur. c. 52. Polyc. l. 6. tit. 10. Burch. l. 6. c. 15. Ivo p. 10. c. 25. & 144. *Et in notis:* Hæc vero Græce est, ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταετη χρόνον πληρώσει. id est: „Secunda vero quinquennii tempus explebit“. Atque ita fere Burchardus, & Ivo ex Dionysii versione, & infra ead. c. SI QUIS VOLUNTATE: [scribe, voluntarie]. *Cap. 44. inscriptio est:* Item ex capitulis Martini Brachar. Episcopi c. 78. Si quis voluntarie homicidium fecerit &c. *Et in margine:* Ivo p. 10. c. 39.

a 26. q.
5. c. 2. &
3. §. Si quis.
b Rab. c.
23. pœnit.
c Cap.
lib. 7. c. 21.
in add. l.
d Burch.
lib. 10. c. 5.
e Ivo lib.
8. tit. 5. 2.
panorm. &
p. 11. c. 2.
decr.
f Pœn.
tit. 6. c. 1.
g Burch.
lib. 10. c. 6.
h Ivo d.
p. 11. c. 34.

tertio ejusdem questionis a. Mendose apud Gratianum legitur. Ex concilio Ancyrano cap. XXXIV. Refert illud cap. Leo IV. in epistula ad Episcopos Britannia, & concilium Troslejanum cap. XV. & Rabanus b, & Capitulare Caroli, & aliorum c, & Burchardus d, & Ivo e, & Pœnitentiale Romanum f. Martini verba referunt Burchardus g & Ivo h, quasi ex concilio Bracharenfi. In Tiliano libro sic est: οἱ κατὰ μαγν-
τευόμενοι ἢ τὰς σωμαθείους τῶν χρόνων ἐξακο-
λαστῆρες. In veteri libro; ἢ ἐδνω κατὰ κολο-
δῆντες. Qui divinationes expetunt, & mo-
rem Gentilium subsequuntur, Gratianus, & ceteri. Si quis autem paganorum consuetu-
dinem sequens, divinos aut sortilegos in do-
mum suam introduxerit; Martinus: Qui au-
guria, vel auspicia, sive somnia, vel divi-
nationes quaslibet secundum morem Genti-
lium observant, Isidorus in conciliis: sorti-
legos Martinus addidit, plura Isidorianus in-
terpres: ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακείων ἢ καὶ κηδεύσει.
exquirendi aliquid arte magica, aut expi-
andi causa, Gratianus, arte malefica, Bur-
chardus pro magica, & alii: quasi ut ma-
lum foras mittant, aut maleficia inveniant,
vel lustrationes paganorum faciant? Marti-
nus: in exquirendis aliquibus arte malefica,
aut domos lustrant: Isidorus. Illa omnia sunt
a Latinis: τρία ἐστὶν ὑποπτώσεως, καὶ δύο ἐστὶ
ἐν χῆσι χωρὶς προσφορᾶς. Ut annos tres jaceant,
duos communicent in oratione sine oblatio-
ne. C. sub regula quinquennii jaceant, ha-
bet Gratianus: id Martinus interpretatur,
pœnitentiam agant. A. Iidem Isidorus non
male. Illud enim jacere a duplex est, al-
terum generale omnium pœnitentium, al-
terum speciem notat gradus pœnitentiæ: alii
enim ante fores erant, alii intra fores, sed
cum cathecumenis exhibant: alii manebant
jacentes, alii erecti, sed neque offerebant,

neque communionis sacrae erant participes.
Sed de his haecenus (x).

DIALOGUS UNDECIMUS.

De eadem re.

C. A Ntequam aggrediare, quæ reliqua
sunt, scire cupio, cur Græca Latinis
præferenda sint: cum Græcos constet hæreti-
cos fuisse permultos, & hostes Latinorum,
multaque fuisse & mutasse. A. Omniane
Græca tibi videntur esse reiicienda? ergo ne-
que sacros libros cum LXX. editione confe-
ramus, aut cum aliis interpretibus veteris,
aut novi testamenti; neque aliquem sancto-
rum Patrum Orientis librum legamus. Fru-
stra nobis Dionysius Areopagita, Athanasius,
Gregorii tres, Basilii, Joannes Chryso-
stomus, & tam multi alii scripserunt. Fru-
stra tot philosophi, medici, historici: si omnia
tibi suspecta sunt. C. Non omnia dico esse
reiicienda Græce scripta: sed quero, cur La-
tinis præferri oporteat? A. Si non omnes u-
no ordine habes Achivos, invenies in eorum
scriptis, qui ista detestentur hæreticorum fa-
cinora, qui detegant eorum flagitia: itaque
licet tibi cetera sincera esse credere. Quod
si non omnia Græci notant: at Latini ha-
bent quædam suspecta. Ab his abstine: cete-
ri, ut fontes, ex quibus oriuntur rivi & flu-
mina, habendi sunt Græcorum libri. Hi præ-
fertim Græci canones in Græcia ita scripti,
cur non tibi Latinis antiquiores & potiores
sint, causam nullam dices. Latinos interpre-
tes vides varios esse, & obscuros: quis melius
sententiæ vim explicare potest, quam is, qui
conscripsit? Si cum Afris, aut Indis, aut
Persis cum interprete negotia geras; quam
multa interpret obscure dicet, aut de suo ad-
det, a nobis, aut ab illis non dicta, aut di-
cto-

(x) In eodem libro inscriptio cap. 2. caus.
26. q. 5. hæc est: Item ex concilio Ancyra-
no c. 23. al. 24. Qui divinationes expetunt,
& morem gentilium subsequuntur &c. In mar-
gine hæc sunt: Raban. in pœnit. c. 23. &
in conc. Paris. l. 3. c. 1. Polyc. ibid. (hoc est,
l. 6. tit. 12.) Burch. l. 10. c. 5. Ivo p. 11. c.
2. Pann. l. 8. c. 62. Et in notis: GENTILIUM:
In Græco impressio est χρόνων. Sed in vetusto
Vaticano, & apud Balsamonem ἐδνω. EX-
QUIRENDI: Græce est, ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακείων.
id est: „ ad invenienda medicamenta “. Ca-

pitis tertii Non liceat: inscriptio est: Item
ex concilio Martini Papæ: id est, ex capit.
Martini Bracharenf. cap. 72. (Desideratur hæc
nota.) Et in margine: Burch. lib. 10. cap.
3. Ivo p. 11. cap. 40. Et vers. Nec ex collectio-
nibus est in margine: Ibid. cap. 74. Burch. l.
10. c. 20. Ivo p. 11. c. 47. Et vers. Si quis
autem est in margine: Ibid. c. 71. Burch. l.
10. c. 6. Ivo p. 11. c. 34. Et vers. Mulieri-
bus est in margine: Ibid. c. 75. Burch. l. 10.
c. 19. Ivo p. 8. c. 330. & p. 11. c. 46.

a De ritibus pœnitentialibus veteris ecclesiæ, satis duris aliquando & inconditis, si Deus fuerit, dicam
pluribus in antiquitatibus Ecclesiasticis. Hoc argumentum Magni viri tractarunt jam; inter quos Leo Al-
lat. de Nartheco veteris Eccles. §. 17. & multis seq. a pag. 91. Filescus dissent. speciali, ut & novissime Swi-
cerus, Card. Bona in Liturg. lib. 1. cap. 17. Cabassut. not. Concil. pag. 87. & seq. Gotten. 1. obs. 8. Clau-
dius Salmasius promisit tractatum in lib. de Comm. pag. 124. Utinam hunc edidisset, aut ederent hæredes;
vix in hoc argumento tum adhuc aliquid desiderandum esset. M.

b Imo hic frustra scripsit, & frustra mentitur nomen & ætatem Dionysii Areopagitæ, quod hodie ne-
mo qui paululum in literis versatus est, amplius controvertit. Maxime postquam Doctissimus Dalaus sin-
gulari opere de scriptis Dionysii Areopagitæ sole meridiano clarius demonstraverit, esse hæc scripta demum
seculis multis post mortem Dionysii conficta & supposita. M.

Etorum non recordabitur? C. Sunt igitur Græca Latinis potiora, quasi fons Latinorum: id mihi ad rem, de qua agimus, satis est. A. Post Ancyranos canones sequuntur *Neocæsarienses*. Hujus concilii caput octavum ex interpretatione Isidoriana Gratianus refert *distinct.* XXXIV. cap. XI. & capite XII. Martini caput. XXVIII. a Quod dicitur, *dato repudio dimittere eam debet*. Græce est, ὁφείλει ἀπολύσαι αὐτῶν *dato repudio*, non habet Martinus (α). Caput IX. Gratianus refert ex Isidori interpretatione *caussa XV. quæst. VII. capite I.* Martini vero caput XXV. capite IV. ejusdem quæstionis b. Ex Dionysii interpretatione Rabanus cap. I. *pœnitentium*, & Burchardus c, & Ivo d. Martini verba refert Ivo in *panormia e*, ut ex concilio Martini Papæ cap. XXVI. sed Burchardus f, & idem Ivo in excerptionibus g quasi ex concilio Cabilonensi. τὰ γὰρ λοιπὰ ἀμαρτήματα ἔφατσαν οἱ πολλοὶ καὶ τῶν χειροθεσίῶν ἀφίενται. Hæc omittit Martinus & Dionysius. Nam *cetera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione privari*: Isidorus: *cetera vero peccata &c.* Gratianus: *remitti malim, quam privari* [β].

Caput XI. ex interpretatione Isidoriana refert Gratianus *dist.* LXXIX. cap. IV. Martini verba non facile adgnoscentur *capite primo ejusdem distinctionis h Bonifacio Papæ* inscripta: quod Demochares non vidit,

qui alia animadvertit. Est autem Martini *caput XX. Fabiano Papæ* adscribunt Burchardus i & Ivo k, & liber *Tarraconensis l* (γ).

Caput tertium concilii *Gangrensis* ex interpretatione Isidori refert Gratianus *caussa XVII. quæst. IV. cap. XXXVII.* & mox *capite XXXVIII.* refert Martini *caput XLVII. m* in quo pro *anathema sit*, scriptum est: *durissime in omnibus arguatur*. Martini verba ut ex concilio *Bracharense* referunt Burchardus n, & Ivo o, qui alibi p referunt verba concilii *Gangrensis* ex alia interpretatione (δ).

Caput quartum concilii *Antiocheni* ex interpretatione Dionysii refert Gratianus *caussa XI. quæst. III. cap. VI.* & capite VII. & Martini *caput XXXVII. q.* Dionysium sequuntur Burchardus r, & Ivo s, & Anselmus t, & ante hos Nicolaus Papa in *epist. II. ad Michaël. Imp.* εἰ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ σιωδῶς κληροδοτεῖς. *Si quis Episcopus damnatur a Synodo*: Gratianus, *damnatus*: Burchardus & alii: sic etiam *Capitulare Caroli lib. I. cap. VII. Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit*: Martinus. *Si quis Episcopus a synodo fuerit depositus*. Isidorus, ut Græci: *vel matutinum, vel vespertinum sacrificium* addidit Martinus. *Si autem permanserit turbans &c.* hæc etiam sunt addita a Martino, sumpta ex capite quinto extremo ejusdem synodi (ε).

Ca-

[α] *Capitis undecimi Si cujus uxorem. dist.* 34. in *Gregoriano libro* inscriptio est: Item in *Neocæsariensi concilio c. 8.* Et in *marginē*: Anf. l. 7. c. 19. *Capitis 12. inscriptio est*: Item ex concilio *Martini Papæ*. Si laici uxor &c. Et in *marginē*: ALICUJUS LAICI: orig. Et: Apud Martin. Brachar. c. 28.

[β] *Initio quæstionis 8. causæ 15. in eodem libro hæc verba sunt*: De ultima vero quæstione sic statutum est in concilio *Neocæsariensi c. 9. & 10.* Qui admisit corporale peccatum &c. Et in *marginē*: Raban. lib. pœnit. c. 1. Polyc. l. 4. tit. 39. Burch. l. 2. c. 49. Ivo p. 6. c. 150. Pann. l. 3. c. 151. Et in *notis*: PROPTER EJUS STUDII UTILITATEM: Græce est, διὰ τῶν ἀλλῶν σπουδῶν, id est, „propter studium ac diligentiam“, quam ceteroquin adhibet. PRIVARI: Græce legitur: τῶν χειροθεσίῶν ἀφίενται, id est: „impositionem dimitti“, quemadmodum fere vertit Dionysius, cujus versionem ceteri collectores attulerunt, hac tamen clausula omiſsa. Nam hæc versio, quam Gratianus affert, est prisca, quæ in collectione Isidori [deest extat.] Ita ex his verbis longe alia elicitur sententia, atque auctor glossæ putarit. *Capitis quarti inscriptio est*: Item ex concilio *Martini Papæ c. 35.* Si quis presbyter &c. Et in *marginē*: In capitul. Martini *Bracharenf. ex conc. Neocæsarienf. cap. 9. & 10.* Burch. l. 2. c. 48. Ivo p. 6. c. 149. Pann.

l. 3. c. 150. In *fine pro voce accipiant, est in marginē*: al. retineant.

(γ) *Gratiani verba sunt in eodem libro initio distinct.* 78. Qua vero ætate sacerdotes ordinari debeant, Bonifacius Papa diffinit dicens: Si quis triginta &c. Et in *notis est*: BONIFACIUS: Ceteri collectores citant ex decretis *Fabiani*. Extat apud Martinum *Bracharensem Episcopum* in cap. *Græc. synod. c. 20.* Et in *marginē*: Polyc. l. 2. tit. 20. Burch. l. 2. c. 10. Ivo p. 6. cap. 30. Pann. l. 3. c. 29. *Capitis 4. hæc inscriptio est*: Item ex concilio *Neocæsariensi c. 11.* Presbyter ante XXX. &c. In *marginē hæc sunt*: Polyc. l. 2. tit. 27. Anf. l. 7. c. 95. Pann. l. 3. c. 29.

(δ) *Inscriptio capitis 37.* Si quis servum alienum occasione religionis &c. c. 17. q. 4. in *Gregorian. editione est*: Unde in *Gangrensi concilio c. 3.* legitur. In *marginē est*: Ivo p. 16. c. 102. & p. 13. c. 48. *Capitis 38. inscriptio hæc est*: Item ex concilio *Martini Papæ c. 47.* Si quis servum alienum causa religionis doceat &c. Et in *marginē est*: In cap. *Græcar. synod. Martini Brach. Burch. l. 8. c. 25.* Ivo p. 7. cap. 43.

(ε) *Capitis sexti causæ 11. quæst. 3. in eodem libro inscriptio est*: Item ex concilio *Antiocheno c. 4.* Si quis Episcopus damnatus a synodo. In *notis est*: DAMNATUS: Græce est κληροδοτεῖς, id est, DEPOSITUS. Et in

mar-

a Diff.
34. c. 11. Si
cujus. & c.
12. Si laici.

b 15. q.
8. c. 1. & c.
4. Si quis.
c Burch.
lib. 2. c. 49.
d Ivo lib.
3. tit. 11. c.
9. panorm.
e part. 6. c.
150. decr.
e d. tit.
11. c. 18.
f Burch.
lib. 2. c. 48.
g Ivo p.
6. c. 149.
decr.

h Diff. 28.
c. 1. & 4.
Presbyter.

i Burch.
lib. 2. c. 10.
k Ivo lib.
3. tit. 3. c. 2.
panorm. &
part. 6. c.
30. decr.
l Tarracon.
lib. 6. c. 122.
m 17. q.
4. c. 37. Si
quis. & 38.
Si quis.
n Burch.
lib. 8. c. 25.
o Ivo p.
7. c. 45. decr.
p Burch.
lib. 11. c. 62.
Ivo p. 13. c.
48. & p. 16.
c. 102. decr.
q 11. q. 3.
c. 6. Si quis.
r Burch.
lib. 1. c. 199.
s Ivo p. 5.
c. 362. decr.
t Anf. lib.
12. c. 26.

Caput nonum ex interpretatione Isidoriana Gratian. refert *caussa IX. quæst. III. capite II.* & *capite primo* refert Martini *caput IV. a* quod brevius est multo superiore. Videtur autem confirmari *canon XXXIV. Græcis, XXXV. Latinis Apostolorum*, de quo videndus Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum cap. LXXII.* Apud Anselmum *b* refertur Dionysii interpretatio *capitis IX. Antiocheni (x).*

Caput XII. refert Gratianus *caussa XXI. quæstion. V. capit. II.* ex Isidori interpretatione. Martini *caput XXXV. capit. V. ejusdem quæstionis c.* Hoc esse caput arbitror contra B. Athanasium scriptum, quod reprehendit Julius in Epistula ad hos eosdem Episcopos Antiochiæ congregatos. Idem contra Joannem Chrysostrum dum obiiceretur, ab eo responsum est, hæreticorum canonem fuisse. B. Cur igitur canones Antiocheni recepti sunt, cum Arianos illos Episcopos auctores habeant? A. Non possum causam dicere, sed receptos esse constat, & in corpore canonum positos ante concilium Chalcedonense, ut in ejus concilii actione XII. Græcis, Latinis XI. apparet: ex libro etiam Latino, quem eodem nomine *Corpus canonum* dicimus, quem aperte Leo IV. in *epist. ad Episcopos Britannia* approbat, id constat, & ex aliis multorum testimoniis, præsertim Paschalis II. in concilio Romano.

marginè: Et Aquisgran. c. 47. extr. de cler. exc. depof. c. 1. & 2. Nic. Papa ep. 8. Polyc. ibid. (*hoc est*, l. 7. tit. 1.) Burch. l. 1. c. 199. Ivo p. 5. c. 362. Anf. l. 12. c. 26. *Capitis 7. inscriptio est:* Item ex concilio Martini Papæ c. 37. Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit &c. *In margine est:* In capitulis Martini Bracharenfis. *In notis hæc sunt:* FORINSECAM: In aliquot Gratiani & concilii codicibus est, FORASTICAM. In canone quinto concilii Antiocheni, unde hoc sumptum est, legitur, διὰ τῶν ἑξωτερικῶν: quæ Dionysius vertit: „per potestates exteræ“. *Capitis primi de clerico excom. inscriptio est:* Ex canone Apostolorum: Si quis Episcopus, presbyter &c. *Et in margine est:* Addi potest c. 18. ex Theodoro Balsamone, refertur c. 1. eodem tit. in 1. compilat. *Capitis secundi inscriptio est:* Ex concilio Antiocheno: Si quis presbyter &c. *Et in margine est:* cap. 2. eod. tit. in 1. compil.

(x) *Capitis primi 9. q. 3. in eodem libro inscriptio est:* sicut in concilio Martini Papæ legitur c. 4. Per singulas provincias oportet &c. *In margine est:* In capitulis Martini Bracharenf. c. 4. *Pro voce Metropolitanum est in margine:* al. Primatum Metropolitanum sui, & pro voce assumat, al. sibi assumat. *Capitis 2. inscriptio est hæc:* Item ex concilio Antiocheno c. 9. Per singulas provincias Episcopos singulos &c. *Et in margine ad*

Fortasse propter decretorum utilitatem. Sed ad *caput XII.* revertamur: quod referunt concilium Aquisgranense *cap. LXXIV.* & Burchardus *d*, & Ivo *e*, & Anselmus *f* ex Dionysii interpretatione. Illa verba varie conversa sunt: εἰ τις ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων κειθάρησθε. Apud Isidorum recte: *Si quis a proprio Episcopo depositus.* Apud Martinum est: *Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit.* Apud Dionysium: *Si quis a proprio Episcopo presbyter, aut diaconus: aut a synodo fuerit Episcopus damnatus (β).* *Caput XIV.* habet Gratianus *caussa VI. quæst. IV. cap. I.* quasi ex *Laodicense concilio* ante Democharis editionem, ex Isidori magna ex parte interpretatione; & *cap. II. Martini cap. XIII. g* Ex Dionysii interpretatione referunt Burchardus *h*, Ivo *i*, & Anselmus *k*. Prima verba Gratiani alii omnes aliter referunt. Græca hæc sunt: εἰ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ τινὶ ἐγκλήματι κρίνεται. *Si quis Episcopus criminaliter in judicio Episcoporum fuerit accusatus;* Gratian. *Si quis de aliquibus causis criminalibus in judicio Episcoporum fuerit accusatus;* Isidorus: *Si quis Episcopus in aliquibus causationibus judicatur:* Martinus. Vox *causationibus* omiffa est a Gratiano. *Si quis Episcopus de certis criminibus judicatur;* Dionysius, & Græci. In Metropolitanis alterius vocatione varietas est: neque enim Græce dicitur

illa verba: secundum antiquum patrum nostrorum canonem, *additur:* Apost. can. 24. *In notis ad illa verba,* citra Metropolitanis Episcopi conscientiam, *additur:* Græce est, δίχως τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μὴ δὲ αὐτὸν ἀνευ τῆς λοιπῶν γνώμης. Itaque eadem voce *γνώμης* utitur canon tam in consensu Metropolitanis, quam suffraganeorum. Sed ob multas varietates placuit apponi verba Græca cum versione nova. τὰς καὶ ἐκείνην &c. „Episcopus, qui in unaquaque &c.“

(β) *Inscriptio capitis secundi 21. q. 5. in eodem libro est:* Item ex concilio Antiocheno c. 12. Si quis a proprio Episcopo depositus presbyter &c. *Et in margine hæc sunt:* Et in Aquisgran. c. 74. Burch. l. 2. c. 180. Ivo p. 6. c. 225. *Capitis 5. inscriptio est:* Item ex concilio Martini Papæ c. 35. Si quis Episcopus, presbyter, aut diaconus excommunicatus &c. *In margine hæc sunt:* In capitulis synod. Græc. Mart. Brach. c. 35. Concord. sup. ead. c. Si quis a proprio. *Ad illa verba,* & importans se palatio, *est in margine:* al. importunans, al. importunus palatio. *In notis est:* AD MAJORUM EPISCOPORUM SYNODUM: Antea legebatur, MAJORUM EPISCOPORUM CONCILIUM: Emendatum est ex codice Lucensi regio: quoniam concordat cum canone Antiocheno sup. ead. Si quis a proprio, unde videtur sumptum.

a 9. q. 3.
b. 1. & 2.
Per singulas.

b Anf.
lib. 5. c. 73.
in addit.

c 21. q.
5. c. 2. & c.
5. Si quis.

d Burch.
lib. 2. c. 180.
e Ivo p. 6.
c. 225. decr.
f Anf. lib.
5. c. 74. in
addit.

g 6. q. 4.
c. 1. & 2.
Si quis.
h Burch.
lib. 1. c. 150.
i Ivo p. 5.
c. 263. decr.
k Anf. lib.
5. c. 77. in
addit.

citur illum esse vocandum, sed vicinos Episcopos a Metropolitanis. At Gratianus habet: Metropolitanum Episcopum alterius provinciae vicinæ advocari, & aliquantos cum eo Episcopos alios. Sic etiam Isidorus: ut de provincia vicina alter Metropolitanus convocetur Episcopus, ut per eum confirmetur &c. Martinus. Metropolitanus Episcopus a vicina provincia iudices alios convocet; Dionysius, & Græci [α]. Caput XVIII. Gratianus refert *distinct.* XCII. caput V. ex Dionysii interpretatione; & capite IV. Martini cap. X. a quod a Burchardo b & Ivone c dicitur ex concilio Aurelianensi sine nomine, & in libro Tarracoenensi d. Ab eisdem referuntur verba Dionysii, & ab Anselmo e. Varietas est in extremo canone. Græce est ὁ ἄν η̄ τ̄ ἐπαρχίᾳ τελείᾳ σὺν ὁδῷ κρινεῖται τὸ περιεχόμενον ὀρίστη. Expectare eum oportet provincie plenariam synodum, donec de eo, Tom. III.

[α] *Causa 6. quæst. 4. cap. 1. in eodem libro Romano ita scriptum est:* In concilio Antiocheno c. 14. sic invenitur diffinitum: Si quis Episcopus criminaliter in iudicio Episcoporum fuerit accusatus &c. *Et in margine:* al. de aliquibus causis criminalibus. *Et:* Burch. l. 1. c. 150. Ivo p. 5. c. 263. *in notis hæc sunt:* Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex concilio Laodiceno. In uno tamen perantiquo est ex concilio Antiocheno, in quo etiam extat; & est antiqua versio. METROPOLITANUM: Græcum exemplar hic valde dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur concilium unius provincie, in quo necesse est adesse proprium Metropolitanum, posse advocare vicinæ provincie Metropolitanum cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracharensis in sequent. capite, quod ex concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce vero locus ita habet: ἔδοξε τῇ σύνοδῳ &c. Quod Dionysius, quemadmodum etiam est in codice canonum, sic vertit: „Sanctæ synodi placuit &c.“ Ac sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitanis vocationem deberet venire, atque in eodem concilio duo Metropolitanis futuri essent, vix videtur convenire. *Cap. 2. inscriptio est:* Item ex concilio Martini Papæ (id est, Episcopi Brach. c. 13.) Si quis Episcopus in aliquibus causationibus iudicatur &c.

[β] *Distinct. 92. cap. 4. inscriptio est in eadem editione:* De his in concilio Martini Papæ sic statutum est: Si quis ordinatus Episcopus, pro contentione populi &c. *In margine hæc sunt:* Capit. Martini Bracharens. cap. 10. Vide Pelag. II. in epist. ad Benignum. Polyc. l. 2. tit. 3. Burch. l. 1. c. 40. Ivo p. 5. c. 151. *Et in notis:* EPISCOPUS. In vulgatis sequebatur: „ad parochiam, cuius est electus“: quæ inducta sunt auctoritate manuscriptor. & originalis, ac ceterorum colle-

quod competit, statuat; Isidorus: *Sustineat autem, quod de eo sanctum concilium iudicare voluerit:* Martinus: *quid, pro quod, Gratianus, quidquid:* Burchardus, & alii: *quem etiam observare convenit, quidquid synodus provincie perfecte iudicando decreverit:* Dionysius apud Gratianum: *synodus perfecta provincie:* apud Burchardum, & Græcos [β]. *Cap. XIX. ex Isidori fere interpretatione refert Gratianus distinct. LXV. cap. III. & Martini cap. II. & cap. III. f. Initii varietas est, ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖται. Episcopum non ordinandum; Isidorus. Episcopus non est ordinandus; Gratianus. Non debet ordinari Episcopus; Martinus (γ). De synodo bis quotannis habenda cap. XX. refert ex Isidoriana interpretatione Gratianus distinct. XIII. cap. IV. & Martini cap. XIII. cap. XV. ejusdem distinctionis g. Item Burchardus h, & Ivo i cap. XX. referunt ex*

1

Dio-

storum. CONTENTIONE: In duobus vetustis exemplaribus, Gratiani, & uno conciliorum Regis Catholici legitur, CONTEMPTIONE. *Ad illa verba, in quam venit, est in margine:* al. convenit. *Capitis 5. hæc inscriptio est:* Item ex concilio Antiocheno cap. 18. Si quis Episcopus ordinatus, ad parochiam, cuius est electus &c. *In margine sunt hæc:* In epistol. Pelag. 2. Polyc. Ibid. Burch. lib. 1. cap. 141. Ivo p. 5. c. 152. *Ad vocem cuius additur in margine:* al. cui. *ad vocem vetet, al. vitet. Et in notis:* VETET: διὰ τὴν τὴν λαὸν παραίτησιν, eo quod populus recuset. OBSERVARE: ἐκδέχεσθαι, id est, expectare, & suscipere. PERFECTO: Antea legebatur PERFECTÆ, restituta est vera lectio ex orig. & Burch. & Ivone. Quid autem sit synodus, quæ hic PERFECTA, & in paulo post sequentibus capitibus INTEGRA dicitur, exponitur infra ead. cap. Si quis Episcopus, tertio. *Est id cap. 8. cuius inscriptio est:* Item ex eodem (Antiocheno) c. 16. *Et in margine est:* Apud Martinum Brachar. c. 9. Burch. l. 1. c. 39. Ivo p. 5. c. 150. *Et in notis:* Hæc versio, quam & Gratianus, & Burchardus, & Ivo sequuntur, eadem fere est, atque illa Martini Brachar. Dionysiana vero longe magis accedit ad verba Græca.

[γ] *Inscriptio capituli secundi distinct. 65. in eodem libro hæc est:* Item ex concilio Martini Papæ. Non debet ordinari Episcopus absque consilio, & præsentia Metropolitanis Episcopi &c. *In margine:* al. conscientia. In capitul. Martini Brach. cap. 3. ex conc. Antioch. cap. 19. *Capitis 3. inscriptio est:* Item ex concilio Antiocheno c. 19. Episcopus non est ordinandus sine consilio, & præsentia Metropolitanis Episcopi &c. *Et in margine:* cap. 18. *Et in notis:* Verbis Græcis multo melius respondet altera versio, quæ Dionysii est; ideoque illa consulenda.

f Dist. 65.
c. 2. Non debet. & c.
3. Episcopus.
g Dist. 18.
c. 4. Propter. & c.
15. Propter.
h Burch. lib. 1. c. 44.
i Ivo lib. 4. tit. 2. c. 3. panorm. & p. 5. c. 154. decret.

a Dist. 92. c. 4. Si quis. & c.
5. Si quis.
b Burch. l. 1. c. 40. & 41.
c Ivo p. 5. c. 151. & 152. decr.
d Tarrac. lib. 6. c. 68. & 69.
e Anselm. lib. 6. c. 41.

Dionysii interpretatione. Tempora synodorum omisit Martinus. In aliis varietas est de posteriori synodo, quam omnes Idibus Octobris habendam dicunt: sed Græci, & Isidorus decima Hyperberetæi mensis; Dionysius, & ceteri XV. quamvis non aperte, quia solum dicunt Octobrem esse Hyperberetæum A mensem. B. Non idem Theodorus & Lilius dicent: qui Romanorum cum Græcis nomina mensium non posse convenire scribunt propter intercalationes. A. Posterioribus temporibus fortasse omiserunt intercalandi consuetudinem & ordinem mensium Latinorum servarunt. In canonibus Apostolorum sine mentione mensis Octobris dicitur Hyperberetæi duodecima, *capite XXXVII. Græcis, Latinis XXXVIII.* Sed in Isidori libro dicitur

[α] *Cap. 4. distinct. 18. in eadem editione inscriptio est:* Item ex Antiocheno concilio cap. 20. Propter ecclesiasticas causas &c. *Et in margine:* Burch. l. 1. c. 44. Ivo p. 5. c. 154. Pann. l. 4. c. 15. Polyc. l. 3. tit. 19. *In notis hæc sunt:* „ Id est, media Pentecoste. „ Antea legebatur „ & in medio temporis inter Pascha, & Pentecosten „ nec multo aliter apud Ivon. „ id est, medio temporis „ &c. „ Sed reposita est hæc lectio ex plerisque Gratiani exemplaribus & collectione Isidori, in qua est hæc eadem versio. Nam ceteri collectores secuti potius videntur versionem Dionysii, quæ est in codice canonum: quamvis & Burchardus, & Pannormia hoc loco habent: „ id est, medio Pentecosten „ vel: „ in „ medio Pentecoste „, ubi in versione Dionysii est: „ ita ut quarta septimana pentecosten „ verbum plane e verbo. Græce enim est: ὡς ἐστὶ τῆς τετάρτης εβδομάδης τῆς πεντεκοστής. COMPLEATUR: vocem ἐπιτελεῖσθαι Dionysius vertit CONVENIAT. DECIMUS: Prorsus ex Græco. Dionysius autem, quem Burchardus, & Ivo sequuntur, habet, Idibus Octobris, id est, XV. die mensis Octobris, quem Hyperberetæum Græci cognominant. In canone autem Apostolorum 37. legitur secundam anni synodum celebrandam esse ὑπερβηρεταίς δωδεκάτη, id est, duodecimo die Hyperberetæi. Non convenire autem omnino Latinorum menses cum Græcorum satis constat. Suidas quidem scribit, apud Macedonas Hyperberetæum eundem esse, qui Octobris; Galenus autem Pergami eundem, qui Septembris. *Capitis 15. eisdem distinct. hæc inscriptio est:* Item ex concilio Martini Papæ. Propter ecclesiasticas causas &c. *Et in margine est:* Apud Martinum Bracharensem Episcopum in cap. synod. Græc. cap. 18. Polyc. l. 3. tit. 17. *Et ad verbum veniant, additur:* procedant, Orig. *Et in notis:* Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papæ, deinceps eodem nomine mul-

juxta Romanos *quarto Idus Octobris* (x). Venio nunc ad *caput XXIII.* quod refert Gratianus *caussa III. cap. III. a* ex Dionysii interpretatione, item Burchardus *b*, Ivo *c*, Anselmus *d*, & liber Casaraugustanus *e*. Et Martini caput refert Gratianus *cap. IV. ejusdem quæstionis f*. Item Burchardus *g*, & Ivo *h*, ut ex concilio Hispalensi. Quod apud Gratianum est, *et electione clericorum*, neque Græci, neque Latini libri habent (3). *Caput. XXV.* ex interpretatione Dionysii refert Gratianus *caussa XII. cap. XXIII.* & Martini *cap. XVI. caussa X. quæst. II. cap. VIII. i* Dionysium sequuntur Anselmus *k* & Capitulare Caroli *l*, & aliorum. Varietatem omitto, ut veniam ad *Laodiceos canones* (γ). *Caput. XIII.* refert Gratianus *dist. LXIII. cap. VI. m* ex Dionysii

ta citaturus: quæ omnia sumpta sunt ex libro capitulorum Græcarum synodorum Martini Episcopi Bracharenensis (antiquitus enim Episcopi Papæ dicebantur). Hic enim, cum esset Græcus ad utilitatem ecclesiarum Hispaniæ, ubi Episcopatum obtinebat, ea capitula Latina fecit: & in nonnullis quædam addidit, in aliis vero reliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod sumpsit ex concilio Antiocheno c. 20. sup. ead. c. PROPTER. Aliqua etiam ex Toletanis conciliis in eum libellum retulit. VEL HI: In aliquot conciliorum editionibus legitur „ ut eorum, qui „ se laesos existimant, in concilio causæ &c. „

[β] *Gratiani verba sunt in Romano libro ante caput 3. Episcopo non licere. 8. q. 1.* Sed in Antiocheno concilio hoc omnino fieri prohibetur: in quo c. 23. sic statutum legitur. *Et in margine hæc sunt:* Polyc. l. 2. tit. 17. Anf. l. 6. c. 57. Burch. l. 1. c. 185. Ivo p. 5. c. 301. *Et in notis:* JUDICIO EPISCOPORUM: In codicibus Gratiani etiam manuscriptis sequebatur, ET ELECTIONE CLERICORUM: quæ sunt expuncta, quia neque in originali, neque apud ceteros collectores leguntur. *Cap. 4. inscriptio est:* Item ex concilio Martini Papæ c. 8. Episcopo non liceat &c. *Et in margine est:* Id est, in capitulis Martini Brachar. c. 8. Burch. l. 1. c. 187. Ivo p. 5. c. 303. utriusque ex concilio Spalensi.

(γ) *Inscriptio capituli 23. Episcopus ecclesiasticarum. 12. q. 1. in eodem libro hæc est:* Item ex concilio Antiocheno c. 23. *Et in margine est:* Et in Parisiensi concilio l. 1. c. 15. Anf. l. 6. c. 163. *In notis est:* OCCULTE RES: In versione Dionysii legitur, „ ut per hujusmodi personas occulte ceteri „ lædantur fratres ecclesiæ „: *Et in margine al. CETERÆ LÆDANTUR ECCLESIE*]: & concordat cum alia antiqua versione, quæ & ipsa est in tomis conciliorum: „ ut per eorum „ secretam diligentiam ecclesiastici lædi vi-

a 8. q. 1. c.
3. Episcopo.
b Burch.
lib. 1. c. 185.
c Ivo p. 5.
c. 301. decr.
d Anf. lib.
6. c. 57.
e Cas. lib.
3. c. 37.
f c. 4. Episcopo. e. q.
g Burch. lib. 1. c. 187.
h Ivo dist.
p. 5. c. 303.
i 12. q. 1.
c. 23. Episcopus. &
10. q. 2. c. 8.
Episcopus.
k Anf. lib.
6. c. 163.
l Cap. lib.
7. c. 76.
m Dist. 63.
c. 6. Non est.

A Vid. sis Doctiff. Petavium lib. 1. de docty. tempor. cap. 29. M.

a Burch. lib. 2. c. 8.
 b Ivo p. 6. c. 28. decr.
 c Anselm. lib. 6. c. 38.
 d Deusd. c. 1. & 4.
 e Capit. lib. 7. c. 79.
 f c. 8. dist. 63. Non liceat.
 g Burch. lib. 1. c. 10.
 h Ivo p. 5. c. 64. decr.
 i Anselm. lib. 6. c. 8.
 k Caesar. lib. 3. c. 18.
 l 1. q. 1. c. 66. Non oportet. & 67. Non liceat.
 m Burch. lib. 3. c. 209.
 n Ivo p. 3. c. 260. decr.
 o Deusd. c. 2. & 4.
 p Tarrac. lib. 6. c. 20.

fii interpretatione, & Burchardus a, & Ivo b, & Anselmus c, & Deusdedit d, & Capitularia e, de quo dixi. Martini caput primum refert Gratianus cap. VIII. ejusdem distinct. f & ut Bracharense concilium cap. I. referunt Burchardus g, Ivo h, & Anselmus i: ut verba Cælestini liber Cæsaraugustanus k. Addit autem Martinus quædam: Ut Episcopi eos probent &c. (α) Caput XXXII. est apud Gratianum causa prima cap. LXVI. ex Isidoriana interpretatione, & caput LXVII. ex Martino cap. LXX. In eulogiæ, sive benedictiones ab hæreticis accipiuntur. Laodicenum canonem referunt Burchardus m & Ivo n, & Deusdedit o, sed ex Dionysii interpretatione. At ex Isidori liber Tarraconensis p (β). Caput XLVI. habet Gratianus de consecratione distinct.

„ deantur “. Græce in codicibus, qui lecti sunt, habetur: εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων, λεληθότως βλάπτεσθαι τὰς λόγους τῆς ἐκκλησίας. id est: „ ut ex his rationes ecclesiæ latenter lædantur “. Capitis 7. Episcopus habeat. 10. q. 2. [quod nobis est 8.] inscriptio est: Item ex concilio Martini Papæ c. 16. In margine hæc sunt: In capitul. Martini Bracharenf. ex conc. Antioch. c. 25. Et: 12. q. 1. EPISCOPUS ECCLESIASTICARUM. Et ad verbum contaminaverit, est additum, ita minaverit, codex regius. Et in notis: SIMILITER: In capitulis habetur, SIMILITER: sed melior videtur lectio duorum vetustorum Gratiani codicum, SIN ALITER: propius enim accedit ad Græcam concilii Antiocheni c. 25. unde hoc sumptum est: εἰ δὲ καὶ ἄλλως id est, SI AUTEM ET ALITER, ut infra 12. q. 1. c. EPISCOPUS. ACTU: Hæc vox in simili re habetur infra 12. q. 2. VULNERANÆ: Vulneranæ ecclesiæ actus, vel patrimonium, Græce est, καὶ ἐξ ἐτέρως προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς. id est, „ vel etiam ex qualibet alia causa & occasione ecclesiastica “. Varietas numeri capitulum hujus quæstionis oritur ex cap. Hoc jus porrectum. quod nobis est tertium, in libro Romano pars capituli secundi.

(α) Capitis sexti distinct. 63. in eodem libro inscriptio est: Item ex concilio Laodicensi c. 13. Non est permittendum turbis &c. Et in margine est: Burch. l. 2. c. 8. Ivo p. 6. c. 28. Anf. l. 6. c. 38. al. 43. Deusdedit. p. 1. & 4. Capitis octavi hæc inscriptio est: Item ex concilio Martini Papæ c. 1. Non licet

IV. cap. LVIII. q ex Isidori interpretatione, ut est etiam in Capitularibus Imperatorum r. At in eadem distinct. cap. LIX. Martini verba refert cap. XLIX. f. Ex Dionysio referunt Burchardus r, & Ivo u (γ). Sic etiam distinct. tertia cap. VIII. refert caput L. concilii Laodiceni ex Isidori interpretatione, & capite VII. ex Martini capite L. x & quod Græce est νηστεύειν ξηροφαγίας A, Martinus sincere abstinentes, dixit: escis abstinentiæ convenientibus, id est, aridioribus uti, Isidorianus interpres. B. Sic etiam xerophagia dicitur apud Cassianum y; & omphagia, cum crudis cibis utuntur. A. Districto venerari jejunio, Dionysius in Corpore canonum scripsit. Aridis hodieque cibis Græcos in quadragesima uti scio (δ). Caput LV. [quod aliis

I 2

populo &c. Et in margine: Apud Martin. Bracharenf. c. 1. supra dist. 24. c. Episcopi. & dist. 61. Episcopum. Burch. l. 1. c. 10. Ivo p. 5. c. 64. Anf. l. 6. c. 8. al. 12.

[β] Causa 1. quæst. 1. caput 66. in eodem libro ita inscribitur: Item ex concilio Laodicensi c. 32. Non oportet hæreticorum benedictiones &c. In margine hæc sunt: Deusdedit p. 2. & 4. Burch. l. 3. c. 259. Ivo p. 3. c. 260. Inscripção capituli 67. est hæc: Item ex concilio Martini Papæ cap. 70. Non liceat clericis &c. Et in margine: In capitulis Martini Brachar.

(γ) De consecration. distinct. 4. cap. 58. in eodem libro inscriptio est: Item ex concilio Laodicensi c. 46. Baptizandos oportet fidei symbolum &c. Et in margine: Burch. l. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 205. In notis hæc sunt: FIDEI SYMBOLUM: Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco Græce est τὴν πίστην. Capitis 59. inscriptio est: Item ex concilio Martini Bracharenfis cap. 49. Non liceat ante duas &c. Et in margine: in capit. synod. Græcar.

(δ) Distinct. 3. de consecrat. cap. 7. inscriptio in eodem libro est: Item ex concilio Martini Papæ Bracharenfis c. 50. Non liceat quinta feria &c. Et in margine: In capitul. Græc. synod. Inscripção capituli octavi est: Item ex concilio Laodicensi c. 50. Non oportet in Quadragesima &c. Et in margine: Et in 6. syn. c. 29. Burch. l. 13. c. 8. Ivo p. 4. c. 41.

A Xerophagia erat jejuni species, quando siccis tantum cibis utebantur. Occurrit sæpius apud Tertulianum vox in libr. de jejunio. Arguunt nos, quod jejunia propria custodiamus, quod stationes plerumque in vespere producimus, quod etiam Xerophagias observemus siccantes cibum ab omni carne, & omni juvenilia, & uvioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis vel edamus vel potemus. Et iterum: Xerophagias vero novum affectu officii nomen & proximum ethnice superstitioni quales castimonie Apim, Isidem & Magnam Matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cum fides libera in Christo ne Judaica quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat; semel in totum Macellum ab Apostolo admissa. Meminit quoque Epiphanius in compend. cath. doct. Τὰς δὲ ἐξ ἡμέρας τῶν πάχων ἐν ξηροφάγῳ διατελοῦσι πάντες οἱ λαοὶ, φησὶ δὲ ἄρτων καὶ ἄλι καὶ ὕδατι τότε χρώμενοι πρὸς ἐσπέρας. Per sex autem dies Paschatis omnes populi in siccorum usu perseverant, pane, inquam, & sale & aqua tunc utentes ad vespeream. Adde Socrat. Hist. Eccles. lib. 5. c. 22. ubi de varia jejunandi ratione agit. Et can. 49. Concil. Laodiceen. Sed de hoc & aliis jejunii ritibus Deo volente plura dicemus in corpor. antiq. Eccles. M.

q De conf. d. 4. c. 58. Baptizandum.
 r Cap. lib. 7. c. 404.
 s e. d. c. 59. Non liceat.
 t Burch. lib. 4. c. 9.
 u Ivo p. 1. c. 204. decr.
 x De conf. d. 3. c. 7. Non liceat. & c. 8. Non oportet.
 y Cassian. l. 4. c. 21. & 22. De instit. cænob.

a Dist. 44.
c. 10. Non
oportet, &
e. ult.

aliis LIV. est] refert Gratianus *distinct.* XLIV. cap. X. ex Isidori interpretatione, & cap. XII. Martini cap. LXI. vel LXII. a Ex Dionysii interpretatione refert Rabanus cap. XXVII. *Pœnitentium*: Quod Græce est ἐκ συμβολῆς συμποσίων ἐπιτελεῖν, ex collatis, vel commessationibus convivia celebrare; vertit Dionysius; ex symbolis, quæ vulgus commissalia appellat, convivia celebrare; Isidorianus: convivia facere de confertis, Martinus (x). Caput huic proximum LVI. vel LV. erit hujus concilii & diei extremum: refert Gratianus *distinct.* XCV. capite VIII. ex Isidori interpretatione b. & de consecrat. *distinct.* IV. capit. CXXIV. extremo retert caput Martini LIII. c. Varietas est nonnulla: namque Martinus de baptisterio ait: Non liceat presbytero prius Episcopo introire in baptisterium. Græci εἰσιέναι καὶ κληθεῖσθαι ἐν τῷ βήματι: ante processionem Episcopi introire in sacrarium & sedere; sed cum Episcopo debent ingredi, vel in subselliis sedere: Dionysius: ante ingressum Episcopi ingredi ecclesiam, & sedere in tribunalibus. Isidorianus. Quod vero Martinus ait: nisi forte aut absens fuerit, aut ægrotus: Isidorianus habet: nisi forte aut ægrotet Episcopus, aut in peregrinationis commodo eum abesse constiterit. Apud Democharem est; commodo esse eum constiterit, & in Margine: in peregrinatione modo,

b Dist.
95. c. 8. Non
oportet,
c De conf.
d. 4. c. 124.
Omni tempore.

(x) In eodem libro Gregoriano inscriptio cap. 10. dist. 44. est hæc: Item ex concilio Laodicensi c. 55. Non oportet ministros altaris &c. ex symbolis, [quæ vulgus commessalia appellat] convivia celebrare. Et in margine: Conc. Aquisgran. c. 83. Rab. in pœn. c. 27. Et ad illa verba, quæ vulgus &c. additur: ista sunt addita loco cujusdam glossæ. Inscriptio capituli 12. est: Item ex concilio Martini Papæ c. 61. & 66. Non liceat sacerdotes &c. In margine est: Apud Martin. Brachar. Burch. l. 2. c. 165. Ivo p. 6. c. 256.

(3) Capituli octavi *distinct.* 95. in eodem libro inscriptio est: Item ex concilio Laodicensi cap. 56. Non oportet presbyteros ante ingressum Episcopi ingredi, & sedere in tribunalibus &c. In notis: In peregrinationis commodo eum abesse constiterit: Sic prisca versio: sed Dionysius longe propius ad verba Græca: „ nisi forsitan infirmitate detineatur, „ aut proficiscatur Episc. “ πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλίᾳ ἢ ἀποδημίᾳ ὁ ἐπίσκοπος. Inscriptio capituli 124. Omni tempore. de consecr. dist. 4. hæc est: Item ex concilio Martini Bracharenfis c. 51. & sequentibus. Et in margine Vide Melden. cap. 46. Et vers. Presbyter. supra dist. 95. PRESBYTER. Et vers. Non liceat. dist. 95. NON OPORTET. Item in margine: cap. 52. & cap. 53. quæ referuntur ad Martini capita.

(γ) In editione Romana capituli octavi Vi-

eum esse &c. Apertius Dionysius: nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus. Græce vero est: πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλίᾳ ἢ ἀποδημίᾳ ὁ ἐπίσκοπος. (β). Cetera alio die, ut veteres augures dicebant, persequemur.

DIALOGUS DUODECIMUS.

De aliis Martini Bracharenfis capitibus, & de Gratiani erratis.

C. Sunt ne alia, quæ Gratianus ex Martini collectione referat, quasi ex concilio Martini Papæ? A. Sunt quidem non pauca, quæ tu facile in Antonianis libris invenies notata. Ego de illis sum locutus, quæ bis posita sunt, tam ut ex Græco canone, quam ut Martini Papæ verba. C. At in quibusdam nihil notatum est, ut in hoc capite octavo causæ XXVII. d. Item ex concilio Martini Papæ, Viduas autem velare &c. A. Sumptum id caput non est ex Martini collectione, sed ex concilio Triburiensi capite XXV. idem error est in panormia Ivonis e. Ex concilio Maguntino, Burchardus f, & Ivo in excerptionibus g. Ex Aurelianensi, Bernardus Papiensis h, & veteres Gregoriani libri i, alii ex Arelatensi. Anselmus k, ex Gelasio (γ). C. Quid illud de consecrat. *distinct.* quarta, cap. XXII. l. ex decreto Mar-

d 27. q. 1.
c. 8. Viduas.
e Ivo lib.
3. tit. 17. c.
10. panorm.
f Burch.
lib. 8. c. 36.
g Ivo p.
7. c. 55. decr.
h c. 6. De
regular. in 1.
collect.
i c. 4. Vi-
dua. de reg-
gul.
k Ans. lib.
7. c. 200.
l De conf.
d. 4. c. 22.
Quicum-
que.

duas, 27. q. 1. inscriptio hæc est: Item ex concilio Martini Papæ. In notis additur: Abest caput hoc a nonnullis Gratiani exemplaribus Burchardus, & Ivo citant ex concilio Moguntino c. 6. Habetur in concilio Triburiensi c. 25. In hoc autem capite, & duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, ut sunt in codice canonum. In margine: Ans. l. 7. c. 200. Burch. l. 8. c. 30. Ivo p. 7. c. 55. Pann. l. 3. c. 197. Item in notis: Gelasii Papæ capitulo XIII. Sic est in codice canonum: in epistola vero ejusdem prima „ Episcopis „ per Lucaniam „ est c. 15. sicut paulo post, quod est in capitulo 21. in eodem codice; in epistola est c. 23. NOS AUTEM: In concilio Triburiensi legitur: „ Qua auctoritate patrum „ næ suffulti sententiæ, in hoc sacro conven- „ tu sancimus, &c. “ Hæc vero eadem de vidua, quæ sibi sponte velamen non consecratum imposuit, habentur in Decretalibus. c. VIDUA. tit. de regular. Quod in codicibus impressis citatur ex concilio Arelatensi. In prima autem collectione, & vetustis codicibus Gregorianæ, ex Aurelianensi. Capituli 4. Vidua, de regular. inscriptio est: Ex concilio Arelatensi. Et in margine hæc sunt: Alias Aurelian. sed habetur in concilio Triburiensi c. 25. refert Burchardus lib. 8. cap. 36. Ivo p. 7. c. 55. & c. 8. eod. tit. in 1. compilat. Quibus locis aliis conciliis tribuitur: sed fortassis non recte.

Martini Papæ III. Quicumque presbyter &c. unde sumptum esse dicemus? A. *Ex decretis Martini Papæ capite III.* habent Burchardus *a*, & Ivo *b*, & Anselmus *c*, & liber Tarraconensis *d* & alter vetus Veronensis. Sed mihi incertum adhuc est, cujus verba sint [x]. B. Quod Martinus Bracharenensis in præfatione collectionis ait, se canones orientis restaurasse simplicius & emendatius; quam verum sit, ex eorum collatione satis constat. Sed & nusquam in Græcis conciliis inveni multorum canonum sententiam, ut sunt *cap. XXIX. XXX. & XXXI.* quæ magis videntur *ex concilio Toletano primo accepta cap. XVIII. XIX. & XVI.* quam ex Græcis conciliis. Gratianus quædam ex his, ut *ex concilio Martini Papæ refert e*, quædam ut *ex concilio Toletano f*: item Anselmus *g*, sine inscriptione Capitularia *h*. A. Ita est, ut dicis. Sumpsit enim Martinus Episcopus pleraque ex eodem illo concilio Toletano, aut posteri Martini collectioni ea inferuerunt [β]. Sic Martini *caput LXIV. ex Toletano cap. V.* & Martini *XXIII. ex capite secundo Toletano.* Martini *XLIII. & XLIV. ex capite tertio & quarto Toletano. Caput LI. & LII. ex Toletano XX.* Ea quoque apud Gratianum inuenies partim ut ex Martino Papa *i*, partim ut ex Toletano concilio *k* referri. Sunt alia, quæ unde sumpta sint, ignoro. Ex quibus si quid est apud Gratianum, in Romana editione discere licebit (γ). Nunc si vobis videatur, de aliis erratis Gratiani videamus. B. Visne tibi redigam in memoriam

exempla quædam, ex quibus apparet, Gratianum ex singulari capite duo ejusdem initii consecisse: aut eandem sententiam ex duabus interpretationibus eodem in capite retulisse: aut verbis alterius scriptoris partem alterius addidisse? A. Non id quidem mihi ingratum erit, nec C. nostro displicebit, quantum ex ejus nutu intelligo. B. Aperi librum hunc C. & caput illud ostende Gelasii *l*, cujus initium est, *Cuncta per mundum*, quod tamquam carmen necessarium discere soletis. C. Ecce tibi locus patet. Quid dicis? an bis posita eadem verba *capite XVII. & XVIII.*? B. Id ipsam affirmo. C. Ex inscriptione utriusque capitis videntur ex duabus Gelasii epistulis esse sumpta hæc capita, quarum altera fuerit omnibus Episcopis missa, altera Episcopis Dardaniæ. B. Hodie hæc sola extat, ut etiam Demochares notat. Sed fingamus in utraque eadem verba extitisse; quid opus erat, bis eadem conscribi? præstitisset ita inscribere: *Gelasius in epist. omnibus Episcopis missa, & in epist. ad Episcopos Dardaniæ.* A. Vide, num id ex Ivonis panormia, vel ex Anselmi collectione, aut alia acceperit. C. Apud Ivonem est *m. Ex decretis Gelasii capite IV.* Apud Anselmum modo, *Gelasius Papa tantum est n*; modo *Gelasius Papa omnibus Episcopis o*; modo *Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Dardaniam constitutis Gelasius p*; modo, *Gelasius Episcopis Dardaniæ q*. In libro Tarraconensi *r* est: *Gelasius Episcopus omnibus Episcopis.* A. Manifeste apparet, varietatem hanc secutum fuisse Gratianum. B. Mi-

l 9. 9.3.
c. 17. & 18.
Cuncta.

m Ivo lib.
4. tit. 1. c. 8.
panorm.
n Anf. lib.
1. c. 47. &
48.
o Anf. lib.
2. c. 16.
p Idem d.
lib. 2. c. 24.
q Idem lib.
12. c. 69.
r Tarracon.
lib. 1. c. 283.

(x) *Capitis 22. de consecrat. dist. 4. in eodem libro inscriptio est*: Item ex decreto Martini Papæ III. Quicumque presbyter &c. *Et in margine hæc sunt*: al. Martiniani. *Et*: Polyc. l. 3. tit. 10. Anf. l. 9. c. 54. Burch. l. 4. c. 47. Ivo p. 1. c. 241.

[β] *Distinct. 28. cap. 12. Si qua vidua Episcopi, inscriptio in eodem libro est*: Item ex concilio Martini Papæ. *Et in margine*: Apud Martinum Brach. c. 29. & conc. Tol. 1. c. 18. *Inscriptio capitis 26. De filia Episcopi. 27. q. 1. hæc est*: Item ex concilio Martini Bracharenensis c. 30. *Et in margine*: Ex conc. Toletano 1. c. 19. *Capitis 27. Devotam peccantem. inscriptio est*: Item ex concilio Toletano 1. c. 16. *Et in margine*: Et in capitulis Martini c. 31. Capitulum 1. 7. c. 294.

(γ) *Verba Gratiani sunt ante caput 17. Si subdiaconus. distinct. 34. in eadem editione.* Sed postea temporum defectui condescendens Para Martinus in minoribus ordinibus eos constitui permisit, non regulam præfigendo dicens. *Et in margine hæc sunt*: Apud Martinum Brachar. c. 44. ex concil. Toletan. 1. c. 4. *Et ad verba*, non regul. præf. *additur*: Hæc verba absunt ab aliquot exemplaribus.

Inscriptio capitis 18. est hæc: Unde Martinus Papa ait: Lector si viduam &c. *Et in margine*: Ibid. c. 43. ex concil. Tolet. 1. c. 3. *Capitis ultimi dist. 92. inscriptio est*: Unde ex concilio Martini Papæ legitur: Si quis presbyter &c. *Et in margine*: In capitulum Martini Brach. c. 64. ex Tolet. 1. c. 5. *Inscriptio capitis 7. Si quis obligatus. dist. 54. hæc est*: Item ex concilio Martini Papæ (*id est, ex cap. Martini Episcopi Brachar. c. 46.*) *Et in margine*: Ex concil. Tolet. 1. c. 10. *Inscriptio capitis 124. de consecrat. dist. 4. relata est additione 19. dialogi 11. Ante caput 68. Romanis, [quod nobis est 67.] dist. 50. hæc Gratiani verba sunt*: Probantur etiam auctoritate Toletani concilii primi, hujusmodi poenitentes ad clerum non admittendi: in quo capite 2. sic statutum est. „Placuit, ut poenitentes &c.“ *Et in margine*: In c. Martin. Brachar. c. 23. Polyc. l. 2. tit. 31. Burch. l. 2. c. 37. Anf. l. 7. c. 31. Ivo p. 6. c. 138. Pann. l. 3. c. 61. *Ad vocem epistolam additur*, al. Apostolum, orig. *Ad vocem Eum, additur*: Ex poenitentem: in capit. Mart. Brach. *Ad vocem cilio, additur*, al. concilio.

Mihi videtur, post illa, *omnibus Episcopis*, desiderari hanc vocem, *Dardania*. A. Placet, quod dicis [α]. Sed cetera persequere. B. Si queratur *caput*, cujus initium est, *Quidam monachor. caussa*, ut opinor, XVIII. a id invenimus sumptum esse ex quarto & octavo canone concilii Chalcedonensis: & postremam ejusdem capituli partem esse ejusdem octavi canonis verba ex alia interpretatione. C. Democharem invenio addidisse numerum *quarti canonis initio ejusdem canonis*; & ad illa verba, *Item clerici in parœciis*, numerum *cap. VIII*. A. Vide, num Gratianus alibi ex alio interprete eandem referat sententiam, & ante eum Anselmus & Ivo, atque alii collectores. C. Plura verba ejusdem canonis quarti referunt Ivo in Panormia, & in excerptionibus *b*, & Anselmus *c*, & Gratianus *d*, item concilium Triburiense *e*, & Capitularia *f*. Pauca verba *capit. VIII*. refert Anselmus *g*: sed ex duobus interpretibus sumpta inveni apud Ivonem *parte VI. cap. CCCLVIII. & CCCLIX*. quæ non recte Gratianus conjunxit. A. Pro voce, *parœciis*, scribi debet, *prochiis*, ex Græco fonte: οἱ κληρικοὶ τῶν προχίων. Sic postea est etiam apud Gratianum: *Clerici, qui pauperum dispensationem*. In libro veteri Romano est: *Dispensationem pauperum* (β). B. Magni facinoris exemplum adferam, si evolvas C. librum, & ostendas *caput*, cujus initium est, *Menam*

a 18. q. 2.
s. 10. Quidam.

b Ivo lib.
3. tit. 16. c.
1. pan. & p.
7. c. 1. decr.
c Anselm.
lib. 5. c. 54.
d 16. q. 1.
e. 12. Qui
vere.
e Tribur.
c. 26.
f Capitul.
lib. 5. c. 26.
g Anselm.
lib. 5. c. 84. In
addit.

(α) *Inscriptio capituli 17. caussa 9. q. 3. in eodem libro hæc est*. Idem (Gelafius) omnibus Episcopis. Cuncta per mundum novit ecclesia &c. *Et in margine hæc sunt*: In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos. Polyc. l. 1. tit. 8. Anf. l. 1. c. 47. & l. 2. c. 16. & 24. Pann. l. 4. c. 9. *Et in notis*: Omnia, quæ in hoc capite leguntur, habentur in epist. Gelasii ad Episcopos per Dardaniam, sed non eodem ordine composita. Caput autem sequens, in quo multa hujus ipsius capituli verba continentur, in eadem epistola eodem prorsus modo habetur. Itaque fieri potest, ut ex alia epistola caput hoc sumptum sit, quæ non extet: aut Gratianus hæc duo tamquam diversa capitula referat, quod apud antiquiores etiam collectores distincta reperit. In epistola etiam Nicolai ad Episcopos Galliarum, quæ nuper est impressa in appendice bibliothecæ, hoc citatur ex Gelasio. *Capituli 18. inscriptio est*: Idem Episcopis per Dardaniam constitutis.

[β] *Capituli 10. Quidam monachorum. 18. q. 2. in eodem libro inscriptio est*: Unde in Chalcedonensi concilio c. 4. legitur. *Et in margine est*: Ivo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c. 174. *Et in notis*: Quoniam versio hujus capituli usque ad versic. *Clerici primo*, est alia ab iis, quæ circumferuntur in conciliorum codicibus, licet apud Ivonem, & in Panormia idem fere sit sensus; placuit afferri verba Græca,

b, sumptum ex epistula quadam B. Gregorii i. C. Inveni caput, quod flagitas. B. Confer, si libet, id caput cum registro B. Gregorii, & quære illa verba; *Purgationem tamen ante te* &c. Ea apud Gregorium nulla sunt: sed sumuntur ex *Alexandri Minoris epistula ad Rimaldum*, vel potius *Rainaldum Cumanum Episcopum*, cujus epistulæ pars posita est a Gratiano post alia tria capita: initium capituli est, *Super causa Gillandi k*. Vide, quid Burchardus & Ivo scribant. C. Apud Burchardum / Gregorii verba referri invenio, quæ sunt ante vocem, *Purgationem*, item apud Ivonem parte quinta excerptionum *m*. At parte decima *n* hæc sunt: *Alexander secundus Rainaldo Cumano Episcopo. Super causa Guillandi* &c. & post vocem, *beneficia*, habet: *purgationem tamen antea* &c. In panormia *o* post verba Gregorii additur eadem inscriptio, excepta voce *Rainaldi*, pro qua est, *Ramaldi*. Cetera omnia ut in excerptionibus. B. Eadem verba inventa sunt in veteri libro Ivonis *epist. LXVIII. vel LXXVII. ad Gildebertum, vel Hildebertum Cenomansensem Episcopum*. A. Non dubium est, quin erratum sit, vel a Gratiano, vel a librariis, quantum ex collatione cum registro Gregorii, & cum Burchardo & Ivone constat. Et quod nostri interpretes dicere solent, ex verbis Gregorii probari, coram Rege, vel Regina, vel alio sæculari iudice posse purgationem

& novam interpretationem: Οἱ ἀληθῶς &c. „ Qui vere & sincere &c. “ *Et vers.* Clerici in prochiis &c. *additur in contextu*: Item c. 8. *Et in margine*: Ivo p. 6. c. 358. Polyc. l. 4. tit. 34. *Et in notis*: PROCHIIS: Sic in nonnullis vetustis codicibus Gratiani & Vaticano conciliorum, & in versione prisca [ex qua videtur esse hic versiculus], & est vox canonis Græci. In vulgatis autem Gratiani, & aliquot libris conciliorum est, PAROCHIIS. (Pro personarum ordinatione) Sic in eadem prisca, sed in canone Græco, & in versione Dionysii Exigui nihil est, quod his verbis respondeat. *Et vers.* Item Clerici, qui pauperum. *additur in margine*: eodem c. 8. ex alia versione. Ivo ibid. c. 359. *Et in notis*: ITEM CLERICI: Est idem, quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quæ non extat in conciliorum voluminibus, atque hanc eandem repetitionem licet animadvertere apud Ivonem p. 6. c. 358. & 359. *Inscriptio capituli 12. Qui vere. 16. q. 1. est*: Item ex concilio Chalcedonensi c. 4. *Et in margine*: Concord. capitul. l. 5. c. 25. Polyc. l. 3. tit. 1. & l. 4. tit. 34. Anf. l. 5. c. 54. Ivo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c. 174. *Et in notis*: HONORE: Sequitur continenter cap. QUIDAM MONACHOR. infra 18. q. 2. quod est ex eadem prisca versione, atque caput hoc.

h 2. q. 5.
vel 4. c. 7.
Menam.
i Gregor.
lib. 11. epist.
6. c. 8. Re-
gistr.

k c. 11. e.
g. Super ca-
usa.
l Burchard.
1. c. 196.
m Ivo p.
5. c. 311.
decr.
n Ivo p.
10. c. 15.
decr.
o Ivo lib.
5. tit. 1. c.
6. & 7. pa-
norm.

nem canonicam indici, falsum est (x). B. Quid de illis dices, quæ in conciliis falso inscripta a te inventa esse audivi: quorum bona pars ad inscriptiones Gratiani falsas a veris discernendas pertinet? A. In longum tu quidem sermonem me vocas, cui totus dicandus sit dies. Differamus ergo hæc in crastinum, vel in perendinum diem; & primæ partis conciliorum fragmenta cum Gratiano & aliis conferemus. C. Id ipsum avide exspecto.

DIALOGUS DECIMUSTERTIUS.

De falsis Inscriptionibus apud Gratianum, & de fragmentis quibusdam conciliorum & epistularum Pontificiarum.

C. ET libros conciliorum attulimus, & Gratiani, & Burchardi, & aliorum, ut iulteras: tempus est, ut de falsis inscriptionibus, & de fragmentis, quod promise- ras, explanes. Sed principio scire velim, quam sint hæc fragmenta, & qua auctoritate collecta. A. Fragmenta, de quibus acturi sumus, ea sunt, quæ in tribus Colonensibus editionibus conciliorum, post singula concilia, & post singulorum Pontificum epistulas conscripta sunt. Ea nulla publica collecta sunt auctoritate; sed ex Ivonis Panormia, & Gratiano & aliis incerti nominis libris priva-

to consilio collector posuit, ut lectores juvaret; ne quid desideraretur, quod alicubi illius concilii, vel Pontificis nomine scriptum esse appareret. B. Incerti nominis libros appellas, opinor, volumina illa Decretorum, quinque, trium, & sexdecim librorum, quos Colonenses referunt. A. Ita est, ut existimas. B. Cum incerti sint, carent auctoritate. A. Quid si fragmenta essent Burchardi, aut Ivonis, quam auctoritate fungerentur? B. Qua Gratianus & ceteri, qui tot acervos decretorum & canonum collegerunt: nihil pene ex ipsis fontibus haurientes. A. Multa ex his inveni apud Burchardum, ut mox dicemus. Nunc ordinem temporum, & horum librorum sequentes, de singulis videamus. Post Clementis Papæ epistulas fragmentum editum est a Gratiano sumptum, a cujus initium est, *Sacerdotum, aliorumque clericorum*. Non Clementis est, sed Eugenii Minoris in synodo Romana cap. XXXIII. [β] Post Anacleti epistulas id fragmentum, cujus initium est, *Juxta sanctorum patrum*, non Anacleti est, sed Zachariæ in synodo Romana cap. IV. Gratianus b Anacletico & Zachariæ tribuit (γ). Post Pii epistulas plura fragmenta sunt, quorum aliqua suis dominis restituemus. Juliani Antecessoris est *Novellæ LXXVII.* fragmentum, cujus initium est, *Si quis per capillum*; licet Burchardus c, Ivo d, Anselmus e, & Gratia-

a De conf. d. 2. c. 30. Sacerdotum.

b Dist. 93. c. 2. Juxta. c Burch. lib. 12. c. 15. d Ivo p. 12. c. 72. decr. e Anf. lib. 11. c. 66.

(x) In eodem libro inscriptio capituli septimi Mennam 2. q. 5. hæc est: Item ex eodem (regeſto) ad Brunichildam Reginam Francor. lib. II. epist. 8. & in margine: Polyc. ibid. (hoc est l. 6. tit. II.) Burch. l. I. c. 196. Ivo p. 5. c. 311. Pann. l. 5. c. 6. Et in vers. Purgationem. est in margine: Alex. II. Raynaldo Episcopo. Ivo p. 10. c. 15. Pann. l. 5. c. 8. Et in notis: PURGATIONEM: Hic erat gravissimus error. Conjuncte enim hæc legebantur cum superioribus, quæ Brunichildæ sunt scripta: quasi purgatio presbyteri a B. Gregorio mulieri committeretur. Sed nil tale legitur in epistola B. Gregorii, ex qua prior pars hujus capituli est accepta. Verum Ivo p. 10. c. 15. & Pann. l. 5. c. 8. citant hoc ex epistola Alexandri secundi Raynaldo Cumano Episcopo, cujus epistolæ initium est, infra eadem cap. SUPER CAUSA. Et hic versiculus: PURGATIONEM continenter legendus est post extrema verba illius capituli. Ac propter citationes doctorum hinc quidem motus non est: sed additum est in margine nomen Alexandri secundi. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossæ. Nusquam enim Romani Pontifices hujusmodi causas mulieribus leguntur commisisse. Capituli II. inscriptio est: Item Alexander Raynaldo Cumano Episcopo. Super causa Guillandi presbyteri &c. Et in margine: Pann. l. 5. c. 7. Ivo p. 10. c. 15. & in epist. ad

Vildeburtum Cœnomanensem. Et in notis: BENEFICIA: In epistola hoc loco sequitur vers. PURGATIONEM sup. ead. c. MENNAM, ut ibi notatum est.

(β) De consecrat. distinct. 2. cap. 30. Sacerdotum. in editione Romana inscriptio est: Item Clemens Papa. Et in notis hæc sunt: Extat caput hoc in synodo Eugenii secundi (ex quo etiam citat Anselmus) itemque in synodo Leonis quarti c. 33. & in 7. libro Capituli. c. 278. Et in margine: Concord. 6. syn. c. 69. TURONICUM 2. c. 4. extra de vita, & honest. cler. c. 1. Anselm. l. 5. c. 78. Ad extremum verbum exercere additur in margine, al. exerceri, al. celebrari. Capituli primi de vita, & hon. cler. inscriptio est: Ex concilio Maguntino. Et in margine additur: c. 13. ut refert Burchardus lib. 1. decret. c. 102. & Ivo p. 2. cap. 137. Sed Antonius Augustinus in notis antiquæ compilationis cap. 1. eodem tit. ait hoc cap. in conciliis esse ex concilio Turonensi 2. c. 4.

(γ) Capituli quarti distinct. 93. in eodem libro, inscriptio est: Unde Anacletus, & Zacharias Papa. Juxta sanctorum patrum &c. Et in margine: Leo epist. 4. c. 7. Polyc. l. 4. tit. 25. Anf. l. 6. c. 164. Et in notis: Hic est canon quartus synodi Romæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat in bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata.

a 22. q. 1. tianus a, & liber Tarraconensis b, Pio ad-
 scribant. Ivo tamen utrique tribuit c [α]. Ex
 e. 10. Si quis. scribant. Ivo tamen utrique tribuit c [α]. Ex
 b Tarras. concilio Toletano XI. cap. XIII. est fragmen-
 lib. 1. c. 242. tum, cujus initium est, *Communiter defini-*
 c Ivo d. mus; licet Burchardus d, & Ivo e, & Gra-
 e. 72. & c. tianus f Pii esse scribant [β]. Aliud, cujus
 32. E partis. initium, *Ut de oblationibus*: ex codice quin-
 d Burch. que librorum sumptum, concilii Nannetensis
 lib. 3. c. 62. est capite IX. licet Pio adscripserint Burchar-
 e Ivo p. dus g, Ivo h, & Anselmus i, & Hispalensi
 2. c. 125. concilio liber Cæsaraugustanus lib XI. cap.
 decr. XXV. Quod vero extremo loco refertur, *Per-*
 f Dist. stis per Hilarium &c. Gregorii est libro I.
 33. c. 3. epist. LXXV. & hujus pars est aliud fragmen-
 Communi- tum, cujus initium, *Consuetudinem laudamus*.
 ter. Utrumque Pio adscribunt Burchardus k, &
 g Burch. Ivo l. Sed Gratianus m altero pratermissio,
 lib. 5. c. 27. alterum *Augustino adscribit ad Casulanum*
 & 28. presbyterum. Non fugit hoc Democharem (γ).
 h Ivo p. 2. C. Habeo ista, quæ me efficient cautiorem,
 e. 37. decr. ut non facile fidem habeam Gratiano, aut
 i Anf. l. 7. ceteris dicentibus hæc Pii esse, illa *Anacleti*
 c. ult. alia *Clementis*, aut aliorum. Sed nunquam
 k Burch. putassem eodem morbo affectos Burchardum,
 lib. 3. c. 124. Ivonem, & ceteros antiquiores. Illud etiam
 l Ivo lib. fieri posse credebam; ut id quidem, quod Pio
 2. tit. 12. c. aut ceteris adscribunt, in aliqua epistula sit,
 21. pan. & quæ hodie non extet. Et quamvis eadem ver-
 p. 4. c. 66. ba, aut eandem sententiam apud alios in-
 decr. scribantur, non tamen eandem sententiam apud alios in-
 m Dist. 11. scribantur, non tamen eandem sententiam apud alios in-
 c. 6. Con- scribantur, non tamen eandem sententiam apud alios in-
 suetudinem. scribantur, non tamen eandem sententiam apud alios in-

(α) *Inscriptio capitis decimi*, Si quis per
 capillum. 22. q. 1. in eodem libro hæc est: I-
 tem Pius Papa. In margine hæc sunt: Burch.
 l. 12. cap. 15. Anf. l. 11. cap. 72. Ivo p. 12.
 cap. 72. Et pro voce acerrime, est in mar-
 gine: al. a synodo, Burch. In notis: Simili-
 lima his habentur novella 77. apud Julianum
 Antecessorem: sed non prorsus eadem. Quare
 apud Ivonem novellæ locus affertur p. 12.
 c. 32. hoc autem cap. refertur c. 72. ex De-
 cretis Pii, quemadmodum & apud Burchar-
 dum.

(β) *Ante caput tertium*, Communiter de-
 finimus, *distinct.* 33. in eodem libro *in-*
 scriptio est: Item Pius Papa. Et in margine
 hæc sunt: Burch. l. 3. cap. 72. Ivo p. 2. c.
 125. Polyc. l. 4. tit. 31. In extremo capite
 ad vocem liberati, additur, ALIENI: ceteri
 collectores.

(γ) *In eodem libro distinct.* 11. capitis
 sexti *inscriptio hæc est*: Item Pius Papa I.
 in decretis decreto septimo. Consuetudinem
 laudamus &c. Et in margine est: Burch. l.
 3. c. 124. Anf. l. 4. c. 42. Ivo p. 4. c. 66.
 Pann. l. 2. c. 157. Polyc. l. 3. tit. 23. Et in
 notis: Verba hujus capitis, quod antea tri-
 buebatur B. Augustino, leguntur in editione
 conciliorum Coloniensi tribus tomis inter de-
 creta Pii I. decreto septimo, & in epistola
 ejusdem Pii ex codice sexdecim librorum l.
 3. capite 19. quam etiam citant Burchar-
 dus, Ivo, & auctor Pannormiæ: cujus ta-
 men epistolæ omnia fere verba habentur 1.

veniamus; fieri potest, ut posterior a prio-
 ri hoc sumpserit. B. Non tibi tot exemplis
 fati probatum est, nihil hos collectores cer-
 ti adferre? A. Plura vobis exempla referam.
 Soteris Papæ fragmentum, cujus initium est,
Ut illud divini; ex concilio Toletano XI.
 est caput. XIV. licet Burchardus n, & Ivo
 o, & Palea p Soteris esse scribant. At Gra-
 tianus q recte, ex concilio Toletano XI. E-
 jusdem fragmenti pars, *Censuimus ergo con-*
venire, est ex concilio Toletano VII. capi-
 te secundo: idque recte est apud Burchardum
 r, & Ivonem s, & Gratianum t male in
 conciliis [δ]. Aliud fragmentum incipit, *In*
cæna Domini; id non Soteris est, sed *con-*
cilii Cabilonensis II. sub Carolo caput. XLVII.
 licet Burchardus u, & Ivo x, & Gratianus
 y Soteri inscribant. Sine nomine extat in ca-
 pitularibus z (ε). Post Fabiani Papæ epistula
 fragmentum extat, cujus initium est, *De-*
cernimus, ut in omnibus ex codice XVI. li-
 brorum: concilii Matisconensis II. verba sunt
 cap. IV. non Fabiani, ut Burchardus aa, &
 Ivo bb scribunt. Post Cornelii Papæ epistulas
 fragmentum, cujus initium est, *Quod ad nos*
attinet; sumitur ex epistula tertia Cypriani
 ad eundem Cornelium. Mendose apud Gra-
 tianum cc ex Cornelii ad Cyprianum [ζ]. Aliud
 cujus initium, *Honestum etiam videtur*; non
 Cor-

lib. regesti B. Gregorii (qui citatur in Poly-
 carpo) epist. 75. & ea, quæ ad hoc caput
 pertinent, referuntur infra dist. 12. cap. NOS
 CONSUETUDINEM. Ejus capitis, quod octa-
 vum est, *dist.* 12. *inscriptio est*: Item Gre-
 gorius universis Episcopis Numidiæ lib. I. e-
 pist. 75. Et in margine: sup. dist. 11. c. Con-
 suetudinem. Ivo p. 4. cap. 204.

[δ] *De consecrat. distinct.* 1. cap. 58.
in libro Romano inscriptio est: (Item ex de-
 cretis Soteris Papæ) Palea. Ut illud divini
 oraculi &c. Et in margine hæc sunt: 7. q.
 1. illud in concilio Toletan. 11. c. 14. Bur-
 chard. l. 3. c. 73. Ivo p. 2. c. 126. Capi-
 tis 15. Illud divini. 7. q. 1. *inscriptio hæc*
est: Unde in concilio Toletano 11. c. 14.
Et in margine est: De conf. dist. 1. ut illud
 Burch. l. 3. c. 73. Ivo p. 2. c. 126. Et in no-
 tis: ILLUD: In conciliis impressis legitur, ET
 ILLUD. In codice vero Lucensi regio, VÆ IL-
 LUD. In duobus autem Vaticanis, UT ILLUD:
 & sic est infra de consecr. dist. 1. c. UT ILLUD:
 & apud Burch. & Ivonem. Capitis 16. *in-*
scriptio est: Item ex concilio Toletano se-
 ptimo c. 2. NIHIL CONTRA. In margine:
 Burch. l. 3. c. 70. Ivo p. 2. c. 124.

(ε) *Capitis 17. IN CÆNA DOMINI. de con-*
secr. dist. 2. *in eodem libro inscriptio est*:
 Item Soter Papa ait. Et in margine hæc sunt:
 In Cabilon. 2. c. 47. Polyc. ibid. (hoc est, l.
 3. tit. 16.). Burch. l. 5. c. 20. Ivo p. 2. c. 30.

(ζ) *Distinct.* 47. cap. *extremi inscriptio*
est in libro Gregoriano: Item Cyprianus lib.
 1. epist.

n Burch.
 lib. 3. c. 73.
 o Ivo p. 2.
 c. 126. decr.
 p De conf.
 d. 1. c. 57.
 Ut illud.
 q 7. q. 1.
 c. 25. Illud.
 r Burch.
 d. lib. 3. c.
 70.
 s Ivo p. 2.
 c. 124. decr.
 & epist. 120.
 ad Galteri-
 um Belva-
 cen.
 t d. q. 1. c.
 16. Nihil.
 u Burch.
 lib. 5. c. 20.
 x Ivo p. 2.
 e. 30. decr.
 y De conf.
 d. 2. c. 17.
 In cæna.
 z Cap. lib.
 7. c. 68. in
 add.
 aa Burch.
 l. 5. c. 24.
 bb Ivo p.
 2. c. 34. decr.
 cc Dist. 47.
 c. ult.

a Burch. lib. 12. c. 12.
 b Ivo lib. 8. tit. 8. c. 31. panorm. & p. 12. c. 69. decr.
 c Anf. l. 11. c. 64.
 d 22. q. 5. c. 16. Honestum.
 e Ivo d. p. 12. c. 33.
 f Burch. l. 12. c. 2.
 g Ivo p. 12. c. 59. decr.
 h 22. q. 1. c. 12. Habemus.
 Ivo lib. 8. tit. 8. c. 17. & 18. pan.
 i Ivo p. 12. c. 23. decr.
 k 22. q. 5. c. 14. Parvuli. & c. 15. Pueri.

Cornelii est, ut Burchardus a, Ivo b, Anselmus c, & Gratianus d scribunt: sed Capitularium Caroli lib. I. cap. LXIII. quod Ivo alibi refert e. Est autem initium ejus capituli LXIII. *Habemus in lege, domino præcipiente*; quod Hieronymo non recte adscribunt Burchardus f & Ivo g, & Gratianus h (x). Quod sequitur: *Et ut pueri ante annos XIV. non cogantur jurare*; Burchardus, Ivo, Anselmus, & Gratianus non separant a verbis prioris fragmenti, *Honestum est*. In Capitularibus hæc verba sunt: *Et ut parvuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, sicut Gunebodigni faciunt* A. C. Quid ea vox significat? Finge hostes quosdam Caroli Magni fuisse. B. Mei quoque hostes erunt, quoad eorum mentionem alibi inveniam. A. Ivo in panormia verba Capitularium refert, quibusdam exceptis, cum hac inscriptione, *Capitulum libro primo cap. IX. Parvulis, qui &c.* & mox: *Ex dictis Cornelii Papæ c. V. in concilio Elibertano* B. *Pueri ante XIV. annos non cogantur jurare*. Idem Ivo in excerptionibus i priora verba cum hac inscriptione refert: *Capitularium libro I. capite IX. Parvuli &c.* Et Gratianus k ita

Tom. III.

1. epist. 3. Cornelio Papæ. Quod ad nos attinget &c. *In Casu*: Ostendit Cornelius Papa in hoc cap. &c. *Non recte*.

(x) *Inscriptio capituli 16. Honestum. 22. q. 5. in eodem libro est*: Item Cornelius Papa. *In margine est*: Burch. l. 12. c. 12. Ivo p. 12. c. 69. & 33. Pann. l. 8. c. 120. *Et in notis*: Ceteri etiam collectores citant ex decretis Cornelii Papæ. Extat autem libro primo Capitularium c. 63. nonnullis præterea verbis interjectis. Et inde refert primam hujus capituli partem Ivo p. 12. c. 33. *Inscriptio capituli 12. Habemus in lege Dei. 22. q. 1. hæc est*: Item Hieronymus. *In margine hæc sunt*: Capit. l. 1. c. 63. Burch. l. 12. c. 2. Ivo par. 12. c. 59. *In notis*: Burchardus, & Ivo citant ex dictis Hieronymi, apud quem non est inventum: sed in Capitularibus lib. 1. c. 63.

(ß) *Gratiani verba sunt ante caput 14. Parvuli. 22. q. 5. in eodem libro*: de ætate vero jurantium &c. De quo in primo libro Capitularium c. 63. sic invenitur definitum: „Parvuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, sicut Gunebo-

scribit: *In primo libro Capitularium sic invenitur definitum. Parvuli &c. Item ex concilio Elibertano. Pueri ante &c.* In libro Cæsaraugustano l ita scriptum est. *Ex libro I. Capit. Parvuli &c.* (ß) Tria Lucii Papæ fragmenta Clementi restituenda sunt, ut Demochares animadvertit. Sunt autem in epistula secunda Clementis. Initium primi, *Ministri altaris*; quod recte Ivo m, & liber Cæsaraugustanus n Clementi adscribunt. Initium secundi, *Clericus solus*; quod Ivo o, & Anselmus p recte etiam eidem tribuunt. Tertii initium est: *Sed si forte aliqua*; quod ab eisdem Clementis esse dicitur. Duo priora Gratianus q Lucio, tertium Palea r adscribit (γ). Quod Xysto minori adscriptum est, cujus principium fuit, *Si quis Clericus super quibuslibet criminibus recte Eleutherio* adscribit Ivo in excerptionibus part. VI. c. CCCXVIII. & Anselmus libro tertio capite XXVIII. Felicis quoque non male esse dicitur ab eodem Ivone cap. CCCXXIX. ejusdem partis. Idem habet Julius in epist. II. ad orientis Episcopos cap. XXV. ex concilio Nicæno, item Hadrianus ad Ingelramum capite VIII. & interpres Novellæ Valentiniani, & Marciani,

K

Ne-

„digni faciunt &c.“ *In margine est*: Ivo p. 12. c. 23. Pann. lib. 8. cap. 103. *In notis*: SICUT GUNEBODIGNI FACIUNT: Addita hæc (scribe isthæc) sunt ex originali. *Inscriptio capituli decimiquinti ejusdem questionis*: Item ex concilio Elibertano. Pueri ante annos XIV. &c. *Et in margine*: Burch. l. 12. c. 26. Ivo p. 12. c. 81. Pann. l. 8. c. 104. & 105. *In notis*: Burchard. hoc citat ex concilio Hibernensi: ut alia, quæ concilio Elibertano tribuuntur.

[γ] *In eodem libro inscriptio capituli 19. Ministri altaris. distinct. 81. hæc est*: Item Lucius Papa. *In margine est*: Habetur in epistol. 2. Clementis ad Jacobum fratrem Domini. Anf. l. 8. c. 2. Polyc. l. 4. tit. 31. Ivo p. 6. c. 87. *Inscriptio capituli 20. Clericus solus. ead. dist. est*: Idem. *In margine hæc sunt*: Clemens Papa ibidem paulo inferior. Ivo p. 6. c. 89. Anf. l. 7. c. 147. Polyc. l. 4. tit. 31. *Inscriptio capituli 21. est*: (Idem) Palea. Sed si forte aliqua &c. *In margine*: Clemens ibid. continenter. Polyc. ibid. *In notis*: Hæc Palea in plerisque vetustis exemplaribus habetur conjuncta capiti antecedenti.

▲ Anonymus, qui est Petrus Pithæus in *Glossario obscuriorum vocabulorum, quæ in capitulari Caroli M. Occurrunt*, de hisce Gunebodignis hæc habet. *Gunthadingi* Can. 33. Synodi Aquisgranens. contra Felicem & Elipandum. Sed lib. 2. Legum Longobardorum tit. qualiter se defend. deb. *Ubi hoc idem* (53. Capit. Carol. Magni) *capitulum extat, vetera exemplaria habent*: Sicut Gundeba lege viventes. Et apud Hincmarum pro Lothario, contra Tiedbergam. Tamen si Christiani sunt, sciant se nec Romanis in die iudicii, nec Salicis, nec Gundobadis; sed Divinis & Apostolicis Legibus iudicandos. *La Loy Gonbette, quam dedit Gundobadus Burgundionibus*, cujus meminit Gregorius Turon. lib. 2. c. 33. M.

Β Non est iste genuinus Concilii Elibertani canon, ut, jam dudum observavit Loaysa in *concil. Hispan.* & postea Mendoza, item Gonzales ad hoc Concilium, ille pag. 54. hic pag. 57. edit. *Lugdunens. Concilii Elibertani*. Quod miror non addidisse, aut observasse emendatores Romanos. Neque notasse Clar. Baluzium. M.

l Cef. lib. 6. c. 16.

m Ivo p. 6. c. 87. decr. n Cef. lib. 8. c. 59. o Ivo d. p. 6. c. 89. p Anselm. lib. 7. c. 189. q Dist. 81. c. 19. Ministri. & c. 20. Clericus. r c. 21. Sed si. c. dist.

^a Capit. lib. 7. c. 144. in addit. b 3. q. 6. c. 17. Si quis.

Neminem exhiberi; & Capitularia a. Gratianus Sixti nomen adscripsit b (x). B. Multos tu quidem adfers in notis ad Hadrianum horum, & aliorum verborum adfertores: sed impedita res est, & quæ non facile explicari potest; quo pacto quæ a posterioribus Imperatoribus statuta sint, ea ab illis Pontificibus constituta esse dicantur, qui sub duro paganorum imperio antea vixerunt. A. Multa sunt, quæ temporum vetustas scire nos impedit, in quibus hoc ipsum enumeremus. Multa certa esse creduntur, quæ falsa esse possunt, ut alia falsa credimus, quæ vera esse posteri fortasse cognoscent. Nihil vetat credere a, Christianos Imperatores piis Pontificum decretis subscripsisse. B. Perge tu, quod cœperas. A. Eutychemo Papæ quædam falso adscribuntur, ut illud est, cujus initium, *Nihilominus etiam*: & aliud, cujus initium est, *Statuimus*: quæ Burchardus c, & Ivo d, & Gratianus e Eutychemo tribuunt. Sunt autem verba concilii Parisiensis sub Ludovico & Lothario lib. 1. cap. XLIII. (3) Quod sequitur, *Prædicandum est etiam*; Theodulphus Episcopus ad presbyteros Aurelianenses cap. XXVI. sibi vindicat. Burchardus f, Ivo g, Anselmus h & Gratianus i Eutychemo inscripserunt (γ). Sic etiam ejusdem Theodulphi verba sunt cap. XIII. ad eosdem presbyteros, fragmenti verba, cujus initium est, *Observandum est nobis*; licet Burchardus k, & Ivo l Eutychemi esse dicant. Est autem animadvertendum, convenire numeros capitum Eutychemi apud Burchardum, & Theodulphi. Nam quod supra diximus esse Theodulphi cap. XXVI. id Burchardus ait esse Eutychemi cap. XXVI. & quod postea Theodulphi est cap. XIII. ille Eutychemi esse ait cap. XIII. Sed & conveniunt numeri in conciliis relati ex libro XVI. librorum cum Burchardi numeris. Quæ enim fragmenta ex eo libro refert, eadem habet Burchardus sub iisdem numeris. Namque fragmen-

e Burch. lib. 8. c. 17. d Ivo l. 3. tit. 17. c. 7. & panorm. p. 7. c. 38. decret. e 20. q. 2. c. 3. Statuimus. f Burch. lib. 12. c. 14. g Ivo p. 12. c. 71. decret. h Anf. lib. 11. c. 65. i 22. q. 1. c. ult. k Burch. lib. 14. c. 10. l Ivo p. 13. c. 78. decret.

(x) Capituli 17. Si quis clericus, 3. q. 6. in eodem libro inscriptio est: Item Sixtus. In margine hæc sunt: Eleutherius ad Galliæ provinc. Felix I. epist. 1. in decretis Julii c. 25. In capit. Hadriani c. 7. Ivo p. 6. c. 318. & 329. In notis: Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum hujus nominis est inventum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum, Item, ut videatur citari eadem synodus Romana, quæ in superiori capite, id est, quæ continetur in capitulis Hadriani. Ivo autem p. 6. c. 318. citat ex Eleutherio: cap. autem 329. citat ex Felice primo.

(β) Inscriptio capituli tertii Statuimus. 20. q. 2. in eodem libro hæc est: Unde Eutychemus Papa ait. In margine est: Conc. Pa-

tum, *Magnum malum ebrietatis*, quod concilio Maguntino cap. XLVI. restituendum est, habet Burchardus lib. XIV. cap. II. Et fragmentum *Episcopi, & Dei ministri*: quod est concilii Remensis cap. XVIII. habet Burchardus cap. III. ejusdem libri. Et hoc fragmentum *Observandum*, quod Theodulphi esse diximus, habet Burchardus cap. X. ejusdem libri. Ita fit, ut quæ ex codice sexdecim librorum in conciliis Colonienfis editionis sumpta esse dicuntur, facile apud Burchardum inveniamus. Ivo m Carnotensis Burchardi opiniones in excerptionibus sequi solet. Sic eisdem numeros Eutychemi capitum refert, & easdem inscriptiones. Fragmentum illud, cujus initium est, *Magnum malum*: Eutychemo adscribit Pœnitentiale Romanum titulo V. cap. 1. sed est, ut dixi, concilii Maguntini. Habent Gratianus eadem verba: aut aliorum fragmentorum post illud Theodulphi c. XXVI. A. Non memini ea legisse me apud Gratianum. Sed surgamus, alia enim urgent.

m Ivo p. 12. c. 71. & p. 13. c. 70. & 71. & 78. decret.

DIALOGUS DECIMUSQUARTUS.

De eadem re.

C. Sunt ne aliæ falsæ inscriptiones apud Gratianum? nam de ceteris collectoribus nihil moror. A. Sunt quidem adhuc reliquæ non paucae. Vides enim nos in Eutychemo finem fecisse, & nunc de aliis Pontificibus dicendum nobis esse, item de conciliis, de quibus nihil adhuc locuti sumus. Sed cur tu aliorum librorum emendationem præter Gratianum contemnis? an non illos scis priores fuisse, & pene ejusdem magistris? C. Fateor ita esse, ut dicis; sed cum hujus libri usus frequentior sit, hunc cupio habere maculis omnibus perpurgatum. A. Quid autem B. nostro videtur? B. Meam sententiam non requiras. Odi enim horum omnium

ris. l. 1. cap. 43. & Capitul. l. 1. c. 76. Concor. Burch. l. 8. c. 17. Ivo p. 7. c. 38. Pann. l. 3. c. 194.

(γ) Est etiam capituli extremi 22. q. 1. in eodem libro inscriptio: Unde Eutychemus Papa, Prædicandum est etiam &c. In margine est: Polyc. l. 6. tit. 11. Anf. l. 11. c. 71. Burch. l. 12. c. 14. Ivo p. 12. c. 71. In notis: Burchardus etiam, Polycarpus, & Ivo citant ex Eutychemo. Inventum vero est inter quædam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos presbyteros scriptis (Malo scripta) c. 26. quæ in antiquo codice Romæ habentur. NEQUE ORET: Additum id est ex Theodulpho, Burchardo, & Ivone.

A Cave credas Christianos Imperatores has suppositas a pessimo nebulone Pseudo Isidoro nugas approbasse, quæ de nostro sæculo novo sunt suppositæ istis, quorum nomen mentiuntur, Pontificibus. M.

omnium imperitiam & cæcitatem. Sed tu redde nobis quod de fragmentis reliquum est. Valde enim delector, cum te video invenisse fontes horum fragmentorum. A. Utinam licuisset omnium fontes adire, neque enim adeo in quibusdam laborarem. Post concilium Ancyrantum ex codice sexdecim librorum duo capita relata sunt, quorum initium est prioris, *Si quis liber*: posterioris, *Ut Episcopi*. Illud apud Burchardum *a*, & Ivonem *b*, inveni, ut ex concilio *Nannetensi*; apud Anselm. *c* vero ex *Ancyrano* inscriptum. Alterum apud eosdem Burchardum *d*, & Ivonem *e* ex concilio *Anquirensi*, cap. 1. ut etiam refert Gratianus *f*. Magna pars hujus posterioris capituli reperta est apud Aurelium Augustinum in libro *de spiritu & anima* cap. XXVIII. *Damaso* in concilio Romano adscribi vidi in libro quodam Mich. Thomasi, ex veteri libro, in quo vita ejusdem Pontificis conscripta est (*x*). *Marcelli papæ* fragmentum, cujus initium est, *Nullus Episcopus*; Juliani Antecessoris est *Novella CXXIII. cap. X. Bonifacio Papæ* adscribit Burchardus

a Burch. lib. 6. c. 17.
b Ivo p. 10. c. 146. decr.
c Anf. lib. 11. c. 54.
d Burch. lib. 10. c. 1.
e Ivo lib. 8. tit. 6. c. 6. panorm. & p. 12. c. 30. decr.
f 26. q. 5. c. 12. Episcopi.

[*x*] *Caput 12. Episcopi. 26. quæst. 5. ita in libro Romano inscribitur*: Item ex concilio *Anquirensi* cap. 1. *In notis est*: ANQUIRENSI: Sic etiam in vetustis. Burchardus & IVO HABENT ANCYRENSI. Veruntamen in concilio *Ancyrano* *Græco*, aut *Latino*, neque impresso, neque manu scripto est inventum: licet qui tomos conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice XVI. librorum partialium. *SCELERATÆ*: Fere eadem habentur apud beatum Augustinum in libro *de spiritu & anima* c. 28. & in vita *Damasi Papæ* primi, quæ extat *Romæ* in perverusto de vitis sanctorum codice sanctæ *Mariæ* majoris: ubi postquam aliqua relata sunt ex synodo *Romana*, in qua *Damasus Macedonium*, & *Apollinarem* damnavit: adjungitur, anathematizatos in ea synodo esse, maleficiis, superstitionibus, & incantationibus servientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quæ putabant nocturno silentio cum *Herodiade*, & innumera multitudine mulierum super bestias equitare, & multa terrarum spatia pertransire. *Et in margine est*: Burch. l. 10. c. 1. & l. 19. CREDIDISTI QUOD MULTE. IVO p. 11. c. 30. Pann. l. 8. c. 75. *Et vers.* Illud etiam. *additur*: De spiritu & anima c. 28. *Desideratur nomen Augustini*, *Et vers.* Siquidem: Augustinus ibid.

(3) *In editione Gregoriana inscriptio capituli 8. Nullus Episcopus. 11. q. 1. hæc est*: Item *Bonifacius ad Episcopos Galliarum*. *In margine est*: Auth. NULLUS EPISCOPUS. Cod. de Episcopis, & cler. Burch. l. 1. cap. 168. IVO p. 5. c. 278. & 369. *Et in notis*: Hoc adscribebatur *Marcello*: sed, ut dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codicibus Gratiani, & apud Burch. & Ivonem

g. Sed Ivo *h* & *Bonifacio*, & *Novellis*: Gratianus *i* *Marcello* (3). *Eusebii Papæ* fragmentum, *Consulto omnium statuimus*; *Silvestri Papæ* in epilogo *Romani concilii*, ut etiam *Demochares* notat. *Eusebio* adscribunt Burchardus *k*, & Ivo in excerptionibus *l*. *Eusebio* & *Silvestro* Ivo in panormia *m*, & Gratianus *n*. *Silvestro* Anselmus Lucensis *o* (γ). Post *Nicænum concilium* fragmentum, cujus initium est, *Judices autem*; pars est capituli XXXIV. *epistole II. Julii Papæ ad Orientis Episcopos*, ex sententia *Nicæni concilii*. Ivo in Panormia *p* & *Julio*, & *Nicæno concilio* adscribit: Anselmus *q* *Julio*, Gratianus *r* *Nicæno concilio* (δ). Quod vero *Julii* fragmentum in conciliis est, cujus initium est, *De fabrica vero*, *Vigilio Papæ* restituo in *epist. I. ad Eutherum* cap. IV. quod etiam *Demochares* notat: & recte Burchardus *s*, & Ivo in excerptionibus *t* *Vigilii* nomen referunt. Idem tamen Ivo in panormia *u*, & Gratianus *x* *Julio* adscribunt: Anselmus *y* *Vigilio* (ϵ). Aliud fragmentum, cujus initium, *Cum omne crimen*, non *Julii* esse debet,

K 2

p. 5. cap. 278. tribuitur *Bonifacio*: & sic est mutatum. Fere eadem habentur apud *Julianum Antecessorem* novella 123. c. 10. Quod in aliis, quæ nomine *Bonifacii* citantur, solet evenire. Et Ivo eadem parte c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quæ sunt apud *Julianum*.

(γ) *De consecrat. distinct. 1. cap. 46. Romanis hæc inscriptio est*: Item ex *epistola Eusebii Papæ*, & *Silvestri*. *Consulto omnium statuimus &c. Et in margine est*: al. CONSULTU. Et *Silvester* in epilogo conc. *Rom.* Idem in *Pontificali*. Polyc. l. 3. tit. 9. Anf. l. 9. c. 2. Burch. l. 3. c. 99. IVO p. 2. c. 134. Pann. l. 1. c. 162.

(δ) *Capituli quarti 11. q. 1. inscriptio est in eodem libro*: Item ex *Nicæno concilio*. *Judices autem alii &c. Et in margine est*: Polyc. lib. 5. tit. 4. Pann. l. 4. c. 109. *Et in notis*: In concilio *Nicæno* hodie canon hic non habetur: sed fuisse olim plures canones illius concilii, supra dist. 16. cap. SEPTUAGINTA est adnotatum. Quorum partem refert *Julius* in rescripto contra orientales, ubi numero 34. habetur hoc caput: & ex eo citatur in *Polycarpo*.

(ϵ) *Inscriptio capituli 24. Romanis de consecr. dist. 1. hæc est*: Item *Vigilius Papa* ad *Eutherium* *epist. 1. c. 4. De fabrica vero &c. Et in margine est*: Polyc. l. 3. tit. 6. Anf. l. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 62. IVO p. 3. cap. 25. Pann. l. 2. c. 14. *In notis*: Tribuebatur *Juliano*: sed ex vetustis exemplaribus restitutum est *Vigilio*, apud quem extat: & ex ipso citant Burchardus etiam, & Ivo.

g Burch. lib. 1. c. 168.
h Ivo p. 5. c. 278. & 369. decr.
i 11. q. 1. c. 8. Nullus.
k Burch. lib. 3. c. 99.
l Ivo p. 2. c. 134. decr.
m Ivo lib. 1. tit. a. c. 39. panorm.
n De conf. d. 1. c. 45. Consulto.
o Anf. lib. 9. c. 2.
p Ivo lib. 3. tit. 11. c. 2. panorm.
q Anf. l. 3. c. 21.
r 11. q. 1. c. 4. Judices.
s Burch. lib. 3. c. 62.
t Ivo p. 3. c. 52. decr.
u Idem lib. 2. tit. 2. c. 5. panorm.
x De conf. d. 1. c. 23. De fabricæ.
y Anselm. lib. 5. c. 91. in addit.

a Burch. lib. 5. c. 1.
 b Ivo lib. 1. tit. 4. c. 24. pan. & p. 2. c. 11. decr.
 c Anselm. l. 9. c. 53.
 d Tarrac. l. 5. c. 1.
 e De conf. d. 2. c. 7. Cum omne.
 f Burch. lib. 3. c. 1.
 g Ivo lib. 2. tit. 1. c. 1. pan. & lib. e. 3. decr.
 h Theodulfus ad presbyteros Aureliana. c. 42. & 43.
 i Burch. l. 13. c. 13. & 14.
 k Ivo p. 4. c. 46. & 47. decret. l. 2. q. 3. c. 2. & 4. q. 4. c. 2. Nullus.
 m Burch. l. 2. c. 195. n Ivo p. 6. c. 240. decr.
 o 2. q. 3. c. 4. Si quis. p Anf. l. 3. c. 109.
 q Deusd. p. 4.

bet, sed concilii Bracharens. III. cap. I. testis est Ant. Demochares. Omnibus tamen canonum collectoribus placuit hæc inscriptio: *Julius Episcopis per Ægyptum*: Burchardo a, Ivoni b, Anselmo c, Tarraconensi d, & Gratiano e (x). B. Næ tu illos rectius in Oasin Ægypti relegaveris. C. Bona verba quæso. A. Pax sit rebus, audite cetera. Quod sequitur, *Ecclesia Græcum nomen* &c. Isidori Hispalens. est initio libri primi de divinis officiis, licet Burchardus f, & Ivo g Julio adscripserint. Duo Liberii Papæ fragmenta Theodulfus h tibi vindicat: alterius initium est, *In his jejuniorum diebus*; alterius, *Abstinentum est*; quæ in conciliis accepta esse dicuntur ex codice sexdecim librorum: ea habent Burchardus i, & Ivo k falso Liberii nomine inscripta. Inepre Damasi fragmentum, cujus initium est, *Calumniator si in accusatione*; ab aliis Damasi verbis separatur, cum ex epist. III. sit ad Stephanum Episcopum l, quod etiam Demochares recte animadvertit (β). Alterius initium est, *Si quis Episcopum*. Verba sunt concilii Eliberitani cap. LXXV. Carthaginensi concilio adscribunt Burchardus m & Ivo n, Damaso Gratianus o (γ). Quarti fragmenti initium est, *Violatores canonum* &c. quod non male Anselmus p, & Deusdedit q Damaso in epist. ad Aure-

(x) De consecrat. distinct. 2. cap. 7. Cum omne crimen. in eodem libro inscriptio est: Item Julius Papa Episcopis per Ægyptum. In notis additur: Apud ceteros collectores legitur, PER ÆGYPTUM MISSIS. Sed in Micrologo, cap. 19. citatur ex eodem Julio EPISCOPIS ÆGYPTI. Eadem autem fere habentur nunc in Bracharensi 3. c. 1. & sententia summam collecta in Wormaciensi c. 4. In margine hæc sunt: Polyc. lib. 3. tit. 9. Anf. l. 9. c. 53. Burch. l. 5. c. 1. Ivo p. 2. c. 11. & 12. & 85. Pann. l. 1. cap. 147.

(β) In eadem Gregoriana editione inscriptio cap. 2. Calumniator. 2. q. 3. hæc est: Item Damasus Papa ad Stephanum Archiepiscopum epistol. 3. Et in notis est: Verba ipsa Damasi referuntur infra 4. q. 4. c. NULLUS INTRODUCATUR. Et in margine: 4. q. 4. NULLUS INTRODUCATUR. Et ex Fabiano infra 3. q. 6. cap. 1. & ex Sixto infra eadem q. 8. QUI CRIMEN. Inscriptio cap. 2. Nullus. 4. q. 4. hæc est: Item Damasus Papa epist. 3. cap. 7. In margine est: Polyc. l. 5. tit. 1. Burch. l. 16. c. 31. Pann. l. 4. c. 80. Ivo p. 6. c. 337.

(γ) Ante caput 4. Si quis Episcopum. 2. q. 3. in eodem libro est tantum hæc vox Item. Et in notis additur: Sic est in plerisque vetustis codicibus. In vulgatis autem legebatur, ITEM DAMASUS PAPA. Extat autem caput hoc in capitulis Hadriani c. 62. & in concilio Eliberitano c. 75. Ivo citat ex Carthagin. Et in tomis conciliorum adjungitur CAR-

thaginens. Episcopum referunt; Gratianus r vero, & liber Tarraconens. s Damaso Papæ inscribunt; Casaraugust. liber t inscriptione caret. Ea epistula ad Aurelium extat initio collectionis Isidori Mercatoris. B. Quid si tempora non convenient? Multa enim sunt concilia Carthagini habita sub Aurelio Episcopo post Damasi mortem. A. Posterius ea de re agemus. Nunc finge eundem Episcopum, sive quemvis alium ejusdem nominis Damaso scripsisse, & ab eodem ita rescriptum esse [δ]. Ad concilia veniamus. Fragmentum, cujus initium est, *Irrita erit Episcoporum donatio*; quod post concilium Valentinum Gallix positum est, sumitur ex concilio Carthagin. IV. cap. XXXII. ut recte Ivo u in excerptionibus refert; licet Burchardus v, & Ivo in Panormia y, & Bernardus Papiensis z, & Gregorius IX. aa Valentino adscribant: & Leoni Ivo in panormia bb, & Innocentius III. cc & Gratianus dd: Africano concilio Anselmus ee. Collector conciliorum editionis Colonienfis recte fontes horum verborum indicavit [ε]. Post concilium Carthaginense tertium quædam fragmenta sunt inserta, quibus præponitur illud, quod Gangrensi concilio falso Gratianus ff, & Pœnitentiale Romanum gg adscribunt, cujus initium est, *Presbyter si fornicationem*: concilio Hi-

ber-
 THAGINENSI TERTIO. In margine hæc sunt: Anf. l. 3. c. 92. Ivo p. 6. c. 240. Burch. l. 2. c. 195. In notis: NEC IN FINE: Sic legitur in concilio Eliberitano non in hoc tantum canone, sed etiam in aliis. Quam ob causam, atque etiam ob glossam nihil est mutatum. Apud Hadrianum tamen est, nisi in fine dandam ei non esse communionem. Apud Ivonem, non nisi in fine dandam ei esse communionem.

(δ) Capitis 5. Violatores. 25. q. 1. inscriptio in eodem Gregoriano libro est: Item Damasus Papa. Et in margine hæc sunt: Deusdedit. p. 4. Anf. l. 3. c. 116. Polyc. l. 4. tit. ult. Fons non inventus est a selectis viris.

[ε] Capitis 52. Sine exceptione. 12. q. 2. in eodem libro inscriptio est: Item ex epistola Leonis Papæ universis Episcopis per Siciliam constitutis. Et in margine: Anf. l. 5. c. 69. & l. 6. c. 189. Et in vers. Episcopum. additur in margine: In concil. Carthagin. 4. c. 31. Et in vers. Irrita. Ibid. c. 32. & extra de his, quæ fiunt a præl. c. 1. Ivo p. 3. c. 231. Pann. lib. 2. cap. 86. Inscriptio cap. 1. de his, quæ fiunt a præl. est: Ex concilio apud Valentiam. Et in margine: Burchardus libro tertio decret. c. 170. Ivo p. 1. c. 231. Panormia lib. 1. c. 86. & c. 1. eodem tit. 1. compilat. Inscriptio cap. 8. eod. tit. est: Idem (Innoc. 3.) Meten. Archidiacono. Tua nuper &c. Et in margine: Cap. 2. tit. de his, quæ conced. ab Episcopo sine consent. cap. in 3. compil.

r 25. q. 1. c. 5.
 s Tarrac. lib. 6. c. 21.
 t Casar. l. 2. c. 36.
 u Ivo p. 3. c. 231. decr.
 x Burch. l. 3. c. 170.
 y Ivo lib. 2. tit. 10. c. 2. panorm.
 z c. 1. de his, quæ conced. sine consent. in 1. collect.
 aa c. 1. de his, quæ fiunt a Prælat.
 bb Ivo d. c. 2.
 cc c. 1. & 2. de his, quæ conced. in 3. collect.
 & c. 8. eod. tit. Greg. IX. dd 12. q. 2. c. 52. Sine exceptione.
 ee Anf. lib. 7. c. 192. In addit.
 ff Dist. 82. e. ult.
 gg Panit. Rom. tit. 8. c. 6.

berniensi vindicatur in libro *Anselmi Lucensis Romano a*, & ut audio, ita inscribitur a *Gregorio presbytero* in *Polycharpi lib. IV. titulo de incontinentia clericorum, Pœnitentiali Theodori* in veteri libro Mich. Thomasi. Et certe illud Hiberniense concilium sub eodem Theodoro Cantuariense habitum est [x]. Fragmentum, *Placuit, ut unusquisque concilio Bracharensi II. cap. VII. restituatur oportet: licet Gratianus b Carthaginensis IV. esse dicat. Sic etiam erratum est in proximo huic capiti, cujus initium, Placuit ut nullus c; quod ejusdem Bracharensis est cap. IV. Demochares primus utrumque erratum agnovit. De alio fragmento, cujus initium, Si quis Episcopum; esse concilii Eliberitani cap. LXXV. dictum est: licet Burchardus, & Ivo Carthaginensi; Gratianus d Damaso Papæ adscriperint (2). Aliud est, cujus initium, Ut laici contemptores; ex codice XVI. librorum, quem Burchardi collectionis esse credimus. Verba sunt tituli capituli XIV. concilii Carthaginensis primi Capituli XV. adscribunt Burchardus e, & Ivo f. Post Bonifacii Papæ epistulas fragmentum, cujus initium est, Si inter Episcopos; Juliano Antecessori restituendum est, Novella CXXIII. cap. XXXIV. licet Burchardus g, Ivo h, & liber Casaraugustanus i, & Gratianus k Bonifacio in epistula ad Episcopos Galliarum adscribant (7). B. Sunt alia falso eidem Bonifacio adscripta, quæ tu eidem Juliano olim adseruisti. A. Ita est, ut dicis. Sed in his fragmentis conciliorum alia aliorum sunt. Fragmentum: Nulli liceat ignorare, Troflejani concilii cap. IV. est. Bonifacio adscribunt Burchardus l, Ivo m, liber Tarracoenensis n, & Gratianus o (8). Fragmentum, Sicut omnis, concilii Tolctani XI. est cap.*

IV. Bonifacio adscriperunt Burchardus p, & Ivo q, & Bernard. Papiensis r. Hic finis esto.

DIALOGUS DECIMUSQUINTUS.

De eadem re, & de aliis Gratiani erroribus.

C. Quid esse in causa dicemus, cur tam multæ inscriptiones falsæ inveniantur? B. Quorundam hominum audacia, aliorum simplicitas & tarditas causa est. Audacia eorum, qui finxerunt quædam ab aliquibus scripta esse, quæ nunquam scripserunt: simplicitas & tarditas eorum, qui facile crediderunt ita esse, ut in aliquo alio libro legerunt. De quibus dici potest, quod de pecoribus, quæ sequuntur sui gregis alia oculis conniventibus. Huc accedit librorum imperitia & negligentia; qui facile, ut imperiti medici, & pharmacopolæ, aliud pro alio venditant. A. Est etiam illud addendum: quod paucos invenias, qui huic generi studiorum operam dederint. B. Quid mirum? cum præmia nulla sint, ut his, qui litium causa discunt. Honos enim alit artes, ut ajunt. A. Quasi vero Virtus non sit seipsa contenta: & ipsa scientiæ atque veritatis indagatio aliud requirat præmium inane ac fucosas honorum imagines. Sed nos ad nostras fragmentorum reliquias redeamus. B. Non puto te his fragmentorum sportis saturaturum tot hominum millia, quot Christus quinque panibus. A. Vos duo mihi eritis pro quinque millibus. *Vasensis concilii* fragmentum, cujus initium, *Præcipiendum est; Nannetensis concilii est cap. VI.* ut apud Ivonem s recte est, licet in capiti numero varietas sit. At apud Burchardum t *Hannereuse* a appellatur, *Varense* apud Gratianum

p Burch. lib. 1. c. 131. q Ivo p. 5. c. 231. decr. r c. 3. de presum. in 1. collect.

s Ivo p. 3. c. 222. decr. t Burch. lib. 3. c. 159.

(x) *Inscriptio capiti ultimi distinct. 82. in eodem libro hæc est: Unde in concilio Hybernensi, Presbyter, si fornicationem &c. In margine est: Polyc. l. 4. tit. 39. In notis: Caput hoc citabatur ex concilio Gangrensi, in quo non legitur. Emendatum est ex Polycarpo; & alio libro manu scripto perversto, in quo libro sunt multi canones pœnitentiales, & hic refertur ex Theodoro Archiepiscopo Hybernensi. In casu est: Sancti patres in Gangrensi concilio congregati &c.*

(2) *Est etiam cap. 102. Placuit, ut nullus. 1. q. 1. in eodem libro ita inscriptum: Item ex concilio Bracharensi secundo cap. 4. In notis additur: Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat, ex Carthaginensi quarto, in quo non habetur. Inscriptio cap. 103. Placuit, ut unusquisque. Est: Item ex eod. c. 7. De capi-*

te 4. Si quis. 2. q. 3. Vide supra addit. 8.

[7] *In eodem libro inscriptio capiti tertii: Si inter Episcopos. 6. q. 4. hæc est: Unde Bonifacius Papa Episcopis Galliarum. Et in notis est: EPISCOPIS: Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus, Burchardo, Ivone, & Polycarpo: Antea erat, POPULIS. Simillima vero huic capiti leguntur Novella 123. c. 34. apud Julianum Antecessorem. In margine hæc sunt: Polyc. l. 5. tit. 4. Burch. l. 1. c. 57. Ivo p. 5. c. 167. Pann. l. 4. c. 22.*

(8) *Ante caput tertium Nulli liceat ignorare. 12. q. 2. in eodem libro inscriptio est: Item Bonifacius Papa. Et in margine est: Al. Ex decretis Bonifacii II. Papæ. 6. Capitulum. c. 303. Polyc. l. 6. tit. 15. Burch. l. 11. c. 17. Ivo p. 14. c. 87. Pann. l. 5. c. 113. Fontis obliti Romani sunt.*

A In editis codicibus Burchardi, non ex *Hannereuse*, sed ex *Hannetensi* Concilio citatur hic canon. Vide edition. Colen. fol. 72. M.

a 13. q. 2. Præcipiendum. b Dist. 28. c. 7. Præterea. c Burch. lib. 8. c. 51. d Ivo l. 3. tit. 17. c. 19. pan. & p. 7. c. 69. decr. e 27. q. 1. c. 37. Sciendum. f Burch. lib. 8. c. 44. g Ivo p. 7. c. 62. & p. 8. c. 18. & 19. decr. h 27. q. 1. c. 38. Viduæ. & 32. q. 2. c. ult. i Tarrac. lib. 1. c. k 24. q. 1. c. 1. & 3. Acacius. l Burch. lib. 4. c. 50. m Ivo lib. 1. tit. 3. c. 9. panorm. & p. 1. c. 244. decr. n De conf. d. 5. c. 8. Dictum.

num a [x]. Post concilium Arelatense tertium multa sunt falso inscripta capita. I. Præterea placuit; Arausici concilii verba sunt capite XXII. licet Gratianus b Arelatens. IV. esse dicat (β). II. Sciendum est; concilii Trostlejani est, cap. VIII. licet Arelatensi adscribant Burchardus c, & Ivo d, & Gratianus e. III. Providendum; Arelatensis IV. est sub Carolo cap. VI. IV. Ut Episcopi provideant; Vormaciensis concilii verba sunt cap. LVIII. V. Viduæ si priusquam; est concilii Toletani III. cap. X. ut recte Demochares alicubi notat. Et Burchardus f, & Ivo g Tolerano concilio adscribunt: Gratianus h eidem & Arelatensi (γ). Post Felicis tertii epistulas fragmentum, Acacius non fuit: Gelasii Papæ est in epist. ad Faustum & Gelasio inscribit liber Tarraconensis i sed Gratianus k & Gelasio & Felici (δ). Post concilium Tarraconense verba illa, Dictum est nobis & c. concilii Cabilonens. sub Carolo sunt capit. XXVII. licet Burchardus l & Ivo m, & Gratianus n Tarraconensis esse scripserint: sine

(α) Caput 15. Præcipiendum est. 13. q. 2. in Gregoriana edictione ita inscribitur: Item ex concilio Varenfi. In margine est: Burch. l. 3. c. 159. Ivo p. 3. c. 222. In notis: Extat in concilio Nannetensi c. 6. ex quo citatur a Burchardo, & Ivone: sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varenfi, seu Valsensi, non est mutatum. In epitome quidem concilior. est in Valsensi c. 3.

(β) Inscriptio cap. 7. Præterea placuit. distinct. 28. hæc in eodem libro est: Item ex eodem tertio (Est autem cap. 6. incriptio: Item ex concilio Arelat. 2. c. 2.). In notis hæc sunt: In Arelatensibus quæ extant, hic ipse penitus canon non invenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine. Desideratur fontis index.

(γ) In eodem libro capituli 38. caussa 27. q. 1. inscriptio est: (Item) Palea. Viduæ, si priusquam & c. (Capituli 37. inscriptio est: Item ex concilio Arelatensi). In margine hæc sunt: infra 32. q. 2. HOC SANCTUM: ex concilio Toletano 3. cap. 10. Ivo p. 8. c. 18. & 19. Inscriptio capituli ult. 32. q. 2. hæc est: E contra in concilio Toletano 3. c. 10. HOC SANCTUM. In margine est: Burch. l. 8. c. 44. Ivo p. 7. c. 62. & p. 8. c. 18. & 19.

[δ] Gratiani verba sunt in libro Romano ante caput 1. caussa 24. q. 1. Unde cum Achatius & c. quereretur, contra Gelasius scribit dicens: „Achatius non est factus & c.“ In notis hæc sunt: Sententia hujus capituli est eadem cum sententia capituli paulo post sequentis, id est, ACHATIUS, quamvis verba discrepent. Inscriptio capituli 3. est: Item Felix Papa, Achatius non fuit novi & c. In margine est: Polyc. lib. 1. tit. 16. Et in notis: Polycarpus l. 1. tit. 16. citat ex Gelasio, apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.

inscriptione referunt Capitularia Imperatorum o (ε). Inepte post Anastasii Papæ Minoris epistulas fragmentum Sane Theffalonic. Episcopi: quod est Anastasii bibliothecarii in chronicis, refertur. Fuit autem his temporibus Hadriani secundi, longe posterior Anastasio Papa. Deudedit p, & Gratianus q recte ex chronicis Anastasii ea verba referunt (ζ). Quod vero sequitur, qui potest obviare: Eleutherio restituatur oportet, epist. singulari, & Damaso epist. III. Anastasio & Damaso adscribunt Anselmus r, & Gratianus s (η). Post concilium Ilerdense, fragmentum: Si quis in infirmitate: concilii Triburiensis est cap. XXXIII. ut alio die diximus t: sed Burchardus u Ivoni x, & Gratiano y Ilerdensis esse persuasum est. Post concilium Arvernense ex codice XVI. libror. fragmentum: Quicumque Episcopus alterius & c. Toletano IV. cap. XXXIII. restituo: neque Burchardus z, & Ivo aa, & Anselmus bb, & Gratianus cc Arvernensis esse referunt, sed Toletani alicujus concilii. In eo tamen mendum est apud Gratianum, & apud Ivonem

[ε] De consecrat. distinct. 5. cap. 8. Dictum est. in eodem libro inscriptio est: Item ex concilio Tarraconensi c. 6. In notis additur: Burchardus etiam, & Ivo citant ut Gratianus. Habetur autem in Cabilonens. 2. cap. 27. usque ad vers. QUIA BIS, & in Capitularibus adjectis cap. 53. In margine hæc sunt: Burch. l. 4. c. 50. Ivo p. 1. c. 244. Pann. l. 1. c. 121.

(ζ) Capituli 15. Sane Theffalonicensi. 16. q. 7. inscriptio in eodem libro est: Item ex Chronico Anastasii bibliothecarii. In notis est: Caput hoc acceptum est ex Chronico Anastasii bibliothecarii in iis, quæ de Anastasio Imperatore narrat, multaque ex ipso originali sunt emendata.

(η) Inscriptio capituli octavi, Qui potest. 23. q. 3. in eodem libro Romano hæc est: Item Anastasius, & Damasus Papa. In margine hæc sunt: Damasus epist. 2. ad Stephan. c. 8. supra dist. 83. Error. & dist. 86. Facientis. Polyc. l. 7. tit. 11. Anselm. l. 13. c. 19. Inscriptio capituli 3. Error. dist. 83. est: Item Innocentius. In margine est: Deulde dit p. 2. Eleuterius Papa ad Gallia provincias, & Orientales in epist. ad Julium, & Ægypti in epistola ad Felicem II. Inscriptio capituli 3. dist. 36. est: Item Joannes VIII. Facientis culpam & c. In margine hæc sunt: Greg. l. 7. reg. epist. 114. indict. 2. Pelagius 2. epistol. 3. Eleuterius supra dist. 83. c. ERROR. 2. q. 7. NEGLIGERE, & 23. q. 3. c. QUI POTEST. Ivo p. 6. c. 115. In notis additur: Caput hoc ex variis sententiis hinc inde collectis confectum est: quarum prima usque ad vers. EMENDARE, sumpta est, ex epistola B. Gregorii 114. lib. 7. indict. 2. Theodorico, & Theoberto Regibus Francorum.

o Cap. lib. 7. c. 53. in addit. p. Deusd. c. 1. q. 16. q. 7. c. 15. Sane. r Anf. lib. 13. c. 19. s 23. q. 3. c. 8. Qui potest. t Dial. 4. u Burch. lib. 2. c. 15. x Ivo lib. 3. tit. 5. c. 1. pan. & p. 6. c. 34. decr. y Dist. 55. c. 10. Si quis. z Burch. lib. 1. c. 67. aa Ivo lib. 2. tit. 6. c. 4. pan. & p. 3. 0. 121. & p. c. 175. decr. bb Anselm. lib. 5. c. 28. cc 16. q. 3. c. 1. Quicumque.

nem in panormia, quod cum negatione referunt illa verba: *quamvis secundum jus legis, ejus non videatur esse dioecesis*. Tolli enim NON debet, ex conciliis, & Burchardo & ceteris [α]. Aliud fragmentum: *Ut nullus vivente: Aurelianensis V. est c. XII. non Arvernensis* a concilii, ut falso putant Burchardus a, Ivo b, & Gratianus c (β). Hic fit fragmentorum finis. Sed quia B. noster de audacia quorundam locutus est, qui finxerunt quædam ab aliquibus esse conscripta, quæ nunquam ab eisdem scripta sint; exemplum summamus a *sexta synodo*, quæ cum canones nullos ediderit; a Græcis dicatur c. 11. edidisse, ut superioribus diebus vidimus: a Latinis in tribus editionibus *Coloniensibus* novem canones scripsisse referatur, ut in vetusto codice *Monasterii sancti Bavonis urbis Andegavensis, sive Gandavensis Flandriæ* repertum est. Ubi postquam de *sexta synodo* dictum est, adduntur hæc verba: *qui conde-*

mnata hæresi præfata, scripserunt novem capitula inferius annexa. Caput primum: *Si quis presbyter inventus fuerit &c.* Post quintum caput additur: *De instructione bonorum operum*. Caput sextum. Ex *Gandens. rubeo libro secundo numero CXXXV.* (dicitur esse ex concilio *Wormaciens.*) *Cum ergo omnium &c.* B. Cur tu igitur huic rubeo libro non credis; & *Wormacienses* hos canones appellas, aut illi vetusto *Bavonensi*, & *sexta synodo* restituis? A. Quia inveni certiora veritatis vestigia. B. Quænam autem ea sunt? A. Hæc ipsa novem capita reperi *Theodulfi* esse *Episcopi Aurelianensis*, qui *Ludovici Pii Imperatoris* temporibus vixit, & patris ejus *Caroli Magni*. Reliquit is aliquot capita, quæ ad presbyteros *Aurelianenses* inscribuntur, de quibus dictum est, cum de *Eutychianis* fragment. ageremus. *Capitis XVI.* initium est, *Si quis presbyter &c. capitis XXI.* *Cum ergo omnium &c.* sic omnia sunt totidem ver-

(α) *Ante caput quartum*, Quicumque Episcopus. 16. q. 3. in eodem libro hæc verba sunt: Item ex eodem c. 33. quæ ad *Tolet. 4.* referuntur. In margine hæc sunt: *Polyc. 1. 3. tit. 12. Anf. 1. 5. c. 28. Burch. 1. 1. c. 67. Ivo p. 3. c. 131. & p. 5. c. 175. Pann. 1. 2. c. 67.* Ad illa verba, quamvis secundum jus legis, ejus non videatur esse dioecesis &c. additur in notis: In concilio impresso cum manuscriptis collato legitur: „quia secundum jus legis, ejus videtur esse dioecesis, admittenda non est &c.“ Ivo autem in tertia parte etiam clarius post vers. (*scribe ver. vel verbum*) *POSSEDERIT*, sic habet: „eam teneat: quia secundum jus legis, ejus videtur esse dioecesis, & admittenda non est &c.“ Burchardus autem „quamvis secundum jus legis, ejus videtur esse dioecesis.“ In *Pannormia* vero quemadmodum apud Gratianum. *PROVINCIAM*: *Auctor glossæ* interpretatur, *ID EST, DIOCESIM*: & in variis conciliorum editionibus & duobus codicibus *Vaticanis* legitur *PAROCHIAM*; qua voce sæpe dioecesis significatur, ut in *canone Apostolo-*

rum 14. „Episcopo non liceat alienam parochiam propria relicta pervadere“: & in concilio *Antiocheno* cap. 21. vocem *παροικίαις* alii verterunt *parochiam*, alii *dioecesim* omninoque in *Toletanis* hæc voces confunduntur, ut in *Toletano* 3. c. 20. & *Tolet. 4. c. 32. & 35. & Brach. 2. c. 2.* Et in hujus capituli initio vox *dioecesis* partem quandam, id est, *parochiam* significat. Verum in codice conciliorum *Lucensi* *Regio*, & vetustis exemplaribus *Gratiani*, & *Pannormiæ*, & apud *Ivonem* p. 5. in marg. est *PROVINCIAM*.

(β) *Gratianus* 7. q. 1. in princ. in eodem libro ita scribit: Quod autem vivente Episcopo alius superponi, aut superordinari non possit, ex concilio apud *Arverniam* celebrato definitum est, in quo legitur: „Ut nullus vivente &c.“ In margine hæc sunt: In concil. *Aurelian. 5. c. 12.* *Burch. 1. 1. c. 186.* *Ivo p. 5. c. 302.* Et in notis: *ARVERNIAM*: Burchardus etiam & Ivo citant ex *Arvernensi* c. 13. extat autem in *Aurelian. quinto* c. 12.

A Verissimum est, quod ait *Antonius Augustinus* supra pag. 217. multa nos interdum falsa credere, quæ vera esse posterius fortasse cognoscent. Burchardus, Ivo, & Gratianus ex Concilio apud *Arverniam* celebrato retulerant decretum quoddam, quo cavetur ne quis viventi Episcopo superponatur aut superordinetur Episcopus. Id cum *Antonius Augustinus* non inveniret in vulgatis Concilii *Arvernensis* canonibus, sed inter canones Concilii quinti *Aurelianensis*, sibi visus est juste in hoc loco reprehendisse veteres illos canonum collectores. Non viderat nimirum *Arvernensem* secundam *Synodum*, quam vir celeberrimus *Jacobus Sirmondus* postea bono publico vulgavit, in qua eadem circa Episcopos statuuntur, quæ decreta in *Aurelianensi* fuerant. In similem postea errorem impiegit idem *Sirmondus*, & quidem occasione decretorum alterius synodi *Arvernensis*. *Gratianus* 1. q. 3. caput *Quæsitum*. & 16. q. 2. caput *Sane quia*, retulerat ex Concilio *Arvernensi* sub *Urano* secundo. Illa cum *Sirmondus* non inveniret inter canones editos Concilii illius *Arvernensis* sive *Claromontani*, legeret autem inter canones non editos Concilii, quod anno post habitam *Synodum* *Arvernensem* sequente *Urbanus* habuit apud *Nemausum* in *Gallia Narbonensi*, admonuit in *Antirrhético* secundo adversus *Aurelium* pag. 97. falsam esse inscriptionem horum capitum apud Gratianum, adeoque restituenda illa esse Concilio *Nemausensi*. Quod etiam adnotasse illum manu sua in exemplari impresso *Gratiani*, quod extat *Parisis* in bibliotheca collegii *Claromontani* societatis *Jesu*, testis est omni exceptione major *Gabriel Cossartius* in tomo decimo *Conciliorum* pag. 590. ubi *Sirmondum* vere ac libere reprehendit. Nam duo illi canones postea reperti sunt esse Concilii *Claromontani* in veteri codice *monasterii Anianensis*, unde editi olim a nobis sunt in additionibus ad librum sextum de concordia sacerdotii & imperii multo ante quam intrarent in amplissimam *Conciliorum* collectionem. B.

a Burch.
lib. 1. c. 186.
b Ivo p. 5.
c 302. decr.
c 7. q. 1.
in princ.

verbis conscripta. C. Non potuit Theodulfus ea sumere ex sexta synodo? A. Minime potuit: cum sexta synodus nullos ediderit. C. At ex Vormaciensi synodo? A. Quære prius canones hos in Vormaciensi synodo, & nusquam invenies. Quod si Vormaciensis synodi sunt: cur ille fallax scripsit sextæ synodi Patres scripsisse hæc novem capitula? B. Coniungi his possunt illa *Hadriani* nomine capita ad *Ingelramnum* A, quæ cum Hadriani nihil habeant, ejus nomine feruntur. A. Recte admones. De his satis est in notis scriptum. C. Estne aliquid, quod ad falsas inscriptiones Gratiani illinc elici possit? A. Per multa sunt, quæ te malo illic legere. Sed habetne alia B. nôster, quæ contra Gratianum obiciat? B. Incidi nuper in qualdam Romanæ scholæ notas, de quibus si pateris, alio die proferam aliqua, conferrique poterunt cum his, quæ Antoninus Florentinus reprehendi solere scribit. Hodie de quibusdam dicam, quæ quamvis ita sint in veteribus libris, ut Gratianus refert, tamen aut male interpretatur, aut non debuerunt ab eo edi: utpote quæ magis noceant, quam profint. Quid enim nobis illa profunt ex *Toletano* concilio? a

a Tolet.
x. c. 17.

[x] *Capitis quarti*, Is qui non habet, *dist. 34. inscriptio in Romano libro est*: De hoc dicitur in concilio Toletano 1. c. 17. *Sequitur mox miniatas litteris*: Qui non habet uxorem, sed loco illius concubinam, a communione non repellitur. *In margine hæc sunt*: Ivo part. 8. c. 64. Pannorm. lib. 6. cap. 49. *Et in notis*: Integer concilii canon, qui apud Ivonem quoque, & in Pannormia refertur, est hic: „ Si quis habens uxorem „ &c. “ Neque vero omne concubinar. genus eo etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium Imperatorum legatur, nihil opus est referre. Certe Justinianus novella 18. c. 5. (ut est apud Julianum Antecessorem) quasdam concubinas comparat quodam modo uxoribus; quæ sine dotalium tabularum solemnitate ductæ fuerant. Ad quod concubinarum genus referendum est, quod scripsit Beatus Augustinus in libro de bono conjugali, [& refertur infra 32. q. 2. c. SOLET.] „ In quibus hæc tria erant necessaria „ &c. “ quamvis sic habitam non audeat

concupinam habet, a communione non repellatur. A. Hæc ante Gratianum b retulerant Rabanus c, & Ivo d. B. Socios criminis laudas. Vide, quid editum sit in Pannormia Ivonis, quod etiam in aliquibus Gratiani libris legi: *Qui non habet uxorem, loco illius concubinam habere debet*. C. O impudentem interpretem! B. Nec placet, quod fuisse dictum est, *habere licet*: aut quod in Ivonis exceptionibus posuerunt: *Ut habens concubinam, si alia non utatur, communione non privetur*. Non ignoro duplex esse concubinarum genus b, duplex etiam uxorum. Uxores, quæ sine dotalibus instrumentis acciperentur, eas concubinas dictas fuisse. De his possumus Toletani concilii verba interpretari (x). Quid illa, quæ videntur ex Nicolaitarum hæresi manasse? Græcorum sapientissimus ait, communia debere esse amicorum omnia. In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges. Hæc Gratianus e ex *Clementis epist. V. A.* In Anselmi veteri libro f hæc de conjugibus non sunt. Omittuntur etiam in melioribus Clementis libris, sed sumuntur, ni fallor, ex Recognitionibus Clementis. B. Tollentur hæc c, aut notabuntur in Romana editione (3). Jam illa, quæ de *Primislaminibus* d & *Archi-*

b *Dist. 34.*
c. 4. Is qui.
c *Rab. c.*
10. pænit.
d *Ivo lib.*
6. tit. 2. c. 6.
panorm. c.
p. 8. c. 64.
decr.

e 12. q. 1.
c. 2.
f *Anf. lib.*
7. c. 1.

appellare uxorem, quia non intervenerunt instrumenta dotalia, & alia, quæ jure civili, & canonico requirebantur, ut esset legitima uxor: quod habetur in prædicta novella 18. & infra 30. quæst. 5. c. ALITER. Itaque hujusmodi mulieres, cum non essent uxores, vocabantur concubinæ: sed ob illa tria, ac præcipue, quod in affectu maritali permanere statuerent, permittebatur ipsis communicare; habebanturque tanquam uxores minus solemniter ductæ. Et hoc est, quod hic & in seq. capite dicitur, pro uxore, & loco uxoris habere concubinam: Idque Gratianus ipse ad finem cap. præced. parag. CON-
CUBINA, indicavit. Nam concubinarum ad tempus adhibiturarum, etiam si filiorum procreandorum causa haberentur, plane illicitus erat concubinatus: quod asserit. B. August. cap. AUDITE. infra eadem & in eodem libro de bono conjung. c. CON-
CUBINÆ. infra 32. q. 2.

[3] *Inscriptio capitis secundi Dilectissimis.* 12. q. 1. *in eodem libro hæc est*: Item Clementis in epistola quinta. *Et in margine est*: Anf.

A De his dictum in *historia juris Ecclesiast. num. 191.* & in *Præfat. Baluzii supra pag. 615. M.*
B Ex professo insurgit contra hanc distinctionem Ferd. de Mendoza ad *Concil. Eliberit. lib. 2. cap. 8. pag. 117.* & seq. ubi aliam dat hujus canonis Toletani explicationem, quam tamen in novis notis ad idem Concilium imorobat Gonzales pag. 136. & seqq. qui hanc Augustini distinctionem probat, cui etiam accedit Magnus Grotius *lib. 2. de jur. bell. c. 5. §. 15.* ad quem, si Deus concesserit, plura aliorum & nostra forte hæc de re congeremus in editione, quam molimur. M. (26).
C Varia effugia hujus Clementinæ adfertionis vid. apud Gonzalem *d. l. pag. 138.* quæ potius in spongiam incumbere aut Pseudo Isidoro nebuloni adscribi deberet. M.
D Vide quædam in *historia mea juris Ecclesiastici n. 226. pag. 244.* & ibidem laudatum Clariss. Blondellum. M.

(26) De Concubinato ab Ecclesia permisso abunde in Nota [4] præcedenti diximus.

a *Hadr.* *chifflaminibus*, & aliis in notis ad Hadrianum
 c. 23.
 b *Lib. 6.*
epist. 35. re-
gistr.
 c *Burch.*
lib. 1. c. 155.
 d *Ivo lib.*
 4. tit. 3. c.
 1. pan. &
 p. 5. c. 53.
decr.
 e *Anf. lib.*
 6. c. 105. &
 106. & 109.
 f *Dist.*
 80. c. 1. &
 2. & *dist.*
 21. in *princ.*
 g *Ces. lib.*
 2. c. 73.
chifflaminibus, & aliis in notis ad Hadrianum
 a obscura tibi esse dixisti, tollenda esse cen-
 seo. Sint licet in *epistulis Clementis prima*,
Anacleti secunda, *Stephani secunda*, & *Leo-*
nis IX. epist. III. & apud *Gregorium VII. b*
 & *Burchardum c.*, & *Ivonem d.*, & *An-*
selmum e., & *Gratianum f.*, & in *libro*
Casaraugustano g. C. Non te hic tantus
 veterum Patrum consensus deterret? B. Non
 audeo ego hæc falsa esse dicere A, ut in
Ant. Contii libris de *epistulis ante Silvestrum*
 scriptum legis: sed hoc defendo; quamvis ea
 vera essent, scribi non debuisse: cum illis o-
 missis, quæ crucem lectoribus afferunt, ut
 Maro dicebat, jus Pontificium melius trade-
 retur (x). His non dissimilia sunt, quæ de pur-
 Tom. III.

Anf. *ibid.* (*hoc est*, l. 7. c. 1. *vers.* Denique
 ita scribitur: Denique Græcorum quidam sa-
 pientissimus hæc ita sciens esse, ait, commu-
 nia debere esse amicorum omnia. [In omni-
 bus autem sunt sine dubio & conjuges.] Et
 in notis: Verba hæc absunt ab originali in
 recentioribus conciliorum editionibus impres-
 so, & duobus ipsius manuscriptis codicibus
 uno Vaticano, altero bibliothecæ S. Marci
 Florentiæ, & ab Anselmo. Hanc vero sen-
 tentiam a Platone acceptam hæretici quidam
 volebant in christianam religionem invehere.
 Ita enim scribit Epiphanius hæresi 32., Pri-
 mum quidem, quod ipse Epiphanius, cum
 patre suo, & sectæ antistite Carpocrate
 &c. Verum apud veteres etiam Chri-
 stianos hanc uxorum communionem vehe-
 menter damnari solitam Tertullianus in apo-
 logetico evidenter testatur his verbis: „ O-
 mnia indilcreta sunt apud nos præter ux-
 o- res &c. “

[x] His verbis utitur Gratianus in eodem
 libro initio *distinct.* 80. Loca vero, in qui-
 bus Primates &c. sunt ordinandi, hæc sunt
 secundum Lucium Papam, & Clementem,
 atque Anacletum. Ait enim Lucius Papa:
 „ Urbes & loca &c. “ In *marginè est*: Ex-
 trat apud Stephanum 1. *epist. 2. c. 5.* Anf.
 l. 6. c. 128. Et in *Scholiis*. LOCA: hic in-
 titulatur 80. *distinct.* &c. „ Et quidem pri-
 mates ibi constituuntur, ubi olim poneban-
 tur protoflamines gentilium, Archiepisco-
 pi, ubi archiflamines, Episcopi, ubi eorum
 flamines &c. “ *Capitis secundi inscriptio*
est: Item Clemens Papa ad Jacobum *epist.*
 1. In illis vero civitatibus, in quibus olim
 apud ethnicos primi flamines eorum, atque

gatione vulgari referuntur. Qui presbyterum
 occiderit, si servus est super duodecim vo-
 meres ferventes se expurget. Hæc verba sunt
 concilii Maguntini sub Rabano cap. XXIV.
 Referunt Burchardus b, & Ivo i, & Palea
 k, & Pœnitentiale Romanum l, & Bernardus
 Papiensis m. Sed Raymundus in Gregoria-
 na collectione n recte ea verba omisit (3).
 Ex concilio Triburiensi c. XXII. *Ferventi*
aqua, vel candenti ferro se expurgat nobilis
homo vel ingenuus, si deprehensus fuerit in
furto, aut perjurio, aut falso testimonio,
ut si ingenuus non esset. Referunt Burchar-
 dus o, & Palea p, & Bernardus Papiensis q.
 Omisit Raymundus in Gregoriana collectione
 r (y). C. Tu non Gratianum, sed Paleam
 L erraf-

primi legis doctores erant &c. In *marginè*
est: Leo IX. *epist. 3.* Polyc. l. 2. tit. 22.
 Burch. l. 1. c. 155. Anf. l. 6. c. 113. PRI-
 MI FLAMINES: al. Archiflamines. *Distinct.*
 99. cap. 1. *inscriptio est*: Unde Anacletus
 Papa ait ad Episcopos Italiæ *epist. 2.* Pro-
 vincia multo ante Christi adventum tempo-
 re divisæ sunt &c. Et in *marginè est*: Ivo
 p. 5. c. 53. Pann. l. 4. c. 23. Et in notis:
 Hoc caput integrum repetitur a Gregor. VII.
 lib. 6. reg. ep. 35. Rothomag. Turonens. ac
 Senonens. Archiepiscopis scripta, ex qua, &
 orig. nonnulla sunt restituta. Gratiani verba
 sunt *distinct.* 21. in *princ. vers.* Horum di-
 cretio. Horum, inquit, discretio a gentilibus
 maxime introducta est, qui suos flamines,
 alios simpliciter flamines, alios archiflamines,
 alios protoflamines appellabant.

(3) *Capitis 24.* Qui presbyterum. 17. q.
 4. in eodem libro *inscriptio est*: (Item ex
 concilio Moguntino sub Rabano c. 24) Pa-
 lea. In *marginè est*: ext. de pœnit. & re niff.
 c. 2. Burch. l. 6. c. 7. Ivo p. 10. c. 136. In
 notis est: Hæc Palea in uno tantum Vati-
 cano Gratiani codice habetur. *Inscripção cap.*
 2. de pœn. & rem. ff. est: Ex concilio Mo-
 gutinens. Et in *marginè est*: Habetur in
 synodo Moguntina sub Rabano Archiepisco-
 po c. 24. refert Burch. l. 6. c. 7. Ivo p. 10.
 cap. 136. & Grat. sive Palea 17. q. 4. c. QUI
 PRESBYTERUM.

(y) *Ante caput 15.* Nobilis homo. *secun-*
da quæst. 5. in eodem libro hæc verba sunt:
 [Item in concilio Triburiensi] Palea. In
marginè est: ext. de pur. can. c. 1. Burch.
 l. 16. c. 19. Et in notis: Burchardus etiam
 citat ex concilio Triburiensi. cap. 10. & in
 Tri-

h *Burch.*
lib. 6. c. 7.
 i *Ivo p.*
 10. c. 136.
decr.
 k 1. q. 4.
 c. 24. Qui
 presbyte-
 rum.
 l *Pœnit.*
Rom. tit. 1.
 c. 1.
 m *De pur-*
gat. vulg. c.
 2. in 1. col-
 lect.
 n c. 2. de
 pœnit. Greg.
 IX.
 o *Burch.*
lib. 16. c. 19.
 p 2. q. 5.
 c. 15. No-
 bilis.
 q c. 1. de
 purg. vulg.
 in 1. collect.
 r c. 1. de
 purg. can.
 Greg. IX.

A Non audeo hoc Augustinus facere in gratiam, ut conicio, Pontificis Romani, etiamsi homo saga-
 cissimus ea de re satis, ut puto, persuasus esset (27); quod etiam alii bene multi ingenue confessi sunt,
 neque tantum cum Contio ad Silvestrum, sed ad Siricium suppositas esse omnes Epistolas Romanorum Pon-
 tificum, & multas etiam post Siricium adferuerunt & demonstrarunt, qua de re vide *Historiam juris Eccle-*
siastici num. 222. M.

(27) Alia omnino de causa, quam in Romani Pontificis gratiam noluisse Augustinum salutatis ar-
 guere, quæ notat, facile evinci potest, quidquid Ma-
 strichtius coniciat. W.

errasse ostendisti in hoc genere purgationis. B. Hæc Gratiani sunt: *Si duo de adulterio accusari fuerint, & ambo negaverint, & orant sibi concedi, ut alter illorum utrosque iudicio divino purget: si unus in hoc ceciderit, ambo rei habeantur.* Sunt hæc verba concilii Salegunstadiensis c. XIV. quod post Burchardi collectionem invenies, & hoc caput referunt

a Ivo p. 15. c. 178. decr.

b 2. q. 5. c. 25. Statuit.

c Burch. lib. 11. c. 66.

d c. 23. Sæpe. c. 9. 5.

e Dist. 95. c. 5. Olim.

f Anf. lib. 7. c. 119. & 120.

Ivo a, & Gratianus b. Illa sunt concilii Wormaciensis cap. XV. Sæpe contingit, ut in monasteriis monachorum furta perpetrentur: missa ab Abbate celebratur, aut ab alio presbytero, & omnes communicentur in hæc verba: *Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem.* Hæc in conciliis sunt, ut cuncta prius dicta, & apud Burchardum c, & Gratianum d (x). Sed hæc omnia sunt illorum temporum fordibus adscribenda. Sunt alia his similia, de quibus alio fortasse die dicendum erit. Hoc nolo differre, quod Gratianus e refert ex Hieronymo in epist. ad Titum cap. I. Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus; & quæ sequuntur: quæ etiam habet Anselmus f. Totus ille Hieronymi locus a, nisi plenius scribatur, & cum aliis Hieronymi scriptis conferatur, nocere magis, quam prodesse potest (β). Democharis ad extremum verba referam in antidoto Gratiani Indicis: *Pleraque sunt fautor in his Decretis jam obsoleta, & quæ a præsentis consuetudine ecclesiastica abhorrent, nonnunquam etiam, ut videtur, inter se ex diametro pugnantia &c.* A. Nec tu B. magnum Democharis testimonium contra Gratiani lucubrations attulisti. Cui responderi potest, ut aliquibus aliis quæ recitasti, Gra-

triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia. *Inscriptio cap. 1. de purg. canon. est: Ex concilio Triburiensi. In margine hæc sunt: Referunt Burch. l. 16. decr. c. 19. & Grat. five Palea 2. q. 4. (scribe 5.) c. 15. & habetur c. 1. tit. de purg. vulg. in 1. compil.*

(x) *In eodem libro Romano inscriptio cap. 25. Statuit quoque. 2. q. 5. hæc est: Item in eod. c. 14. hoc est, in Salegunstadiensi concilio. In margine est: Burch. ibid. (id est, in fine operis) Ivo p. 15. c. 180. Inscriptio c. 23. eod. q. est: Contra in concilio Vormaciensi c. 15. Sæpe contingit, &c. Et in margine: Burch. l. 11. c. 66. In notis: SIC EXPLETA MISSA: In hoc capite addita sunt nonnulla verba ex concilio, quæ a collecto-*

a Episcopos & Presbyteros Apostolis & in prima Ecclesia fuisse eosdem, satis ex novo sædere & antiquitate contra Petavium & Hammondum adseruerunt Doctissima huius sæculi Lumina Illustr. Salmasius sub nomine Walonis Massalini, de Episcopis & Presbyteris, & in libro de primatu Papæ, Doctiss. Blondellus, de Episcopis, Clariss. Joh. Seldenus ad Eutychiei Patriarchæ Alexandrini Origines suæ Eccles. alique etiam inter Pontificios, ita ut ab eo dictis & demonstratis vix aliquid addi possit. Ex laudatis etiam satis potest colligi, quare Ant. Augustinus dicat *Hieronymi sententiam nocere magis, quam prodesse.* M. (28).

(28) De Episcoporum supra Presbyteros excellentia, quid tota iudicaverit antiquitas in Notis [a], & [b] ad Caput 7. Libri 1. Duareni de Ministr. & Benef. Eccles. dictum est. Præcipiti admodum calcu-

tiani scopum fuisse, omne genus decretorum referre, & hac de causa Concordiam discordantium canonum appellasse. De aliis, quæ B. Antoninus, & Romanæ scholæ notarunt, te libenter audituri sumus.

DIALOGUS DECIMUSSEXTUS.

De Beati Antonini censura in Gratianum, & de Romanorum selectorum sententia.

A. Quid est, quod dicebas B. Antoninum in Gratiano reprehendere? Habesne ejus librum? B. Et librum habeo, & schedam locorum, quæ selecti quidam viri Romæ notarunt. A. De singulis ab Antonino scriptis videamus, quid ille dixerit, quid mox Romani addiderint. B. *Beatus Antoninus Florentinus, ut nosti, Antistes in Summæ majoris quarta parte titulo XI. cap. VIII. post Petri Lombardi Parisiensis Episcopi, quem Magistrum sententiarum appellant, XIV. articulos perscriptos, in quibus communiter non tenetur, de Gratiano sic ait: In decretis quedam ponit Gratianus, quæ non tenentur, quedam alia a conciliis vel summis Pontificibus edita, quæ sunt revocata, seu immutata per consuetudinem generalem contrariam, & abrogata.* Mox addit exemplum jejunii quadragesimæ, quod clerici servare tenebantur a sexagesima: hodie non servant, sed initium faciunt jejuniorum ut laici. A. Hoc idem Gratianus g ait *distinct. IV. excepta voce, sexagesima; pro qua vocem, quinquagesima, substituit.* B. Romanis vide-

g Dist. 4. c. 3. & 4. & ult. c. 3. §. Leges. distinct. 4.

ba-

ribus videbantur omiffa. Sed hoc loco satis visum est, varietatem indicare. Nam in concilio ipso sic legitur: „ Et sic in ultima missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentibus se esse ostendant “.

[β] *Gratiani verba sunt ante caput quintum distinct. 95. in Gregorianis libris: Item Hieronymus ad caput primum epistolæ ad Titum, ad ea verba ET CONSTITUAS. Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus. In margine est: Idem ergo est presbyter. Et: Anf. l. 7. cap. 127. Polyc. l. 2. tit. 39. Rubrica scriptum est: Presbyter idem est, qui Episcopus, ac sola consuetudine præsumunt Episcopi. Hæc miror non fuisse notata.*

lo de Salmasii pugna contra Petavium, deque Hieronymi mente iudicium profert Mastrichtius. Videantur laudatæ ad Duarenum Notæ. W.

batur tollendas esse has voces Gratiani (*jejunandi propositum suscipere, &c.*) quod non displicet. Damasus in Telephoro *A* ait: *Hic constituit, ut septem hebdomadis ante pascha jejunium celebraretur.* Et Ambrosius *a* in sermone non edito de sexagesima: *Quadragesima, inquit, sex septimanas habet, cui addidit Telephorus Pontifex septimam hebdomadem, & vocatum est hoc tempus quinquagesima.* Quæ verba etiam Anselmus *b* refert. *A.* Id statutum esse clericis, dicendum est ex *Telephori epist. I.* cujus verba referunt Ivo *c*, & Anselmus *d*, & liber Cæsaraugustanus *e*, & Tarraconensis *f*, & Gratianus *g* (*α*). *B.* Alterum exemplum adfert Antoninus de *rogationum diebus* *B*, quibus erat ab operibus cessandum, & jejunandum ex conciliis Lugdunensi & Aurelianensi, quæ refert Gratianus de *consecratione distinct. III. cap. I. & III. h* *A.* Concilium Lugdunense non extat, sed refertur a Burchardo *i* & Ivone *k*. Et in concilio *Maguntino cap. XXXVI.* idem fere statuitur, sed nihil de rogationibus dicitur: neque aperte in *Capitularibus Caroli, & Ludovici l.* Sed *Aurelianense concilium*

(*α*) *Distinctione quarta ante caput quartum STATUIMUS; in Romana editione Gratiani verba sunt:* Unde illud Telephori Pape, (qui decrevit, ut generaliter clerici a quinquagesima a carnibus & deliciis jejunent) quia moribus utentium approbatum non est; aliter agentes, transgressionis reos non arguit. Telephorus urbis Romæ Episcopus omnibus Episcopis epist. *I.* „ Statuimus, ut septem „ hebdomadas plenas ante sanctum Pascha „ omnes clerici in sortem Domini vocati a „ carne jejunent “. *In margine est:* al. carne & delitijs. *Et:* Ivo p. 4. c. 25. Pann. l. 2. c. 174. *Et in notis ante caput 4. QUINQUAGESIMA:* Post hoc verbum in codicibus impressis sequebatur: „ jejunandi propositum „ suscipere, & a carnibus & delitijs abstinere “. sed omnes fere manuscripti habent eo modo, quo restitutum est. *Scholium Joannis ridiculum est:* Istud cap. non tenet, quia hodie quinquagesima non servatur, cum ipsa

lium de rogationibus ita statuit *cap. XXIX. in Coloniensi editione, in collectione Isidori Mercatoris capit. XXIV. Rogationes, id est, litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum triduanum jejunium in Dominica ascensionis solemnitate solvatur.* *B.* Romani varietatem notarunt, pro præmissum, alibi scriptum, post missam, quæ mihi scriptura non probatur: licet eam Ivo *m* adgnoscat. *C.* Quanam est dominica ascensionis, an quæ post ascensionem est? an ea, quæ ascensionem præcedit? *B.* Neutra in hoc capite: sed Dominicæ ascensionis solemnitas dicitur ipsa dies ascensionis Domini. *C.* Cur libro *VI. Capitularium* dicitur *n:* *Post dominicam dies tres. In ascensione Domini diem unum?* *B.* Suspicio desiderari litteram *V* post vocem, *dominicam:* ut significetur *post dominicam quintam.* *A.* Placet opinio tua. *Et lib. I. Capitularium* Litaniam major ante ascensionem Domini constituitur. Sed perge, quod cœperas. De his enim rogationibus recte Antoninus notat, aliud in his conciliis præscribi, quam quod usus receperit (*β*). *B.* Idem inquit, *de hebdomada*

celebretur post Pascha. *Jo. Capituli quinti ead. dist. inscriptio est:* Item Ambrosius in libro sermonum. *Quadragesima sex septimanas habet &c. In notis additur:* SERMONUM: Inventi sunt Romæ in bibliotheca Vaticana, & Mediolani in bibliotheca monasterii S. Ambrosii sermones aliquot manuscripti, Ambrosii nomen præferentes, inter quos est sermo de sexagesima, cujus initium est: „ Adest „ tempus, unde hoc caput sumptum est “. *Ante cap. 6. ejusd. dist. Denique sacerdotes. quod est extremum, hæc verba sunt:* quod *B. Gregorius Augustino Anglorum Episcopo scribit dicens. Et in margine est:* Ivo p. 4. cap. 29.

(*β*) *Non recte in eodem libro ante distinct. 3. de consecrat. posita est inscriptio capituli primi:* Item ex concilio Lugdunensi. *In margine hæc sunt:* Cod. de fer. l. OMNES DIES. Nov. Leon. 54. Mogunt. l. cap. 36. Capit. l. l. cap. 164. & lib. 2. cap. 35. Burch. l. 2.

A Quadragesimale & Quinquagesimale jejunium neque Telephori temporibus, neque primis tribus sæculis in usu fuisse doctè, ut solet, probat Clariss. Joh. Dalæus, de *jejunii, toto libro 3.* Quem vidisse non pœnitebit. Locus sequens ex Ambrosio Nauci est. De quo alibi. *M. (29).*

B Sunt tres illi dies, qui ante festum Ascensionis domini jejunii & litanis impenduntur, instituti circa annum Christi 500. a Mamerto Viennæ in Gallia Episcopo. Teste Gregorio Turonensi. *lib. 2. hist. cap. 34.* rem totam late pandit. Clariss. Dalæus de *jejun. & quadrag. lib. 4. cap. 6. pag. 737. M.*

(29) Mira utique est Reformatorem audacia, cum sanctissimas, atque laudabiles Ecclesiæ consuetudines infirmare nituntur, atque labefactare. Synodus Nicæna l. Can. 5. de Quadragesima loquitur nunquam de re omnibus notissima; ex quo siquidem Canone solidissime astruit Beveregius Lib. 3. *Codicis Canonum Ecclesiæ primitive vindicati* Cap. 1. & 2. adversus Dalæum, Quadragesimale Jejunium ante Paschalia Festa celebrari solitum a Nicænis Patribus fuisse intellectum. Sanctus pariter Epiphanius in Ex-

positione Fidei num. 22. ita scribit = Ceterum ante septem Paschatis dies, quadragesimam observare, atque in jejunii perseverare, eadem consuevit Ecclesia = Theophilus pariter Alexandrinus in Epist. Paschali l. prope finem, Quadragesimæ Jejunium juxta Evangelicas traditiones se describere adfirmat = Quid ergo ad Ecclesiæ filios, de zelatorum pristina disciplina instauratorum Calvinistarum deliramentis? *W.*

a Dist. e.
b 3. Quadragesima.
b Ans. l. 7.
c 166.
c Ivo lib.
d tit. 14. c. 1. pan. & p. 4.
e 25. decr.
d Ans. lib.
e c. 165.
e Cæs. lib.
f Tarrac.
g lib. 4. c. 60.
h Dist. 4.
i 4. Statuimus.
h De conf. d. 3. c. 1. &
i Rogationes.
i Burch. lib. 2. c. 77.
k Ivo p. 4. c. 14. decr.
l Capit. lib. 1. c. 164. & lib. 2. c. 35. & lib. 6. 186.

m Ivo p. 4. c. 11. decr.

n d. cap. 186.

L 2

da

da sancta, & hebdomada paschæ, quæ erant in præcepto, quoad cessationem ab operibus ut in dicto concilio Lugdunensi a. A. De hebdomade sancta nihil Gratianus retulit: nihil ante eum Burchardus, & Ivo: nihil est in dicto concilio Maguntino, neque in Capitularibus. De paschæ hebdomade omnes fere eadem scribunt. In concilio tamen Maguntino quatuor dies tantum cum omni honore celebrari decernitur. At feria quinta dicitur licentiam esse arandi ante missam A, & seminandi, & hortum, & vineam excolendi, & sepem circumcludendi. Ab alio opere cessandum. Post missam vacandum ab omnibus. B. Post hæc de litteris dimissoriis B refert, quæ Gratianus distinct. LXXIII. b diligenter scripsit, quæ nomine Attici Constantinopolitani Episcopi in conciliis sunt post Chalcedonensem synodum. Eadem referunt Ivo c, & Anselmus d. Sed & formulus earum litterarum, quas Gratianus conscripsit, habent Burchardus e, Ivo f, & Anselmus g: qui alias quoque addunt, & Romani alias se pollicentur adje-

b Dist. 73. in princ.
c Ivo p. 6. c. 433. decret.
d Anselm. lib. 6. c. 116.
e Burch. l. 2. c. 227.
f Ivo p. 6. c. 434. & 435. decret.
g Anselm. lib. 6. c. 117.

l. 2. c. 77. Ivo p. 4. c. 14. Balsamon. ad tit. 7. Nomocanonis. Inscriptio capit. 8. eod. dist. hæc est: Item ex concilio Aurelianensi cap. 29. Rogationes, id est, litaniae, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis solemnitate solvatur. In margine ad vocem præmissum additur: al. post missam. Et initio capituli: Beda de officiis tomo 4. Albinus p. 67. Burch. l. 13. c. 17. Ivo p. 4. cap. 11.

(x) Initio distinct. 73. in eodem libro ut Gratiani verba scribuntur illa: Qualiter vero commendaticia &c. Debent namque litteræ Græcæ interponi in ea epistola, & non sine causa. Græca enim elementa &c. In margine hæc sunt: Ex Attico ad finem concilii Chalcedonensis. Anselm. l. 6. c. 121. Ivo part. 6. cap. 433. Capituli primi inscriptio est: Exemplar formatæ epistolæ, quæ in Nicæna synodo a CCCXVIII. Patribus facta est. In nomine patris π. & filii υ. & Spiritus sancti α. π. Walterio Spirensi &c. In margine est: Burch. l. 2. c. 227. Ivo p. 6. c. 434. Simile quiddam, multoque magis c. 435. In notis: CONSERVET: In hoc, & seq. capite ea tantum sunt emendata, quæ exem-

plarios. Hæc quasi usu abrogata improbat Antoninus, quod ad eam formulam attinet, quæ tradita dicitur in synodo Nicæna litteris quibusdam Græcis adjectis. Ipsas litteras dimissorias necessarias esse ait clericis peregre profecturis, ut distinct. LXXII. cap. I. h in quo multorum negligentiam reprehendit. A. Laudo id quidem: sed ex veteri formula duo elicio; alterum est, Episcopis linguæ Græcæ cognitionem fuisse necessariam; alterum, tempore Nicænae synodi Indictionis numeros c in usu fuisse. Indictionis enim mentionem fieri in hac formula video. B. In ecclesiarum consecratione jubentur Episcopi Græcas litteras & Latinas in pavimento scribere. Qui eas ignorassent, quo pacto scripturi fuerant? C. Cum in Græcia Nicæna synodus habita fuerit, mirandum non est, Græcis litteris iussisse hæc conscribi. Quæ vero in consecrationibus jubentur fieri, satis esse ajunt, si cœperit vel duas litteras scribere, quæ utrique linguæ communes sunt (x). B. Sequitur de sacramentis a jejunis tantum d præstandis in ju-

h Dist. 72. c. 1.

plarium auxilio restitui poterant. Ceterum quæ hoc loco sequuntur, etiam apud Burchardum sunt depravata. Facile autem restitui possunt ex regulis initio distinctionis traditis. Quibus quidem regulis optime respondet exemplum ab Ivone allatum part. 6. c. 435. si litteræ in extremo 434. capituli positæ, ponantur loco earum, quæ in ipso 435. afferuntur. Addita enim illis dictione αμω resultat numerus ibi notatus, id est, DCCLXXVIII. Bene etiam procedet exemplum cap. 434. si ubi nunc summa est 1539. fit 1439. Satis sit locum indicasse. Capituli 2. eod. distinct. inscriptio est: Incipit epistola formata a CCCXVIII. Episcopis, & ab Attico Constantinopolitano urbis Episcopo edita. Sanctissimo in Christo fratri summa dulcedine charitatis amplectendo &c. In margine est: Anselm. l. 6. c. 121. Et in notis: AB ATTICO: Antea legebatur ABBATIBUS. Restitutus est locus ex conjectura (quod perraro factum est) quoniam evidenti ratione nitebatur. Post verbum Concedat αμω, vel sic ζ, θ. Addita sunt hæc ex aliquot vetustis exemplaribus & utrisque istis notis idem numerus 99. significatur. In codicibus vero impressis vel nihil erat, vel dictio AMEN Latine scripta, in qua nulla est nu-

a Refert ista Antonius Augustinus. ex Concilio Moguntino, id est, ex concilio, quod in ea urbe habitum est extremis Karoli Magni temporibus. Apud Reginonem lib. 1. cap. 378. ex Concilio apud Adrisphac in Bajoaria. De quo Concilio dictum est in Notis ad Reginonem pag. 573. Non extat enim in vulgatis editionibus Conciliorum; neque ulla illius alibi, quod sciam, memoria superest quam apud Reginonem. B.

b Formate alias vocantur, de quibus aliis multa & inter eos Bernardinus de Epistolis Ecclesiasticis. M. c Ante Nicæna tempora, sub Constantino Imperatore mentionem fieri indictionis, docti probarunt, qui in sæculi quarti annum XII. reiciunt initia earum. Sed hæc alioris sunt indaginis multæ disputationis, & valde incerta, ideo alibi tractanda. Poterunt interea videri Scaliger, & Petavius in doctissimis operibus de emendatione & doctrina temporum, ille lib. 5. hic lib. 2. & 10. Magnus Vossius de annis Christi diff. 1. pag. 3. Doctiss. Jacob. Gothofred. ad Codicem Theodosianum, & alii. M.

d Pertinet hoc ad ritus Eucharisticos, de quibus, Deo volente, in corpore Antiquitatum Ecclesiasticarum pluribus agemus. M.

judicio, quod etiam usu abrogatum esse dicitur. A. Quæ *Cornelio Papæ* falso adscribunt Burchardus *a*, Ivo *b*, Anselmus *c*, & Gratianus *d*: ut antea diximus *e*, non Cornelii verba sunt, sed Caroli Magni in *Capitularibus f* quod etiam Ivo *g* adgnoscit. Illic ita scribitur: *Sed & nobis honestum videtur, ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejurus faciat cum omni honestate, & timore Dei.* His verbis, nobis honestum videtur, nulla legis coactio est, sed admonitio est non inepta. Quod vero ille in sanctis dixit, cur in iudicio Antoninus interpretetur, causam nullam video (x). B. Additur ab eodem: *In quadragesima, in adventu, in diebus dominicis non exigantur, vel exhibeantur sacramenta, solemnia scilicet, ut in iudicio, & similia.* Quod etiam ait esse abrogatum consuetudine. A. Plenius hæc, ni fallor, Burchardus *b*, & Gratianus *i* ex concilio apud sanctum Medardum, & sine inscriptione liber *Tarraconensis k*. Sed fontes non inveni. *A septuagesima usque ad octavam paschæ, ab adventu Domini usque post consecratos dies, sic enim illi duo habent; Gratianus usque ad octavam Epiphaniæ, & in jejuniis quattuor temporum & in litania maiore, & in diebus rogationum, & in diebus dominicis, nisi de concordia, & pacificatione, nullus semper sacra jurare præsumat* (3). B. Vis dicam libere, quod sentio? A. Dicas licet. B. Hæc, & de alia quæcumque ex incertis libris sumpta, pro non scriptis habeantur. A. Censura gravis est tua. Sed Antonini cetera redde. B. *Multa, inquit, antiquo jure edita, quæ Gratianus notat, postea immutata sunt: ut de electione Romani Pontificis, item de aliorum Episcoporum electione. Namque non soli Cardinales olim Pontificem eligebant; neque soli Canonici ecclesiæ cathedralis Episcopum, sed adhibebantur alii religiosi viri: & a Metropolitanis confirmabatur electio, antequam Romani Pontifices ecclesiarum cathedralium provisiones sibi reservassent.* A. Nota res est, & de his plura in Gregoriana, & aliis collectionibus dicuntur. Ex quibus apparet multa esse apud Gratianum supervacanea:

numeri significatio. *Distinct. 72. in principio Gratianus ait: Dimissorias vero litteras Episcopus, nisi rogarus, non tribuat: sicut statutum est in synodo habita Romæ. Unde Leo Papa ait, „Episcopus subiecto &c. “ In margine est: Anselm. l. 6. c. 122. Omittitur sumptum esse ex synodo Romana Leonis IV. cap. 18.*

(x) Vide *Addit. 9. dialogi 13.*

(3) *Inscriptio capituli 17. Decrevit. 22. q. 5. in eodem libro Romano hæc est: Unde in concilio apud S. Medardum habito. Et in margine est: Simile quiddam in scedis capi-*

fed eadem, antiquitatis cognoscendæ causa, legenda sunt. B. Sequitur *de etate ordinandorum, & de intervallo servando in ordinatione.* A. Hæc etiam varie constituta sunt, neque ullum crimen est Gratiani, si aliud posteriori sæculo visum est constituere, sive in *Viennensi* concilio a Clemente V. sive in *Tridentino* sub Pio quarto. B. Idem dicturus es *de gradibus consanguinitatis, & affinitatis prohibitis matrimonio conjungi*, quod non est a Gregorio IX. *l* immutatum, ut ait Antoninus; sed ab Innocentio III. in concilio generali *Lateranensi cap. L.* Postea refert illa *quæ de furto* diximus in monasterio facta, ut communicent monachi cum illa contestatione: *Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem.* ex concilio *Vormaciens. cap. XV.* & apud Burchardum *m* & Gratianum *n*. Id male fieri ait Antoninus B. Thomam secutus. Mox verba concilii *Carthaginensis* affert, *ut sacramenta altaris non nisi a jejunis celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cæna Domini celebratur.* A. Concilii *Africani* verba sunt *cap. VIII.* in corpore canonum & *Carthaginens. III. cap. XXIX.* in *Isidori* collectione, & *cap. XLI.* est Græcis concilii *Carthaginens.* refert verba eadem concilium *Matisconens. II. cap. VI.* & Anselmus *o*, & Gratianus *p*, & liber *CæsarAugustanus q*. B. Exceptionem illam cænæ Domini impugnat Antoninus ex verbis Augustini a Gratiano alibi relatis *r*: atque ait consuetudine esse derogatum. A. Huc fortasse pertinet, quod in concilio *Laodicensi cap. L.* statutum est *s. Quod non oporteat in quadragesima in ultima septimana quintæ feriæ jejunium solvere, & quæ sequuntur.* Quod aliis verbis Martinus *Bracharensis scripsit cap. L.* ut antea dictum est *t* (γ). B. Illud quoque præceptum, *ut in eadem die cænæ Domini omnes communicarent u*, quod non *Soteris* Papæ est, sed concilii *Cabilonensis II. cap. XLVII.* ut alio die a te dictum est *x*, abrogatum esse ait consuetudine (δ). Ut illud etiam concilii *Agathensis cap. XVIII. Sæculares, qui in Natale Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur.* Quod etiam Burchardus *y*, & Ivo *z*, & liber *Cæsar-*

l c. 3. de conf. & affinit. in 4. collect. c. 8. non debet. e. tit. Greg. IX.

m Burch. l. 11. c. 66. n 2. q. 5. c. 23. Szpe.

o Anselm. lib. 9. c. 3. p De conf. d. 1. c. 48. Sacramenta. q Cæsar. lib. 13. c. 4. r De conf. d. 2. c. 54. Liquido. s De conf. d. 3. c. 7. Non liceat. & c. 8. Non oportet. t Vid. dial. 11. add. 17. u De conf. d. 2. c. 17. In cæna. x Vid. dial. 13. add. 7. y Burch. l. 5. c. 23. z Ivo p. 2. c. 33. decr.

tularium *e* Gallia missis. Burchardus lib. 12. cap. 20.

(γ) *De consecrat. distinct. 1. cap. 49. Romanis inscriptio est: Item ex concilio Africano c. 8. Sacramenta altaris &c. Et in margine est: Concord. c. 29. concilii Carth. tertii. Ansel. l. 9. c. 3. Inscriptio cap. 54. Liquido apparet. de consecrat. dist. 2. est: Item Augustinus in libro responsoforum ad Januarium cap. 6. Et in margine est: epist. 118. & Beda I. Corinth. 11. Ivo p. 2. c. 112. Pann. l. 1. c. 146. Alg. l. 2. c. 1. Vide etiam dialogo 11. addit. 17.*

(δ) *Vide dialogi 13. addit. 7.*

a *Ces. lib.*
11. c. 19.
b *De conf.*
d. 2. c. 19.
Sæculares.
c c. 13. e.
dist. Cotidie.

d c. 2. de
penit. in 4.
collecl. c. 12.
e. tit. Omnis.
Gregorius 9.
e Ivo lib.
1. tit. 4. c. 18.
panorm.

f d. dist.
2. c. 22. Tri-
forme.

g *Amal.*
1. 3. c. 35. de
divin. offic.

h *Burch.*
lib. 5. c. 11.

i Ivo p.
2. c. 21.

accr.
k *Anselm.*
1. 8. c. 38. in
addit.

l d. dist.
2. c. 23. trib.
m *Burch.*
lib. 5. c. 22.

n Ivo lib.
1. tit. 4. c.

29. panorm.

o p. 2. c.

§ 2. decr.

p *De con-*
secr. d. 2. c.

21.
q *Ces. lib.*
11. cap. 18.
Omnis.

saraugustanus a, & Gratianus b referunt. A. Mihi Augustini oraculum maxime placet c: *Cotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Innocentii tertii præceptum in concilio generali cap. XXI. fuit, ut ad minus in paschate sacramentum Eucharistiæ omnes susciperent d [x].* B. Illud, quod falso Sergio Papa adscribunt Ivo e, & Gratianus f, *Triforme est corpus Domini; quod Amalarii, five Amilarii g est: ex quo capite elicitur, partem quandam hostiæ servari debere, viatici, ut creditur, causa: abrogatum consuetudine esse ait (β).* Quod vero ex *epistula Clementis secunda dicitur post sumptam Eucharistiæ aliquot horis esse ab alio cibo abstinendum; quod etiam Burchardus h Ivo i, & Anselmus k, & Gratianus l referunt: id ex B. Thomæ sententia ait non esse necessario servandum (γ).* Postremo quod ex *concilio Eliberitano refertur a Burchardo m, & Ivone n, & Gratiano o, & in libro Casaraugustano p, sed in conciliis non inveni: ut ante communionem a conjugibus se abstineant aliquot diebus consilium esse, non præceptum, B. Antoninus ait [δ].* De aliis majoribus erroribus alio die, si placuerit, ejus opinionem referam. A. Ita fiat.

DIALOGUS DECIMUSSEPTIMUS.

De aliis majoribus erroribus Gratiani ex B. Antonini sententia.

A. **Q**Uantum ego prævideo, periculum est C. ne hic nobis totum Gratianum de manibus auferat. C. Quid ita? A. Quia

(α) *Ante caput 19. Sæculares. de consecr. dist. 2. in editione Romana hæc verba sunt: Item ex concilio Agathensi c. 18. Et in margine est: Burch. l. 5. c. 23. Ivo part. 2. c. 33. Inscriptio cap. 13. eod. dist. hæc est: Item Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus cap. 53. Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & hortor, &c. In margine hæc sunt: Valfridus de rebus eccles. c. 12. sent. 4. distinct. 12. Algerus l. 1. c. 22. & 10. Polyc. l. 3. tit. 16. Anf. l. 9. c. 9. Burch. l. 5. c. 15. & 16. Ivo p. 2. c. 25. & 26. Pann. l. 1. c. 150. Et vers. Idem epist. 118. cap. 3. „Dixerit quispiam non quoti- die &c.“ est in margine: Amalarius de eccles. off. c. 12. Cabilon. 2. c. 46. Beda 1. Cor. 11. & ibi gloss. ord. EUGIPPUS. Et in notis: Caput ex duobus B. Augustini locis confectum, & in summam redactum, ex iisdem, ubi opus esse visum est, & emendatum est, & auctum. Algerus autem, & Valfridus Strabo citant usque ad vers. IDEM ex Gen-*

hac sola machina B. Antonini adhibita, magnam nostri præsidii partem expugnavit. C. Magis mihi visus est adhuc de re satis nota egisse, quam illi facile concesserimus, esse apud Gratianum non pauca moribus, non recepta, aut contrariis constitutionibus abrogata. B. Majora sunt, quæ molior. Ostendam enim illum hominem *stupidum fuisse, multisque in rebus nihil vidisse.* C. Ain vero? B. Audies, quid sanctissimus vir de hoc homine dicat. In primis notat, quod etiam Joannes Teutonicus fecit, Gratianum dixisse *q perplexo inter duo mala, hoc est, peccata, licere minus eligere, idque perpetrare.* Atqui nunquam cogitur quis peccare, nec potest esse perplexus necessario: ergo falsum est, licere alicui minus peccatum eligere. Id confirmat Hieronymi, & Augustini, & B. Thomæ verbis. A. Quibus verbis utitur Gratianus? B. *Item adversus naturale jus nulla dispensatio admittitur, nisi forte duo mala ita urgeant, ut alterum eorum necesse sit eligi. Unde in concilio Toletano VIII. cap. II. sic legitur: Duo mala &c. Item Gregorius in moralibus: Nervi testicularum Leviathan &c.* A. De duobus malis, non de duobus peccatis Gratianus loquitur. B. At in verbis Toletani concilii, & B. Gregorii, quibus suam opinionem fulcire nititur, invenies duorum peccatorum mentionem. A. Illos igitur accusa, non Gratianum. Nam de duobus malis, quæ peccata non sint, vera est Gratiani sententia. Et præstat amittere brachium, quam caput: & incidere in manus Dei r, quam hominum: & his sexcenta sunt similia. B. At postea *distinct. XIV. s sic Gratianus ait: Verum hoc ita in una, eademque persona intelligitur. Ceterum an in di-*

q *Dist. 13.*
in princ.

r *Paral. 21.*

s *Dist. 14.*
in princ.

nadio Massiliensi presbytero, quem beatus etiam Thomas lib. 12. art. 10. facit auctorem libri de ecclesiasticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, & Magister Sent. lib. 2. dist. 8.

(β) *Capitis 22. Triforme. de consecr. dist. 2. in eodem libro inscriptio est: Item Sergius Papa ait. In margine est: glossa ordin. 1. Cor. 11. Sent. 4. dist. ... Amalarius l. 3. c. 35. Alcuinus fol. 79. Micrologus c. 17. Rabanus de instit. cler. c. ult. Alg. l. 1. c. 19. Ordo Romanus fol. 5. Pann. l. 1. c. 141.*

[γ] *Ejusdem distinct. secundæ inscriptio capitis 23. Tribus gradibus. in eodem libro hæc est: Item ait Clemens Papa epist. 2. Et in margine est: Ordo Romanus fol. 87. Polyc. lib. 3. tit. 16. Burch. l. 5. cap. 11. Ivo part. 2. cap. 21. & 64. & 86. Pann. l. 1. c. 149.*

(δ) *In eodem libro capitis 21. Omnis homo. ejusd. distinct. inscriptio est: Item ex concilio Eliberitano. In margine est: Burch. l. 5. c. 22. Ivo part. 2. cap. 32. Pann. l. 5.*

versis eadem dispensatio locum habeat, videlicet, ut committamus minora, ne alii gravioribus implicentur, merito quaeritur. Non tibi videtur affirmare, quod isti dicunt? A. Mihi aperte id dicere non videtur, sed in eam sententiam inclinare, & lectorem eo laqueo induere, quo se non facile liberet. B. Id mihi satis est [x]. Sequitur illud de presbyteris, ut possint ex consuetudine, si urgeat necessitas, & Episcopi absint, chrismate pueros in fronte signare. Id falsum esse ait post Joannem, & B. Thomam, & alios Theologos. Verba Gratiani *distinct.* XCV. a hæc sunt: *Sed istud Gregorii pro scandalo sedando semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papæ, & Gelasii, usu approbante, prævaluit: nisi forte, ubi aliquorum consuetudo hoc admisit, ut in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente, ex concessione Gregorii, presbyteri baptizatos in frontibus liniant. Prohibitorio vero Leonis, & Gelasii in eo casu intelligatur, cum Episcopi præsentibus sunt, vel cum non cogit ultima necessitas.* A. Displicent hæc omnia. Namque ordinarii ministri a hujus sacramenti sunt Episcopi, ut in concilio Tridentino dicitur (β). B. In notoriis sive manifestis non requiri ordinem judicium

a *Dist. 95.*
c. 2. §. 1.

c. 152. *In notis:* NEC INTER: Hæc usque ad finem absunt hoc loco a Burchardo & Ivone, suntque summa quædam capituli SÆCULARES. supra eadem.

(x) *Gratiani verba sunt in editione Romana dist. 13. in princ.* Item adversus naturale jus nulla dispensatio admittitur; nisi forte duo mala ita urgeant; ut alterum eorum necesse sit eligi. Unde in concilio Tolitano 8. c. 2. legitur: „Duo mala licet sint „cautissime præcavenda &c.“ *In margine est:* Ivo p. 12. c. 16. Pann. l. 8. c. 119. *Et in notis:* In ipso concilii capite multa antecedunt, & sequuntur, quæ perlegenda sunt. *Item dist. 14. in principio Gratianus ait:* Verum hoc in una, eademque persona intelligitur. Ceterum an in diversis eadem dispensatio locum habeat, videlicet ut committamus minora, ne alii gravioribus implicentur, merito quaeritur.

[β] *Verba etiam Gratiani sunt distinct. 95. cap. 2. Presbyteros. §.* Sed istud. *in editione Gregoriana, ut in ipso dialogo relata sunt.*

(γ) *Hæc ejusdem Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput 15. Manifesta. 2. q. 1.* Verum hæc de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta: ceterum quæ ma-

b: reprehendit Antoninus, quasi non semper verum sit, sed aliquando, ut notat Joannes Teutonicus. Item quod postea Gratianus dicit c: Aliquando evidentia ipsa operis reum esse testatur; quando opere publico crimen suum confitetur: tunc post secundam & tertiam correctionem, sine examinatione damnandus est, si incorrigibilis extiterit. Neque enim in his notoriis requiritur admonitio, sive correctio, aut forte correptio (γ). A. Hæc levia sunt. B. Illud gravius est, quod anathema in verberantes clericos d interpretatur, *separationem a sacramentis, & ab ingressu ecclesiæ,* non a communione fidelium e, quod Joannes etiam notat. A. Calumniam mihi pati videtur Gratianus. Non enim id aperte dixit. Immo inter excommunicationem & anathema prius hanc differentiam statuit, quam ego minime probo; ut anathema sit, cum separatur quis a consortio fidelium: excommunicatio, cum se quis separat, aut a superiore separatur ab ingressu ecclesiæ, & a communione Eucharistiæ, ut poenitentibus evenit. B. Inconstantia crimen effugere non potest; quod enim de excommunicatione dixerat, id de anathemate in hoc crimine interpretatur [δ]. Sequitur illud de interpretatione horum verborum Gregorii: *Sententia*

b 2. q. 1.
c. 14. Prohibentur. in fine & c. 16. Quæ Lotharius. §. 1.
c. c. 20. Deus. §. Quando. e. q.

d 17. q.
4. c. 29. Si quis.

e 11. q.
3. c. 24. Ad mensam. §. Evidenter.

pa-

nifesta sunt, judicium ordinem non requirunt. Unde Ambrosius: „Manifesta accusatione non indigent“. *In notis additur:* Ivo in epistola ad Hugonem, quæ incipit, LITTERAS r. p. sic ait: „Manifesta autem „accusatione non indigere testatur B. Ambrosius super epist. ad Corinth. ita dicens de „eo, qui cum noverca (Judicis non est, „&c.“) ut infra c. DE MANIFESTA. *Item cap. 16. Quæ Lotharius p. 1. ead. q. hæc etiam Gratiani verba sunt:* In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus &c. atque ideo in talibus judicium ordo non requiritur. *Et cap. 20. Deus omnipotens. §. Quando autem. ita Gratianus scribit:* Aliquando evidentia ipsa &c. *ut in dialogo.*

(δ) *Sunt etiam hæc ejusdem Gratiani verba in eodem libro 11. q. 3. c. 24. Ad mensam. §. Evidenter.* Hæc sententia excommunicatio vocatur: quæ a communione Corporis, & Sanguinis Christi notatum prohibet &c. Quæ sententia non separatur quis a consortio fidelium. Est & alia sententia, quæ anathema vocatur: qua quisque separatur a consortio fidelium: de qua supra [Cum excommunicatis nolite communicare] &c. *Et postea:* Juxta igitur hanc distinctionem intelligi-

A Id est ex constitutione humana, non divina, qua Presbyteri & Episcopi fuerunt iidem primis temporibus, qua de re supra dixi. M. (30).

(30) Inter Episcopos, & Presbyteros maximum interesse discrimen in Synodo Tridentina Sess. 23.

Can. 7. definitum est, quod & nos demonstravimus in locis superiore Nota præcedenti (28) indicatis. W.

a 11. q. 3.
c. 1. & c. 77.
Non solum,
§. 1.

pastoris sive iusta, sive iniusta timenda est. Contingit a, inquit, aliquando, ut adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cuius reatum in conscientia non habet. Hæc sententia etsi iniusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia; tamen iuste ab eo reportata est: quia ex reatu adulterii jamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorii. Sententia pastoris &c. Hoc & Joannes, & Antoninus improbant, qui volunt, ut quamvis sit iniusta, nisi post appellationem lata sit, vel contineat intolerabilem errorem, a iudice suo lata eum liget, & ab eo servanda sit. A. Servandam esse publice, non negarem; ligare eum apud Deum, dubito. Illa tamen Gregorii verba placent: Qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniuste; nec pastoris sui iudicium temere reprehendat: ne etsi iniuste ligatus est, ex ipsa tu-

midæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat (α). B. Illud etiam reprehendunt; quod dixerit, orientis clericos, qui uxores habeant, habere etiam b bona propria posse, quibus uxoribus & filiis consulant; sic etiam his, qui in occidente filios ex legitimo matrimonio habent, sive uxoribus vivis continentiam professis, sive mortuis; non vero licere his clericis, qui ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nisi forte retinendo sua a sumptibus ecclesiæ absterneant. Contra autem illi statuunt omnibus clericis licere habere propria, nisi eis renuntiaverint, ut regulares, vel qui voto se astrinxerunt paupertatis; vel in primitiva, ut ajunt, ecclesiâ, quorum erant bona communia. Hunc errorem in notis quoque selectorum virorum invenio reprehensum, A. Jure quidem reprehenditur. Sed & Christum Dominum, & Apostolos propria bona habuisse a, declarasse videtur Joannes XXII. duabus constitutionibus c [β]. B. Post

b 12. quest.
1. c. 24. Præcipimus. §.
Sed notandum.

c Extrav.
cum inter &
extra. Quia
quorundam.
Jo. 22.

ligenda est illa auctoritas Innocentii Papæ secundi [Si quis suadente diabolo &c.] ut infra in causa (Quidam presbyter) (in margine est: 17. q. 4.) ut juxta etymologiam vocabuli anathemati, id est, separationi subjaceat, qui in edictum illud incidit, qui a corpore, & sanguine Christi, & ab ingressu ecclesiæ se alienum facit: qui impias manus in clericum (scribe clericum) iniicere ausus fuerit: qui etiam a nullo Episcoporum absolvi, id est more pœnitentium reconciliari poterit, nisi primum Apostolico conspectui se repræsentare curaverit.

(α) In eadem causa 11. q. 3. ante cap. 1. verba Gratiani sunt in eodem libro: Sed quod sententia Episcopi sive iusta, sive inju-

sta fuerit, timenda sit, Gregorius homilia 26. in evangelia testatur dicens: „ Sententia „ pastoris, sive iusta sive iniusta fuerit, timenda est “. In notis additur: Ipsa profus B. Gregorii verba leguntur infra eadem c. NON SOLOM. vers. UTRUM JUSTE. Eiusdem Gratiani verba sunt cap. 77. Non solum. p. 1. ead. q. Cum ergo sententia ex ordine iniusta est, nec tunc ab ea recedendum est: quia etiam, antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando &c. ut in dialogo. Et postea: Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu &c. ut in ipso dialogo.

(β) Gratianus ita in eodem libro scripsisse

A Ingens & difficilis controversia emerit ævo Joannis XXII. inter eum & Franciscanos de paupertate Christi & Apostolorum, habuissentque illi aliqua in proprio vel in communi: immo parum absuit quin bellum propterea esset. Ea igitur quæstio extorlit duas constitutiones Joannis, quarum hæc mentio est. Prima incipit: Cum inter nonnullos. Alterius initium est: Quia quorundam mentes. Habeo ego veterem librum pulcherrime scriptum, in quo continetur magistri Petri Rogerii Doctoris Theologi Parisiensis lectura, ut ipse vocat, seu commentarius in secundam illam constitutionem dictata publice Lutetiæ eo tempore, quo quæstio illa maxime incaluerat. In hoc libro bene multa notatu digna referuntur, & inter alia narratio de quodam Doctore Parisiensi, cujus nomen proditum non est memoriæ literarum, qui eodem quo Petrus tempore docebat Lutetiæ doctrinam, quæ a Joanne XXII. declarata erat catholica, contrariam impugnabat. Hic ergo ut solebant tum nonnulli scholastici Theologi insanire in novas cogitationes, eo usque progressus est ut doceret opinionem Franciscanorum non solum esse hæreticam, quod a Joanne definitum erat, sed magis hæreticam esse quam eam, quæ asserit Christum non fuisse incarnatum. Res est adeo demens ac stolidæ ac omnis huic narrationi fides deneganda foret, nisi testimonio niteretur ejusdem Petri Rogerii, cujus hæc sunt verba sub finem operis: Dico tamen hic quod licet talis assertio sit hæretica, non tamen est magis hæretica, quam assertio Christum non fuisse incarnatum. Quod dico propter dictum unius Doctoris, qui pridie oppositum, ut audiui, in sua lectione asseruit, arguens sic. Illud est magis hæreticum, quod est contra majorem evidentiam fidei. Hæc videtur certa; quia quanto aliquid est magis evidens secundum fidem, tanto ipsum negare est magis absurdum & erroneum. Sed asserere quod Christus & Apostoli nihil habuerunt in proprio vel communi est contra majorem evidentiam fidei. Illi enim qui erant tempore Christi & Apostolorum, clare videbant, quod Christus & Apostoli habebant aliqua vel in proprio, vel in communi, non tamen ita clare videbant, quod Deus esset incarnatus, quia non videbant clare Christum esse nisi purum hominem. Ergo asserere Christum & Apostolos nihil habuisse, est magis hæreticum, quam asserere Deum non esse incarnatum. Refellit deinde Petrus ridiculam illam assertionem. Ceterum Petrus ille erat tum monachus Casæ-Dei & Prior sancti Baudilii Nemausensis, postea vero factus est Romanus Pontifex, vocatus Clemens istius nominis Sextus. Initio operis præfixa est epistola dedicatoria ad Joannem XXII. B. (31).

(31) Variæ contentiones Joannis Papæ XXII. ætate exortæ utique sunt inter eum, et Franciscani Ordinis alumnos. Lemures hæresum, errorumque Phantasmata hinc, et utrinque somniata sunt, cum veram nihilominus Orthodoxiam Franciscana Religio

servavit illæsam. Legatur Dissertatio inter Baluzii Miscellanea Tom. 3. editionis Lucanæ Pag. 359. inserta, atque Nota (a) ad Caput 1. Libri 2. Duareni de Sacris Eccles. Ministr. & Benef. W.

a 14. q.
1. c. 1. §. 1.

B. Post hæc, ut imperfecte docens reprehenditur in quæstione, an liceat clericis in iudicio sua repetere a: quod dixerit, licere pro damno vitando, non pro lucro quærendo: aut pro communibus suarum ecclesiarum rebus stare in iudicio, easque defendere. Veriusque esse, eos clericos, qui habere possunt propria bona, posse etiam ea repetere in iudicio: alios nomine monasteriorum suorum, si præsumunt eis? minores mandato superiorum (x). A. Leve etiam hoc est crimen. B. Sequitur illud, quod ex iure civili sumptum est: Sufficere bonam fidem in præscriptione XXX. annorum initio possessionis, licet postea quis mala fide possederit b. Mendose tamen Gratiani locus refertur a B. Antonino, quod etiam in aliis quibusdam accidit. A. Innocentius III. in concilio generali Lateran. cap. XLI. sic ait c: Oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienæ [β]. B. Si post votum simplex castitatis jurat quis aliquam ducere uxorem, sacramentum illicitum esse fatentur Gratianus d & Antoninus: sed servare hoc sacramentum non vetari, pœnitentia de voti fractione indicta, ait Gratianus, quod verum esse consummato matrimonio, Antonino placet e; namque si non consummaverit, prohibetur

b 16. q. 3.
c. 15. Placuit. §. Præscriptionū.
c. c. 7. de 4. collect. & 6. ult. eod. tit. Gregor. IX.
d 22. q. 4. c. ult. §. Unde datur. & §. Est etiam.
e c. 2. Qui cler. vel vov. in 2. collect. & c. 6. Rursus. c. tit. Greg. IX.

servare id sacramentum, & peccat, inquit, mortaliter. A. Vide Cælestini III. rescriptum: quod Gratianus videre non potuit. B. Illud quoque post B. Thomam notat: dixisse Gratianum, posse quem jurare, ne clerici tonsuram, neve monachi habitum unquam accipiant: ac si juraverit, servandum esse. Illicitum esse jusjurandum eis videtur, & peccasse jurantem, quod obicem, inquit, opposuit Spiritui sancto. A. Verum mihi esse videtur, quod dicunt. Sed Gratianus de eo loquitur, qui cogebatur a parentibus alterutrum facere, qui sine ullo peccato potuit jurare, se id non facturum, invitum scilicet (γ). B. Quod sequitur, omitti potuisset; sed ne quid relinquam, dicam. Gratianum f & Joannem Teutonicum notat Antoninus, quod affirmasse videantur, eum, qui cogit aliquem falso jurare, aut exigit ab eo jusjurandum, ita peccare, ut is, qui pejerat. Sed id verum esse ait, cum scit, aut probabiliter credit, falsum illum juraturum. Judex quoque exigens sacramentum juris ordine observato, sive per se, sive parte petente, non peccat, etsi sciat, vel credat illum falso juraturum, ut B. Thomas scribit [δ]. A. Cetera alterius actionis sint.

f 22. q. 5.
in princ.

Tom. III.

M

DIA-

se dicitur. 12. q. 1. c. 24. Præcipimus. §. 1. Sed notandum est, Episcopos orientales uxores habere, & filios: quosdam autem ex nostris partibus cum in laicatu, sive in minoribus ordinibus constituti habeant uxores, & filios, sive morte uxoris interveniente, sive continentia pari voto servata, ad sacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad suos, & suorum usus. Qui autem ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nullo modo eis permittitur habere propria: quia nulla est eis excusatio proprietatis: nisi fortasse retinendo sua, a sumptibus ecclesiæ abstineant.

(x) Idem Gratianus ait in eodem libro 14. q. 1. c. 1. §. 1. Prohibetur perfecto in iudicio stare captando lucrum, sed non vitando damnum. Vel aliter. Aliud est, sua possidere: aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua: quia res Deo oblata non sunt alicujus. Utuntur enim rebus ecclesiæ non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis &c.

(β) Verba etiam Gratiani sunt in eodem libro 16. q. 3. c. 15. Placuit. §. Præscriptionum. Bona vero fides non ad tractum mediæ temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuique bona fide possidere cœpisse, etiamsi medio tempore scientiam rei alienæ habuerit. In margine est: al. CONSCIENTIAM.

[γ] Hæc etiam in eodem libro ejusdem Gratiani verba sunt 22. q. 4. cap. ult. §.

Unde datur. Aliquando namque juramento deest justitia, veluti cum quispiam post votum castitatis ducit uxorem, juramento firmans numquam se ab ea discessurum: quod quamvis illicitum sit, quia justitia sibi probatur deesse: tamen auctoritate Augustini servari præcipitur. Et postea: Est etiam id, quod juratur, aliquando vitiosum, non natura sui, sed ex causis extra venientibus: veluti cum aliquis post votum castitatis jurat alicui se habiturum eam in conjugem. Conjugem namque habere, in se ipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est. Hoc autem juramentum etiamsi illicitum sit, non tamen servari prohibetur: sed de violatione voti pœnitentia sibi jubetur indici. Et vers. Ex modo. Veluti dum aliquis a parentibus coactus, ut clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipiat, se neutrum facturum juramento firmaverit. Hoc quamvis aliquibus videatur reprehensibile; quia opus charitatis juramento se non facturum promisit; nulla tamen auctoritate servari prohibetur &c.

(δ) Illa quoque Gratiani verba sunt in eodem libro 22. q. 5. in princ. Quod autem quinto loco quæritur, si licitum esset, quod Archidiaconus juraverat, an Episcopus esset reus perjurii, qui ad pejerandum Archidiaconum cogebat; facile potest discerni. Si enim consentiens pari pœna cum faciente puniendus est; multo magis ille, qui cogit, reus admitti criminis probatur.

DIALOGUS DEGIMUSOCTAVUS.

De eadem re.

a De conf.
d. 4. c. 24. A
quodam.

b Ivo hb.
1. tit. 2. c. 22.
panorm. &
p. 1. c. 148.
mech.
c. Caf. lib.
12. c. 62.

C. Quid illud est, quod apud Gratianum legitur a ex Nicolai responso ad consulta Bulgarorum: *A quodam Judæo nescitis, utrum Christiano, an Pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis?* quo pacto is, qui Judæus erat, potuit Paganus esse? aut de eo, quem certum erat, Judæum esse, dubitabatur, num Christianus esset, an Paganus? A. Consulisti fontes ejus capituli? nuper enim prodierunt illa Nicolai responsa. C. Consului. Caput est CIV. non tertium, ut Demochares edidit. Varietas verborum nulla est, neque etiam apud Ivonem Carnotensem b. A. In libro c. Cæsaraugustano inveni: *A quodam viro, pro, A quodam Judæo, scriptum; quod mihi vehementer placuit. Sunt qui putent illum Judæum natione fuisse, non religione. C. Id mihi non fit verisimile (x). Sed cur magis credendum est huic libro, quam fontibus i-*

plis? A. Quia non sunt ipsi fontes, sed fontium imagines. Idem de veteribus libris dicendum est: in quo plerique falluntur. Dum enim putant satis esse, si quid in veteri libro a invenerint, referre; etiam ea, quæ recte edita sunt, mutare audent. Sed multo tutius est, probare prius omnia, & cum priori, & posteriori sententia conferre. Et quia de falsis inscriptionibus aliis diebus actum est; vide, quid in hoc eodem libro Cæsaraugustano d & in alio veteri legi Syricio Papæ adscriptum: *Vino ægrotum baptizari posse b, modo in nomine Trinitatis baptizetur. C. Hoc Ecclesia catholica non recepit. B. Neque Syricius hoc unquam dixit, sed vanus aliquis semipaganus. Quid? illud, quod apud Ivonem e inveni ex Augustini libris f acceptum, Concilium Sardicense concilium Arianorum c fuit? A. Ego id non apud Ivonem solum, sed etiam in aliis libris legi g; & aut Augustinum falso deceptum fuisse putavi, aut ea verba non esse Augustini. Et in Africa fuisse id concilium non rejectum apparet ex concilio Carthagenensi 1. cap. V. h in quo sanctissimum concilium appellatur. Licet*

d Caf. lib.
12. c. 9.

e Ivo p.
4. c. 80. decr.
f August.
contra Cres-
conium lib. 3.
g Caf. lib.
1. c. 47.
h Dist. 71.
i. c. 7. Pri-
vatus. d. Pri-
matus.

(x) De consecrat. distinct. 4. cap. 24. in Romano libro inscriptio est: Item Nicolaus ad consulta Bulgaror. cap. 104. A quodam Judæo nescitis, utrum Christiano, an Pagano &c. In margine hæc sunt: Sent. 4. dist. 3. Alger. l. 3. cap. 6. Ivo p. 1. c. 148. Pann. l. 1. c. 29. Et in notis: JUDÆO: Apud

Algerum est, UT AUDIO. Verum in originali post hoc caput sequuntur verba hæc: „ Sed „ primum, utrum Christianus, an Paganus „ ipse Judæus extiterit, vel si postmodum fa- „ ctus fuerit Christianus, investigandum est “ (ipse vir, pro ipse Jud. scribo).

a Notat imperitiam hominum stultitiam, qui stolidè abutuntur auctoritate veterum codicum pravam lectionem manuscripti codicis præferentes bonæ lectioni librorum editorum, nullam aliam ob causam quam ut emendasse videantur antiquas bonorum auctorum editiones. Et tamen certum est, ut ex Rigaltio jam alibi observavimus, etiam veterum codicum auctoritate falsissimas lectiones asseri. Magno usui sunt veteres libri ad emendandos auctores antiquos: nemo negat. Sed tamen multo judicio hæc opus est, multo sale, multa diligentia, & plurimo istarum rerum usu. B.

b Certum est caput istud non esse Siricii, ut recte observat Antonius Augustinus. Neque tamen protinus verum est id scriptum fuisse a vano aliquo semipagano. Est enim ex responso undecimo Stephani secundi Papæ, ubi sic legitur: *Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde ascribitur, culpa. Infantes sic permaneant in ipso baptismo. Nam si aqua adfuit presens, ille Presbyter excommunicetur & penitentia submitatur, quia contra canonum sententiam agere presumpsit. In antiqua collectione canonum Andegavensi caput illud ita scriptum est: IN EPISTOLA SANCTI SIRICII PAPÆ, HERA XIV. Presbyter qui in vino baptizat proxima necessitate, ut ager non periclitetur, pro tali re nulla ei culpa ascribitur. Si vero aqua aderat, & necessitas talis non urgebat, hic communione privetur, & penitentia submitatur. Infans vero ille, si in sancta Trinitate baptizatus est, in eo baptismo permaneat. B. [32].*

Ibid. Vide sis de hac controversia Doctiss. Vossium de Baptismo. diss. 1. thes. 5. pag. 30. ubi diversorum sententias hac de re refert. M.

c Hoc dixit Augustinus loco ab Ant. Augustino citato lib. nimirum 3. contr. Cresc. cap. 34. & Epist. 163. Ubi obiicientibus Arrianis Concilium Sardicense, regebat, illud ex Arrianis tantum fuisse collectum. Cujus rei rationem ipsa Concilii historia nobis satis pandet & Augustinum absolvet. Refert Socrates lib. 2. cap. 14. & seqq. Paulum & Athanasium ejectos in Occidentem ad Constantem Imperatorem abiisse, ejusque auxilium, ut restituerentur, implorasse. Qui literis id quoque binis a fratre cum frustra postulasset, concilium utriusque Imperatoris auctoritate convocari flagitat. Ex Occidente veniunt CCC. ex Oriente LXXVI. Episcopi Arriani petunt, ut Athanasius ejusque defensores removeantur, quod cum non impetrarent, Arriani Philippopolim Thraciæ oppidum concedunt; cumque audivissent Patres Sardicenses Nicænam fidem stabilivisse & Athanasii accusatores dignitate exuisse; illi contraria statuunt, & istud Concilium Philippopoli celebratum pro Sardicensi protrudunt, hocque puto Augustinum pro Arriano Concilio exhibere, ut quoque cenfer Doctiss. Joh. Lydius in castigationibus suis ad Prateoli narrationem de Concilio pag. 27. Item Caballatus in notitia Concilior. pag. 150. M.

[32] Advertendum erat a Clarissimo Baluzio, depravatos fuisse textus illos cujuscumque sint Pontificis, ut notant Auctor de re Sacramentaria Lib. 2. Quæst. 1. Cap. 1. Natalis Alexander Hist. Eccles.

Sæculi 8. Cap. 1. Artic. 6. Nunquam enim probare potuit, aut probavit Ecclesia Baptismum in vino collatum. W.

et sextæ synodi Patres, in quibus ipse Aurelius Augustinus fuit, non adgnoverint duos esse ejusdem concilii canones A, qui a Legatis Romanis concilii Nicæni esse dicebantur. Mitto, quod in Corpore canonum B, & in omnibus Græcis & Latinis collectionibus conciliorum habeantur, & in Leonis IV. *a epistula* inter eos numerentur, per quos judicant, & judicantur Episcopi (x). Sed quo progredimur? redeamus ad Antonini notas b. B. Non multa reliqua sunt. Quorum primum est de differentia ejus, qui veterem hæresim defendit; & ejus, qui novam suscitavit: illum excommunicatum esse & suspensum ab executione ordinis, & jurisdictionis, & sic neminem posse excommunicare: de alio Gratianus dubitat, quia toleratur, & non reiicitur, ut excommunicatus, & sic valent ab eo gesta. Joannes & Antoninus omnes esse excommunicatos affirmant, & neminem posse excommunicare, licet alia gerat, dum toleratur. A. Non id aperte Gratianus dicit, quod isti notant. Servandæ autem sunt Lu-

a Dist. 20.
c. 1.

b 24. 9. 1.
in princ. &
c. 4. Audivimus. §. 1.

cii tertii, & Innocentii tertii constitutiones (β). B. Quædam postea notat B. Antoninus c sed oblitus est locum certum indicare, in quo ea Gratianus scripserit; sunt autem ea, quæ refert, distinct. L. non in eadem illa *caussa XXIV.* in qua superiora continebantur. Quæritur de lapsis post baptismum in aliquod crimen, & pœnitentibus, an possint ad ordines sacros & dignitates, vel parochias promoveri, aut jam promoti permanere post crimina in eisdem, & ad alia promoveri queant. Refertur Gratiani distinctio d: ut si vere eos pœniteat, utrumque possint: si fide, neutrum possint. Obiicit hic noster exceptionem de his criminibus quæ inducunt irregularitatem. Neque enim pœnitere satis est, sed superioris dispensatio est necessaria. Alia distinctio e Gratiani est, si crimina sunt occulta, tunc possint promoveri; si manifesta, non possint. Sed eodem modo addatur exceptio irregularitatis, & ex qualitate criminum cognosci poterit, an requiratur dispensatio, & an dispensare debeat Episcopus, vel Pontifex Romanus. A. Hoc

c c. Ad
abolendam.
& c. Ex-
communicamus.
de hæ.

d Dist. 50.
c. 24. Sacerdos. §. Quo-
modo.

e c. 32.
Presbyteros
in fin. e. dist.

M 2

ipsum

(x) *Distinct. 71. c. 6. in eodem libro inscriptio est:* Item ex concilio Carthagin. 1. c. 5. Primatus Episcopus Veselitanus dixit &c. *In margine est:* Burch. l. 2. c. 43. Ivo p. 6. c. 144. Anf. l. 6. c. 124. PRIMATUS: al. PRIVATUS. (*scribo, Privatus.*)

[β] *Gratiani verba sunt in eodem libro 24. 9. 1. in princ.* Quod autem ab hæretico aliquis deponi, aut excommunicari non possit, facile probatur. Omnis enim hæreticus aut jam damnatam hæresim sequitur, aut novam confingit. Qui vero hæresim jam damnatam sequitur, ejus se participem facit &c. *Et cap. 4. Audivimus. §. 1:* Sin autem ex

corde suo novam hæresim confinxerit; ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia nec potest deicere quemquam jam prostratus &c. *In notis est:* SIN AUTEM: Non defuerunt, qui crederent hæc quoque esse Alexandri. Sed apud Ivonem, & in Panormia non habentur: & in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota, quæ solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum divisionis in ipso quæstionis principio a Gratiano propositæ: omninoque & stylus, & quæ dicuntur, ad id confirmandum concurrunt.

A Recte, quia dolose a Legatis Romanis pro Nicænis obtrudebantur, quasi ejus Concilii auctoritate appellationes ad Romanum probatæ essent. Factum hoc fraude Zosimi Papæ. Vide hac de re, quæ dixi in *Histor. juris Ecclesiast. num. 58. & potissimum 67. & seqq. M. (33).*

B In Corpus Canonum Ecclesiæ Universæ seu Catholicæ nunquam recepti fuerunt Canones Sardicenses. Dionysius Exiguus suæ versionis Codicis Canonum Ecclesiæ Universæ eos inseruit, ut ipse testatur in præfatione ad Stephanum Episcopum, quam præsentavi in *Histor. juris Eccles. num. 73. pag. 47.* Fuerunt tamen in antiqua versione, qua usa est ante Dionysium Exiguum Latina Ecclesiæ, ut patet ex editione hujus interpretationis in Bibliotheca Juris Canonici veteris Justelli. Martinus Bracharensis in suam versionem eos non retulit. In Oriente recepti non fuerunt propter appellationes transmarinas, quibus se opposuerunt Patres Orientis. Ex quibus patet, hanc Antonii Augustini adsertionem, tantum de Codice vel Corpore Canonum Ecclesiæ Romanæ, & Codice Ecclesiæ Orientalis accipiendam esse, & generalem ejus adsertionem veritati non esse consonam. M. [34].

(33) Diu ante Zosimi ætatem in Codice Ecclesiæ Romanæ Sardicenses Canones sub nomine Nicænorum Canonum insertos, atque pro Nicænis habitos fuisse a Romanis Pontificibus luculenter ostendunt Epistolæ S. Innocentii I. Zosimi prædecessoris ad Theophilum Alexandrinum, atque ad Clerum Constantinopolitanum datæ, in quibus esto summus Præsul non nisi Nicænos Canones ab Ecclesiæ Romana observari eosve solos consecrari profiteatur: Nihilominus ex pluribus ejus Epistolis evidenter constat Innocentium Sardicentium Canonum auctoritate usum fuisse, præsertim in Epistola ad Victricium apud Labbè Tom. 3. Concil. column. 9.

Coniicit autem Cardinalis Baronius ad Annum Christi 347. Numero 108. ideo Sardicenses Canones, sub Nicænorum nomine in codice Romanæ Ecclesiæ

fuisse insertos, quia Sardicensis Concilii fama admodum fuerat ab Arianis deturpata. Vel quia, ut Binus opinatur apud Labbè Tom. 2. Concil. col. 718. Sardicensis Synodus cum generalis fuerit, & Œcumenica, ejusdem propterea auctoritatis, ac Synodus Nicæna, cumque Concilium Sardicense veluti appendix Nicænæ Synodi habitum fuerit; unico nomine utriusque Canones ante Zosimum circumferantur. W.

(34) Sardicenses Canones ab iis reiiciebantur Orientalibus Episcopis, qui ad Eusebii partes stabant; Ceterum ad universas Mundi Provincias transmissos fuisse, atque receptos, patet ex Epistola Synodica ejusdem Concilii ad omnes Episcopos; & tandem in Codice Græcorum etiam insertos fuisse demonstrat Canon Secundus Synodi Quini - Sextæ. W.

ipsum Gratianus fateretur (x). B. Capitale crimen extremo loco positum est adversus Gratianum de *pœnitentiis distinct.* 1. & ejus fratrem, ut vulgus putat, Petrum Lombardum A, quem Magistrum sententiarum appellant. Ambo enim fratres quæstionem proponunt, an sit necessaria oris confessio, quam sacramentalem vocant, ad remissionem peccatorum: vel sola contritio cordis, & secreta satisfactio sufficiat, etiam si copia vel facultas adit presbyteri. Neuter solvit quæstionem: immo Gratianus a multis in utramque partem relatis ait: *Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros.* Mox addit Theolori Cantuariensis verba: *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci: quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota fere sancta Ecclesia, & quæ sequuntur. A. Cabilonenfis concilii II. sub Carolo verba sunt capit. XXXIII. Referunt etiam Capitularia b & Burchardus c, & Ivo d. Sed hi duo ut Gratianus; Capitularia, & concilia carent illis verbis, ut Græci: item illis; ut tota fere sancta Ecclesia. Et Gratianus quæstionem aliis verbis proponit. Ne-*

a De pœn.
d. 1. c. 88.
Quamvis. §.
Quibus. &
6. ult.

b Cap. lib.
7. c. 58. in
addit.

c Burch.
lib. 19. c.
145.

d Ivo p.
15. c. 155.
decr.

[x] *Hæc etiam sunt in eodem libro Gratiani verba, distinct. 50. c. 24. Sacerdos. §. 1. Sunt quidam, quos non odium criminis, sed timor utilitatis, & amissio proprii gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit. Hos sacri canones irrecuperabiliter (al. irremediabiliter) deficiunt &c. Er cap. 32. Presbyteros. in fine. ead. dist. Possunt & aliter di-*

A An fuerit frater Gratiani, vide in *Historia nostra juris Ecclesiastici. num. 296.* & adde testimonium Antonini Florentini *part. 3. tit. 15. c. 6. specul. M.*

B Tyrannis illa in Ecclesiam invecta est sæculi XIII. anno 15. Innocentii Tertii Papæ lege aut decreto, qua de re videri potest accuratissima tractatio Joh. Dallæi de *Auriculari confessione.* Nunquam a Christo aut Apostolis instituta est. M. (35).

c Egi hac de re in *Historia juris Ecclesiastici. num. 321. & seqq.* ubi utrumque Gratiano adserui. M.

(35) Quidnam adversus Sanctam Ecclesiam, e jusque dogmata ab Apostolis accepta omni ævo, omnique ætate ubique, & ab omnibus Christi fidelibus tam firmiter custodita somniat, calumniatur, summaque impudentia mentitur Mastrichtius? Innocentius III. auricularis confessionis inventor? Oh mirandam, non dixerim, sed commiserandam potius Reformatorum vesaniam! Faxit luminum Pater, ut excussa ab eorum mentibus errorum, quibus obnubilantur, caligine, videant nobiscum, & intelligant auricularem confessionem in Dei Ecclesia ab eo extitisse tempore, quo Apostolis dictum fuit Joannis 20. v. 22. = Quorum remiseritis peccata remittantur, & quorum retinueritis retenta sunt = Per quæ siquidem verba facultatem Apostolis, eorumque Successoribus absolventi, vel retinendi fidelium peccata a Christo factam fuisse univèrsa semper agnovit Ecclesia. Audiamus quæso S. Cyprianum in Sermone 5. de Lapsis post medium ita scribentem = Quanto & fide majores, & timore meliores sunt, qui quamvis nullo Sacrificii, aut libelli facinore contricti, quoniam tamen de hoc, vel cogitaverunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentur, exomologesin conscientia faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet, & modicis vulneribus exquirunt = Clario-

que enim is illa addit, cum facultas adest presbyteri. Et cum hæc quæstio ante Innocentii tertii e in concilio generali capit. XXI. constitutionem propolita fuerit a B. Thoma, & Antonino; uterque frater crimine liberatur. Non quod sacramentum pœnitentiæ non sit a Christo institutum, cujus partes sunt contritio, confessio, & satisfactio, ut in concilio Tridentino aperte definitum est: sed quo tempore confitendum esset sacerdotibus, hoc tum primum declaratum est. B. Vis dicam, quod sentio? A. Quid est, cur opus sit, veniam petere? B. Tota hæc distinctio plus nocet nobis, quam prodest. Male autem inserta sunt hæc, ut quæstio tertia causæ XXXIII. & postea aliæ quæstiones, & causæ additæ. Præstitisset de pœnitentiis post omnes causas ante tractatum de consecratione conscribere. A. Sunt, qui putent hos duos tractatus non esse Gratiani, quamvis Gratianus ipse aliquot locis in causis eorum faciat mentionem; & in quibusdam libris non esse distinctos capitibus separatis; numeris autem capitum certum est nullum Gratiani volumen fuisse distinctum ante Contianam editionem. C. Cur tu eos numeros non sequeris, sed aliam rationem? A. Ego nu-

De pœn.
& remiss. c.
Omnis.

stingui præmissæ auctoritates. Quorum enim crimina manifesta sunt, ante vel post ordinationem a sacris ordinibus deiciendi sunt: quorum autem peccata occulta sunt, & satisfactione secreta, secundum sacerdotis edictum purgata, in propriis ordinibus remanere possunt. In margine est: Raban. pœnit. c. 1.

ra ne esse possunt S. Martyris verba, ad ostendendum sua ætate peccata non solum publica, sed etiam quæ sola mente concepta erant debuisse accusari Sacerdotibus, & ab iisdem medelam requiri? Omittimus interim alios Ecclesiæ Patres, ex professo de Confessione loquentes, & antiquissimos Rituales Libros tam Græcorum, quam Latinorum, in quibus modus faciendæ confessionis describitur, eo quod isti omnes apud Natalem Alexandrum Dissert. 14. in Histor. Eccles. Sæc. 13. & 14. in qua Joannis Dallæi quæstiones ex professo refutat; Apud Auctorem de re Sacramentaria Lib. 6. Quæst. 5. Cap. 1. apud Juveninum Dissert. 6. de Sacramentis Quæst. 5. aliosque Dogmaticos videri possunt: id unum adjungemus solummodo, quod Paulinus Diaconus quarti Sæculi Auctor de S. Ambrosio tradit in ejus vita: *Erat gaudens, ait, cum gaudentibus, fletus cum stentibus: siquidem quotiescumque illi aliquis ad percipiendam pœnitentiam lapsus suos confessus esset; ita stebat, ut & illum flere compelleret causas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur.* Erat utique, quæ hic describitur auricularis, & secreta confessio. Videant ergo Calvinistæ, an hæc fuerit ab Innocentio tertio adinventæ. W.

numeros addidi ante eam editionem; neque divinare potui, quid in ea scripturus esset Contius. Varietatis causa est, quod ille caput secundum appellat, quod ego primum esse puto. Principium enim quaestionis primum caput appellare nolui, quotiens verbis Gratiani constat. Est etiam alia varietatis causa in capitibus Paleae nomine adscriptis, quae ab eo nonnunquam omittuntur, aliquando numeram augent. Sed quid Romani selecti viri de hac prima distinctione statuunt? B. Haec verba in scheda inveni: *Tractatus hic de poenitentia non videtur esse Gratiani, sed alicujus paulo antiquioris, & totus hic videtur translatus, deestque in exemplaribus antiquis.* A. Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert, & ex aliis libris juris civilis, quae omnia sunt Gratiani tempore quasi postliminio restituta. B. Nimius est in his referendis, & valde ineptus: sed alia verba referam selectiorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione: *Cui autem harum &c.* haec adscribi jusserunt: *Errat in hoc Gratianus: & non est dubitandum, quin peccata mortalia, quantuncumque occulta,*

sacerdoti secreto sunt confitenda: & nullus defendit alteram opinionem, quam quisque voluerit. Item verbis Theodori, vel potius concilii Cabilonensis alia addunt a. Cum enim ita scriptum sit: *Confessio itaque, quae soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata. Ea vero, quae sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata.* Adiungunt Romani: *Non docet, sed efficit veram purgationem: & sacerdos tanquam Dei minister vere purgat a peccatis: & glossa in verbo docet errat, dum ait: Hoc est signum sacerdoti, quod peccata dimittuntur confitenti per contritionem, nam vere dimittuntur per absolutionem sacerdotis: & falsum est quod ipsa absolutio sit signum remissionis, cum sit causa efficiens remissionis.* Illud etiam mutant, quod in eodem capite dicitur: *Deus namque salutis & sanctitatis auctor: sanitatis auctor* scribendum censet; & postea, *hanc suae potentiae medicinam, non suae poenitentiae:* utrumque ex conciliis, nisi quod illic vox *medicinam* omittitur, quae neque in Capitularibus est, neque apud Burchardum & Ivonem [α]. A. Suntne alia in

a c. ult. de poenit. dist. 1.

ea-

[α] *Initio tractatus de poenitentia in Gregoriana editione scriptum est: Quæstio tertia (causæ XXXIII.) Et in margine est: TRACTATUS de poenitentia. Et mox Gratiani verba sunt: His breviter decursis, in quibus extra negotii finem aliquantulum evagati sumus, ad propositæ causæ tertiæ quaestionem pertractandam (qua quaeritur, Utrum sola cordis contritione, & secreta satisfactione, absque oris confessione quisque possit Deo satisfacere) redeamus &c. Ad vocem Utrum, est in margine additum: DISTINCT. I. Et in notis: Gratianus ad explicandam hanc tertiæ quaestionem multa attulit. Quam perlongam tractationem, qui eum secuti sunt, in septem distinctiones diviserunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio: in aliquibus vero in margine tantum est: Distinctio prima, secunda, &c. UTRUM SOLA: Hæc conjungenda sunt cum superioribus quemadmodum in per vetustis sunt conjuncta: ab illis enim pendent. Ante caput extremum ejusdem distinct. I. hæc Gratiani verba sunt: Quibus auctoritatibus vel quibus rationum firmamentis utraque sententia satisfactionis, & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhaerendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros. Unde Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus ait in poenitentiali suo: „ Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, „ ut Græci. Quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota fere sancta „ ecclesia &c. “ In notis hæc sunt: LECTORIS JUDICIO: Certissimum est, & pro cer-*

tissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo, eo tempore adhibitam, quo in concilio Tridentino post alia concilia est constitutum. *Extremo capiti hæc adduntur in notis: Burchardus etiam, & Ivo caput hoc citant ex poenitentiali Theodori. In Capitularibus adjectis cap. 58. hæc leguntur: „ Quidam Deo solummodo confiteri debere „ dicunt peccata: quidam vero sacerdotibus „ confitenda esse percensent. Quod utrumque „ non sine magno fructu intra sanctam fit „ ecclesiam &c. “ In concilio Cabilonens. 2. c. 33. eadem fere habentur, addita ad initium voce QUIA, & nonnullis aliis in extrema clausula, quæ notabuntur. UT GRÆCI: Hæc verba, itemque illa, UT TOTA FERÉ SANCTA ECCLESIA, & illa, ET HOC PERFECTORUM EST, & illa, QUOD EST JUSTORUM, absunt quemadmodum a Capitulari, ita etiam a concilio. In margine hæc sunt: In Capitular. adjectis c. 58. In Cabilon. conc. 2. c. 33. Burch. l. 19. c. 145. Ivo p. 15. cap. 155. Ad illa verba, Sed tamen Apostoli &c. additur in margine: Et secundum Apostoli institutionem confiteamur. Jac. 5. Et in notis: In Capitulari, & concilio pendet adhuc oratio, & priori illi membro, UT ET DEO, &c. redditur nunc alterum membrum his verbis, ET SECUNDUM APOSTOLI INSTITUTIONEM &c. In scholio DOCET: Id est, hoc est signum sacerdoti, quod peccata dimittantur confitenti per contritionem. Additur in margine: Immo docet ordinarium purgandi modum esse per sacerdotis absolutionem. Deus enim, ut continuo subjungitur, sanitatem largitur plerumque medicorum operatione. Operatione, inquit, non osten-*

a Depæn.
d. i. c. 6. Si
quis.

b c. 32.
Facilius. §.
Hoc idem.
e. d.

eadem distinctione a animadversa? B. Capite sexto, cujus initium: *Si quis non dicam*, addunt: *Valde alienæ sunt hæc leges a disputatione de pœnitentia*, & capite XXXII. b extremo: *Gratianus, vel quicumque est auctor hujus tractatus ostendit se non recte sentire de confessione sacramentali*; Cum tamen hoc sit certum, quod dum adest facultas sacerdotis, quodvis peccatum mortale debemus ei secreto confiteri. Et quia Gratianus sæpe reperit hujusmodi errorem, fiat hoc loco notatio. A. Si vox debemus consilium significat, nihil Gratianum lædit hoc consilium: si præceptum, non semper verum esse alii dicent: sed certis casibus, puta mortis, vel periculi, vel ante Eucharistiæ summptionem: alio tempore servanda est constitutio Innocentii tertii, & ei, qui eam observaverit, satis est, si propositum habeat confitendi tempore debito, cum contritione præ-

stensione. *Ad vocem sanctitatis. additur in margine. al. sanitatis. In eodem extremo capite est:* Plerunque hanc præbet suæ pœnitentiæ medicinam invisibili administratione, plerunque medicorum operatione. *In notis est:* SUE PœNITENTIÆ MEDICINAM: In concilio, atque apud Burchardum, & Ivonem legitur SUE POTENTIÆ. A Capitulari autem (prout ex ipsius lectione animadverti potest) totum istud primum abest periodi membrum.

(2) Capite sexto *Si quis non dicam. ejusdem dist. 1. in eodem libro non sunt verba ex scheda selectorum virorum relata. Nihil etiam additum est cap. 32. Facilius. in fine.*

(3) *Quod dicitur apud Gratianum cap. 87. Romanis ead. distinct. 1. cujus initium Quis aliquando. §. Et contra auctoritas. his verbis notatur: Unde evidentissime datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. In notis est: UNDE EVIDENTISSIME: Loquitur ex persona adversam partem sustinentis. Verè enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim sacerdoti tanquam Deo confitetur, is minime dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis seipsum punire, &c. Ad vers. Latentia vero peccata. nihil additur. Nihil etiam additur cap. 30. Si cui vers. Luce clarius constat.*

(7) *Inscriptio capituli 19. Aut facta. ead. dist. in eod. libro hæc est: Unde in digestis tit. de poenis. In margine est: Ibid. lect. 16. [hoc est, lib. 48. Digest. tit. 19.] Ad illa verba, Tempus discernit emanforem a furtivo additur in notis: FURTIVO: In aliquot vetustis codicibus & originali est, FUGITIVO. sed ob glossam non est emendatum. Ad illa verba, Eventus spectatur, ut a clementissi-*

fenti, ut docet Antoninus tuus post B. Thomam [x]. B. Notantur etiam alia Gratiani verba capite LXXXVI. c *Unde evidentissime datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. Falsum est*, inquit, *hoc inde probari.* Et postea: *Latentia vero peccata a non probantur sacerdoti necessario esse confitenda, & ejus arbitrio expianda. Non recte*, inquit, *loquitur: & cap. XXX. Luce clarius constat &c. (3) Capite XIX. d* cujus initium, *Aut facta. mendum in illis verbis est: Tempus discernit emanforem a furtivo: scribendum enim est fugitivo ex Pandectis (γ). Sed melius est ordine librorum Gratiani de ejus erroribus agere. A. Id in alium diem differamus. Hoc tantum admo- neo, superioribus Antonini locis exstare Philini e triginta fere notata loca, quibus Gratianus ab glossis, ut vocat, reprehenditur (δ).*

c c. 86.
Quis ali-
quando. §.
E contra
auctoritas.
d. §. Laten-
tia. c. 30.
Si cui. in fi-
ne e. dist.

d c. 19.
Aut facta.
e. d.

e Philin. in
c. Ex parte.
2. vers. Le-
ges inferæ.
num. 43. pro-
pe fin. de
refer.

DIA-

mo. additur: CLEMENTISSIMO: Sic emenda- tum est ex pandectis Florentinis, cum antea legeretur, DEMENTISSIMO. Quod in Basilicis lib. 60. tit. 52. l. 16. sic explicatur: Vir clemens, nec seditiosus &c.

[7] *Verba Philini sunt: Gratianum im- probat.*

Glossa in princ. dist. 13.

Gl. 2. in princ. dist. 18.

Gl. ult. in c. DE SYRACUSANÆ. (13.) di- stinct. 28.

Gl. in c. CENOMANENSEM. (13.) §. CUM ERGO. vers. DE FORNICATIONE. dist. 56.

5. Gl. in c. STATIMUS. (8.) §. HIS OMNIB. dist. 61.

Gl. in c. VALENTINIANUS. (3.) vers. ELE- CTUS. dist. 63.

Gl. un. in c. SCIRE. (8.) §. NECESSARIO. & c. seq. dist. 76.

Gl. 2. in c. SICUT CHRISTUS. [75.] l. q. 1. 10. Gl. ult. in c. CUM SCRIPTURA. [83.] l. q. 1.

Gl. in c. QUOD QUIDAM. (97.) §. OPPONI- TUR. vers. POTESTAS. & vers. POTESTA- TEM. e. q. 1.

Gl. in c. ETSI ILLA. [23.] & gl. 2. in §. BREVITER. l. q. 7.

Gl. 3. in c. EUPHEMIUM. [7.] §. HINC COL- LIGITUR. vers. INFAMEM. 2. q. 3.

Gl. in c. A JUDICIB. (33.) §. QUOD DE AR- BITRIS. vers. VALEBIT. 2. q. 6.

15. Gl. in c. EI QUI. (41.) §. NULLUS. vers. IN NOTORIIS. 2. q. 2.

Gl. in c. SI TESTES. (3.) §. SOLI TESTES. vers. INSTRUMENTIS. 4. q. 3.

Gl. in c. NULLUS. [2.] §. ALIQUANDO. vers. PER OFFICIALES. 4. q. 4.

Gl. in c. TESTIMONIUM. [9.] §. NEC HONO- RE.

A Vide decreta Innocentii I. cap. 24. quæ citantur a Rhabano in epistola ad Heribaldum Episcopum Autissiodorensis cap. 21. a Reginone lib. 2. cap. 139. & a Burchardo lib. 9. cap. 77. B.

DIALOGUS DECIMUSNONUS.

De erroribus quibusdam, & mendis
Gratiani in distinctionibus.

B. **Q**uotiens in manus meas Gratiani liber venit, venit autem infrequens, totiens me a legendo deterret initium: *Humanum genus duobus regitur, naturali videlicet jure, & moribus. Jus naturale est, quod in lege, & evangelio continetur.* His addit multa ex Isidoro sumpta in etymologiis, quæ etiam huic divisioni repugnant, ut illud: *Fas lex divina est, jus lex humana. Omne autem jus legibus & moribus constat. Jus autem naturale est, aut civile, aut gentium. Jus naturale est commune omnium nationum.* Id melius jus gentium dixisset. Sic enim postea definit. *Jus gentium appellatur quia eo jure omnes fere gentes utuntur.* Quasi vero jus omnium nationum naturale sit; oranium vero gentium, jus gentium: quo nihil ineptius inveniri potest. At hic noster *jus naturale dixit quod in lege & in evangelio a con-*

tinetur (α). A. Non quidquid in Moylis lege & in Evangelio continetur, id jus naturale Gratianus appellat, sed vel de decalogo intelligi debet, vel de eo quod sequitur: *cum quisque jubetur facere alii, quod sibi vult fieri.* Sed age videamus, quid in prima distinctione Romani notant. B. Quod capite VII. *b* in juris naturalis exemplis positum est liberorum successio, & puerorum educatio, illi scribendum ex veteribus Isidori & Gratiani libris censent: *liberorum susceptio & educatio.* A. Id aptius est, ut post viri, & feminae conjunctionem scribatur, & in jure civili ita esse existimo *c*: *hinc liberorum procreatio, hinc educatio* (β). B. Cap. XII. dicitur: *Jus Quiritum est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites.* Illi scribunt, *quo nulli tenentur, nisi Quirites*: ex veteribus libris. Et quod postea sequitur: *In quo agitur de legitimis hereditatibus, vel curationibus vel de contractibus*: ita mutant, ut Contius admonuit; delendum enim est hoc membrum *vel de contractibus & pro curationibus cre-* *ationibus est scribendum.* A. Hoc etiam confirmatur veteribus libris, & Isidorus ipse notat,

b c. 7.
Jus natura-
le. dist. 1.

c c. ult.
ead. dist.

a Vide
dist. 5. in
princ. &
dist. 6. in
fine.

RE. VERB. JUREJURANDO. II. q. I.
Gl. in summa. 12. q. I.
20. Gl. in c. PRÆCIPUUS. [24.] §. CUM
ERGO. VERB. SED NOTANDUM. e. q. I.
Gl. in c. pen. §. SI ERGO. VERB. HOC MEUM.
e. q. I.
Gl. in c. NON SANE. (15.) VERB. PATROCI-
NIUM. 14. q. 5.
Gl. in c. SI QUIS. (29.) §. QUI AUTEM. VERB.
REPETUNDARUM. 17. q. 4.
Gl. in c. SI ILLIC. (29.) §. SED OBICITUR.
VERB. ACHAB. 23. q. 4.
25. Gl. I. in c. SIC QUIPPE. (45.) §. EX HIS.
27. q. 2.
Gl. in c. SI QUIS. (24.) §. QUAMVIS. VERB.
ILLUD VERO. 32. q. 7.
Gl. in c. OMNIS. [37.] §. ALII E CONTRA-
RIO. de pœn. d. I.
Gl. in c. QUIS ALIQUANDO. [57.] §. E CON-
TRA. VERB. CONFITEMINI. e. dist. I.
Gl. in c. DE QUARTA. VERB. QUADRAGENA-
RIA. de præscr.

(α) Hoc est initium Gratiani voluminis
in editione Gregoriana: Concordia discordan-
tium canonum. Ac primum de jure divinæ,
& humanæ constitutionis. Distinctio prima.
Humanum genus duobus regitur &c. ut in
dialogo. In notis hæc sunt: AC PRIMUM.
Hoc loco in manuscriptis codicibus magna
est varietas. Nam partim nulla est hoc loco
inscriptio: partim vero legitur: „ De jure
„ scripto, & non scripto, & quod cui præ-
„ ponatur, & legum auctoribus, & duorum
„ malorum electione, sive dispensatione “.
Aut: „ Ac primum de jure constitutionis
„ naturæ divinæ, & humanæ “. Aut: „ De

„ jure naturæ, & humanæ constitutionis “,
quam Dominicus de Geminiano agnoscit, &
exat in nonnullis antiquioribus editionibus.
Aut: „ De jure naturæ, & constitutionis “:
quæ inscriptio maxime videtur convenire tra-
ditiioni Gratiani, qui sæpe ad hæc capita re-
vertitur, ut initio distinct. 5. 7. 8. 15. &
II. q. I. c. SI QUÆ CAUSÆ. hunc totum
locum indicans scribit: „ Require in princi-
„ pio, ubi differentia signatur inter jus natu-
„ rale, & jus constitutionis “. Veruntamen
in hac tanta varietate, quæ, ut aliæ con-
jecturæ mittantur, argumento esse potest,
nullam hic a Gratiano ipso positam esse ru-
bricam, satis visum est retenta vulgata lectio-
ne ceteras indicare *Distinct. V. in principio
hæc verba sunt*: Nunc ad differentiam natu-
ralis juris, & ceterorum revertamur &c. Sed
cum naturale jus in lege, & evangelio supra
dicatur esse comprehensum &c. *In notis est*:
NUNC AD DIFFERENTIAM: In vulgatis le-
gebatur, NUNC AUTEM AD DOCTRINAM.
Emendatum est ex vetustis codicibus, & ex
principio dist. 15. ubi hoc repetitur.

(β) Verba capitis 7. distinct. 1. cujus ini-
tium, Jus naturale, in eodem libro hæc sunt:
ut viri, & feminae conjunctio, liberorum suc-
cessio, & educatio &c. item depositæ rei, vel
commendatæ pecuniæ restitutio &c. *In notis est*:
SUCCESSIO: In tribus codicibus manuscriptis
Isidori, & aliquot Gratiani legitur: LIBERO-
RUM SUSCEPTIO, ET EDUCATIO; quæ lectio
convenit cum l. I. D. de just. & jur. VERB.
HINC DESCENDIT. Ad vocem commendatæ,
additur in margine: al. commodatæ resti-
tutio.

tat, quid cretio sit, post Ulpianum in frag-
 mentis libri singularis regularum (α). B. Ini-
 tio *distinctiois V. a* in illis verbis: *Nunc
 autem ad doctrinam naturalis juris, & ce-
 terorum revertamur, differentiam pro do-
 ctrinam aptius scribunt.* Multa vero in hac
 V. & in VI. *distinctioe* dicuntur, quæ me-
 lius in alium locum Gratianus reservasset.
 Quod his verbis Romani notant. Visum fuit
 doctoribus ut *distinctio* hæc VI. quamvis su-
 perioribus parum coherere videatur, atque
 extra rem hoc loco posita sit a Gratiano,
 neque tollatur, neque in alium locum transfe-
 ratur. Hoc idem placuit congregationi gene-
 rali. Scopus enim est hoc opus corrigere, &
 supplere, quæ desunt Gratiano, non decur-
 tare. Mihi vero facilius omnia sanare in a-
 nimo est. C. Quo tandem pacto? B. *Una
 litura*, ut ille noster ait. A. Jocaris tu qui-
 dem, ut soles. Sed quid de VII. *distinctioe*
 b habes dicere? B. Permulta. Principio sele-
 cti viri notant, neque Solonem primum A-
 theniensibus, neque Trimegistum Ægyptiis
 leges tradidisse. De Solone aperta res est,
 cum Draco legislator eo fuerit antiquior. De
 Trimegisto videndus Cicero lib. III. de legi-
 bus & Lactantius lib. J. cap. VI. Institutio-
 num. Item de nominibus Decemvirorum, qui
 XII. tabulas scripserunt, quæ referre Grati-
 ano minime fuit necesse: placuit illis patribus
 ut cum Fastis Capitolinis conferrentur. Quod
 vero sequitur c, Novæ autem leges a Constan-
 tino Cæsare cœperunt, & quæ postea de Co-
 dice Theodosiano scribuntur, Isidori, & Gra-

a Dist.
73. in princ.

b Dist. 7.
6. 1.

c Ibid.
6. 2.

tiani ignorantiam detegunt. Cum enim po-
 tuissent in libris Justiniani certiora de origine
 juris, & de tribus illis veteribus Constitutio-
 num libris, & quarto Justiniano, atque de
 Novellis tam ejusdem Imperatoris, quam su-
 periorum referre: hæc sola posteris relique-
 runt, quæ, ut Contius notat, in Alarici bre-
 viario continebantur. A. Quæ de Constanti-
 no dicuntur, accepta esse arbitror ex Theo-
 dosii Novella Constitutione d. Isidorum jus
 civile hoc a Justiniano editum ignorasse cre-
 diderim; a Gratiano video in hoc isto libro
 multa referri ex Digestis, & Constitutionibus
 multorum Imperatorum. Et potuit ex Ivonis
 Panormia e, cujus mihi habuisse cognitio-
 nem videtur, hoc ipsum de Justiniano referre
 quod etiam scriptum scio in excerptionibus
 Ivonis f, & in libro Cæsaraugustano g ex
 historia Pauli Diaconi, & Anastasii bibliotheca-
 rii [β]. Dic nunc de *distinct. IIX.* si quid
 est nota dignum. B. *Capite primo h* men-
 dosum est illud: *Vultis, ut reciteamus leges
 ut gaudeatis? recitemus enim* scribendum est
 ut est apud Augustinum, & Ivonem i, &
 Anselmum k (γ). *Capite quarto l* pro illis ver-
 bis: *Plane quis dubitet, veritati manifeste
 consuetudinem cedere?* scribendum, *veritati
 manifestata debere consuetudinem cedere?*
 Respondent enim verbis illis impugnantium
 Augustinum: *Veritate manifestata cedat con-
 suetudo veritati.* Quæ omnia non recte Ivo
 edidit in Panormia, in Excerptionibus vero
 recte m, item liber Cæsaraugust. n (δ). Sequi-
 tur *caput V.* quod aliis VI. esse placuit, quod

d Nov.
Theod. &
Valent. 1.

e Ivo l. 2.
tit. 12. c. 7.
8. & o. pan.
f Ivo p. 4.
c. 170. 171.
g 172. decr.
h Cæs. lib.
2. c. 31. &
32.

i Dist. 8.
c. 1.
i Ivo p. 3.
c. 194. decr.
k Anselm.
12. c. 57.
l c. 4. Ve-
ritate. dist.
8.

m Ivo lib.
2. tit. 12. c.
29. panorm.
n p. 4. c.
208. decr.
n Cæs. lib.
1. c. 17.

ca-

(α) *Capitis extremi ejusdem distinct. 1.*
in eodem libro verba sunt: Jus Quiritum est
 proprie Romanorum, quod nulli tenent, ni-
 si Quirites, id est Romani. In quo agitur
 de legitimis hereditatibus, de cretionibus, de
 tutelis &c. *In notis hæc sunt:* CRETIONIBUS:
 Antea legebatur „ vel curationibus, vel de
 „ contractibus “. Emendatum est ex codi-
 cibus Isidori tam impressis, quam manuscri-
 ptis. Quid autem sit cretio, declarat Ulpia-
 nus in suis titulis cap. 22. & ipsemet Isido-
 rus in eodem lib. 5. etymol. c. 24. *In mar-
 gine est:* Alciatus 3. dispunct. c. 7.

(β) *Nihil eorum, quæ dicuntur addita
 fuisse a selectis viris distinct. 6. in editione
 Romana invenitur. Fieri autem potuit, ut
 ea postea improbata sint. Sic etiam dist. 7.
 c. 1. & 2. nihil in notis adscriptum est.
 Quædam tamen nomina Decemvirorum sunt
 mutata. Non recte autem Curatius pro Cu-
 riatus scribitur. De voce differentiam pro
 doctrinam diximus in addit. 1. in fine.*

[γ] *Distinct. 8. cap. 1. in eo libro inscri-
 ptio est:* Unde Augustinus ait tract. 6. ad
 cap. 1. Joannis. Quo jure defendis villas Ec-
 clesie? divino, an humano? &c. *In margine
 est:* Anselm. l. 12. cap. 62. Ivo p. 3. cap.
 194. Pann. l. 2. cap. 63. *In notis:* ECCLE-

SIE: Hæc dictio non est apud B. Aug. Nam
 ibi agit contra Donatistas; qui legibus Impe-
 ratorum villas sibi ademptas & Ecclesie ca-
 tholicæ attributas esse quærebantur. Quare,
 cum Donatistæ dicerent „ villas nostras tu-
 „ lerunt: fundos nostros tulerunt “ ut eos
 ipse convincat, nullum jus in illis habuisse
 aut habere: quibusdam præpositis addit ista:
 „ Quo jure defendis villas? divino &c. “
 Et infra II. q. I. cap. SI QUÆ CAUSÆ: ubi
 Gratianus citat initium hujus capitis, ista di-
 ctio ECCLESIE non habetur. Est tamen apud
 Anselm. Ivonem, & in Pannormia locis in-
 dicatis. TOLLE: Quoniam glossa obstitit, ne
 omnia emendantur, aut adderentur, quæ-
 cumque addenda videbantur; placuit integrum
 apponere locum B. Augustini. Apud ipsum
 igitur post verbum HUMANO, antecedentis
 paragraphi, hæc sequuntur: „ Vultis legamus
 „ leges Jurisperitorum &c. vultis recitemus
 „ leges, ut gaudeatis, quia vel unum hor-
 „ tum habeatis &c. “

(δ) *Verba capitis quarti ejusdem distinct.*
8. in eodem libro hæc sunt: Item Augusti-
 nus lib. 3. de baptismo contra Donatistas cap.
 6. Veritate manifestata cedat consuetudo ve-
 ritati: plane respondeo, quis dubitet verita-
 ti manifestata debere consuetudinem cedere?

In

caput primum est eorum, quæ Petrus Ciaconius ad te misit. Incidi enim nuper in eum indicem incertorum capitum Gratiani, quorum numerus est fere DCC. A. Rem mihi pergratam feceris, si de his quoque locutus fueris. B. Nihil plane eram dicturus, nisi cum illo indice, quid tu rescripsisses, invenissem. Illud igitur a caput Gregorio Papæ ad Guillimundum Averfanum Episcopum inscribunt Ivo in Panormia b, & Gratianus; Gregorio VII. ad Wimundum Averfanum Episcopum, idem Ivo in Excerptationibus c Augustino Demochares, & alii non recte. Romani in veteribus libris Gratiani Gregorio VII. adscriptum referunt. Id igitur tantisper retineamus, quoad certiora inveniuntur (x). A. In IX. distinctio scio esse quædam verba Augustini male accepta. B. Capitis quinti initium est: Ego solis eis scriptorum, qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre. Ivo in Panormia ita scribit d. Ego solis illis scripturarum libris, qui jam &c. In Excerptationibus Gratiani scripturam confirmat: eorum pro eis, habet liber Cæsaraugustanus e, cetera, ut Gratianus. Romanis placet: Ego solis eis scripturarum libris: aut eis scriptorum libris. Et postea pro illis: audeam credere, malunt, firmissime credam; Tom. III.

In margine hæc sunt: Sub persona Libosi Vagenfis. Et: Ivo parte 4. cap. 208. Pann. l. 1. cap. 165. infra eadem cap. Qui contempta. Et vers. Item. Nemo: additur in margine: Ibid. cap. 8. sub persona Felicis a Buslacenis.

[x] Inscriptio capitis 5. eiusdem distinctionis est in eodem libro: Item Gregorius Wimundo Averfano Episcopo. Si consuetudinem fortassis opponas &c. Et in margine est: al. Guitmundo. Et: Ivo p. 4. cap. 213. Pann. l. 2. cap. 166. Et in notis GREGORIUS: In aliquot manuscriptis, & apud Ivonem est; GREGORIUS VII. Et in hujus Pontificatu Guitmundus Averfanus Episcopus scripsit de corpore, & sanguine Domini contra Berengarium, qui liber extat.

[β] Hæc in eodem libro verba sunt cap. 5. distinctio. 9. Idem (Augustinus) ad Hieronymum epist. 19. Ego solis eis scriptorum, qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere &c. In margine est: Ivo p. 4. cap. 74. Pannorm. l. 2. cap. 119. scripturarum lib. orig. & Pan. „ Eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmissime credam“. orig. Ivo, & Pan. Et in fine: non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. In notis est: MIHI PER ALIOS: Sic etiam in manuscriptis, & in glossa. Apud B. Aug. est: „ mihi vel per illos

quod etiam habent Ivo, & liber Cæsaraugustanus. In extremo capite in illis verbis: non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Romani mutant: sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabiles &c. & abhorreat, pro abhorreat: quod postremum in Panormia est: sed non canonicos illic est, sed hoc vel per illos auctores & canonicas. In Excerptationibus est Romanorum scriptura. In libro Cæsaraugustano: sed quia mihi vel per alios auctores, & canonicas &c. abhorreat. In libro B. Augustini est: vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione &c. (β) Capite nono f editum est, primoque hoc genus litterarum ab auctoritate canonum distinguendum est. Ex Augustino scribendum: primo quia &c. & canonis, pro canonum, sic enim divinas scripturas appellare solet, non canones. A. Sic etiam Ivo g, & Deusdedit h, & liber Tarracon. i ediderunt (γ). B. Capite primo dist. XII. k duorum heroum, scribendum censent, pro duorum horum, ex Nicolai epist. quæ extat, ad Episcopos, qui apud Convicinium villam publicam secus civitatem Silvanectis in Concilio convenerunt; N & ex

„ auctores canonicos, vel probabili ratione“, nec multo secus apud Ivonem. Alias vero nonnullas varietates satis visum est in margine indicare.

(γ) Eiusd. Augustini verba sunt in eodem libro a Gratiano relata c. 9. Noli. e. dist. 9. cuius inscriptio est: Idem (Augustinus) ad Vincentium epist. 48. contra Donatistas. Noli frater &c. colligere velle calumnias ex Episcoporum scriptis, sive nostrorum sive Hilarii, sive (antequam pars Donati separaretur) ipsius unitatis, sicut Cypriani, & Agrippini primo quia hoc genus litterarum ab auctoritate canonis distinguendum est. In margine hæc sunt: Deusdedit p. 2. Anselm. l. 4. c. 58. Ivo p. 4. c. 236. Et in notis: SIVE ANTEQUAM: Antea legebatur „ sive Cypriani, & Agrippini, antequam pars Donati separaretur“. Restituta est vera lectio ex B. Augustino, & aliquot exemplaribus Gratiani, & Ivone. Cyprianus enim, & Agrippinus multo. ante Donati schisma in Ecclesiæ unitate decesserant: qua in re erravit auctor glossæ: Ad extrema verba Deus vobis revelavit additur: Ita etiam originale, & Ivo, & aliquot editiones novi testamenti. Sed idem B. Augustinus in Joannem tract. 5. 45. 53. & 98. & alibi fere semper legit, REVELABIT: & explanat. Græce est ἀποκαλύψει. In scholiis: DONATI: Donatus primo fuit catholicus: sed postea est in hæresim lapsus: cuius hæresi adhæserunt Cyprianus, & Agrippinus. Hæc falsa sunt.

a c. 5. Si consuetudinem. e. d. 8. b Ivo lib. 2. tit. 12. c. 30. pan. c Idem p. 4. c. 213. decret. Distinctio. 9. c. 5. Ego.

d Ivo lib. 2. tit. 11. c. 23. panorm. & p. 4. c. 74. decret. e Cas. lib. 1. c. 8.

f c. 9. No. li. d. 9.

g Ivo p. 4. c. 263. decret.

h Deusd.

c. 2.

i Tarracon.

lib. 1. c. 143.

k Dist. 10.

c. 1.

^a Anselm. lib. 12. c. 34.
^b Dist. 10. c. 3. Certum.
^c Anselm. lib. 4. c. 11.
^d Ivo lib. 2. tit. 12. c. 12. pan. & p. 4. c. 176. decr.
^e c. 9. de capitularib. dist. 10.
^f Cas. lib. 1. c. 61.

& ex Anselm. Lucensi *a* (2). Incerta capita sunt sex Primum *Felici* adscribit Gratianus *b* post Anselmum *c*, quidam *Felici tertio* (3). Secundum *Leoni IV.* ad Lotharium Augustinum, Ivo *d*, & Gratianus *e*, & liber Cæsar-augustinus *f*, cujus verba mendosa videntur: De capitulis, vel præceptis imperialibus vestris, vestrorumque etiam Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis. A. Vox, *Pontificum*, aut vox *prædecessorum*, supervacanea est. Agitur enim de Capitulis sive capitularibus Imperatorum *A*, quæ Lotharius postulabat a Pontifice Romano fervari: quamobrem omiſſa voce *Pontificum*, recte dicitur *vestrorumque prædecessorum*. Si vero vox

Pontificum, retineatur; de Pontificibus, hoc est, Episcopis, intelligi oportet, qui Capitularia in synodis cum Imperatoribus fecerunt: vox *prædecessorum* omitti debet. B. Utraque vox est apud Ivonem, & in libro Cæsar-augustano. Sed varietas est in illis verbis, *vestris vestrorumque etiam*. Est enim in Panormia, *nostris, nostrorumque*: & in Excerptionibus *vestris nostrorumque etiam*: in Cæsar-aug. *vestris nostrorum*; & Romanis placet; *vestris nostrorumque Pontificum prædecessorum*. Sed vidi manu Petri Ciaconis scriptum; *vestris, vestrorumque prædecessorum*. A. Id igitur teneamus, quoad fontes aperiuntur (7). C. Cur addit Continus: *Sedit hic Leo hujus nominis primus*
 Lu-

(2) In eodem libro inscriptio cap. 1. distinct. 10. hæc est: Unde Nicolaus Papa scribit Episcopis in concilio apud Convicinum congregatis: Lege Imperatorum non in omnibus &c. *Et in margine est*: Ivo p. 4. c. 87. Pann. l. 2. c. 138. Anf. l. 1. cap. 97. Polyc. l. 1. tit. 27. *Et in notis*: LEGE: Caput hoc sumptum est ex epistola Nicolai, quæ extat in codice bibliothecæ Dominicanæ; de quo dictum est supra dist. 8. c. MALA. Titulus autem epistolæ hic est: „Nico-
 „ laus servus servorum Dei, Reverendissi-
 „ mis, ac sanctissimis confratribus nostris
 „ Metropolitanis Episcopis, & ceteris di-
 „ versarum Provinciarum, ac Urbium Præ-
 „ sulibus, qui in Convicinum villam publi-
 „ cam, secus civitatem Silvanectis, conve-
 „ nistis“. Eadem epist. nuper impressa est in Appendice bibliothecæ sanctorum Patrum. OBVIARE: Apud Nicolaum sequitur continenter: „ad quod ostendendum &c.“ Quæ autem apud Gratianum sunt interjecta, non

sunt hoc loco in epistola, neque in Polycarpo, neque apud Anselmum, sed verba illa: „Lex Imperatorum non est supra legem Dei; sed subtus“, a Burchardo, & Ivone citantur ex decretis Pii Papæ c. 3. habentur autem in Capitularibus adjectis c. 17. reliqua autem habentur infra in hoc eodem capite §. ECCE QUEMADMODUM. *Ad illa verba*: Item. Lex Imperatorum &c. *In margine hæc sunt*: al. Idem. Et: *In cap. adjectis cap. 17.* Burchard. l. 15. c. 10. Ivo p. 16. c. 11. Pann. l. 2. c. 139. *Ad illa verba*: Ad quod ostendendum duorum horum: *in margine additur*: heroum: orig.

(8) *Capitis tertii ejusdem distinct. 10. in eodem libro inscriptio est*: Item Felix Papa. Certum est hoc &c. *In margine hæc sunt*: In Exemplari Veronensi est: FELIX III. Et: Anselm. l. 4. cap. 11. Polyc. l. 1. c. 18. [forte tit. 18.]

(7) *Eadem distinct. 10. capitis 9. in eodem libro verba sunt*: Item Leo IV. Lotha-

A Vide de iis *Historiam nostram juris Eccles. num. 192. & seqq. M. (36).*

(36) A Carolo Magno Gloriosissimo Imperatore varias de rebus Ecclesiasticis conditas fuisse leges, inter quas Francofordiensem Synodum ab eodem Carolo celebratam, memorabilem esse, cum per eam Imaginum cultus in Græcorum Concilio definitus fuerit condemnatus, in sua Historia Juris Eccles. Nunc 192. impavide Mastriehrius adfirmat. Verum hujusmodi Leges consentiente Ecclesiastica potestate fuisse sancitas in Nota [b] ad Caput 5. Lib. 1. Duareni *De Ministr. Eccles. & Benef.* satis ostensum est. Circa Synodum Francofordiensem leve erat Mastriehrio tanta in rebus Ecclesiasticis eruditionis viro animadvertere errore facti Francofordienses Patres deceptos fuisse; ob pravam Græci idiomatis interpretationem existimantes ab Ephesina II. Synodo latriæ cultus Sacris Imaginibus, quod sit exhibendus fuisse definitum. De isto errore facti evidentissimum exhibet testimonium Natalis Alexander Dissertatione 6. in *Historiam sæculi 8. §. 8.* ubi Dallæi computationes in Ecclesiam ejectas abstergit, ex inscriptione Capitis 17. Libri 3. Carolini, his verbis concepta: *Quod infauste, & precipitanter, sive insipienter Constantinus Constantiæ Cypri Episcopus dixit: suscipio, & amplector honorabiliter Sanctas, & Venerandas Imagines secundum servitium adorationis, quod consubstantiali, & vivificatrici Trinitati emitto.* En quod existimaverant definitum

in Synodo Nicæna II. Patres Francofordienses, quam quidem definitionem improbarunt, & merito quidem. Quis tamen nesciat Constantini Episcopi sententiam omnino diversam fuisse? In Græca siquidem hoc modo legitur apud Labbè Tom. 8. Concil. Column. 836. = Κωνσταντίνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς κύπρου εἶπεν. ἐν μηδεμίᾳ ἐννοίᾳ παρὰλλήλων καὶ τὰ νῦν ἀναγνωσθέντα γράμματα τὰ ἐν τῆς ἀνατολῆς πεμφθέντα πρὸς τὰράπον τον ἀγιωτάτον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην τῆ ὑπὸ αὐτῷ προομολογηθέντων ὅρα τῆς πίστεως ἄρα καὶ ὁ ἀνάξιτος, τῶτοις σωπῆθῃμι, καὶ ὁμορφαν γίνομαι, δεχόμενος καὶ ἀπαζόμενος πάντως τῆς ἀγίας καὶ σέπτης εἰκόνας. καὶ τῶ κατὰ λατρείαν προσκωπῆσιν μόνῃ τῇ ὑπερσῶ καὶ ζωορχικῇ τριάδι ἀναπειπω = Hæc verba in Latinum sermonem sic leguntur conversa = Constantinus Sanctissimus Episcopus Constantiæ Cypri dixit: In nullo sensu commutatas literas, quæ nunc lectæ sunt, quæque de Oriente missæ fuerunt ad Tarasium Sanctissimum Archiepiscopum, & Patriarcham, a definitione fidei, quam ipse ante confessus fuerat, inveniens, & ego indignus, his consentio, & concors efficior,

Ludovici Pii filius &c. sub Michaelē orientis, & Lothario occidentis Imperatoribus. Cum neque hic Leo primus sit, sed quartus, neque aliquis eorum fuit Ludovici filius. B. Nunquam id Contius scribi iussit, sed librarii culpa est: nam quæ erant Lotharii, dedit

Leoni. Hic Lotharius primus fuit, Ludovici filius, Caroli nepos. Mox de Leone alia dicuntur perperam edita. Minus probo, quod capite proximo ait, Joannem VII. fuisse fœminam. A. Sunt alia nonnulla in hoc libro, quæ Contii famam lædunt, de quibus
N 2 alias.

thario Augusto. De capitulis, vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis &c. *Ex in margine est:* Ivo p. 4. c. 176. Pann. l. 2. c. 149. *Ex in notis:* VESTRORUMQUE: Epistola hæc non est inventa; & in istis verbis videtur subesse mendum, ex quo auctor glossæ errandi occasionem sumpserit; qui Christianis Imperatoribus, cujusmodi fuerant prædecessores Lotharii, attribuat illud, quod Isidorus de ethnicis dicit, nimirum Imperatores solitos fuisse appellari Pontifices: de qua re optime Gelasius in tomo de Anathematis vinculo, & infra 21. c. CLEROS. Apud Ivonem legitur: „ vestris, nostrorumque etiam Pontificum prædecessorum “; in Pannormia: „ nostris, nostrorumque Pontificum, & prædecessorum “. Sed fortasse cetera quidem recte apud Gratianum habent. Tantummodo

ante dictionem PRÆDECESSORUM est addenda conjunctio ET, quemadmodum est in Pannormia. Nam hoc significabitur, Imperatores illos solitos fuisse edere capitula adhibitis in consilium Pontificibus regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ a Leone scribuntur, spectare videntur ad capitula Caroli, & Ludovici, quæ Lotharius in universa Italia servari mandaverat. Nam in legibus Longobardicis lib. 3. tit. 35. Lotharius ita constituisse traditur: „ Placuit nobis, „ ut capitula, quæ excerptimus de capitulari bon. mem. gloriosiss. domini nostri Caroli, & genitoris nostri Ludovici Imper. invictissimi; his omnibus, & fidelibus nostris, & sanctæ Ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus per legem teneantur, & serventur: & quicumque horum capitulorum contemptor extiterit, LX. solidis componatur “. Id populo Romano, qui jure anti-

A Notissima est fabula, quam pueri & mulierculæ norunt; extitisse olim fœminam, quæ per biennium sacrosanctam sedem apostolicam occupaverit, detecta porro fuerit ob subitum puerperium. Sed nunc illa adeo purida visa est, ut etiam ab adversariis nostris repudietur, tanquam vanissima & opprobrium historiæ. Anno MDCXLIX. David Blondellus eam confixit speciali dissertatione, in quam acriter invectus est Samuel Maresius, adversus quem cum Stephanus Curcellæus anno MDCLVII. præfationem apologeticam edidisset, quæ edita est in secunda editione libelli Blondellici, Maresius impatienter ferens, se adversus illum ultus est, rursus incumbens refutationi dissertationis Blondellicæ. Pronuntiavit autem in initio Blondellus neminem ante Ænæ Sylvii tempora repertum fuisse, cui falsi suspicio suboleret. Attamen ex vita Urbani V. ab auctore coævano scripta, quam vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspeliensis emisit in publicum, colligi posse videtur jam tum in suspicionem falsi venisse narrationem illam. Hæc sunt verba auctoris: *Abinde vero ad palatium remeavit pacifice & quiete, per urbem equitando, reclamque viam tenendo; nec obli-
quavit hinc & inde, etiam occasione illius fatuæ mulieris, quæ aliquandiu papatum dicitur occupasse, & in eadem via abortum faciendo peperisse refertur. B.*

Ibid. Facilius est cum Baluzio fabulam dicere quam probare; & quanquam nervos suos intenderit Clarissimus Blondellus, ut conficeret hanc fabulam, non tamen ita peregit, quod intendit, quin possit ei occurri, quod etiam satis feliciter Doctissimus Maresius (exceptis quibusdam Chronologicis Minutiis, ad quæ vir occupatissimus non satis attendit, aut examinare potuit) præstitit. Sunt multi præter istos duos Blondellum & Maresium, qui hoc argumentum ab utraque parte tractarunt, sed bini illi eos fere totos exhausterunt, ut pro omnibus esse possint. Quæ Antonius Augustinus in principio dialogi sequentis contra hanc Joannam Papisam adfert, sunt exigui ponderis, & pleraque a jure ad factum præpostere detorta, qualis argumentatio quanti ponderis sit, vel tyrones noverunt. M. (37).

ficior, suscipiens, & amplectens honorabiliter Sanctas, & venerabiles Imagines. Atque adorationem per cultum latriæ soli super substantiali, & vivificæ Trinitati impendo = **Errore** igitur facti deceptos esse constat Patres Francofordienses, unde miserum sibi ex ea Synodo possunt adversus Sacras Imagines Calvinistæ Reformati captare triumphum; Legatur interim Epistola Hadriani Papæ ad Carolum Regem apud Labbè Tom. 8. Concil. col. 1553., in qua singillatim, quæ adversus Imaginum Cultum, & Synodum Nicænam secundam objecta fuerunt, diluuntur. W.

(37) Virum acris ingenii, & vastæ eruditionis in Mastrichtio miramur quam sæpe; sed tantundem in iis cespitantem, aut cespitare volentem animadvertimus, quæ aliquam dedecoris larvam Ecclesiæ Catholico-Romanæ videntur inurere. Ad conficiendam de Joanna Papisæ fabulam satis fortasse non erunt testimonia Scriptorum illius ætatis, qui unanimi consensu in Romanorum Præfulum serie describenda Benedictum III. immediate post Leonem IV. successisse testantur? In scriptis

Mariani Scoti, qui, centum septuaginta tribus annis post Benedicti III. exaltationem, natus est, de illa Joana, quæ sedisse dicitur in Cathedra Petri duobus annis, mensibus quinque & quatuor diebus, prima enarratio legitur exarata, cæcutientibus interim Adone Viennensi in suo Cronico ad Annum 855. Anastasio Bibliothecario in Vita Benedicti III. Auctore Annalium Bertinianorum ad annum 855. Flodoardo, aliisque ejusdem ætatis scriptoribus, qui nec verbum unum de ista fecisse inveniuntur; quinimmo cæcutientibus ipso Photio, atque Metrophane Smirno, Latinæ Ecclesiæ juratis hostibus, qui tamen Leoni IV. Benedictum III. immediate successisse testantur. Verum nec in sinceris, ac genuinis Mariani Codicibus hæc fabula inserta legitur, ut insignes Critici fatentur; ab aliquo proinde Impostore post Mariani mortem, inter ejus scripta intrusa fuisse prudentissime creditur. Videatur Dissertatio 3. Natalis Alexandri in Historiam Sæculi noni, & decimi. W.

a Ivo p. 4. c. 230. & p. 6. c. 115. *decr.*
 b c. 10. *Vides. d. 10. c. Dist. 86. c. 3. Facientis.*
 d Ivo *epist.* 71. *vel* 28. Decano Belvacensi.
 e Ivo *lib.* 2. *tit.* 12. c. 3. *pan.* & p. 4. c. 179. & p. 6. c. 104. *decr.*
 f c. 11. *Quis autem. d. 10. & d. 54. c. 11. Quis autem.*
 g *Ces. l.* 1. c. 55.
 h Ivo *d.* 14. *panorm.* & d. p. 4. c. 180. *decr.*
 i c. 12. *Certum. e. d. 10.*
 k *Ces. d.* 1. c. 56.
 l Ivo *d.* 14. *panorm.* & d. p. 4. c. 181. *decr.*
 m *Dist.* 63. c. 16. *Reatina.* & p. 31. *Inter nos.*

alias. *Tertium caput Joanni VIII.* ad Ludovicum Imperatorem adscribit Ivo a & quidam veteres libri apud Contium, *Joanni VII.* Grarianus b, Ivoni autem magis credere debemus, quia prior fuit, & quia plura verba ex eadem epistula adfert, quæ idem Gratianus c Joanni XIII. adscribit, item Ivo d in epistulis (x). *Quartum caput* Gelasio Papæ ad Rufinum, & Aprilem Episcopos adscribit Ivo e & Gratianus f & liber Cæsaraugustanus g. Scribendum vero est: *Quis autem leges; non Qui autem leges.* Item *admonitiones paternas non modernas* (3). *Quintum* eidem Pontifici ad Theodoricum Regem iidem tres adscribit Ivo h, & Gratianus i, & Cæsaraugustanus liber k (γ). Extremum Augustine mihi concede laborem; de *extremo capite* dicendum est, quod esse *Leonis quarti* dicitur ad Lotharium Imperatorem, quod latius Ivo l refert, quam Gratianus. Coniungi autem possunt eadem verba cum verbis *capitis IX.* hujus distinctionis X. de quo antea diximus, & cum *capite XVI. & XXXI. distinctionis LXIII. m* quamvis hæc duo ad Lotharium, & Ludovicum Augustos inscribantur. Hæc de sex incertis capitibus hujus distinctionis (δ). A. Placet mihi

tiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displicuit: sicut ex c. fin. infra eadem dist. colligi potest: disseminatusque etiam rumor fuit eandem esse Pontificis, ac populi sententiam. De qua re Leo hac se epistola videtur purgare voluisse; & tamen postea pro conservando jure civili Romanorum cum eodem Lothario iterum diligentius egit: quod apparet ex d. c. finali. *Inscriptio c. ultimi est:* Item Leo IV. Lothario Augusto. *Vestram* flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit, &c. *In margine est:* Ivo p. 4. cap. 181. Pann. l. 2. c. 152. *Et in notis:* *VESTRAM:* Videtur Lotharius populo Romano, quod hic Leo petit, concessisse. Nam in legibus Longobardicis lib. 11. tit. 57. sic habetur: „ Ut interrogetur „ populus Romanus qua lege vult vivere “: & sequitur constitutio: „ Lotharius Imper. „ Volumus, ut cunctus populus Romanus „ interrogetur, qua lege vult vivere &c. eidem legi, qua profitentur vivere, per dispensationem Pontificis, & nostram, subjacebunt “.

(x) *Verba capitis 10. eadem distinctione in eodem libro hæc sunt:* Item Joannes VIII. Ludovico Imperatori. Vides fili charissime; quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur. *In margine est:* Ivo p. 4. (*deest, cap. 230.*) *Inscriptio capitis 3. Facientis. distinct. 86. hæc est:* Item Joannes VIII. *In margine est:* Greg. l. 7. reg. *epist.* 114. *indict.* 2. Pelagius 2. *epist.* 3. Eleutherius sup. *dist.* 83. *cap. ERROR: 2. q. 7. NEGLIGERE: & 23. q. 3. cap. QUI POTEST: IVO*

tuum consilium, ut hic tuus sit hujus diei labor extremus.

DIALOGUS VIGESIMUS.

De eadem re.

C. Quid de Joanne VII. foemina scripsit Contius, lippis & tonsoribus notum cur improbetur, scire cupio. A. Fitne tibi verisimile; quod nemo alicujus auctoritatis scriptor, nisi Martinus Polonus & Marianus Scotus, sive quis alius tradidit; quod contra rerum naturam est; quia lippis & tonsoribus ut dicis, notum videatur; ideo verum esse credere? C. Quo pacto contra rerum naturam esse dicis? An non potuit accidere, ut lateret foemina inter viros? A. Potuisse non negabo. Sed facilius Byzantii quam Romæ, ut Leo IX. n scribit, ubi sæpe Eunuchi Episcopi facti sunt. Christus vero, qui ne matrem quidem suam voluit sacerdotem fieri, non passus esset foeminam Petri successorem fieri, claves regni cælorum tenere, in suprema illa sede turpem illam meretricem sedere, quæ tot habuit martyres & confessores; de qua illud dicitur, aut sanctos recipere, aut sanctos fa-

n Leo IX. *epist.* 1. c. 23.

p. 6. cap. 115. *Et in notis:* Caput hoc ex variis sententiis hinc inde collectis confectum est: quarum prima usque ad vers. EMENDARE, sumpta est ex *epist.* beati Gregorii 114. lib. 7. ind. 2. Theodorico, & Theoberto Regibus Francorum.

(3) *Ante caput 11. ejusdem distinct. 10. hæc sunt in eodem Romano libro:* Item Gelasius Rufino, & Aprili Episcopis. *Quis autem leges principum, aut regulas patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni &c. In margine est:* infra *dist.* 54. cap. *QUIS AUT:* Ivo p. 4. cap. 179. Pann. l. 2. c. 150. *Ad vocem autem, additur, al. aut. ad vocem paternas, al. modernas. Inscriptio capitis 11. distinct. 54. est:* Idem (Geladius) Rufino, & Aprili Episcopis. *Quis aut leges principum, aut patrum regulas, aut admonitiones modernas &c. In margine est:* supra *distinct. 10. cap. 11. Justin. novell. constit. 123. cir. fin. Deuldedit p. 4. Ivo p. 6. cap. 104. & p. 4. c. 179. Pannorm. l. 2. cap. 150.*
 (γ) *Inscriptio capitis 12. ejusdem distinct. 10. est in eodem libro:* Item Theodorico Regi. *Certum est magnificentiam &c. In margine est:* Ivo p. 4. cap. 180. Pannorm. l. 2. cap. 151.

[δ] *Capitis ultimi inscriptio posita est in addit. 12. Inscriptio cap. 16. Reatina: dist. 63. hæc est:* Item Leo quartus Lothario & Ludovico Augustis. *Et cap. 31. Inter nos, eadem inscriptio est semicirculis notata, & additur vox Palea. Et in margine:* S. Antoninus *ibid.* [*hoc est, p. 2. tit. 16. c. 1. §. 2.*] Ivo p. 5. cap. 52.

cere. C. Quasi vero non aliquot fuerint peccatores electi, qui postea non meliores vitam turpiter egerint. A. Id si accidit aliquando, peccatis populorum adscribitur. At contra rerum naturam esse dixi, quia sicut nullum ordinem sacrum recipere potuit; ita neque Sacerdos, neque Pontifex fieri, & electio nulla atque irrita fuit. C. Quid si utriusque sexus erat? A. Si in virili sexu incalisset, ut Jurisconsultus ait, Pontifex fieri potuit. B. At hæc peperisse dicitur. A. Nunquam Leo IX. a, (qui multis annis posterior fuit Joanne VII. & IIX.) fœminæ electæ CP. fecisset mentionem, si idem crimen in Romanum Pontificem obiici posset. B. Placet hoc quidem. Sed quid dicis de *Episcopa, presbytera, diaconissa, & hypodiamonissa*, quarum mentio fit in conciliis; & de *diaconissis* apud Justinianum & alios scriptores? A. *Episcopi* uxorem *Episcopam* a dictam invenio, non quam duxit Episcopus, sed quam antea habuit, quæ continentiam vovit, cum is sacros ordines suscepit. Sic *presbytera* dicebatur presbyteri uxor similis, sic *diaconissa* diaconi, & *hypodiamonissa* hypodiamoni uxor. Harum tamen duplex significatio est, quia præter has uxores, erant aliæ viduæ, quæ in baptismo fœminarum & in oblationibus & quibusdam aliis ministeriis honestius inter sui sexus personas versabantur, quam clerici. Sed redeamus ad Gratianum nostrum. B. *Distinctione XI.* tria incerta capita notantur, *caput secundum, septimum, & octavum.* Secundum *Nicolao primo in epistula ad Michaëlem Imperatorem* adscribitur Ivo in *Excerptionibus b* & Gratianus *c*, & Demochares, & Contius. Ejus capituli verba in conciliis non inveni. Alia verba, quæ conjunxit Ivo *d*, inveniuntur in Panormia adscripta esse *Leoni quarto ad Lotharium Imp.* Fieri igitur potest, ut omnia sint eidem Leoni adscribenda. A. Non Leonis sunt, sed *Nicolai* in epist. ad Photium CP. quæ lecta est in synodo octava sub Hadriano, *actione IV.* [x] B. *Capituli septimi*

pars invenitur apud Augustinum *epistola LXXXVI.* ad Casulanum presbyterum, quæ inscriptio est apud Burchardum *e*, & Ivonem *f*, & Gratianum *g*, & in libris Cæsaraugustano *b*, & Tarracon. *i* Verba illa: *Et sicut prævaricatores* &c. cujus sint, ignoramus, licet ab omnibus sint relata (3). *Caput octavum* Augustino adscribit Gratianus *k*, in *libro de fide Christiana*; sed nusquam extat [γ]. A. Quid de aliis capitibus dicis, quæ certa sunt? Memini enim caput quoddam inveniri Augustino adscriptum in *libro ex dictis Basilii*, quod est *Basilii in libro de Spiritu Sancto capit. XXVII. ad Amphilo-chium.* B. Recte admones. Est id cap. V. l. cujus initium, *Ecclesiasticarum*: Basilio adscribunt Burchardus *m*, & Ivo *n* rectius. Pro, in *ministerio*, scribendum est, in *mysterio*: & pro, *par ritus, par virtus.* Illud etiam mendosum est: *Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis.* Huic accedit, quod *ter oleo inungimus, quos baptizamus.* Pro quibus apud Burchardum est: *Benedicimus fontem baptismatis, oleum unctionis.* Huc accedit, quod *ter immergimus, quos baptizamus: oleo unguimus.* Apud Ivonem in Panormia priora verba mendosa sunt. Hæc posteriora ita concepta sunt: *Huc accedit, quod ter mergimus; quod baptizatos oleo unguimus.* Hæc Demochares probavit. Ivo in *Excerptionibus* Burchardi scripturam in his sequitur. A. Cum Græcis fontibus hæc sunt conferenda, quibus scio Burchardi & Ivonis varietates confirmari. C. Quid illud est? *Vel quæ trifariam digesta super panem & calicem?* A. *Multifariam*, non *trifariam* scripsit vetus interpres, ut ex Burchardo apparet, & ex Nomocanone. B. In extremo capite, in *mysteriis observata silentio, quam publicata scripto*; habet Burchardus: in *ministeriis observata magis* &c. Gratianus. A. Id etiam Græcis verbis confirmatur. Totum vero caput præclarum est ad hæreticorum impugnationes tollendas ex traditionibus Apo-

e Burc. lib. 3. c. 126.
f Ivo d. tit. 12. c. 22. pan. & p. 4. c. 78. decr. & epist. 179. vel 79. ad Galterium Belvacem bibliothecat. g Dist. e. c. 7. In his. h Cæs. lib. 1. c. 19. i Tarracon. lib. 6. c. 125. k Dist. 11. c. 8. Catholica. l Dist. 11. c. 5. Ecclesiasticar. m Burc. lib. 3. c. 127. n Ivo d. tit. 12. c. 23. pan. & d. p. 4. c. 69. decret.

u l. Quæritur. de statu hom.

b Ivo p. 4. c. 211. decr. c Dist. 11. c. 2. Consequens. d Ivo lib. 2. tit. 12. c. 19. pan.

(x) *Distinct. 11. capituli 2. inscriptio in libro Gregoriano hæc est:* Item Nicolaus Papa I. Michaëli Imperatori. Consequens est &c. *In margine hæc sunt:* Sententia elicitur ex epistola, cujus initium, PROPOSUERAMUS. IVO p. 4. cap. 211. *Certiora sunt in dialogo scripta. Vid. l. 2. dial. 14. addit. 1.*

(3) *In eadem distinct. capituli septimi* In his rebus. *inscriptio in eodem libro est:* Item B. Augustinus, ad Casulanum epist. 86. *In margine est:* Anselm. l. 4. c. 43. Burchard. l. 3. cap. 126. Ivo p. 4. cap. 68. Panorm.

A Iterum causæ Romanæ inservit Augustinus, sed falso. Etiam Episcopi Uxores primis temporibus in episcopatu retinebant, neque tenebantur continentiam vovere. Exempla primorum sæculorum varia adfert Clariss. Calixtus in *tract. docto de conjugio Clericorum*; quem vide. M. (38).

(38) Quænam fuerit prioribus Ecclesiæ temporibus praxis circa Clericorum cœlibatum, vel conju-

gium tam penes Orientales, quam Occidentales ex Nota (18) præcedenti satis innotescit. W.

[γ] *Proximi capituli inscriptio in eodem libro hæc est:* Idem in libro de fide Christiana. Catholica Ecclesia &c. *In notis additur:* Hodie inter opera B. Augustini nullum extat hoc titulo. In epistola vero ad Januarium, quæ est 118. c. 1. & 2. hæc eadem sententia copiose exponitur.

stolorum. Id credo Græce & Latine Romanos edituros. B. Quid facturi sint ignoro (x). De reliquis videamus. *Caput X.* sumitur ex *epistula Leonis quarta ad Episcopos Sicilia cap. VI.* licet neque Anselmus a, neque Gratianus b, neque Demochares locum certum indicarint [β]. *Caput secundum distinctionis XII.* Gregorio adscribunt Anselmus c, & Gratianus d, & liber meus Tarraconensis e: Anastasio II. Demochares & Contius. Romani Gregorii quarti esse ajunt in *epist. ad Episcopos Germaniæ & Gallia*, cujus initium est: *Divinis.* A. Extat apud me *epistula ejusdem exemplum*, & in corpore canonum, & initio conciliorum Colonienfis editionis in ea collectione, quæ inscribitur *de primatu Romanae Ecclesie*, & initium, & aliquot fragmenta sunt ejusdem *epistulae*. Initium etiam invenies apud Anselmum f, & in libris Casaraugustano g, & Tarraconensi h, licet hi omnes ita inscripserint: *Gregorius omnibus Episcopis per diversas provincias constitutis.* Ex eadem sunt varia fragmenta apud Gratianum, i de quibus postea dicendum erit (γ). B. *Caput tertium* inscriptum est k: *Nicolaus Michaeli Imp.* sed apud Ivonem varie inscriptum invenitur, & mihi videtur ex duobus capitibus constare, quæ tam in Panormia, quam in Excerptionibus plenius scripta sunt. Prius caput inscribitur in Panormia l, ut apud Gratianum: e-

a Anselm. lib. 5. c. 45.
b Dist. 11. c. 10. Hoc vestra.
c Anselm. lib. 1. c. 20.
d Dist. 11. c. 2. Præceptis.
e Tarracon. lib. 1. c. 287.

f Anselm. lib. 1. c. 17.
g Cas. lib. 5. c. 6.
h Tarracon. lib. 1. c. 286. i 2. q. 6. c. 1. decr. dist. 19. c. 5. Nulli.
k c. 3. Scit sancta. dist. 12.
l Ivo d. vit. 12. c. 18. panorm.

jusque extrema verba sunt, *pro loco, & tempore consuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, quando una fides per dilectionem operans uni Deo omnes commendat.* In Excerptionibus parte quarta m inscribitur: *Leo IX. Michaeli Imp. CP.* parte vero quinta: *Leo IX. Michaeli Patriarchæ CP.* & in hac quinta magna pars *epistulae Leonis IX.* refertur. In verbis hujus capituli tertii, de quo agimus, tam in parte quarta, quam in quinta scriptum est: *diversæ pro loco & tempore consuetudines, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendat omnes, five commendat omnes.* Eadem inscriptio n *Leonis IX. ad Mich. Patriarcham CP.* & eadem verba, quæ esse diximus in excerptionibus Ivonis, extant in libro Casaraugustano. Hæc pars potest *Leoni IX.* adscribi. Posterior pars potest retinere *Nicolai* nomen, in *epist. ad Photium Patriarcham CP.* non ad *Mich. Imp.* Ubi hæc verba sunt ab Ivone o quoque relata: *De consuetudinibus quidem, quas nobis opponere nisi estis, scribentes per diversas ecclesias diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua eis obviare debeamus, nihil judicamus, vel eis resistimus.* A. Ex his, quæ refert, apparet male apud Gratianum scribi *constitutiones, vel consuetudines: sed vox consuetudines retinenda est, cetera tollenda.* Male quoque in Panormia verba illa, *De consuetudini-*

m Idemp. 4. c. 244. & part. 5. c. 44. decr.

n Cas. lib. 1. c. 23.

o Ivo d. r. 12. c. 19. & 20. pan. & d. p. 4. c. 211. decr.

[α] *Capitis quinti ejusdem distinct. 11. inscriptio est in eodem libro:* Unde ex dictis Basilii. Ecclesiasticarum institutionum &c. *In margine hæc sunt:* Basilii in l. de Spiritu Sancto. cap. 27. Burch. l. 3. c. 127. Ivo p. 4. cap. 69. Pann. l. 2. c. 159. *Et in notis:* Ex dictis: Hoc caput antea citabatur ex Augustino in libro ex dictis Basilii. In codice Vercellensi est: „ Unde Augustinus ait, vel ex dictis Basilii “: & retenta est posterior pars hujus disjuncti, quoniam ita citant Burchardus & auctor Panormiæ. Ivo autem citat ex lib. Basilii de Spiritu Sancto. 27. quomodo in margine est indicatum. Ceterum quoniam multis locis glossa obstitit, ne emendaretur, necessarium visum est integrum B. Basilii locum, & Græce, & Latine afferre: τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ &c. Id est Dogmatum, & institutorum &c.

[β] *Ejusdem distinct. 11. cap. 10. inscriptio in eadem editione est:* Item Leo Papa ad Episcopos per Siciliam constitutos *epist. 4. c. 6.* Hoc vestrae indicimus caritati &c. *In margine est:* Anselm. l. 1. c. 45. Polyc. l. 1. tit. 17.

(γ) *Distinct. 12. capitis secundi inscriptio est in eodem libro:* Item Gregorius Papa quartus. Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur &c. *In margine est:* Anselm. l. 1. cap. 20. Polyc. l. 1. tit. 17. *In notis:* GREGORIUS: Integrum hoc caput in-

venitur in epistola Gregorii quarti universis Episcopis per Galliam, Germaniam, Europam, & universas provincias constitutis: quæ est in codice supra citato bibliothecæ monasterii Dominicanorum. Initium vero est etiam in *epist. Anastasii II. ad Anast. Aug. c. 6. Inscriptio capitis undecimi, Decreto nostro 2. q. 6. est:* Sed cum Gregorius scribat omnibus per diversas provincias. *In margine est:* Polyc. l. 1. tit. 7. Ivo p. 5. cap. 349. Anselm. l. 2. cap. 19. *Et in notis:* UT HONORETUR: Hinc usque ad vers. AUCTORITAS: addita sunt ex ipsa *epist.* quæ extat in bibliotheca Dominicana, & videtur esse Gregorii quarti, ex qua etiam sumptum est caput NULLI FAS, dist. 19. & apud Ivonem utrumque caput simul habetur. Istius autem Aldrici (ut ex catalogo Episcoporum Ecclesie Cœnomanensis colligitur) mentio est in concilio apud S. Medardum, quod paulo post Gregorium IV. habitum fuit. Itaque defensio ipsi a Gregorio præstita profuit. *Inscriptio cap. 5. Nulli fas, dist. 19. hæc est:* Item Gregorius IV. *In margine hæc sunt:* Polyc. l. 1. tit. 17. Anselm. l. 2. c. 21. Ivo p. 5. cap. 11. & 349. *In notis:* Caput hoc est in eadem epistola Gregorii IV. ex qua sumptum est cap. DECRETO NOSTRO: infra 2. q. 6. Extat autem in codice sæpe memorato bibliothecæ Dominicanæ.

nibus &c. Leoni quarto adscribuntur, & in Excerptionibus Nicolao in epist. ad Mich. Imp. & cum illis junguntur, *Consequens est* &c. quæ Gratianus refert *distinct. XI. a* Sunt enim omnia ex epistula eadem ad Photium, quæ etiam lecta est in synodo octava sub Hadriano Minore actione quarta (α). Nunc cetera videamus. B. *Caput quintum Nicolai ad Ignarium, vel Igmaram Episcopum* esse dicitur apud Gratianum *b. Ignarum Archiepiscopum* appellat Ivo *c* in Panormia, *Igmaram Remensem* Archiepiscopum idem in Excerptionibus, *Hincmarum* in epistulis, alii *Hincmarum* dicendum esse contendunt: id confirmatur in epist. LVIII. ejusdem Nicolai ad eundem, cujus initium est, *Omnium nos portare*: ex qua addi possunt hæc verba post vocem, *dedecus; ut temporibus nostris vel falso insimulari sanctam Dei Ecclesiam permittamus, vel eas traditiones* &c. & pro illis, *a patribus suscepimus*, illic est, *a patribus nostris suscepimus, pro libitu semper errantium* (β). Caput undecimum *d* ex duabus, tribusve *Augustini epistulis* sumptum videtur.

Nam initium est ex epist. CXVIII. Pars illa, *Quod enim neque contra fidem, ex epist. CXIX.* In fine quædam sunt ex ead., alia ex epist. XXCVI. extrema. Illa verba tollenda esse *Romani censuerunt*: Augustinus idem ex auctoritate Ambrosii asserit: quæ ex scholio inserta sunt (γ). *Capite duodecimo extremo, e quod ex eadem CXIX. epistula est, vox sacramentis*, in vocem *farcinis* mutanda est, licet eam Ivo *f* probaverit, & liber Cæsaraugustanus *g* loquitur enim de Judæis, qui legalibus farcinis, non humanis præsumptionibus subiiciuntur. Romani non omnino vocem *sacramentis* improbant, sed illam alteram in margine ponendam statuunt (δ). Nunc liceat mihi ad *distinct. XVI.* venire. Nam quamvis multa in aliis dixerint esse mutanda, in hac scheda tantum invenio de capite illo *Gelasii a cum LXX. Episcopis*, ex conciliis esse totum describendum, & scio Episcopum Segobiensem id multis mendis purgasse B. At postrema pars, cujus initium *Ceterum qui libri*, licet superioribus jungant Burchardus *h*, Ivo *i*, & Gratianus *k*, non est in conciliis,

e c. 12. Omnia. e. dist.
f Ivo d. tit. 12. c. ult. pan. & p. 4. c. 206. decr.
g Cæs. lib. 1. c. 9.
h Burch. lib. 3. c. 222.
i Ivo lib. 2. tit. 11. c. 2. & lib. 8. tit. 11. c. 1. pan. & p. 4. c. 63. decr.
k Dist. 15. c. 3. Sancta. §. Ceterum.

a Dist. 11. c. 2. Consequens.
b cap. 5. Ridiculum. dist. 12.
c Ivo d. tit. 12. c. 20. in pan. & p. 4. c. 212. decr. & in epist. 54. vel 65. ad Hug. Lugdunens. Archiepisc.
d c. 11. Illa autem. dist. 12.

(α) *Caput tertium* Scit sancta, *dist. 12. in eodem libro ita inscriptum est*: Item Leo IX. Michaeli Episcopo Constantinopolitano epistola 1. cap. 29. & Nicolaus I. epistola 2. ad Photium. *In margine est*: Ivo p. 4. c. 223. & p. 5. c. 44. Pannorm. l. 2. c. 155. *Et in notis*: Caput hoc confectum est ex duobus longe diversis locis. Nam usque ad vers. *SI ILLIS*, sumptum est ex prima epistola, seu libello Leonis IX. adversus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani Episcoporum. c. 29. ubi loquens de Romana ecclesia ait: „ Scit namque quia nihil obstat saluti credentium diversæ pro loco, & tempore consuetudines; quando una fides per dilectionem operans bona, quæ potest, uni Deo commendat omnes“: & hæc fere ab Ivone, & in Pannor. referuntur. Altera vero pars accepta est ex epistola secunda Nicolai ad Photium, quæ incipit: *POSTQUAM BEATO PETRO.* Ibi enim habentur hæc: „ De consuetudinibus, quas nobis opponere visi estis, scribentes, per diversas ecclesias diversas esse consuetudines: si illis canonica non obstat auctoritas, pro qua obviare debeamus, nihil judicamus, vel eis resistimus“. *De capite 2. dist. 11. dictum est in addit. 1. hujus dialogi.*
[β] *Ante caput quintum distinct. 12. hæc inscriptio est in eodem libro*: Item Nicolaus Hincmaro Archiepiscopo. Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, ut temporibus nostris vel falso insimulare sanctam Dei Ec-

clesiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitus a Patribus suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur. *In margine est*: Ivo p. 4. cap. 212. Pann. l. 12. c. 156. *Et in notis*: Habetur in epistola scripta Hincmaro, & ceteris Archiepiscopis, & Episcopis in regno Caroli ecclesias regentibus, quæ extat in codice jam memorato bibliothecæ Dominicanorum, & ex ea caput hoc locupletatum est. Nam antea brevius erat, ut etiam apud Ivonem, & in Pannormia.
[γ] *In eadem distinct. 12. cap. 11. Illa autem. in eodem libro Romano inscriptio est*: Item Augustinus ad Januarium epistol. 118. c. 1. *Et vers.* Alia vero quæ, *est in margine*: Ibid. cap. 2. *Et vers.* Quod enim neque, *est in margine*: fere idem epist. 119. c. 18. *Et vers.* Mater mea, *hæc in notis sunt*: In hoc capite quemadmodum & in sequenti multa sunt emendata ex B. Aug. ac nonnulla etiam addita. Ab hoc tamen loco usque in finem, quoniam verba B. Augustini apte erant in epitomen redacta, nihil additum est.
(δ) *Proximum caput Omnia, hanc habet in eod. libro inscriptionem*: Unde Augustinus scribit ad inquisitiones Januarii epistol. 119. c. 19. *In margine est*: Ivo p. 4. c. 206. Pann. l. 2. c. 168. *Ad vocem* universalis, *est in margine*: universa. orig. Ivo, Pann. *Ad voces*, fervilibus oneribus *est*: al. adeo fervilibus operibus. *Ad vocem sacramentis, est*: farcinis, orig.

A Hoc reservamus speciali disquisitioni & commentario, si Deus otium & vitam prorogaverit. M.
B Præstitit illud Covarruvias in lib. 4. variar. resolut. c. 14. & seqq. ubi multa docte & erudite pro summo scribit digna, quæ legantur ab hominibus rei canonicæ & ecclesiasticæ studiosis. B.

liis, & pars esse videtur alicujus libri de divinis officiis. A. Recte dictum est, namque *Amilarii* librum habeo, in quo hæc sunt & alia quædam nomine fragmentorum Caroli Magni edita. Ea vero verba, *Ceterum qui*, usque ad illa, *in septuagesima*, non invenies apud Burchardum & Ivonem, neque in veteribus Gratiani libris. B. Idem Romani notarunt [α]. *Distinctione XVI.* duo incerta capita ferebantur, *caput primum*, & XIII. a sed primum a te acceperunt, quod ex Isidoro erat in præfatione conciliorum veteri, non ex hac, quæ vulgo nota est Isidori Mercatoris, ut alio die explanasti *b. Caput XIII. Stephano Papæ ad Luthobium Episcopum Maguntinum* adscribunt Ivo *c* & Gratianus. Et quia LXX. capitum Nicæni concilii *a*, & Athanasii epistolæ facit mentionem apud Ivonem in Excerptionibus constat non esse Stephanum primum, sed aliquem ex posterioribus præsertim cum Maguntini Episcopi a Bonifacio martyre cœperint, qui fuit temporibus Gregorii tertii & Zachariæ, & Stephani Minoris. Sed quod hic dicit Antiocheno concilio insertos esse, plurimos arbitrari Nicænos illos LXX. canones, velim scire a te, an verisimile putes? A. Quod ait plurimos arbitrari, ita ipsum Stephanum invenisse existimo, licet ego non meminerim alibi legisse. Itaque *Sardicensi*, pro *Antiocheno* sufficerem. Namque Antiocheni canones XXV. tantum fuerunt, quorum auctores, si illi sunt, ad quos Julius scripsit, hostes erant Athanasii, & aliorum Pa-

trum CCCXVIII. Qua de causa nihil de fide Nicæni concilii, sed de paschate tantum statuunt cap. primo, id concilium esse observandum. At Sardicenses Patres catholici aliquot canones scripserunt, qui pro Nicænis habitus sunt, ut constat ex concilio Carthaginensi sexto (β). B. *Caput tertium Leoni IX.* adscribunt Ivo *d*, & Gratianuse, contra epistolam *Nicetæ Abbatis monasterii Studii*. Extat libellus *Humberti Cardinalis Silve Candidæ Episcopi*, qui Legatus fuit Leonis IX. contra eundem Nicetam & alios Græcos; in quo libello hæc eadem verba inventa sunt. *Caput VII. f Pseudovullianorum* est Patrum, ut a te superioribus diebus dictum est. Censura Romanorum fuit: *Hic canon est ex reiciendis, præsertim ob finem de concilio Cypriani [γ]. Capite octavo g* de re notissima maximi errores sunt non apud Gratianum solum, sed etiam in utraque Ivonis *h* collectione, & apud Democharem. Verba autem sunt hæc: *tertium Ephesinum, Chalcedonense IV. & V. Item Constantinop. VI. Idem Nicænum VII.* Neque enim Chalcedonense fuit quartum, & quintum: sed quintum, & sextum fuerunt CP. habita. Quamobrem ita scribunt Romani: *post Chalcedonens. IV. item quintum CP. & sextum.* Contius non male: *& quintum item CP. & sextum.* Fontes quærendi sunt. Sic autem inscribunt: *Ex libro diurno professio Romani Pontificis.* A. Is liber non extat *c*, quod sciam, hoc titulo. Professionis tamen vidi aliquot exempla (δ).
B. Ca-

a *Dist. 16.*
c. 1. & c. 12.
Viginti.

b *Dial. 6.*

c *Ivo lib.*
2. tit. 11. c.
19. pan. &
p. 4. c. 232.
decr.

d *Ivo lib.*
2. tit. 11. c.
37. pan. &
p. 4. c. 105.
decr.

e *Dist. 16.*
c. 3. Clementis.
f cap. 7.
Quoniam.
d. 16.

g cap. 8.
Sancta. e.
dist.

h *Ivo d.*
tit. 11. c. 15.
pan. & p.
4. c. 132. de-
cret.

(α) *Capite tertio*, Sancta Romana, *vers.* Ceterum qui libri. *dist. 15. in libro Romano hæc in notis adscripta sunt:* Hinc usque ad finem neque in collectione Isidori, neque in ullo veteri codice Gratiani eorum, quæ collata sunt, inventiuntur. A verbo (verbis *scribo*) tamen, IN SEPTUAGESIMA PONUNT, referuntur a Burchardo, & Ivone sine auctoris nomine, in Pannormia ex Gelasio ipso cum LXX. Episcopis. Fere autem omnia habentur sparsim in libro, qui Ordo Romanus nuncupatur. *In margine vers.* Quidam quod in septuagesima, hæc sunt: Burch. l. 3. cap. 222. Ivo part. 4. c. 63. Pann. l. 2. c. 90.

(β) *De cap. 1. distinctionis 16. vide in addit. 11. dial. 6. Ante caput 12. ead. di-*

stinct. hæc verba sunt in Romano libro: Unde Stephanus scribit dicens Luythobio Episcopo Moguntino. Viginti tantum capitula Nicænzæ synodi &c. *In margine est:* Ivo p. 4. c. 232. Pann. l. 2. c. 107. *Et in notis:* Apud Ivonem parte quarta cap. 232. habetur magis integrum hoc caput: „Capitula „Nicæni concilii testimonio Athanasii septua- „ginta in figuram septuaginta discipulorum „scripta non dubitamus, e quibus viginti „tantum in Ecclesia sancta Romana“, & quæ sequuntur.

(γ) *Inscriptionem cap. 3. Clementis. ead. dist. vide dial. 6. addit. 13. & de cap. 7. Quoniam. vide additiones dial. 7. & 8.*

[δ] *Ejusdem distinct. 16. cap. 8. Sancta octo.*

A Genuina capita sunt tantum XX. Vid. *histor. nostram jur. Ecclesiastici num. 26. 68. & 69.* ubi singulari disquisitioni reservavimus numerum canonum Nicænorum. M.

B Loquitur de canonibus synodi Sardicenses, quos manifestum est citatos fuisse a veteribus collectoribus sub nomine Nicænorum. Nolo heic enarrare totam eam historiam. Illud tantum moneo, plerosque canones Sardicenses, ac præsertim eos, qui tractant de judicandis Episcopis, ex Concilio Nicæno referri in antiqua collectione, quæ extat in monasterio sancti Germani de pratis apud Lutetiam. B.

Ibid. Numquam hoc Augustinus aut Baluzius persuadebit. Sed Zozimus fraudulenta sua collectione voluit Sardicenses pro Nicænis obtrudere Patribus Africanis, ut tradidi in *Histor. jur. Eccles. num. 67. M. [39].*

C Loquitur de libro diurno, in quo vetus Romanorum Pontificum professio descripta est. Hunc librum non

[39] Qui contingere potuerit modo, ut Zozimus Sardicenses Canones sub Nicænorum nomine adver-

sus Africanos obtruderit in præcedenti Nota (33) conjectavimus. W.

a cap. 9.
Sexta. e. d.

B. *Capite nono a ex Beda sumpto bis erratum est in Julii nomine: namque & Nicænam synodum, & quintam sub Julio Papa habitam esse scriptum est. Cum annis CCXXX. & amplius inter se distent: & Julius secundus patrum nostrorum memoria fuerit. Recte tamen Demochares Julii nomen in Vigiliis mutavit posteriori loco, in priori nihil mutavit. De quo velim scire quid sentias? Nam Romani in Silvestri nomen Julii mutant. A. Ego suspicor Bedam Julii nomen edidisse, ut alii nonnulli fecerunt. Et inveni in quadam Julii epistula quædam verba, quæ huic opinioni occasionem aliquam præbere viderentur. Sed si sub Julio habita est Nicæna synodus, falsa sunt, quæ de confirmatione a Nicæna synodi a Silvestro feruntur: Marci quoque Papæ rescripta, in quibus Nicæna synodi, & illorum LXX. canonum mentio fit, & Athanasii de iisdem consultatio inepta est. Sed præstat aliorum opinionem B fequi, quæ recepta est; ut sub Silvestro prima synodus fuerit habita. Ivo b in Excerptionibus Julii in prima, Vigiliis in quinta nomen edidit; in Panormia pro Vigilio Julium scripsit, de prima nihil dixit. Liber Cæsaris Tom. III.*

b Ivo p.
4. c. 125.
decr. & d. iii.
11. c. 23. pan.

augustinus c *Vigilium* habet in quinta. *Julium* in prima, ut Ivo (x). B. Sequitur de conciliis provincialibus, de quibus nihil dicam; exspecto enim historiam conciliorum, quam a te multi flagitant. A. Hac de re aliquando agemus. Tu vero perge de reliquis hujus distinctionis capitibus dicere. B. Duo tantum mihi dicenda sunt: quorum alterum est de inscriptione *extremi capitis d*: quod *Nicolao ad Photium* adscribendum est, non ad *clerum Constantinopolitanum*, ut male Gratianus solus scripsit. Recte enim est apud Ivonem e, & in libro Cæsaraugustano f, & in registro Romæ edito Nicolai, vel potius edi inchoato; permultæ enim epistolæ desiderantur (β). Alterum est de Contiano scholio addito *capiti XII. g* Contio XIII. quod constat ex verbis *Athanasii ad Marcum Papam*, quod etiam Ivo in Panormia h, & in Excerptionibus refert, & Anselmus i, & liber Cæsaraugustanus k. In eo scholio refert Marci ad Athanasium rescriptum ex Ivone, quod etiam alii habent. Et post alia de numero canonum Nicæni concilii, addit hæc: *Citantur & in epistula Julii Papæ XXIV. canones, præter illos XX. qui vulgo exstant. Sed*

c Cæs. lib.
1. c. 45.

d c. ult. d.
16.
e Ivo d.
iii. 11. c.
12. & c. 30.
pan. & p. 4.
c. 135. decr.
f Cæs. lib.
2. c. 22.
g Dist. 6.
c. 12. Septuaginta.
h Ivo d.
t. 11. c. 18.
pan. & p. 4.
c. 108. &
109. decr.
i Anselm. lib.
1. c. 59. &
c. 60.
k Cæs. lib.
1. c. 30. &
31.

o. *in eodem libro ita inscriptum est: Item ex diurno libro professio Romani Pontificis. In margine est: Ivo part. 4. c. 132. Pann. l. 2. cap. 103. Et in notis: ITEM EX DIURNO: Integram professionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione canonum, quæ servatur in bibliotheca Vaticana. Verba, de quibus agitur, sunt hæc: „ quartum Chalcedonense, Item „ V. Constantinopolitanum, & VI. Item „ Nicænum VII. Octavum quoque Constantinopolitanum “.*
(x) *In eadem dist. 16. cap. 9. Sexta synodus. in eodem libro hæc inscriptio est: Beda in libro de temporibus cap. 65. scripsit dicens. In margine est: Ivo p. 4. c. 125. Pann.*

l. 2. c. 112. *Vers. Prima. ad illa verba, temporibus Julii Papæ, hæc in notis sunt: JULII: Certum est, synodum Nicænam primam celebratam esse tempore Silvestri. Sed in illa temporum obscuritate mirandum non est Bedam, & alios errasse. Vers. Quinta item Constantinopoli temporibus Vigiliis Papæ &c. In margine est: Pann. l. 2. c. 111.*
(β) *Quod ad caput ult. ejusdem distinct. attinet: in eodem libro inscriptio ejus est hæc: Sardicense quoque concilium auctoritate Nicolai Papæ recipitur. Unde idem scribit clero Constantinopolitano. Quod dicitis &c. In margine hæc sunt: CLERO. al. ELECTO. Habetur in epistola 6. quæ prima ad Photium est. Ivo p. 4. c. 135. Pann. l. 2. c. 117. vers. QUOD DIGITIS.*

non extare putabat Antonius Augustinus. Et tamen varia ejus exemplaria etiamnum supersunt, unum Romæ in bibliotheca Vaticana, alterum Lutetiæ in bibliotheca Collegii Claromontani Societatis Jesu, ex quo nonnulli viri clarissimi descriperunt in suos usus. Immo vir clariss. Joannes Launojus aliud exemplar viderat, ut ipse testatur in dissertatione de Lazari & Magdalenz in provinciam appulsa cap. 10. observat. 10. *Laudatum porro Romane Ecclesie diurnum; inquit, qui videre voluerit, apud eos vid-bit, ad quos, integra pervenit Caroli Montchalli Tolosatis Archiepiscopi bibliotheca.* Vaticanum ediderat vir de antiquitate ecclesiastica optime meritus Lucas Holstenius anno MDCLX. prioraque & postrema editionis folia miserat ad illustrissimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum ea tempestate Tolosanum; e cujus manibus illa recuperavit Cælius Piccolomineus Nuntius tum apostolicæ sedis in Gallia, nunc vero eminentissimus Cardinalis. Suppressa autem statim est editio illa Diurni, nescio quam ob causam. Fortassis quia in initio nimium multa circa electionem Romani Pontificis tribuuntur Imperatori & Exarchæ apud Ravennam commoranti. B.

Ibid. De professione fidei Romani Pontificis dixi in *bist. jur. Eccles. num. 405.* quibus notata Baluzii hic vellem adiceres. M.

A Imo falsa esse, satis evincunt Athanasii Apologiæ, ut alios taceam. M.

B Nequaquam præstat sequi veritatem, quæ tempore Julii habitam dicit Synodum Nicænum non Sylvestri, ut statim adfertur. M. (40).

(40) Sub Silvestro Pontifice Nicænam Synodum I. fuisse celebratam testis est Gelasius Cyzicenus Lib. 2. Historiæ Concilii Nicæni Cap. 5. ubi, teste Pagio ad Annum Christi 325. num. XI. ex tertio Libro Eusebii, qui Nicæno Concilio interfuit, de vita

Constantini cap. 7. se ista transcripsisse profiterur = Ipse etiam Hosius ex Hispaniis nominis, & famæ celebritate insignis, qui Silvestri Episcopi maximæ Romæ locum obtinebat = &c. Videatur Pagius loco citato Numeris III. & VII. W.

*illos esse suppositicios, vel id ostendit, quod nemo, ne Gratianus quidem ipse eos allegare ausus est. De his verbis, quid tibi videatur, exspecto. A. Ex Julii epistula secunda ad Orientis Episcopos, plures canones referuntur, & quibusdam numerus additur, quos suspicor esse XXVII. Apud Ivonem a XXVI. sunt LXX. apud Isidorum Mercatorem in præfatione conciliorum ut etiam idem Ivo refert. Falsum autem est, neque Gratianum, neque alios eorum verba referre, quod vel ex notis meis ad Hadrianum constat. Et qui adhuc alia testimonia quærit, legat Burchardum lib. I. cap. CXLIV. & Ivonem parte V. cap. CCLVII. Sic non debuit Contius A, sive quis alius suppositicios eos affirmare. Sed fortasse id dicere voluit, Gratianum non hac epistula usum in hac *distinct. XVI.* aut etiam alibi non appellasse verba concilii Nicæni hæc verba Julii; sed quam leve hoc sit argumentum, nemo non videt. Et fortasse falsum est; diximus enim, cum de fragmentis ageremus b, esse fragmentum quoddam sumptum ex hac epistula Julii, quod Gratianus c, & Ivo d Nicæno concilio adscripserunt. B. Fran-*

a Ivo d.
p. 4. c. 110.
& 111.

b Sup.
dial. 14.
c 11. q. 1.
c. 4. Judices.
d Ivo lib.
4. tit. 11. c.
2. pan.

ciscus Turrianus b tuus Arabicos nuper LXXX. canones edidit, & eos esse dicit legitimum illius concilii partum: hos vero Julii canones ex aliis actionibus ejus synodi sumptos esse, extra numerum canonum. A. Neutrum mihi adhuc persuasit, aut illos esse veros, aut hos ex aliis actionibus sumptos. Sed quid Romani tui de scholio Contiano censent? B. Delenda esse illa verba: *Sed illos esse suppositicios, & quæ sequuntur.* Multo vero magis eis displicuerunt, quæ postea scripsit: Multas autem supra in præfatione c rationes adduxi &c. Ea verba mihi videntur *Molinæi* esse, non *Contii*: nihil enim ea de re Contius in præfationibus editis scripsit: & his contrarium scholium Contius *cap. II. distinct. XXII. addidit* (z). A. Librariorum fortasse erratum est: sed surgendum est, alioqui libenter eram te de his rebus auditorus. Tantum mihi indicem ostendas velim selectorum virorum d, quorum opera in Gratiani emendatione tres Romani Pontifices sunt usi. B. Ecce tibi minus tamen perfectum indicem: dum enim absun, alios adscriptos fuisse accepi.

(z) *Gratiani verba sunt in eodem libro ante cap. 12. Septuaginta. ejusdem distinct. 16.* Scribit enim Athanasius Alexandrinus Episcopus Marco Papæ ita dicens. *In margine est:* In epist. Athanasii, & universonum Ægypti Episcoporum ad Marcum Papam, sed copiosius, quam hic. Ivo p. 4. c. 108. Pann. l. 2. c. 106. Anf. l. 1. c. 59. Polyc. l. 3. tit. 20. *Et in notis:* SEPTUAGINTA: Ex his Athanasii verbis constat, non omnes Nicæne synodi canones aut Græce, aut Latine nunc haberi. Et Julius Papa ad orientales, & Innocentius Viétricio, & alii multos ex illa canones citant, qui non sunt in his viginti, qui in manibus omnium versantur. De qua re scribit Isidorus in præfatione conciliorum tomis inserta. Et ex epistola quadam Gregorii X. ad Regem Armeniorum, cum concilium Lugdunense indixisset, (quam

manuscriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicænum concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitisse. Sic enim scribit: „ Quia vero multipliciter expedit, ut in ejusdem celebratione concilii, „ antiquorum conciliorum copiam habeamus. „ Celsitudinem regiam rogamus, & hortamur attente, quatenus integrum Nicænum „ concilium & alia concilia, quæ habere dicis in Armenica littera cum aliquibus „ peritis interpretationibus nobis cum ea, quæ poteris, celeritate transmittas “. Tuneti quoque & Alexandriae inventi sunt octoginta canones Arabice scripti sub nomine hujus concilii, qui Romæ in Arabica, & Armenica lingua scripti penes eundem Cardin. Sirletum sunt, & nuper etiam in Latinam linguam conversi sunt, & impressi.

A Imo debuit, vere enim supposititii sunt omnes præter viginti genuinos Nicænos. Vide *hist. nostr. jur. Eccles. supra citatis numeris.* M.

B Vid. *hist. jur. Ecclesiast. num. 26. & 69. M.*

C Ex his nota fidem editorum & censorum corporis juris Canonici a Contio adornati. Hic suos labores cum præfatione insigni, ut hinc patet, Antwerpianam miserat, sed ista præfatio, quia non ad gustum curiæ Romanæ erat, a censoribus omiſsa aut adempta est editioni, non tamen tam cauti fuerunt, ut & hoc quoque scholium demerent, ne indicium maleficii supermanisset: sed forex suo indicio se proderet debebat. Non mirum itaque, quod Antonius Augustinus hic dicat in præfationibus editis, Contium ea de re nil scripsisse; latuit enim hæc fraus eum, eaque de causa suspicatur esse verba Molinæi, sed falso, ut ostendit hic Clariss. Baluzius in notis. Observavit hoc quoque Clarissimus Blondellus in *Prolegom. Pseudo Isidori Vapulantis, cap. 19. pag. 111. M.*

D Hunc indicem nos huc transtulimus, cum antea editus esset in fine additionum istius dialogi. Mutationis auctor nobis fuit Antonius Augustinus, qui in fine dialogi ait pag. 342. *Ecce tibi, minus tamen perfectum, indicem.* Unde nos collegimus sequi eum debuisse statim post dialogum, non vero post additiones. B. *Ibid.* De hac emendatione egi in *hist. jur. Ecclesiast. num. 291. & seq. M.*

INDEX SELECTORUM
Virorum sub Pio IV. & Pio V. emendationi Gratiani ab eisdem Præfectorum hic est.

Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium nomina.

M. Antonius Columna, Romanus.
Hugo Boncompagnus, Bononiensis, postea Gregorius XIII. dictus P. M.
Alexander Sfortia, Romanus.
Guilielmus Sirletus, Calaber.
Franciscus Alciatus, Mediolanensis.

His Additi sunt ab eodem Pio V.

Guido Ferrerius, Vercellensis.
Antonius Carrafa, Neapolitanus.

Doctorum Nomina.

Felix Montaltus Generalis ordinis S. Francisci, postea Cardinalis, hodie P. M. Xystus V. dictus.
Christophorus Patavinus Generalis ordinis S. Augustini eremitarum.

Thomas Manricus, ordinis S. Dominici, Magister sacri Palatii.
Eustachius a Lucatellus, Bononiensis, postea Regii Lepidi Episcopus.
Josephus Pamphilus B, Veronensis, ordinis S. Augustini, postea Sacrista Palatii, & Episcopus Signinus in Campania.
Franciscus Turrianus, Hispanus, postea Societatis Jesu.
Marianus Victorius, Reatinus, postea Episcopus Amerinensis.
Michael Thomasius, Majoricensis, postea Episcopus Ilerdensis.
Hieronymus Parisetus, Regiensis.
Antonius Cuccus, Mediolanensis.
Joannes Marfa, Hispanus.
Franciscus Leo, Hispanus, postea Societatis Jesu.

Additi sunt.

Melchior Cornelius, Lusitanus.
Latinus Latinus, Viterbiensis.
Arnaldus Pontacus C, Gallus.
Petrus Ciacconius, Hispanus.
Franciscus Pegna D, Hispanus; cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia templum Dianæ incendisse visus est.

O 2

AN.

A Nos addidimus hanc vocem, cum lacuna heic esset in superioribus editionibus. Neque puto quemquam ægre laturum hanc audaciam. B.

B Et hanc quoque vocem nos addidimus, quæ deerat in aliis editionibus. B.

C Postea Episcopus Vasatensis, vir doctissimus; de quo Franciscus Florens in præfatione tractatum, de qua supra diximus, agens de selectis viris emendationi Gratiani præfatis, ita loquitur pag. 8. *Doleo tamen, & moneo, nec abs re, unicum Gallum Arnaldum Pontacum, & sero adhibitum. Reliqui omnes fuerunt aut Itali aut Hispani.* Hujus viri diligentia debemus editionem Chronicorum Eusebii & aliorum veterum emendatam ad codices antiquos. B.

D Diu molestum me habuere, quæ heic dicuntur de Francisco Pegna. Videbam virum fuisse doctissimum & laudatum, non solum ab hominibus, qui eodem cum illo tempore vixerunt, sed etiam ab illis, qui secuti postea sunt. Et tamen Antonius Augustinus subindicare videtur aliquid adversum famæ viri, dum ait eum templum Dianæ incendisse visum esse, cum additiones Decretalium componeret, ac si Franciscus, alioqui ignotus, famam sibi comparare voluerit hoc labore, non fecus ac Herostratus incendiendo templum Dianæ Ephesiæ. Per additiones autem istas intelliguntur Notæ marginales Decretalium in editione Gregorii XIII. quas nullus ferme scit esse Francisci Pegna, atque adeo sunt sine nomine. Scripsit ille varia opera, commentarium in Directorium Inquisitorum Nicolai Eymerici, tractatum de extravagantibus, quem doctissimum tractatum vocat Franciscus Florens, annotationes in Lucernam Inquisitorum Bernardi Comensis, ac nonnulla alia. B.

ANTONII AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

DE EMENDATIONE GRATIANI

DIALOGORUM LIBER POSTERIOR.

DIALOGUS PRIMUS.

De Gratiani emendatione ex Conciliis non editis.

A. Antonius Augustinus. B. Franciscus Edoardus. C. Martinus Augustinus Joannis Filius.

C. **C**UM ad te venirem, Ilerdæ apud Vincentium fratrem confortum meum commoratus, intellexi ab eo, te cum Petro Galefio de Gratiani emendatione aliquot diebus egisse ipso præfente, cujus sermonis summam fuerat is scriptis complexus, quam ab eo accepi. Sed agebat, cum aliquot distinctiones percurrere cœpisset Galefius, classis cujusdam nuntio interpellatum, Barcinonem profectum, ut in ea, si posset, in Italiam perveniret: ipsum autem Ilerdam paulo post rediisse ad studia intermissa. Ejus sermone incensus a te petere, & si pateris, flagitare cogor, ut me de ceteris Gratiani locis edoceas. Percommode autem accidit, ut cum hoc tibi desiderium meum vellem exponere, cum B. nostro rem communicaverim. Is mihi dixit, se Barcinonem ivisse, ut veteres quosdam conciliorum, & aliorum scriptorum libros describi tibi curaret, & alia quædam ad Gratiani emendationem maxime pertinentia. Itaque ambo accessimus, ut nos dignos arbitreris, quos vel reliquis illius splendidi convivii, quod apparatusissimum fuisse didicimus, satures. A. Ego vero vos non reliquis saturare, ut dixisti; sed splendidissimis conviviis accipere dignos arbitror. Hoc autem ipsum, quod cupis, melius hic B. noster præstare poterit: quippe qui acta ipsa selectorum illorum Patrum legit, qui Romæ Gratiano mendis expurgando præerant, & veteres illos libros descripsit, & diu, multumque est in hoc genere literarum versatus. B. Negare non possum, me his delectari studiis, & te potissimum duce, cum magna mea voluptate,

in conciliorum decretis, & Pontificum epistulis perlegendis dies, noctesque consumere. Neque etiam recuso, quin quod sciam poteroque, C. nostri desiderio satisfaciam. Te vero præfente id agi, utrique nostrum utilius, & gratius est. Sunt enim multa obscura & incerta, in quibus etiam illi selecti Romani hærent. Sunt etiam variæ quædam lectiones, quæ collatione librorum veterum, aut collectorum acciderunt; in quibus, & in aliis permultis tuum nobis erit auxilium implorandum. A. Video me non posse effugere, quod exoptatis; id eo libentius faciam, ut C. faveam, & quid a te petere debeat, admoneam. Obscura vero, & varia a Romanis relicta auditurus libenter sum; non quo sperem, me illa certa & aperta redditurum; sed ut ingenia hominum sunt, id ipsum dubitare, trepidare & labi sæpe delectat. Et ut si quis aliquid medicamenti attulit desperato jam, & morienti ægroto, voluptatem magnam capiat necesse est: sic qui jam deploratis mendosis locis scriptorum medicinam tulit; suavissimos capit laboris sui fructus. Sed age videamus, quid auxilii ex veteribus conciliis non editis Gratiano adferri potest? B. Qua ratione si quis quærat fontes singulorum capitum in editis conciliis, & conferat eorum verba, multum juvatur, quod hæc ab illis manaverint; ita etiam in non editis eveniet. Sed illud pluribus notum est, & facilius sanari loca mendosa potuerunt; hæc minus nota sunt, & paucis patuit aditus, ut ea cum Gratiano conferrent. Exemplum sumam ex hoc libro, quem ad te adfero; cujus partem ad te Roma missum scio. Apud Gratianum caput hoc *Zachariæ Papæ* adscribitur *a: Episcopi, presbyteri, diaconi secularibus indumentis non utantur* &c. Hoc in conciliis, aut epistulis editis Zachariæ non invenies: sed est in *concilio Romano Zachariæ capite tertio* [α]. Sic dist. **XCIII.**

a 21. q. 4. c. 3. Episcopi.

(α) *In editione Gregoriana cap. 3. Episcopi. 21. q. 4. inscriptio est; Item Zachariæ Papa in synodo Romana cap. 3. In notis est: Hæc synodus a Zacharia Papa habita extat in bibliotheca Vaticana, & Regiensi. Et in*

indice librorum est: „ Zachariæ decreta ex „ bibliotheca Ormaneti Episcopi Patavini, „ Synodus Romana ex Vaticana, Francica „ ex Dominicana supra Minervam “.

a Dist. 93.
c. 4. Juxta.

XCIII. a Anacleto, & Zacharia adscribuntur illa verba: *Juxta sanctorum patrum &c.* sed melius Anselmus refert, ex concilio Zachariae Papae. Est autem caput IV. illius concilii. A. Ego cum verba Gratiani cum Anselmi verbis contulisset, inveni meliorem scripturam videri illam Anselmi, quam vulgarem Gratiani. Scire cupio, an eam confirmet vetus hoc concilium. B. De illis fortasse verbis dicit: *Omnes Episcopi, qui hujus Apostolicae sedis ordinationi subjacent, & qui propinqui sunt.* In eo concilio: *subiacebunt, qui propinqui sunt;* scriptum est, *ET* voce omissa. A. *subiacent, qui propinqui sunt;* habet Anselmus apertius. Et ideo postea dicitur: *Qui vero de longinquo sunt, juxta chirographum suum impleant.* C. Estne hoc illud chirographum, cujus formula extat sub titulo b de jurejurando: *Ego N. &c.* A. Ea formula a a Gregorio VII. concepta est, qui posterior fuit Zacharia: sed fortasse priores Pontifices simile sacramentum Episcopos suos praestare ju-

b De jurejurando c.
4. Ego. Gregor. IX. c.
20. de elect.
in 1. collect.

bebant. C. Cur adicitur in hoc capite, *qui hujus Apostolicae sedis ordinationi subjacent?* an sunt alii, qui non subiiciantur? A. Hodie nulli fere sunt b: sed illis temporibus electi Episcopi a clero c, a Metropolitano confirmabantur, & ab eodem consecrabantur, aut eo consentiente ab aliis Episcopis: Metropolitanorum electio a Patriarcha confirmabatur, quibus pallium quoque dare permittit Innocentius III. c in concilio generali c. V. Ordinationi igitur, hoc est, consecrationi, vel confirmationi sedis Apostolicae illi non erant subiecti, qui ab inferioribus confirmabantur, & consecrabantur. B. Cur autem venire cogebantur in urbem quotannis omnes? An ad synodos quotannis habendas? A. Neque quotannis omnes venire cogebantur, sed aliqui: longius habitantes intra biennium, aut triennium veniebant; neque synodi causa solum, sed etiam ob lites, aut inter ipsos Episcopos sedandas, aut cum aliis clericis, vel laicis, & ut cum eorum consilio Pontifex Romanus

c. c. 23.
Antiqua. de
privil.

a Est haec ex arcanis & fulcris Majestatis & Imperii Hildebrandini ut & dictatus illi, de quibus egi in *hisor. juv. Eccles. num. 257. M. (41).*

b Olim nulli erant. Episcopus enim in Episcopum nullam prerogativam aut potestatem habet jure divino, postea cum Metropolitanatu & Patriarchatu, crevit Romani Episcopi auctoritas, conclusa primum regionibus suburbicariis, de quibus vide Salmasium, quae postea in totum Occidentem se diffudit, ut veredicat Antonius Augustinus hoc loco hodie fere nullos esse Episcopos, qui non pareant Romano Pontifici, saltem in Occidente, praeter eos quos Lux evangelii ei a se quisquaeulo & quod excurrit, exemit. M. (42).

c Hac de re vide Clarissimi Blondelli tractatum de jure plebis. M. (43).

(41) Non semel in Sanctae Romanae Sedis Antistes solent pro more suo teterrimum animi virus sub speche *επακρυαυχτ* eructare Reformatores. Diu ante Gregorii VII. Pontificatum ea jurandi formula jam fuerat investita, ne tam facile ad Schismata inter Ecclesias excitanda commoverentur Episcopi, sed omnes unanimi consensu sub uno visibili Ecclesiae Capite juxta Salvatoris institutionem continerentur. Apud Surium in Vita S. Bonifacii Moguntinensis Episcopi ad diem Junii quintam Cap. 14. haec legitur iurandi formula, qua Sanctus ille Martyr obedientiam, & fidem Gregorio II. spondit: „ Promitto ego „ Bonifacius, Dei gratia Episcopus, tibi, Beate Petre Apostolorum Princeps, Vicarioque tuo Beato „ Gregorio Papae & Successoribus eius per Patrem, „ & Filium, & Spiritum Sanctum, Trinitatem inseparabilem, & hoc Sacratissimum Corpus tuum „ me omnem fidem, & puritatem Sanctae Fidei Catholicae exhibere, & in unitate ejusdem Fidei, „ Deo operante persistere, in quo omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur, nullo „ modo me contra unitatem communis, & universalis Ecclesiae suadente quopiam, consentire, sed ut „ dixi, fidem, & puritatem meam, atque concursum tibi, & utilitatibus tuae Ecclesiae, cui a Domino „ Deo potestas ligandi, solvendi que data est, & praedicto Vicario tuo, atque Successoribus per omnia „ exhibere. Sed & si cognovero Antistes contra iustitiam antiqua Sanctorum Patrum conversari, cum „ eis nullam habere communionem, aut conjunctionem. Sed magis, si valero prohibere, prohibeam; „ si minus, fideliter statim Domino meo Apostolico renuntiabo “. Qua igitur fronte hanc jurandi formulam ex arcanis, & fulcris Majestatis, & Imperii S. Gregorii VII. ore blasphemio derivandam. Mastrichtius affirmat? Ab Anno etiam 590. usus jam invaluerat, quod Episcopi in Consecratione, fidei professionem emitterent, obedientiam patiter suo Metropolitanis sponderent in scriptis, ut Petrus de Mar-

ea docet Lib. 6. Concord. cap. 3. Num. 13., & hoc ad schismata tollenda, atque Ecclesiae unitatem conservandam; mirum ergo non sit, quod S. Gregorius VII. ab Episcopis in Sacrilegum schisma per Enricum Regem excitatum delapsis, atque ad Ecclesiae communionem poenitentia per motis remeare exoptantibus, fidelitatis, & obedientiae Sacram sponsonem exigeret. W.

(42) Non solum, qui in Occidente, sed quotquot in tota Catholica Ecclesia extiterunt Episcopi, eisque Lux vere Evangelica resulsit, Romano Pontifici, tanquam universalis Ecclesiae ex institutione Christi visibili Capiti obedientiam, & subiectionem professi sunt, nec quisquam Catholicorum citra violatae charitatis, & unitatis crimen ab eius se posse communionem recedere existimavit; Eam etenim Cathedram per legitimae successione imperturbatum ordinem a Sancto Petro ad Clementem usque XIII. in ea modo sedentem Episcopi Apostolicae, & Christianae Doctrinae Custodes invicti, tenuerunt: in quo siquidem ordine successione nullus Calvinista, Lutheranus nullus, aut alterius cujusque Sectae Episcopus invenitur. Quisquis itaque, aut haeresi, aut schismatica rebellionem a centro unitatis, quod in uno Ecclesiae visibili capite consistit, recedere audet, Apostolo Ephesiorum 4. v. 4. & 5. dicenti = *Unum esse Corpus* (nempe Ecclesiam) *unam Fidem, unum Dominum, unum Baptisma*, quod contradicat necesse est; proindeque & si Angelus de Caelo diceret; dimitte Christianitatem orbis terrae, & tene partes Calvini anathema esse deberet, quia *a toto precipere, & in partem contrudere conaretur* = agebat de Secta Donati S. Augustinus Epist. 53. alias 165. ad Generosum cap. I. num. I. W.

(43) De Episcoporum electionibus satis dictum est in Notis (a) & (b) ad cap. 6. Lib. I. Duareni de Ecclesiasticis Ministerijs & Benef. ex propterea videantur. W.

nus difficiliora negotia explicaret, atque dirimeret. Sed ad Gratianum redeamus (α). B. Zachariae Papae adscribit Gratianus verba illa posita, *caussa XXVI. extrema a: Si quis Kalendas Januarii ritu paganorum colere &c.* quae ex decretis Zachariae cap. XI. Burchardus b, & Ivo c, referunt. Magna cum varietate sunt haec in Romano concilio Zachariae cap. IX. *Si quis Kalend. Januariis, & bruma colere praesumpserit, aut mensas cum dapibus in domibus preparare, & per vicos, & plateas cantationes, & choros ducere, quod maxima iniquitas est coram Deo: anathema sit.* A. In epistula quadam Bonifacii martyris ad Zachariam inveni conqueri illum a, quod dicerent barbari, se vidisse Romae juxta ecclesiam S. Petri Kal. Jan. paganor. consuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes, & cantiones sacrilegas audivisse, & mensas illa die vel nocte dapibus onerare, & alia fieri: cui Zacharias rescribit, tam se, quam Gregorium Pontificem, cui successerat, qui a nobis Gregorius tertius appellatur, illa prohibuisse. C. Quid vox bruma significat? an pro bruma posita est? A. *Capite LXII. sexta synodi repetitae*

in Trullo brumalia prohibentur, quae videntur esse a bruma dicta. Incidere autem bruma solebat Saturnalibus diebus, non longe a Kalendis Januariis. B. Tertullianus in libro de idololatria hoc confirmare videtur, cum de brumae honorario, & de Kalendis Januarii, & Saturnalium celebratione agit: Ambrosius tamen in epistol. ad Galatas ad Jani cultum refert has Januarias Kalendas. *Mensas* vero, non *Menses*, ut apud Ivonem est, scribendum esse, recte ex Bonifacii verbis colligitur (β). Sequitur illud, quod Macario Papae Gratianus, d Zachariae Burchardus e, & Ivo f, & liber Casaraugustanus g adscribunt. Est autem in hoc ipso Romano concilio capit. XIII. & XIV. C. Hac de re inveni in dialogis cum V. & G. h fieri mentionem, ut etiam de *Anacleti & Zachariae capite distinct.* XCIII. a te commemorato. B. Sunt quaedam melius scripta in concilio, quam apud Gratianum, ut illud, *ab alio Episcopo*, non *ab aliquo*. Et post illa, *usque in finem*, additur: *quia scriptum est i: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (γ)*. Alia exempla sumamus ex duabus Romanis synodis non editis B *Eugenii secundi, & Leonis*

d De conf.
d. 1. c. 56.
Nullus.
e Burch. lib.
3. c. 230. &
231.
f Ivo p.
3. c. 270. &
271. decr.
g Cas. l.
4. c. 48.
h Dial. 4.
lib. 1. &
dial. 13.
i Matth.
10. c.

(α) De inscriptione cap. 4. Juxta dist. 93. dictum est in dial. 13. addit. 2. lib. 1. In verbis haec leguntur: Ordinationi subjacent, qui propinqui sunt. Cap. 4. Ego N. de iurejur. inscriptio est: Idem (Gregorius) Petro subdiacono. In margine est: cap. 10. tit. de electione in 1. compil.

(β) Ante cap. 14. caus. 26. q. 7. in eod. libro haec sunt: Unde Zacharias Papa in concilio Romano c. 9. Si quis Calendas Januarias, & brumam ritu paganorum colere, vel aliquid plus novi facere propter novum annum, aut mensas cum dapib. &c. In margine haec sunt: Polyc. ibidem. (hoc est, l. 6. tit. 12.) Burch. l. 10. c. 16. Ivo p. 11. c. 43. Et in notis: Hoc est caput nonum in concilio Romae a Zacharia habito, quod aservatur in Vaticana bibliotheca: & inde nonnulla sunt emendata & addita. De hac autem superstitione Bonifacius legatus Germaniae epistola 2. quae est in tomis conciliorum ad ipsum Zachariam multa scribit: cui Zachariae

ultima epistola respondens mentionem hujus concilii videtur facere his verbis: „ Et „ quia per infligationem diaboli iterum pul- „ lulant; a die, qua nos iussit divina cle- „ mentia (quamquam immeriti existima- „ mus) Apostoli vicem gerere; illico omnia „ haec amputavimus “. Idem prohibetur plu- „ ribus verbis in canonibus, qui sextae synodo adscribuntur c. 62. Et multa in hujusmodi superstitionem scribit Tertullianus in libro de Idololatria, & alii graves auctores. VEL ALIQUID PLUS NOVI FACERE PROPTER NOVUM ANNUM: Haec non sunt in codice istius concilii Vaticano.

[γ] In dialogo quarto addit. 12. dictum est de inscriptione cap. 57. Romanis, de consecr. dist. 1. *cujus initium Nullus Episcopus. Editum est*, ab alio Episcopo. Et post vocem finem, haec sunt: quia scriptum est (qui perseveraverit usque in finem: hic salvus erit.) Si quis vero &c. Et in margine: Matt. 10.

A Quod si Bonifacius ille nunc Romam veniret, praecedentibus quadragesimam diebus, quas quaequo querelas effunderet! M. (44).

B Editae illae nuper sunt a Luca Holstenio bibliothecae Vaticanae praefecto ex veteri codice MS. Francisci Cardinalis Barberini. B.

(44) Si diebus Quadragesimam praecedentibus Romam nunc veniret Bonifacius ille querulis quidem sed supplicibus vocibus Dei Clementiam pro iis, qui carnaliter vivunt, exoraret, ut Divina favente gratia convertantur, & vivant. = Istos enim (carnales homines) aiebat S. Augustinus Libro 7. de Baptismo contra Donatistas cap. 15. esse in Domo negare non possum, dicente Apostolo: in eadem Domo esse vasa in honorem, alia in contumeliam = Carnales autem suos, sequitur Augustinus Lib. de vera

Religione cap. 6. idest viventes, aut sensientes carnaliter, tanquam paleas tolerat; quibus in area frumenta tutiora sunt, donec talibus tegminibus exuantur = Catholica enim Ecclesia, non solos justos, & Sanctos; quemadmodum Novatores plurimi de suis societatibus contra doctrinam Apostoli intolerabili superbia praesumunt; sed imperfectos etiam, & peccatores in suo sinu complecti Christiana veritate fateatur. W.

nis quarti. Coniunguntur autem in veteri libro, quod magna ex parte eisdem verbis scripta sint. Nam si quis querat, quid sibi velit hæc Gratiani inscriptio *caussa XII. a* Item *Eugenius Papa, & Leo nonus. Necessaria etenim res &c.* aut illa Anselmi *b*, *Ex synodo Eugenii Papæ*: quid respondeat, non habebit. Invenitur autem in hoc *duplici concilio cap. VII. (x)* At Leonis Papæ esse dicuntur illa verba *c*: *sine ornatu sacerdotali extra domos apparere nullo modo convenit*: ea nullo modo in B. Leonis Papæ registro quisquam inveniet: sed huius concilii sunt *caput XII. A.* Sumpsit Gratianus ab *Anselmo d*, sed Ivo *e*, & liber Cæsaraugustanus *f* ex *synodo Eugenii* esse scribunt. Ivo autem solus plenius quædam retulit. B. Plura sunt in ipso concilio [3]. Sic etiam Ivo *g* *caput XI.* huius concilii refert, ut ex *synodo Eugenii Papæ* tempore Ludovici & Lotharii Augustorum habita, & liber Cæsaraugustanus *h* ex *synodo Eugenii Papæ*: sed plenius est id caput in eodem concilio. *Caput XIII.* posuit Gratianus *caussa XIV. i* cum hac inscriptione: *Unde in synodo habita Romæ ab Eugenio Papa statutum est.* Pro illis verbis, *tamen in ipsis secularibus negotiis &c.* scribendum: *tamen ipsi in secularibus negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur.* C. Ante ea verba vox *credibilis* est in concilio, *credibile* apud Gratianum. B. Ita est, ut dicis [*γ*]. *Distinct. XXCI. k* *caput VII.* (cujus initium, *Sacerdos, aut quisvis*;)

Eugenio Papæ adscribitur: id in his *Eugenii Minoris, & Leonis IV. synodis* invenio *capite XIV.* & scribendum est; in *ordinem Ecclesiasticum provectus, si in eo scelere invenitur, quo abiiciendus existat* (δ). In eadem distinctione *l* caput adjectum a *Palea* cum hac inscriptione, *Ex decreto Eugenii Papæ*; quod etiam apud Anselmum *m* & Bernardum Papiensem refertur *n*, huius concilii est *cap. XV.* Varietas magna est, ut in notis tuis ad Papiensem, ex libro Veronensi a te relata est. A. Pergratum mihi est, quod fontem illius capituli indicaveris, ut etiam aliorum, quæ a te narrata sunt (ε). B. *Caput XVI.* Gratianus *o* refert, ut ex *synodo habita Romæ ab Eugenio Papa*; melius est in libro Cæsaraugustano *p*: *In concilio primo Eugenii Papæ cum Episcopis LXXII. & Leonis IV. cum Episcopis LXVI.* A. Si addidisset, cujus Eugenii id concilium esset, nihil desiderari aptius posset. Cupio tamen scire abs te, num conveniat in Episcoporum numero? B. In Leonis synodo nulla differentia est, in Eugenii tamen X. Episcopi plures in Cæsaraugustano sunt, quam in veteri libro ejus concilii. A. In verbis quænam varietas est? B. Quod apud Gratianum est, *res mobiles aut immobiles*; in eo concilio est, *res mobiles*: in libro Thomastico Gratiani, *res immobiles*: in Cæsaraugustano sola vox *res*, invenitur. A. Nihil mutandum censeo. B. In extremo capite, *coartandus existat*, est in concilio, *coartatus existat* habet Gratianus: *coerceatur*, liber Cæsaraugustanus.

a 12. q. 1. c. 3. Necessaria.

b Anselm. lib. 7. c. 5.

c 21. q. 4. c. 4. Sine.

d Anselm. lib. 7. c. 103.

e Ivo p. 13. c. 7. decr.

f Cæs. lib. 8. c. 25.

g Ivo p. 11. c. 76. decr.

h Cæs. lib. 8. c. 81.

i 14. q. 2. c. 2.

k Dist. 81. c. 7. Sacerdos.

l Eadem dist. c. 22.

m Si quispiam.

n Anselm. lib. 8. c. 9.

o n c. 3. de cohab. cleric.

p in 1. collect. & apud Gregor. IX. c.

q. 2. c. tit.

r o 12. q. 1. c. 27.

s Nulli.

t p Cæs. lib. 7. c. 61.

(x) *Cap. 3. Necessaria. 12. q. 1. in libro Romano inscriptio est*: Item *Eugenius Papa II. & Leo quartus c. 7. In margine est*: Anselm. l. 7. c. 5. & l. 4. c. 2. *Et in notis*: Est cap. 7. concilii Romæ ab Eugenio II. primum habiti, & postea a Leone IV. innovati. Antea citabatur *Leo nonus.*

(3) *Hæc inscriptio est in eod. libro cap. 4. Sine ornatu. 21. q. 4. Item Leo Papa IV. in synodo Romana c. 12. In margine est*: Anselm. l. 7. c. 162. Ivop. 13. c. 7. *Post verbum patiantur addita sunt hæc*: Sed ea solummodo, quæ per patres constituta videntur, observet. *Contrarius &c.*

(γ) *Inscriptio cap. 2. sive posterioris 14. question. 2. in eodem libro hæc est*: Unde in synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. statutum est. c. 13. *Quamquam sacerdotum testimonium credibilis habeatur*: tamen ipsi in secularibus negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur &c. *In margine est*: Polyc. l. 4. tit. 31. *In notis*: PRO TESTIMONIO: Sic est emendatum ex conciliis Eugenii II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur: „ pro „ conficiendis instrumentis ad testimonium „ non rogentur “. ET SI AUTEM: In concili-

liis ipsis, & Polycarpo legitur: „ si enim e- „ ventæ causæ aliquid viderint, &c. “

(δ) *Caput 7. distinct. 81. ita in eodem libro inscribitur*: Item *Eugenius Papa. Sacerdos, aut quisvis alius in ordine ecclesiastico provectus, si in eo scelere invenitur, quo abiiciendus comprobatur &c.* *In margine est*: Anselm. l. 5. in princ. *Imperfecta hæc sunt.*

[ε] *Ejusdem distinct. cap. 22. Si quispiam sacerdotum. in eodem libro hanc habet inscriptionem*: (Ex decreto Eugenii Papæ) *Palea. In margine hæc sunt*: Polyc. l. 4. tit. 31. ex Lucio. Anselm. l. 8. c. 9. ex pœnit. Romano. *In notis*: EX DECRETO: Hic canon in concilio Romano primum ab Eugenio secundo editus, & postea a Leone quarto etiam in concilio fuit repetitus, & citatur in decretalibus tit. de cohabit. cleric. . . . (deest, & mul.) Et in plerisque vetustis exemplaribus est sine nomine. ADMONITIONEM: In eod. canone sequitur: „ Metropolitanus, vel alterius Episcopi, „ aut ejus, cui subiacere videatur “. *Desideratur numerus canonis Romani; hoc est, c. 15. Inscriptio cap. 2. de cohab. cleric. est*: Ex decreto Eugenii Papæ. Si quispiam sacerdotum &c. *In margine est*: Cap. 3. cod. tit. in 1. compil.

stanus. A. Scriptura concilii recipienda est (α). B. *Caput XVIII. Leoni Papæ* adscribit Gratianus *a distinct.* LXXII, ut Anselmus *b. Eugenio Papæ* liber Cæsaraugustanus c. Pro illis, nisi ab ipso postularus, scribendum est, nisi ab alio postularus: ut in his tribus libris est, quamvis Anselmus habeat, postuletur pro postularus. Pars ejusdem capituli ommissa est, qua cavebatur, ut dimissoria litteræ universalis Pontificis, aut Imperialis, vel Metropolitanæ bulla roborentur. C. An etiam Metropolitanæ bulla utebantur? A. Sigillum arbitror significari a. Sed & Venetorum Dux bulla utitur plumbea in quibusdam litteris. Et Græci Imperatores χρυσόβαλλον appellabant d litteras eorum aurea bulla exornatas. Cetera poterunt alio die conferri. Noflis enim occupationes meas. B. Ita fiat [β].

a *Dist. 71.*
c. 1.
b *Anselm. lib. 6. c. 122.*
c *Cæs. lib. 4. c. 87.*

d *Vidend. Balsamo ad Photium, cum scholiis.*

DIALOGUS SECUNDUS.

De eadem re ex eodem Concilio Eugenii, & Leonis.

B. **C**UM a te heri discessimus, petebat C. a me, cur bullas existimarem dictas Pontificias litteras. Dixi ab illo sigillo, quod in singulis pendere solet. Sed cur sigillum id bulla diceretur, a te petendum esse. A. Nonne meministis bullam dici Romanis, quam pueri supra togam prætextam ferrent e collo pendentem, quod cordis, sive lunæ speciem obtineret, sive a Græca voce βαλλή, quæ consilium significat, sive a Latina bulla pro tumore, ut cum dicimus, homo bulla, aut cum in vestibus auream bullam, aut in aquæ ferventis spuma ebullire appellamus, bullas illas facere. C. Credo me apud Plutarchum, Festum, & Macrobius hoc ipsum legitse. Sed non suspicabar inde Pontificias litteras nomen sumpsisse. Nunc vocis illius abs te heri usurpatæ memor χρυσόβαλλον, facile inducor, ut credam illam fuisse originem bullarum Apostolicarum. B. In eandem ego sententiam accedo. A. Quid nobis reliqui est ex illis duo-

rum Pontificum conciliis? B. *Caput XIX. e Anacleto Papæ* adscribit Gratianus, *Lothario Imperatori* collectio legum Longobardicarum. A. Magnam tu varietatem narras. Sed quid in aliis verbis luci est? B. *Initio, Episcopi*, scribendum est, non *Episcopus*; & *actionem non actiones*: cetera levia sunt, ut *propriis suis actionibus* quod Gratianus habet, *pro suis actionibus* (γ). Quod sequitur *caput XX.* conjungi debuit a Gratiano: ut diceretur *Episcopus*, cur sacerdos advocatum non inveniret. Sed venio ad *caput XXI.* f quod ex *Romana synodo* appellat Gratianus, & evangelia, sive *εὐαγγέλιον* sol vendi sunt ei, qui invenerit, quamnam ea synodus fuerit. A. Vide C. quid Anselmus g, & liber Cæsaraugustanus h scripserint. C. *Leoni* adscribit Anselmus, in Cæsaraugustano inscriptio desideratur. B. Plura sunt in his conciliis, quam in tribus collectionibus. Anselmus tamen plura refert, quam ceteri: & liber Cæsaraugustanus Gratiano plenior est. Post illa verba, *pro sacro officio illius diocesis, sive dioceseos*, ut in conciliis est, additur, & *bonæ auctoritatis dimissoria*, sive, & *idoneos auctoritate dimissoria*. Et *bonæ auctoritatis dimissoria*, habet Anselmus: *dimissione*, Cæsaraugustanus. A. Prior scriptura placet magis, & *bonæ auctoritatis dimissoria*. B. Post verbum *commendare*, additur in utroque concilio: *ita ut ad placita, & ad justam reverentiam ipsius Episcopi obedienter sacerdos recurrat*. Eadem cum aliqua varietate sunt in Cæsaraugustano. Major varietas est apud Anselmum. Sed neutrius habendam rationem existimo. Illud addit Leo quartus: *Si vero superbia elevatus, vel alio quolibet modo, a propriis se subtrahere maluerit mandatis Episcopi, canonicis eum decernimus ultionibus subjacere*. C. Horum verborum pars est apud Anselmum. A. Ex his facile cognosces, quantum intersit ex fonte haurire, aut ex rivulis, & stagnis, ac lacubus (δ). B. *caput XXIII.* non ad Gratianum, sed ad veterem illam Bernardi Papiensis tui collectionem

e 5. 9. 3. c. ult. Longob. de advocat. lib. 2. tit. 47.

f 16. 9. 7. c. 33. Monasterium.

g Anselm. lib. 5. c. 73. h Cæs. lib. 8. c. 63.

(α) Quod ad caput 27. attinet, 12. 9. 1. Ejus in eodem libro Romano inscriptio est: Item ex synodo habitæ Romæ ab Eugenio Papa II. c. 16. Nulli Episcoporum liceat res mobiles, aut immobiles &c. In fine est, coarctatus existat.

[β] *Distinct. 72. cap. 1. hæc in eodem libro inscriptio est: Unde Leo Papa ait. Episcopus subjecto sibi sacerdoti, vel alii clerico, nisi ab ipso postularus &c. In margine est: Anselm. lib. 6. c. 122. Imperfecta hæc sunt. Vide lib. 1. dial. 16. add. 3. in fine.*

(γ) *Inscriptio cap. ult. 5. 9. 3. in editione Romana hæc est: Item Anacleto Papa. Quia episcopus &c. In notis hæc sunt: Hoc*

capitulum, quod ex Anacleto citatur, habetur in concilio Eugenii Papæ secundi tempore Ludovici, ac Lotharii Imperatorum habito c. 19. Quod etiam a Leone quarto est repetitum. Ex quo canone Lotharius lib. 2. legum Longobard. tit. de advocatis, & Vice-dominis, octavum capitulare composuit. In verbis nihil est mutatum.

(δ) *Capitis 33. Monasterium. 16. 9. 7. hæc in eodem libro inscriptio est: Item ex Romana synodo Eugenii II. & Leonis IV. c. 21. Nulla varietas notatur, præter ad vocem invito, al. invite, in margine Anselmi vero nomen non est adjectum.*

▲ De bullis actum a nobis in *hystor. jur. Eccles. num. 402.* & de bullariis *num. 398.* & seq. M.

a c. 2. de relig. dom. in 1. collect. c. 3. eod. tit. Greg. IX.

b Cap. lib. 2. c. 29. Ivo p. 17. c. ult. dec. Cas. lib. 7. c. 80.

c 16. q. 1. e. 62. Nulli. d Anf. lib. 6. c. 166. e Cas. lib. 4. c. 89.

nem primam Decretalium pertinet. Quod enim sub titulo de Religiosis domibus a ex decretis Eugenii Papæ refertur, hujus concilii est. A. Recita mihi concilii verba, sunt enim in nostris libris parum apte scripta. B. De xenodochiis & aliis similibus locis. Eugenius in titulo. De xenodochiis, prochorophiis, nosocomiis, & orphanotrophiis, eremocomiis, & monasteriis tam monachorum quam sanctimonialium. Leo quartus. C. Legi nuper in Juliani Epitome Novella VII. b horum nominum differentiam, illud solum eremocomiis illic non est. A. Fortasse geronocomiis scribi oportet, quod illic esse non dubito. B. Quid si hæc vox ad eremitas educandos referatur? A. Non recte composita videtur. Sed perge tu, & quod cœperas, refer. B. Capituli ipsius verba sunt hæc: Per sollicitudinem Episcoporum hæc, quorum dioceses existunt, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur: ut debiti panes atque curæ pertinentibus revertantur. In his ultimis verbis est aliqua varietas: dediti panes aquæ, est alicubi: debitis atque curæ revertantur, alibi omissa voce pertinentibus: recitantur pro revertantur, invenio etiam scriptum. Mihi reddantur non ineptum videretur. A. Ego vocem curæ in rogæ mutarem. C. Quid ea vox significat? A. Ita dicebatur, quod erogari solebat, ut ex Pontificali, & Anastasii historia cognovimus. Sic igitur lego: ut debiti panes, atque rogæ a pertinentibus reddantur, seu revertantur. B. Mihi id vehementer placet. Sequuntur Leonis verba: Qualiter Deo vacantes inopia, vel necessitatibus nullatenus occupentur: sed omni expulsa cura, purius in Dei servitio valeant mentibus permanere. A. Purioribus, pro purius mutandum censeo (x). B. Caput XXVI. refert Gratianus c, ut ex concilio Leonis Papæ. Quarti addit Anselmus d non male. A. In libro Casaraugustano e est: ex concilio Gregorii primi Papæ, ineptissime, sed varietatem audiamus. B. Superposita, pro supposita; prospector Tom. III.

(x) Hæc inscriptio est capituli tertii de relig. domib. Ex decretis Eugenii Papæ. De xenodochiis, & aliis &c. In margine est: Hoc reperi in 1. compilatione eod. tit. c. 2. & hic, non alibi. Fons omittitur.

[β] Ante caput 62. Nulli Episcoporum 16. quæst. 1. hæc verba sunt in libro Romano: Unde in concilio Leonis Papæ IV. cap. 26. statutum est. In margine hæc sunt: Polyc. l. 4. tit. 21. Anselm. l. 6. c. 166. Ad verba superposita in angariis, est in margine: in vulgatis erat SUPPOSITA & ad vocem prof-

A Glossæ quæ Isidoro adscribuntur. Rogæ Eleemosyna. Forte quia in pauperes erogatur. Pro missilibus etiam legitur vox, apud Landulphum Sagacem in Tiberio II. Duxit Anastasiam uxorem suam & coronavit eam Augustam & jactavit rogam multam. Pro donativo, honorario, stipendio etiam poni observavit Doctiss. Meursius in Glossar. voce Ρογα. Inde Rogalia, dies quibus Rogæ ab Imperatore & Patriarcha dabantur populo. Vide Balsamonem de incens. Patriarchæ die Cateches. lib. 7. juris Græco Romani, pag. 471. Vide late & docte de Rogæ Clariss. Vossium de vitiis Latini Sermon. lib. 3. cap. 45. non longe a Princip. M.

pro prospector: & pro illis, non illicitis exactionibus opprimantur, in eo concilio est: quam illicitis exactis dationibus opprimantur. C. Anselmus habet superposita, & prospector, cetera ut concilium. A. Vide librum Casaraugustanum. C. Convenit cum Anselmo una excepta voce: est enim illic; quam illicitis exactis, vel dationibus opprimantur. A. Vox, quam, pro magis quam, vel potius quam, posita esse videtur. B. Ita existimo: ut illud f: Bonum est sperare in Domino, quam sperare in Principibus: & alia sexcenta, quæ in emendationibus refert. Leonis verba sunt illa: Quia Dominus pascere, & docere nos docuit, & quæ sequuntur (β), Caput XXIX. ex decreto Eugenii Papæ refert Gratianus g; ex decretis ejusdem, liber Tarraconens. h capite XXVIII. addit Burchard. i cap. XXVI. Ivo k in excerptionibus. Omnes epitomen, non verba referunt, quæ ita initio concepta sunt: Fœminæ vero, quæ habitum religiosum, aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, cum essent viri potentes; deinceps viro sociari non permittantur: sed eligentes monasteria regulariter vivant, aut in domibus susceptum habitum caste observent, contra autem turpes inventæ providentia Episcopi emendentur. His Eugenii Minoris verbis addit alia Leo non contemnenda (γ). Caput XXXII. a Gratiano l referatur ex synodo habita ab Eugenio Papa. A. Eidem Eugenio adscribit partem ejusd. capituli liber Casaraug. m B. Pro illis verbis, qui inviti sine justa offensionis causa sunt intronissi, illic est, qui in monasterio inviti, & injuste sine ostensione sunt intronissi: aut ut alius liber habet, qui invite sine justa ostensionis crimine monasteriis sunt intronissi. A. Vide, quid in Casaraug. sit. C. Si qui sine ostensa crimine inviti in monasterium mittuntur. A. Sententia est in omnibus, illud tamen eligo, qui invite sine justa ostensionis crimine monasteriis sunt intronissi. Sed quid est, quod

picat, al. PERSPICAT. & ad vocem exactionibus al. EXACTIS DATIONIBUS.

(γ) In eodem libro inscriptio cap. 31. Mulieres obtentu. 27. q. 1. hæc est: Item ex decreto Eugenii Papæ secundi in concilio Romano c. 29. Et in margine est: Polyc. l. 4. tit. 35. Burch. l. 8. c. 54. Ivo p. 7. c. 72. Et in notis: In concilio, quod extat in bibliotheca Vaticana, hæc sunt ipsa decreti verba: „ Fœminæ vero &c. “ usque ad verbum observent, ut in dialogo.

f Psalm. 117. b.

g 27. q. 1. c. 31. Mulieres. h Tarrac. lib. 6. c. 232. i Burch. lib. 8. c. 54. k Ivo p. 7. c. 72. decr.

l 20. q. 1. c. 9. Sicut qui. m Cas. lib. 9. c. 111.

quod extremo capite dicitur: sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ continetur libro sexto? quis ille sextus Leonis liber est? B. Recte Contius notam addidit illis verbis, libro sexto: quæ nulla sunt in concilio Eugenii. Videtur autem Leonis mentio fieri: quia Leo capite XXVI. & XXVII. (ut in Corpore canonum est) ex epist. XC. ad Rusticum Narbon. Episcopum, cap. XII. & XIII. idem statuisset (x). Caput XXXIII. Clementi adscribit Gratianus, a quod a te credo esse relatum b. Quod dicitur, a laicorum loco, illic est, a laicorum, voce tertia omiſſa, & pro verbis extremis, sacra officia exercere, habet id concilium in margine, sacra officia celebrari. Adduntur postea a Leone quarto plura non inutilia. Hujus capitis mentio fit a Sigiberto historico, sed falso Leo V. appellatur auctor. In libro Casaraugust. c Eugenio Papæ aliis verbis eadem sententia ascribitur (B). Venio ad XXXIV. caput, quod inscribitur de scholiis reparandis pro studio litterarum. id Gratianus ex synodo Eugenii Papæ refert distinct. XXXVII. d Non recte Eugenio tertio Contius adscripsit, a quo nescio, an aliquid Gratianus acceperit. Ivo Carnotens. e ita inscripsit: Synodus Eugenii Papæ tempore Ludovici. Pro illis verbis: ab universis Episcopis, subjectisque plebibus, scriptum invenio in concilio, & apud Ivonem universis Episc. subjectisque plebibus voce AB omiſſa. At in Gratiani lib. Thomasio, universis Episcopis, subjectisque plebibus. A. Mutatio placet. B. Quod vero postea est: qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant: plenius est in his duobus conciliis: qui studia litterarum, liberaliumque artium, ac sancta habentes dogmata, assidue doceant. A. Hæc recipienda esse ostendunt, quæ sequuntur verba: Quia in his maxime divina manifestantur, atque declarantur mandata. Sed quid apud Ivonem est? C. Post vocem artium, tantum est, habentes dogmata doceant. B. Vide, quid Leo addiderit: Et si liberalium artium præceptores, in plebibus ut assoler, raro inveniuntur; tamen

[x] Gratiani verba sunt ante caput 9. Sicut qui. 20. q. 1. in eodem libro: Sic & illud intelligendum est, quod est statutum in synodo habita ab Eugenio Papa II. c. 32. In verbis nulla varietas notatur: Qui inviti sine justæ offensionis causa sunt intromissi. Et postea: sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ manifestissime continetur.

(B) De inscriptione cap. 30. Sacerdotum, de consecrat. dist. 2. scriptum est in dialogo 13. addit. 1.

[y] Caput 12. De quibusdam. dist. 37. in eodem libro ita inscribitur: Item ex synodo Eugenii Papæ secundi. In margine est: Ivo p. 4. c. 214. Anf. l. 7. c. 2. Polyc. l. 4. tit. 32. In notis: EUGENII: Apud Anselmum

divina scriptura magistri, & institutores ecclesiastici officii nullatenus desint &c. A. Hæc omitti non debuerunt (y). De ceteris cras, aut perendie videbimus.

DIALOGUS TERTIUS.

De eadem re.

A. **Q**Ua de re nunc inter vos agebatis? B. De tempore, quo hæc duo Eugenii & Leonis concilia habita sunt. A. Quid igitur certi est? Dixisti enim heri, Ivonem Carnotensem tempore Ludovici affirmasse habitam esse Eugenii synodum. Eum Ludovicum exillimo Pium cognomento esse dictum Caroli Magni filium. B. Ita est, ut existimas. Namque sub Leone tertio Pont. Max. Carolus moritur. Leoni Stephanus, Stephano Paschalis, Paschali Eugenius hic successus est. Et in ipso Eugenii concilio dicitur, anno XIII. Ludovici Augusti Indiæ. IV. mente Novembri haberi concilium. Sed & Lotharii filii novi Imperatoris mentio fit, annus omiſſus est. Si numeros Panvini sequamur; Christianæ salutis annus est DCCCXXVI. Pontificatus Eugenii Minoris annus tertius. A. Ex Indiæione videtur unus annus detrahendus. Leonis quarti synodus quo anno habita esse dicitur? B. Anno septimo Leonis, Lotharii vero, & Ludovici Imperatorum anno quinto, & tricesimo septimo, (quod ex alio loco sic intelligitur, ut vox quinto referatur ad Ludovicum, cetera ad Lotharium:) mense Decembri, Indiæione secunda. Panvini anno quarto Leonis, Lotharii vero anno XI. Christi DCCCL. synodum Romanam habitam esse scribit. A. Ex Indiæione, & anno VII. Pontificatus apparet annum fuisse DCCCLIII. Lotharii XV. C. Estne Ludovicus ejusdem Lotharii filius, qui eidem successisse dicitur, an Pius ille Lotharii pater? B. Apud Sigibertum invenio hunc Ludovicum Lotharii filium a Sergio Minore Pont. Max. Regem Longobardorum factum esse, eundemque postea Imperatorem fuisse appellatum.

citatur ex synodo habita Romæ in consist. Lateran. a Beato. ... In Polyc. eodem modo, & additur nomen Eugenii, ex quo etiam citat Ivo. Inventum vero est in synodo Eugenii Papæ II. & in synodo Leonis IV. quarum synodorum, ut alibi dictum est, exemplaria sunt in Vaticana bibliotheca. In indice etiam synodi a Gregorio VII. Romæ habita: talis cujusdam capitis hæc ponitur summa: „ Ut omnes Episcopi artes litterarum in „ suis ecclesiis doceri faciant “. In verbis nulla est varietas. Editum autem est: Idcirco in universis Episcopis, subjectisque plebibus. Et postea: Qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant.

a De conf.
d. 2. c. 30.
Sacerdotum.

b Dialog.
13.

c Casar.
lib. 8. c. 27.

d Dist. 37.
c. 11. De
Quibusdam.
e Ivo p.
4. c. 214.

tum. Idem anno Christi DCCCXLVII. anno VII. Lotharii decretum hujus concilii, de quo heri *a* locuti sumus, refert. A. Redeundum est tibi ad ea capita, quæ reliqua sunt. B. *Caput XXXV.* apud Ivonem, non apud Gratianum inveni cum hac inscriptione: *Ex synodo Eugenii Papæ tempore Ludovici, & Lotharii Augustorum Cap. XXXV.* in libro Cæsaraugustano *b* est: *ex synodo Eugenii Papæ cap. XXXII.* Imperfecte autem utrobique est. Omittuntur enim Leonis verba maxime necessaria. *Capitis XXXVI.* pars refertur a Gratiano, *c* ex *synodo Eugenii Papæ*, cui addunt hæc, *tempore Ludovici, & Lotharii*

a Ivo p. 11. c. 77. decr.

b Cæsar. lib. 8. c. 82.

c 27. q. 2. c. 22. Si vir, & uxor.

rii cap. XXXVI. Ivo d, & liber Cæsaraug. e Omisum est initio: *Nulli liceat, excepta causa fornicationis, adhibitam uxorem relinquere; & deinde aliam copulari, alioquin transgressorem priori convenit sociari conjugio.* C. An si fornicationis causa relinquatur, poterit aliam ducere? B. Minime gentium A. Sed exceptio illa ad priorem partem est referenda: ne quis uxorem relinquatur, ut in verbis Domini *f.* Extremo capite addebantur Leonis verba: *ut districta poenitentia coerceantur, qui religionis causa separari ex utriusque consensu, fidem fregerint (z).* *Caput XXXVIII.* refert Ivo *g,* ut *Zachariae*

d Ivo lib. 6. tit. 5. c. 2. pan. & p. 8. c. 127. decr. e Cæs. lib. 10. c. 98.

f Matt. 5.

g Ivo p. 9. c. 21. decr.

P 2

riae

(z) *Inscriptio capitis 23. Romanis, 27. q. 2. hæc est:* Item ex synodo Eugenii Papæ secundi in synodo Romana c. 36. Si vir, & uxor &c. *In margine est:* Sent. ibid. [*hoc est, Sent. 4. dist. 27.*] Ivo p. 8. c. 127.

Pann. l. 6. c. 76. *Numeri differentia oritur, quia a nobis non habetur ratio capitis Quod conditio, quod est Romanis 7. nobis inscriptio capitis septimi Quicumque.*

^a Oportet ut suæ hypothesi ancilletur Augustinus iterum, etiam cum detorsione hujus capitis & verborum Servatoris nostri, quæ nemo veterum aliter intellexit, quam licitum fuisse aliam ducere, si Uxor adulterio se polluisset. Sed tum Pontificum sanctionibus conjugium non erat in Sacramentum transmutatum, post illam metamorphosin id minime licuit. M. [45].

(45) Duo in hisce Mastrichtii versiculis solemnia habentur errata: alterum Juris, alterum Facti: in uno detorta fuisse Salvatoris verba contendit; quæ a veteribus ita intellecta propugnat, ut licitum aliam ducere, si uxor adulterio se polluisset, constanter existimaverint; & hic est error palmaris in facto. Alter peioris indolis est error Juris, cum Pontificum sanctionibus conjugium ad naturam Sacramenti elevatum fuisse, hæretica impietate, conclamiter. Quis autem sibi suadeat virum hunc in rebus Ecclesiasticis tam attritum latere potuisse, quam in veterum scriptis habemus de indissolubilitate Vinculi Matrimonialis traditionem? Athenagoras, & Justinus in Apologia pro Christianis ad Imperatorem, inter Dogmata Christiana ponunt, adulterium esse, si quis dimissam ab alio ducat. Clemens autem Alexandrinus circa finem Lib. 2. Stromatum postquam dixit a lege Divina prohibitum esse dimittere Uxorem, nisi propter fornicationem, statim subjungit: *Adulterium autem existimat* (Scriptura Divina) *conjugi Matrimonio, vivo altero ex separatis.* Hæc Clementis Alexandrini verba sunt peremptoria. Concilium Eliberitanum sæculi 4. Can. 9. ita definit: = Mulier, quæ ob viri adulterium alteri nupsit, non recipitur ad Communionem nisi post mortem prioris Mariti = ex quo datur intelligi illicitum eo temporis Matrimonium illud fuisse ab Ecclesia judicatum, etiam ex parte innocentis in causa adulterii. Sanctus pariter Hieronymus ejusdem sæculi Scriptor in Epist. ad Oceanum de Obitu Fabiolæ scripsit Fabiolam, dimisso viro non solum adultero, sed etiam omnibus flagitiis cooperto, alteri nupsisse; sed addit, id eam fecisse, quia ignorabat vigorem Evangelii: post mortem autem secundi mariti publicam poenitentiam sibi ab Episcopo impositam summa humilitate fecisse: Ex quo fit evidens ea ætate publicum crimen ab Ecclesia fuisse habitum, si quis vivente Coniuge ad alias nuptias causa etiam fornicationis transfret. Neque etenim Ecclesia nescire poterat, quæ ab Apostolo in Epistola ad Romanos cap. 7. v. 2. scripta sunt = Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, absoluta est a lege viri: igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro = Hæc Apostoli verba accurate perpendens S. Augustinus Lib. 2. de Adulterin. Coniugiis cap. 4. ita exclamare compulsus fuit = Hæc verba Apostoli toties

repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier esse incipit, nisi prioris esse desierit: esse autem desinit uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur; licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis = Hæc Augustini verba tam lucida sunt, tam perspicua, tam clara, ut mirum videatur profecto Mastrichtii ausum, quo asseruit a veterum nemine Salvatoris verba cap. 5. Matthæi v. 32. expressa, aliter intellecta, quam licitum fuisse aliam ducere, si uxor adulterio se polluisset.

Ad alterum quod spectat erratum juris: Mastrichtii erat tempus ostendere; quo Pontificum sanctionibus fuit conjugium transmutatum in Sacramentum; id summa cum diligentia Calvinus, Bezza, alique Reformatores indigitare conati sunt, sed frustra: cum potius a Catholicis hoc uno argumento convicti sint, atque concussi, quod in Dei Ecclesia, semper, ubique, & ab omnibus fuerit conjugium veluti Sacramentum a Christi institutione proveniens existimatum; Nulla extitit unquam de hoc dogmate Latinos inter & Græcos controversia, etsi a Latinis, variis de causis Græci aliquando per Schismaticam rebellionem defecerint. Utraque Ecclesia semper agnovit Christianorum Nuptias a Paganorum conjugii longe distingui, eo quod istæ in Catholica sint Sacramentum = In nostratum quippe nuptiis, aiebat S. Augustinus Lib. de Bono Coniug. Cap. 18. plus valet sanctitas Sacramenti quam fecunditas uteri = & cap. 24. ejusd. Lib. subjungit = Bonum nuptiarum per omnes gentes, atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti = & tandem Lib. de Fide, & operibus concludit S. Doctor cap. 7. = In Civitate Domini, in monte sancto ejus, hoc est in Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, sed etiam Sacramentum commendatur = Hæc cum semper extiterit Catholicæ Ecclesiæ doctrina, nec ullo modo possit hujus initium, nisi ab Apostolis derivari, merito ipsa Catholica Ecclesia in Tridentina Synodo coadunata sess. 24. Can. 1. anathematis fulmine negantes Matrimonium esse unum ex legis Evangelicæ Sacramentis a Christo institutis percussit, prostravit, confixit. W.

via Papæ verba: neque omnino fallitur; nam in synodo Romana Zachariæ, de qua alio die locuti sumus capite sexto pars eorundem verborum est. Quæ post hoc caput sequuntur, *Leonis quarti* tantum sunt capita quattuor, ex quibus nihil inuenio apud Gratianum. Postea dicitur acclamatum fuisse ab omnibus, & deinde Theodorum notarium, & scriniarium legisse depositionem Anastasii presbyteri Cardinalis tituli Sancti Marcelli hoc initio: *Imperantibus dominis piissimis perpetuis Augustis Lothario a Deo coronato pacifico, & magno Imperatore anno XXXVII. sed & Ludovico a Deo coronato ejus filio novo Imperatore anno quinto mense Decembrio die octava, Indictione secunda, in civitate nova, cuius vocabulum Leoniana est, intra ecclesiam, ubi corpus beatissimi Petri Apostolorum Principis conditum est: Leo Episcopus servus servorum Dei &c.* A. Hæc igitur est illa depositio, cujus mentio fit in Gregoriana collectione a titulo *de clericis non residentibus*, de qua pluribus verbis agit Bernardus Circa Papiensis in prima collectione, sed male *tertio Leoni* adscribatur, quod ad *quartum* pertinebat. B. Bernardi verba sunt: *Ex gestis Romanorum Pontificum. Leo tertius natione Romanus consilio Lotharii, & Ludovici Imperatorum sanctam, & venerandam LXVII. Episcoporum in ecclesia B. Petri synodum congregavit. In hac synodo Anastasius &c.* C. De numero Episcoporum ex Cæsaraugust. libro *b* dictum est,

a c. 2. de cler. non res. in 1. collect. Capud Gregor. 9.

b Cæsar. lib. 7. c. 61.

(2) *Hæc etiam est in Romano libro inscriptio cap. 2. de clericis non resident. Leo tertius. Ex gestis: & infra. In synod. Anastasius &c. In margine est: Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

(3) *Ante caput sextum Si Papa. distinct. 40. in Romana editione hæc inscriptio est: Item ex dictis Bonifacii martyris. Et in margine est: al. gestis pro dictis. Et Ivo p. 5. c. 23. In notis: DICTIS BONIFACII: Nau-*

A. Intelligit haud dubie Sigebertum, apud quem ad annos 816. & 823. reperiuntur, quæ heic notat Antonius Augustinus. Sed nihil mutare volumus. Ceterum quæstio, quam hic movet auctor de annis Lotharii, facile solvi potest, si recurramus ad originem imperatoris dignitatis ejusdem Lotharii. Nam ille in consortium imperii adscitus a patre est anno DCCCXVII. III. Kalendas Augusti, uti diximus in Notis ad Agobardum pag. 109. & pater ex actis divisionis imperii factæ a Ludovico, quæ apud nos extant. Itaque qui cepit imperare anno DCCCXVII. mense Julio, trigessimum septimum imperii annum agebat anno DCCCLIII. die octava Decembris, qua celebratum fuit Concilium a Leone quarto. Idem Concilium dicitur celebratum anno quinto imperii Ludovici filii Lotharii; quod verum est. Nam Ludovicus consors imperii factus a Lothario est anno DCCCXLIX. exeunte. Probatur illud ex Præcepto ejus pro monasterio Farfensi apud Duchesnium tomo III. pag. 667. quod datum est quinto Kalend. Junii anno XXIII. ejusdem Ludovici, Indictione quinta, id est, anno DCCCLXXII. Ibidem pag. 690. extat aliud ejusdem Præceptum datum III. Idus Junii anno imperii ejus XVIII. Indictione XIV. id est, anno DCCCLXVI. Denique in Chartulario monasterii Casauriensis leguntur acta quadam, in quibus continetur donum Hirmingardis Augustæ, quæ data dicuntur *anno septimo imperii Ludovici Imperatoris, mense Junio, Indictione quarta*, id est, anno DCCCLVI. Hinc ergo corrigas velim Chronicon Casauriense editum in tomo quinto Spicilegii Dacheriani pag. 364. ubi annus dominicæ incarnationis DCCCLIV. componitur cum anno tertio imperii Ludovici, XXXIV. Lotharii, & Indictione prima. Hæc omnia mendosa sunt. Melius in conventu Ticinensi ejusdem Ludovici apud Henricum Canisium tom. V. lectionis antiquæ, ubi annus DCCCLIV. dicitur esse annus sextus imperii Ludovici, nimirum inceptus, sed non exactus. Sed heic rursus Indictio quarta mutanda est in tertiam. Emendandum eodem modo est aliud ejusdem Ludovici Præceptum apud Duchesnium tom. III. pag. 666. quod datum dicitur Kalendis Decembris anno VIII. ejusdem Ludovici, Indictione VIII. Indictio enim octava non congruit cum anno octavo Ludovici. B.

fuisse LXVI. (2) Urbem Romam *Leonianam* dictam fuisse, nunc primum audio. B. Non tota urbs ita dicta est, sed ea pars, quæ ultra pontem, & molem Hadriani est, quæ Transiberina dicebatur, in qua Vaticanus mons fuit, nunc ædes sacra B. Petro & magna domus Pontificia consistit. Invenies ea de re multa in Pontificali volumine de vitis Pontificum: in quo etiam de hac depositione Anastasii in concilio LXVII. Episcoporum agitur. A. Quo pacto XXXVII. annus est Lotharii, & quintus Ludovici, cum Ludovicus Pius Lotharii pater Imperatoris nomen acceperit, & coronam a Stephano quarto anno DCCCXVI. ut Panvinius scribit, qui est XXXVII. a septimo anno Leonis IV. An eodem anno pater, & filius Imperium obtinuerunt? B. Segefredus a de Ludovico idem dicit, sed Paschalem ait Stephani successorum Lotharium imperatorem appellasse anno DCCCXXIII. quod si non eo anno, sed primo id gestum est a Paschali, minus laboremus. A. Malo huic concilio credere, quam ceteris scriptoribus. Habesne aliud sive ex hoc, sive ex alio libro veteri, quod ad Gratianum pertineat? B. *Ex Bonifacii martyris Archiepiscopi Moguntini epistulis* duo capita sunt apud Gratianum, quorum alterum inveni, alterum alibi quærendum est. Quod enim *distinct. XL. c. ex dictis Bonifacii martyris* inscribitur; & ab Ivone d, ex gestis *Bonifacii martyris Legati Romanæ ecclesiæ*, a nobis repertum non est (3). At quod est *distinctior.*

c Dist. 40. c. 6. Si Papa. d Ivo p. 5. c. 23. decr.

clerus gen. 26. testatur hoc fuisse dictum Bonifacii martyris. Verum Devidedit presbyter Cardinalis tit. Apostolorum in Eudoxia tempore Victoris Papæ III. libros quatuor de rebus ecclesiasticis composuit, qui in bibliotheca Vaticana servantur. Et lib. 1. c. 231. ex gestis (sic habent etiam multi Gratiani codices, & Ivo) Bonifacii martyris, & Archiepiscopi Moguntini sedis Apostolicæ legati, hæc sanctissimi illius viri de Romano Pon-

^a Dist. 56.
c. 10. Si
Gens.
^b Idem.
Ivo p. 8. c.
224. descr.

^c Capit.
lib. 7. c. 285.
in addit.

Etion. LVI. a ita inscriptum, *Bonifacius Martyr scribens Regi Anglorum*, & apud Ivo-
nem b, *Bonifacius Martyr Hiltribaldo Re-
gi Anglorum*; in bibliotheca Mich. Thoma-
sii invenimus in epistula integra Accheldo-
baldo Regi missa, cujus initium fuit, *Confi-
temur coram Deo*. Appellat autem se *Boni-
facium Archiepiscopum Legatum Germani-
cum*. A. Gratissimum est, quod dicis, tum
ob alia multa, tum quod inveneram nuper
partem ejus epistulae libro septimo *c* Capi-
tularium sine ulla inscriptione, & propter
mentionem Hispanicae cladis verba ex fontibus
ipsis accipere cupiebam. C. Quibus ver-
bis ea de re Bonifacius egit? Totam enim e-
pistulam perlegere aeo. B. Poteris id qui-
dem postea facere, cum commodum erit, est
enim lectu digna: sed longior est, & magnam
diei partem nobis auferret. Brevibus referam,
quod in ea continetur. Initio laudat Regem,
quod multa pauperibus largiatur; laudat et-
iam, quod furta, rapinas, perjuriam, & alias
iniquitates & crimina prohibeat: quodque vi-
duarum, & pauperum defensor sit, & pacis a-
mator. Acriter autem eum reprehendit, quod
uxorem non accipiat, cum minus caste vivat,
& sacrarum virginum violator esse credatur.
Tum addit ea, quae Ivo & Gratianus refe-
runt, ostendens, quid periculi ex malo Re-
gis exemplo ad populum perveniat; quod ex
Anglorum, & Hispanorum, & Burgundio-
num clade propter libidinem earum gentium
ostendit. In verbis non magna varietas est:
pro illis, *improperium nobis obiicitur*, illic
est, *improperium est*: & pro *nec bello, nec
in bello*: pro *Hispania* & *Provincia*; omissa
voce *ET*, *Hispania Provincia*: sic autem
fortasse non Galliae pars, quae Provincia di-
citur, accipietur: pro illis, *vindex talium*,
illic est, *judex omnipotens talium*. A. Ego,
vindex Omnipotens talium, scriberem. B. De-
nique pro illis, *per ignorantes legem Dei*,

id est, per Sarracenos: scriptum est, *per i-
gnorantiam legis Dei*, & *per Sarracenos*. A.
Quid apud Ivo-
nem sit, videamus. C. Ivo,
improperium est, habet, & *nec in bello*; re-
tinet tamen, & *Provincia*, atque voce *vin-
dex*, sive vocibus, *judex omnipotens*, caret:
ad extremum habet, *per ignorantiam legis
Dei per Sarracenos*. A. Capitularia confere-
mus. C. Contuli. *Et provincia*, solum habent,
cetera ut in ipsa Bonifacii epistula (x). A.
Habesne aliquid ex *Callisti minoris* concilio,
quod frequens fuisse traditur? B. Nihil
omnino legi. Immo multis capitibus, quibus
Callisti nomen Gratianus adscripsit, selecti
viri Romae eam notam addiderunt, qua o-
stenderent, nusquam esse reperta. A. Cras
volo, ut ex Anselmi Lucensis collectione id
concilium restituamus.

DIALOGUS QUARTUS.

De Callisti secundi Romana Synodo.

A. **T**Ria volumina ejus collectionis, quam
Anselmi Lucensis a appellamus,
ad manus meas pervenerunt sine nomine col-
lectoris. Primum ex Ludovici Gometii Epi-
scopi Sarnensis, cui ego Romae suffectus fui
sacri Palatii auditor, bibliotheca accepi: id-
que contuli cum alio exemplo. Nicolai Or-
maneti Episcopi Patavini. Tertium nuper ex
Mich. Thomassii Herdensis Episcopi libris na-
sus sum, quod exemplum recens est ex bi-
bliotheca Vaticana nuper, ut suspicor, excrit-
ptum. Duo illa volumina satis antiqua visa
sunt. In hoc igitur exemplo post ea, quae in
aliis libris leguntur, sunt quaedam in singulis
libris addita, ut mihi videtur, a posterioribus
scriptoribus, aut dominis ejus voluminis, sive
illius, a quo id sumptum est. In his sunt ca-
nones *Concilii Romani Callisti Minoris*, de
quibus hodie sumus dicturi. Aperi C. hunc
li-

Pontifice, ac sede Apostolica verba refert;
in quibus est hoc caput: & quidem ex an-
tecedentibus & sequentibus valde illustratur:
„ Sancta Romana Ecclesia privilegio. specia-
„ lis auctoritatis divinitus, & humanitus ca-
„ put omnium Ecclesiarum post Christum
„ Jesum effecta, secundum Antistitis, vel Re-
„ ctoris sui qualitatem & valitudinem, affi-
„ cit totius Christianitatis membra &c. “
In indice librorum est: „ Deusdedit Cardina-
„ lis collectio canonum, & libri quattuor
„ de rebus ecclesiasticis, ex Vaticana “.

(x) *Distinct. 56. cap. 10. in eodem libro ita
inscribitur*: Contra Bonifacius martyr scribens
Echeldebald. Regi Anglorum. Si gens Anglo-
rum, sicut &c. *In margine est*: Ivo p. 8. c. 224.
Verborum varietas nulla est in illis: sicut

aliis gentibus Hispaniae, & Provinciae, & Bur-
gundionum. *At in illis est*: donec judex o-
mnipotens talium &c. al. *VINDEX PRO JUDEX*.
Et ad illa verba: per ignorantes legem Dei,
id est, per Saracenos &c. *In margine est*: al.
ETIAM PRO ID EST. *Et in notis*: *PER IGNO-
RANTES*: In epistola B. Bonifacii martyris
[quae una cum multis aliis extat manuscri-
pta in codice saepe memorato bibliothecae Do-
minicanae] legitur: „ per ignorantiam legis
„ Dei; & per Saracenos &c. “ cum qua le-
ctione concordant aliquot vetusta Gratiani
exemplaria, & fere etiam Ivo. *In indice li-
brorum est*: Bonifacii martyris epistola ex
bibliotheca monasterii B. Mariae supra Mi-
nervam.

^a Vide supra *Prefationem Baluzii pag. 634. & histor. jur. Ecclesiasticae ibid. citat. num. 260. ubi de hoc
Anselmo actum. M.*

librum, & quære librum quartum extremum. B. Cur Romani selecti viri ex hoc libro emendationem Callisti capitum non fecerunt, præsertim cum ipse Thomasius, & Pet. Ciacconius ejus sodalis eodem libro fuerint usi? A. Cur id factum sit, plane ignoro. In causa tamen fuisse existimo, quod sine ulla inscriptione canonum verba posita sint, ipsaque canonum distinctio nulla sit, ut vestris oculis inspicere potestis. C. Qua igitur de causa hæc hujus concilii esse dicis? A. De singulorum capitum distinctio videamus. Simul enim & de scriptore ipso, sive canonum auctore cognoscemus. *Capitis primi* verba sunt: *Sanctorum patrum exempla sequentes*, & quæ sequuntur. Hæc Callisti Papæ verba esse Gratianus scribit *a* (α), *Capitis secundi* verba esse existimo: *Nullus in Præpositum* &c. quæ etiam Gratianus *b* eidem Callisto Papæ adscripsit. In verbis est aliqua varietas. Namque apud Anselmum mendose scriptum videtur: *Nullus & in præpositum, nullus in Archiepiscopum, nullus in Decanum, nullus in presbyter, vel diaconus*. A. prius apud Gratianum est: *Nullus in Præpositum, nullus in Archiepiscopum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi presbyter, vel diaconus*. Mihi tamen videntur tollenda esse ab hac Gratiani scriptura illa verba *nullus in Archiepiscopum*. Cur enim magis de Archiepiscopis quam de Episcopis id statuatur: aut cur Archiepiscopus post Præpositum scribatur, causa nulla est. B. In Anselmi verbis vocem *Archiepiscopum* ex compendio vocis *Archipresbyterum* confectam arbitror. Hæc de re agitur in synodo

a 1. g. 1.
o. 10. San-
ctorum.
b Dist. 60.
c. 2. Nullus.

[α] *Capitis decimi Sanctorum patrum*. 1. g. 1. hæc inscriptio est in Gregoriana editione: Item Calixtus Papa. In notis additur: Est Calixti secundi, qui paulo ante Gratianum vixit, & aliquot conciliis a se habitis contra Simoniam, & investituras ecclesiarum, quas Germanici Imperatores usurpaverant, multa decrevit, de quibus Abbas Urspergensis ab anno Domini 1118. in quo electus est Pontifex, usque ad annum 1124. accurate scribit. *Callisti II. omnia capita perfecte edita sunt. Et in toto volumine Gratiani, cum solum nomen est Pontificis, aut synodi, neque additur epistula, vel caput, signum est, fontes non fuisse repertos.*

[β] In eodem libro inscriptio cap. 2. distinct. 60. hæc est: Item Calixtus Papa. Nullus in præpositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi presby-

Innocentii Minoris cap. VIII. Illa autem verba, *nullus in Decanum, Urbani Minoris in concilio Charomontano* esse videntur. Hæc duo capita *Callisti minoris* videri notarunt selecti viri: *nihil enim*, inquit, *Callistus primus scripsit, & tertius Gratiano multo posterior fuit*. A. Callisti primi epistulas cur reiiciunt? B. Causam nullam accepi (β). A. *Capitis tertii* verba esse existimo: *A Presbyteris, diaconibus &c.* quod apud Gratianum non inveni. *Capitis quarti* initium est: *Præterea juxta beatissimi Papæ Stephani sanctionem a statuimus, ut laici &c.* Hoc quoque caput non inveni apud Gratianum, sed *Stephani Papæ* verba sunt *epist. II. cap. IX. & Eulalii Episcopi Syracusani in synodo tertia Romana* contra Symmachum, cujus verba posuit Gratianus *c* non semel, *Troslejanum concilium cap. III. Paschalis Minor. cap. II. vel IV. Capitulare Caroli, & aliorum lib. V. & VI. d Burchardus e, Ivo f, Deusdedit g, Anselmus h, & liber Cæsaraugustanus i, & Tarracon. k* (γ). Quod sequitur, *Sed secundum Apostolorum canones &c. ad caput XXXVIII. Apostolorum* refertur, quod in *septima synodo cap. XII.* insertum est. Id apud Gratianum *l* refertur quasi ex historia *Eusebii Episcopi Casariensis cap. XII.* ut aliquando diximus *m*. Illa autem verba, *Si quis ergo Principum &c. Callisti Papæ* esse, Gratianus *n* auctor est, eaque conscripsit post verba *Eulalii*, quem falso *Gelasium* appellat *Syracusanum*, de quibus nunc dicebamus. Sumptisse videtur hæc Callistus minor ex decretis *Paschalis minoris cap. V.* In verbis Gratiani, & Anselmi hoc in-

c Dist. 96.
c. 1. §. Eul-
lalius. &
16. q. 7. c.
24. Laicis.
d Cap. lib.
5. c. 249. &
lib. 6. c. 294.
e Burch.
lib. 15. c. 35.
f Ivo p. 16.
c. 36. decr.
g Deusd.
c. 4.
h Ansel. lib.
5. c. 10.
i Cas. l. 7.
c. 112.
k Tarrac.
lib. 1. c. 59.
l 12. q. 2.
c. 19.
m Dialog.
9. lib. 1.
n 16. q. 7.
c. 25. Si
quis.

ter, nullus in archidiaconum, nisi diaconus ordinetur.

(γ) *Gratianus distinct. 96. cap. 1. ita inscripsit, ut in libro Romano est*: Unde Symmachus Episcopus catholicæ ecclesiæ urbis Romæ synodo præsidens dixit. Bene quidem fraternitas vestra &c. *In margine est*: In synod. Rom. 3. sub Symmacho c. 1. & seq. *Inscriptio cap. 24. Laicis. 16. q. 7. est hæc*: Item ibidem (*hoc est, in synodo Romana tertia Symmachi Papæ*) Eulalius Episcopus Syracusanæ ecclesiæ dixit. *Et in margine est*: Et epist. 2. Stephani l. c. 9. & in decretis Paschalis II. manuscript. Polyc. l. 6. tit. 1. Deusdedit p. 4. *In notis*: FACULTATIBUS: Antea legebatur DIGNITATIBUS. Emendatum est ex originali (*ut sup. dist. 96.* Bene quidem) epistola Stephani primi, & decreto Paschalis II. manuscripto; quibus locis hoc idem repetitur.

A Canon est Concilii Lateranensis a Callisto secundo celebrati, in quo refertur decretum Stephani primi adversus laicos, ne ullam facultatem habeant disponendi de rebus ecclesiasticis. Idem decretum refertur etiam ab Hildeberto Cenomanensi in epistola 54. ad A. Episcopum Claromontensem scripta. Sed Alexander III. in epistola ad Archiepiscopum Upsellensem, quæ est XIX. in appendice Petri Cellensis, citare videtur ex synodo Symmachi Papæ. Tum consequenter adfert postremam clausulam istius canonis Lateranensis. B.

interest: quam *dominationem* Gratian. appellat, alter *donationem* vocat (α). *Quinti capituli* initium esse existimo: *Conjunctiones consanguineor. fieri prohibemus* &c. B. Hæc *Callisti primi* verba sunt in *epist. II. ad Episcopos Gallia*, Isidoro Mercatore teste, & aliis collectoribus Burchardo a, Ivone b, Anselmo c, & Gratiano d, & libro *Tarraconensi e*. A. Negasse viros selectos Romæ dicebas, quicquam Callistum primum scripsisse, fortasse quia Isidoro parum credendum putarent, cujus auctoritate illæ epistulæ fulcirentur. Quod si Callisti epistulas reitimus, hæc verba posterioris tantum sunt. Sed malo credere secundum Callistum a primo verba hujus capituli sumpsisse. B. Idem mihi videtur, præsertim cum eo tempore jam Isidori collectio recepta esse videretur. A. Inapte apud Gratianum est *prohibentur quare; quia has* &c. Melius in hoc canone, *prohibentur, quia eas*: & apud Isidorum *prohibentur, quando has*. Quod etiam Gratian. habet: *leges ergo divinæ*; & postea, *leges ergo sæculi*, quod etiam apud Isidorum est: melius hic noster scripsit: *leges enim divinæ*, & postea, *leges vero sæculi* (β). Venio nunc ad *seximum caput*, quod hujus *Callisti* esse negaverit nemo. *Ordinationes*, inquit, *quæ a Burdino hæresiarcha, postquam a Romana Ecclesia est damnatus, quæque & a pseudoepiscopis per eum postea ordinatæ sunt, nos esse irritas judicamus*. C. Quis hic *Burdinus* hæresiarcha fuit? A. Sic appellare solent Romani Pontifices eos, qui in schismate electi sunt, & se adversus veros Pontifices Episcopos Romanos, sive Papas vocari passi sunt. Hic *Burdinus Archiepiscopus* olim *Bracharenfis*, in schismate adversus Gelasium minorem factione Henrici IV. Imper. electus est, & cum prius *Mauritius Burdinus* diceretur, mox se *Gregorium VIII.* appellavit. Gelasio mortuo a Callisto captus, & quasi in triumpho in urbem ductus est. B. Non dubium est, quin hæc aut *Gelasii*, aut *Callisti*

sint. A. *Callisti* nomen vides superioribus capitibus additum. Sic etiam additur verbis *capituli septimi f. Nullus omnino Archidiaconus* &c. In verbis pene convenit cum Gratiano. Tantum pro *sicut a sanctis*, scribi debet, *sicut sanctis*: & pro *contra hoc, contra hæc* (γ). *Capite VIII.* de possessionibus Ecclesiæ Romanæ agitur. Quamobrem facile credis hoc fuisse Concilium Romæ habitum? *Capituli IX.* verba sunt: *A suis Episcopis excommunicatos, ab aliis Episcopis, Abbatibus & clericis in communionem recipi proculdubio prohibemus. Caput X.* apud Gratianum invenietis *Callisto* adscribi *distinct. LXII. g Nullus in Episcopum, nisi canonice electum consecret* &c. (δ) Alio die de ceteris agemus.

f 16. q. 7.
c. 11. Nullus.

g Dist. 62.
c. ult.

DIALOGUS QUINTUS.

De eadem re.

Licet ne paucis, antequam alia *Callisti* capita percurras? A. Et paucis, & multis licet. C. Cur hæc *Callisti* capita, ut Gratiani verbis confirmasti, non sic etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum collectorum locis confirmas? A. Si Burchardus, & Ivo, & ceteri antiquiores sunt: qui possunt *Callisti* verba referre? C. Apud Ivonem in extrema Panormia Innocentii minoris verba referuntur, qui *Callisto* posterior fuit. A. Negare possum Ivonis eum librum esse: sed malo hoc affirmare, additum esse concilium Innocentii Panormiæ, non esse partem ejus collectionis. Ostendere possum veterem librum, in quo neque id concilium, neque nomen Ivonis, neque Excerptionum præfatio continetur. Et in epistulis Ivonis ea præfatio temporibus Paschalis minoris scripta est. *Deus dedit* a Urbani secundi tempore scripsit, item *Anselmus Lucensis*, sive is, cujus collectionem habemus. In libris Cæsari-gustano & Tarracon. nihil scimus ex *Callisto*, & Innocentio sumptum esse. Itaque so-

(α) Hæc etiam inscriptio in eodem libro est cap. 25. Si quis principum. 16. q. 7. Item Calixtus Papa. In margine pro voce *dominationem*, est al. *donationem*: Et in notis: Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inventum. Habetur in decretis Paschalis II. manu scriptis c. 5. sed non est mutatum nomen Calixti: quia Pontifices isti, qui iisdem fere temporibus fuerunt (de *Callisto II.* & *Paschali* intellige) frequenter eadem decreta suorum antecessorum repetebant.

(β) Quod ad caput secundum attinet 35. q. 2. & 3. Ejus inscriptio in eodem libro est: Item Calixtus Papa epist. secunda ad Episcopos Gallia. *Conjunctiones consanguineor. fieri prohibete*: quando has &c. Leges

ergo divinæ &c. Leges. vero sæculi &c. In margine hæc sunt: Polyc. ibid. (hoc est, Polyc. l. 6. tit. 4.) Burch. l. 7. c. 1. Ivo p. 9. c. 22. Et vers. Nos vero. Simile in concilio Innocent. II. Et ad vocem Imperatorum, al. Imperator Romanorum.

(γ) Ante caput 11. Nullus omnino. 16. q. 7. hæc in eodem libro verba sunt: Item Calixtus Papa. In margine est, al. ex concilio Rothomagensi. In verbis nulla varietas. Sicut sanctis canonibus, editum est, & contra hoc facere.

(δ) Inscriptio cap. ult. dist. 62. in eodem libro est: Unde Calixtus PP. II. Nullus in Episcopum &c. In margine est: In Pontificali est mentio hujus decreti.

▲ Actum de eo in *Histor. jur. Eccles. num. 273. M.*

solus Gratianus utriusque Pontificis verba refert. C. His contentus sum. Redde cetera. A. Initium undecimi capituli ad bellum sacrum pertinet, quod tempore Urbani minoris inchoatum est: *Eis, inquit, qui ad Hierosolimam proficiscuntur &c. suorum peccatorum remissionem concedimus &c. sicut a domino nostro Papa Urbano statutum fuit.* Et postea non solum Hierosolymitani belli, sed etiam Hispanici facit mentionem. Habuit autem in Hispania Callistus fratrem Raimundum Comitem Alfonsi Regis generum, & alterius Alfonsi patrem, qui Imperator Hispaniæ appellatus est, a quo Reges omnes originem ducunt. B. Exitare librum audio Callisti a de miraculis B. Jacobi Apostoli, cujus sepulchrum is quæsitum in Hispaniam venit. C. Verba mihi recitare libet, si pateris, de Hispanico bello. A. Recita. C. *Eos autem, qui vel pro Hierosolymitano, vel pro Hispanico itinere cruce sibi in vestibus posuisse noscuntur &c.* A. Capituli XII. sententiam non potero vobis explicare. Verba sunt hæc: *Illam vero pravam defunctorum Porticanorum consuetudinem, quæ hætenus ibi fuit, ex fratrum nostrorum, & totius curiæ consilio, necnon & voluntate, atque consensu Præfecti removendam censemus &c. Fratres in-*

terpretor Cardinales, & Episcopos: curiam vero, curiam Romanam non clericorum, sed civium Romanorum, Præfectum autem, urbis Romæ Præfectum. Sic hoc fuisse concilium Romæ habitum comprobatur. Porticanos suspicor fuisse inepte dictos non a porticibus, sed a portu Ostiensi & aliis, qui portoria exigent. Consuetudo prava fuisse videtur, ut eis morientibus sine heredibus eorum bona diriperentur. Caput XIII. de induciis scriptum est, quas *treugas* B appellabant. *Si quis treugam diffregerit &c.* Eadem fere verba ab Innocentio secundo, & Alexandro tertio repetita sunt. Caput XIV. a Gratiano Callisto Papæ adscribit. Ejus initium est: *Sanctorum patrum canonibus consona sentientes, oblationes &c.* agitur autem de ecclesiis urbis Romæ: *sentientes* melius est, quam *fancientes*, ut apud Gratianum. Pro aut aliis, apud Anselmum est, *aut de aliis* (α). Capite XV. agitur de falsa moneta: *Quicumque monetam falsam se sciente fecerit &c.* Hoc apud Gratianum b non inveni. Caput XVI. invenio Callisto Papæ ab eodem adscribi: *Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolorum limina &c.* Hac de re quotannis interdicitur, Pro teloneorum & pedagiorum, est apud Anselmum, *teloneorum & pedaricorum* (β). Sic etiam caput

a 10. q.
1. c. 14. San-
ctorum.

b 24. q.
13. c. 23. Si
quis.

[α] Caput 14. Sanctorum patrum. 10. q. 1. in Romana editione ita inscribitur: Item Calixtus Papa secundus. In margine est: Polyc. l. 3. tit. 9. Et in notis: SECUNDUS: Ad ditum hoc est ex plerisque vetustis. Neque vero primus esse potest, cujus tempore nondum Pantheon vocabatur templum sanctæ Mariæ rotundæ. Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud B. Ma-

riæ, & omnibus Sanctis dicavit. Est autem editum, fancientes, & aut aliis, sine ulla varietate.

[β] Hæc in eodem libro inscriptio est cap. 23. Si quis Romipetas. 24. q. 3. Item Calixtus Papa. Ad illa verba, teloneorum, & pedagiorum. additum est in margine: al. pedaricorum.

A Non puto Antonium Augustinum ista referre tanquam crederet, sed ut referret simpliciter, quæ de Callisto feruntur opinione vulgi Hispanici. Constat enim narrationem illam falsam esse, Callistum vero nunquam fuisse in Hispania. Fuit tamen studiosissimus sancti Jacobi Compostellani, ut ait Baronius, & de eius miraculis volumen confecit. Is est ipse Callisti liber ab Antonio Augustino memoratus. Illius exemplar nos vidimus in veteri codice MS. bibliothecæ sancti Victoris Parisiensis, ex quo decerpere visum est elegantem jucundissimamque præfationem istam: *INCIPIT ARGUMENTUM BEATI CALIXTI PAPÆ de miraculis sancti Jacobi Apostoli. Summopere pretium est beati Jacobi miracula ad decus Domini nostri Jesu Christi scripturæ tradere & memoriæ eternaliter commendare. Dum enim sanctorum exempla a peritis narrantur, auditorum corda ad patriæ celestis dulcedinem & amorem pie excitantur. Quod ego animadvertens, barbaras terras perambulans, quedam ex his miraculis in Galetia, quedam etiam ultra tria maria, diversa scilicet in diversis locis scripta reperi, quedam in oris barbaris, quibus beatus Apostolus ea dignatus est operari, narrantibus illis qui ea viderunt vel audierunt magis didici, quedam propriis oculis vidi, quæ diligenter ad decus Domini & Apostoli litteris commendavi. Quæ quanto magis pulchra, tanto magis cariora. Nec quis putes me omnia quæ audivi de eodem miracula & exempla scripsisse, sed quæ verissimis assertionibus verissimorum hominum vera approbavi fuisse. Si enim omnia miracula, quæ de eodem in compluribus locis sub multorum narratione audivi, scriberem, magis deficeret manus studiumque pergamenum quam ejus exempla. Quapropter præcipimus, ut codex iste inter veridicos & autenticos codices deputetur, & in Ecclesiis & in rectoris diebus festis ejusdem Apostoli aliisque, si placet, legatur. Stimulabat Callistus Anglos ad peregrinationem Compostellanam, ut ex Willelmo Malmesburiensi docet Baronius. Contra Hildebertus Cenomanensis Episcopus in epistola LVIII. Comitem Andegavensem dehortabatur ab eo itinere capeffendo. Et omnino digna est epistola illa, quæ legatur ab hominibus sacrarum peregrinationum ardore succensis. B.*

Ibid. Liber hic fere totus extat in Vincentii Bellovacensis speculo Histor. lib. 26. cap. 30. ad 42. teste Vossio de Histor. Lat. lib. 2. c. 48. Extat quoque MS. in Catalogo Bibliothecæ Oxoniensis Jamesii, & ejusdem auctoris liber de translatione Jacobi Apostoli MS. Cantabrigiæ adservatur. M.

B Vox est Germanicæ originis Trewe denotat pacem, seu inducias; Vet. Vocab. Treuga est scriptio regalis præstita personis & rebus ad tempus discordia nondum finita: inde treugarius qui treugas facit inter aliquos, & treugarius ad treugam pertinens, treugare, securare, pacificare. Item habet glossa in c. l. extr. de treuga & pace. Testimonia plurima congeffit Vossius; de vitiis Latin. Sermon. lib. 2. cap. 18. Sunt inter Jurisconsultos, qui treugam longum, inducias breve tempus designare volunt. M.

a 16. q. 1. c. 10. Interdicimus.

put XVII. Gratianus a Callisto Papæ adscripsit: *Interdicimus & Abbatibus & monachis publicas pœnitentias dare &c.* etiam *Abbatibus* habet Gratianus, & *consecrationesque altarium.* Anselmus, *consecrationes altarium.* B. Hoc etiam *Callisti Minoris* esse videri, adscriptum a selectis viris inveni (x). A. *Caput XVIII.* non inveni: cujus initium est: *In parochialibus ecclesiis presbyteri per Episcopos constituentur &c.* Urbano tamen secundo adscribit Gratianus b illa verba: *Decimas & ecclesias a laicis &c.* qui addit vocem *monachi*, ea omissa, ad presbyteros refertur (β). Sic initium *capitis XIX.* non inveni: *Servitium, quod monasteria, aut eorum ecclesiæ, a tempore Gregorii Papæ septimi usque ad hoc tempus, Episcopis face-re, & nos concedimus.* Quæ sequuntur, *Urbano secundo* Gratianus c adscribit: *Possessiones ecclesiarum, & Episcoporum triennales &c. tricennales* tamen scribit [γ]. Sequitur *caput XX.* quod *Urbano Papæ* inscribitur apud Gratianum d *Paternarum traditionum exemplis communiti &c.* B. Vidi in quibusdam schedis *Urbano secundo* adscribi addito numero *capitis primi.* A. Fieri potest, ut idem ambo decreverint, ut Eugenius, & Leo, de quibus a te relatam est. Duæ illæ voces, *vel commissos*, neque in veteribus Gratiani libris, neque apud Anselmum sunt: ex scholiis, ut fit, addita sunt. B. Idem selectis viris placuisse, ut reuicerentur, inveni (δ). A. *Capitis XXI.* verba *Callisto Papæ* adscribit Pœnitentiale Romanum meum e & Gratianus f: *Presbyteris, diaconis, & subdiaconis, & monachis concubinas habere pœnitus interdicitur &c.* B. *Urbano secundo*
Tom. III.

b 16. q. 7. c. 39. Decimas.

c 16. q. 4. c. 1.

d 24. q. 3. c. 24. Paternarum.

e Pœnit. Rom. tit. 8. c. 8. f Dist. 27. c. 8. Presbyteris.

cap. II. adscripta sunt in Romanis schedis veteribus, quæ a Pariseto docto viro inventæ sunt. C. Anton. Contius *Callisti secundi* verba esse existimat, A. Illa verba Gratiani, & Pœnitent. sunt, seu *matrimonia contrahere*, apud Anselmum non inveni. Vox quoque *personas*, ab eodem omittitur [ε]. Initium *extremi capitis*, hoc est g, *Alienationes, quæ spiritualiter* [Specialiter malo] *per Ottonem, Guidonem, & Hieremiam, seu forte Philippum ubilibet de possessionibus Raven-natis Exarchatus factæ sunt, damnamus.* B. Suntne hæc nomina Archiepiscoporum Ravennæ? A. Id mihi incertum est. Quæ sequuntur, inveni apud Gratianum *Urbano Papæ* adscripta: *Generaliter autem omnium per intrusionem &c.* B. Hoc etiam *caput tertium* in illis schedis *Urbano minori* adscribitur: & sine nomine est in extremo hoc Anselmo Romano, in quo pro *Othone*, est *Attone*: & *specialiter*, pro *spiritualiter*. A. Gratianus scribit: *Alienationes omnium per intrusionem &c.* & mox *alienationes dico*: sed apud Anselmum non est vox *dico* utrobique. Ab illis verbis, *Illud etiam per omnia &c.* initium *capitis quarti* est in Anselmo extremo. In verbis nulla varietas est (ζ). Hæc de *Callisti* concilio dicere habui. Fuisse autem frequens apparet ex verbis *Pandulphi in Pontificali.* Illo anno DCCCCXCVII. Episcoporum, sive Abbatum numero Laterani concilium celebravit, in quo vir regali stirpe progenitus fere jam deperditam mundo pacem restituit. In chronicis additis Sigeberto id actum fuisse dicitur anno Christi MDXXIII. in quo pax inter regnum, & sacerdotium reformatur, & jus investitura-
rum

g 12. q. 2. c. 37. Alienationes.

Q

(x) Ante caput decimum *Interdicimus* etiam 16. q. 1. hæc in eodem libro inscriptio est: Item Calixtus Papa II. Pro voce ordinationes est in margine al. ordines.

[β] In eodem libro inscriptio cap. 39. Decimas. 16. q. 7. hæc est: Unde Urbanus Papa II. vox *monachi* retinetur sine ulla varietate.

[γ] *Capitis primi* 16. q. 4. inscriptio in eodem libro est: Quod Urbanus Papa II. prohibuit dicens. Possessiones ecclesiarum, & Episcoporum tricennales &c.

[δ] Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 24. Paternarum traditionum. 24. q. 3. Item Urbanus Papa. In notis: *CONVERSOS*: In codicibus impressis sequebatur, *VEL COMMISSOS*, quæ sunt expuncta, quia absunt a plerisque manuscriptis Gratiani exemplaribus & vetusto quodam codice: in quo quidem extremo & hic, & alii tres canones descripti sunt, tanquam fragmentum alicujus concilii.

[ε] *Inscriptio capitis octavi* Presbyteris. *distinct. 27. in Romano libro hæc est*: Item

Calixtus Papa II. In notis additur: Hic canon inventus est in cod. Vatic. Biblioth. in fragmento cujusdam concilii ab Urbano secundo habiti c. 2. ex eodem vero concilio sunt canones *ALIENATIONES. 12. q. 2. & PATER-NARUM. 24. q. 3.* Illa verba sine varietate edita sunt, seu *matrimonia contrahere. & personas &c.*

[ζ] Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput 37. *Alienationes. 12. q. 2.* Item Urbanus Papa. In notis hæc sunt: Post collectionem Anselmi in codice perantiquo habetur fragmentum cujusdam concilii Urbani secundi: in cujus initio hæc leguntur: „ *Alienationes, quæ specialiter per Ottonem, Guidonem, Hieremiam, seu forte Philippum ubilibet de possessionibus Raven-natis exarchatus factæ sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonicè electorum sub Episcopi nomine, vel Abbatis.... ecclesiæ suæ consecrandus est, alienationes quocumque modo factas, &c.* “ usque ad finem hujus capitis sine ulla varietate.

rent Episcopatum ab Imperatore exfestucatur. A. his enim verbis utitur. C. Festuca quid sit, scio: sed *exfestucari*, sputatilicum verbum videtur, ut illud apud Ciceronem. A. Finge *festucam* significare furcam, vel furcillam: & *exfestucari* esse furcillis expelli, vel translatione sumpta a paleis, vel festucis a tritico separatis, furcis adhibitis: *exfestucari* est festucas tolli. C. Nunc demum intelligo. A. Velim scire B. de octava synodo quid attuleris: habebam enim Romæ exemplum canonum sane mendosum. Neque ei auxilio fuit epitome conciliorum Toletani Archiepiscopi, quam secutus esse videtur Surius in editione conciliorum. In indice librorum Mich. Thomasi erat octava synodus Hadriani tempore CP. habita interprete Anastasio bibliothecario, hanc suspicor te attulisse. B. Ita est, ut dicis, sed & Græcum librum audio in Hispania esse, qui ad te deferat. C. Venisse accepi Græcum scriptorem hodie cum libris, is fortasse est. A. Omnes libros alio die adferamus, & Gratiani capita conferre poterimus. B. Ita fiet. Sed non solum de octava, sed etiam de nona synodo, quæ octava quoque dicitur, sub Joanne octavo, erit agendum. A. Recte admones.

DIALOGUS SEXTUS.

De duplici octava Synodo.

C. ET Græcos libros duorum conciliorum & Latinos attulimus. Sed prius velim scire abs te, cur utrumque *octavum* appelletur: *nonum* enim qui dicunt, quod po-

sterius est, ordinem temporum sequuntur. A. Tertiam opinionem omittis: sunt qui *Florentinum Concilium octavum* quoque generale vocent, illis duobus, ut opinor, rejectis. Qui vero Hadriani minoris pro Ignatio contra Photium concilium, ut a posteriori Joannis synodo abrogatum reliciunt, octavam generalem synodum hanc appellant. Illam tamen octavam fuisse, antequam ab hac improbareretur, negare non possunt. B. Qui Florentinum concilium octavum dicunt, quo pacto interpretantur verba professionis Romanorum Pontificum apud Ivonem *a*, & Gratianum *b* relata, & in concilio Constantiensi sessione XXXIX. *Sancta octo universalia concilia, primum Nicænum &c. octavum quoque CP. usque ad unum apicem immutitate servare profiteor*. A. Non video, quid dicere possint [x]. Sed major difficultas ex eisdem verbis nascitur, num de priore octavo sub Hadriano minore, an de posteriore sub Joanne, quod illud prius abrogat, intelligantur. C. Si utrumque concilium generale est, ex auctoritate Romani Pontificis habitum, & prius concilium a posteriore abrogatur, posterius solum obtineat, necesse est. A. In Græco libro nuper ex Italia ad me perlato multa continentur contra Photium a Romanis Pontificibus acta post utramque octavam synodum. Quæ me facile in eam sententiam trahunt, ut credam non confirmasse Joannem synodum a Legatis CP. habitam. B. Hoc ipsum testatur Joannes de priore synodo, non fuisse ab Hadriano confirmatam. A. Quid si hoc falsum est, & a Photio effectum B, ut in aliis fictis subscriptionibus & falsis le-

a Ivo lib. 2. tit. 11. c. 15. pan. & p. 4. c. 152. decr.
b Dist. 16. c. 8. Sancta.

(x) *De inscriptione capitis octavi Sancta. distinct. 16. scriptum est lib. 1. dial.*

20. *addit. 14.*

a Est deestire feudum vel alteri derogare, in alium transferre, a se abdicare aliquid, & alteri tradere. Vox a more investiendi in feudis, quod solebat festuca, vel Scipione fieri, inde infestucare est investire, exfestucare, adimere feudum, aut in alium transferre. Solemnem traditionem rei immobilis Frid. a Sande cap. 1. de *effestucatione*, dicit veteribus effestucationem fuisse. Ita quoque hoc loco jus investiturarum episcopatum *exfestucatur*, id est plene & solemniter abdicatur, & in alium transfertur. Otto Frisingens. lib. VII. Chron. cap. 34. *At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, ut Patriatus dignitatem exfestucarent, & presbiterum in dignitatem reciperent.* Adde Vossium de *vitiis Lat. Serm. lib. 4. cap. 7. M.*

b Iniqui sunt occidentales in Photium, eum defendit Montacutius, dixi aliquid in *Histor. juris Ecclesiast. num. 338. & seq. M. (46).*

[46] Si in censum iniquorum, qui Schismaticos atque flagitiosos redarguunt homines sunt, deducendi; utique Occidentales iniqui in Photium, quod dicantur necesse erit. Commendetur vir iste a Maffrichtio, suisque Reformatis Calvinistis, quoniam non minus isti quam ille unitatem Ecclesiæ proscindunt, atque in faciem Dei viventis, sub ejus exemplo maledicta evomere non erubescunt. Tanti viri ergo *πελαγειών* sibi Calvinistæ retineant; quoniam ab Ecclesiæ Christianæ Filiis tantundem improba Photii culpabuntur facinora, quantum de illius præclara mirantur doctrina. Photii impietatem igitur criminamur, quam nobis Nicolaus I. Romanus Pontifex in sua ad Adonem Viennensem Epistola apud Baronium ad Annum 863. num. 4. ita graphice depinxit: „ Photius, „ qui ex Schismaticorum, & se a Sanctæ Communio- „ nis participatione evertentium parte esse dignosci- „ tur; & ex sæculari administratione, atque mili-

„ tia, & ex foro subito tonsuratus a Gregorio Siracu- „ cusano dudum Episcopo in Synodo damnato, & „ ab Apostolica Sede convicto, Episcopus ordina- „ tus est; & vivente, ac superstite consecrate no- „ stro Ignatio Sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ „ Patriarcha, Sedem ipsius invasit, & Sponsam, „ quam a Christo Sponso immaculatam custodiendam „ velut amicus Sponsi acceperat, non per ostium, „ quod Christus est, sed aliunde ex adverso in ovi- „ le Dominicum more furis, atque latronis ingre- „ diens, ac sic violentus, rapax, ac sceleratus adul- „ ter irrupit Episcopos, qui ej tanquam a- „ dultero, & perversori communicare noluerunt, exi- „ lio relegavit & usque hodie Ecclesiam „ Dei diversis persecutionibus impugnare non desinit; „ itaut Fratrem, & Coepiscopum nostrum Ignatium „ Sanctissimum Patriarcham inauditis pœnis, & hosti- „ libus tormentis afficere non quiescat; & omnes „ quot-

legatis Patriarcharum a synodo vincitur? Huc accedit quod si totam eam synodum Hadriani reiicimus: quæ Photius contra Nicolaum Pontificem, & Ignatium Patriarcham egit, approbari videntur. Sunt igitur magis consentanea, & veri magis similia, ut quæ pro auctoritate Romanæ Ecclesiæ a prioribus Pontificibus non solum Nicolao, & Hadriano, sed & ante eos a Leone quarto, & Benedicto tertio contra Photium, & Gregorium Syracusanum Episcopum Photii consecratorem acta, & scripta sunt: eadem a Joanne VIII. Marino, Hadriano tertio, Stephano VI. & Formoso comprobata sint: quod Græce scriptum invenio verbis rescriptorum eorundem Pontificum allatis. Quibus adduntur Joannis noni litteræ ad Stylianum Neocæsariensem, qui cum multa contra Photium ad Stephanum VI. Pontificem scripsisset, postea mutare sententiam visus est aliis litteris ad hunc Joannem datis. In illis ad Stephanum missis ait, deceptos esse a Photio Paulum, & Eugenium Episcopos a Joanne VIII. missos ad Ignatium de Bulgarorum regione, quem cum mortuum invenissent, a Photio donis, ab Imperiis persuasi sunt, ut coram clero, & populo CP. dicerent, se missos esse contra Ignatium, & ut Photium absolvent. Postea Petrum ab eodem Pontifice missum esse, & hunc cum Paulo, & Eugenio, Photium receptum esse a sede Apostolica Romana, publice dixisse. B. Horum trium legatorum nomina inveni ab Ivone a, & Gratiano b esse relata. A. Querantur eorum verba. B. Ivonis verba sunt: *Ex actione V. synodi Constantinopolitane CCCLXXXIII. patrum sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus. Apocrisarii Papæ dixerunt: Hoc nequaquam apud nos habetur* &c. C. Eadem fere verba Gratianus refert. *Unde in quinta actione CP. civitatis synodo* &c. *Apocrisarii Papæ dixe-*

a Ivo p. 7. c. 149. decr.
b 7. q. 1. c. 45. Hoc nequaquam.

(x) Ante caput 45. Hoc nequaquam. 7. q. 1. hæc verba sunt in eodem libro: Unde in quinta actione Constantinopolitane synodi CCCLXXXIII. Patrum, sub Joanne Papa octavo, cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus Apocrisarii Papæ dixerunt. *In margine est.* Ivo p. 7. c. 149. *Et in notis:* IN QUINTA: Apud Ivonem p. 7. c. 149. pro indice hujus capituli leguntur hæc: „ Ex actione quintæ synodi „ Constantinop. CCCLXXXIII. patrum sub „ Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus „ Episcopus & Eugenius Ostiensis Episco-

„ quotquot pro veritate, & fide cum eo persistere „ præhenderit, quibus prævalet modis perdere „ impretermisse moliatur “. Hæc & his similia ad-

runt &c. A. In libro Cæsaraugust. c ita est: VI. synodi CP. CCCLXXXIII. patrum sub Joanne Papa VII. Apocrisarii Papæ dixerunt &c. Hæc mendosa sunt; neque enim hæc VI. synodus est, sed octava, vel nona habita ratione aliarum generalium aut quarta vel quinta habita loci ratione [x]. C. Non satis intelligo, cur eam quartam, vel quintam dicas. A. Fuere ante hanc generales septem, quæ vel a locis nomen habent, ut Nicæna, CP. Ephesina, Chalcedonensis, & quinta CP. iterum, & sexta item CP. tertium, & septima Nicæna posterior. Vides ante hanc tres Constantinopolitanas, quarta est, quam octavam sub Hadriano appellant, quinta hæc sub Joanne VIII. non VII. Quod si illa octava ut abrogata tollitur e medio, hæc erit octava generalis, & ratione loci quarta CP. C. Jam recte hæc mihi explanata sunt. Sed incidi in librum *Dominici Jacobatii de conciliis*, in quo referebat veterum canonistarum, sic enim dicere solet, opinionem fuisse nihil differre octo, an quattuor dicas fuisse generalia concilia. Et quod Gregorius d ait, sicut sancti evangelii quattuor libros, sic quattuor concilia suscipere, & venerari me fateor: quod repetit Gregorius VII. lib. VII. registri: & Ivo e, & Anselmus f, & Gratianus g, & alii h referunt. Et beatus Isidorus i ait, quattuor sunt venerabiles synodi, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quasi quattuor evangelia, vel totidem paradisi flumina. Hæc, inquit, verba non ad sola quattuor priora concilia pertinent, sed etiam ad quattuor posteriora. Octo enim esse generalia concilia fatentur ex verbis professionis Romani Pontificis, de quibus hodie dictum est. B. Quod pacto Gregorius, & Isidorus, qui sexta, septima, & octava synodo fuerunt priores, de his cogitare potuerunt? C. Ratione, & auctoritate moventur. Rationem adferunt, quod quattuor loca fuerint generalium conciliorum, in quibus quattuor locis octo genera-

c Cæs. l. 9. c. 62.

d Lib. 1. epist. 24. Registri.

e Ivo p. 4. c. 117. decr.

f Ans. lib. 6. c. 52.

g Dist. 15. c. 2.

h Cæs. lib. 1. c. 36.

Tarrac. lib. 1. c. 150.

i Isid. lib. 6. c. 16. etymol. Grat.

dist. e. c. 1.

Q 2

„ pus“. Initium vero ipsius capituli est: „ Apocrisarii Papæ dixerunt. Hoc nequaquam“. *In extremo hoc capite additur etiam in notis:* Hæc synodus sub Joanne octavo extat Græca in Vaticana bibliotheca. Cujus synodi tres tantum canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur: „ Synodus in templo sapientiarum habita sub Photio Patriarcha “. In secundo autem trium illorum capitulo habetur sententia hujus capituli. Visum autem est, ut omnia melius percipiantur, locum hunc Græce, & cum nova interpretatione esse adscribendum: *φώτιος ὁ πατριάρχης*, &c. id est, „ Photius Patriarcha dixit &c. “

versus Evangelica, Apostolica, atque Prophetica instituta patravit Photius; pro quibus non nisi ab Ecclesiæ inimicis laudari posse compertum est. W.

lia habita sunt: Nicæa, CP. Ephesus, & Chalcedon. Ut cum dicimus quattuor esse Patriarchas, CP. Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolym. nullam habemus rationem successionis personarum, quæ permultæ fuerunt. B. O plumbeum pugionem! Hac ratione generalia non erunt Lateranensia concilia, Lugdunensia, Viennense, Constantiense, Florentinum, Tridentinum: quod non eisdem locis habita fuerint, quibus illa quattuor prima (α). Dic de auctoritate. C. Utuntur auctoritate Innocentii tertii, a quæ utriusque vestrum maxima est: cujus verba a tam in tertia collectione, quam in Gregoriana inveniuntur: quos etiam libros reiicere non licet. A. Magnam tu quidem moves expectationem. Recita verba C. *Verum postulationi hujusm. videbatur concilii Constantinopolitani capitulum obviare, in quo statutum est: ut quicumque de Pontificali dignitate ad monach. vitam, & pœnitentiæ locum descenderit, nequaquam ulterius ad Pontificatum resurgat.* B. Hoc idem caput est concilii o-
 stavi sive noni, cujus verba referunt Ivo b, & Gratianus c, & Cæsaraug. liber d. Et vere Innoc. ait esse hoc concilii CP. capitulum.

a De re-
 sunt. c. 5.
 Post trans-
 lationem. in
 3. collect. &
 c. 11. e. tit.
 Greg. IX.

b Ivo d.
 p. 7. c. 149.
 c. 7. q. 1.
 c. 45. Hoc
 nequaquam.
 d. Cæs. d.
 lib. 9. c. 62.

[α] *Initium capitis primi distinct. 15. in eodem libro est: Canones generalium conciliorum (ut Isidorus ait lib. 6. etymolog. c. 16.) a tempore Constantini cœperunt &c. In margine est: Pann. l. 2. c. 104. Ante cap. 2. ead. distinct. hæc sunt: De quattuor vero conciliis scribit B. Gregorius ita dicens lib. 1. regesti epist. 24. „ Sicut sancti evangelii &c. “ In margine est: VERO, al. QUOQUE. In scholio capitis 8. Sancta octo. dist. 16. hæc sunt: SANCTA VIII. (mendose pro Sancta octo) hæc concilia dicuntur octo, quia octies sunt celebrata, ut hic dicuntur, & quattuor quia in quattuor locis celebrata,*

A Optime notat Antonius Augustinus falsum esse hoc loco Innocentium, qui crediderit canonem de quo heic agitur esse, Concilii Constantinopolitani primi, cum sit ex synodo, quam Photius habuit Constanti-
 nopoli. Vide lib. 5. [Marcæ] de concordia sacerdotii & imperii cap. 21. §. 12. B.

B Impia sane audacia, quam detestati sumus in Leone Papa in *histor. jur. Eccles. num. 246. pag. 277. & seqq. M. [47].*

(47) Impia profecto audacia est αἰσῆτις quod Pontificum Epistolæ, atque Conciliorum Decreta circa Ecclesiæ Disciplinam promulgata reddantur cum Evangelis æqualia. Siquidem Catholicorum nullus eo unquam devenit infantiæ, ut hoc ipsum propugnare sit ausus, quidquid Leoni IV. pro more suo impu-
 ter Mastriehius in Juris Ecclesiastici historia Num. 246. Verba Pontificis in Epistola ad Episcopos Britanniarum, per quæ tam aspere eum objurat Mastriehius, hæc sunt: „ Magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, Sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos Canonum nomine præ-
 titulantur (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus) non indifferenter recipere convincitur, nec catholicam, & apostolicam fidem, nec Sancta quattuor Evangelia utiliter, & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur “. Præceperat Summus Pontifex, ut in judiciis instituendis, nullus auderet sententiam dicere, nisi ex Canonibus & decretalibus inter Canones ab Ecclesia receptis; Sub-

C. Audi reliqua: *Unde contra dictum concilium, cum sit unum ex quattuor principalibus, quæ sicut quattuor evangelia ecclesia catholica veneratur, nullatenus videbatur eorum postulatio admittenda.* Vides hic Gregorii verba ad hoc posterius concil. referri. Audis hoc concilium, de cujus auctoritate dubitabamus, quasi unum ex quattuor evangelis esse venerandum. B. In rescriptis Pontificum multa sunt ex advocatorum allegationibus accepta: sic hoc fuit ab Innocentio scriptum, quod putaret illum verum dicere, qui abusus est illa veterum canonistarum tuorum opinione. Canones autem concilii Constant. primi non erant Latinis noti, ut Nicolaus ad Michaelem scribit. Licet in Corpore canonum inveniuntur. Unde facile impositum est huic Pontifici, ut crederet id caput esse ejus concilii, cum sciret esse alicujus CP. C. Ivo, & Gratian. aperte dicunt esse concilii CP. sub Joanne VIII. non sub Damaso (β). Hoc etiam confirmatur ex Græca synodo, & ex Nomocanone Joannis Zonaræ, & Theodori Balsamonis, & Alexii Aristeni: in quibus tres canones sunt hujus concilii, quod in templo sanctæ Sophiæ habitum esse dicitur.

ut supra distinct. prox. sicut. *Hæc censura carent.*

(β) *Hæc inscriptio est capitis undecimi Post translationem. de renuntiat. in editione Romana: Idem [Innoc. III.] Episcopo Faventin. in Archiepiscum Ravenn. electum. In margine est: Cap. 5. eod. tit. in 3. compilatione. In scholiis ad illa verba, cum sit unum ex quattuor principalibus. &c. Ex quattuor: Et sunt hæc scilicet Nicæanum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, & Chalcedonensem (scribe, Chalcedonense) 15. dist. sicut.*

jungit deinde quod si aliquis inveniretur suo præcepto refragans, aut Canones Ecclesiæ despiciens in discrimen æternæ salutis seipsum comitteret, nec fides, nec Sancta quattuor Evangelia, quamvis ea crederet, prodesse poterunt ad salutem, quia per inobedientiæ delictum fides inefficax est, & mortua. Hunc esse Summi Pontificis Leonis sensum ejus verba tam præclare demonstrant, ut in alterum sensum nisi maligno genio possint extorqueri. Sanctus vero Gregorius Magnus dum profitebatur in sua Epistola 24. Lib. 1. quæ a Grariano refertur Dist. 15. Cap. 2. quattuor Generalia Concilia, veluti quattuor Evangelia suscipere, & venerari, de solis fidei articulis in eis synodis adversus Hæresiarum declaratis intelligendus est, ut ex Epistolæ contextu revincitur; ceterum a Catholicis maximum agnosci discrimen, inter Scripturam Divinam, & Conciliorum definitiones perceptum est, ut videri potest apud Melchiorum Canum Lib. 5. de locis Theol. Cap. 5. W.

Illic etiam sunt XVII. *canones* alterius concilii CP. in templo beatorum Apostolorum habiti, quod ex prima, & secunda synodo dicunt. Credo propter duas quasdam synodos contra Ignatium habitas, quæ improbatæ sunt a Nicolao, & Hadriano minore, licet in posteriore interfuerint Rodoaldus, & Zacharias Legati Nicolai, quos ut prævaricatores Nicolaus in synodo Romana deposuit. Ex his XVII. *capitib.* nihil est apud Gratianum, quod sciam. Ex illis vero tribus primum caput vix ferendum est de Italis excommunicatis a Joanne Papa non recipiendis a Photio: item ut excommunicati a Photio non recipiantur a Joanne Papa, neque a Romana Ecclesia salvis privilegiis Romanæ Ecclesiæ, & ejus Pontificis. Alterum caput est id, de quo agitur, plenius apud Græcos scriptum, quam apud Latinos: *Et si antea, inquit, aliqui Episcopi in monach. habitum demissi, in Pontificali coacti sunt permanere, & id agentes contemnebantur: sancta synodus decernit hæc esse corrigenda juxta ecclesiasticam disciplinam. Statuit igitur, ut si quis Episcop. aut alius Antistes ad monach. vitam velit pervenire &c.* B. Quæ latini referunt non ex verbis canonis initio concepta esse videntur, sed ex *actione V.* & ex verbis Apocrifiariorum, sive Legatorum. A. Sic etiam est ante verba canonis in Græco libro. *Interrogante enim Photio Legatos Romanos ipsi respondent, quos non Apocrifarios sed ταποτηρητάς Græcus vocat liber: τὸ πρὸ ἡμῶν δὲ ἔστιν &c.* Nunc si placet, varietatem trium librorum Latinorum videamus. Pro voce *habeatur*, Ivo, & Cæsaraugustanus, *habeatur*, scribunt aptius. Græce est, *δὲ ἔστιν, ἃ δὲ σὺ ζῆται.* Quod Gratianus scribit, *ordine & habitu*; illi scribunt, *ordine*, aliis omissis: Græci *τάγματι*. Quod Gratianus, *ad monachorum*, addunt illi, *id est pœnitentium.* Græci, *τοῦ ἐν τῷ μετάνοιῶν.* Pro voce *vitam*, qua Latini utuntur, Græci *χώραν*, hoc est, *locum* scribunt: pro, *in episcopatum reverti*, Ivo, & Cæsaraug. habent, *ad Pontificatum reverti*, Græci, *τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκπύω διεξιέναι ἕξιναι.* Item *præcepit sancta synodus &c.* Hæc sunt ex canone secundo, ita scribenda: *Item præcepit &c.* ut Ivo, & Cæsaraugustanus norant. Quod Gratianus ait, *de Pontificali dignitate, habituque*, in Cæsaraugustano est, *de Pontificatu*, apud Ivonem, *de Pontificali dignitate*, aliis omissis. Græce est, *τὸ ἀρχιερατικὸν ἕξιόναι*. Pro illis, *& pœnitentiæ descenderit locum*, in Cæsaraugustano est, *descenderit*: apud Ivonem, *& ad pœnitentiæ descenderit locum.* Græci habent, *καὶ τὸ γὰρ μετάνοίας τόπον ἀναπληρώσαι.* Pro voce, *nequaquam*, habet Cæsaraugustanus *ne jam*, & Ivo, *nequaquam jam.* Græci *μηκέτι* & pro, *resurgat*, *ἀντιποιεῖσθαι.* Quod sequitur *Monachorum enim vita subjectionis habet verbum*: subobscurum efficit vox *verbum* pro *ratione* positum, quod

vox *λόγον* utrumque significet. Ivo *vitam* pro *vita*, non recte habet. In libro Cæsaraugustano hæc verba desiderantur. Illud Gratiani est: *Hoc ad pœnitentiam &c.* quæ Ivo non habet. Apud Græcos alia quoque sunt, ex quibus videtur hoc idem confirmari. Tertio can. anathema dicitur laico verberanti, aut capienti ex quacunque causa Episcopum. De capitibus octavæ synodi sub Hadriano cras agemus: quamvis ordine perturbato.

DIALOGUS SEPTIMUS.

De eadem Synodo Octava Hadriani.

B. **N**Olui te heri interpellare, sed hodie peto abs te, cur putes *Petrum Presbyterum* ante duos Episcopos legatos Joannis nominari; quorum alter Ostiensis est, cui datum est, ut pallio utatur, cum Pontificem Maximum consecrat. Nunc eum Decanum Cardinalium appellant, & princeps totius ordinis est. A. Quærendum etiam erit, cur postremus Ostiensis appelletur. Fortasse tunc Episcopi non dicebantur Cardinales, sed soli presbyteri & diaconi. Et si quis eorum Episcopus eligeretur, non amplius ex collegio Cardinalium erat, sed Episcopus Anconitanus puta, vel Bononiensis, vel alterius civitatis dicebatur. Et inter Episcopos ordo temporis servabatur. Quod dixi de Cardinalibus Episcopis electis, Innocentii tertii exemplo comprobatur, qui noluit Ravennatem Archiepiscopum fieri eum, qui tituli a S. Præcedis presbyter Cardinalis erat, ne ab Ecclesia Romana discederet. Sed videamus, quid in Græca synodo sit. In ea enim & Joannis litteræ sunt, & sæpius nomina horum Legatorum. C. De numero quoque Episcoporum velim scire, an Græca cum Latinis conveniant. B. In prima actione ante adventum Legatorum erant cum Photio & legato Hierosolymor. Patriarchæ CCCLXXVI. Episcopi, nisi a me erratum est. Possumus igitur fidem adhibere Latinis Ivoni & Gratiano, qui omnes CCCLXXXIII. numerant. In eadem actione Petrus presbyter Cardinalis prius, quam Paulus, & Eugenius nominatur. Is quoque prius ad Photium alloquitur nomine Joannis Pontificis. A. Heri dicebamus, hunc missum fuisse a Joanne ad Photium, illos duos ad Ignatium. Idem ostendunt Joannis litteræ, in quibus Eugenius ante Paulum nominatur. Sed in commonitorio dicitur: *Commonitorium fratribus Paulo, & Eugenio Episcopis, & Petro presbytero Cardinali missis* CP. Ita autem cetera scripta sunt, ut videantur omnes simul mitti. In actione quoque quinta Paulus, & Eugenius Episcopi ante Petrum presbyterum appellantur. Et in subscriptione concilii primus Paulus Episc. Anconitanus, postea Eugenius Episc. Ostiensis, postremus Petrus presbyter Cardinalis subscripserunt: omnes ut

a c. 3. de postul. prælat. in 3. col. lect. & apud Gregor. IX. incip. Bonæ mem.

Legati, sed non ut Cardinales. B. Quando hæc duo conveniunt, commonitorium Joannis, & subscriptio: malo his credere, quam Ivoni & Gratiano. A. *Canones octavæ synodi* sub Hadriano videamus. Et omissis aliis, de his, quæ apud Gratianum sunt, dicamus. *Caput XV.* quod in Græco libro desideratur, & a Gratiano a *sextæ synodi universalis* esse dicitur, in libro Cæsaraugustano b *septimæ synodi CCXL.* Patrum *actione X.* apud Anselmum c recte *octavæ synodo universali* adscribitur. C. De numero actionis, & Patrum convenit ne cum Græcis? A. In actione convenit: sed Stylianus, de quo heri diximus, centum & duos Patres fuisse scribit. Nos de varietate verborum videamus. Mendose est apud Gratianum *venerabilis synodus*, pro *universalis synodus*, quod alii habent. Pro *cimilia*, & *vasa sacrata*; quod etiam Anselmus habet; *cimilia*, id est, *vasa sacrata*, Cæsaraugustanus *civilia* pro *cimilia* est in quodam Anastasii libro non recte. Ego nihil muto, sed Græcis litteris scribo *κεμήλια*, aut Latinis, *cimelia*, unde *cimeliarchus* est, ut Demochares notat, qui *cimeliis*, vel thesauro ecclesiæ, aut Principis præest. Quod Gratianus ait, *pro redemptione captivorum*: alii habent plenius, *quæ accipiuntur in redemptionem captivorum*. Quod dicitur, *sed non tradere salaria ecclesiarum in emphitheotica pacta*, non facile intelligitur: nec pro non habent alii: *pauca* pro *pacta*, Cæsaraugustanus d mendose: *neophitæ ubi compacta*, Anastasii mendosus liber: *emphyteutica pacta*, Anselmus aptius. *Solaria* pro *salaria* scribendum puto. Sic enim scio appellari a Jurisconsultis e, quæ pro solo penduntur. Simile erratum esse quidam putant *cap. VII. de usufructu*, sed id incertius. B. Mihi vox *salaria* magis placet: sed postea eadem vox *salaria* bis est. A. Eadem ratione mutari poterit. Pro illis verbis, & *post pauca*, quæ habent etiam Anselmus, & Cæsaraugustanus, sunt alia in Anastasii libro non inutilia. *Omnem vero ecclesiasticarum rerum potestatem habentem, & has meliorare, ac dilatare, prout oportuerit, ecclesiastica loca, quæ per * redditus fiant, & insuper propriarum rerum dispositionem distribuere ac committ-*

*tere, seu conferre quibuscunque voluerit, & judicaverit, juxta propriam potestatem, ac dominatum. Quisquis autem apparuerit post hanc &c. Vox apparuerit a Gratiano est omissa, habent alii. Illud quod ineptum est, huic sanctæ sedi. Tollenda est vox sedi, quam solus Gratianus habet; item vox tentaverit quæ irrepsit pro illa apparuerit, de qua diximus. Pro divinarum rerum, scribi debet divinarum legum, ut omnes habent præter Gratianum. Pro cimiliorum & salariorum locorum, est apud Anselmum cimiliorum scilicet, & salariorum locorum: salarium pro salariorum habet liber Cæsaraugustanus, cetera ut Anselmus: sed pro scilicet liber Anastasii. Ego malo, cimeliorum, & solariorum, & locorum. De omnibus enim supra dictum fuerat. B. Idem fiet, si scripseris, cimeliorum scilicet, solariorum, & locorum. C. Vox locorum postea omissa est, ex quo fit, ut hic significare possit solaria locorum. A. Non magnopere repugno. Pro illis, Qui vero ceperit, aut emerit; alii habent, Qui vero emerit, aut perceperit; non male. Pro cimiliis, vel salariis, scribo cimeliis, vel solaris: & pro vel, est in Cæsaraugustano. In extremo capite desiderantur hæc verba ab Anselmo etiam, & Cæsaraugustano omissa: Si vero de propriis rebus aut de aliis quibusdam conventionibus; habeat id secundum propriam potestatem & voluntatem, omni vita sua, & post finem vitæ suæ dimittat, & conferat hoc quibuscunque voluerit, non tamen seculare diversorium fiat [α]. Nunc de capite XVII. videamus, quod etiam in Græco libro desideratur. Id Ivo f, & Gratianus g *Gelasio Papæ* adscribunt, Anselmus h recte *synodo octavæ universali*. In verbis non magna varietas est. Pro etiam sive a divæ, & sive a piæ, habet Anselmus: & sive a divæ, Anastasius, & Ivo. Pro præsulum eorum, ceteri habent, præsulum earum. Pro ac jussu præsulis, quod habent Ivo, & Gratianus: ac usu præsulis, Anastasius, & Anselmus. Quod Gratianus solus scribit, *Quisquis ergo clericorum vel secularium*: in aliis libris est, *Quisquis ergo secularium*. Post verbum restituerit, est in solo concilio Anastasio interprete, & reser-
vaverit (β). *Caput XXI.* (quod Græcis est XIII.*

a 12. q. 2.
c. 13. Apostolicos.
b Cæs. lib.
7. c. 74.
c Anf. lib.
6. c. 169.

d Vide
lib. 1. dial.
9. add. 8.

e c. 2. §.
Si quis nemine. D. ne
quid in loco.
& c. 15. D.
qui prior.

* Per
quæ. f.

f Ivo in e-
pist. 71. vel
30. ad De-
can. Belva-
cens.

g 16. q. 3.
c. 9. Placuit.
h Anf. lib.
4. c. 30.

[α] *Caput 13. Apostolicos. 12. q. 2. in eodem libro ita inscribitur: Item ex octava synodo universali, c. 15. In margine est: Anf. l. 6. c. 171. Et in notis: OCTAVA: Sic est emendatum ex Anselmo, cum antea legeretur sexta. Est autem canon decimus quintus synodi octavæ habitæ tempore Hadriani Papæ secundi contra Photium ex versione Anastasii bibliothecarii. VIDELICET PRO REDEMPTIONE: In concilio ipso, & apud Anselmum legitur, quæ accipiuntur in redemptionem captivorum. DECERNIMUS: In*

ipso canone sequuntur hæc: „ Omnem vero &c. „ ut in dialogo, præter voces, propriarum rerum, pro quibus sunt, proprium rerum. Ad illa, cimelia, & vasa sacrata, est in margine: *κεμήλια* Græce thesauri dicuntur, ope, specuniæ repositæ (scribe, opes, pecuniæ repositæ) instrumenta pretiosa, aurea vasa, clinodia: inde *cimeliarchus* C. de agric. & cens. l. Litibus. 20. *Vox salaria retineretur sine ulla varietate.*

[β] *Ante caput octavum Placuit huic. 16. q. 3. in eodem libro ita scriptum est: Unde Ge-*

Ge-

a Dist. 22.
c. ult.
b Anf. lib.
2. c. 72.
c. Deusd.
c. 3. divisio-
ne 4.

d Cef. lib.
7. c. 74.

XIII. non recte) Gratianus a post Anselmum b, & Deusdedit c octava synodo adscribunt; sed Anselmus omnia verba refert, Gratianus aliquot verba sumpta ex priore parte hujus capituli. Deusdedit alia quaedam ex posteriore cum hac inscriptione: *In synodo universali CCXL. patrum habita pro Ignatio Patriarcha, quæ quibusdam octava dicitur.* C. Convenit in numero patrum cum Casaraugustano d. A. Certiora poteris ex ipsa synodo cognoscere (α). Mihi enim canere receptum necesse est propter quasdam occupationes.

DIALOGUS OCTAVUS.

De eadem re, & de falsa Inscriptione quorundam capitum Gratiani ex octava, & nona Synodo inscriptorum.

A. N Umerasti centum Episcoporum nomina octavae synodi? C. Actionis decimæ numeravi Archiepiscopos LV. Episcopos XLIV. præter Ignatium Patriarcham, & Legatos Romanos, & aliorum Patriarcharum Legatos, subscriptionum par numerus est. Græci in additis ad VIII. synodum hos centum & duos fuisse referunt: in synodo Nicolai contra Photium, & Radualdum, & Zachariam, CLXX. interfuisse, in synodo Hadriani contra Photium CXX. In libro Deusdedit Cardinalis ita scriptum est capite primo: Ex VII. synodo universali habita a quinque Patriarchis cum CCCL. patribus sub primo Hadriano Pontifice Romano e. *Omnis electio Episcopi &c.* quod sumptum est ex cap. III. septimæ synodi (β). Mox sequitur: *Ex VIII. synodo item universali habita item a quinque Patriarchis cum patribus CCXL. sub primo Nicolao Pontifice. Promotiones, & consecrationes f Episcoporum. &c.* ut cap. XXII. hujus synodi, de qua agimus. Utriusque capituli verba refert liber Tarraconensis g. A. Certiora mihi videntur, quæ ex subscriptionibus retulisti, & ex errore notarum facile pro CXI. scriptum est CCXL. fient autem CXI. si legatorum habeas rationem. Sed nos venia-

e Dist. 63.
c. 2. Omnis.

f Dist. c.
a. 2.

g Tarrac.
lib. 1. c. 46.
c. 47.

Gelasius Papa ait. *In margine hæc sunt: In synodo octava sub Hadriano, secundo capite decimo octavo. Et: Polyc. lib. 3. tit. 12. Anselm. lib. 4. cap. 20. Ad illa: & præfulum eorum, abest ab orig. additur in margine [vox eorum, ut puto.] In notis additur: Quod hic tribuitur Gelasio, habetur in synodo octava habita ab Hadriano II. cap. 18. & ex ea citatur apud Anselm. & Polycarp. Sed manuscripti codices Gratiani concordant cum vulgatis. SÆCULARIUM: In vulgatis legebatur: „ Quisquis ergo clericorum, vel „ sæcularium “. Sed absunt illæ duæ voces, CLERICORUM, VEL, ab aliquot vetustis, & ab ipso concilio manuscripto. In concilio impres-*

mus ad caput ipsum XXII. cuius tu mentionem fecisti. Id Gratianus h bis posuit, ut de ejus diligentia cognoscatis dist. LXIII. cap. I. & II. Namque Hadriano Papæ adscripsit illa verba: *Nullus laicorum, Principum &c.* Item illa: *Quisquis sæcularium Principum &c.* Mox addit: *Item ex octava synodo. Hadrianus Papa secundus, quod Nicolaus prædecessor ejus disposuerat, missos suos, Donatum scilicet Ostiensem Episcopum, & Stephanum Nepefinum Episcopum (sic enim mutandum esse diximus) & Marinum diaconum S. R. E. ad Basilium Imperatorem i, & ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos Constantinopolim direxit, Cum quibus & Anastasius bibliothecarius Romanæ sedis utriusque linguæ Græcæ & Latinæ peritus perrexit.* B. Idem Anastasius in præfatione ejusdem synodi ad Hadrianum ait, se missum fuisse a Ludovico Imperatore, cum eadem celebraretur synodus. A. Reliqua persequamur: *Et synodo congregata, quam octavam universalem synodum illuc convenientes appellaverunt, exortum schisma de Ignatii depositione, & Photii ordinatione sedaverunt, Photium anathematizantes, & Ignatium restituentes, in qua sic statutum est. Consecrationes, & promotiones Episcoporum &c.* Photium autem, non Fortinum scribendum esse aperta res est: quamvis in eodem nomine errent aliquot historici. C. Unde hanc historiam didicit Gratianus? A. Res mihi incerta est. Sed videamus, an meliora dicant Ivo, & Anselmus, & alii collectores. C. In Papormia Ivonis k ita scriptum est: *Ex canone Apostol. VIII. synodus cap. XI. Promotiones & consecrationes &c.* B. Cur hic de Apostolorum canone dicitur? A. In margine libri aliquis addiderat, *Apostolor. cap. XXX. cuius verba refert VII. synodus, non octava.* C. Idem Ivo in excerptionibus sic ait: *Octava synodus cap. XI. Promotiones &c.* Anselmus scribit l: *Hadrianus Papa universali octavae synodo præsidens dixit: Promotiones, & consecrationes &c.* B. Quasi vero hæc præsentè Hadriano constituta sint. C. Non meliora sunt, quæ Deusdedit, & liber Tar-

h c. 1. &
2. c. d.

i Lib. 1.
dial. 4.

k Ivo lib.
3. tit. 2. c. 1.
pan. c. p. 5.
c. 122. decr.

l Anf. lib.
6. c. 20.

so legitur: „ Qui contra fecerit, ut facile- „ gus judicetur, & donec talia privilegia &c. “

(α) *Distinct. 22. capituli ult. inscriptio est in eodem libro: Unde in VIII. synodo habita sub Hadriano Papa II. can. 21. Diffinimus neminem &c. In margine est: Deusdedit p. 3. Anselm. l. 2. c. 72. Dictum est lib. 1. dial. 9. addit. 6.*

(β) *In Gregoriana editione inscriptio cap. 7. distinct. 63. est: Item ex septima synodo, quæ est secunda Nicæna 350. Episcoporum c. 3. Omnis electio Episcopi. De eodem capite scriptum est libro 1. dialog. 9. addit. 10.*

Tarraconensis referunt, sub *Nicolao primo* hanc synodum habitam esse, ut antea diximus. A. Vide *Cæsaraugustanum a. C. In octava synodo cap. XL. Promotiones & consecrationes &c.* A. Videtis, opinor, horum omnium negligentiam, qui neque fontes perquirunt, neque temporum historiam scire cupiunt, neque de auctoritate librorum laborant; sed eis omnia pro oraculo sunt, quasi ea ut Moses, duabus tabulis exarata Dei digito perceperint (x). C. Suntne alia ex hac synodo apud Gratianum? A. Falsæ inscriptiones permultæ sunt, de quibus certiora B. noster dicet. Scio enim quædam selectos illos viros Romæ invenisse in *regulis brevioribus Basilii*. B. Apud *Isidorum* quædam etiam invenerunt, nonnulla incerta relicta sunt, quæ *septimæ, octavæ, aut nonæ synodo* Gratianus adscripsit. Initium sumamus a capite *XXII. distinctionis LIV. b. octavæ synodo* inscripto. Sunt enim verba ejus capituli ab *Isidoro* sumpta in *regula monachorum cap. XVIII. de familiari vita*. Ex quo mutandum est,

a *Cæs. lib.*
3. c. 63.

b *Dist.*
54. c. 22.
Abbati.

(x) *Ejusdem distinct. 63. capituli I. & 2. inscriptiones retulimus dialogo 4. addit. I. lib. I.*

[β] *Capituli 22. distinct. 54. hæc in eodem libro Romano inscriptio est: Probatum auctoritate octavæ synodi, in qua sic statutum legitur. Abbati, vel monacho monasterii servum non licebit &c. dare non potest &c. In margine est: Isidorus Hispal. in reg. monach. de famil. vita. Et in notis, post alia: Caput autem, quod nunc a Gratiano citatur, alibi repertum non est, quam apud Isidorum Hispalens. in reg. monach. c. de famil. vita. Et vers. Unde in alio capitulo præfate constitutionis hæc ratio redditur. Injustum est enim &c. additur in notis: INJUSTUM: Infra 17. q. 4. c. IN VENDITIONIBUS. vers. INJUSTUM. hoc ipsum citatur ex concilio Agathensi, ubi etiam extat c. 56.*

(γ) *Hæc est in eodem libro inscriptio cap. 26. In omnibus. dist. 81. Item ex VII. synodo. In notis est: Caput hoc etiam in aliquot manuscriptis citatur ex septima synodo, in cujus sane postremo capite aliqua huc spectantia habentur. Ceterum in plerisque citatur ex octava: & sententia videtur sumpta ex c. 83. Asceticorum B. Basilii, cujus regulas sub nomine octavæ synodi sæpe citari alibi notatum est.*

(δ) *Ante caput quartum Alienus fit. distinct. 90. in eodem libro hæc verba sunt: Item ex octava synodo. Et in margine est: Burch. l. 10. c. 52. & 54. Ivo p. 13. cap. 55. & 53. ex Conc. Moguntino. In notis additur: In libello B. Basilii de institutis monachor. Rufino interprete [qui nuper Colonia cum regula B. Benedicti est impressus] c. 42. in ultima responsione habetur prima pars hujus capituli, usque ad verb. ABICIA TUR.*

pro non licebit, non licet: & pro dare non potest, dare non debet (β). *Distinct. XXCI. c. caput XXVI. ex septima synodo* inscribitur: sed in incertis ponendum est, quamvis capite extremo ejusdem synodi sint quædam verba apta rei, de qua agitur [γ]. *Distinct. XC. d. caput IV. & V. ex octava synodo* sunt apud Gratianum, sed ex concilio Moguntino est caput IV. apud Burchardum e & Ivonem f, & in Pœnitentiæ Romano g: & caput V. ex concilio Agathensi, & ex eodem Moguntino apud eisdem: tamen incerta etiam hæc duo capita relinquuntur [δ]. *Causæ primæ caput nonum ex octava synodo* est apud Gratianum h, melius apud Anselmum i, & Deusdedit cap. II. ex ultima epistola synodi septimæ; apud Ivonem k est, ex cap. XX. synodi VII. & ex VII. synodo apud eundem Gratianum l. In libro *Cæsaraugustano m* ut apud Ivonem. Videnda *Tarasii CP. epistula ad Hadrianum Papam contra Simoniacos*, quæ in Græco libro est post VII. synodum (t). A. Non magnum errata:

QUI MURMURANS: *Ejusd. libelli cap. 50. penultima interrogatio sic habet: „ Si vero „ etiam &c. „ Juxta mensuram: Hæc pars non habetur in eo Basilii loco. Apud Burchard. vero, & Ivonem (a quibus citatur ex Concilio Moguntino) sic legitur: „ juxta mensuram, opusque peccati, quia in „ hoc sententia, &c. „ Capituli quinti ejusd. dist. inscriptio est: Item ex eodem. Si quis monachus contentiones &c. In margine additur: abest a multis exempl. [quod ad vocem monachus refertur]. Est etiam in margine: In regula Isidori c. 17. Burch. l. 10. c. 62. Ivo p. 13. c. 63. Et vers. Qui contentiosus. additur in margine: In l. sententiar. Patrum c. 96. EX STATUTIS SENIORUM. Burch. l. 10. c. 53. Ivo p. 13. c. 54. In notis hæc sunt: SI QUIS MONACHUS: Hanc priorem partem Burchardus, & Ivo. citant ex concilio Agathensi, in quo etiam habetur ex codice libror. sexdecim lib. 5. c. 22. abest autem fere ubique etiam in multis Gratiani exemplarib. vox MONACHUS. TAM DIU: Apud Burchardum, & Ivonem (qui citant hanc partem posteriorem ex Moguntino, habetur autem in libro sententiar. Patrum, c. 96. EX STATUTIS SENIORUM) legitur „ ita pœnitent, qualiter culpæ qualitas extat “.*

(e) *Inscriptio capituli noni* Qui per pecunias. I. q. 1. in eodem libro hæc est: Item ex octava synodo. In margine est: Novella 6. c. 1. & Nov. 123. c. 3. apud Julian. Antecessorem. Anselm. l. 6. c. 7. Ivo p. 5. c. 121. Et in notis: OCTAVA: In aliquot vetustis exemplarib. caput hoc citatur ex septima synodo, in qua capitulo quinto. refertur canon trigessimus Apostol. ad hanc rem faciens. In epistola autem Tarasii ad Hadrianum Papam (quæ in exemplaribus bibliothecæ Vaticanæ, & a-

c *Dist. 81.*
c. 26. In omnibus.

d *Dist. 90.*
c. 4. Alienus. & c. 5.

Si quis.

e *Burch.*
lib. 10. c. 52.

f *Ivo p.*
13. c. 53. 54.

g *55. & 63.*
decr.

h *Pœnit.*
tit. 6. c. 9.

i *10.*
h 1. q. 1. c. 9. Qui per pecuniam.

k *i Anselm. lib.*
6. c. 80.

l *Ivo p.*
5. c. 121
decr.

m *1. q. 7.*
c. 2. §. Sed quoniam.
m *Cæsar.*
lib. 4. c. 9.

raturum esset, si quod ex VII. synodo erat, aut ei conjunctum, VIII. synodi esse diceretur. B. Non satis certus sum, an eadem illic verba sint [α]. Illud *Paleæ* caput *extremæ a causæ quintæ*, quod etiam ex *octava synodo* inscribitur, nusquam repertum est. Inveni tamen *Paleæ* non esse adscriptum, & vidend. *Isidor. in reg. monachor. cap. XVII. (β)*. Quod vero eidem *octavæ synodo*, & *Isidoro* adscribit *Gratianus causæ XI. b. ex dictis Tom. III.*

a 5. q. 6.
c. 7. Si quis.
b 11. q.
3. c. 28. Si
quis. & c.
18. Cum
excommu-
nicato. in
fine.

Isidori Burchardus c, & Ivo d esse scribunt. Non dissimilis sententia existat apud *Isidorum in monachor. regula cap. XVII. de excommunicatis*, & apud *Benedicti regulam cap. XXVI.* cujus verba referunt Ivo e, & liber *Cæsaraugustanus f (γ)*. Certius est, quod in *eadem causâ* ex *octava synodo* esse dicitur g, *Isidori esse lib. III. cap. LIX. de summo bono*. Ut quod ei proximum est *Gregorio* adscriptum, ex *eodem libro Isidori est capi-*

c Burch.
lib. 11. c. 32.
d Ivo p.
14. c. 96.
decr.
e Idem d.
p. 14. c. 24.
f Cæs. lib.
14. c. 39.
g 11. q. 3.
c. 77. Non
solum. &
c. 78. Quat-
tuor.

& aliis est in fine ipsius septimæ synodi) refertur canon 22. synodi, quæ in Trullo his verbis: „Eos, qui per pecunias ordinati sunt, „sive Episcopi, sive quicumque Clerici, & „non secundum probationem, & vitæ optionem, deponi præcipimus: sed & illos, qui „hos ordinasse noscuntur“. Extat etiam hæc de re epistola Basilii ad Episcopos sibi subiectos.

(α) *Caput secundum* Si quis omnem. 1. q. 7. in eodem libro ita inscriptum est: Item ex septima synodo. Et in margine est: Ex actione 1. in 7. anathemat. Deusdedit p. 2. Ivo p. 4. c. 198. Ex epist. Tarasii ad Joannem. Ivo p. 5. c. 121. Anf. l. 6. c. 87. Hæc erant ita distinguenda, ut ab illis verbis Ex epist. ad vers. Omnis. pertinerent, non ad princ. capituli. Id in notis melius distinguitur in hunc modum: Si quis: Caput hoc ex magna parte collectum est ex variis locis septimæ synodi: sed non ex versione Anastasii Bibliothecarii, qua alioqui sæpe uti solet Gratianus. Initium quidem est in actione prima anathematismo septimo. OMNIS EPISCOPUS: Hinc usque ad vers. TARASIIUS PATRIARCHA, sumpta sunt ex epistola Tarasii ad Joannem Presbyterum, omissis tamen interdum nonnullis verbis: quæ quidem epistola in versione Anastasii est post actiones, & canones septimæ synodi: sed in nova versione impressa in tomis conciliorum est ante ipsam synodum. TARASIIUS: Hæc videntur sumpta ex epistola Tarasii ad Hadrianum (de qua dictum est sup. q. 1. ad c. EOS QUI) aut ex quinto capite septimæ synodi: quibus locis refertur canon trigessimus Apostolorum. QUICUMQUE PER PECUNIAM: Hæc habentur etiam novella 123. cap. 4. apud Julian. Antecessorem. SI VERO RELIGIOSAM: Hæc non sunt in canone Apostolor. In eodem vers. Tarasius in margine est: In epistol. Tarasii ad Hadrian. & in 7. syn. cap. 5. ex can. Apost. 30. Et vers. QUICUMQUE PER PECUNIAM. In ead. epist. & c. 5. ex conc. Chalc. c. 2. novella 123. c. 24. apud Julian. Antecess. Et vers. QUI POST BAPTISMUM. Conc. Neocæs. c. 9. Et vers. SIMILITER. Can. 26. al. 28. Apostol. dist. 63. Omnis elect. Canon. Apost. 29. al. 31. & in sept. sym. c. 3.

(β) Hæc est capituli septimi Si quis falsum. 5. q. 6. in eodem libro inscriptio: Item ex

octava synodo. In margine est: In regula *Isidori* c. 17. Et in notis: Capiti huic in vulgatis erat præpositum nomen *paleæ*; quod sublatum est auctoritate omnium veterum exemplarium, quotquot collata sunt. Extat autem in regula *monachor. B. Isidori* cap. 17.

(γ) Ante Caput 18. Cum excommunicato. 11. q. 3. hæc in eodem libro verba sunt: Item *Isidorus* in regula *monachor. cap. 18. Et in margine est: Polyc. ibid. (hoc est, l. 7. tit. 1.) Burch. l. 11. c. 31. & 32. Anselm. l. 12. c. 16. Ivo p. 14. c. 95. & 96. In notis: Prior pars hujus capituli usque ad vers. SI QUIS ENIM, habetur in regula sancti *Isidori* [quæ missa est ex Hispania] c. 18. ex qua citat hoc *Smaragdus* in expositione regulæ sancti *Benedicti* c. 26. excepta tamen ista clausula: „nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent“, quæ neque in regula *B. Isidori* legitur, neque apud *Smaragdum*. Est tamen apud *Burchardum*, & *Ivonem*. SI QUIS ENIM: Hæc usque ad finem refert *Smaragdus* ex quodam magistro *monachorum*, quod notabitur infra eadem c. SI QUIS FRATER. Inscriptio cap. 28. Si quis frater. ead. q. hæc est: Item ex octava synodo. In margine est: Sup. eadem CUM EXCOMMUNICATO. Burch. l. 11. c. 32. Ivo p. 14. c. 96. In notis additur: Canon. hic neque habetur in octava synodo, quæ habita fuit tempore *Nicolai primi* (immo *Hadriani secundi*) neque in alia, quæ & ipsa nominatur octava sub *Joanne octavo* celebrata, quæ in bibliotheca *Vaticana* servantur. Multa vero, quæ a *Gratiano* ex octava synodo citantur, in regulis *Basilii*, *Isidori*, & aliis scriptis ad monachos pertinentibus inventa sunt. Hoc quidem sup. ead. CUM EXCOMMUNICATO: fuit tributum *Isidoro*, quemadmodum etiam a *Burchardo*, & *Ivone*. Sed *Smaragdus* in expositione regulæ *B. Benedicti* c. 26. cum antea egisset de monacho a suo præposito excommunicato, hæc scribit valde similia. Hinc quidam magister *monachorum* ait: „Si quis vero frater aut palam, aut abscon- „se cum eo fuerit locutus, aut conjunctus, „communem cum eo excommunicationis „contrahat pœnam“: quæ lectio convenit cum lectione *Burchardi* & *Ivonis*.*

^a Burch. lib. 16. c. 28. *pite LVIII. licet ex libro Officiorum Isidori esse dicatur apud Burchardum a (α). C. Quamobrem dicemus in tam multis pro Isidori, aut alterius nomine abufum Gratianum hac fynodo? B. Inveni a felectis viris notatum, fieri potuisse, ut in aliquo libro octava fynodus in scripto post verba ejus fynodi alia capita essent ex variis scriptoribus relata sine ulla inscriptione. Ita factum esse, ut addita octavæ capitibus pro verbis ejusdem fynodi haberentur. C. Apertius est cum Paulo causam confiteri, quia ignorans feci. An eadem illa causa est in Gregorio pro Isidoro scripto? B. Minime gentium. Sed cetera videamus. Nonæ fynodi esse dicitur caput primum causæ XX. b quod felecti viri Basilio adscribunt in regulis cap. XV. & in epist. ad Amphilo- chium cap. XVIII. Ideo vero ex nona fynodo dictum esse putant, quod canones Basilio positos post canones octavæ fynodi crediderit aliquis esse ex nona fynodo. A. Ludere mihi videntur, qui hæc dicunt (β). De aliis dices, cum libebit.*

DIALOGUS NONUS.

De eadem re.

C. **C**UM Pontificalem librum non editum ad te nuper adlatum in manibus haberem, incidi in extrema tempora Innocentii tertii; illic inveni mentionem Gratiani fieri his verbis, quæ tibi melius in libro ipso indicavero, quia sunt quædam mihi valde ignota. A. Ostende locum: neque enim ingratum erit de Gratiani vita, aut tempore

(α) *Quod attinet ad caput 77. Non solum ille. ejusd. q. 3. in libro Romano inscriptio hæc est: Item ex octava fynodo. Et in margine: Isidorus l. 3. de sum. bono c. 59. Et in notis: De hac inscriptione octavæ fynodi, notatum est sup. ead. q. 3. SI QUIS FRATER. Inscriptio cap. 78. Quattuor modis. ead. q. est: Unde Gregorius ait. In margine est: Isidorus l. 3. de sum. bono c. 58. Burch. l. 16. c. 28. Ad illa, animum alicujus corrumpimus, additur: al. muneris alicujus corrumpitur, Isid. & pro voce adversarium, al. adversa. In notis est: Apud Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum (quemadmodum citat Burchardus) & paulo etiam plenius: & sequitur nonnullis interjectis post caput QUI RECTE supra ead.*

(β) *Gratiani verba sunt ante caput. 1. causa 20. q. 1. in eodem libro: Probatur auctoritate nonæ fynodi. Firma autem &c. In notis est: NONÆ: In nonnullis vetustis exemplaribus est, OCTAVÆ: Verum in octava ab Hadriano II. habita non habetur, sed in libro*

cognoscere. C. Hoc anno a scilicet MCCXV. Gratianus monachus de Clusa civitate Tusciae natus Decretum composuit, ut dicit Hugon feria q. VI. c. Forma: Floret etiam Magister Petrus Lombardus, qui sententias composuit. B. Si hæc vera sunt, cur in eo libro nihil est post Innocentium minorem conscriptum? Certiora sunt, quæ alii de Eugenio tertio referunt, & ab eodem Gratiano scribunt mentionem fieri anni MCL. A. Quærat locus in formulis appellationum & apostolorum. B. In libro Antonii Democharis c sic est: Pridie kalendas Maii anno Dominicæ Incarn. MCLXI. indictio IV. & in margine alias MCV. feria IV. His addit Contius: Sic in meo manuscripto. C. In alia veteri editione est etiam MCV. fran. IV. (inepte pro feria quarta) & in scholiis: MCV. Dicit Hugo, quod hic est falsa littera, quia non sunt tot anni, quod liber iste compositus fuit. Fuit enim editus docente Jac. Bonon. in legib. & Alex. in theologia, qui fuit postea Papa Alex. III. & fuit anno domini MCL. ut ex chronicis patet. A. Habeo alia scholia vetustiora. Cura, ut liber adferatur. C. Eadem est scriptura numeri MCV. feria IV. & in margine hæc sunt: Non currebat annus iste incarnationis tempore Gratiani, cum & ipse inseruit huic operi capitula Innocentii secundi, qui paulo præcessit Alexand. contemporaneum Gratiano. A. Ex his apparet, deceptum fuisse illum historicum, & pro Hugone, sive Hugucione secunda quæst. VI. c. Forma, illa monstra peperisse. C. An obsecro te, idem ille est, qui H. notatur in scholiis? A. Ego eundem esse arbitror (γ). Sed nos ad octavam synodum

er-

B. Basilio de institutis monachorum Ruffino interprete c. 8. Similia etiam sunt apud eundem B. Basilius in regulis fusius disputatis c. 25. AC PERFECTA: Hæc non sunt in eo B. Basilio loco.

(γ) *Verba Gratiani sunt in Gregoriano libro cap. 31. Romanis, Post appellationem. vers. Forma Apostolorum. 2. q. 6. Pridie Kal. Maii anno Domini incarnationis MCXLI. Indictione quarta. In notis est: MCXLI. In vulgatis erat MCLXI. qui numerus, ut recte in glossa dicitur, constare non potest. Quod etiam confirmatur; quia quarta indictio, de qua hic est mentio, non convenit cum anno illo. In manuscriptis autem, cum varia sit lectio, hæc visa est melior, quæ notarum tantum transpositione restitui potuit, & quarta indictio cum hoc anno concurrat. In scholiis: MCXLI: Dicit Hugo, quod hic est &c. ut in dialogo. In admonitione ante Gratiani verba, præter ea, quæ retulimus lib. 1. addit. 1. hæc sunt: In Chronico, quod inscribitur Pomærium Ecclesiæ Rha-*

^a Quo anno scripserit Gratianus disquisitum est in histor. jur. Eccles. num. 304. M.

a 20. q. 2. c. ult.
 b Tarrac. lib. 6. c. 260.
 c 26. q. 7.
 d 7. Pro qualitate.
 e d. q. 7. c. 8. Hoc fit.
 f d. q. 7. c. 9. Pœnitentem.
 g Burch. lib. 19. c. 39.
 h Ivo p. 15. c. 55. decr.
 i e. q. c. 10. Affectum.

revertamur. B. *Caussa XX. quæstione secunda extrema a* sunt quædam verba, quæ ex synodo nona Gratianus refert, ex *Isidoro* liber Tarracon. b sed *Basilii* verba sunt in *monachor. institut. cap. VIII.* interprete Rufino (x). *Caussa XXVI. quæst. VII. c* multa capita sunt *octavae synodo* inscripta, quæ *Basilii* inscribi debuerunt primo excepto, quod incertum est. Sine inscriptione refert *Pœnitentiale Romanum d.* Videtur esse epitome *capitis XXXI. concilii Carthaginensis III.* ut in notis tuis inveni. Aliud caput e selecti viri *Basilii* esse existimant in *epist. ad Amphilocheum capite LXXIII.* sine inscriptione est in eodem *Pœnitentiale (β).* *Tertium caput f* ex dictis *Basilii Episcopi*, inscribunt Burchardus, g & Ivo h: & in margine Ivonis legi, in *regulis brevioribus respon. ad interrog. VIII.* Hoc idem selectis viris probatur. *Quartum caput i*, cujus initium est

Affectum, eisdem *regulis* adscribunt *capite V. Quintum caput k* Burchard. l & Ivo m, ex *dictis Augustini*, inscribunt; Romani *Basilii* in *regulis brevioribus cap. IX. (γ)* A. Laudanda est maxime horum Patrum diligentia. B. Adhuc audies alia eadem ratione recte mutata. *Caussa XXVII. quæst. II. n* ex *VIII. synodo* caput illud inscripserat Gratianus, cujus initium, *Si quis conjugatus.* Ex dictis *Basilii Episcopi*, Burchard. o Ivo p, & Anselmus q. *Basilii* tantum nomen est in libro *Cæsaraugustano r. Pars epist. Alexandri secundi ad Landulphum* est in Panormia, & in excerptionibus Ivonis s, cujus initium *Notificasti*: & post alia a Gratiano r etiam relata hæc sunt: *Sanctus enim Basilus de hac re taliter dicit. Si quis conjugatus &c.* Selectis viris placuit: *Basilus in regulis fufius disputatis cap. XII. C.* Quid est, quod in margine Ivonis legitur: *Ex synodo VIII.*

R 2

sub

k e. q. c. 11. Erga eum.
 l Burch. lib. 19. c. 64.
 m Ivo p. 15. c. 78. decr.
 n 27. q. 2. c. 21. Si quis.
 o Burch. lib. 9. c. 45.
 p Ivo p. 8. c. 183. decr.
 q Anslib. 10. c. 20.
 r Cæs. lib. 10. c. 65.
 s Ivo lib. 6. tit. 5. c. 11. pan. 9. p. 8. c. 220. decr.
 t 33. q. 5. c. 2.)

Rhavennatis, qui liber in bibliotheca Vaticana servatur, hæc de Gratiano leguntur: „Anno Christi MCLI. Gratianus monachus de Classe [In margine est: Alii Clusio, alii Ginja] civitate Thusciæ natus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis“. Idem testatur Hugutio vetustissimus hujus codicis interpres secunda quæstione sexta cap. POST APPELLATIONEM. & Vincentius in libro historiæ bis, semel libro vigesimo tertio cap. 31. loquens de Isidoro, & iterum libro 25. t. 84. agens de Ivone, & aliis decretorum collectoribus & sanctus Antoninus p. 3. histor. tit. 18. c. 6. Trittemius vero in libro de scriptoribus ecclesiasticis Gratianum agnoscit hujus collectionis auctorem; itemque in libro secundo de viris illustribus ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit [ipsam fortasse operis inceptionem spectans] fuisse ab eo compositum anno Domini MCXXVII. Hanc collectionem Innocentius tertius in epistola ad Archiepiscopum Compostellanum vocat Corpus Decretorum.

(x) *Capitis quarti sive extremi*, Oportet infantes. 20. q. 2. in eodem libro hæc inscriptio est: Unde in nona synodo legitur. In margine est: al. octava. Et in notis: Est in eodem libello B. Basilii, & eodem capite, in quo est c. FIRMA. supra ead. q. 1. & sequitur continenter post illud. Vide paulo ante dial. 8. addit. 11.

[β] *Inscriptio capitis 7.* Pro qualitate. 26. q. 7. in eodem libro hæc est: Unde in octava synodo legitur. In notis est: Videri potest sumptum ex regulis brevioribus B. Basilii c. 106. quod notatum alibi est evenire in iis capitibus, quæ ex octava synodo citantur. *Capitis 8.* Hoc fit ead. q. inscriptio sola voce item constat. In margine est: Smaragdus in regulis B. Benedicti c. 24. In notis: Caput hoc habetur in libello beati Ba-

fili de institutis monachor. Rufino interprete cap. 90. ibi enim ultima interrogatio est hæc: „Qualibus correptionibus &c.“ Responsio: „Hoc fit &c.“ Itaque ex Interrogatione, & responsione confectum est hoc caput; sicut & duo sequentia, quæ apud eundem Rufinum leguntur.

[γ] *Ejusdem quæst. c. 9.* Pœnitentem. in eodem libro hæc pro inscriptione habet verba: ex eadem synodo evidenter ostenditur, cum dicitur. In margine est: Burch. l. 19. c. 39. Ivo p. 15. c. 55. In notis: Burchardus, & Ivo citant ex dictis Basilii Episcopi, & in regulis illius brevioribus numero 8. est sententia hujus capitis: quod tamen acceptum videtur ex c. 24. ejusdem libelli de institutis monachor. Ubi secunda interrogatio sic habet: „Pœnitentes &c.“ Responsio: „Sicut Dominus &c.“ Ante caput 10. Affectum illum. ead. q. est vox item pro inscriptione. Et in notis est: Sententia hujus capitis est in regulis brevioribus num. 5. Acceptum tamen videtur ex c. 19. ejusdem commemorati libelli: in quo hæc est interrogatio: „Quomodo quis debet &c.“ Responsio: „Affectum illum &c.“ CASTOS: Antea legebatur CAUTOS; emendatum est ex libello Rufini, in vulgata est CONTAMINATOS, Græce ἀγνός. Ante caput 11. Erga eum. ead. q. est etiam vox item. Et in margine est: Burch. l. 19. c. 64. Ivo p. 15. c. 78. Et in notis: Hoc etiam habetur in regulis brevioribus num. 9. In eodem vero libello c. 24. ultima interrogatio est hæc: „Erga eum &c.“ Responsio: „Sicut præcepit &c.“ Apud Burchardum, & Ivonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet: „Erga eum, qui pro peccato commisso non pœnitet, tales &c.“ quod magis convenit cum prædicta interrogazione, quam quomodo est apud Gratianum.

sub Phorio Constant. celebrata penultimocanone, cui aliquot interfuere Episcopi Basilii nomine? B. Unde hæc sumpta sint, ignoro (x). Caput primum dist. II. de pœnitentia a non octavae synodi est, ut Gratianus refert, sed Basilii in regulis brevioribus capite CCXXIX. Extremum est caput XXV. de consecrat. distinct. II. b quod Gratianus ita inscripsit: ex octava synodo Basilii Episcopus dixit. Id etiam inveniri in regulis brevioribus Basilii testantur. A. Quoto capite? B. Id etiam ignoro, quia is liber nondum a me lectus est: sed in quadam scheda est cap. 172. (3). A. Non omnia possumus omnes. Hactenus de octava synodo. Habesne aliquid ex Capitularibus Imperatorum præter ea, quæ ante discessum tuum ibi ostenderam missa mihi a Latino Latinio, & a Petro Ciacconio? B. Volumen attuli Capitularium quorundam Imperatorum post septem illos libros, quos nosti, editorum. Sed exceptis duobus ad Gratiani emendationem non pertinent. A. Duo illa, quæ sunt? B. Ex concilio Trecenti sub Joanne VIII. item ex Fulberto Episcopo Carnotensi de forma fidelitatis, quem Philibertum Episcopum Gratianus c appellat; sed Fulbertus dicitur in Panormia veteri Ivonis d, Silibertus in edita, Fulbertus recte dicitur in Ivonis excerptionibus, & in libro Cæsaraugustano e. Illud quoque didicimus ex hoc libro Capitularium, ad quem hæc epistula Fulberti missa sit, & nomen ecclesiæ, cujus Episcopus

a De pœnit. d. 2. c. 1.
b De consecrat. d. 2. c. 25. Timorem.
c q. 15. e. 18. De forma.
d Ivo lib. 8. tit. 8. c. 33. pan. & p. 12. c. 76. decr.
e Cæs. lib. 6. c. 22.

(x) Hæc etiam est inscriptio cap. 22. Romanis, cujus initium est, Si quis conjugatus. 27. q. 2. Item ex octava synodo. In margine hæc sunt: Sent. ibid. [hoc est, Sent. 4. distinct. 27.] Polyc. ibid. (id est, l. 6. tit. 4.) Anf. l. 10. c. 20. Burch. l. 9. c. 45. Ivo p. 8. c. 183. & 220. Pann. l. 6. c. 85. In notis est: SI QUIS CONJUGATUS: Hæc usque ad vers. NAM SI ILLO habentur apud B. Basilium in regulis fusius disputatis c. 12. Burchardus quidem, Polycarpus, & Ivo p. 8. c. 183. citant totum hoc caput ex dictis Basilii. Idem vero Ivo c. 220. & auctor Panormiæ citant epistolam Alexandri secundi Landulpho scriptam, in qua hoc idem ex B. Basilio refertur. Et pars prior illius epistolæ refertur infra 33. q. 5. NOTIFICASTI: Inscriptio cap. 2. Notificasti. de quo supra, hæc est: Item Alexander Papa II. Landulpho in Corsica. Et in margine est: Ivo p. 8. c. 220. Pann. l. 6. c. 85.

(3) De pœnitent. distinct. II. cap. 1. inscriptio in eodem libro Romano est: Item ex octava synodo. Si quis semel &c. In notis est: Habetur in libro de institutis mona-

erat, quæ ceteri omiserant. A. Recita verba. B. De forma fidelitatis inter dominum & fidelem suum. Glorioso Duci Aquitanorum Willelmo Fulbertus Carnotensis Episcopus orationis suffragium. De forma fidelitatis aliquid scribere monitus &c. C. Sunt ne hæc sumpta ex libro feudorum, an post Gratianum illic scripta? B. Joannes Tritthenemius hunc Fulbertum, sive Fulpertum ait fuisse sub Henrico primo Imperatore anno plus minus Christi MX. Sic apparet antiquiorem fuisse Ivone Carnotensi, & Gratiano, post quos fuerunt Gerardus & Obertus a, qui librum feudorum scripserunt sub Friderico primo, qui anno Christi MCXC. mortuus esse dicitur. A. Gratianum est, hæc reperta esse, quæ me diu quærentem fefellerunt. Et memini a me doctum virum in Sicilia petiisse, ut si quid de hac Philiberti epistula comperissem, sic enim appellari putabamus, eum certiore facerem (y). De concilio Trecenti videamus, de quo in libro Aimoini de gestis Francorum scio aliquid referri. B. Ita est, ut dicis. Sed apud Gratianum non multa verba sunt, si cum Ivone & aliis conferamus; in veteri autem libro aliis verbis concilii sententia conscripta est. Est autem operæ pretium conferre singulorum capitulum inscriptiones. Unde Joannes Papa VIII. scribit omnibus Episcopis: sic Gratianus. At Ivo g: Joannes VIII. in libro Gothicae legis. Sine inscriptione liber Cæsaraugustanus h initio libri septimi. Joannes Papa VIII. est apud Anselmum i. In veteri libro hæc in-

f Lib. 5. c. 37. 17. 9. 4. c. 21. Quisquis.

g Ivo lib. 2. tit. 8. c. 1. & 2. pan. & p. 3. c. 98. decret. h Cæs. lib. 7. c. 1. i Anf. lib. 5. c. 40. & 46.

chorum interprete Ruffino c. 22. ex Basilio in regulis brevioribus numero 289. Inscriptio cap. 25. de consecr. dist. 2. hæc est: Item ex octava synodo. Basilius Episcopus dixit: Timorem docet nos &c. In margine hæc sunt: Ex Basilii regulis brevioribus c. 172. Et in notis: Hoc Basilii caput est ex versione Ruffini c. 70. quibusdam tamen omisissis. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & aliis ejusdem locis, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas B. Basilii post octavam synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.

(y) Gratianus ante caput 18. De forma. 22. q. 5. in eodem libro ita scribit: De forma vero fidelitatis &c. Sic invenitur in epistola Fulberti Episcopi. In margine hæc sunt: In usibus feudorum lib. 2. tit. 6. Ivo p. 12. c. 76. Pann. l. 8. c. 122. Et in notis: Epistola hæc Fulberti missa est e Gallia, descripta ex vetusto codice ecclesiæ Belvacensis: cujus hic est titulus: „ Glorioso „ Duci Aquitanorum W. Fulbertus Carnotensis Episcopus orationis suffragium “.

A Vixerunt hi circa medium seculi XII. pervenit enim ad Imperium Fridericus Barbarossa anno 52. istius seculi, horum consulum Mediolanensium Gerhardi Nigri & Oberti ab Orto meminit Patruus Friderici Imperatoris Ortho Episcopus Frisingensis lib. 2. c. 12. de gest. Frider. Qui mortuus est Anno 1158. M.

inscriptio legitur: *Lex sacrilegum edita a Joanne Papa coram serenissimo Ludovico Imperatore, & Episcopis LIII. in concilio Trecentensi, & eorum auctoritate juncta Gothica legi: Per defectum sacrilegii.* Addam si placet initium ex eodem libro, ut certius testimonium habeamus: *Joannes Episcopus servus servorum Dei omnibus Episcopis per Narbonensem, atque Hispanicas provincias consistentibus Abbatibus, Presbyteris, cunctisque simul ordinibus divino ministerio mancipatis, necnon Comitibus, Vicecomitibus, Vicariis, Centenariis, Judicibus & omnibus in potestatibus constitutis, & omni populo, & cunctæ simul generali ecclesiæ salutem carissimam cum benedictione Apostolica. Auctore omnipotenti Deo mediante, incarnationis D. N. Jesu Christi [an.] DCCCLXXXVIII. XV. Kal. Septembr. Ind. I. Domno videlicet Ludovico serenissimo Rege anno I. actum est hoc a nobis apud urbem Trechas pro statu sanctæ Dei ecclesiæ synodale concilium &c. A. Rectene anni cum Indictione conveniunt? B. Minime conveniant; & suspicor in utroque numero erratum esse, atque ita mutandum, anno DCCCLXXVIII. Indictione XI. quod existimo Aimoini verbis confirmari libro V. cap. XXXVIII. Apud Ivonem in excerptionibus ita est: *Joannes Episcopus S. S. D. omnibus Episcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenariis, Judicibus catholicis in Hispania & Gothia, & provinciis degentibus, omnique populo occidentali catholico salutem, & Apostol. benedict. Noveritis dilectissimi filii, quia nos pro statu sanctæ Dei ecclesiæ iustum congregari synodale concilium apud urbem Trechas, ubi sedentibus nobis in corona venit &c. Sineboldus sanctæ primæ sedis Narbonensis Episcopus cum suis suffraganeis Episcopis, & detulit nobis librum Gothicæ legis, ubi nihil habeatur de sacrilegiis &c.* In libro Cæsaraugustano Ivonis verba sunt his exceptis: *& Gothia provincia degentibus item Sigeboldus, pro Sineboldus; & habeatur, pro habeatur.* Multa in utroque libro sunt omissa, & hæc ipsa aliis verbis dicuntur, quorum initium est: *Inter cætera autem oblatum est in eodem nobis concilio primum a Segebodo Narbonensis ecclesiæ Metropolitanæ proclamationis libellus &c. A. Magna varietas est. Sed de verbis a Gratiano relatis videamus. Sequitur Gratianus Ivonis, an alterius libri editionem? B. Ivonis, cujus nomine duo libri nuncupantur, quos te video**

*Panormiam, & Excerptiones a appellare, & dubitare, utrum ejusdem sint scriptoris. Panormia usus fortasse est Gratianus, Excerptiones non vidisse existimo. In hoc capite Excerptionum libri ordinem secutus videtur, cum præpostere essent duo capita in Panormia collocata. Initium primi capitis est: *Sacrilegium enim committitur; quæ verba Contius Gratiani esse credidit: initium secundi: *Inspectis legibus Romanis.* Ante vocem *Sacrilegium*, in Excerptionibus est: *Hucusque Lex Papæ;* quæ in fine capitis posterioris sunt in Panormia. In libro Cæsaraugustano vox *Hucusque*, sola est. In veteri libro omnia aliis verbis explanantur, & illa omituntur, *Sacrilegium enim committitur &c.* De varietate pœnarum, sive multarum in raptores agitur: triplicem fuisse dicitur, ante Justinianum XII. auri librarum, a Justiniano V. auri obryzi librarum, a Karolo XXX. librarum examinari argenti constitutam. Hæc lenissima pœna, sed usu abrogata restituitur, & DC. solidorum esse declaratur. *Præsenti, inquit, ideo confirmamus edicto, ut cujuscumque sit homo gentis, vel ordinis, cujuscumque sit legis, vel patriæ, iudex, si in pervasores, aut violatores ecclesiasticarum rerum legem superius taxatam, id est DC. solidorum summam judicare noluerit: aut pervasor, sive violator, si pulsatus ab Episcopo, vel Abbate, seu advocatis ecclesiæ, persolvere noluerit: primum, tertio, secundum Domini vocem admoniti, si non emendaverint, a ceterorum Christianorum communione sint separati &c.* Apud Ivonem post relatas multas Justiniani & Caroli videlicet, inquit, *in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam argenti purissimi, ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leniorem compositionem emendet ipsis Episcopis, vel Abbatibus, sive personis, ad quos * querimonia sacrilegii iuste pertinuerit, &c.* Eadem sunt in libro Cæsaraugustano. Videtis igitur Gratianum horum verborum partem retulisse, partem omisisse: de triginta enim libris retulit, de DC. solidis nihil dixit, neque de excommunicatione. In fine hujus capitis in veteri libro est: *Et subscripserunt Joannes Episcopus servus servorum Dei cum decem Archiepiscopis, & XLI. Episcopis (x).* A. De ceteris aliud erit dicendi tempus: nunc nobis furgendum est.**

DIA-

[x] Caput 21. Quisquis inventus. 17. q. 4. in eodem libro ita inscribitur: Unde Joannes Papa octavus scribit omnibus Episcopis. In notis hæc sunt: In epistola manuscripta Joannis octavi, scripta Episcopis & Abbatibus per

Narbonensem, & Hispanicas provincias constitutis, præcipitur observari lex contra sacrilegos in concilio Trecentensi edita coram Ludovico Imperatore & quinquaginta tribus Episcopis. Diversa autem sunt istius epistolæ ver-

A. Vide sis *Histor. nostram. juris Eccles. num. 263. & seqq. M.*

DIALOGUS DECIMUS.

*De Capitularibus Caroli, & Ludovici,
& aliorum Imperatorum.*

C. Legi Gothicae heri mentio facta est Joannis VIII. tempore, quo jam Gothi in Hispania regnare desierant a ante annos fere CLXX. An non, amisso regno, leges etiam abrogatae sunt? Cur in hoc jubetur concilio, ut in Hispania, & Gothia hoc decretum addatur *legi Gothicae*? Quid Gallis cum Gothia commune fuit? A. Nonne vides Narbonensem Antistitem hoc petere? Narbonensis Gallia aliquando Gothia dicta fuit, & Gothorum Regibus paruit, postea se in libertatem vindicavit, & a Francis possessa est. Ea quoque Hispaniae pars, quae Narbonensi conjungitur, Gothicis legibus diu usata est, quibus & Galli Reges, quorum erat tunc suprema potestas, & Comites Barcinonenses utebantur, qui postea soli imperium in his locis obtinuerunt. Neque etiam credas in reliqua Hispania leges Gothicas fuisse abrogatas: servabantur enim a Christianis, hodieque extat is liber, quod *Forum judicum* b appellatur. C. Eum librum editum esse audivi a Petro Pithæo, & habere te scio aliquot hujus libri antiquiora exempla. Estne aliquid ex hoc libro sumptum apud Gratianum? A. Unius tan-

tum loci memini a, in quo de gradibus cognitionum agitur b, quem Isidori nonnulli esse crediderunt. Est autem ex *Pauli sententiis*, & ex earum veteri interprete. Id caput non credo Gratianum ex Gothicis legibus accepisse, sed ex Burchardo c, aut Ivone d, aut aliis collectoribus e (x). C. De *septem libris Capitularium* c scire cupio, a quo scripti sint, & qua auctoritate, & quid auxilii ex eis Gratiano adferri possit. A. Quatuor libros Capitularium Caroli Magni, & Ludovici Pii, ejus filii, atque Lotharii d Ludov. F. Caroli Nepotis *Ansegisus Abbas Lobienfis*, qui postea Senonensis Archiepiscopus fuit, edidit anno Christi DCCCXXVII. Imperii Ludovici Pii anno XIII. Indictione quinta. Primo & tertio libro continentur Caroli Capitularia; secundo & quarto Capitularia Ludovici & Lotharii. Libri singuli ita distinguuntur, ut primo & secundo libro agatur de rebus ecclesiasticis, aliis duobus de ceteris rebus. Sequuntur tres libri a *Benedicto Levita* adjecti, quibus praetermissa ab Ansegiso Capitularia eorundem trium Imperatorum continentur. Ordinem noli ab eo exposcere, contenti simus ipso collectionis opere, & ut ajunt, quod dant, accipiamus. Omnia fere sine ulla inscriptione proponuntur, etiam si ex aliis libris intelligimus cujus sint. Haec ait fuisse Apostolica auctoritate confirmata f: nomina Pontificum subicit, praeter Leo-

a *Wifigot. lib. 4. tit. 1.*
b 35. 9. 5.
c. 6. Primo gradu.
c *Burc. lib. 7. c. 28.*
d *Ivo lib. 7. tit. 12. c. 1. panorm. & p. 9 c. 64. decret.*
e *Tarrac. lib. 1. c. 272.*

verba ab iis, quae recitantur & a Gratiano, & a ceteris collectoribus: sed eadem sententia. *In margine est*: Anf. l. 8. c. 40. Polyc. l. 6. tit. 10. Ivo p. 3. c. 98. Pann. l. 2. c. 8. & 79. *Et vers.* IDEM. SI QUIS DOMUM. supra II. q. 3. AD MENSAM. Anf. l. 5. c. 52. *Et vers.* SI QUI MONASTERIA. Anf.

l. 5. c. 47. Burch. l. 11. c. 22. Ivo p. 3. c. 124. & part. 14. c. 96. Simile in Meldensi c. 60.

[x] *Libro priori, dialogo 6. addit. 4. retulimus, quid in editione Romana de inscriptione, & notis cap. 6. Primo gradu. 35. q. 5. scribatur.*

a Legendum, *desierant*. Error fuit typographi. B.

b Vulgo hodie *Fuero Juzgo*. Editio commentariorum Alfonso a Villadiego in eum librum cusa Madriti anno MDC. ita habet in prima pagina: *Forus antiquus Gothorum Regum Hispaniae, olim LIBER JUDICUM, hodie FUERO JUZGO nuncupatus*. Jacobus Cujacius ad titulum secundum: *de foro competenti* in Decretalibus probat multis exemplis, forum dici in genere masculino, quo modo scriptum est ab Alfonso. Antonius tamen Augustinus heic forum posuit in neutro genere: quod esse aptius quam *forus* idem pronuntiavit in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 5. tit. 36. cap. 10. Recte autem ait Augustinus librum illum esse eum, qui a Petro Pithæo editus est Parisiis anno MDLXXIX. cum hoc titulo: *Codicis legum Wifigothorum libri XII*. Hunc codicem nos contulimus cum duobus antiquissimis exemplaribus manuscriptis, uno monasterii Moyssiensis, altero Ecclesiae Albiensis. Rursum duo illius antiqua exemplaria extant in bibliotheca Thuaniana, & aliud antiquissimum in monasterio Rivipullensi. B.

c De capitularibus & his septem libris auctoribusque eorum egi in *historia jur. Eccles. num. 192. & seqq. multis. M.*

d Imposuit Antonio Augustino editio Capitularium Joannis Tili, ubi in praefatione Ansegisi scriptum est libris quatuor Capitularium contineri capitula, quae dominus Karolus Imperator fecit, & ea, quae dominus Ludovicus Imperator & Lotharius Caesar filius ipsius ediderunt. Sane fatendum est ita pariter haberi in vetustissimis Capitularium exemplaribus Rivipullensi, Camberonensi, Trecensi, & in editione Basileensi Joannis Heroldi. Nihil minus vir clarissimus Petrus Pithæus pronuntiavit, heic perperam adjectum esse nomen Lotharii, cum nihil inter haec proprium ejus esse putaret. Haec sunt Pithæi verba: *Sane quod in Ansegisi praefationibus Lotharii nomen adjectum est, datum id scias exemplarium quorundam antiquitati, quae sub ejus ditione, ut verisimile est, primum descripta, non hoc solum ipsius honori tribuerant*. At parte ex alia antiquissimi & optimi libri, Pithæanus, Thuanus, Colbertinus, non habent nomen Lotharii. Praeterea certum est omnia quatuor istorum librorum capita sumpta esse ex constitutionibus Karoli Magni & Ludovici Pii. Vide Concilium Meldense cap. 78. B.

e Et istud quoque falsum est, uti jam observaverunt viri eruditissimi. Nam Ansegisus collector Capitularium diversus omnino est ab Ansegiso Senonensi Archiepiscopo. B.

Ibid. Errorem esse hunc, notavi in addendis ad pag. 207. & 211. *hist. jur. Eccles. M.*

f Intelligendum istud non est de libris septem Capitularium in universum, sed tantum de tribus ultimis a Be-

Leonem, Sergium, & Gregorium. Sumpfit autem ea ex Maguntina bibliotheca, quæ tribus filiis Ludovici Imperatoris misit, Ludovico, Lothario, & Karolo Regibus. C. Quæ a te dicta sunt, eisdem libris confirmantur, an aliorum auctoritate? A. Utrumque proferre possum. Vide præfationem Ansegisi lib. 1. Capitularium, & alteram Benedicti Levitæ libro V. cuius partem refert Ivo a libro secundo Pannormiæ, & parte IV. Excerptor. & liber Cæsaraug. b Adde Sigebertum in chronicis, & Joannem Tritthenhemium. Et quia de auctoritate Capitularium dubitabas, licet verum sit, hæc fragmenta esse constitutionum trium Imperatorum a privatis hominibus collecta, tamen ut Benedictus ait c, Apostolica auctoritate confirmata sunt. Lege etiam verba concilii Meldensis cap. LXXVIII. Ut capitula ecclesiastica a Domino Carolo Magno Imp. necnon & a Domino Ludovico Pio Aug. promulgata, omnix observari præcipiantur, sicut & legalia observanda esse noscuntur. & cap. LXXX. ad Carolum Calvum Ludovici Pii filium: Capitula patris vestri sine refragatione de cetero conserventur, ac capitulis vestræ religionis ab exiguitatis nostræ ministerio obtatis hoc diploma, si complacet, adnectatur. Sic multa capita referuntur hujus collectionis in concilio Troslejano, in Ticinensi, & in Colonienfi sub Carolo tertio. Leonis IV. ex epist.

ad Lotharium Aug. verba referunt Ivo d, & Grat. e & liber Cæsaraug. f De Capitulis vestris, vestrorumque prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis, quanto valuimus, & valemus Christo propitio, & nunc, & in ævum conservaturos, modis omnibus profitemur (x). B. Extantne integri septem libri Capitularium? A. Multa desiderantur, ut notatur in triplici appendice post librum quartum, & libro VI. post caput CCLXXXVIII. usque ad CCCXXX. & lib. VII. post cap. CCCCLXXXVIII. ad DLVIII. Adjecta sunt postea duabus collectionibus capita XXVIII. & capita CCXCVI. Ex quo evenit ut non omnia, quæ Ivo, & Anselmus, & Deusdedit, & alii collectores in Capitularibus esse referunt, inveniantur. A. Sed tempus est, ut Gratiani capita cum hoc libro conferamus. B. Quæ in legib. Longobardor. esse dicuntur ex Carolo & Ludovico, & aliis Regibus sumpta, eisdem verbis scripta sunt, quæ in Capitularibus inveniuntur? A. Inveni nonnulla: Sed melius sunt in illis legibus, quod habent singula inscriptiones suas, & certis titulis collocata sunt. Non pauca etiam ex his Capitularibus inveni in conciliis Maguntino, Parisiensi, Vormaciensi, & aliis. Et suspicor, fontem hunc Capitularium fuisse ipsa concilia, atque conventus, in quibus Imperator cum Episcopis b, & aliis consiliariis de rebus tam ecclesiasticis quam profanis agebat; sic in con-

d Ivo lib. 2. tit. 12. c. 12. pan. & p. 4. c. 176. decr. e Dist. 10. c. 9. De Capitulis. f Cæs. lib. 1. c. 61.

a Ivo lib. 2. tit. 12. c. 11. pan. & p. 4. c. 174. decr. b Cæs. lib. 2. c. 33.

c Lib. 7. c. 478. Cap.

(x) De inscriptione capituli noni, De capitulis. distinct. 10. actum est lib. 1. dial.

19. addit. 12.

a Benedicto Levita collectis, ut sapienter monuit illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis in libro sexto de concordia cap. 27. §. 3. Nam collectio illa Benedicti Levitæ diversa profus erat a collectione Ansegisi, neque unum semper corpus cum ea constituebat. Testis sit Hincmarus Remensis Archiepiscopus in opusculo quod inscripsit De Presbyteris criminosis, de quibus approbatio non est. Illic enim referens caput 34. libri quinti Capitularium, qui est primus Benedicti Levitæ, ita ait: Quid de Presbyteris criminosis, de quibus approbatio non est, agendum sit, in libro primo capitulorum Domni Karoli Imperatoris. Augusti capite trigesimo quarto scriptum est: Hoc nobis magno cum studio retractandum est &c. Denique Isaac Lingonensis Episcopus collectionem suam adornavit ex foliis tribus libris Capitularium a Benedicto Levita editis. Quod evincit divisos illos ut plurimum fuisse a collectione Ansegisi. Unde factum, ut in antiquissimis exemplaribus Capitularium nulli alii libri reperiantur præter quatuor priores. B.

Ibid. Baluzius id restringit ad libros tres posteriores, nos etiam mentitam hic auctoritatem Pontificis a Benedicto Levita censebamus in histor. jur. Ecclesiast. num. 219. de conjunctione utriusque operis Ansegisi & Benedicti, vide ibid. num. 203. & quod posteriorum librorum non solus collector Benedictus censeatur, num. 199. M. (48).

a Quia nimirum ingens capitulorum numerus ex tribus postremis libris Capitularium detractus est a Joanne Tilio, & Petro Pithæo, vel quia jam edita erant aliis in locis Capitularium, vel fortassis quia superflua & inutilia videbantur. Nos suis quæque locis, si Deus firmam valetudinem nobis, & otium dederit, restituemus secundum antiquas librorum illorum divisiones, quarum vestigia supersunt in Capitulis Ludovici Pii & Karoli Calvi, apud Hincmarum, Isaacum, Reginonem, in Concilio Troslejano, denique apud Fulbertum & Ivonem. B.

b Verissimum est, quod heic observat Antonius Augustinus, fontem Capitularium fuisse ipsa Concilia atque conventus, in quibus Imperator cum Episcopis & aliis. Consiliariis de rebus tam ecclesiasticis quam profanis agebat. Unde capitula synodalia dicebantur, quæ in synodis inventa erant, ut dictum est in Notis ad Reginonem pag. 542. Sapienter autem dixit Augustinus Concilia atque conventus; quia tamen certum sit magnam partem horum capitulorum decretam fuisse in Conciliis, negari tamen non potest, quin multa etiam a Principibus nostris pro jure suo statuta fuerint extra synodorum præsentiam. Vide Marcam lib. 6. de concordia cap. 25. B. [49].

(48) Capitularia Regum Francorum quomodo, quæ auctoritate sancita fuerint, & confirmata factis dictum existimamus in Nota (b) ad Caput 5. lib. I. Duareni de Eccles. Ministr. & Beneficiis; quæ etiam res, & Personas Ecclesiasticas spectabant, ab E-

piscopis ad Conventus illos intervenientibus decernebantur. W.

[49] Multa quidem statuta fuerunt extra Synodos Regio jure, quæ tamen indirecte solummodo Ecclesiasticas Personas inspiciebant, in quantum nempe cives

a Dist. 63. e.
34. Sacror.
Deusd. c. 1.
Anf. lib. 4. c.
41.

b 16. q.
1. c. 59. Qui
juxta.
c Anf. d.
lib. 4. c. 42.

concilio Troslejano appellantur *conciliorum pedissequa* hæc Capitularia Principum. Apud Gratianum *distinct. LXIII. a* hanc inscriptionem invenietis: *Ex primo libro Capitularum Caroli, & Ludovici Imperatorum.* Eisdem fere verbis utuntur Deusdedit Cardinalis, & Anselmus Lucensis. Extat *libro I. Capitular. Caroli cap. LXXXIV.* & in *additis posterioribus cap. I.* In verbis non magna varietas est. Pro, *ut Dei nomine*, illic scriptum est, *ut in Dei nomine*; & pro *potiatur*, *potiretur*; & pro *præbemus*, *præbuimus* (x). Ante hoc caput positum est, quod Gratianus *caussa XVI. b* retulit, ex *libro Capitularum Caroli, & Ludovici*, id Anselmus *c* quoque proximum superiori collocavit; illic tamen est *Caroli caput LXXXIII.* & in additis posterioribus in præfatione. Varietas non est contemnenda. Pro, *verum etiam Deo opitulante conferre optamus*, scribe, *verum etiam multa Deo opitulante conferre optamus.* Vocem *multa* habet Anselmus, sed pro *optamus*, scribit *tempramus*, quod reiicio. Pro illis, *ut autem ab ecclesiasticis officiis de dividendis rebus ecclesiæ suspicionem*: Anselmus habet, *tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus ecclesiæ suspicionem*: libro primo Capitul. est: *tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius suspicionem*, & in additis eadem verba sunt, ex-

[x] *Inscriptio capitis 34. Sacrorum canonum. dist. 63. in eod. libro hæc est*: Item ex primo libro capitularum Caroli, & Ludovici Imperatorum c. 84. *In margine est*: al. Capitularium. Et: Anf. l. 6. c. 6.

(β) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 59. Quia juxta. 16. q. 1.* Item ex libro primo capitularum Caroli, & Ludovici Imperatorum c. 83. *In margine est*: Deusdedit p. 5. Anf. l. 4. c. 43. *Pro UT AUTEM, est*, al. tamen ut. *In notis est*: ECCLESIASTICIS: Sequebatur, OFFICIIS, quæ vox neque in vetustis, neque in ipso capitulari est: Refertur enim ad homines, non ad officia. DIVIDENDIS: In capitulari impresso legitur, NON DIVIDENDIS. In capitulis autem manuscriptis, quæ ab Episcopis provinciarum Rhemensis, & Rathomagensis Ludovico Regi missa fuerunt, hæc habentur ad hunc locum pertinentia: „ Quia vero Carolus Princeps „ Pipini regis pater, qui primus inter omnes „ Francorum Reges, ac Principes, res ecclesiarum ab eis separavit, atque divisit, pro „ hoc solo maxime est æternaliter perditus. „ Nam S. Eucherus Aurelianens. Episcopus

cepta voce *illius*, pro qua est, *ullius ecclesiæ*, aptius. B. Non dubium est, quin vox *officiis* tolli debeat, cetera ferre possem. A. Post vocem *temporibus* desiderantur hæc: *qui nostram, vel progenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint*: quæ etiam Anselmus omisit [β]. Quod apud Gratianum ita inscribitur: *Unde in libro Capitularum CLXXV. cap. legitur: Si quem pœnituerit &c. ex interprete Codicis Theodosiani sumptum est lib. IX. tit. de abolitionibus constit. I. d* quæ secunda est in *Codice Justiniani.* Apud Ivonem quoque inscriptio mendosa est *cap. XX.* Pro, *si cum accusato, scribendum, si ei cum accusato.* Pro illis *per obreptionem convenerit de colludio &c. illic est, per corruptionem de absolutione reatus convenerit, is, qui reus probatur, remoto concludio pœnam excipiat &c.* Hæc etiam verba non recte Ivo retulit [γ]. Cetera dicentur alio die: hodie pensum absolvimus.

d 2. q. 3.
c. 8. Si
quem.

DIALOGUS UNDECIMUS.

De eadem re.

C. Atinamne vocem *A*, an barbaram esse dicemus *Capitulare*, sive *Capitularia*?
A. An non recte deducitur a *capite capitale*

„ &c. “ Hujus historiæ mentio etiam est in vita B. Eucherii Episcopi Aurelianensis, & B. Rhigoberti Archiepiscopi Rhemensis. Qualis vero esset hujusmodi ecclesiasticorum bonorum divisio, quam Carolus Martellus induxit, Pipinus autem, & Carolus Imperator prohibuerunt, eodem libro primo capitularium ante capitulum istud 83. sic exponitur: „ Tempore Hadriani Papæ, & Karoli Magni „ Imper. &c. “

(γ) *Ante caput octavum*, Si quem pœnituerit. 2. q. 3. *in eodem libro hæc verba sunt*: Unde in libro capitularium c. 175. legitur. *Et in margine est*: Cod. Theod. lib. 9. tit. 37. c. 1. in interpretatione. Et: Ivo p. 16. c. 251. *In notis est*: PER OBREPTIONEM: Apud Ivonem legitur: „ factum per „ corruptionem consensum, de colludio pœnam excipiat legibus constitutam “ . Sed in interpretatione legis primæ, quæ est in Codice Theodosiano, hoc modo: „ per corruptionem de absolutione reatus convenerit, „ is, qui reus probatur, remoto concludio „ pœnam excipiat legibus constitutam “ .

A Dixi hac de re in *Histor. jur. Eccles. num. 314.* & seq. M.

eives sunt; & non Clerici, vel de iis instituebantur Decreta, quæ ob publicum bonum Clerici etiam servare tenentur, quamquam solo Regio jure ferantur; nec aliud dicere potuit Petrus de Marca, nisi veli-

mus eum sibi metipsum contrarium, cum in Lib. 2. de Concordia cap. 7. Num. 1. docuerit Principem Sæculi nullam in homines Ecclesiasticos habere jurisdictionem, in quantum Clerici sunt. W.

le crimen, & capitalis homo? C. Recte. A. Sic igitur a *capitulo capitularis*, & *capitulare* pro *capitulalis*, quod ineptum esset: sic etiam a *seculo secularis*, ab *angulo angularis* dicitur. C. Quis ex veteribus Latinis hac voce usus est? A. Non omnium veterum libros habemus: ex illis deperditis existima hanc erutam vocem fuisse. *Acta capituli* multi *capitularia* dicunt, & *syndicum capituli capitularem*: non ineptissimum id quidem videtur. C. Qui *librum capitularem* dicunt, quod *capituli* sit minus peccare videntur: quam qui ideo volumen *capitulare* dicunt, quod in multa dividatur *capitula*, & quasi collectio sit multorum capitulorum. A. Non igitur de voce ipsa quærendum fuit, an esset Latina, sed de usu vocis in hac notione. Et mihi quidem a barbaris inductum esse arbitror Caroli, & Ansegisi, & Theodulfi temporibus. Sed ut ad Gratianum a redeamus: is hac voce usus est *caussa XI. cap. XXXVIII*. Nam post duas constitutiones relatas sic ait: *Hæc si quis antiquata contendat, quia in Justiniani Codice non inveniuntur ita inserta: per Carolum renovata cognoscat, qui in suis Capitularibus ait inter cetera. Volumus, atque præcipimus &c.* Sic etiam Anselmus b inscripsit: *In Capitularibus Caroli Imperatoris*. In libro Cæsaraugustano c inscriptio desideratur. Exstant hæc verba in *lib. VI. Capitular. cap. CCLXXXI*. B. Caroli esse hoc caput ego dubito, cum liber sextus, ut heri dicebas, Benedicti Levitæ sit, qui Caroli, Ludovici, & Lotharii capita collegit ab Ansegiso prætermittit, neque distinxit singula cujus essent. A. Si nolis fidem habere Anselmo, & Gratiano hoc dicentibus, ego te aliis probationibus non convincam. Nisi forte multitudine nominum urgearis, qui Carolo potius, quam ceteris subditis se esse patiantur. Romani, Franci, Alamanni, Bajuvarii, Saxones, Thuringii, Frefones, Galli, Burgundiones, Britones, Longobardi, Vascones, Beneventani, Gothi, Hispani. B. De Lothario facile cedam hac in re, at de Ludovico difficiliter in primis præsertim Imperii annis post mortem patris. Sed cur hic Franci a Gallis separantur, & a Romanis Longobardi, & Beneventani, inter quos Vascones interponuntur? A. Romanos omnibus præferri ab Imperatore Ro-

Tom. III.

manorum mirandum non est: Francos Germanos fuisse creditur, & regale nomen diu in Gallia obtinuerunt, unde Reges Francorum dicebantur, atque dicuntur, ut Gothi in Hispania Reges Gothorum. Gallos fortasse vocat Italos ex Gallia togata. Cur Vascones post Longobardos posuerit, bellorum ordinem secutum fuisse credo: illis enim victis male pugnavit cum Vasconibus. Extremi ponuntur Beneventani, Gothi, & Hispani, ut qui longius a sede Imperii abessent. B. Beneventum a Romana urbe propius abest, quam Vascones. A. Non hanc sedem Imperii statuo, sed Parisiorum urbem, aut Aquisgranum. C. Gothos intelligis Gallos, an Hispanos, an ex ultima Gothia, quæ olim Scandinavia dicebatur? A. Ex Narbonensi provincia, & illi conjuncta parte Hispaniæ, ut heri diximus. Sed de varietate verborum videamus. Pro *ditioni nostræ*, illic est, *nostræ ditioni Deo auxiliante*. Pro *quocumque* est, *licet quocumque*. Pro voce *adstricti*, & voce *annexi*, illic est *constricti*, & *connexi*. Pro *ex XVII*, quod etiam est in Capitularibus, videtur scribendum, *ex XVI*, ut est in *Codice Theodosiano Cujacii*. Pro *Blavii*, scribe *Ablavii*. Pro *illis, quam illi, & omnibus per scripturam misimus*, illic est ommissa voce *quam*, *illi & omnibus rescriptam sumpsimus*. Ante verbum *posuimus*, adde, *tam clericorum, quam & laicorum*. Pro, *lege cuncti perpetua teneant*, illic est, *lege cunctis perpetua tenendam*, sed utrumque displicet. Anselmi, & Cæsaraugustani varietatem cognoscamus. B. Hæc postrema verba Gratiani agnoscunt: illud recte utrobique est, *Deo auxiliante, & ex XVI. & Ablavii, & constricti, & connexi*, in ceteris favent Gratiano. Sed quid tu pro illis verbis extremis substitueres? A. *Imp. Constantinus Aug. Ablavio P. P. Quicumque itaque &c.* B. Quæ similitudo est inter has, & illas voces? A. Nulla prorsus, nisi forte aliud C. nostro videatur. C. Id cogitabam, Pro, *lege cunctis, Imp. Const. ferri potuit*, præsertim si l. pro *lege* scribas: vox *perpetua* in P. P. converti potest. Voci *teneant*, aut *tenendam*, non video esse locum, nisi ex voce fiat extrema Constantinus. A. Finge fuisse scriptum, *tenendam perpetua*, aut pro P. P. *Pr. Præt.* [α]. B. Cur *Theodosius* appellatur a Gratiano

S

no

(α) Gratiani verba sunt ante caput 37. Romanis, cujus initium, Volumus. II. q. I. hæc si quis antiquata contendat &c. ut in dialogo: per Carolum renovata cognoscat, qui in suis capitularibus. l. 6. c. 28f. ait inter cetera. In margine est: Anf. ibid. (hoc est l. 3. c. 108.) In notis est: RESCRIPTAM SUMPSEMUS: Sic est emendatum ex capitulari. Antea legebatur: „per scripturam misimus“. Ad illa verba, lege cunctis per-

petua teneant, additur in margine: lege cunctis perpetuo tenendam: Orig. In scholiis: CAPITULARIBUS: Id est, in Longobarda, non tamen invenitur, quæ in ea nunc est, sed in Gallia. Gentium nomina hæc sunt: tam Romani, quam Franci, Alemanni, Bajuvari, Burgundiones, Saxones, Turingi, Frefones, Galli, Brittones, Longobardi, Vascones, Beneventani, Gothi, Hispani. De aliis verbis videatur editio Romana.

a II. q. I.
c. 28. Volumus.

b Anf. lib.
3. c. 105.
c Cæs. lib.
5. c. 13.

a *II. q. 1. c. 26. Qui-cumque.*
 b *Ivo p. 16. c. 312. decr.*
 c *Anf. d. c. 105.*
 d *c. 37. e.*
 g *Omnes. e Ivo lib. 5. tit. 2. c. 1. pan.*
 f *17. q. 4. c. 27. Qui subdiaconum. & c. 28. Qui occiderit.*
 g *Ivo lib. 8. tit. 2. c. 2. pan. & p. 10. c. 9. & 10. decr.*
 h *Caf. lib. 7. c. 7.*
 i *Burc. l. 6. c. 5. & 6.*
 k *Ivo p. 10. c. 134. & 135. decr.*

no a hujus constitutionis scriptor? A. Quia in Codice Theodosiano est. Sed melius Ivo b & Anselmus c ex Capitularibus sumpserunt; quamvis numerus mendosus sit. B. Cur dividuntur illa verba d omnes itaque caussæ &c. a superioribus, cum in constitutione Constantini conjuncta sint? A. Inepte factum existimo. Sed & separata Ivo e in Panormia retulit Imp. Theodosii nomine adscripto. C. Cur cap. XI. appellatur, quæ constitutio prima est sub tit. XII. de Episcopali judicio? A. Cujacius fatetur, extra ordinem eum titulum se invenisse: Carolus fortasse non capitulum XI. sed titulum scripsit (α). Alia capita perquiramus. *Causa XVII. quest. IV. f* duo capita sunt ex Capitularibus sumpta: Prioris inscriptio est, *item ex libro V. Capitularium. Posterioris, item ex eod. lib. VI. Cap. Illud est lib. III. cap. XXV. hoc lib. VI. cap. XC. Capitularium.* Caroli legem esse illam constat g, tum ex Ansegiso, qui eam libro III. retulit, tum ex lib. I. tit. IX. de homicidiis liberorum hominum legum Langobard. Utrumque caput refert Ivo in Panormia, & in Excerptionibus & liber Cæsaraugustanus h ex Capitularibus, sed aliis verbis ex concilio apud Theodonis-Villam, quod extat, Burchardus i, & Ivo k in Excerptionibus. Varietas in Gratiani, & aliorum verbis hæc sola est, quod in Capitularibus additur post illa: *Qui monachum, CCC.*

(α) *Eadem q. 1. inscriptio cap. 35. Qui-cumque litem. in eodem libro est: Unde Theodosius Imperator. In margine hæc sunt: Cod. Theodof. l. 16. de episcopali judicio. l. 1. §. QUICUMQUE. extr. de judic. c. NOVIT. Capitul. l. 6. c. 281. Anf. l. 3. c. 108. Ivo p. 16. c. 312. In extremo capite additur in notis: DIRIGATUR: In Cod. Theodosiano lib. 16. tit. de episcopali judicio. leg. prima, quæ repetitur lib. 6. capitul. cap. 281. & in concilio tertio Valentino sub Lothario, & apud Ivonem, & Anselmum sequuntur hæc: „ Multa enim, „ quæ in judicio captiosæ præscriptionis juricula non patiuntur, investigat, & promit „ sacrosanctæ religionis auctoritas „, ac statim adnectitur caput sequens: „ Omnes ita-*

solid. culp. jud. quæ mihi interpretari a non licuit: forte scribi debuit, comp. jud. pro compositione judicetur. B. Quod de presbytero occiso dicitur, ut DC. solidis componat, simile est illi, quod Joannes VIII. Carolum constituisse referebatur l. A. Recte admones: sed in concilio apud Theodonis-Villam non de occiso, sed de vulnerato id statuitur: & ut C. noster novum verbum discat recitet ex Burchardi libro, quem habere video, concilii verba. C. *Si quis presbyterum calumniatus fuerit, & spassaverit &c. & alio capite: Si presbyterum quis male tractaverit, & spassaverit &c.* monstri genus videtur hæc vox, quæ si a *spatha* deducitur, *spathaverit* scribi debuit: ego vulneraverit, maluisse, aut fauciaverit. A. Sit ita, per me licet (β). De illo videamus, quod est, *de consecratione dist. IV. m Monachi sibi compatres, commatresve non faciant, nec osculentur scæminas.* Id ex libro Capitularum inscripsit Gratianus & Capitularum lib. VI. cap. CCCXXIV. Ivo n in Panormia veteri. In edita est, *epistolæ. tit. VII. cap. XV. & in Excerptionibus Capitularium libro VII. cap. CCCXCIV.* sic etiam est in libro Cæsaraugustano o & in titulis capitum libri VII. Capitularium. Ipsius enim capituli verba desiderantur (γ). In ead. dist. cap. CXXXVI. p ita inscribitur: *Item Capitularum lib. V. cap. LXXVI. & apud Ivonem q in Panormia edita c*

1 Dial. 9.

m De conf. d. 4. c. 104. Monachi. n Ivo lib. 1. tit. 2. c. 74. pan. & part. 1. c. 133. decr. o Cef. l. 9. c. 42. p De conf. d. 4. c. 126. In Sabbato. q Ivo lib. 1. tit. 2. c. 96. decr. & p. 1. c. 112. decr.

Cy-

„ que causæ“. Ante caput 36. Omnes. ead. quest. est tantum: Item ibid. Et in margine: Capitul. ibid. Anf. ibid. Ivo ibid. Pann. l. 5. c. 23.

(β) *Capitis 27. Qui subdiaconum. 17. q. 4. in eodem lib. inscriptio est: Item ex lib. 3. Capitul. c. 25. In margine sunt hæc: Et in concilio Troslejano c. 13. & inter leges Longobard. tit. de homicid. lib. hominis. l. 27. Pann. l. 8. c. 7. Burch. l. 6. c. 5. Ivo p. 10. c. 9. & 134. similia quædam. Inscripção cap. 28. Qui occiderit. ead. q. est: Item ex libro 6. capitul. c. 90. Et in margine: Ivo p. 10. c. 10. Pann. l. 8. c. 8.*

(γ) *In eodem Romano libro inscriptio cap. 104. Monachi sibi. de consecr. dist. 4. hæc est:*

A Notanda est singularis modestia & ingenua confessio Antonii Augustini, qui non intellecta a se fatetur verba ista abbreviata ex capitulis Karoli Magni, CCC. *solid. culp. jud.* conicit vero scribi fortasse debuisse *comp. jud. pro compositione judicetur.* Legendum igitur est *solidis culpabilis judicetur*, ut scriptum est in capitulis, quæ idem Karolus addi præcepit legi Salicæ, tum etiam in antiquo codice MS. sancti Petri Pithæviensis, & in libro Capitularium Rivipullensi. Attamen fatendum est in libro Petri Pithævi scriptum esse CCC. *solid. componat*: quo etiam modo habetur in codice Colbertino & in Camberonensi. At in regio & in Thuano legitur *componatur.* B.

B De vocibus hisce, & de prohibitione hac egi in *Schediasmate de Susceptoribus infant. ex baptismo pag. 12. 13. & 59. M.*

C Tam in editione Basileensi quam in Lovaniensi. Sed in codice Victorino legitur: *Capitular. lib. cap. CCXCIV.* Extat capitulum istud iisdem verbis in Additione prima Capitularium cap. 16. quæ sumpta est ex conventu Aquisgranensi Abbatum Franciæ cum monachis suis acto anno DCCCXVII. Sed in vetustissimo codice MS. Bibliothecæ Juliæ Helmæstadiensis Academiæ, cujus exemplum ad me miserunt viri clarissimi Hermannus Conringius & Joachimus Joannes Maderus, ita legitur: *Vt sibi compatres commatresve non faciant, & nullam quamlibet mulierem osculentur.* Centuriatores vero Magdeburgenses centuria nona cap. 6. pag. 275. sic ediderunt: *Vt sibi compatres commatresque non faciant, & nullam unquam quamlibet mulierem osculentur.* B.

Cypriano adscribitur *lib. VI. cap. LXXVII.* sed in veteri est: *Capitulum. lib. VI. cap. LXXVII.* & in Excerptionibus excepta prima voce, pro qua est *Capitulum.* Id confirmatur ipso libro *Capitulum* [α]. Extremum sit *distinct. V. cap. XXXIV.* a quod Gratianus inscripsit, Item *lib. V. Capitulum*, & Ivo, *b lib. V. Capitulum. cap. CLXXXV.* Sed in ipso libro *Capitulum*. bis est *lib. V. cap. CXV.* & libro *VII. in additis cap. CLXXXIII.* Eadem verba sunt concilii *Maguntini cap. IX.* quod sub Carolo Magno Imp. habitum est. Ejus concilii *XXV. capita* sunt in *Capitulum* (β). Hæc sunt de *Capitulum* dicta. Cras velim de Nicolai Papæ primi epistulis agamus. Te enim attulisse quasdam ex veteri libro descriptas cognovi.

a De Conf.
d. 5. c. 34.
In Omni-
bus.
b Ivo p.
6. c. 402.
decr.

DIALOGUS DUODECIMUS.

De Nicolai Primi epistolis, & responsis.

A. I N conciliis Coloniae editis duæ tantum Nicolai epistulæ sunt, quarum prior est *ad omnes catholicos*, cujus initium: *Quæ apud CP. urbem: posterior ad Michaelem Imp.* cujus initium, *Proposueramus quidem.* Sequitur has collectio *fragmentorum Nicolai rescriptor.* ex Gratiano in *XX. titulos* divisa. In *epistulis Nicolai* in urbe Roma editis *XVI. epistulas* inveni, & alia quædam fragmenta. Repetitæ sunt illæ duæ, & aliæ *XIV. ad causam Ignatii, & Photii* pertinentes. Omnes, sex exceptis, existant Græce, & Latine in octava synodo, quamvis Græca sunt breviora, Latina pleniora. In fragmentis editis cum illis *XVI. epistulis* agitur de abroganda Metensi synodo, de depositione Thietgandi Treverensis, & Guntharii Colonienfis Archiepiscopi ob causam Lotharii Regis, & duarum mulierum Thietbergæ, & Waldradæ, & ob sententiam in Engeltrudem uxorem Bufonis non servatam. Item de reliquis Episcopis dictorum Archiepiscoporum complicitibus & de eadem Engeltrude, quæ a viro discesserat. Postremo de sententiis, & in-

terdictis Apostolicæ sedis. Additur his epistulis, & fragmentis ex Reginone, & Sigeberto historia, & ex Othone Episcopo Frisingensi. Inseritur pars epistulæ Nicolai ad Carolum Regem de eadem causâ Regis Lotharii, & Thietbergæ Regina: item pars epistulæ ad omnes Episcopos Germaniæ, & Galliæ de excommunicatione Waldradæ pellicis: & pars epistulæ ad eundem Lotharium Regem de eadem causâ. Nunc quid tu adferas, scire cupio. B. *Responsorum Nicolai ad consulta Bulgarorum capita CVI.* C. Edita sunt nuper cum Clementis constitutionibus Latinis, & cum Arabicis Nicænæ synodi capitib. *XXC.* B. Conferri poterit uterque liber. Alio volumine continentur Nicolai epistulæ plus minus sexaginta, in quibus nonnullæ sunt de causâ eadem Lotharii Regis: primæ autem ad causam Rothadi Episcopi a Sueffionensis male ab Hincmaro Remensi Archiepiscopo depositi pertinent. C. Hac quoque de re nuper editæ sunt *XVI. Nicolai epistulæ* in appendice bibliothecæ Sanctorum Patrum. A. Ex his omnibus videndum nobis est, quam opem Gratiano adferamus. Et percurramus, si placet, titulos *XX.* ex Gratiano, cum conciliis, ut dictum est, editos. *Titulo I.* duo capita sunt, de quibus aliquando egimus *c. Cap. I. distinct. X. d* quod est in appendice *epist. IV.* B. In veteri libro *epist. H.* Desiderantur enim *epistula I. ad Hincmarum,* & pars *epistula ad eundem, & epistula III. ad Carolum Regem. A. Distinctionis XII. caput V. e* inveniri C. dicebat in *epistula LVIII. Nicolai ad Hincmarum Archiepiscopum,* & alios, cujus initium, *Omnium nos portare.* B. Is numerus convenit cum hoc veteri libro. In appendice ea epistula non est [γ]. A. *Titulo II.* tria capita sunt. I. est *dist. VIII. cap. III. f* quod ex *epist. ad eundem Hincmarum esse dicitur.* B. Id inveni *epist. XXXII.* cujus initium, *Epistulam Beatitudinis tuæ, quæ longior est, prope finem.* Ex ea pro impiis scribendum *improbis: & vox compresse in compressa mutanda est, & pro abicienda, & vitanda est,* tantum legi, *vitanda est.* A. Quid Ivo g, & li-

c Lib. 1.
dial. 19. &
20.
d c. 1. d.
10.

e Dist. 12.
c. 5. Ridi-
culum.

f Dist. 8.
c. 3. Mala.

g Ivo lib.
2. tit. 12. c.
28. pan. & p.
4. c. 202.
decr.

est: Item ex libro capitulum. In margine est: Ivo p. 1. c. 133. Pann. l. 1. c. 81. In notis: In indice septimi libri Capitulum numero 494 (nam capita ipsa a 475. usque ad 558. in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur) hæc leguntur: „ Ne sibi compatres, & commatres monachi faciant “.

(α) Ante caput 126. In sabbato. ead. distinct. hæc in eodem libro verba sunt: Item Capitulum lib. 6. c. 77. In margine est: Ivo p. 1. c. 112. Pann. l. 1. c. 103.

(β) Hæc etiam est in eodem libro. inscriptio cap. 34. In omnibus. de consecr. dist. 5. Item in lib. 5. Capitulum. c. 115. In margine est: Et in Mogunt. sub Carolo c. 9. Ivo p. 6. c. 402. In notis: MINISTRIS: In originali, & apud Ivo nem est MAGISTRIS: Sed ob glossam non est emendatum.

(γ) De inscriptione cap. 1. distinct. 10. scriptum est lib. 1. dialog. 19. addit. 10. & de capite 5. Ridiculum. dist. 12. lib. eod. dial. 20. addit. 8.

A Vide quæ de hæc causa dicta sunt in capite octavo, undecimo, & duodecimo præfationis nostræ ad hos Antonii Augustini dialogos. B.

^a *Ces. lib. 1. c. 14.* & liber Casaraugustanus *a* habent? B. Ivo in Panormia voce *abicienda* caret; vocem *impiis* retinet; & *compressæ*. Idem in Excerptionibus vocem *compressæ* habet cetera ut in Panormia. C. In Casaraugustano vox *abicienda* non est, neque illa, ab *impiis*, vox *compressæ* est. Sed in eo libro diphthongorum ratio non habetur. Cur in margine addunt Demochares, & Contius: *Augustin. lib. III. cap. VI. contra Donatistas?* B. Erratum est in Contianis libris; nam Demochares recte prope caput IV. *Veritate*, addi iusserat (*x*). A. II. *Caput* est, de quo C. dixerat *b. Caput tertium distinct. XII. c* *cujus pars incerta est, pars sumitur ex epistola Nicolai ad Photium edita Romæ, quæ etiam lecta est in synodo VIII. (β) Caput III. est dist. XXI. caput VI. d* ex epistola Nicolai ad Michaellem Imp. *cujus initium Proposueramus, quam exstare diximus in conciliis, & in editione Romana. Hoc etiam caput referunt Ivo e & Anselmus f, & liber Casaraugustanus g. Tituli tertii capita XVI. sunt. Primum est ejusd. XXI. dist. caput IV. h* quod non recte Gratianus adscribit Nicolao ad CP. *Episcopum*: est enim ex eadem epistula ad Michaellem Imp. ut etiam Demochares notat, & aliqua verba sunt Ennodii a Nicolao relati, quem vocat Ticiensem Episcopum. B. Is est Ennodius, qui laudatur in synodo Romana contra Symma-

^b *Lib. 1. dial. 20. c. 3. Scit sancta.*

^d *Dist. 21. c. 6. Denique.*

^e *Ivo p. 5. c. 17. & p. 6. c. 355. decret.*

^f *Anf. lib. 7. c. 144.*

^g *Ces. lib. 8. c. 26.*

^h *Dist. 21. c. 4. Inferior.*

(*x*) *Caput tertium Mala. distinct. 8. in eodem libro Romano ita inscribitur: Item Nicolaus Papa Hincmaro Remensi Archiepiscopo. In margine est: Ivo p. 4. c. 203. Pann. l. 2. c. 28. Et in notis: Caput hoc est ex epistola Nicolai, quæ incipit: „Epistolam Beatitudinis tuæ“ extatque una cum aliis ejusdem & aliorum Pontificum epistolis manuscriptis Romæ in bibliotheca monasterii Dominicanorum, ex qua hoc caput emendatum est. Voces vitanda, & improbis, & compressæ editæ sunt.*

[*β*] *Libro 1. dial. 20. addit. 7. scriptum est de inscriptione capitis 3. Scit sancta. dist. 12.*

(*γ*) *Inscriptio capitis sexti Denique. distinct. 21. in eodem libro hæc est: Idem Nicolaus Papa eadem epistola. Est autem capite quarto Inferior scriptum: Unde Nicolaus Papa ad Michaellem Imperatorem in epistola, cujus initium est, PROPOSUERAMUS. In margine est: Anf. l. 7. c. 144. Ivo p. 5. c. 17. & p. 6. c. 355. Capitis quinti, Nolite nos. inscriptio est: Idem eadem epistola. Et capitis septimi, Nunc autem: Idem eadem epist. In margine hæc sunt: Polyc. l. 1. tit. 20. Anf. l. 2. c. 67. al. 65. Ivo p. 5. c. 8. Pann. l. 4. c. 6. Capitis octavi Submittitur, inscriptio hæc est: Idem Nicolaus eadem epist. In margine est: Polyc. l. 1. tit. 20. Anselm. l. 2. c. 65. Ivo p. 5. c.*

chum Papam. A. Idem est, ut ex hac epistula Nicolai, & ex dictato Gregorii VII. elici potest. *Alterum caput i ex eadem epistula* est, ut recte Demochares notat, licet tantum adscripserit Gratianus vocem. *Idem caput V. ejusdem distinct.* *Tertium quoque caput k* ex eadem est, & Gratianus post Ivonem *l*, & Anselmum *m Nicolao ad Michaellem Imp.* adscribit. *Quartum etiam, & quintum ex eadem est, & a Gratiano n in eadem distinctione* conscriptum. C. Poterat, si ex fonte hausisset, uno capite omnia verba referre. Sic ordinem quoque epistolæ servasset, quod minime fecit. A. In extremo quarto capite, quod Gratiano est VIII. *præstolandum*, est in conciliis, quod malo, quam *postulandum*. *Quintum* refert præter Ivonem *o*, & Anselmum *p Hadrianus minor in epist. ad Ignatium CP.* lecta in VIII. synodo actione tertia (*γ*). *Caput sextum sumitur ex causa II. quæst. II. capite etiam II. q* quod Gratianus Nicolao Papæ adscribit, addit Joannes Cochleus *Carolo Regi Francorum*. Alibi idem *r Gratianus Carolo Imperatori* scripserat in simili re, atque adeo in eadem. Sed malo credere utrumque falsum esse, & utriusque capitis verba esse *Isidori Mercatoris in præfatione conciliorum (δ). VII. caput s* ex illa *ad Michaellem Imp. epist.* est, ut Gratianus refert (*ε*). *VIII. & IX. t incerta sunt, licet Gratianus inscripserit: Nicolaus Pa-*

ⁱ *Dist. 21. c. 5. Nolite.*

^k *Dist. e. c. 7. Nunc autem.*

^l *Ivo lib. 4. tit. 1. c. 6. pan. & p. 5. c. 8. decret. m Anf. lib. 2. c. 67.*

ⁿ *Dist. e. c. 8. Submittitur, & c. 9. In tantum.*

^o *Ivo lib. 4. t. 1. c. 6. pan. & p. 5. c. 8. decret. p Anf. lib. 2. c. 67.*

^q *2. q. 2. c. 4. Omnes.*

^r *33. q. 2. c. 3. Historia.*

^s *3. q. 5. c. ult.*

^t *2. q. 9. c. 12. Revera. & c. 14. Indicatas.*

8. Pann. l. 4. c. 6. & 7. *Et in extremo capite additur in margine: In concilio Chalcedonens. actione 5. Et in notis: IN CONTUMACIA: Hinc usque ad verb. PONENS addita sunt ex originali.*

(*δ*) *Ante caput secundum Omnes. 2. q. 2. in eod. libro ita scriptum est: Item Nicolaus Papa. Et in margine est: 33. q. 2. Historia. §. HÆC OMNES. In præfatione Isidori in collectionem suam. Inscriptio cap. 3. Historia. 33. q. 2. hæc est: Item Nicolaus Papa Carolo regi. In margine est: In præfatione Isidori in volumen conciliorum. In notis: Hujus mulieris meminit Justinus in primo Apologetico pro Christianis, & Eusebius ecclesiasticæ historiæ lib. 4. c. 16. Verba quidem hujus capitis in epistolis Nicolai impressis, aut manuscriptis non sunt inventa: sed habentur fere eadem in præfatione Isidori in suam canonum collectionem. Præstat tamen Justinum, & Eusebium adire. Fortasse autem in hoc caput translatus est titulus ex sequenti.*

(*ε*) *Extremi capitis, cujus initium est, Quod suspecti. 3. q. 5. in eodem libro inscriptio est: Unde Nicolaus Papa scribit: Michaeli Imperatori in epistola, quæ incipit PROPOSUERAMUS. In margine est: Ivo p. 5. c. 55. In notis multa sunt animadversione digna. Vid. dial. 2. lib. 1. add. 9.*

Papa Gallioni Archiepiscopo Senensi. X. caput a incertum etiam est, male *Nicolao ad Iymarum Remorum Archiepiscopum* inscriptum a Gratiano. Semper autem est *Hincmarus* in veteribus libris scriptus (α). Veterior est inscriptio *capitis XI.* apud Gratianum *b* & *Ivonem c.*, & *Anselmum d.*, cum sit ex illa epistula *Nicolai ad Michaellem Imp.* ex qua etiam est *caput XII. e* [β]. Quod sequitur *caput XIII.* Gratianus *f Nicolao Papæ* adscribit, additque *Cochlaus, Carolo Regi Francorum*, vide an sit in veteri libro? *B.* Est *epist. XX. ad Carolum Regem* incipiens *Numquam*: vel *Nil æque*: ex qua alia capita sunt apud Gratianum. In verbis nulla est varietas (γ). *A. Caput XIV.* fumitur ex illa magna *epistula ad Michaellem*, quod etiam *Ivo g.*, & *Gratianus h* notant. Sed *Nicolaus* refert *Cælestini Papæ* epistulam ad *Episcopos Orientis* cap. XII. Græce, cap. VII. Latine in concilio *Ephesino* relata[m] [δ]. *Caput XV.* i diximus *Isidori esse Mercatoris*, verba in præfatione conciliorum, & non esse *Nicolai ad Carolum Regem. Caput XVI.* ex *Reginone* didicimus sumi ex epistula *Nicolai ad Carolum*. Et quia est hoc caput proximum superiori apud Gratianum *k*, verisimile videtur inscriptionem hujus capituli in illud recidisse. *B.* Ita est, ut suspicaris: namque hæc est *illa ad Carolum epistula XX.* ex qua dixi alia quoque esse capita apud Gratianum. Id etiam *Burchardus l* & *Ivo m* notant. *A.* De varietate videamus. *B.* Pro illis, *judicium agitandum sit, nulla ratio patitur*: illic est, *judicium sit agendum, nulla ratione patet*. Pro *Thebergam*, est *Theupergam*. Pro illis, *posse inire*

a e. q. c. ult.
b 4. q. 1.
c. 2. Quod autem.
c Ivo lib. 4. tit. 7. c. 20. pan. p. 14.
c. 70. decr. d Anf. lib. 1. c. 72.
e 4. q. 4. c. ult.
f 6. q. 4. c. 6. Quod bene.
g Ivo lib. 5. tit. 5. c. 11. pan. p. 14. c. 58. decr.
h 24. q. 1. c. 35. Ait.
i 33. q. 2. c. 3. Historia.
k e. q. c. 4. Sive.

l Burch. lib. 9. c. 52. m Ivo p. 8. c. 116. decr.

certamen, illic plura sunt, *posse legalem inire conflictum, vel legitimum controversiæ subire certamen*. Pro illis, *Itaque etiam locus, illic est, Inter quos etiam locus*. Pro *nulla vis multitudinis formidetur*, est, *nulla sit vis multitudinis formidanda*. *A.* Quid ex his *Burchardus* recipit? *C. Judicium sit agitandum, nulla ratio patet. Thierbergam & posse inire conflictum, vel legitimum controversiæ inire certamen, & Inter quos etiam locus, & nulla sit vis multitudinis formidanda*. *A.* *Ivo* videatur, & *Reginon*. *B. Patitur, Thebergam*, habet *Ivo*, cetera ut *Burchardus agitandum pro agendum*, *Reginon* libro II. *Chronicorum Thierbergam*, pro *Theupergam*, & *nulla vis*, pro *nulla sit vis*: cetera ut in *epist. XX.* (ε) *A.* De aliis titulis postea agendum erit, nunc valedudini consulamus.

DIALOGUS DECIMUSTERTIUS.

De eadem re.

C. DE duobus mihi satisfieri velim: quis ille *Carolus* est, ad quem *Nicolaus* scripsit (*Carolus enim Magnus* esse tempora non patiuntur) & qui sunt hi tituli viginti, quorum tres peracti sunt; qua de re singuli conscripti, & a quo sunt collecti? *A.* De *Carolo* recte ais *Carolus Magnus* non esse; mortuus est enim sub *Leone* tertio Pontifice. *Quadragesimo quarto* anno post mortem *Caroli* *Nicolaus* eligitur, anno *Christi DCCCLVIII.* *Carolo Ludovicus Pius* filius successor fuit, huic tres filii fuerunt *Lotharius Imperat.* & *Ludovicus, & Carolus*. *Ludo-*

[α] *Capit. 12.* Revera. 3. q. 9. in eodem libro ita inscribitur: Item *Nicolaus Papa Gallioni Archiepiscopo Senensi. In margine est*: al. *Senonensi*. Sententia habetur in epistola *Nicolai ad Episcopos*, qui in *Convicinum* convenerant, nuper impressa. *Inscriptio cap. 14 est*: Idem *Nicolaus Papa Gallioni Senensi Archiepiscopo. Indicas Hermannum &c. In margine est*: al. *Senonensi*: & al. *Herimannum. Capitis extremi inscriptio est hæc*: Item *Nicolaus Papa Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo. Necessè est &c.*

[β] *Hæc inscriptio est in eodem libro, capitis 2.* Quod autem. 4. q. 1. Item *Nicolaus Papa* in epistola ad *Michaellem Imperatorem* cujus initium est, *PROPOSUERAMUS*: *In margine est*: *Anf. l. 1. c. 71. Ivo p. 14. cap. 70. In notis multa sunt optime addita. Inscriptio capitis extremi, Contra ritum. 4. q. 4. eadem est*: Unde *Nicolaus Papa* ad *Mich. Imp.* epistula, cujus initium est, *PROPOSUERAMUS. In notis est*: *Caput hoc emendatum est ex ipso originali Romæ impresso.*

[γ] *Gratiani verba sunt in eodem libro.*

ante caput 6. Quod bene. 6. q. 4. Unde *Nicolaus Papa* ait in epistola ad *Carolus Regem*, cujus initium: *NUNQUAM DOLOREM GENERAT. In margine est*: *Burchard. l. 9. c. 49.*

[δ] *In eodem libro Romano. inscriptio cap. 35. Ait Cælestinus. 24. q. 1. hæc est*: Item *Nicolaus Papa* scribit *Michaeli Augusto* epist. 7. *In margine est*: *Ivo p. 14. c. 58. Pann. l. 5. c. 134. In notis*: *Nicolaus* hic citat epistolam *Cælestini Papæ* scriptam *Joanni, Juvenali, &c. Episcopis per orientem*, prout est in concilio *Ephesino. Vaticanæ bibliothecæ, & Lutetiæ* impresso.

[ε] *De inscriptione capitis 3. Historia. 33. q. 2. scriptum est in additione 5. Inscriptio cap. 54. Sive de conjugii. ead. q. hæc est*: Item *Nicolaus Papa* in epistola *Carolo Regi. In margine hæc sunt*: *Polyc. l. 6. tit. 4. Burchard. l. 9. c. 32. Ivo p. 8. c. 116. Regino l. 2. Chronographiæ. In notis est*: *Epistola, ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in codice monasterii Dominicanorum, & ex ea aliqua sunt addita, & emendata.*

dovicus Germanorum, Carolus, qui cognomento Calvus dicitur, Francorum Rex post patris mortem dicebantur. Lotharius Imper. filios quoque tres reliquit Ludovicum Minorem Imper. & Lotharium, & tertium Carolum. Hi quoque duo alter Lotharingæ, alter Provincia præfuit, & Regum nomen acceperunt. Calvus post Ludovici minoris mortem Imperator appellatus est anno Christi DCCCLXXVI. Hujus fratri Ludovico, quem Germanis imperasse diximus, filii fuerunt Carolomannus, & Carolus. Sed quæ de Nicolai verbis accepimus, ad Carolum Regem cognomento Calvum pertinere putamus, qui tunc Francor. Rex dicebatur. C. Lotharius autem quis est ex supra dictis, an Lotharius Lotharii Imp. filius? A. Is ipse est, de cujus scelere agitur, qui Reginam Thietbergam a se depulerit factis apud synodum criminibus, ut Waldradam concubinam loco uxoris teneret. De titulis non est, quod magnopere labores. In conciliis enim a Joanne Cochlæo collecti extant. *Primo* titulo de constitutionibus ecclesiæ agitur, *altero* de consuetudine, *tertio* de judiciis. Sequitur *quartus* de Romana ecclesia, & sede Apostolica, in quo sunt capita undecim. *Primum caput* a Gratiano *distinctione XXII. a* ita inscribitur: *Unde Nicolaus Papa scribit Mediolanensibus.* Anselmus *b* tamen refert hoc pacto: *Ex epist. Nicolai Papæ Junioris Mediolanensibus missa.* B. Selecti viri notarunt, *Petri Damiani verba esse*, qui Legatus fuit Nicolai secundi, & orationem ad Mediolanenses inscriptam reliquit. C. Quid respondebimus Demochari, & Contio ita in margine adscribentibus *c*: *Ex epistola ad Michaellem potest ostendi, quæ sola exstat.* B. Nec solam exflare, nec in ea hæc esse quærenda [α]. A. Vereor, ne etiam *alterum caput* ad eundem *Nicolaum minorem* pertineat, ut recte Demochares arbitratur, quamvis *Nicolai* tantum nomen adscripserit Gratianus; *Nicolai in concilio XIII. Episcoporum*, Anselmus *d* mendose. Melius est in libro Cæsaraug. *e* *Nicolaus*

a *Dist. 22.*
c. 1.

b *Anf. lib.*
1. c. 63.

c *Dist. 79.*
c. 1.

d *Anf. lib.*
6. c. 12. in
addit.

e *Cæs. lib.*
3. c. 9.

(α) *Ante caput primum dist. 22. hæc in eodem Romano libro verba sunt:* Unde Nicolaus Papa II. scribit Mediolanensibus per Petrum Damianum legatum suum. *In margine post vocem Papa est JUNIOR, Anf. Et: Anf. l. 1. c. 63. al. 64.*

(β) *Gratianus in eodem libro ante cap. 1. dist. 79. his verbis utitur:* Unde Nicolaus Papa II. ait in epistola, qua synodum a se Romæ habitam refert cap. 1. *SI QUIS APOSTOLICÆ &c. In margine est: Polycarp. l. 1. tit. 4. Anf. l. 6. c. 15. infra eod. c. Si quis pecunia. Et in notis: SI QUIS: Verba Nicolai in epistola, quæ in voluminibus conciliorum impressis post decreta Nicolai primi habetur, hæc sunt: „Primo nam &c.“ Idem fere habetur ad finem illius synodi,*

junior in concilio CXIII. Episcoporum. Id concilium bis editum est cum aliis Colonia, in priori editione Nicolao primo adscribitur, in posteriori Nicolao secundo. C. Utra verior est? A. Vetus est: posteriores cogitationes esse meliores. Sed res erat aperta, cum in eo concilio de Berengarii Andegavenfis palinodia agatur, quæ apud Ivonem, *f* & Gratianum *g* extat, & apud Lanfrancum in libro de Sacramento Eucharistiæ, & in registro Gregorii VII. coram quo iterum eandem hæresim damnavit, & in libro Tarracoenfi *h*. Non potuit autem idem coram Nicolao primo, & coram Gregorio VII. palinodiam canere, cum CC. annorum intervallum sit. Hoc autem caput, de quo agimus, in eo concilio plenius scribitur, & a Gratiano iterum refertur in *eadem distinct. LXXIX. cap. IX. i* & ab Ivone *k*, & Anselmo *l*, & est in libro Cæsaraugust. *m* superiori conjunctum cum hac inscriptione, *Idem in eodem.* Demochares eidem capiti adscripsit in margine, *Nicolaus Papa II. C.* Ab Ivone accipere potuit, qui ita inscripsit: *Nicolaus Junior synodo præsidens in Constantinopolitana ecclesia cap. 11.* Sed fuitne Nicolaus umquam CP. in synodo? A. Numquam, quod sciam; sed Romæ id concilium habitum est in basilica Constantiniana. C. Erratum igitur est in simili nomine? A. Ita existimo. Non male Cochlæus caput I. & IX. conjunxit cum hac inscriptione, *Nicolaus in concilio præsidens.* Male autem *Nicolaus primo* utrumque caput adscripsit. Quid selecti viri statuunt? B. *Caput nonum Nicolao II. in concilio Romano adscribunt, caput vero primum inscribunt; Nicolaus in concilio Romano cap. I. (β) A.* Nos ad *caput tertium tituli quarti n* veniamus. Id Gratianus *Nicolai* tantum nomine inscripsit: addit Cochlæus: *Ludovico Imperatori.* Tu quid habes ex tuis epistulis? B. Nihil omnino (γ). *Caput quartum bis Gratianus o* posuit; est in *epist. magna ad Michaellem Imp.* ut idem, & Anselmus *p*, notant [δ]. *Caput quintum*

f *Ivo lib.*
1. tit. 4. c. 4.
pan. p. 2.
c. 10. decret.
g *De conf.*
d. 2. c. 42.
Ego B.
h *Tarrac.*
lib. 5. c. 58.

i *Dist. 79.*
c. 9. Si quis.
k *Ivo p.*
5. cap. 80.
decr.
l *Anf. lib.*
6. c. 13.
m *Cæsar.*
lib. 3. c. 10.

n *Dist. 97.*
c. ult.
o *l. 9. 1.*
c. 123. & 9.
q. 3. c. 21.
Per principalem.
p *Anf. lib.*
1. c. 72.

& refertur infra c. *SI QUIS PECUNIA. Ante cap. 9. Si quis pecunia, hæc verba sunt:* Unde Nicolaus Papa II. in concilio Romano statuit, dicens. *In margine additur*, in fine. *Et: Supra fere idem dist. ead. c. SI QUIS APOSTOLICÆ. Anf. l. 6. c. 16. Polyc. l. 1. tit. 4. Ivo p. 4. c. 8.*

(γ) *Capitis extremi distinct. 97. in eodem libro inscriptio est:* Unde Nicolaus Papa. Nobilissimus vir &c.

(δ) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 123. Per principalem. l. 9. 1. Unde Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epistola, quæ incipit PROPOSUERAMUS. In margine est: infra 9. q. 3. c. PER PRINCIPALEM. Anf. l. 1. c. 75. & l. 2. c. 14. Dist. 21. Per principalem. q. 9. 1. inscriptio*

a 1. q. 6.
c. 13. Ar-
guta.

tum ejus argumenti est, de quo alio die dictum est epistulas XVI. inveniri in bibliothecæ appendice, & easdem esse in veteri libro cum aliis permultis. Apud Gratianum a in inscriptione *Hincmari Remensis Archiepiscopi* nomen desideratur, & pro *Rothado Rothardus Episcopus* scribitur. Apud Anselmum recte ille *Hincmarus* dicitur, hic non recte *Rothardus*. B. Hæc est in appendice *epist. XIII. in veteri libro epist. X.* cujus initium, *Si coram:* in utraque. *Hincmarus* est, *Rothaldus* in appendice, *Rothadus* in veteri libro. A. De aliis varietatibus videamus. B. Pro illis, *accepto fomite judicii materiam;* in appendice est, *accepta fomitem judicii & materiam;* in veteri *accepta fomite judicii & materiam.* A. Placet mihi appendicis scriptura. B. Pro verbo *removit,* in illis est, *revocavit.* Pro & infra. *Privilegia tamen &c.* in appendice est: *Cum etiam si nullus a vestro judicio provocasset, privilegia tamen &c.* In veteri est: *Quem etiam si ullis pateret indiciis, a vestro illum ad nostrum judicium provocasset, privilegia tamen &c.* A. Mutandum est in veteri, *Cum* pro *Quem;* & *ille,* pro *illum.* B. Pro *quod iterum dicitur,* & infra: in utroque libro multa scribuntur, quæ referre non est necesse. Pro *Hoc quippe,* illic est, *Hæc quippe;* & pro *noveritis, noveris.* Post verbum *videbantur,* hæc omissa sunt, & *a nobis tot impensis laboribus vestra resistente contumacia, recuperari non poterant.* Pro *canonica,* in libro Mich. Thomasi est, *cana;* quod alii duo libri non agnoscunt: pro *ingenio,* est *genio* in veteri libro: desideratur in appendice, in qua est *decoraretur* pro *deco-*

rentur. A. Quid ex his probat Anselmus? C. Quæ sunt ante illas voces duas, & infra posteriores, ab Anselmo videtur Gratianus accepisse. Ante illa verba *Hæc quippe,* quæ etiam is habet, nonnulla sunt a Gratiano prætermittenda. *Noveris,* autem agnoscit, non vero, quæ post verbum *videbantur,* addunt alii: vocem *canonica,* & *ingenio,* & *decorantur* retinet [a]. A. De capite VI. videamus. Et mendose in conciliis est, VI. *quæst. III. pro IX. quæst. III.* b Recte autem & a Cochlæo, & a Demochare dicitur esse ex epistola Nicolai ad Michaellem sæpe repetita. Idem referunt Ivo c, & Anselmus d, qui non *Innocentium,* sed *Bonifacium* scribunt, ut est in conciliis. Locus tamen quærendus apud Bonifacium: cui etiam adscribi partem horum verborum video relatam ab *Hadriano minore in concilio Romano,* cujus mentio fit in VIII. *synodo CP. actione VII. e [β]. Caput VII. ex epistula ad Episcopos Gallie* esse dicitur, apud Petrum Ciaconium in incertis collocatur. B. Nusquam extare adscripserunt Romani, qui notant, ex ea probari auctoritatem epist. I. Alexandri primi. A. Debuissent prius, cujus esset hoc caput, probare: nam ex incertis incerta probatio elicitor. Nicolaum relatas epistulas ab Isidoro Mercatore non improbare, dubium non est (γ). *Caput VIII. ex epist. omnibus Episcopis* missa Gratianus f, & Cochlæus ex *epistola ad Michaellem Imp. Demochares.* Ivo g, & Anselmus, h ut Gratianus. Quid *Selecti viri* censent? B. Sententiam potius, quam verba esse in illa epist. ad Michaellem. A. Mihi incertum adhuc hoc erit caput (δ). *Caput IX.* non recte in conciliis editum fuit apud Gra-

b 9. q. 2.
c. 10. Patet.

c Ivo lib.
4. tit. 1. c.
10. pan. &
p. 5. c. 19.
decr.
d Anselm.
1. c. 72.

e 15. q. 6.
c. 2. Aucto-
ritatem.

f 17. q. 4.
c. 30. No-
mihi.
g Ivo lib.
4. tit. 1. c. 9.
pan.
h Anselm.
1. c. 9.

prio est eadem: Item Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epistola, cujus initium, *PROPOSUERAMUS.* In margine est: supra 1. q. 1. Anselm. l. 1. c. 72. & l. 2. c. 14.

(α) Ante cap. 13. Arguta. 2. q. 6. hæc in eodem libro verba sunt: Item cum Nicolaus Papa in Hincmarum Rhemensis Archiepiscopum invehatur, qui Rhotandum Episcopum appellentem Apostolicam sedem damnare ausus est, ita dicens. In margine hæc sunt: al. *ROTHALDUM.* In appendice bibliothecæ sanctorum patrum. Anselm. l. 1. c. 67. Ad vocem *removit,* est in margine al. *REVOCAVIT.* Orig. Ad vers. *HÆC QUIPPE.* Anselm. l. 2. c. 85. In notis: *CANA:* Cum antea legeretur *CANONICA,* emendatum sic est ex epistola ipsa, quæ habetur manuscripta, & nuper est impressa in appendice bibliothecæ: & in libro Ennodii pro Symmacho legitur: „cana miracula, & canum genium“, juxta illud Virgilii: „Cana fides, & Vesta, „Remo cum fratre Quirinus, Jura dabant“.

(β) Inscriptio capitis decimi Patet profecto. 9. quæst. 3. in libro Romano hæc est: Unde Nicolaus Papa ad Michaellem Impe-

ratores in epistola, cujus initium *PROPOSUERAMUS:* In margine est: Anselm. lib. 4. c. 75. Ivo p. 5. c. 19. Pann. l. 4. c. 11. Et vers. Nec de ejus. *additur:* infra ead. *IPSI SUNT. & NEC DE EJUS.* In notis est: Caput hoc apud ceteros etiam collectores, multis verbis omissis in summam quandam redactum est. *INNOCENTIUS:* In epistola Nicolai, & apud reliquos collectores est *BONIFACIUS.* Verum neque in Bonifacii, neque in Innocentii epistolis inventum est, quod hic assertur. In ea vero epistola Nicolaus refert etiam alia quædam ex epistola Bonifacii ad Episcopos per Thessaliam.

(γ) Caput secundum Auctoritatem. 15. q. 6. in eodem libro ita inscribitur: Item Nicolaus Papa Episcopis Gallie. In margine est: Polyc. l. 6. tit. 11. Et in notis: *ALEXANDRI:* Nicolaus citat epistolam Alexandri I. de qua re notatum est supra dist. 19. *SI ROMANORUM.*

(δ) Quod attinet ad cap. 30. Nemini. 17. q. 4. Ejus inscriptio in eodem libro est: Unde Nicolaus Papa omnibus Episcopis. In margine est: Anselm. l. 1. c. 21. Pann. l. 4

c. 10.

Gratianum inveniri XXXV. *quæst.* 11. cum XXV. *caussa a* inveniatur. De inscriptione varietas est inter collectores. Anselmus *b*, & Gratianus, Nicolaus *universali synodo præsidens*. Liber Cæsaraugustanus *c* habet: Nicolaus, & Leo IV. *in concilio Episcoporum LXXXII. cap. IV.* Deusdedit *d*, & Ivo *e*; Leo IV. *in Conciliorum LXXII. capit. V.* Est in fragmentis editis Romæ post XVI. epistulas Nicolai ex aliquo fortasse concilio caput quintum. B. Selecti viri inscribunt, Nicolaus *civibus CP. quæ est inscriptio extremæ epistulæ editionis illius Romanæ*. A. Non placet ea inscriptio: nam quinque illa capita aliena sunt ex synodo, ut suspicor, contra Metensem synodum, & illos duos Antistites Treverensem, & Coloniensem, qui divortium Lotharii constituerunt. Hujus synodi Romanæ Nicolai mentio fit apud Reginonem in Chronicis anno Christi DCCCLXV. Pro illis verbis, *pro catholica fide, vel ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium, vel futurorum malorum*; illic est: *pro catholica fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, seu futurorum malorum (x).* Capitis decimi fons est magna illa epistula ad Michaellem, ut Cochlæus, & Demochares notant, licet Gratianus *f Nicolai* tantum nomen adscripserit: sed Ivo *g*, & Anselmus *h* rectius Michaelis, etiam nomen retinent (*β*). *Extremum caput*, quod nobis quoque hodie extremus erit, Gratianus *i Nicolai clero, & plebi Viennensis ecclesiæ* esse scribit, sed Anselmus *k* ita inscripsit: *Nicolaus Episcopus clero, & plebi Nonensis ecclesiæ*. In libro Veronensi est, *electo, & clero ecclesiæ Nonensis*. Quid tu ex Romanis libris habes? B. Libri cujusdam tui mentionem vidi in Thomasio libro; eum esse existimo,

f 35. 9.
g c. 6. Sententiam.
h Ivo p. 5. c. 10. *decr.*
i *Anslib.*
j c. 72.
k *De conf. Ecclesia.*
l *Anslib.*
m c. 42. *in addit.*

c. 10. In notis hæc leguntur: Epistola, ex qua hoc caput est sumptum, non extat: aliquid tamen simile habetur in epistola prima ad Michaellem Imperatorem.

(*x*) *Ante cap. 18. Si quis dogmata. 25. g. 2. in eodem libro hæc sunt*: Item Nicolaus Papa *universali synodo præsidens* dixit in concilio Romano *c. ultimo. In notis additur*: Caput hoc extat in concilio Romæ habito, in quo Nicolaus Papa primus Thietgandum, & Guntarium Episcopos deposuit. Quod concilium impressum est Romæ post epistulas ipsius. *In margine est*: Polyc. l. 1. tit. 17. Deusdedit p. 4. Anf. l. 4. c. 26. & l. 12. c. 3. Ivo p. 5. c. 35. *Edita sunt verba synodi.*

(*β*) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 6. Sententiam. 35. quæst. 9. Item*

A De editione hac dixi in *Histor. juris Eccles. num. 393.* & de notis emendatorum aliisque minutiis *num. 24.* de Joanne Teutonico seu Semeca *num. 334. M.*

quem tu Veronensem appellasti. Eadem enim scriptura est in utroque libro. A. Incertum igitur hoc relinquamus hodie caput [*γ*]. De ceteris alio die agemus.

DIALOGUS DECIMUSQUARTUS.

De eadem re.

C. **L**Ætos nos fecit recens ex urbe tabellarius, qui attulit aliquot Gratiani pagellas ad te G. missas, ut cognoscere posses a qualis esset, quæ propediem finem accipiet, Romana juris Pontificii editio. Eas igitur ad te pagellas adferimus, ut quid tibi videatur, scire possimus. A. Pergratum mihi est, perque jucundum, quod dicis. Ipsas igitur pagellas videamus. C. Cur idem caput vario genere litterarum scriptum est? A. Sic distinguuntur, ut opinor, Gratiani verba a verbis aliorum. Sed & aliis litteris verba selectorum virorum conscripta sunt, aliis scholia Joannis Teutonici, & aliorum interpretum. B. Numeros addunt singulis capitibus, sed, an sequantur Contii editionem, ignoro. Illud videntur retinuisse ex aliorum vulgari usu, quod singulis paginis addunt, Decreti secunda pars. A. Conferte has pagellas cum meis libris, & ad me postea varietatem referre poteritis. Hodie de Nicolai titulo agemus. C. Ita fiet. A. *titulo quinto de decretis Romanorum Pontificum agitur. Caput primum* ab Ivone *l*, & Gratiano *m*, & Cochlæo, & Demochare Nicolai esse dicitur ad Michaellem Imp. Ego ad Photium CP. scribendum censeo, ex *epist. VI. registri Romæ editi*, cujus initium est, *Postquam beato Petro*, quæ lecta est in octava synodo CP. *actione quarta (δ).* *Alterum caput* apud Ivonem *n* inscribitur, *Nicolaus Archiepiscopus per Gallias*: apud Gratianum *o* vero Ar-

l Ivo p. 4. c. 211. *decr.*
m *Dist. 11. c. 2.*

n Ivo p. 5. c. 33. *decr.*
o *Dist. 19. c. 1.*

Nicolaus Papa ad Michaellem Imperatorem in epistola septima. *In margine est*: Anf. l. 1. c. 7. Ivo p. 5. c. 19. VOLUERIT: Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Ivo habent, tenuerit. *Vid. dial. 19. add. ultim.*

(*γ*) *In eodem libro inscriptio cap. 8. Romanis de consecrat. dist. 1. hæc est*: Item Nicolaus Papa *electo, & clero Nonensis Ecclesiæ. Ecclesia, id est, catholicorum collectio &c. In margine est*: Anf. l. 5. c. 42.

(*δ*) *Distinct. 11. cap. 2. in Gregoriana editione hæc inscriptio est*: Item Nicolaus Papa I. Michaeli Imperatori. Consequens est &c. *In margine hæc sunt*: Sententia elicitur ex epistola, cujus initium, PROPOSUERAMUS. Ivo p. 4. c. 211. *Fons omittitur. Vid. lib. 1. dial. 20. add. 1.*

Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam constitutis. Id confirmatur ex epist. XIV. in appendice bibliothecæ, cujus initium, *Quantis singularum*; in qua est, *apud Gallias pro per Galliam*. Ejus exemplum unus ex selectis viris ante aliquot annos ad me misit, quod ea confirmari putaret omnium veterum Romanorum Pontificum epistulas, quas Isidorus Mercator refert. B. In veteri libro, qui Achillis Statii fuisse dicebatur, eadem extat, cujus exemplum cum aliis attuli. Sed nihil illic inveni de Isidori collectione scriptum. Adfines tamen huic argumentum tractatur: Non esse reiiciendas a Pontificias epistulas, licet in Corpore canonum non inveniatur. A. Ita est, ut dicis. Sed & illud verum est, Nicolaum referre non uno in loco verba earum epistularum, quod a tempore Hadriani Pontificis, & Caroli Magni Imperatoris fieri cœptum est. Prioribus scriptoribus ignotæ fuisse videntur. Sed ad varietatem veniamus, de qua paucis agemus, quando totam epistulam legere licet. Initio vox *vere* tollenda est, cum Gratianus ait: *ita ut, quod vere sedes Apost. probavit, hodie teneatur acceptum*. In appendice est: *ita ut, quod sedes Apostol. probat hodie, teneatur acceptum*. Ivo tollit vocem *vere*, cetera, ut Gratianus habet. B. Idem est in veteri libro. A. Illa quoque tollenda sunt: *& ideo inter canones non esse assumenda*: quæ neque apud Ivonem sunt, neque in appendice. B. Interpretis fortasse verba fuerunt, in veteri libro nulla sunt. A. Pro *Cum & ipsi &c.* in omnibus illis scribendum: *cum ipsi &c. illis*. Ivo tamen, vel *pro illis*, scribit. B. In veteri est, ut in appendice & *imminutis*, pro *diminutis*: ut apud Ivonem. A. Pro illis, *qui ante ipsum fuit, vel post ipsum est, ad aliquod institutum, vel rescriptum recipiendum est*: scribendum ex appendice: *qui ante, vel post ipsum fuit, est aliquod institutum, vel scriptum recipiendum*. Ivo aliquod, pro *ad a*. Tom. III.

(x) Gratiani verba sunt ante caput 1. distinct. 19. in eodem libro: De his ita scribit Nicolaus Papa Archiepiscopis, & Episcopis per Gallias constitutis. Si Romanorum Pontificum &c. In margine est: Ivo p. 5. c. 33. Et ad verba illa, Capitulum sancti Papæ Innocentii, additur. Innoc. PP. I. ad Exuperium epist. 3. c. ult. Et ad illa, unum Beati Leonis capitulum, additur, Leo PP. I. epist. 1. in fine. Et ad verba, cap. decimo, additur, al. quinto suor. decr. Et ad illa, Papa Gelasius hæc adduntur: Gelasius Papa I. cum LXX. Episcopis. Habetur sup. 15. dist. c. SANCTA ROMANA. §. ITEM DECRETALES. In notis est: CUM IPSI: LOCUS fuit emenda-

liquod, & scriptum, pro rescriptum: cetera, ut Gratianus habet. B. In veteri est, ut in appendice. A. Quod post alia dicitur caput esse X. Leonis in Corpore canonum, V. pro X. scribendum est tum ex ipso libro, tum ex Ivone, & appendice. In conciliis est caput extremum epistula primæ. B. In veteri libro est: *Ait enim capitulo quinto suorum Decretalium*. A. Mox in Leonis verbis *pro bonæ recordationis*, scribendum, *beatæ recordationis & pro illis, ita nostra declaratione custodiri mandamus*: scriptum in conciliis est: *ita vestram dilectionem custodire debere mandamus*. Idem etiam est in libro Cæsaraugustano a. In appendice est: *ita vestra dilectioni custodiri mandamus*. In corpore canonum: *ita a vestra dilectione custodire debere mandamus*. Vox *debere* apud Ivonem desideratur, cetera sunt. B. In Achillis libro duplex scriptura cognoscitur: altera est Ivonis, altera conciliorum omisso eodem verbo *custodire*. A. Ego conciliorum scripturam magis probo: mox illam, quæ in corpore canonum est. In extremo capite pro illis, *per singula corporum volumina*, scribendum, *per singula voluminum corpora*, ut in omnibus illis libris est, appendice, Ivone, & Cæsaraugustano b. B. Sic etiam est in veteri illo libro c (x). Venio ad Caput tertium Cochlai, cujus initium, *Si decreta*, quod esse ait *extremum distinct.* XX. clero CP. sed neque extremum est, neque clero inscribendum, sed Photio CP. ut apparet ex registro Romæ edito epist. VI. cujus initium, *Postquam beato*, quam lectam esse diximus in synodo VIII. actione IV. In libro Cæsaraugustano d. Michaeli Imperatori apud Gratianum, clero CP. non recte est inscriptum (8). Nunc ad *titulum sextum* de Imperatoribus veniamus, sub quo sunt *capita sex* ex epistula ad Michaelem Imperatorem. Caput primum mendose dicitur esse apud Gratianum e. dist. X. caput primum, cum sit caput quintum, cujus initium, *Imperium*. Quatuor

tus ex ipsa epistola Nicolai, quæ Romæ manuscripta habetur: & nuper impressa est in appendice bibliothecæ sanctorum patrum: ut didum est supra dist. 10. c. LEGES. (scribe, lege) in qua epistola multa alia habentur ad epistolas decretales etiam antiquissimas pertinentia. (8) Capitis secundi, Si decreta, distinct. 20. in eod. libro inscriptio hæc est: Item Nicolaus I. Photio, in epistola, cujus initium est, *POSTQUAM BEATO PETRO*. In margine hæc sunt: Est eadem epist. 6. ex qua sumptum est c. QUOD DICITIS. supra dist. 16. Anl. l. 3. c. 33.

a Cæs. lib. 1. c. 32.

b Cæs. lib. 2. c. 18. c Dist. 20. c. 2.

d Cæs. lib. 2. c. 48.

e Dist. 10. c. 5. Imperium.

A Hoc tamen argumentum urgent Episcopi Galliz contra Papam. Vid. Histor. jur. Eccles. num. 229. pag. 255. M.

a *Dist. 96.*
 c. 4. Ubi-
 nam. c. 5.
 Denique. c.
 6. Cum ad
 verum. c. 7.
 Satis evi-
 denter.
 b *Dist. 10.*
 c. 8. Quo-
 niam.
 c. Ivo p.
 4. c. 188. in
 decr.
 d *Anf. lib.*
 1. c. 72.

tuor capita habet Gratianus *distinct. XCVI.*
 a De quibus hoc tantum dicam ex Gelasii
 Pontificis verbis in tomo de anathematis vin-
 culo (sic enim in conciliis inscribitur) sum-
 plisse Nicolaum illa verba, *Cum ad verum*
ventum est &c. & Cypriano adscribere Gra-
 tianum *distinct. X.* b post Ivonem c. Ver-
 borum varietas non est contemnenda. Non
 enim recte *distinct. XCVI.* scripta sunt: cum
 ante illa, *actibus propriis*, desideretur vox
 SIC, & pro illis, *ut Christiani*: scribi
 debeat, *ut Christiani*, quæ recte Ivo,
 & Anselmus d scripserunt. Quod etiam a-
 lio capite, cujus initium, *Satis evidenter*,
 ex Theodosio minore ad *synodum Ephe-*
sinam refertur, id esse opinor *actione pri-*
ma capite XXXI. in eadem synodo rela-
 tum. Apud Gratianum pro *synodum nostram*
 scribendum est, *synodum vestram*, ut in con-
 ciliis est, & apud Anselmum [x]. *Caput se-*
xtum, cujus initium, *Non quales*, apud

(x) *Ante caput quintum*, Imperium ve-
 strum. *dist. 10. hæc in eodem libro verba*
sunt: Item Nicolaus Papa I. in epistola ad
 Michaellem Imperatorem, cujus initium est,
 PROPOSUERAMUS, *Capitis 8. Quoniam idem.*
ead. dist. inscriptio est: Item Nicolaus Pa-
 pa I. in epistola 7. ad Michaellem Imperato-
 rem. *In notis additur*: Huic capiti in codi-
 cibus impressis erat præpositus hic titulus:
 „Cyprianus Juliano Imperatori“: quod est
 contra omnem temporum rationem. In ma-
 nuscriptis omnibus excepto undecimo Vati-
 cano, abest dictio IMPERATORI, quemadmo-
 dum & apud Ivonem. Nonum autem habet,
 JULIANO EPISCOPO. aliud pervetustum. JU-
 LIANO. Ceterum integrum hoc caput est in
 epistola Nicolai ad Michaellem Imp. quæ in-
 cipit, PROPOSUERAMUS: ex quo refertur in-
 fra *distinct. 96. c. CUM AD VERUM*: una cum
 aliis verbis ejusdem epistolæ, ex quibus hæc
 pendent. Et sumptum est ex Gelasio in to-
 mo de anathematis vinculo. PROPRIA: In o-
 riginali est: „propria volens medicinali hu-
 „militate sursum efferri“. Ivo habet, ut
 Gratianus hic in plerisq. codicibus. In non-
 nullis tamen est: „propria volens medici-
 „nali humilitate sursum efferri“: quemad-
 modum etiam infra *dist. 96. c. CUM AD VE-*
rum. Apud Gelasium loco indicato legitur:
 „Sic actionibus propriis, dignitatibusque di-
 „stinctis officia potestatis utriusque discrevit,
 „suos volens medicinali humilitate salvari,
 „non humana superbia rursus intercipi, ut
 „& Christiani &c.“ *In margine est*: Ivo
 p. 4. c. 188. infra *dist. 96. c. CUM AD VE-*
rum. In casu: „Julianus Imp. vendicabat
 „sibi imperium, & Pontificatum: quod lo-
 „cum habuit in veteri testamento. Sed di-
 „cit Cyprianus &c.“ *Distinct. 96. c. 4.*
 Ubinam legistis. *inscriptio est*: Item Nico-

Gratianum e est causa prima, & apud Ivo-
 nem f, & Anselmum g ex eadem epistola
 ad Michaellem Imperatorem (β). Nunc ad ti-
 tulum VII. de Regibus veniamus: cujus se-
 ptem capita Cochlæus refert, ex quibus quat-
 tuor habent hanc inscriptionem, Nicolaus
 Lothario Regi. De his hodie dicemus. Ca-
 put primum refert Gratianus *distinct. LXIII.*
 b de quo scire cupio, quid selecti viri sen-
 tiant. Ego tantum invenio in libro Casarau-
 gustano i eandem inscriptionem. B. Notant
 selecti viri, existare epistolam ad Lotharium,
 item aliam de eadem re ad Episcopos regni
 Lotharii: sed ego diu quæsitam neutram in-
 veni (γ). A. Quid illam, ex qua sumitur ca-
 put quartum k, cujus initium, *Præcipue*
Gualdrada? B. In veteri libro extat, & prin-
 cipium ejus epistolæ est, *Audito revertente*
Misso. Magna quoque pars ejus extat in hi-
 storia Reginonis, cujus pars edita est Romæ
 post Nicolai epistulas. Pro *Gualdrada*, illic
 est,

laus Papa in epist. ad Michaellem Imp. quæ
 incipit PROPOSUERAMUS. *In margine est*:
 Anf. p. 1. c. 75. *Capitis 5. ead. dist. cujus*
initium est: Denique hi. *inscriptio est*: Idem
 in eadem epistola. *Et in margine*: Anf. ibid.
Capitis sexti Cum ad verum. *inscriptio hæc*
est: Idem paulo inferius. *In margine est*: su-
 pra *dist. 10. c. QUONIAM*. Anselm. ibid. *Et*
in notis: AD VERUM. Post ultima verba ca-
 pitis antecedentis sequitur continenter in ea-
 dem Nicolai epistola: „Fuerunt hæc ante
 „adventum Christi &c. Sed cum ad verum
 „ventum est, eundem Regem, atque Ponti-
 „ficem ultra sibi &c.“ Nihil autem muta-
 tum est & ob glossam, & quoniam est ini-
 tium capitis. Nonnulla vero alia huc perti-
 nentia notata sunt supra *distinct. 10. c. QUO-*
NIAM. *Inscripção cap. 7. Satis evidenter. ead.*
distinct. est: Idem in eadem paucis interje-
 ctis. *In margine est*: Anf. l. 1. c. 71. *Et*
vers. SED ET THEODOSIUS: Rufinus in hist.
 lib. 1. c. 2. *In notis est*: THEODOSIUS MI-
 NOR: Verba hæc sunt accepta ex epistola
 Theodosii, ac Valentiniani Imperatorum sy-
 nodo Ephesinæ per Candidianum missa, quæ
 est in extremo primæ actionis ipsius synodi.
 In versione antiqua, quæ servatur in biblio-
 theca Vaticana, & quæ Lutetiæ edita est,
 eadem plane hoc loco habentur verba cum
 his, quæ refert Nicolaus, & optime conveniunt
 cum Græcis.

(β) *Inscripção capitis 86. Non quales. 1.*
 g. 1. *in eodem libro Romano hæc est*: Item
 Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epist.
 quæ incipit PROPOSUERAMUS. *In margine*
est: Anf. l. 1. c. 75. Ivo p. 5. c. 18.

(γ) *Hæc etiam est inscriptio in eodem li-*
bro capitis quarti, Porro scias. *dist. 63.* Item
 Nicolaus Papa I. Lothario Regi. *In margi-*
ne est: Ivo p. 5. c. 357.

e 1. g. 1.
 c. 86. Non
 quales.
 f Ivo p. 5.
 c. 18. decr.
 g Anf. d.
 c. 72.

h *Dist. 63.*
 c. 4. Porro.

i *Cas. lib.*
 3. c. 65.

k 11. g. 3.
 c. 3. Præ-
 cipue.

est *Waldrada*. C. Antonius Contius notat vocem *Præcipuæ*, cum *æ* a scribendam in fine, quod nomen fuerit proprium ejus mulieris. Estne hoc in aliquo ex his libris? B. Nullum vestigium exstat. Sed neque apud Anselmum, qui hujus capituli verba refert. Pro verbo *declina*, quo Gratianus, & Anselmus *a* utuntur, est in veteri libro, & apud Reginonem, *declinans*, & adduntur hæc: *Et ejus consortium perpetuæ oblivioni contradens*. Post vocem, *sequestrata*, alia quoque verba omiſſa sunt: sed & post vocem *passione*, hæc addi possunt, *Et brevissimi temporis desiderio*. Pro illis, *ad perenne traharis exitium*, est illic, *ad sulphureos fetores*, *Et ad perenne traharis exitium*. Pro illis *ut ait beatus Gregorius*: plura sunt in veteri libro. *Sed ut manifestius vera nos dicere scias, beatum Papam Gregorium audi, qui ait*. Sunt autem verba Gregorii *parte III. Pastoralis cap. V.* [2] A. Nunc de alio capite tibi dicendum est, cujus initium, *Ita corporis b*, quod Ivo, & Gratianus esse *Nicolai ad Lotharium Regem* prodiderunt & ex eadem epistula idem Ivo *c* esse ait aliud caput, cujus initium est, *An non districta d. B.* De his duobus capitibus nihil certi accepi (β). A. De ceteris agemus, cum licebit.

a *Anf. lib.*
12. c. 36.

b *II. q. 3.*
c. 96. Ita corporis.
c *Ivo p.*
8. c. 277. *decr.*
d *24. q.*
3. c. 19. *An non.*

DIALOGUS DECIMUSQUINTUS

De eadem re.

A. **E**Cquidnam lucri ex Romanis pagellis fecistis? C. Sunt multa nobis grata: Illud in primis, quod invenimus caput quoddam falso *Eurychiano* adscriptum non a Gratiano *e* solum, sed a veteribus quoque, *Burchardo f*, *Ivone g*, & *Anselmo h*, & alio, nobis ignoto, *Polycarpo i*: recte vindicatum *Theodulpho Aurelianensi cap. XXVI.* quod a te quoque fuerat animadversum *k*. A. *Policarpus* non est *B* scriptoris nomen, sed libri a *Gregorio Presbytero* collectore canonum conscripti. Estne aliqua varietas insignis? C. Post illa, *neque bibat*, addunt, *neque oret*, ex *Theodulpho*, *Burchardo*, & *Ivone (γ)*. B. *Alio capite l* in verbis *Ambrosii m*, quorum pars est in *Toletano concilio n* pro illis, *quod Et juratus inter saltantium choros promiserat*, scribunt, *quod eviratus inter Et c.* ex *Ambrosio*, & *Ivone* in excerptionibus *o*: namque in *Panormia p* *ejuratus* editum est. A. Consulite veterem *Panormiæ* librum. Facilis autem errandi occasio est. C. In veteri est *eviratus*, sed ita scriptum, ut aliquis facile non admonitus *c* *ejuratus* legat. A. *Eviratus* placet, quasi virum se esse oblitus. Sed quid in concilio *Toletano* est, & apud *Rabanum q*, qui ejusdem *Concilii Toletani*, & *Ambrosii* verba refert. B. In utroque libro hæc verba sunt omiſſa [δ]. Sed & *Rabanum Romani* non adscripserunt; quod etiam facere debuerant in *marginem ca-*

e 22. q.
i. c. ult.
f *Burch.*
lib. 12. c. 14.
g *Ivo p.*
12. c. 71. *decr.*
h *Anf. lib.*
11. c. 65. vel
71. In Rom.
i *Polyc.*
lib. 6. tit. 11.
k *Lib. I.*
dial. 13.
l 22. q. 4.
c. 8. Unusquisque.
m *Amb.*
lib. 3. c. 12.
de officiis.
n *Tolet. 8.*
c. 2.
o *Ivo p.*
12. c. 17. *decr.*
p *Idem lib.*
8. tit. 8. c.
16. pan.
q *Raban.*
c. 21. pan.

T 2

[α] Quod ad caput tertium attinet, cujus initium, *Præcipue Gualdradae. II. quest. 3.* hæc est in eodem libro ejus inscriptio: Item *Nicolaus Papa ad Lotharium Regem* in epistola, cujus initium *Audito*. In *marginem est*: *Anselm. I. 3. c. 66.* *Regino chron. I. 2.* Et ad verba, ut ait beatus Gregorius, *additur*, *Pastor. p. 3. c. 5.* Et in notis: Sumptum est caput hoc ex epistola *Nicolai*, quæ incipit: „*Audito revertente misso vestro*“ & extat *Romæ* in monasterio *Dominicanorum*: est autem quasi in epitomen redactum (*redacta scribo*) multis verbis omiſſis. Hujus epistolæ bonam partem refert *Regino* libro secundo *Chronicorum*.

[β] Eadem quest. tertia capituli 96. Ita corporis. in eodem libro inscriptio est: Item *Nicolaus Papa Lothario Regi*. In *marginem*

hæc sunt: *Ivo p. 8. c. 227.* Et *vers.* Probat. additur: supra ead. *TEUGUALDUM. Inscriptio cap. 19.* An non *districta. 24. q. 3. est*: Item *Nicolaus Papa Lothario Regi*. In *marginem est*: *Ivo p. 8. c. 227.*

(γ) De inscriptione capituli extremi 22. q. 1. scriptum est *lib. I. dial. 13. addit. 14.*

(δ) Ante caput octavum Unusquisque. 22. q. 4. in Romano libro inscriptio est: Item *Ambrosius de officiis lib. 3. c. 12.* Et in *marginem est*: In *Tolet. 8. c. 12.* *Ivo p. 12. c. 17.* Et *vers.* Sæpe plerique additur *Pann. I. 8. c. 101.* Et *vers.* NON SEMPER: infra eadem. NON SEMPER. In notis est: *EVIRATUS*. Emendatum est ex *B. Ambrosio*, & *Ivone*. Antea enim legebatur, *ET JURATUS*. *Rabanus omiſſus est.*

A Contii hæc verba sunt in margine istius capituli: Puto legendum *Præcipuæ ut sit proprium nomen*. Doleo hanc conjecturam excidisse viro doctissimo. Vide locum integrum tomo tertio Conciliorum Galliæ pag. 329. in epistola *Nicolai ad Lotharium* quæ incipit *Audito revertente Misso nostro*. B.

B Dixi de Gregorio, ejusque collectione *Polycarpo in Hist. jur. Eccles. num. 274. M.*

C Recte. Nam etiam in manuscripto *Panormiæ* codice *Victorino* sic scripta est vox illa ut facile dignosci non queat utrum *eviratus* legendum sit an *ejuratus*. Attamen vetusti correctoris diligentia effectum est ut intelligeremus legendum esse *eviratus*, ut qui mucrone cultelli disjunxerit literas *u* & *i*. B.

2 22. q.
4. c. 5. In
malis. & c.
9. Incom-
mutabilis.

b 2. q. 1.
c. 16. Quæ
Lotharius.

c Anf. lib.
12. c. 16.

pitis V. & IX. eiusdem quæst. a [x]. A. Fortasse imperfectæ hæc pagina conscriptæ sunt. C. Ita est, ut dicis: namque alia invenimus mendosa, aut omissa. A. De his alia die agemus. Nunc ad *Nicolaum* revertamur. *Caput secundum tituli septimi*, cuius initium *b*, *Quæ Lotharius*, apud Gratianum hanc habet inscriptionem: *Nicolaus Papa Carolo Regi*: quod ante eum Ivo in *epist. LXII. sive CXXXVI. ad Hugonem Lugdunensem* scripserat. *Regem Francorum* appellat *Cochlæus*, *Imperatorem* *Anselmus c*, qui plenius verba *Nicolai* refert. Fons quærendus est ex tuo veteri libro. *B. Ludovico Regi* inscribitur epistula, cuius initium, *Syllabarum vestrarum*, in ea extrema *Anselmi*, & *Ivonis*, & *Gratiani* verba inventa sunt. In verbis varietas non est animadvertione digna. Recte *Contius* notat, verba *Gratiani* esse illa, *In manifestis* &c. [β] A. Quod sequitur caput, *Scelus, quod Lotharius*: ex alia epistula sumptum videtur, quæ missa esse dicitur *Archiepiscopis*, & *Episco-*

[α] *In eadem quæst. 4. cap. 5. In malis. in eodem libro hæc inscriptio est*: Item *Isidorus* in *Synonimis* libro secundo. *In notis additur*: SECUNDO: Etiam *B. Braulius* in vita *Isidori* memorat duos *synonimorum* libros. Et in *synonimis*, quæ nuper cum aliis *Isidori* operibus sunt *Parisiis* impressa, facile locum haberet divisio in duos libros. Nam ex posteriore parte videtur sumptus libellus de norma vivendi, qui in eodem *Parisiensi* codice habetur. Alter autem libellus de contemptu mundi, qui & ibidem, & antea *Antwerpæ*, & olim *Venetis* sub hoc titulo: „*Isidorus de homine, & ratione desente, & de homine, & ratione consolante*“ impressus est, videtur epitome quædam *synonimorum*. *In margine hæc sunt*: *Cap. de mendacio* in impresso *Parisiis*. Ivo p. 12. c. 12. In *Tolet. 8. c. 2. & in Tribur. c. 21. & glossa ordinaria* in c. 14. *Matthæi* in *vers. Juramentum. Capitis IX. eiusd. quæst. cuius initium*: *Incommutabilis, hæc inscriptio est*: Item ex concilio *Toletano 8. c. 2. In notis additur*: *Initium huius capituli emendatum est ex recentioribus editionibus conciliorum Colonensibus & codice Lucensi regio. In vetustioribus autem editionibus & duobus codicibus Vaticanis, duobusque monasterii Dominicani post vers. INNECTENDA, quod in ipso concilio antecedit huic capitulo, sequitur continenter*: „*Et, enim immutabilis Deitatis licet dicta sint, firmissima, crebro tamen &c.*“ *Intermediis omissis. Rabanus omittitur.*

[β] *Caput 16. Quæ Lotharius. 2. q. 1. in eodem libro ita inscribitur*: Item *Nicolaus Papa Ludovico Regi* in epistola, quæ incipit *SYLLABARUM. In margine est*: *Anf. l. 12. c. 35. In notis additur*: *Sumprum est ex epistola, quæ habetur in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum, in qua hæc*

pis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis, apud *Gratianum d*, atque *per universas provincias*, addit *Ivo e*, idemque est in libro *Cæsaraugustano f*, in quo tamen vox *Galliam* desideratur. A te expecto, ut fontem aperias. *B. Frustra expectas*: nullum enim habeo, quem possim ostendere: nisi forte ex *Ivone* conjectura ducamur: ut idem sit fons, qui est alterius capituli, cuius initium, *Theugualdum g*, quod est in *extremo registro Romæ edito*, & id fragmentum esse *synodi Romæ existimabas*: quod etiam *selektis Romæ placuit*. A. Non displicet conjectura, sed certiora expectemus [γ]. De illo videamus, cuius initium, *Excellentissimus Rex Carolus h*, quod ex *epistula ad Hincmarum Rhemorum Archiepiscopum* sumptum dicitur, licet in nomine sit varietas, de qua alio die dictum est. Apud *Ivonem i* eadem est inscriptio, quæ apud *Gratianum*. Quid tu habes dicere? *B. In incertis esse collocandum (δ)*. A. sequitur *titulus VIII. de Patriar-*

precedunt: „*Accusatorem autem habere Lotharium non nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur, & opera ejus, quæ & ipsa ejusdem antiqui hostis iunctu patrantur, profecto comperimus. Quæ vero Lotharius Rex &c.*“

[γ] *Gratiani verba sunt ante caput extremum 2. q. 1. in eodem libro*: Unde idem *Nicolaus Papa* scribit *Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis. Scelus quod Lotharius &c. In margine est*: *Ivo p. 8. c. 226. Regino omnia hæc refert lib. 2. Chron. n. 875. Capitis 10. Teugualdum 11. q. 3. inscriptio est*: Item *Nicolaus Papa. In margine additur*: *In synodo Romana c. 2. Item: al. Thietgandum. Ivo p. 8. c. 226. Et in notis*: *Caput hoc Ivo citat ex Nicolao Episcopis, & Archiepiscopis per Galliam, Italiam, Germaniam, atque per universas provincias constitutis. In qua epistola videtur retulisse, quid in concilio a se Romæ habito de Nerensi synodo penitus abolenda, & depositione Thietgandi, & Guntharii statutum fuerit. De quo quidem concilio, & horum Episcoporum depositione Regino lib. 1. Chronicor. accurate hæc inscribit*: „*Interea Thietgandus &c.*“ *CONSISTERE*: *In secundo capite concilii locus hic ita habet*: „*Consistere: Diffinientes, &c.*“ & sunt verba sumpta ex capite, *SI QUIS EPISCOPUS DAMNATUS. supra eadem ex concilio Antiocheno.*

[δ] *Eadem quæst. 3. cap. 102. Excellentissimus. in eodem libro inscriptio hæc est*: Unde *Nicolaus Papa Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo. Et in margine est*: *Ivo p. 14. c. 46. Pann. l. 5. c. 106. Et ad verba, novit aliud esse &c. additur*: *B. Greg. l. 34. mor. c. 16.*

d 2. q. 1.
c. ult.
e Ivo p.
8. c. 226.
decr.
f Cæsar.
lib. 10. c. ult.

g 11. q. 3.
c. 10. Teu-
gualdum.

h 11. q. 3.
c. 102. Ex-
celleatiff.

i Ivo lib.
5. tit. 3. c.
26. pan. & p.
14. c. 46.
decr.

a d. c. 10.
Teugual-
dum.
b Ivo d.
c. 226.

c Dist. 63.
c. 13. Epif-
copos.

d 3. q. 6.
c. 10. Hæc
quippe.

e 9. q. 3.
c. 8. Con-
questus.

f Ivo lib.
4. tit. 4. c.
3. pan. &
p. 5. c. 56.
decr. & in
epist. 77. vel
133.

Remensis dice-
celis Epif-
copis, & e-
pist. 234. vel
238. Lugd.
Prinati, &
epist. 54. vel
65. Hugoni
Lugdun. Ar-
chiepiscopo
& epist. 58.
Urbano II.
Pont. Max.

riarchis, & Archiepiscopis, cujus quattuor capita sunt: *quartum* autem est illud, de quo agebamus, cujus initium, *Theugualdum a ex epistula missa omnibus Episcopis Gallicæ, & Germaniæ* apud Cochlaum. Id Ivonis *b* verbis confirmatur, licet Gratianus *Nicolai* tantum nomen adscripserit, nisi quid selecti viri addiderunt. B. Addunt, *in synodo Romana contra synodum Metensem cap. secundo*. In extremo capite illis verbis, *Prædictis autem depositis*, hæc addunt: *Hæc non sunt in eo concilio, sed ex aliqua epistula sunt, quam non habemus. Videndus Regino libro secundo chronicorum*. A. Ivo eadem verba omisit, sed & in fragmento Romæ edito pro eis verbis alia sunt. De aliis nos capitibus videamus. *Caput primum c ex epistula ad Joannem Ravennatem Archiepiscopum* esse dicitur. Ad *Nicolaum minorem* pertinere in quodam Mich. Thomasi libro inveni. B. In Pontificali de vitis Pontificum libro certius est, Nicolaum primum in concilio Romæ habito in domo Leoniana de causa hujus Joannis cognovisse, eique restituto dixisse, ut Episcopos per Æmiliam nisi post electionem de eis cleri, & populi, atque per epistulas Apostolicæ sedis Præfulis non habeas consecrandi licentiam. A. Hæc meliora sunt, quam quæ Gratianus refert (x). Quid de *altero capite* dices, cujus initium, *Hæc est ordinatio d, ex epist. ad Salomonem Regem Britonum?* B. Nihil habeo, quod dicam. C. Contius addit, *Regem ultimum eum fuisse Britonum* [β]. A. *Caput tertium*, cujus initium, *Conquestus est e*, apud Ivonem *f* sæpe relatum inveni tam in Excerptiis & in Panormia, quam in epistulis, ex *epistula Nicolai ad Rodolphum*, sive *Radolphum Archiepiscopum Bituricensis*, quem etiam *Primatem Aquitaniarum* vocat. Sic etiam in-

(x) *Distinct. 63. cap. 13.* Episcopos per Æmiliam. *Inscriptio est in eodem libro*: Item Nicolaus Papa Joanni Ravennati Archiepiscopo. *In notis est*: In vetusto codice Mutinensi sex concilii Romæ habiti referuntur capitula, quorum secundum est hoc. Et de hac eadem re habentur multa in Pontificali manuscripto in gestis Nicolai primi.

(β) *Hæc est in eodem libro inscriptio cap. 10.* Hæc quippe. 3. q. 6. Unde Joannes Papa Salomoni tertio, & ultimo Regi Britonum. *In margine est*: Regino lib. 2. Chron. *In notis*: SUBROGATI POST SUNT: Sic restitutum est ex aliquot vetustis, & valde emendatis codicibus. Antea legebatur, SUBROGARI POSSUNT.

(γ) *Ante caput octavum Conquestus est. 9. q. 3. hæc in eodem libro verba sunt*: Item Nicolaus Papa Rodolpho Bituricensi Archiepiscopo. *In margine est*: Ivo p. 5. c. 56. Pann. l. 4. c. 29. *Capitis 12. Præterea. dist. 23. inscriptio est*: De his ita scribit Nico-

scriptum est ut apud Gratianum, bis in libro Cæsaraugustano g. B. Non extat in his, quos attuli libris. A. Ex eadem epistula fortasse est *caput prius* tituli noni *de sacris ordinibus* cujus initium: *Quæ in consecrationibus h.* Habet enim similem inscriptionem apud Ivonem *i*, & Gratianum, nisi tibi aliud videatur. B. Non habeo, quod tuis verbis addam (γ). A. *Posterioris capitis*, cujus initium, *Simoniaci*, inscriptio apud Ivonem *k* est, *In decretis Nicolai cap. II.* apud Gratianum *l* *Nicolaus Papa II.* utram tu inscriptionem veriore putas? B. Nihil certi constitui potest (δ). A. *Titulus X. de Episcopis* octo habet capita, ex quibus tria eandem habent inscriptionem: *Nicolaus Alvino*, vel potius *Albino Archiepiscopo Januensi*. Primi *m* initium: *Episcopi ab anni: alterius n Pontifices, qui aliqua: tertii o Episcopos vero.* Hæc apud Ivonem *p* in Excerptiis ita inscribuntur: *Nicolaus Alvino Jovanensi Episcopo*: sed in margine *Januensi*. Mihi quidem mendosum videtur, *Januensi Archiepiscopo*; sed & *Contio Jovanensi* non displicet; tibi optio permittitur, vel potius, ut fontem ostendas, rogandus es. B. Hac quoque in re mei adhuc fontes sitiunt. *Januenses* autem, vel *Genuales* sub Nicolao Archiepiscopo non habuisse crediderim. De *Jovanensi Episcopo* querendum censeo. C. Quid si *Lovanensem*, vel *Vienensem* scribamus? B. Incertum id quoque est (ε). A. Est *aliud caput q*, cujus initium est, *Episcopis dispensatio*, id Gratianus *Nicolai Papæ* tantum nomine inscripsit; Cochlaeus, & Demochares recte *Michaeli Imperatori* adscriperunt: est enim in extrema illa epistula, cujus initium, *Proposueramus* (ζ). In tertio capite *r* *Si qualibet*, cujus initium apud Gratianum est, *Denique Suffredus*, nihil addunt. Tuum auxilium imploran-

g *Cæs. lib. 2. c. 79. & lib. 3. c. 51.*

h *Dist. 23. c. 12. Præterea.*

i *Ivo p. 6. c. 121. decr.*

k *Ivo lib. 3. tit. 9. c. ult. pan.*

l *1. q. 1. c. 107. Statuimus.*

m *Dist. 34. c. 1.*

n *7. q. 1. c. 4. Pontifices.*

o *d. c. 4. in fin. p Ivo p. 5. c. 352. & 353. decr.*

q *Dist. 43. c. ult.*

r *6. q. 3. c. 3. Denique.*

laus Papa Radolpho Archiepiscopo Bituricensi. *In margine est*: Ivo p. 6. cap. 121. & vers. Ergo. Innoc. PP. i. ep. 1.

[δ] *Inscriptio cap. 107. Statuimus. 1. q. 1. in eodem libro hæc est*: Hanc distinctionem innuit Nicolaus Papa secundus scribens omnibus Archiepiscopis. *In margine est*: 4. sent. distinct. 25. Pann. l. 3. c. 127.

(ε) *Capitis primi dist. 34. in eodem libro inscriptio est*: Unde Nicolaus Papa ad Albinum Archiepiscopum. Quorundam relatione &c. *In margine est*: al. Alvinum. Ivo p. 5. c. 353. *Inscriptio cap. 4. Pontifices. 7. q. 1. hæc est*: Item Nicolaus Papa Alvino Januensi Archiepiscopo. *In margine est*: al. Albino Vienensi. Ivo p. 5. c. 352.

(ζ) *Dist. 43. capitis extremi in eodem libro inscriptio est hæc*: Item Nicolaus ad Michaelem Imp. in epistola, cujus initium est, *PROPOSUERAMUS*. *Dispensatio est nobis &c. In margine hæc sunt*: DISPENSATIONE NOBIS: orig.

randum est. B. Immo divinum: Humano enim destituti sumus (α). Idem dicturus sum de VI. capite *Sciscitaris a*, quod ex epistula missa *Hunifrido Morinensi Episcopo* sumptum dicitur. A. Hæc igitur incerta relinquimus. C. *Hunifrido* pro *Hunifrido* est apud Democharem, & Contium. A. Cochlaei scriptura magis placet (β). Cetera in alium diem differamus.

DIALOGUS DECIMUSSEXTUS.

De quibusdam locis Gratiani Romanæ editionis, & de aliis Nicolai capitibus.

A. VESTRUM nunc est de Romanis pagellis dicere. B. Quod ex B. Augustini epistula CLIV. Gratianus refert b de iurejurando Laban, mendosum erat, sicut Laban per Deum Sochor; scribi enim debuit, per Deum Nachor c, ut in sacris libris est, licet in Augustini editis libris sit Jacob. A. Vidiſtis quid Ivo, & Anselmus, & liber Cæsaraugustanus scripserint? B. Ivo d in Pannormia habet, Laban per Deos suos Sochor vel Nachor. Idem in Excerptionibus per Deum Nachor, ut etiam Romani referunt. In Cæsaraugustano est f, per Deum Sabaoth, quod etiam invenimus in veteri Gratiani libro, in alio tamen non minus veteri est Sochor. C. Romani referunt, in vetusto Gratiani libro invenisse Nachor. A. Id igitur retineamus, quod in sacris libris est. B. In eodem capite verba Gratiani sunt: sicut Joseph, qui per Pharaonem jurando, hoc in eo veneratus est, quod Dei iudicio positus erat in infimis. In margine est, alias Memphis. & in scholio: In infimis. alias Memphis, quæ erat caput regni Pharaonis: & in alio scholio: Positus erat scilicet Pharao. In infimis, id est, in mundanis. Vel positus erat, sci-

licet Princeps in mundanis, vel in Memphis, quæ civitas erat, vel caput regni. Hæc in Romano edita sunt, ut jam pridem habebamus. In duobus quoque veteribus tuis Gratiani libris illa sunt, in infimis: & in altero eorum hoc scholium: id est, in mundanis, vel terrenis, & erat præpositus aliis: & in voce positus additur in margine: Pharao. In sacris libris, cum de Pharaone agitur, Memphis nulla mentio est. A. Ego pro in infimis malo in summis scribere: in Memphis dicere per Grammaticos non licet. C.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis,

ait Valerius Poeta; quibus verbis apparet, Memphin claram fuisse illa pyramidum mole, quas Ægypti Reges fecisse constat ex Herodoto, & Diodoro Siculo. A. Invenies, ut opinor, apud Eusebium, quis fuerit ille Rex Ægypti, cui Moses servierit, eumque fuisse ante Memphin conditam ab Epapho Jovis filio (γ). B. Mendose editum invenimus capite alitero g quæstionis quartæ ejusdem causæ in margine, Matth. 4. pro Matth. 14. & Ivo part. 12. cap. 3. pro cap. 10. Et capite quinto h desiderantur hæc: Raban cap. 21. pœnit. & Burchard. lib. 12. c. 29. & Ivo p. 12. cap. 12. & 84. C. Ego in scholio capituli noni i non recte editum esse credo, Sententiam, id est, communicationem: sed melius alii habent, comminationem. Quæ vero ex Macrobio afferuntur, tripliciter contingit Deos loqui: in somnio Scipionis reperiri aliis verbis existimo. Sed non advertunt hanc habere legem omnia* vel signa, vel somnia: ut de adversis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneant: & quæ sequuntur [δ]. A. Imperfectas esse istas pagellas existimo, & mendosas; integras, & sine istis mendis habebimus alias: interea Nicolai capita persequamur. Caput VII. decimi tituli, cujus principium est,

„ jurat, falsos Deos colit “: NACHOR: Sic est emendatum ex loco ipso Genesis, Ivone, & uno vetusto Gratiani codice, in cujus quidem vulgatis erat: „ per Deum Sochor “. In B. Augustini autem: „ per Deum Jacob “: Verba Gratiani: „ sicut Joseph, &c. “ & scholii, ut in dialogo.

(δ) Eadem causæ quæst. 4. cap. 2. Est etiam. hæc in eodem libro inscriptio est: Item Ambrosius de officiis lib. 1. c. 50. In margine est: Ibidem in Tolet. 8. [adde c. 2.] sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 3. (scribe c. 10.) Pann. l. 8. c. 91. Matth. 4. (scribe 14.) In notis est: CUSTODIRE: Addita est vox ista ex originali, & concilio Toletano, in quo refertur. De inscriptione cap. 5. In malis. ead. g. scriptum est dial. 15. addit. 3. hujus libri. Scholium Sententiam, id est, communicationem. c. 9. INCOMMUTABILIS. ead. g. sic est editum, ut in dialogo refertur.

[α] Hæc etiam sunt in eodem libro verba ante c. 3. Denique Suffredus. 6. q. 3. Item Nicolaus Papa. Ad illa verba, Quod quia omisſum; additur in notis: Locus hic emendatus est ex plerisque vetustis Gratiani codicibus.

(β) In eadem editione inscriptio cap. 47. Sciscitaris. 7. q. 1. hæc est: Item Nicolaus Papa Hunifrido Morinensi ecclesiæ Episcopo.

(γ) Gratianus ita scribit in eodem Romano libro ante c. 16. Movet te. 22. q. 1. De his ita scribit Augustinus eadem epist. 154. ad Publicolam. Et in margine est: Sent. 3. dist. 39. Anf. l. 11. c. 75. Ivo p. 12. c. 35. Pann. l. 8. c. 117. Polyc. l. 6. tit. 11. In notis hæc sunt: QUIA ILLE: In epistolis B. Augustini excusis legitur: „ quam ille, qui „ ei jurat, falsos Deos colit “. In codice eardem Vaticano: „ quando ille, qui ei jurat, falsos Deos colit “: in editione Frobeniana, & apud Ivonem: „ quia ille, qui ei

a 7. q. 1.
e. 47. Sciscitaris.

b 22. q.
r. c. 16. Movet.
vet. §. Alia.

c Gen. 21.
vel 31.

d Ivo lib.
3. tit. 8. c. 28.
pan. & p. 12.
e. 35. decr.

e Anf. lib.
11. c. 69.
f Cæsar.
lib. 6. c. 19.

g 22. q. 4.
c. 2. Est etiam.

h e. q. c. 5.
In malis.

i e. q. c. 9.
Incommutabilis.

* Omina.
f.

a 23. q. 8. c. 19. Re-
prehensibi-
lis.
b Ivo p.
5. cap. 334.
decr.
c Caf. lib.
4. c. 84.
d De conf.
d. 1. c. 55.
Porro.
e Ivo p.
5. c. 20. decr.
f Dist. 32.
c. 5. Nul-
lus.
g Ivo lib.
2. tit. 11. c.
3. pan.

est, *Reprehensibile valde a, Nicolai ad Carolum Imp.* esse ait Gratianus post Ivonem b, & librum Cæsaraugustanum c *Regem Francorum* vocat Cochläus. Estne in aliquo veteri libro? B. Inventa est Ludovico, & Carolo Regibus missa epistula, cujus initium *Credimus ex Dei dono: ex ea mutandum est pro cum omnibus aliis, cum aliis*, voce omnibus ommissa (α). A. *Capitis VIII. d* inscriptionem ad Radulphum, sive Rodulphum Bituricensis Archiepiscopum vidimus, cum de capitibus tituli octavi ageremus: eadem est apud Ivonem e. B. Ita est, ut dicis; sed fontes adhuc quærimus (β). A. *Titulus XI. est de presbyteris*, cujus sex capita sunt. *Primum caput f* non recte Nicolao primo omnibus Episcopis adscribitur, cum sit Nicolai minoris in concilio Romano cap. III. Neque male Ivo in Pannormia g inscripsit, *Decretum Nicolai junioris, & Alexandri*; quod

etiam Demochares notat. *Alexandri* autem minoris verba refert præter Ivonem, Gratianus h & liber Cæsaraugustanus i (γ). *Caput alterum*, cujus initium, *Sacerdotes ex epistula missa Carolo Archiepiscopo & eius suffraganeis*, Ivo k & Gratianus l adscribunt; Carolo Archiepiscopo Maguntino Cochläus. In *gestis concilii Vormaciensis*, Demochares. Id confirmatur ex libro conciliorum cap. XI. & XII. eiusdem concilii [δ]. Incertior est inscriptio *tertii capitis*, cujus initium, *Si presbyter*; est enim apud Ivonem m, *Nicolaus Hosbaldo Episcopo Quadrantino Coepiscopo*, pro Episcopo habet Gratianus, n *chorepiscopo* Contius ex veteri libro. *Oswaldo coepiscopo*, Joannes Cochläus. Mihi *Oswaldo Episcopo* magis placet, nisi tu certiora adferas. B. Nihil habeo de ea re dicere. *Oswaldi Episcopi nomine* vidi libellum *Martyrologium* inscriptum. A. Idem *Oswaldus* a ap-

h c. 6. Pre-
ter. dist. c.
i Caf. lib.
8. c. 44.
k Ivo lib.
3. tit. 11. c.
4. pan.
l Dist. 50.
c. 33. Sacer-
dotes.

m Ivo p. 10.
c. 24. decr.

n Dist. 50.
c. 39. Stu-
deat.

(α) *Quod attinet ad cap. 19. Reprehensibile. 23. q. 8. in eodem libro id ita inscribitur: Sed obiicitur illud Nicolai ad Ludovicum, & Carolum Reges. In margine est: Ivo par. 5. c. 334. Et in notis: Epistola, ex qua sumptum est hoc caput, extat Romæ in monasterio Dominicanorum scripta Ludovico, & Carolo Regibus: cujus initium est: „Credimus ex Dei dono.“, in qua de Carolo, sermonem proprie ad ipsum convertens, queritur Pontifex, ob quasdam excusationes, & hanc præcipue, quæ hoc capite continetur, nullos Episcopos Romam ad synodum, quam ipse habere volebat, missos fuisse. Propterea mutatus est titulus, qui antea erat: AD CAROLUM IMPERATOREM. In casu relictum est, Carolus Imperator scribit &c.*

(β) *De consecrat. distinct. 1. c. 56. Romanis, cujus initium est, Porro Gloria, hæc inscriptio est: Item Nicolaus Papa Rodulpho Archiepiscopo Bituricensi. In margine est: Ivo par. 5. c. 20. Et in notis: APOSTOLICO: Vox ista abest ab aliquot Vaticanis codicibus: Ivo tamen habet.*

[γ] *Ante caput quintum, Nullus missam, dist. 32. hæc in eodem libro verba sunt: Item Nicolaus Papa omnibus Episcopis. In margine est: In synodo Romana CXIII. Episcoporum in basilica Constantiniana. Et:*

Pann. l. 3. cap. 135. *In extremo capite hæc verba sunt: [Quicumque sacerdotum, & diaconorum &c.] Sicut in subsequenti capitulo Alexandri secundi continetur. Sicut in subsequenti: Hæc clausula est Gratiani omissis referre ex capite Nicolai ea, quæ proxime ex Alexandro relaturus erat. Sunt enim eadem verba. Nam Nicolaus secundus in epistola, quæ extat, omnibus Episcopis catholicis scripsit se in concilio, quod Romæ habuit centum tredecim Episcoporum, hunc canonem edidisse, quem postea Alexander secundus (ut ipse etiam testatur in epistola manuscripta) in concilio a se habito iisdem verbis repetivit. Quare in Pannormia appellatur decretum Nicolai junioris, & Alexandri. Inscriptio cap. 6: Præter hoc. ead. dist. Item Alexander secundus. Et in margine est: In epist. proxima notat. indicata. Pann. ibi. & l. 8. c. 142. Et ad verba, Papæ Leonis, additur: Leo IX. in concilio Romano. In notis est: ET ROGANTES: Hæc usque ad vers. DEINDE, addita sunt ex epistola manuscripta Alexandri, quorum aliqua etiam sunt in concilio Nicolai, in quo est præterea sequens versiculus, DEINDE, qui in epistola Alexandri non est.*

(δ) *In eodem libro inscriptio cap. 33. Sacerdotes, distinct. 50. hæc est: Unde Nico-*

A Vir fuit optimus & sanctissimus, valde laudatus a Willelmo Malmesburiensi in libro tertio de gestis Pontificum Anglorum, & a ceteris scriptoribus Anglis, tum etiam a Francisco Godwino, licet illum is postea mordeat in causa celibatus Clericorum. At calidissimus Joannes Balæus omnes reverentiæ & honestatis terminos hæc excessit, huc etiam progressus ut Oswaldum Odonis Archiepiscopi Cantuariensis filium ex monacha fuisse impudenter insinuat, quia videbat eum dici nepotem Odonis, id est, fratris filium, ut interpretatur Godwinus. Fuit autem primo Wigorniensis Episcopus, (non Wintoniensis, ut male creditur Antonius Augustinus) deinde Archiepiscopus Eboracensis. Retinuit tamen semper episcopatum Wigorniensis, ne monastica professio, quam ipse illic recenter instituerat, evanesceret per absentiam eius. Decessit die 27. Februarii anno 992. Wigorniaque in Ecclesia a se constructa sepultus est, ubi ad tumulum eius, ut scribit idem Godwinus, multa patrata perhibentur miracula, propter quæ a posteritate credula sanctorum numero adscriptus est. Artamen Joannes Pitseus putat eum pervenisse usque ad annum decimum supra millesimum. Scripsit nonnulla opuscula, quæ a Balæo & Pitseo enumerantur. Nullus tamen eorum meminit Martyrologii ab eo scripti. B.

appellatur. Fuitque ejus nominis sanctus vir Episcopus Vintonensis, & postea Eboracensis in Britannia: in qua insula ego veterem librum Oswaldi martyrologii titulo inscriptum inveni [α]. *Caput quartum Presbyter iste*, ex epistula missa Gerardo, sive Girardo Turonensi Archiepiscopo Gratianus a inscripsit, Ivo b eum Airardum appellat. Quid tu ais? Fuitne aliquis a hoc nomine Archiepiscopus, ad quem Nicolaus scripserit? B. Nihil habeo quod dicere possim (β). A. Certior est inscriptio *capitis quinti*, cujus initium, *Sciscitantibus c. Nicolaus ad consulta Bulgarorum*, quæ melius est apud Gratianum, & Ivonem d in Pannormia, quam apud eundem in Excerptationibus. Sine inscriptione est in libro Tarraconensi e. Est in editis capitibus cap. LXXI. ex quo possunt addi verba a Gratiano prætermissa. Aliter Lucius tertius refert hujus capituli verba, cum scribit f, *sacramenta, quæ purgatoria cunctarum cogitationum existunt: contagionum enim habet Nicolaus, non cogitationum, neque pollutionum*, ut est in quadam collectione g posita post concilium Romanum Alexandri tertii [γ]. *Sextum caput h* inscribitur, *Nicolaus Thadoni, vel Tadoni Archiepiscopo Mediolanensi*, apud Ivonem i, & Gratianum. Quid tu his addis? B. Hoc tantum, *de presbyterorum flagellatoribus agere Nicolaum, non clericorum*; ut est in epitome [δ]. A. Nunc surgendum censeo.

laus Papa Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis. *In margine est*: In gestis concilii Vormaciensis c. 11. Vide Ivonem p. 10. c. 180. Pann. l. 3. c. 136.

(α) *Eadem distinct. cap. 39. Studeat. in eodem libro ita inscribitur*: Unde Nicolaus Papa scribit Hosbaldo Chorepiscopo Quadrantino. *In notis additur*: CHOREPISCOPO: Antea legebatur COEPISCOPO: emendatum est ex omnibus, quæ collata sunt, vetustis Gratiani exemplaribus, optimeque convenit verbis Nicolai. *In margine est*: Ivo p. 10. c. 24.

(β) *Capitis 10. Notum sit. 2. q. 1. in eodem libro inscriptio est*: Item Nicolaus Papa Girardo Turonensi Archiepiscopo. *In margine est*: al. Airardo. Ivo p. 6. c. 429.

(γ) *Gratiani verba sunt ante cap. 5. Sciscitantibus. 15. q. 8. in eodem libro Romano*: Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c. 71. *In margine est*: Extra de cohab. cler. & mul. c. VESTRA DUXIT. Ivo p. 2. c. 83. Pann. l. 5. c. 13. *Et in notis*: ET CETERA: Antea legebatur, ETC. Restitutum est ex originali, ex quo alia etiam sunt emendata, & addita. HIERONYMO: Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum & quod sequitur: „ priusquam audias,

„ &c. “ est ibidem superius. *Cap. 7. Vestra duxit. de cohabit. cleric. & mul. ita inscribitur*: Lucius III. *In margine est*: c. 1. eod. tit. in 2. compil. & post concil. Lateranens. sub. Alex. III. p. 50. c. 18. *Vox contagionum edita est. Retinenda igitur est in ea collectione.*

DIALOGUS DECIMUSSEPTIMUS.

De aliis Nicolai Papæ capitibus.

A. **T**itulus XII. de clericis inscribitur, tria tantum habet capita. *Primi capituli initium, Clericus, qui.* Ejus inscriptio apud Gratianum k: *Nicolaus Papa Odoni Viennensi Archiepiscopo*: apud Ivonem l, *Stephanus Adoni Viennensi Archiepiscopo.* Est etiam varietas in illis verbis *De illo clerico Alverico*: est enim Alvico pro Alverico apud Ivonem, Albino apud Contium, qui *Orthoni Coloniensi* in margine adscripsit, & *Adoni Viennensi*, ex Ivone. *Stephani* non habuit rationem. B. In veteri libro extat *Nicolai epistula Odoni Archiepiscopo* missa, ut in indice scriptum est, *Adoni* in verbis plene relatis: in eadem hoc non inveni caput; sed illud, quod alibi posuit Gratianus m, ita inscriptum, *Nicolaus Papa Adoni Viennensi Archiepiscopo.* Eadem inscriptione utitur Ivo n in Excerptationibus, & in epistulis. A. De eo capite postea erit agendum [ε]. *Caput alterum, cujus initium, Clericum, quod apud Gratianum o solo Nicolai Papæ nomine inscribitur*: apud Ivonem p, *Nicolaus Wilfredo Morinensis ecclesie Episcopo*, sed & plenius scriptum est: sic etiam in libro Casaraugustano q plenius scribitur, & eodem modo in-

a e. q. 1. c. 10. Notum.

b Ivo p. 6. c. 429. decr.

c 15. q. 8. c. 5. Sciscitantibus.

d Ivo lib. 5. tit. 1. c. 11. pan. & p. 1. c. 83. decr.

e Tarraco lib. 5. c. 168.

f De cohabit. cler. c. 7. Vestra. apud Gregor. IX. c. 1. De vita & bon. cler. in 2. collect.

g Par. 50. c. 38.

h 17. q. 4. c. 27. De presbyterorum.

i Ivo p. 10. c. 20. decr.

k Dist. 32. c. 4. De illo. l Ivo p. 6. c. 119. decr.

m 12. q. 2. de reb. 22. n Ivo p. 3. c. 152. & in epist. 71. vel 30. Belvac. Decano. o Dist. 50. c. 5. Clericum. p Ivo p. 6. c. 119. decr. q Cas. lib. 15. c. 35.

k Dist. 32. c. 4. De illo. l Ivo p. 6. c. 119. decr.

m 12. q. 2. de reb. 22. n Ivo p. 3. c. 152. & in epist. 71. vel 30. Belvac. Decano. o Dist. 50. c. 5. Clericum. p Ivo p. 6. c. 119. decr. q Cas. lib. 15. c. 35.

inscriptum legitur una excepta voce *Wilfredo*, pro qua est, *Guifredo*. Similis est inscriptio cujusdam capituli *a*, de quo egimus, cum de titulo X. dictum est, licet illic *Hunilfredus* diceretur. Hoc loco apud *Cochlæum* est, *Osualdo coepiscopo Quadrantino*, ut capite tertio tituli undecimi *b*, quæ etiam inscriptio est cujusdam capituli proximi apud Gratianum *c* huic nostro, & in libro *Cæsaraugustano d* in quo tamen est *chorepiscopo*, pro *coepiscopo* ut apud *Contium*, & in veteri libro meo est. *B*. Inscriptionem eandem utrique capiti convenire putavit. Sed cur non invenimus alterius capituli verba in his XX. titulis? *C*. Quid si posterius caput non esse *Nicolaus* credit, aut utrumque ejusdem esse sententiæ? *A*. De tertio capite videamus, cujus initium, *Hi qui arborem e*. Hoc solum *Nicolai* nomen habet apud Gratianum, & *Cochlæum*; de eo quid selectis viris placuit? *B*. Incertum esse, & nusquam repertum [*α*]. *A*. Sequitur titulus XIII. de votis monasticis: sub quo sunt capita tria. *Primi* initium est, *Fœmina quæ post obitum*. Ejus inscriptio apud Gratianum *f* est, *Nicolaus ad Albinum Viennensis ecclesiæ Archiepiscopus*. Hic *Adalwinus* appellatur a *Burchardo g* & *Vivonensis ecclesiæ*: & ab *Ivone h* in *Pannormia Vivacensis ecclesiæ*, & *Adalwinus Archiepiscopus*. Sic etiam in Excerptionibus *Adalwinus* est *Archiepiscopus*. Sed *ecclesiæ Viennensis* vel *Vinanensis*, aut, ut in alio capite est, sic inscribitur, *Nicolaus Alumino Junariensi Episcopo*. Ex hac varietate orta mihi hæc opinio est, ut hic idem ille sit *Albinus*, quem alii *Januensem Archiepiscopum*, alii *Jovanensem Episcopum* vocabant, ut in capitibus tituli decimi invenimus *i*. *B*. Opinioni tuæ facile subscribo; *Alumino* enim, *Tom. III.*

a 7. q. 1. c. 47. Sciscitaris.
b Dist. 50. c. 39. Studeat.
c Dist. e. c. 6. De his. d. Cæs. lib. 15. c. 34.
e Dist. 50. c. 49. Hi, qui arborem.
f Dist. 27. c. 6. Quod interrogasti.
g Burch. lib. 8. c. 47.
h Ivo lib. 3. tit. 17. c. 18. pan. & p. 7. c. 65. & c. 152. decr.
i Dial. 15. Hujus libri.

& *Alwino* similes voces sunt, & *Januensi*, sive *Jovanensi*, cum *Junariensi* maxime convenit. Est quoque titulo XVIII. aliud caput, cujus initium, *Inter hæc k*: ita inscriptum apud Gratianum, & *Ivonem l*, *Nicolaus Alwino Archiepiscopo*, sed idem *Ivo* alibi *m* ita inscripsit, *Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis*. *A*. Video incerta esse hæc omnia. *C*. Quid de illis verbis dicturus es, quæ *Palea* superiori capiti *n* addidit, quæ a *Burchardo*, & *Ivone* sumere potuit, si modo aliquid ab eis sumpsit? an ea dicemus ab *Joann. Cochlæo* esse omissa, cum tamen *Nicolai* essent? *A*. Omissa esse constat; cur omiserit, incertum est [*β*]. *Alterius capituli*, cujus initium, *Præfens clericus*: inscriptio est apud Gratianum *o*, & in libro *Cæsaraugustano p*: *Nicolaus omnibus Episcopis in regno Ludovici*. Apud *Ivonem q* additur, *Nicolaus Papa primus*. Quid habes ex Romanis libris, quod addas? *B*. Nihil omnino (*γ*). Sed ne de illo quidem capite *Vidua quidem r*, cujus inscriptio est apud *Ivonem s*, & *Gratianum*, *Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis*. *A*. *Cochlæus* addit *Carolo Archiepiscopo Maguntino*, ut in alio capite tituli undecimi, quod in *Vormaciensi synodo* inventum est. *Quarte* in eodem concilio. *C*. Caput est XXI. in quo extremo hæc verba sunt a Gratiano, & *Ivone* omissa: *Quod si præsumpserit, a liminibus sanctæ ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat*. *A*. Poteris hoc addere Romanæ editioni, si in ea fuerit omisum [*δ*]. Tituli XIV. de laicis duo capita sunt. *Prioris* initium est, *De presbyteris t*. Sumptum est ex cap. LXX. ad consulta *Bulgarorum*, ut etiam *Ivo u* notat. In libro *Tarraconensi x* *Nicolaus tantum Episcopo*

k 33. q. 2. c. 6. Inter hæc.
l Ivo lib. 7. t. 2. c. 1. pan. & p. 8. c. 333. decr. m Idem d. p. 8. c. 124. n Dist. 27. c. 7. Nam si.
o 20. q. 3. c. 4. Præfens.
p Cæs. l. 9. c. 48.
q Ivo p. 6. c. 356. decr.
r 27. q. 1. c. 34. Vidua.
s Ivo lib. 3. tit. 17. c. 12. pan. & p. 7. c. 145. decr.
t Dist. 28. c. ult.
u Ivo lib. 5. tit. 1. c. 11. pan. & p. 2. c. 82. decr.
x Tarrac. lib. 1. c. 167.

(*α*) *Distinct. 50. caput 5. Clericum. in eodem libro ita inscriptum est*: Item *Nicolaus Papa. Et in margine est*: *Ivo p. 6. c. 120. Capitis sexti De his clericis. hæc inscriptio est*: Item *Osualdo Chorepiscopo Quadrantino. De cap. 39. Studeat. ead. dist. scriptum est dial. 16. addit. 7. & de cap. 47. Sciscitaris. 7. q. 1. dial. 15. addit. 14. Cap. 49. Hi qui arbores. [sic enim editum est, non arborem] ead. dist. 50. inscriptio est*: Item *Nicolaus Papa.*

[*β*] *Inscriptio capituli sexti* Quod interrogasti. *dist. 27. in eodem libro hæc est*: Item *Nicolaus Papa ad Albinum Viennensis ecclesiæ Archiepiscopus*. *In margine est*: Valde variant hæc nomina in exemplaribus, & *Burch. & Ivone. Burchard. l. 8. cap. 47. Ivo p. 7. cap. 65. & 152. Pann. l. 3. cap. 205. Capitis 7. Nam si consenserimus. ead. dist. inscriptio est*: *Palea. In margine hæc sunt*: *Burchard. & Ivo ibidem. Pann. l. 5. cap. 206. In notis est*: *Caput hoc in multis Gratiani codicibus, in quibus habetur sine nomine Pa-*

leæ, est conjunctum superiori, quemadmodum & apud Burchardum, & Ivonem. In pannormia autem est sejunctum. Inscriptio cap. 6. Inter hæc. 33. q. 2. hæc est: Hinc idem *Nicolaus* scribit *Albino Archiepiscopo. In margine est*: *Sent. ibidem. [hoc est, Sent. 4. distin. 38.] Polyc. l. 6. tit. 10. Ivo p. 8. c. 124. & 333. Pann. l. 7. c. 14.*

(*γ*) *Caput quartum. Præfens clericus, 20. q. 3. in eodem libro ita inscribitur*: Unde *Nicolaus Papa* scribit omnibus *Episcopis in regno Ludovici. In margine est*: *Ivo p. 6. c. 356.*

(*δ*) *Hæc est in eodem libro inscriptio c. 34. Vidua. 27. q. 1. Item Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis. In margine hæc sunt*: Habetur in concilio *Vormaciensi c. 21. Ivo p. 7. c. 145. Pann. l. 3. c. 199. In notis*: *OBLATIONES*: In concilio *Vormaciensi*, apud *Ivonem*, & in *Pannormia* legitur, *OBLATIONEM*: sed glossa magis fere convenit voci *OBLATIONES.*

a *Dist. 96. c. 8. In scripturis.*

b *12. q. 1. c. 4. Nulla.*

c *Burch. in fine decr.*

d *Ivo p. 15. c. 178. decr.*

e *12. q. 2. c. 22. De rebus.*

f *17. q. 4. c. 6. Sicut.*

g *Ivo lib. 2. tit. 8. c. 3. pan. & p. 3.*

c. 104. *decr.*

h *Anselm. lib. 5. c. 74. in addit. & 46. in Rom.*

i *Tarrac. lib. 6. c. 244.*

po adscribitur [α]. *Posterioris in scripturis a*, apud Gratianum hæc inscriptio est, *Nicolaus Ludovico Imp.* Addit Cochlaus, *Ludovico secundo Imp.* Demochares, & Contius *Michaeli Imp.* Sed nobis res incerta est, licet de Constantini verbis aliquid in epistula magna ad Michaellem dicatur, & apud Deusdedit capite III. B. Idem selectis viris placet [β]. A. Tituli XV, de ecclesiis capita tria sunt. *Primi* initium, *Nulla ædificia b*, licet nomen habeat *Nicolai Papæ*, melius inscriberetur, *concilii Salegunstadiensis capite XII.* ut est apud Burchardum *c* & Ivonem *d* & pro clericorum scribendum est, *presbyterorum (γ).* *Alterius* capituli, *De rebus quæ semel e*: inscriptio esse debet, *Nicolaus Adoni Archiepiscopo*, ut a te dictum est hodie. De varietate nunc dices. B. Dixi extare *Nicolai Epistolam*, ejus initium est: *Quia sanctitatis vestrae.* In ea pro *concessionis Principum*, est, *successionis*, quod non æque placet; & pro *consulatus Principem*, illic est, *consilio principe.* Cetera sunt leviora (δ). A. *Tertii* capituli initium est, *Sicut antiquitus*, inscriptio; *Nicolaus omnibus Episcopis*, apud Gratianum *f* & Ivonem *g*, & Anselmum *h*, & in libro Tarracensi *i*. C. Duplex inscriptio est in Panormia, *Agathensis concilii capit. XXVIII.* & *Nicolai.* In eo concilio hæc verba non invenio. A. Consule veterem Panormiæ librum. C. *Ex concilio Antiocheno cap. V. Nicolaus &c.* A. Hoc etiam mendosum est. Quid in veteribus tuis est? B. Varietas notata est a selectis viris, *LX. passus*, pro *XL.* & *confinia earum*, pro *confinia eorum* (ε). A. Tituli XVI, de

baptismo duo capita sunt: *de priori*, cujus initium; *A quodam Judæo k*, dictum a nobis est *l.* *Alterius* initium, *Catechismi baptizandorum*: inscriptio apud Gratianum *m*, *Nicolaus Papa*; apud Ivonem *n*, *Nicolaus Papa Joanni Archiepiscopo Ravennatensi.* Quid tu addis? B. Nihil habeo, quod addere possum (ζ). A. Sequitur titulus XVII, de pœnitentia, de quo cras agemus.

DIALOGUS DECIMUSOCTAVUS.

De eadem re.

B. **N**ON mihi videtur omnia Nicolai Pontificis capita, quæ a Gratiano relata sunt, Joannes Cochlaus collegisse. A. Quid ita? Habesne aliam meliorem collectionem? B. Nullam habeo. Sed ex his, quæ a te dicta sunt, elicio aliquot eum capita prætermisisse: ut de illis taceam, quæ falso Nicolao inscribuntur. C. Ex indice incertorum capitum a Petro Ciacone misso poterunt fortasse alia inveniri. A. Recte admones. Id a vobis alio die fieri potest. Sed nos prius quod cœpimus, peragamus. *Caput primum tituli de pœnitentia* apud Gratianum *o* est inscriptum, *Nicolaus Frontario Archiepiscopo Burdegalensi*: in Pœnitentia Romano nuper edito *Nicolai* tantum nomen exstat, & plenius quædam scripta sunt. Quid aliud Romæ inventum est? B. Nihil aliud accepi (θ). Est igitur incertum ut quod sequitur, *De his vero, qui pro criminibus p*, in quo has varias scripturas notant selecti viri *revertuntur*, pro *convertuntur*, & *regionis*, pro *religionis*. A. Placent (ι).
De

(α) *Extremi* capituli, *distinct. 28. inscriptio in eodem libro hæc est*: Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum *c. 70.* Consultandum decernitis &c. *In margine est*: Ivo *p. 2. c. 82.* Pann. *l. 5. c. 12.* *Et in notis*: PRESBYTERUM; In ultimo capite harum responsionum referunt Bulgarorum verba, dicentium multos apud se esse Græcos, & Armenos, & alios, qui diversa docerent. Nondum enim a Romana sede Episcopum, aut Presbyterum acceperant. Quamobrem nihil mirandum, si presbyter, de quo in hoc capite agitur, conjugatus erat.

[β] *Distinct. 96. cap. 8.* In scripturis. *in eodem libro inscriptio est*: Idem (*Nicolaus*) Ludovico Imperatori. *In margine est*: Habentur aliqua in eadem epistula ad Michaellem.

(γ) *Ante caput quartum*, *Nulla ædificia. 12. q. 1. hæc in eodem libro verba sunt*: Unde Nicolaus Papa. *Et in margine*: In concilio Salegunst. *c. 12.* Ivo *p. 15. c. 178.* *Et in notis*: Fere eadem leguntur in concilio Salegunstadiensis *c. 12.* quod habetur in fine Collectionis Burchardi & refertur ab Ivone *p. 15.* *Vox clericorum edita est.*

(δ) *De inscriptione cap. 22.* De rebus. *12. q. 2. scriptum est addit. 1. hujus dialogi.*

[ε] *Inscriptio* capituli *sexti*, Sicut antiquitus. *17. q. 4. in eodem libro hæc est*: Item Nicolaus Papa omnibus Episcopis. *In margine hæc sunt*: Inter decreta Nicolai in codice Ormanetti. Anselm. *lib. 5. cap. 74.* Ivo *p. 3. cap. 164.* Pannorm. *l. 2. cap. 81.* *Ad voces XL. passus, additur, al. LX. & ad illa, confinia earum, additur, al. eorum.*

[ζ] *Capituli 24.* A quodam, *de consecrat. distinct. 44. inscriptionem vide lib. 1. dialogor. 18. addit. 1. Capituli 57.* Catechismi. *e. distinct. inscriptio est*: Item Nicolaus Papa. *In margine est*: Ivo *part. 1. cap. 82.* Pannorm. *l. 1. cap. 40.*

(η) *Gratiani verba sunt in Romano libro ante cap. 17.* De viro nefando. *12. q. 2.* Nicolaus Papa definit scribens Frontario Archiepiscopo Burdegalensi. *In notis est*: Caput hoc alibi non est inventum, quam in collectione canonum incerti auctoris.

(θ) *Quod attinet ad cap. 3.* De his vero. *26. q. 7. ejus inscriptio est in eodem libro*: Item Nicolaus Papa. *In margine est ad vocem EGERUNT, al. GERUNT, aliquot manu-*
scri-

k *De conf. d. 4. c. 24.*
A quodam. *1 Dial. 18. lib. 1.*

m *c. 57.* Catechismi. *ejusd. dist. n Ivo lib. 1. tit. 2. c. 33. pan. & p. 1. c. 87. decret.*

o *12. q. 2. c. 17.* De viro. Pœnit. *Rom. tit. 8. c. 18.*

p *26. q. 7. c. 3.* De his.

De tertio capite dicendum est, cujus initium *Interfectores a*, id sumptum dicitur ex *epist. missa Radulpho Bituricensi Archiepisco*, ut Ivo *b*, & Gratianus referunt: idemque est in libro Cæsaraugustano *c*. B. Hoc etiam caput incertum est. C. Quid est, quod dicitur in hoc capite, *Beati Leonis Papæ XXV. regula decretalium*? A. Ex corpore canonum discere id licet: est autem in eo *caput XXV.* quod in libris conciliorum est *caput XII. epistulæ XC.* ad Rusticum Narbonensem, cujus initium, *In adolescentia d. Capitis quarti* initium est, *Latorem e* inscriptio apud Burchardum *f* est, *Nicolaus Radoldo Episcopo sanctæ Argenteæ Retensis ecclesiæ*, quod licet sit in edito, & in veteri libro, mendosum esse credimus, & scribendum, *Argentoratensis ecclesiæ*. Apud Ivonem *g* est *ad Radulphum*, cetera ut apud Burchardum. *Radoldo* est apud Anselmum *h*, *Rodulpho*, in libro Tarraconensi *i*: *Ratholdo Episcopo sanctæ ecclesiæ Argentoratensis*, apud Gratianum. *Radulpho* placuit Cochleæ. Nihil mutant Demochares, & Contius: quid habeant selecti viri, a te audire aueo. B. Nihil inveni præter variam scripturam aliquot verborum. *Caput quintum*, *Si quis cum duabus k* conjungitur superiori cum hac inscriptione, IDEM. Apud Ivonem *l* ita inscriptum inuenio, *Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis*; & in margine: *Idem habet concilium Vormaciensem cap. XXXIII.* Id melius est, quam quod Cochleæ inscripsit. *Ad consulta Bulgarorum*. C. Idem error est, qui in aliis deprehensus est, ut quæ *concilii Vormaciensis* sint, dicantur esse *Nicolai ad Carolum*. A. De alio capite ejusdem concilii Nicolao adscripto, in tituli XIX. censura videbimus (x). Tituli XVIII. de matrimonio capita novem sunt. *Primi* initium est, *Suffi-*

ciat solus m, quod sumptum esse scimus ex *capite tertio ad consulta Bulgarorum*: licet apud Ivonem *n* aliam habeat inscriptionem, & in libro Cæsaraugustano *o. Nicolai* tantum nomen habet apud Anselmum *p*, & Gratianum. Verba Nicolai sunt hæc, *Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur: qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur*. De aliis verbis Nicolai aliud erit dicendi tempus [β]. *Alterius capituli*; cujus initium est, *Scriptis nobis q*, inscriptio apud Gratianum, & Anselmum *r* est, *Nicolaus Papa*; apud Burchardum *s* additur, *in epist. ad Carolum Regem*: item apud Ivonem *t*, & in libro Cæsaraugustano *u Regem Francorum* vocat Cochleæ. Alibi apud eundem Ivonem *v* inveni partem hujus capituli, *Nam licet sit scriptum &c.* habere hanc inscriptionem, *Nicolaus ad Lotharium*. Apud Burchardum *y* quoque licet sub eadem inscriptione aliis verbis junguntur hæc, quæ sunt longe a superioribus divisa. B. Ita est, ut dicis: namque apud Gratianum ex *epistula ad Carolum Regem*, cujus initium, *Nunquam, vel Nil æque*, sumitur prior pars ejus capituli: posterior vero ex *epistula ad Lotharium Regem, Audito*, quæ in historia Regionis etiam relata est. Et si quis attente verba consideret, videbit in priori parte Lotarii fieri mentionem, & in posteriori ad eundem verba illa dirigi, *mutuam separationem vestram prohibemus*. Initio pro *Theberga, Theuperga* scribendum: & pro illis, *se regia dignitate &c.* illic est, *regia se velte exui dignitate, seu copula*: & pro esse *contentum*, scribendum, *fore contentam*: & pro *elegerit, elegisset (γ)*. A. *Capitis tertii*, cujus initium, *Ubi non est*, inscriptionem

c. 2. Sufficiat.
n Ivo lib.
6. tit. 8. c.
6. pan. &
p. 8. c. 17.
decr. & in
epist. 130. &
143. & 241.
o Cæs. lib.
10. c. 27.
p Ansel. lib.
10. c. 30. in
Rom.
q c. 25. e.
q. Scriptit.
r Ansel. lib.
10. c. 21.
s Burch. l.
2. c. 49.
t Ivo lib.
6. tit. 5. c.
3. pan. & p.
8. c. 128.
decr.
u Cæs. lib.
10. c. 99.
x Ivo c. 9.
e. tit. 5. pan.
& c. 188. e.
p. 8. decr.
y Burch.
d. 1. 9. c. 53.

a 33. 9.
a. c. 5. In
terfectores.
b Ivo lib.
7. tit. 2. c. 2.
pan. & p. 8.
c. 125. decr.
c Cæs. lib.
10. c. 97.

d c. 14. In
adulescentia.
e. q. 2.
e c. 15. e.
q. Latorem.
f Burch. l.
6. c. 46.

g Ivo p.
10. c. 173.
decr.
h Ansel. lib.
11. c. 50.
i Tarraco.
lib. 1. c. 254.

k c. 16.
e. q. Si quis.
l Ivo p.
9. c. 31.
decr.

script. & ad vocem RELIGIONIS, al. REGIONIS, aliquot manuscr.
(x) Hæc etiam inscriptio est in eodem libro cap. 5. *Interfectores. 33. g. 2.* Unde Nicolaus Papa scribit Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo. *In margine est*: Sent. 4. dist. 38. Ivo p. 8. c. 125. Pann. l. 7. c. 15. *Ad verba Leonis Papæ XXV. REGULA, additur*; infra eadem *IN ADOLESCENTIA*. Sent. ibid. *Et in notis XXV*: Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta, seu regulas Leonis. *Capitis 14.* In adolescentia. *ead. q. inscriptio est*: Item Leo Papa ad Rusticum epistola 90. al. 92. c. 11. *Et capituli 15.* Latorem. *ead. q. hæc inscriptio est*: Item Nicolaus Papa Rhatoldo Episcopo sanctæ ecclesiæ Argentoratensis. *In margine hæc sunt*: al. Rodulpho. Polyc. l. 6. tit. 10. Anselm. l. 11. c. 52. Burch. l. 6. c. 46. Ivo p. 10. c. 137. *Et vers.* Si autem. Vide Rhenatum ad finem Tertulliani operum. *Ad vocem* conversionem. al. conversationem. *In notis est*: Pœnitentia

parricidarum, quæ hic præcipitur, habetur in concilio Wormaciensi c. 30. *Capitis 16.* Si quis cum duabus. *ead. q. pro inscriptione est vox Item. Et in margine*: al. Idem. *Et*: In concilio Wormaciensi cap. 33. idem habetur. *Et in notis*: Ivo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum, & ejus suffraganeos. Idem vero habetur in concilio Wormaciensi c. 33. nisi, quod pro illis verbis: „lapsa, ut fornicationis non perducatur ad charos“ in eo legitur, „lapsa fornicationis, liceat“.
(8) *Ante caput secundum*, Sufficiat. 27. q. 2. *in eodem libro hæc verba sunt*: Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 3. *In margine est*: Sent. ibidem. (*hoc est*, Sent. 4. *distinct.* 27.) *Et in notis*: Emendatum est caput hoc ex ipsius Nicolai responsis.
[γ] *Eadem quæstione cap. 26. Romanis*, Scriptis nobis Thietberga. *in eodem libro inscriptio est*: Item Nicolaus Papa Carolo Regi. *In margine est*: Sent. ibidem. (*hoc est*,

nem non aliam inveni, quam hanc, *Nicolaus Papa*, apud Ivonem *a*, & Gratianum *b*: & Bernardum Papiensem *c*, & Raimundum. Fontem tu nobis ostendes. B. Nili fontibus obscurior est (α). A. Sequitur *caput quartum Nostrates tam mares d*, quod est ex *capite sumptum tertio ad consulta Bulgarorum*; quod Ivoni *e*, & Gratiano haud fuit ignotum. Idemque est in libro Cæsaraugustano *f*. Plura autem sunt in dicto capite tertio, quam in aliis collectionibus [3]. Ex *eisdem responsis ad consulta Bulgarorum cap. XCVI*. est *caput VI*. cujus initium, *Quidquid mulier*, ut etiam Gratianus *g*, & Ivo *h* notant: sed plenius in archetypo scriptum est, sic enim illic est: *Quidquid mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit, vel si te accusaverit &c.* & in fine desiderantur hæc: *Quæ est Apostolo præcipiente i, sicut a Christo ecclesia diligenda &c.* (γ) *Caput IX*. *Nec uxorem ducere k*, ex *eisdem responsis est cap. XLVIII*. sic etiam Ivo *l*, & Gratianus & liber Cæsaraugustanus *m* inscripserunt: scriptum autem illic est, *nullatenus arbitramur, pro ullo modo arbitror* (δ). Redeo nunc ad *caput V*. cujus ini-

est, Sent. 4. distinct. 27.) Anl. l. 10. c. 21. Burch. l. 9. c. 49. Ivo p. 8. c. 128. & 188. Pann. l. 6. c. 77. *Et in notis*: SCRIPSIT: Usque ad vers. (*scribe verb.*) ELEGIT, sunt ex epistola Nicolai primi Carolo Regi scripta: cujus initium est, *NUNQUAM DOLOREM*. & extat in codice monasterii Dominicanorum. *NAM LICET*: Hæc usque ad finem sunt ex epistola ejusdem Nicolai scripta Lothario, cujus initium est: „ *Audito revertente misso „ nostro* “ & extat in eodem codice. *Ante vers.* Nam licet sit, *additur*: Et in altera epistola ad Lotharium Regem.

(α) *Gratianus ante verba cap. unic. 30. q. 2. his verbis utitur*: Testatur hoc idem Nicolaus Papa dicens: *Ubi non est &c.* *In notis est*: *UTRAQUE*: Sic est emendatum ex plerisque vetustis, cum antea legeretur, *ALTERUTRA*. utriusque enim consensus necessarius est. *Et postea*: In *Decretalibus tit. de desponsatione impub. c. 2.* habetur initium hujus capituli: & adiiciuntur alia ex eo Nicolai rescripto. *CONSENTIAT*: In vulgatis codicibus sequitur: „ *nec est conjugium, nisi „ sit consensus utriusque* “: quæ verba absunt a plerisque manuscriptis. *In margine est*: *Extra de despons. impub. c. 2. Pann. l. 6. c. 122. Capitis 2.* Ubi non est. *de despons. impub. inscriptio est*: Nicolaus Papa. *In margine est*: *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. Pannormia libro 6. tit. 11. c. 3. sive c. 122. Gratianus 30. q. 2. c. UBI NON EST.*

(β) *Inscriptio capituli tertii, Nostrates. 30. q. 5. in libro Romano hæc est*: Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c. 5. *In margine est*: Ivo p. 8. c. 6. Pann. l. 6. c. 9.

tium, *Lotharius Rex*: id caput hanc inscriptionem habet apud Gratianum *n*: *Nicolaus Radualdo Portuensi, & Joanni Sicoliensi Episcopis. Phicolensi pro Sicoliensi est apud Ivonem o: Ficulensi, in veteri Gratiani libro. Quid tu auxilii adfers? B. Pro Joanni scribi posse Haganoni, ex Reginonis Chronicis, sic enim illic est: Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXV. missi sunt Hagano, & Rodoaldus Apostolicæ sedis legati in Galliam &c.* Quod vero dicitur, *Lotharius Rex in commonitorio profitetur*, mendosum esse putatur: namque illud *commonitorium* non Regis fuit, sed Pontificis ad Regem. Itaque selecti viri putant, ex inscriptione decidisse eam vocem, & post vocem, *Episcopis*, scribendum, *in commonitorio*: & mox: *Lotharius Rex profitetur*. A. Ecclesiæ nomen mendosum videtur, & cetera incerta sunt [ε]. *Caput VII*. cujus initium, *Hi, qui matrimonium p*, ita inscripsit Gratianus, *Nicolaus ad Carolum Maguntien. Episcopum. Magunt. pro Maguntien. est apud Burchardum q Magontensem, apud Ivonem in Panormia: Maguntien. in excerptionibus r, Magnonensem est in libro Tarraconensi s. At in Cæsara-*

(γ) *Capitis 22. Quicquid. 32. q. 5. in eod. libro inscriptio est*: Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 56. *In margine est*: Ivo p. 8. c. 228. *Et in notis*: *QUÆ EST*: Hæc usque ad finem addita sunt ex ipsis responsionibus. *In margine est*: Ephes. 5.

(δ) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 11. Nec uxorem. 33. quæst. 4.* Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 48. *Et in margine est*: *Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 32.) Ivo p. 8. cap. 47. Pann. l. 6. c. 3.*

[ε] *Extremi capituli 31. q. 2. in eodem libro inscriptio est hæc*: Item Nicolaus Radualdo Portuensi, & Joanni Ficolensi Episcopis. *Lotharius Rex (in commonitorio) profitetur &c.* *In margine est*: Ivo p. 8. c. 334. *Et in notis*: *IN COMMONITORIO*: Hæc verba videntur accipienda quasi pro titulo, & sejuncta a ceteris: ut indicetur caput hoc sumptum esse ex commonitorio, quod Nicolaus legatis suis Rodoaldo Portuensi, & Joanni Ficolensi Episcopis dedit. Nam totius capituli verba sunt ipsius Nicolai legatos momentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis legatis Nicolaus in epistola ad Episcopos in Convicinium congregatos in appendice bibliothecæ SS. Patrum testatur his verbis: „ *Porro quid de Lotharii &c.* “ *CUM NEC ETIAM*: Hæc verba non sunt hoc loco apud Ivonem: sed paulo superius post illa verba „ *admisisse se dicit* “ multa intericiuntur, in quibus & hæc continentur, licet alio ordine. Sed ob glossam non est mutatum.

n 31. q. 2. c. ult.

o Ivo p. 8. c. 334. decr.

p 32. q. 7. c. 25. Hi, qui.

q Burch. lib. 9. c. 28.

r Ivo lib. 6. tit. 6. c. 8.

pan. & p. 8. c. 166. decr.

s Tarrac. lib. 1. c.

233.

a *Cæsar. lib. 10. c. 75.*
b *Anf. lib. 10. c. 25.*

c 33. q. 2. c. 6. Inter hæc.

d *Ivo lib. 7. tit. 2. c. 1. pan. & p. 8. c. 333. decr. e Idem d. p. 8. c. 124.*

faraugustano a, & apud Anselmum b Nicolai tantum nomen: apud Cochlæum est, Carolo Maguntinensi Archiepiscopo. Fons est, Interpres Julii Pauli libro secundo sententiarum titulo XIX. Est autem scribendum, Si qui, non Hi qui (α). Caput VIII. cuius initium, Inter hæc, hanc habet apud Gratianum c inscriptionem, Nicolaus Alvino Archiepiscopo: eadem est apud Ivonem d in utraque collectione: sed alia quoque in excerptionibus e est: Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis. De his inscriptionibus dictum est: & quædam capita in Vormaciensi concilio inventa sunt. B. Ita est, ut dicis. Hujus tamen capitis sententia illic non est. A. Est igitur in incertis numerandum. B. Ita plane existimo (β). A. De duobus reliquis titulis alio die agemus.

DIALOGUS DECIMUSNONUS.

De eadem re.

A. UT suave est navigantibus, post varias multorum dierum agitationes, e longinquo portum videre, aut patriæ suæ moenia, atque turrets agnoscere: sic mihi videor non injocunde portum videre post nostræ peregrinationis cursum, atque sermonum, quibus de Nicolai incertis capitibus egimus; cum hodie undecim capitibus discussis, quæ reliqua sunt, finem facere licebit. Namque titulus XIX. de impedimentis matrimonii sex habet cap. XX. titulus de bellis quinque. Primum igitur caput prioris tituli, cujus principium est, Nosse desideras f, ita inscribitur apud Gratianum. Nicolaus Salo-

f 30. q. 1. c. 3. Nosse.

(α) Ante cap. 25. Hi qui. 32. q. 7. in eodem libro hæc verba sunt: Item Nicolaus ad Carolum Moguntinensem Episcopum. In margine est: L. 2. sent. Pauli tit. 19. in interpretatione legis 4. in Cod. Theod. Sent. 4. dist. 34. Anf. l. 10. c. 27. Burch. l. 9. c. 28. Polyc. l. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 166. Pann. l. 6. c. 93. Inscriptio cap. 26. Neque furiosus. ead. q. est: Item Fabianus Papa. In margine est: Paulus ibidem. Sent. ibidem. Polyc. ibidem (scribe, ibidem). Anselm. l. 10. c. 28. Burch. l. 9. c. 30. Ivo p. 8. c. 168. Pann. l. 6. c. 92.

(β) In eodem libro inscriptio cap. 6. Inter hæc. 33. q. 2. hæc est: Hinc ibidem Nicolaus scribit Albino Archiepiscopo. In margine hæc sunt: Sent. ibidem (hoc est, sent. 4. dist. 38). Polyc. l. 6. tit. 10. Ivo p. 8. c. 124.

A Est tamen inter fratres per fictam hanc cognationem introducta cognatio. Vide sis quæ in syntagmate de susceptoribus infant. ex Baptismo notavi pag. 67. & 68. M. (50).

(50) Quidnam in suo syntagmate de susceptoribus Infant. ex Baptismo adnotaverit Mastrichtius adversus cognationem illam spiritalem, quam inter nonnullos, Baptismatis occasione, consurgere tuetur Eccle-

nitano Episcopo. Salomonitano, apud Ivonem g in Panormia edita: Salemonio, in veteri, & in Excerptionibus: Saleminio est in libro Cæsaraugustano h: Nicolaus ad Salemoniam, in Tarracoeni i (γ). Sed & fortasse verior est inscriptio capitis quarti, Sciscitatur k, Salomoni Constantiensi Episcopo, quæ tam apud Gratianum, quam apud Ivonem l in utraque collectione, & in libro Cæsaraugustano m exstat: quamvis in Tarracoeni n vox Constantiensi desideretur. B. Non displicet conjectura. Sed utrumque caput incertum est etiam selectis viris (δ). A. Capitis secundi, cujus initium, De his, qui filiastris o, inscriptio apud Gratianum est, Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Episcopo, & apud Ivonem p non dissimilis est. Archiepiscopo, pro Episcopo, est in Cæsaraugust. q & apud Cochlæum. B. Hoc etiam caput in incertis numeratur (ε). A. Quod sequitur, ita diligere debet r, exstat in responsis ad consulta Bulgarorum capite secundo; idque etiam adfirmant Ivo s, & Anselmus t, & Gratianus, & Cæsaraugustan. liber u, licet in numero capitis errent. Sed in verbis referendis multum sibi sumunt, cum alia omittunt, alia adscribunt, alia brevius dicunt. Nos id tantum dicamus, quod pro illis est: Item. Est inter fratres, & filios spirituales gratuita, & sancta communio &c. Nulla vero inter eos, & filios eorum consanguinitas est: quoniam spiritus ea, quæ sanguinis sunt, nescit. Caro enim, secundum Apostolum v, concupiscit adversus spiritum; hæc enim invicem adversantur. Est tamen alia inter eos gratuita, & sancta communio, &c. Ex his verbis apparet, non recte inter fratres A apud Gratianum scribi; sed inter

g Ivo lib. 6. tit. 11. c. 5. pan. & p. 1. c. 136. decr.
h Cæs. lib. 10. c. 71.
i Tarrac. lib. 6. c. 132.
k 30. q. 4. c. 1.
l Ivo lib. 7. tit. 9. c. 1. pan. & p. 1. c. 137. & p. 9. c. 35. decr.
m Cæs. l. 10. c. 131.
n Tarrac. lib. 6. c. 268.
o 30. q. 1. c. 6. De his.
p Ivo lib. 6. tit. 11. c. 7. pan. & p. 1. c. 304. decr.
q Cæs. lib. 10. c. 135. r 30. q. 3. c. 1. Ita.
s Ivo lib. 6. tit. 11. c. 4. pan. & p. 8. c. 135. & p. 9. c. 34. decr.
t Anf. lib. 10. c. 72. in addit.
u Cæs. lib. 10. c. 130.
x Gal. 5. c.

& 333. Pann. l. 7. cap. 14. Vide dial. 17. add. 3. hujus libri.

[γ] Gratiani verba sunt in editione Gregoriana, ante cap. 3. Nosse desideras. 30. q. 1. E contra vero scribit Nicolaus Salomitano Episcopo dicens. Et in margine est: al. Salemonio. Sent. 4. dist. 42. Ivo p. 1. c. 136. Pann. lib. 6. c. 124. Dist. 28. SI QUIS DO-CUERIT. & dist. 31. QUICUMQUE.

(δ) Eadem causa quæst. 4. ante cap. 1. hæc verba sunt in eodem libro: Unde Nicolaus Papa scribit Constantiensi Episcopo Salomoni. Sciscitatur a nobis &c. In margine est: Sent. ibidem [hoc est, Sent. 4. dist. 42.] Ivo p. 1. c. 137. & p. 9. c. 35. Pannorm. l. 7. c. 64.

(ε) Quod attinet ad cap. 6. De his, qui. 30. q. 1. in libro Romano ita inscribitur: Item

fia, nescimus prorsus, eo quod hujuscemodi librum offendere non potuimus; videantur propterea, quæ dicta sunt in Nota (20) præcedenti. W.

inter patres, esse scribendum; ut etiam Ivo habet, & liber Cæsaraugustanus (α). Nunc ad quintum caput veniamus, cujus initium est, Si quis cum matre a; quod Nicolao adscribitur ab Ivone b, & Gratiano: sed Gratianus non adjecit ex qua epistula, Ivo addit ex epistula missa Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis. Hodie extat in concilio Wormaciensi cap. XXXIV. quod recte in margine Ivonis est adscriptum. Est autem in eo concilio, & apud Ivonem scriptum: Si quis cum commatre spiritali fuerit fornicatus, usque ad dignam poenitentiam, anathematis percutiatur ictibus [β]. Capitis sexti, cujus initium, De consanguinitate c, inscriptio est apud Gratianum hæc: Nicolaus Papa Amalphanæ ecclesiæ suffraganeis. Sed verius est scribendum esse: Nicolaus secundus in concilio Romano CXIII. Episcoporum (γ). Extremi tituli de bellis caput primum Monomachiam d, Gratianus inscripsit, Ex decretis Nicolai Papæ. Ivo e quoque in Excerptionibus, & in epistulis solum Nicolai nomen adscripsit. Burchardus f videtur ad epi-

a 33. q. 2. c. 17. Si quis.
b Ivo lib. 7. tit. 9. c. 3. pan. & p. 1. c. 138. & p. 9. c. 36. decr.
c 35. q. 2. & 3. c. 17. De consanguinitate.
d 2. q. 5. c. 22. Monomachiam.
e Ivo p. 8. c. 187. decr. & epist. 68. vel 91. Ad Ceno-manens. Episc. & epist. 200. vel 74. Ad Guillel. militens.
f Burch. lib. 9. c. 51.

Item Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Episcopo. In margine est: Ivo p. 1. c. 304. Pann. l. 6. c. 126.

[x] Caput primum 30. q. 3. in eodem libro ita inscriptum est: Nicolaus Papa respondens ad consulta Bulgarorum. c. 2. testatur ita dicens: Ita diligere debet &c. In margine hæc sunt: Sent. 4. dist. 42. Ivo p. 2. c. 135. & p. 9. c. 34. Pann. l. 6. c. 123. Ivo term. 1. de rebus ecclesiasticis.

(β) Hæc est in eodem libro inscriptio cap. 17. Si quis cum matre. 33. q. 2. Item. Et in margine est: al. Idem. In eodem concilio (Wormaciensi) c. 34. Ivo p. 1. c. 138. & p. 9. cap. 36. Pann. l. 7. c. 64. In notis est: CUM MATRE: Sic in Pannormia, & apud Ivonem p. 9. c. 36. sed apud eundem p. 1. cap. 138. legitur: „Si quis cum commatre“. Sicut etiam in concilio Wormaciensi QUOS ENIM: Hæc non sunt in Wormaciensi, neque apud Ivonem, sed fere eadem in Pannormia.

(γ) Ante cap. 17. De consanguinitate. 35. q. 2. & 3. in eodem libro hæc verba sunt: Item Nicolaus Papa II. Amalphanæ ecclesiæ suffraganeis. In margine est: Habetur in synodo Episcoporum. 113. in basilica Constantiana cap. 11. & 12. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 40.)

(δ) Inscriptio capitis 22. Monomachiam. 2. q. 5. in eodem libro hæc est: Item ex decretis Nicolai Papæ. In margine hæc sunt: Burch. l. 9. c. 51. Ivo p. 8. c. 187. Ad illa verba in lege non assumimus, additur in legem assumi nusquam præceptum reperimus. Orig. In notis est: Epistola scripta Carolo Regi patruo Lotharii (ex qua caput hoc est acceptum) extat Romæ in codice sæpe citato monasterii

stulam ad Carolum Regem referre. Tu nobis certiora ostendes. B. In epistula ad Carolum Regem, cujus initium, Nil æque, sive Nunquam æque, verba ejus capitibus sunt: quæ ita scripta leguntur: Monomachiam vero in lege assumi, nusquam præceptum fuisse reperimus, quia licet quosdam iniisse legerimus &c. (δ) A. Caput secundum, cujus initium est, Quin etiam præfato g, pars est capitibus Auctoritatem, de quo diximus h, cum de titulo IV. ageremus (ε). Tertium caput Omnium vestrum i hanc habet apud Gratianum inscriptionem, Nicolaus exercitui Francorum. Apud Ivonem k in Excerptionibus Leoni quarto in epistula missa exercitui Francorum adscribitur; ex qua aliud caput est apud Gratianum l. In Pannormia Ivonis m Alexandro secundo videtur adscriptum. Illud quidem certe constat, melius, & plenius apud Ivonem in utraque collectione, quam apud Gratianum; nisi tibi aliud videatur. B. Hoc ipsum probō, nihilque habeo, quod his addam [ζ]. A. Veniamus igitur ad quartum caput, Si nulla urget neces-

Dominicanorum, in qua inter alia refertur, Lotharium, cum scire vellet, an Theuperga, sive Thietberga (ut vocat Rhegino) ipsius uxor adulterium patraffet, voluisse duos homines monomachiam committere: ita ut si ille, qui partes Theupergæ tueretur, caderet, ipsa plane adulterii convicta censeretur. Hocque valde reprehendit Nicolaus docens, hanc non esse legitimam rationem probandi crimina (quamvis in Longobardicis constitutionibus, & in capitularibus habeatur) sed potius, nihil aliud esse, quam Deum tentare. Addit vero denegatam fuisse a Lothario Theupergæ justam purgationem his verbis: „Sed de adulterio „ illa coram missi nostri præsentia purgare se „ voluit: sed ipse non annuit“. Totam hanc historiam describit Rhegino lib. 2. Chronic. ex his vero ostenditur rubricam hujus capitibus apud Gratianum nimis esse generalem: quippe cum Nicolaus hoc tantum velit demonstrare, non esse utendum monomachia ad purgationem.

[ε] De inscriptione capitibus 2. Auctoritatem. 15. q. 6. scriptum est dial. 13. addit. 7. hujus libri.

[ζ] Capitis 46. Omnium. 23. q. 5. in eodem libro inscriptio est: Item Nicolaus exercitui Francorum. In notis additur: Ivo p. 10. c. 87. vers. OMNIUM VESTRUM. hoc idem citat ex epistola Leonis quarti ad exercitum Francorum, ubi etiam affert id, quod infra eadem q. 8. c. OMNI TIMORE. ex eodem Leone refertur. In margine est: Ivo p. 10. c. 87. Pann. l. 8. c. 30. Capitis 9. Omni timore. 23. q. 8. inscriptio est: Idem (hoc est, Leo quartus) exercitui Francorum. In margine est: Pann. l. 8. c. 30. Addi debuit, Ivo p. 10. c. 87.

g 15. q. 6.

c. 2. h Dial. 13.

i 23. q.

5. c. 46. O-

mnium.

k Ivo p.

10. c. 87.

decr.

l 23. q.

8. c. 9. O-

mni.

m Ivo lib.

8. tit. 4. c.

16. pan.

a d. 9. 8. c. 15. Si nulla. b Ivo lib. 8. tit. 4. c. 23. pan. c. p. 10. c. 93. decr. c. Cæs. lib. 7. c. 11. d. 24. q. 3. c. 25. Illi, qui. e Ivo lib. 5. tit. 3. c. ult. pan. f Dist. 23. c. 1. g Ivo lib. 3. tit. 1. c. 1. pan. h Dist. 27. c. 7. Nam si. i Dial. 17. l. 2. k Dist. 33. c. 4. Clerici. l e. dial. 17. m Dist. 50. c. 6. De his. n 15. q. 5. e. ult. o Ivo p. 6. c. 122. decr. in epist. 201. si. ve 77.

cessitas a, quod esse ex responsis ad consulta Bulgarorum cap. XLVI. Ivo b & Gratianus scribunt: quod mendosum est in libro Cæsaraugustano c. Si quis integrum caput legerit, alia videbit a Nicolao dicta non contemnenda (α). Extremum caput, cujus initium est, Illi qui peregrinos d, ita inscribunt Ivo e, & Gratianus, Nicolaus omnibus Episcopis. Tuam de hoc capite sententiam expecto. B. In incertis collocandum esse censeo (β). A. Nos nostrum pensum absolvimus. Vestrum est, ut de aliis incertis capitibus Nicolai a Cochlæo prætermisissis dicatis. B. Non multa sunt ab eo prætermisissis. Initio quod a Gratiano dicitur distinct. XXIII. f Item ex sexta synodo. Unde Nicolaus Papa: mendosum est, ac melius Ivo in Pannormia g nihil de sexta synodo scripsit. Sed ut ex Ivonis, & Gratiani verbis relatis constat, a Nicolao minore synodus eā habita est Romæ anno Christi MLIX. in qua fuerunt Episcopi LXXXVI. Fit etiam mentio Henrici Imp. & Stephani Pontificis, quæ a primo Nicolao aliena sunt. Recte igitur Demochares Nicolao minori adscriptit id caput, & Cochlæus omisit id in Nicolai primi capitibus (γ). De alio capite omissio distinct. XXVII. h a te dictum est i. Tertium caput est distinctione XXXIII. cujus initium, Clerici qui k; id in incertis numerant selecti viri. Quarti capitis mentio a te facta est l, cujus initium est, De his clericis m (δ). De quinti capitis inscriptione hodie actum est, licet cum aliqua varietate scripta sit apud Gratian. causa XV. questione quinta extrema n, Nicolaus Saloni Constantiensi Episcopo. Apud Ivonem o est Salamo-

ni, pro Soloni, tam in Excerptiōibus, quam in epistula ad Hildebertum Cenomanens. Episcopum. Sine inscriptione est in libro Cæsaraugustan. p (ε). Sextum caput q falso Nicolao primo adscribitur. Est enim Nicolai secundi in concilio Romano, quod exstat CXIII. Episcoporum. Hæc etiam verba Alexandri secundi esse dicuntur apud Gratianum r, & in libro Cæsaraug. s [ζ]. Caput VII. nomen Nicolai habet apud eundem Gratianum t. Ex concilio Arausico est apud Anselmum u, quod illic non inveni. Incertum igitur relinquatur (η). Duo his capita x addimus, quæ in magna epistula ad Michaelē Imperatorem, de qua sæpius dictum est, inveniuntur. Sed eorum alterum adscribunt Gratianus, & Ivo y Nicolao ad clerum CP. alterum solum habet Nicolai nomen apud Gratianum; recte Demochares notat in posterioris margine, unde id sumptum sit. A. Magna pars extat in concilio Ephesino. B. Ita est, ut dicis [θ]. Ad extremum duo etiam capita videntur esse omisissæ, quæ Gratianus posuit causa XXXV. quest. IX. z quorum alterum incipit, Apostolica sedis, idque Gregorio inscriptum est: alterius initium est, Sententiam Romanæ sedis: quod recte Demochares ait esse sumptum ex epistula ad Michaelē Imperatorem; quod etiam apud Ivonem aa, & Anselmum bb notatur. Illud non Gregorii est, sed Nicolai in epistula ad omnes Episcopos in Ludovici regno existentes, cujus initium, Gaudemus, & in epist. ad Ludovicum Regem, cujus initium est, Epistolam Serenitatis vestra. Ex quibus pro illis verbis, tanta patientia, & maturitate decoquitur, scribendum est: tanta sapientiæ matu-

p Cæs. lib. 15. c. 36. q 16. q. 2. c. 3. Præcipimus. r Dist. 32. c. 6. Præter. in fin. s Cæs. lib. 8. c. 44. t 16. q. 5. c. 1. u Ansl. lib. 5. cap. 9. in Rom. x 24. q. 1. c. 36. Aperte. c. 37. Miramur. y Ivo lib. 5. tit. 5. c. 12. pan. c. p. 14. c. 59. decr. z 35. q. 9. c. 4. Apostolicæ. c. 6. Sententiã. aa Ivo lib. 5. c. 19. decr. bb Ansl. lib. 1. c. 72.

(α) Eadem quest. 8. cap. 15. Si nulla. in eodem libro inscriptio est hæc: Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 46.

(β) Ante caput 25. Illi, qui. 24. q. 3. hæc in eodem libro verba sunt: Item Nicolaus Papa omnibus Episcopis. In margine est: Pann. l. 5. c. 114.

(γ) Gratiani verba sunt ante cap. 1. dist. 23. in eodem libro: Unde Nicolaus Papa II. in concilio Lateranensi. In margine est: Pann. l. 3. c. 1. In notis: Hujus decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro Abbatia monasterii Farsensis litteris Longobardicis ante annos pene quingentos scripto, & alibi. Vide lib. 1. dial. 9. addit. 7.

(δ) De inscriptione capitis 7. Nam si. dist. 27. scriptum est, dial. 17. addit. 3. hujus libri. Et de inscriptione cap. 6. De his. dist. 50. in eodem dial. 17. addit. 2.

[ε] Posterioris capitis, cuius initium est, Presbyter. 15. q. 5. in eodem libro inscriptio est: Item Nicolaus Saloni Constantiensi Episcopo. In margine est: Ivo p. 6. c. 122.

[ζ] Inscriptio capitis tertii, Præcipimus.

16. q. 2. in eodem libro hæc est: Item Nicolaus Papa II. Epist. unica, c. 5. c. in margine est: distinct. 32. PRÆTER HOC. §. DEINDE.

(η) Eiusdem causæ quest. 5. caput 1. hæc habet inscriptionem in eodem libro: Unde Nicolaus Papa ait. Si quis Episcopos. &c. In margine est: Ansl. l. 5. c. 9. Et in notis est: Anselmus citat ex Arausico, in cujus 10. capite fere idem legitur.

(θ) Capitis 36. Aperte. 24. q. 1. in eodem libro. hæc inscriptio est: Item (Nicolaus vel Cælestinus Papa) ad clerum Constantinopolitanum. In margine est: Nicolaus ibidem (est epist. 7. Michaeli Augusto) ex eodem Cælestino ad Clerum Constantinopolit. Et: Ivo part. 14. cap. 59. Pannorm. l. 5. c. 135. Et notis: Hinc etiam citatur a Nicolao alia epistola eiusdem Cælestini, quæ est inter acta ipsius concilii Ephesini: INTELEXISTIS: Hic incipiunt propria Nicolai verba Capitis 37. Miramur. ead. q. inscriptio est: Idem Nicolaus Papa ibidem paulo inferius. In margine est: In can. Apost. 32. al. 34. & in concilio Antioch. c. 7.

ritate decoquitur; & pro illis, ut retractatione non egeat, nec immutari (α). Hæc folia sunt a nobis inventa, quæ dedita fortasse opera, aut, ut fit, humana negligentia prætermissa sunt. A. Gratum mihi fuit, quod dixisti. Alio die de non editis Hispaniæ conciliis agemus.

DIALOGUS VIGESIMUS.

De Hispaniæ Conciliis non editis, & de aliis veteribus libris.

C. Quænam sunt ea, quæ dixisti, non edita Hispaniæ concilia? A. Septem Toletana concilia, duo Cæsaraugustana, duo Barcinonensia, Emeritense, Olcense, Egarense A, & cum his conjungitur ex Gallia, Narbonense. C. Præclara quidem nomina, & nostris æqualibus, ac præceptoribus inaudita: nec fat scio, an Gratianus his unquam usus fuerit, uno excepto Emeritense, quo illum mutato nomine inveniri dicebas usum. Toletana autem, quæ Gratianus a sæpe refert, concilia, & ex Cæsaraugustano quædam, omnia fere in editis voluminibus exstant. A. Qua ratione Emeritense vidit, & quædam Toletana non edita: potuit etiam cetera legere. Sed age videamus capita quædam ex his Toletanis accepta. *Causa XXVI. questione V. b caput illud*, cujus initium, *Quicumque sacerdotum*, ex *Toletano concilio* sumi Gratianus fatetur. In editis conciliis non inventes: sed in his, quæ dixi non edita, inventum est ex duobus capitibus duorum conciliorum sumptum. Initium enim ejus capituli est ex concilio *Toletano XII. capite VII.* Posterior pars, cujus initium, *Plerique etiam*, est ex *Toletano XVII. capite V.* Sed multa in utroque capite relicta sunt studiosis viris legenda. Pro illis, *causa doloris cujuslibet*: illic est, *causa cujuslibet doloris vel amaritudinis*: pro, *altare vestibus sacris*: est *altare divinum vestibus sacratis*: pro voce *accinxerit*, est, *accingi*: aut ut in alio

libro est, *accingisse*: sed scribendum est, *accinxisse*. Pro illis, & *extingui præceperit*, plura sunt: *vel extingui præceperit*, aut quodcumque *lugubritatis in templo Dei induxerit*, atque, *quod pejus est, occasionem nutrierit*, unde *templis domini aut officia consue-ta desint*, aut *oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defraudari*. Pro illis, *loci sui dignitate* &c. illic est: *ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta superiorem sententiam domini, & loci sui dignitate* &c. Pro illis, *Plerique etiam sacerdotum sauciati* &c. multa sunt alia prætermissa. Pro illis, *ipsum offertur sacrificium, mortis incurrat periculum*, illic est: *idipsum offertur sacrificium ipsius sacrosanti libaminis interventu, mortis ac perditionis incurrat periculum*: & *quod cunctis datum est in salutis remedium, illi hoc perverso instinctu, quibusdam esse expetunt in interitum*. Pro illis, *ergastulo relegentur*, plenius illic est, *ergastulo relegari, excepto supremo vitæ curriculo, cunctis vitæ suæ diebus, sacræ communionis eis denegetur perceptio; quia Domino se crediderunt fraudulento delibasse studio*. B. Multo meliora sunt hæc, in quibus & *exilii*, & *excommunicationis* poena est: quam illa, quæ *exilium* tantum continebant (β). A. Ex *Toletano XVI. capite V.* illa sunt, quæ Gratianus c refert post aliud Emeritensis concilii caput. Omittuntur autem multa exordii verba, ut in superioribus. Et in extremo capite post verbum *persolvere* additur: *nec populis sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus* &c. & post verbum, *parvipenderit*, hæc adduntur: *ut quippiam exinde temerandum crediderit*: In fine sunt hæc verba non satis integra post verbum, *multari*: ita nempe *ut postquam ab hoc excommunicationis interdicto; ad ordinis sui sanctiones, modis omnibus studeat adimplere*. B. In libro Mich. Thomasi legi cujusdam docti viri scripturam post vocem, *interdicto*, *liber fuerit*, *ad ordinis sui remeaverit locum, cunctas hujus*

a Dial. 3.
lib. 1.

b 26. q.
5. c. 13. Qui-
cumque.

c 10. 4. 3.
Unio.

[α] Hæc etiam est in eodem lib. inscriptio cap. 4. Apostolica. 35. q. 9. Item Gregorius. In notis est: Apud Anselmum, & Polycarpum citatur ex epistola Nicolai Papæ ad Regem Carolum. Extat in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum in epistola Nicolai, quæ inscribitur ad Ludovicum Regem, & in altera ejusdem ad Episcopos omnes in regno Ludovici, quæ incipit, GAUDEMUS. In margine est: Deusdedit ibidem (hoc est, p. 1.). Polyc. l. 5. tit. 6. Anf. l. 2. c. 69. Inscriptio cap. 6. Sententiam. ead. q. est hæc: Item Nicolaus Papa ad Michaellem Imperatorem in epistola septima. In margi-

ne hæc sunt: Anf. l. 1. c. 75. Ivo p. 5. c. 19. Et in notis: VOLUERIT: Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Ivo habent, RENUERIT. Vid. dial. 13. add. 10.

(β) Ante caput 13. Quicumque. 26. q. 5. in editione Gregoriana hæc verba sunt: Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum concilium 13. condemnat dicens cap. 7. Et in notis est: Principium hujus capituli usque ad vers. PLERISQUE. est ex 13. concilio Toletano c. 7. Reliqua vero sunt ex 17. Toletano c. 5. quorum conciliorum duo exemplaria sunt habita ex Hispania: & inde nonnulla hic emendata, & addita.

A Habitum illud fuit sub Sisebuto Rege Gothorum in Hispania. Egaram porro urbem fuisse Hispaniæ Tarraconensis sitam, ubi nunc est Terracia, inter Barcinonem, Minorissam, & Aufonam, ostendimus olim in dissertatione de episcopatu Egarensi, quæ nuper edita est in tomo quinto Conciliorum pag. 1645. Illud nunc addo, graviter hæc lapsus esse Maurum Castellam Ferrerium, qui in libro secundo historiæ sancti Jacobi pag. 209. scribit, Concilium Egarense celebratum fuisse in Gallia Narbonensi, quæ tum parebat imperio Regum Gothorum in Hispania regnantium. B.

canonis sanctiones, modis omnibus &c. A. Magna libertate is interpret utebatur (x): Ex capite septimo ejusdem concilii Gratianus sumpsit *extremum caput distinctione XVIII.* a quod falso Contius refert ex *Toletano tertio cap. XVIII.* Varietas non magna est his exceptis. Pro illis verbis, *plenissime omnia referet &c.* illic est, *publice omnia referata, de his, quæ eodem anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur, & post alia: Quod si quispiam ea parvipendenda crediderit, aut contemnenda delegerit, aut contra hæc inobediencia tumidus, susurratione pleaus, invidia incensus, & laceratione perfunctus, nec non potius earundem definitionum extiterit fautor benevolus: sententia excommunicationis duorum mensium curriculo persistet usquequaque multatus (β).* Hæc sunt apud Gratianum b aperte ex his conciliis sumpta. Sed quia incidi in verba quædam Augustini apud Gratianum relata, quæ in *Toletano concilio XVII. cap. IV.* Cypriani esse dicuntur, de his videndum censeo. Augustini verba sunt: *Frustra, inquit, quidam, qui ratione convincuntur, consuetudinem nobis obiiciunt &c.* In eo concilio est: *Itemque precellentissimus doctor, & invictissimus martyr Cyprianus prosequens ait. Frustra qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt &c.* Ivo Augustino eadem adscripsit. Utrumque existimo eisdem fuisse verbis usum, & Cyprianum, & Augustinum, atque in illo verbo, *inquit,* ad Cyprianum respexisse. Cypriani verba sunt in *epistula ad Jubajarum.* Proinde *frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt &c.* Augustini libro quarto de baptismo contra Donatistas cap. V. Proinde, *inquit, frustra quidam c, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis obiiciunt &c.* C. Non igitur scribi debuit, *Frustra, inquit quidam:* sed, *proinde, inquit, frustra quidam:* neque *convincuntur,* sed *vincuntur,* cur autem *obiiciunt* habet Augustinus, *opponunt* Cyprianus? A. Memoria fortasse lapsus est, & sententiæ ejusdem verbum protulit. Ideo reti-

Tom. III.

[α] In eodem libro inscriptio cap. 3. Unio. 10. q. 3. hæc est: Item ex concilio Toletano 16. c. 4. In nobis hæc sunt: Caput hoc est pars quarti canonis concilii 16. Toletani, cujus duo exemplaria missa sunt ex Hispania: ex quibus nonnulla sunt in hoc capite emendata, & addita. Habitum vero est concilium hoc Aera DCCXXXI. cum illud Emeritense habitum fuerit Aera DCCIV. MULCTARI: In concilio sequitur: „ ita nempe, ut postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeaverit locum, „ cunctas hujus canonis sanctione modis omnibus studeat adimplere “.

[β] Dist. 18. cap. extremi inscriptio in eodem libro hæc est: Unde in concilio To-

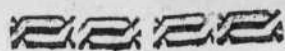
nendum arbitror (γ). De aliis videamus, quæ ex aliis libris non editis sumpta sunt. Sed quid illud est, quod puer ad vos attulit? C. Nuntiat venisse librarium cum jure Pontificio tandiu desiderato Gregorianæ editionis. A. Manum igitur de tabula, ut ajunt. Velim tamen interea scire, quinam alii libri essent reliqui: de illis loquor, de quibus agebamus nondum in vulgus editis, cum quibus Gratianus conferri potuit. B. Eos nullo ordine referam, sed utut venerint in buccam. Initium faciam a septimi Gregorii registro, in quo præter epistularum libros X. multa sunt concilia Romæ ab eodem Pontifice habita. Successit huic Victor tertius, & post eum Urbanus minor: utriusque synodos habes. Victoris Beneventanam, Urbani Claromontensem, Melfensem Placentinam. Item Paschalis minoris duo Romana concilia. Aliud Innocentii minoris Romanum concilium, & horum trium Pontificum Urbani, Paschalis, & Innocentii aliquot epistulas. Eugenii tertii Remense concilium, falso Eugenio minori a Coloniensibus inscriptum. His omnibus antiquius est concilium Ravennæ habitum ab Joanne IX. Pont. Max. Item epistulæ aliquot Leonis minoris, & Leonis quarti. Concilia provincialia Galliæ addere possumus Andegavense, Troisleanum, Lemovicense, Bituricense, Tullense, Pictaviense, atque alia hujusmodi. Vitæ quoque addantur Pontificum Romanorum ad Joannem XXII. Anastasi bibliothecarii historia ex Georgio, & Theophane: & interpretatio concilii Nicæni de imaginibus & octavi CP. contra Photium. Fragmenta Hadriani Pontificis ad Carolum Magnum de imaginibus, quæ in Suriana editione desiderantur. Hæc, & alia plenius in Romano Gratiani volumine, & in epitome veteris juris Pontificii tuo cognoscentur. A. Habes igitur C. quod tantopere expetebas, juris Pontificii emendationem, non ex sordidis rivulis, & lacunis, sed ex ipsis fontibus splendidissimis quasi Venerem quandam e mari exorientem, quæ omnium in se oculos convertat: & mirificos amores, & cupiditates eliciat.

X

Ti-

letano 16. cap. 6. DECERNIMUS &c. In nobis est: QUATENUS: In duobus exemplaribus hujus decimi sexti concilii Toletani locus hic ita legitur: „ Quatenus coram eis publice omnia referata de his, quæ eodem „ anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur “.

(γ) Caput septimum distinct. 8. in eodem libro ita inscribitur: Idem (Augustinus) in libro 4. de baptismo contra Donatistas cap. 5. Frustra, inquit, quidem, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis obiiciunt &c. In margine est: Hic refert B. Augustinus verba B. Cypriani in epistula ad Jubaja. Ivo p. 2. cap. 94. & p. 4. cap. 235. Et vers. Hoc plane additur: Hic B. Augustinus respondet.

a Dist. 18. s. ult.

b Dist. 8. s. 7. Frustra.

c Ivo p. 2. c. 94. & p. 4. c. 235. decr.

Tituli Dialogorum

Libri Prioris.

- I. **D**E titulo libri Gratiani, & de mendis. pag. 17. col. 1.
- II. De Gratiani erratis in propriis nominibus. 23. 1.
- III. De eodem erratorum genere. 26. 1.
- IV. De eadem re. 30. 2.
- V. De aliis mendis Gratiani. 35. 1.
- VI. De Gratiani majoribus erratis. 38. 1.
- VII. De capitibus sumptis a sexta synodo. 46. 1.
- VIII. De eadem re. 50. 2.
- IX. De eadem re. 55. 1.
- X. De Martino Bracharensi, & de Martini Papæ concilio. 58. 1.
- XI. De eadem re. 62. 2.
- XII. De aliis Martini Bracharensis capitibus, & de Gratiani erratis. 68. 2.
- XIII. De falsis inscriptionibus apud Gratianum, & de fragmentis quibusdam conciliorum, & epistularum Pontificiarum. 71. 1.
- XIV. De eadem re. 74. 2.
- XV. De eadem re, & de aliis Gratiani erroribus. 77. 2.
- XVI. De B. Antonini censura in Gratianum, & de Romanorum selectorum sententia. 82. 2.
- XVII. De aliis majoribus erroribus Gratiani ex B. Antonini sententia. 86. 1.
- XVIII. De eadem re. 90. 1.
- XIX. De erroribus quibusdam, & mendis Gratiani in distinctionibus. 95. 1.
- XX. De eadem re. 100. 2.

Libri Posterioris.

- I. **D**E Gratiani emendatione ex Conciliis non editis. 108. 1.
- II. De eadem re, ex eodem Concilio Eugenii, & Leonis. 112. 1.
- III. De eadem re. 114. 2.
- IV. De Callisti II. Romana Synodo. 117. 2.
- V. De eadem re. 119. 2.
- VI. De duplici octava Synodo. 122. 1.
- VII. De eadem Synodo octava Hadriani. 125. 2.
- VIII. De eadem re, & de falsa inscriptione quorundam capitum Gratiani ex VIII. & IX. Synodo inscriptorum. 127. 1.
- IX. De eadem re. 130. 1.
- X. De Capitularibus Caroli, & Ludovici, & aliorum Imperatorum. 134. 1.
- XI. De eadem re. 136. 2.
- XII. De Nicolai I. epistolis, & responsis. 139. 1.
- XIII. De eadem re. 141. 2.
- XIV. De eadem re. 144. 2.
- XV. De eadem re. 147. 2.
- XVI. De quibusdam locis Gratiani Romanæ editionis, & de aliis Nicolai capitibus. 150. 1.
- XVII. De aliis Nicolai Papæ capitibus. 152. 2.
- XVIII. De eadem re. 154. 2.
- XIX. De eadem re. 157. 1.
- XX. De Hispaniæ conciliis non editis, & de aliis veteribus libris. 160. 1.

Index omnium capitum Gratiani,
quæ in his duobus Libris continentur.

D istinct. 1. Tit. libri.	lib. 1. dial. 1.	cap. 4. Placuit. l. 1. d. 6. add. 10. & 11.
Principium.	l. 1. d. 19.	cap. 5. Sextam.
cap. 7. Jus nat.	l. 1. d. 19.	cap. 6. Habeo. l. 1. d. 7. & 8. add. 1. & 2.
cap. ultimum.	l. 1. d. 19.	cap. 7. Quoniam. l. 1. d. 1. 4. 6. 7. 8. 20.
Dist. 2. cap. 7. Quædam.	l. 1. d. 5.	cap. 8. Sancta. l. 1. d. 20. l. 2. d. 6.
Dist. 3. Principium.	l. 1. d. 5.	cap. 9. Sexta. l. 1. d. 20. & d. 3. add. 7.
cap. 1.	l. 1. d. 1.	cap. 10. Prima. §. Quinta. l. 1. d. 3.
cap. 2.	l. 1. d. 1.	cap. 11. Prima. §. Vigef. l. 1. d. 3.
Dist. 4. c. 3. In istis. §. Leges.	l. 1. d. 16.	cap. 12. Septuaginta. l. 1. d. 20.
cap. 4. Statuimus.	l. 1. d. 16.	cap. 13. Viginti. l. 1. d. 20.
cap. 5. Quadrages.	l. 1. d. 16.	cap. ult.
cap. ult.	l. 1. d. 16.	Dist. 17. cap. 6. Concilia. l. 1. d. 8. add. 9.
Dist. 5. in principio.	l. 1. d. 19.	Dist. 18. c. 4. Propter.
Dist. 6. in fine.	l. 1. d. 19.	cap. 7. Quoniam.
Dist. 7. cap. 1.	l. 1. d. 19.	cap. 15. Propter.
Dist. 8. cap. 1.	l. 1. d. 19.	cap. ult.
cap. 3. Mala.	l. 2. d. 12.	Dist. 19. cap. 1. l. 1. d. 1. &
cap. 4. Veritate.	l. 1. d. 19.	d. 3. add. 5. l. 2. d. 14.
cap. 5. Si consuetud.	l. 1. d. 19.	cap. 5. Nulli.
cap. 7. Frustra.	l. 2. d. 20.	cap. 7. Ita domin.
Dist. 9. cap. 5. Ego.	l. 1. d. 19.	cap. 8. Secundum. in fine.
cap. 6. Ut veterum.	l. 1. d. 4.	cap. 9. Anastasius.
cap. 9. Noli.	l. 1. d. 19.	Dist. 20. cap. 1. l. 1. d. 1. 3. & 18.
Dist. 10. cap. 1. l. 1. d. 19.	l. 2. d. 12.	cap. 2.
cap. 3. Certum.	l. 1. d. 19.	Dist. 21. in principio.
cap. 5. Imperium.	l. 2. d. 14.	cap. 4. Inferior.
cap. 8. Quoniam.	l. 2. d. 14.	cap. 5. Nolite.
cap. 9. De capitulis. l. 1. d. 19. l. 2. d. 10.		cap. 6. Denique.
cap. 10. Vides.	l. 1. d. 19.	cap. 7. Nunc autem.
cap. 11. Quis autem.	l. 2. d. 19.	cap. 8. Submititur.
cap. 12. Certum.	l. 1. d. 19.	cap. ult.
cap. ult. l. 1. d. 19. addit. 12. & 16.		Dist. 22. cap. 1. l. 1. d. 8. add. 9. l. 2. d. 13.
Dist. 11. cap. 2. Consequens.	l. 1. d. 20.	cap. 3. CP.
l. 2. d. 14.		cap. 6. Renovantes.
cap. 5. Ecclesiasticar.	l. 1. d. 20.	cap. ult.
cap. 6. Consuetudinem.	l. 1. d. 13.	Dist. 23. cap. 1. l. 1. d. 9. l. 2. d. 19.
cap. 7. In his.	l. 1. d. 20.	cap. 12. Præterea.
cap. 8. Catholica.	l. 1. d. 20.	Dist. 24. cap. ult.
cap. 10. Hoc vestra.	l. 1. d. 20.	Dist. 27. cap. 1.
Dist. 12. c. 2. Præceptis.	l. 1. d. 20.	cap. 6. Quod interrog.
cap. 3. Scit sancta. l. 1. d. 20. l. 2. d. 12.		cap. 7. Nam si.
cap. 5. Ridiculum. l. 1. d. 20. l. 2. d. 12.		cap. 8. Presbyteris.
cap. 8. Non consuetud. l. 1. d. 13. add. 5.		Dist. 28. c. 7. Præterea. l. 1. d. 10. & 15.
cap. 11. Illa autem.	l. 1. d. 20.	cap. 8. Diaconi.
cap. 12. Omnia.	l. 1. d. 20.	cap. 12. Si qua.
Dist. 13. in principio.	l. 1. d. 17.	cap. 14. Si quis.
Dist. 14. in principio.	l. 1. d. 17.	cap. 16. Presbyterum.
Dist. 15. cap. 1.	l. 2. d. 6.	cap. ult.
cap. 2.	l. 1. d. 5. l. 2. d. 6.	Dist. 31. c. 9. Quicumque. §. 1. l. 1. d. 8.
cap. 3. Sancta. §. Item venera-		cap. 11. Omnino. l. 1. d. 8. add. 9.
bibus.	l. 1. d. 4.	cap. 17. Quoniam.
d. cap. 3. Sancta. §. In pri-		cap. ult.
mis.	l. 1. d. 6.	Dist. 32. c. 4. De illo.
d. cap. 3. §. Ceterum.	l. 1. d. 20.	cap. 5. Nullus.
Dist. 16. Inirium.	l. 1. d. 6. add. ult.	cap. 6. Præter.
cap. 1.	l. 1. d. 6. & 20.	cap. 7. Si quis.
cap. 3. Clementis.	l. 1. d. 6. & 20.	cap. 10. Eos, qui.
		X 2
		cap.

<i>cap. 13. Placuit.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>	<i>cap. 1. C. 2.</i>	<i>l. 1. d. 16. add. 3.</i>
<i>Dist. 33. c. 3. Communiter.</i>	<i>l. 1. d. 13.</i>	<i>Dist. 77. c. 4. Subdiaconus.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>
<i>cap. 4. Clerici.</i>	<i>l. 2. d. 19.</i>	<i>Dist. 78. c. 1.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>Dist. 34. cap. 1.</i>	<i>l. 2. d. 15.</i>	<i>cap. 4. Presbyter.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>cap. 4. Is, qui.</i>	<i>l. 1. d. 15.</i>	<i>Dist. 79. c. 1.</i>	<i>l. 2. d. 13.</i>
<i>cap. 11. Si cuius.</i>	<i>l. 1. d. 10. C. 11.</i>	<i>cap. 9. Si quis.</i>	<i>l. 2. d. 13.</i>
<i>cap. 12. Si laici.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>Dist. 80. c. 1. C. 2.</i>	<i>l. 1. d. 15.</i>
<i>cap. 17. Si subdiac.</i>	<i>l. 1. d. 12.</i>	<i>Dist. 81. c. 2. Nemo.</i>	<i>l. 1. d. 8. add. 9.</i>
<i>cap. 18. Lector.</i>	<i>l. 1. d. 12.</i>	<i>cap. 4. Si qui.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>
<i>Dist. 37. c. 12. De quibusd.</i>	<i>l. 2. d. 2.</i>	<i>cap. 7. Sacerdos.</i>	<i>l. 2. d. 1.</i>
<i>Dist. 38. c. 13. Indignum.</i>	<i>l. 1. d. 2.</i>	<i>cap. 19. Ministri.</i>	<i>l. 1. d. 13.</i>
<i>cap. 14. Locutio.</i>	<i>l. 1. d. 2. add. 4.</i>	<i>cap. 20. Clericus.</i>	<i>l. 1. d. 13.</i>
<i>Dist. 40. c. 1. Non nos.</i>	<i>l. 1. d. 8. add. 9.</i>	<i>cap. 21. Sed si.</i>	<i>l. 1. d. 13.</i>
<i>cap. 6. Si Papa.</i>	<i>l. 2. d. 3.</i>	<i>cap. 22. Si quispiam.</i>	<i>l. 2. d. 1.</i>
<i>Dist. 43. cap. ult.</i>	<i>l. 2. d. 15.</i>	<i>cap. 26. In omnib.</i>	<i>l. 2. d. 8.</i>
<i>Dist. 44. c. 3. Nulli.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>	<i>Dist. 82. c. ult.</i>	<i>l. 1. d. 14.</i>
<i>cap. 10. Non oportet.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>	<i>Dist. 83. c. 3. Error.</i>	<i>l. 1. d. 15. add. 7.</i>
<i>cap. ult.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>	<i>Dist. 84. c. 3. Cum in.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>
<i>Dist. 45. c. 5. De Judæis.</i>	<i>l. 1. d. 5.</i>	<i>cap. 4. Cum de.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>
<i>Dist. 47. c. 2. Quoniam.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>Dist. 86. c. 3. Facientis.</i>	<i>l. 1. d.</i>
<i>cap. ult.</i>	<i>l. 1. d. 13.</i>	<i>15. add. 7. C. dial. 19. add. 13.</i>	
<i>Dist. 50. c. 5. Clericum.</i>	<i>l. 2. d. 17.</i>	<i>cap. ult.</i>	<i>l. 1. d. 3.</i>
<i>cap. 6. De his.</i>	<i>l. 2. d. 17. C. 19.</i>	<i>Dist. 90. c. 4. Alienus.</i>	<i>l. 2. d. 8.</i>
<i>cap. 19. Cum exaudiero.</i>	<i>l. 1. d. 4.</i>	<i>cap. 5. Si quis.</i>	<i>l. 2. d. 8.</i>
<i>cap. 22. Si quis.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>Dist. 92. c. 4.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>cap. 24. Sacerdos. §. Quomodo.</i>	<i>l. 1. d. 18.</i>	<i>cap. 5. Si quis.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>cap. 28. Domino.</i>	<i>l. 1. d. 4.</i>	<i>cap. 8. Si quis.</i>	<i>l. 1. d. 11. add. 9.</i>
<i>cap. 32. Presbyt. in fine.</i>	<i>l. 1. d. 18.</i>	<i>cap. ult.</i>	<i>l. 1. d. 12.</i>
<i>cap. 33. Sacerdotes.</i>	<i>l. 2. d. 16.</i>	<i>Dist. 93. c. 4. Juxta.</i>	<i>l. 1. d. 13. l. 2. d. 1.</i>
<i>cap. 39. Studeat.</i>	<i>l. 2. d. 16. C. 17.</i>	<i>cap. ult.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>
<i>cap. 42. Eos.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>Dist. 95. c. 2. §. 1.</i>	<i>l. 1. d. 17.</i>
<i>cap. 44. Si quis.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>cap. 5. Olim.</i>	<i>l. 1. d. 15.</i>
<i>cap. 49. Hi, qui arborem.</i>	<i>l. 2. d. 17.</i>	<i>cap. 8. Non oportet.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>cap. 68. Placuit.</i>	<i>l. 1. d. 12.</i>	<i>cap. ult.</i>	<i>l. 1. d. 4.</i>
<i>Dist. 54. c. 3. Magnus.</i>	<i>l. 1. d. 2.</i>	<i>Dist. 96. c. 1. §. Eulalius.</i>	<i>l. 2. d. 4.</i>
<i>cap. 7. Si quis obligatus.</i>	<i>l. 1. d. 12.</i>	<i>cap. 4. Ubinam.</i>	<i>l. 2. d. 14.</i>
<i>cap. 11. Quis aur.</i>	<i>l. 1. d. 19.</i>	<i>cap. 5. Deniq.</i>	<i>l. 2. d. 14.</i>
<i>cap. 12. Generalis.</i>	<i>l. 1. d. 5.</i>	<i>cap. 6. Cum ad verum.</i>	<i>l. 2. d. 14.</i>
<i>cap. 22. Abbat.</i>	<i>l. 2. d. 8.</i>	<i>cap. 7. Satis evidenter.</i>	<i>l. 2. d. 14.</i>
<i>Dist. 55. cap. 7. Si quis a medicis.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>cap. 8. In scripturis.</i>	<i>l. 2. d. 17.</i>
<i>cap. 9. Si quis præ.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>cap. 13. C. 14. Constantinus.</i>	<i>l. 1. d. 6.</i>
<i>cap. 10. Si quis in.</i>	<i>l. 1. d. 4. C. 15.</i>	<i>Dist. 97. c. ult.</i>	<i>l. 2. d. 13.</i>
<i>Dist. 56. c. 1. C. 2.</i>	<i>l. 1. d. 6.</i>	<i>Dist. 98. c. primum.</i>	<i>l. 1. d. 15.</i>
<i>cap. 10. Si gens.</i>	<i>l. 2. d. 3.</i>	<i>1. q. 1. c. 9. Qui per.</i>	<i>l. 2. d. 8.</i>
<i>Dist. 60. c. 2. Nullus.</i>	<i>l. 2. d. 4.</i>	<i>cap. 10. Sanctorum.</i>	<i>l. 2. d. 4.</i>
<i>Dist. 62. cap. ult.</i>	<i>l. 2. d. 4.</i>	<i>cap. 34. Sacramenta.</i>	<i>l. 1. d. 3.</i>
<i>Dist. 63. c. 1.</i>	<i>l. 1. d. 4. l. 2. d. 8.</i>	<i>cap. 58. Spiritus. §. Ecce.</i>	<i>l. 1. d. 2.</i>
<i>cap. 2.</i>	<i>l. 1. d. 4. l. 2. d. 8.</i>	<i>cap. 66. Non oportet.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>cap. 4. Porro.</i>	<i>l. 2. d. 14.</i>	<i>cap. 67. Non liceat.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>
<i>cap. 6. Non est.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>	<i>cap. 86. Non quales.</i>	<i>l. 2. d. 14.</i>
<i>cap. 7. Omnis.</i>	<i>l. 1. d. 9. l. 2. d. 8.</i>	<i>cap. 96. Dictum. §. Quod.</i>	<i>l. 1. d. 6.</i>
<i>cap. 8. Non licet.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>	<i>cap. 100. Nullus.</i>	<i>l. 1. d. 8.</i>
<i>cap. 13. Episcopos.</i>	<i>l. 2. d. 15.</i>	<i>cap. 102. C. 103. Placuit.</i>	<i>l. 1. d. 14.</i>
<i>cap. 16. Reatina.</i>	<i>l. 1. d. 19.</i>	<i>cap. 107. Statuimus.</i>	<i>l. 2. d. 15.</i>
<i>cap. 31. Inter nos.</i>	<i>l. 1. d. 19.</i>	<i>cap. 117. Quibusdam.</i>	<i>l. 1. d. 4.</i>
<i>cap. 34. Sacrorum.</i>	<i>l. 2. d. 10.</i>	<i>cap. 123. Per principalem.</i>	<i>l. 2. d. 13.</i>
<i>Dist. 64. c. primum.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>e. q. 2. c. 7. Si quis.</i>	<i>l. 1. d. 4.</i>
<i>cap. 7.</i>	<i>l. 1. d. 10.</i>	<i>cap. 8. Salvator.</i>	<i>l. 1. d. 4.</i>
<i>Dist. 65. c. 2. Non debet.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>	<i>e. q. 7. c. 2. §. Sed quoniam.</i>	<i>l. 2. d. 8.</i>
<i>cap. 3. Episcopus.</i>	<i>l. 1. d. 11.</i>	<i>2. q. 1. c. 10. Notum.</i>	<i>l. 2. d. 16.</i>
<i>Dist. 71. c. 6. Privatus.</i>	<i>l. 1. d. 18.</i>	<i>cap. 14. Prohibentur.</i>	<i>l. 1. d. 17.</i>
<i>Dist. 72. c. 1.</i>	<i>l. 1. d. 16. l. 2. d. 1.</i>	<i>cap. 16. Quæ Lotharius.</i>	<i>l. 1. d. 17.</i>
<i>Dist. 73. in principio.</i>	<i>l. 1. d. 16.</i>	<i>l. 2. d. 15.</i>	

cap.

cap. 20. Deus. §. Quando.	l. 1. d. 17.	cap. 37. Omnes.	l. 2. d. 11.
cap. ult.	l. 2. d. 15.	cap. 38. Volumus.	l. 2. d. 11.
e. q. 2. c. 2. Omnes.	l. 2. d. 12.	cap. 43. Inolita.	l. 1. d. 4.
e. q. 3. c. 2.	l. 1. d. 14.	e. q. 2. c. unicum.	l. 1. d. 4.
cap. 4. Si quis.	l. 1. d. 14.	e. q. 3. c. 1.	l. 1. d. 17.
cap. 8. Si quem.	l. 2. d. 10.	cap. 3. Præcipue.	l. 2. d. 14.
e. q. 4. § 5. c. 7. Mennam.	l. 1. d. 12.	cap. 6. § 7. Si quis.	l. 1. d. 11.
cap. 11. Super caussa.	l. 1. d. 12.	cap. 10. Teuguald.	l. 2. d. 15.
cap. 15. Nobilis.	l. 1. d. 15.	cap. 18. Cum excommunicato.	l. 2. d. 8.
cap. 22. Monomachiam.	l. 2. d. 19.	cap. 24. Ad mensam. §. Eviden-	
cap. 23. Saepè.	l. 1. d. 15. § 16.	ter. in fine.	l. 1. d. 17.
cap. 25. Statuit.	l. 1. d. 15.	cap. 28. Si quis.	l. 2. d. 8.
e. q. 6. c. 11. Decreto.	l. 1. d. 20.	cap. 69. Cum apud.	l. 1. d. 5.
cap. 13. Arguta.	l. 2. d. 13.	cap. 77. Non solum. l. 1. d. 17.	l. 2. d. 8.
cap. 22. Propter sup.	l. 1. d. 6.	cap. 78. Quattuor.	l. 2. d. 8.
cap. 30. Post appellationem. §.		cap. 96. Ita corporis.	l. 2. d. 14.
Forma.	l. 2. d. 9.	cap. 102. Excellentiss.	l. 2. d. 15.
e. q. 8. c. 4. Qui crimen.	l. 1. d. 14. add. 6.	12. q. 1. cap. 2.	l. 1. d. 15.
3. q. 5. c. 14. Nulli. §. 1.	l. 1. d. 2.	cap. 3. Necessaria.	l. 2. d. 1.
cap. 15. ult. Quod suspecti.	l. 1. d. 2. § l. 2. d. 12.	cap. 4. Nulla.	l. 2. d. 17.
e. q. 6. c. 1.	l. 1. d. 14. add. 6.	cap. 15. Futuram.	l. 1. d. 6.
cap. 10. Hæc quippe.	l. 2. d. 15.	cap. 23. Episcopus.	l. 1. d. 11.
cap. 17. Si quis.	l. 1. d. 13.	cap. 24. Præcipimus. §. Sed no-	
e. q. 9. c. 12. Revera.	l. 2. d. 12.	tandum.	l. 1. d. 17.
cap. 14. Indicas.	l. 2. d. 12.	cap. 27. Nulli.	l. 2. d. 1.
cap. ult.	l. 2. d. 12.	e. q. 2. cap. 3. Nulli.	l. 1. d. 14.
4. q. 1. c. 2. Quod autem.	l. 2. d. 12.	cap. 13. Apostolicos.	l. 2. d. 7.
e. q. 4. c. 2. Nullus.	l. 1. d. 14.	cap. 17. De viro.	l. 2. d. 18.
cap. ult.	l. 2. d. 12.	cap. 19. Quisquis. l. 1. d. 9.	l. 2. d. 4.
5. q. 2. c. ult.	l. 1. d. 2.	cap. 22. De rebus.	l. 2. d. 17.
e. q. 3. c. ult.	l. 2. d. 2.	cap. 25. Vulturanæ. l. 1. d. 11. add. 11.	
e. q. 6. c. 7. Si quis.	l. 2. d. 8.	cap. 37. Alienationes. l. 2. d. 5. add. 7. § 8.	
6. q. 3. c. 3. Denique.	l. 2. d. 15.	cap. 42. Si qua.	l. 1. d. 10.
e. q. 4. c. 1. § 2.	l. 1. d. 11.	cap. 48. Non liceat.	l. 1. d. 9.
cap. 3. Si inter.	l. 1. d. 14.	cap. 52. Sine exceptione.	l. 1. d. 14.
cap. 6. Quod bene.	l. 2. d. 12.	13. q. 2. cap. 15. Præcipien-	
7. q. 1. in principio.	l. 1. d. 15.	dum.	l. 1. d. 15.
cap. 4. Pontifices.	l. 2. d. 15.	14. q. 1. cap. 1. §. 1.	l. 1. d. 17.
cap. 15. Illud.	l. 1. d. 13.	cap. ult. in fine.	l. 1. d. 4.
cap. 16. Nihil.	l. 1. d. 13.	e. q. 2. cap. 2.	l. 2. d. 1.
cap. 30. Remoto.	l. 1. d. 2.	e. q. 4. cap. 4. Si quis.	l. 1. d. 10.
cap. 41. In apib.	l. 1. d. 4.	cap. 8. Quoniam.	l. 1. d. 10.
cap. 45. Hoc nequaquam.	l. 2. d. 6.	15. q. 4. cap. 2. Placita.	l. 1. d. 3.
cap. 47. Sciscitaris. l. 2. d. 15. § 17.		e. q. 5. cap. ultimum.	l. 2. d. 19.
8. q. 1. c. 3. § 4. Episcopo.	l. 1. d. 11.	e. q. 6. cap. 2. Auctoritatem. l. 2. d. 13. § 19.	
e. q. 4. c. Un.	l. 1. d. 8. add. 9.	e. q. 7. c. 3. Si quis.	l. 1. d. 2.
9. q. 3. c. 1.	l. 1. d. 11.	e. q. 8. cap. 1.	l. 1. d. 11.
cap. 2. Per singulas.	l. 1. d. 11.	cap. 4. Si quis. l. 1. d. 11. § d. 10. add. 3.	
cap. 8. Conquestus.	l. 2. d. 15.	cap. 5. Sciscitantibus.	l. 2. d. 16.
cap. 10. Putet.	l. 2. d. 13.	16. q. 1. c. 10. Interdicimus.	l. 2. d. 5.
cap. 11. Fuit.	l. 1. d. 2.	cap. 12. Qui vere.	l. 1. d. 12.
cap. 14. Alior.	l. 1. d. 8. add. 9.	cap. 48. Et tempor.	l. 1. d. 4.
cap. 17. § 18. Cunct.	l. 1. d. 12.	cap. 49. Postquam.	l. 1. d. 5.
cap. 21. Per principalem.	l. 2. d. 13.	cap. 59. Quia juxta.	l. 2. d. 10.
10. q. 1. c. 14. Sanctior.	l. 2. d. 15.	cap. 62. Nulli.	l. 2. d. 2.
e. q. 2. c. 8. Episcopus.	l. 1. d. 11.	e. q. 2. c. 3. Præcipimus.	l. 2. d. 19.
e. q. 3. c. 2. Priscis.	l. 1. d. 3.	e. q. 3. c. 4. Quicumq.	l. 1. d. 15.
cap. 3. Unio.	l. 2. d. 20.	cap. 9. Placuit.	l. 2. d. 7.
cap. 8. Inter cetera.	l. 1. d. 4.	cap. 13. Prima.	l. 1. d. 4.
11. q. 1. c. 4. Judices. l. 1. d. 14. § 20.		cap. 15. Placuit. §. Præscr.	l. 1. d. 17.
cap. 8. Nullus.	l. 1. d. 14.	e. q. 4. cap. 1.	l. 2. d. 5.
cap. 26. Quicumq.	l. 2. d. 11.	e. q. 5. cap. 1.	l. 2. d. 19.
		e. q. 7. cap. 11. Nullus.	l. 2. d. 4.
		cap.	

cap. 14. Si quis.	l. 1. d. 9. add. ult.	cap. 35. Ait.	l. 2. d. 12.
cap. 15. Sane.	l. 1. d. 15.	cap. 36. Aperte.	l. 2. d. 19.
cap. 24. Laicis.	l. 2. d. 4.	cap. 37. Miramur.	l. 2. d. 19.
cap. 25. Si quis.	l. 2. d. 4.	e. q. 2. c. ult. §. Item Rhabanus.	l. 1. d. 3.
cap. 33. Monasterium.	l. 2. d. 2.	e. q. 3. cap. 19. An non.	l. 2. d. 14.
cap. 39. Decimas.	l. 2. d. 5.	cap. 23. Si quis.	l. 2. d. 5.
17. q. 4. cap. 6. Sicut.	l. 2. d. 17.	25. q. 1. c. 5. Violatores.	l. 1. d. 14.
cap. 21. Quisquis.	l. 2. d. 9.	cap. 24. Paternor.	l. 2. d. 5.
cap. 23. De Presbyteror.	l. 2. d. 16.	cap. 25. Illi, qui.	l. 2. d. 19.
cap. 24. Qui presbyterum.	l. 1. d. 15.	25. q. 2. cap. 18. Si quis.	l. 2. d. 13.
cap. 26. Omnes.	l. 1. d. 5.	cap. 25. Ita nos.	l. 1. d. 5.
cap. 27. Qui subdiaconum.	l. 2. d. 11.	26. q. 2. in principio.	l. 1. d. 2.
cap. 28. Qui occiderit.	l. 2. d. 11.	e. q. 5. c. 2. & 3. §. Si quis.	l. 1. d. 10.
cap. 29. Si quis.	l. 1. d. 17.	cap. 12. Episcopi.	l. 1. d. 14.
cap. 30. Nemini.	l. 2. d. 13.	cap. 13. Quicumq.	l. 2. d. 20.
cap. 37. & 38. Si quis.	l. 1. d. 11.	e. q. 7. cap. 3. De his.	l. 2. d. 18.
cap. 40. In vend.	l. 2. d. 8. add. 3.	cap. 7. Pro qualitate.	l. 2. d. 9.
18. q. 2. cap. 10. Quidam.	l. 1. d. 12.	cap. 8. Hoc sit.	l. 2. d. 9.
20. q. 1. cap. 1.	l. 2. d. 8.	cap. 9. Pœnitentem.	l. 2. d. 9.
cap. 9. Si qui.	l. 2. d. 2.	cap. 10. Affectum.	l. 2. d. 9.
e. q. 2. cap. 3. Statuimus.	l. 1. d. 13.	cap. 11. Erga eum.	l. 2. d. 9.
cap. ultimum.	l. 2. d. 9.	cap. 14. Si quis.	l. 2. d. 1.
e. q. 3. cap. 4. Præsens.	l. 2. d. 17.	27. q. 1. cap. 6. Si quis.	l. 2. d. 8.
21. q. 1. cap. 5. Relatio.	l. 1. d. 2.	cap. 8. Viduas.	l. 1. d. 12.
cap. 6. Illud.	l. 1. d. 2.	cap. 26. De filia.	l. 1. d. 12.
e. q. 2. cap. 1.	l. 1. d. 8.	cap. 27. Devotam.	l. 1. d. 12.
e. q. 3. cap. 1. & 2.	l. 1. d. 13.	cap. 31. Mulieres.	l. 2. d. 2.
e. q. 4. cap. 1. & 2.	l. 1. d. 9.	cap. 34. Vidua.	l. 2. d. 17.
cap. 3. Episcopi.	l. 2. d. 1.	cap. 37. Sciendum.	l. 1. d. 15.
cap. 4. Sine.	l. 2. d. 1.	cap. 38. Vidua.	l. 1. d. 15.
e. q. 5. cap. 2.	l. 1. d. 11.	e. q. 2. c. 2. Sufficiat.	l. 2. d. 18.
cap. 5. Si quis.	l. 1. d. 11.	cap. 21. Si quis.	l. 2. d. 9.
22. q. 1. cap. 10. Si quis.	l. 1. d. 13.	cap. 22. Si vir, & uxor.	l. 2. d. 3.
cap. 12. Habemus.	l. 1. d. 13.	cap. 25. Scripsit.	l. 2. d. 18.
cap. 16. Movet. §. Alia.	l. 2. d. 16.	cap. 46. Ath.	l. 1. d. 3.
cap. ult.	l. 1. d. 13. l. 2. d. 15.	28. q. 1. c. 6. Non solum.	l. 1. d. 6.
e. q. 4. cap. 2. Est etiam.	l. 2. d. 16.	cap. 13. Nullus.	l. 1. d. 8.
cap. 5. In malis.	l. 2. d. 15. & 16.	30. q. 1. cap. 3. Nosse.	l. 2. d. 19.
cap. 8. Unusquisq.	l. 2. d. 15.	cap. 6. De his.	l. 2. d. 19.
c. q. Incommutabilis.	l. 2. d. 15. & 16.	e. q. 2. c. unicum.	l. 2. d. 18.
cap. ult. §. Unde datur. & §.		e. q. 3. c. 1. Ita.	l. 2. d. 19.
Est etiam.	l. 1. d. 17.	e. q. 4. c. primum.	l. 2. d. 19.
e. q. 5. in principio.	l. 1. d. 17.	e. q. 5. c. 3. Nostrates.	l. 2. d. 18.
cap. 11. Humana.	l. 1. d. 4.	31. q. 2. c. 1. & 2. Tua. & 3. De	
cap. 12. Juramenti.	l. 1. d. 3.	neptis.	l. 1. d. 5.
cap. 13. Qui.	l. 1. d. 3. add. 4.	cap. ult.	l. 2. d. 18.
cap. 14. Parvuli.	l. 1. d. 13.	32. q. 2. c. ult.	l. 1. d. 15.
cap. 15. Pueri.	l. 1. d. 13.	e. q. 5. c. 22. Quidquid.	l. 2. d. 18.
cap. 16. Honestum.	l. 1. d. 13. & 16.	e. q. 7. c. 18. Quod proposuisti.	l. 1. d. 6.
cap. 17. Decrevit.	l. 1. d. 16.	cap. 24. Si quis. §. Illud.	l. 1. d. 6.
cap. 18. De forma.	l. 2. d. 9.	cap. 25. Hi, qui.	l. 2. d. 18.
23. q. 3. cap. 3. Nostri.	l. 1. d. 3.	cap. 26. Neque.	l. 2. d. 18. add. 11.
cap. 8. Qui potest.	l. 1. d. 15.	33. q. 2. c. 3. Historia.	l. 2. d. 12.
e. q. 4. c. 29. Si illic. §. Sed.	l. 1. d. 2.	cap. 4. Sive.	l. 2. d. 12.
cap. 30. Guilisarius.	l. 1. d. 3.	cap. 5. Interfectores.	l. 2. d. 18.
e. q. 5. cap. 44. Quali.	l. 1. d. 2.	cap. 6. Inter hæc.	l. 2. d. 17. & 18.
cap. 46. Omnium.	l. 2. d. 19.	cap. 11. Hoc ipsum.	l. 1. d. 4.
e. q. 8. cap. 9. Omni.	l. 2. d. 19.	cap. 14. In adolescentia.	l. 2. d. 18.
cap. 15. Si nulla.	l. 2. d. 19.	cap. 15. Latorem.	l. 2. d. 18.
cap. 19. Reprehensibile.	l. 2. d. 16.	cap. 16. Si quis.	l. 2. d. 18.
24. q. 1. in principio.	l. 1. d. 15.	cap. 17. Si quis.	l. 2. d. 19.
cap. 1. & 3. Acacius.	l. 1. d. 15.	e. q. 4. c. 11. Nec uxorem.	l. 2. d. 18.
cap. 4. Audvimus.	l. 1. d. 4. & 18.	e. q. 5. c. 2.	l. 2. d. 9.

34. q. 1. c. 7. Ego dixi.	l. 1. d. 6.
35. q. 2. c. 2. & 3.	l. 2. d. 4.
c. 17. De consanguinitate.	l. 2. d. 19.
e. q. 5. c. 6. Primo gradu.	l. 1. d. 6.
	l. 2. d. 10.
e. q. 9. c. 4. Apostolica.	l. 2. d. 19.
c. 6. Sententiam.	l. 2. d. 13. & 19.
36. q. 2. c. 3. Quis.	l. 1. d. 4.

DE PÆNITENTIA.

Dist. 1. c. 6. Si quis.	l. 1. d. 4. & 18.
cap. 19. Aut facta.	l. 1. d. 18.
cap. 30. Si cui. in fine.	l. 1. d. 18.
cap. 32. Facilius. §. Hoc.	l. 1. d. 18.
cap. 41. Non potest.	l. 1. d. 3.
cap. 67. Si agamus.	l. 1. d. 4.
c. 68. Quamobrem. §. Rursus.	l. 1. d. 4.
c. 86. Quis aliquando. §. E contra auctorit. & §. Latentia.	l. 1. d. 18.
c. 88. Quamvis. §. Quib.	l. 1. d. 18.
cap. ult.	l. 1. d. 18.
Dist. 2. c. 1.	l. 2. d. 9.

DE CONSECRATIONE.

Dist. 1. c. 7. Ecclesia.	l. 2. d. 13.
cap. 23. De fabrica.	l. 1. d. 14.
cap. 30. Altaria.	l. 1. d. 3.
cap. 33. Clericos.	l. 1. d. 9.
cap. 45. Consulto.	l. 1. d. 14.
cap. 46. Jacobus.	l. 1. d. 9.
cap. 48. Sacramenta.	l. 1. d. 16.
cap. 55. Porro.	l. 2. d. 16.
cap. 56. Nullus.	l. 1. d. 4. l. 2. d. 1.
cap. 57. Illud.	l. 1. d. 13.
Dist. 2. c. 6. Didicimus.	l. 1. d. 9.
cap. 7. Cum omne.	l. 1. d. 14.
cap. 13. Coridie.	l. 1. d. 16.
cap. 16. In cena.	l. 1. d. 12. & 16.
cap. 19. Sæculares.	l. 1. d. 16.
cap. 21. Omnis.	l. 1. d. 16.
cap. 22. Triforme.	l. 1. d. 16.
cap. 23. Tribus.	l. 1. d. 16.
cap. 25. Timorem.	l. 2. d. 9.
cap. 30. Sacerdotum.	l. 1. d. 13. l. 2. d. 2.
cap. 42. Ego B.	l. 2. d. 13.
cap. 54. Liquido.	l. 1. d. 16.
Dist. 3. c. 1. & 3. Rogationes.	l. 1. d. 16.
cap. 7. Non licet.	l. 1. d. 11. & 16.
cap. 8. Non oportet.	l. 1. d. 11. & 16.
cap. 19. Crucis.	l. 1. d. 6.
cap. 21. Nosse.	l. 1. d. 6.
cap. 29. Sextam.	l. 1. d. 7.
Dist. 4. c. 4. Non potest.	l. 1. d. 3.
cap. 10. Nunquam.	l. 1. d. 3.
cap. 22. Quicumque.	l. 1. d. 12.
cap. 24. A quodam.	l. 1. d. 18. l. 2. d. 17.
cap. 44. Ab antiqua.	l. 1. d. 4.
cap. 57. Catechismi.	l. 2. d. 17.

cap. 58. Baptizandor.	l. 1. d. 11.
cap. 59. Non liceat.	l. 1. d. 11.
cap. 80. De trina.	l. 1. d. 2.
cap. 94. Plerique.	l. 1. d. 5.
cap. 104. Monachi.	l. 2. d. 11.
cap. 124. Omni tempore.	l. 1. d. 11. & 12.
cap. 124. In sabbato.	l. 2. d. 11.
cap. 152. Placuit.	l. 1. d. 2.
Dist. 5. c. 8. Dictum.	l. 1. d. 15.
cap. 34. In omnib.	l. 2. d. 11.

Index capitum Gregorii noni, & libri sexti, & extravag.

De adulteriis. c. 3.	l. 1. d. 6.
etate, & qualitate. c. 9.	l. 1. d. 8.
bigamis. c. 4.	l. 1. d. 8.
cler. non res. c. 2.	l. 2. d. 3.
cler. excomm. c. 1. & 2.	l. 1. d. 11. add. 5.
cohabit. cler. c. 2.	l. 2. d. 1.
eod. tit. cap. 7.	l. 2. d. 16.
consang. & affin. c. 8.	l. 1. d. 16.
despons. imp. c. 1. l. 1. d. 5.	
add. 4. c. 2.	l. 2. d. 18.
foro comp. c. Si diligenti. l. 1. d. 4. add. 17.	
Hæret. c. 9. & 13.	l. 1. d. 18.
his, quæ fiunt a Præl. sine consens. c. 1. & 8.	l. 1. d. 14.
immun. eccles. c. 2.	l. 1. d. 2.
jurejur. c. 4.	l. 2. d. 1.
oblig. ad ratiocinia ordinandis. cap. unica.	l. 1. d. 1.
De pœnit. c. 2.	l. 1. d. 5.
eod. tit. c. 12.	l. 1. d. 16. & 18.
pœnis. c. 2.	l. 1. d. 15.
postul. Præl. c. 3.	l. 2. d. 7.
prescriptionib. c. ult.	l. 1. d. 17.
privilegiis. cap. 23.	l. 2. d. 1.
purg. canon. c. 1.	l. 1. d. 15.
Qui cler. vel nov. c. 6.	l. 1. d. 17.
regularib. c. 4.	l. 1. d. 12.
religiosis dom. c. 3.	l. 2. d. 2.
renuntiat. c. 11.	l. 2. d. 6.
verbor. signif. c. 15. In his.	l. 1. d. 4.
vita, & hon. cler. c. 1. l. 1. d. 13. add. 1.	
electione. lib. 6. c. 17. Fundam.	l. 1. d. 6. add. 6.
verb. signif. extrav. Cum inter.	
& extrav. Quia quorundam. l. 1. d. 12.	

Index capitum juris Cæsarei.

Cap. 10. Queritur. D. de statu hominum.	l. 1. d. 20.
Cap. 15. D. qui prior.	l. 2. d. 7.
Cap. 2. §. Si quis nemine. D. ne quid in loco pub.	l. 1. d. 7.
Const. 5. C. de Ep. & cler.	l. 1. d. 4.
Const. litib. C. de agri & cens. lib. XI.	l. 2. d. 7. add. 1.

STEPHANI BALUZII

TUTELENSIS

NOTÆ AD GRATIANUM.

Dist. 8. c.
2. Mala.

INSCRIPTIO istius capituli hæc est in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus: *Item Nicolaus Papa Higmaro vel Igmario Remensi Archiepiscopo. Male Sargemanensis: Ignatio Remensi Episcopo.* Vide Antonium Augustinum in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 3. tit. 4. c. 1.

Ibid. c. 5.
Si consuetudinem.

In vulgatis editionibus legitur simpliciter: *Item Gregorius Wimundo Aversano Episcopo.* Sed Correctores Romani adnotant in hoc loco in aliquot manuscriptis & apud Ivonem esse *Gregorius VII. Ivo parte 4. Decreti cap. 213. Gregorius VII. Wimundo Aversano Episcopo.* Idem in Pannormia edita Basileæ lib. 2. cap. 166. *Gregorius Guillimundo Aversano Episcopo.* In editione Lovaniensi: *Augustinus cap. 5. & 6. lib. 4. de baptismo.* In veteri codice Pannormiæ Victorino: *Gregorius IV. Wimundano Aversano Episcopo.* In antiqua collectione canonum, quæ fuit viri clarissimi Claudii Puteani, nunc vero servatur in bibliotheca Regia, ita legitur: *Gregorius VII. Wimundo Aversano Episcopo.* Codex sancti Germani Parisiensis: *Item Gregorius VII. Guimundo Aversano Episcopo.* Vetus codex Victorinus: *Item Gregorius Papa VII. Guillimundo Aversano Episcopo.* Antiqua editio Moguntina: *Item Gregorius VII. Guilimundo Aversano Episcopo.* Codex Colbertinus: *Item Gregorius VII. Simundo Adversano Episcopo.* Ex voce *Adversano* factum est postea *Adversario.* Alter codex Victorinus: *Item Gregorius VII. Guimundo Adversario Episcopo.* Unde facile corrigas errorem, qui exstat apud Guillelmum Durandi in præfatione libri secundi de modo generalis Concilii celebrandi: *Gregorius VII. Gilmundo etiam adversario Episcopo scribit.* Atque hoc mendum non esse typographorum erratum patet ex vetustissimo ejusdem libri exemplari scripto diu ante typographicam artem inventam.

Dist. 10. c.
3. Certum est.

In codicibus Gratiani manuscriptis, & per typographos vulgatis legitur: *Item Felix Papa.* Apud Democharem: *Item Felix Papa loquitur Principi.* Ad quem vero Principem scripta sit epistola illa, cujus Felicis, docet nos Sirmondi præfatio ad appendicem Codicis Theodosiani, ubi monet, ita restituendam esse inscriptionem istius capituli: *Item Felix III. Zenoni Augusto.*

GELASII IN CONCILIO. Constat decretum istud de libris canonicis & apocryphis vulgo tribui Gelasio Papæ istius nominis primo. In veteri tamen codice MS. Ecclesiæ Urgellensis, in quo continetur sincera Ildori collectio, & in pervetusto codice monasterii Jurenensis, ut monet R. P. Petrus Franciscus Chiffletius in Notis ad Vigilium Tapsensem, idem decretum tribuitur Hormisdæ Romano Pontifici, qui non multo post Gelasium floruit. Sed & olim beneficio clarissimi viri Lucæ Dacherii vidi vetustissimum codicem collectionis Dionysianæ, in quo scriptum erat decretum hoc a Damaso Papa, diu videlicet ante Gelasii tempora editum fuisse. Unde olim collegimus in Notis ad Epistolam CXXVIII. Lupi Ferrariensis, Damasum fortassis primum omnium de hujuscemodi libris publice statuisse, deinde vero Gelasium renovasse decretum Damasi, illudque auxisse eorum auctorum nominibus, qui post Damasum vixere. Quod idem de Hormisdæ quoque dici potest.

Dist. 15. c.
3. Sancta Rom.

VENER. SUSCIPIENDÆ SUNT. Post hæc verba nihil ex Gelasiano isto decreto legitur in antiquis Gratiani exemplaribus Regio & Sargemanensi. Quin & Nicolaus Cardinalis Cusanus in libro tertio de concordantia catholica cap. 2. admonet antiqua Decreta (id est, veteres Gratiani codices) non habere hunc textum nisi usque ad vers. *Item decreta Romanorum Pontificum* inclusive, nimirum usque ad ultima verba a nobis relata. Sequentia tamen, quæ in vulgatis Gratiani editionibus leguntur, exstant in duobus Victorinis & in Colbertino, tum etiam in duabus antiquis editionibus Moguntina & Veneta.

HEROICIS VERSIBUS. Sic omnino habent antiqua Gratiani exemplaria Victorina & Colbertinum, tum etiam veteres editiones Moguntina & Veneta. Et tamen Joannes Pierius Valerianus in libello, quem scripsit pro sacerdotum barbis, docet vulgata hætenus exemplaria pro *heroicis versibus* habuisse *hereticis versibus*. Hæc sunt ejus verba, digna profecto, quæ heic describantur: *At videte, obsecro, quæ damna plerunque depravati codices afferant. Nostris in sacris legibus, dist. XV. Gelasii Papæ sententia est, venerabilis viri Sedulii paschale opus, quod heroi-*

heroi-

heroicis descripsit versibus, insigni laude proferendum. Vulgata tamen hæcenus exemplaria, pro heroicis versibus, hæreticis versibus habuere. Quod bonis quibusdam legum professoribus suspicionem oggessit poemata omnia esse hæretica, poetasque inter pios, etiamsi sacra tractent, nequaquam adnumerari, id, quod Hadriano VI. Pont. Max. usque adeo persuasum vidimus, ut hac de causa nullum hominum genus majori prosequeretur odio quam poetas, id nominis nihil aliud præ se ferre arbitratus quam impietatem. Et adhuc aliqui, non mali quidem Præsules, depravata illius lectionis hallucinatione & alterius huius de resitanda barba errore ducti, neminem sacerdotio dignum putant, qui vel barbam nutriat, vel versus faciat. Tanti est pravam semel opinionem imbibisse.

HISTORIA EUSEBII PAMPHILI. Hæc Gelasius, sive quis alius sit auctor istius decreti, historiam Eusebii ecclesiasticam numerat inter apocrypha. Et tamen idem, cum in initio ageret de opusculis sanctorum patrum, quæ in Ecclesia catholica recipiuntur, eandem historiam inter probatorum auctorum lucubrationes connumeraverat. Quod cum videret Beatus Rhenanus, existimavit verba illa, *Historia Eusebii Pamphili apocrypha*, adjecta deinde huic decreto fuisse ab homine imperito. Hæc sunt ejus verba ex epistola ad Stanislaum Turzum Episcopum Olomutzensem, quæ præfixa est editioni Latinæ Eusebii & nonnullorum aliorum historicorum ecclesiasticorum ab eodem Rhenano procuratæ anno MDXXIII. Basileæ: Quod autem, inquit, eadem XVI. dist. paulo post legitur *historiam Eusebii Pamphili apocrypham esse, ab aliquo asino adjectum est; nisi velimus dicere Gelasium sibi ipsi contrarium, ut qui in eodem decreto improbet librum ante a se probatum, quod est valde inconveniens*. Reprehendit autem Rhenanum Carolus Molinæus, quod existimaverit hæc verba ab aliquo asino adjecta, cum potius dici debuisset alterius Eusebii esse historiam illam quam Cæsariensis. Hæc sunt verba Molinæi: *Non est dicendum hæc verba ab aliquo asino adjecta, ut ait Beatus Rhenanus in præfatione sua in historiam Eusebii Cæsariensis, præsertim quia omnes libri sic habeant etiam inter Concilia Ecclesiæ Tom. I. Sed dicendum, esse alterius Eusebii quam illius Cæsariensis supra eod. col. 2. approbati*. Carolum deinde Molinæum, tacito tamen ejus nomine, reprehendit Contius in scholio ad hunc locum: *Sed nec is assentior, inquit, qui de alio Eusebio hunc locum intelligi volunt quam illius Cæsariensis, cujus hodie existat utraque lingua historia ecclesiastica*. Nam & Nicephorus in præfatione histor. eccles. ait in ejus historia apparere cacoethes ejus hæreseos, & idem Gelasius paulo ante id significat.

Tom. III

Mihi sane illa conciliandæ istius contradictionis ratio probari non potest, quam adfert Molinæus. Itaque observandum est cum clarissimo viro Joanne Baptista Cothelerio, apocrypha a Gelasio non pro pseudepigraphis duntaxat sumi, verum pro omnibus, quæ quia notam aliquam mereri videntur, sive suppositionis, sive erroris, sive impietatis, abscondi debent atque ignorari, nec in publica verfarum notitia sicut libri canonici scripturarum & ii ecclesiastici patrum, qui inoffenso pede decurri queunt. Quare inter apocrypha recenset Clementis Alexandrini opuscula, Tertulliani, Cypriani, Arnobii, Lactantii, aliorum, quamvis indubia. Hæc usque observatio Cothelerii. Jam vero satis omnes intelligunt sublatam esse eam repugnantiam, non quæ esset, sed quæ esse videretur in decreto de libris canonicis & apocryphis. Nam qui in prima parte monuerat Chronicon Eusebii Cæsariensis atque ejusdem historię ecclesiasticę libros, quamvis in primo narrationis suę libro tepuerit, & postea in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum texuerit librum, propter rerum tamen notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non renuendos, nunc cum de libris agit auctorum, in quibus navi quidam & errores sunt, quique propterea non in omnium manibus esse debent, inter eos ponit historiam ecclesiasticam Eusebii, quam tolerari potius quam suscipi ab Ecclesia dixerat in prima parte decreti, ut sæculi nostri verbis sententiam veteris temporis explicemus. Vide Dacum Covarruviam lib. 4. variar. resolut. cap. 17. §. 7. ubi recte ista explicat, conjecturam etiam Beati Rhenani refellens.

FAUSTI MANI APOCRYPHA. In variis quæ hæcenus prodierunt Gelasiani istius decreti editionibus sequitur: *Opuscula Commodiani apocrypha*. Quæ descripta non sunt apud Gratianum in vulgatis editionibus. Exstant tamen in Contiana, sed diverso caractere cusa, ut intelligeremus addita ea non esse ex antiquis Gratiani exemplaribus, sed ex ipso Gelasii decreto huc translata velut in suum. Hic tamen agendi modus, ut ego arbitror, excitavit gravem Antonii Augustini censuram adversus Contium, tamquam is perperam nonnulla Gratiano inseruisset, quæ inferenda non erant. Hæc sunt Augustini verba ex præfatione ad antiquas collectiones Decretalium: *Audacius Antonius Contius nuper & Joannes Quintinus, qui multa inserere ausi sunt pontificiis rescriptis. Eorum ego ingenium laudo, atque quod dat minime aspernor. Id tamen mihi malo exemplo fieri videtur, si quod publica auctoritate accepimus, liceat nobis privata voluntate interpolare. Illi quidem præclare notas addunt, quibus sua ab alienis distinguantur. At res est plena periculi, cum facile in his librarii labi soleant & aliena verba, vel longius separata in nostrorum verborum numerum referre.*

V

Hæc

Dist. 19.
c. 3. In me-
meriam.

Hæc est inscriptio istius capituli in codicibus regio & Sangermanensi & in prima editione Moguntina: *Item ex capitulo Karoli Imperatoris. Reliqui habent Capitulum. Editio Veneta: Item ex c. Caroli Imperatoris. Burchardus lib. 1. cap. 220. citat ex Concilio Triburiensi, ubi exstat. Fatendum tamen est cognitum magis fuisse hoc caput sub nomine Caroli, quam sub nomine Concilii Triburiensis, nimirum a viris, quibus Gratiani collectio notior erat quam codex Conciliorum. In tomo octavo Spicilegii Dacheriani edita est oratio a Pio secundo habita in conventu Mantuano, in qua hæc scripta sunt pag. 323. quæ ita legi debent, sicuti etiam leguntur in vetustissimo codice MS. bibliothecæ Colbertinæ: *Mirum si hæc ratio Carolum movit, quem prædecessoris sui Magni Caroli decebat imitatore esse, cujus hæc verba leguntur: In memoriam beati Petri Apostoli honoremus &c.* Sed ex canone Triburiensi descriptis videntur Episcopi provincie Juvenensis in epistola scripta anno DCCCCI. ad Joannem IX. Papam, quæ a Goldasto edita est in appendice documentorum de Regno Bohemiarum. Hi enim ita loquuntur: *Nequaquam enim credimus, quod coacti quotidie audimus, ut de illa sancta & apostolica sede, quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis & origo Christianæ religionis, profluerit quippiam perverſitatis, sed doctrina & auctoritas ecclesiasticæ rationis.* Vide additionem nostram ad caput XVI. libri secundi de concordia sacerdotii & imperii.*

Dist. 19.
c. 9. Anastasius.

Certum est permulta in hoc capite esse, quæ non congruunt cum fide historiarum. Neque tamen propterea accusandus est Gratianus, cum ille non sit auctor istius narrationis, quam accepit ex veteri libro pontificali Romanæ Ecclesiæ. Recte ergo Albertum Pighium reprehendunt Antonius Augustinus & Didacus Covarruvias, quod omnem istius loci invidiam rejecerit in Gratianum. Vide

quæ supra a nobis dicta sunt in Notis ad Antonium Augustinum pag. 427.

REVOCARÉ ACACIUM, id est, *dogma ejus*, ut habet glossa interlinearis in codice Regio. Baronius autem ita interpretatur, ac si Anastasius propensior fuerit in restituendo sublato e Diptychis Acacii nomine. Fortassis neutra harum interpretationum vera est.

Epistola ista Leonis quarti ad Episcopos Britanniarum, cujus varia fragmenta refert Gratianus, reperitur integra in tomo tertio Conciliorum Galliarum. Aliqua autem illius pars exſtat in collectione Severini Binii.

Initium istius capituli sumptum est ex epistola 63. libri 7. epistolarum sancti Gregorii, ut recte notant Correctores Romani.

QUOD ET D. PISSIM. Tota illa clausula usque ad verbum *profuerunt* deest in omnibus antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, etiam apud Democharem & Contium. Adjecta ergo est a Correctoribus Romanis contra omnium codicum & editionum fidem. Et tamen iidem cum soleant admonere, si quid propria auctoritate ex originalibus, ut ajunt, addant in contextu Gratiani, nihil heic admonuerunt; sed locum hunc uno tenore ediderunt interpolatum, ac si Gratianus ita legisset. Qua audacia non video fieri quicquam posse audacius (a).

EUSEBIUS. Tamenetsi clausula illa non exſtat apud Gratianum, adeoque Eusebius iste nihil faciat ad auctorem nostrum, utar tamen hac occasione; ut admoneam, vocem illam deesse in antiquissimo codice epistolarum sancti Gregorii manuscripto in bibliotheca Regia, tum Thomam Jamesium in Vindiciis Gregorianis pag. 123. notare eandem deesse in antiquis epistolarum Gregorii libris a se visis. Denique Amalarius, qui epistolam illam totam integram refert in libro 4. cap. 26. de ecclesiasticis officiis, legit simpliciter, *frater noster ejusdem civitatis Episcopus*, omisso nomine Eusebii, quod omisit etiam

Dist. 20.
c. 1. De li-
bellis.

Dist. 22.
c. 4. De
Constanti-
nopolitana.

(a) An recto jure a Baluzio audaciæ Romani Correctores infimulentur, vel non, ut dignoscatur, ad verbum transcribenda duximus, quæ de clarissimo hoc Auctore leguntur apud Van-Espenium in Brevi commentario ad primam partem Gratiani, Distinctione XXII. „ Circa hunc Canonem plura notavit Stephanus Baluzius, atque in primis monet, quod integra clausula incipiens a verbo *D. Piissimus*, usque ad verbum *profuerunt*, deſit in omnibus Gratiani antiquis exemplaribus, & editionibus, etiam apud Democharem, & Contium: adjecta ergo est, ait, a Correctoribus Romanis contra omnium codicum, & editionum fidem..... Qua audacia non video fieri quicquam posse audacius. [Huc usque in Editione Maſtrichtii; apud Van-Eſpen tamen hæc Baluzii leguntur adjecta verba]: „ Merito tamen hic confuſenda est Nota PP. Benedictinorum ad citatam Epistolam S. Gregorii Nov. Edit. ubi excuſare nituntur Correctores Romanos. Verum est quod hic notat Baluzius, in Editione Antonii Contii prædictam clausulam non haberi; quod vero idem Baluzius aſſerit, eam in omnibus antiquis exemplaribus non haberi, ac per Correctores Romanos contra fidem omnium exemplarum adjectam, talium id esse notat Petrus Guſſant in Notis ad hanc Epistolam Gregorii, ibidem de hac clausula ita diſſerens: In nonnullis exemplaribus Gratiani deest hæc clausula, ſcilicet in Editione Pariſienſi Anni 1542., in Vener. 1588. & quibusdam aliis perpaucis; ſed maxima pars tam MSS., quam editorum Gratiani Exemplarium eam continet; & merito, cum non aliter potuerit legere Gratianus, quam legeret apud S. Gregorium: nam in omnibus MSS. & editis ipſius Regiſtri hæc clausula continetur; & ita eam legerunt quotquot occasione data hanc Epistolam retulerunt, ut infra memorabimus: imo & ipſe Jamesius, qui nullam vellicandi Gratianum, & Correctores Romanos occasionem præmittit, eandem clausulam retulit; utpote quæ in ſex MSS. Anglicanis reperiatur; unde appoſite, ſed prudenter ſuo more Correctores Romani clausulam hanc, quæ in corruptis quibusdam exemplaribus deerat, reſtituerunt, ex incorruptis nimirum Gratiani Codicibus, & ex puriſſimis S. Gregorii fontibus; neque vero monendos ea de re Lectores duxerunt; nempe quia corruptos illos Gratiani Codices, aut non viderunt, aut ſi viderunt, tanquam rem notis indignam contemnendos cenſuerunt. W.

Anselmus Lucensis lib. 2. cap. 68. Nullus quippe ea tempestate Eusebius fuit Episcopus Constantinopolitanus, sed Cyriacus, ut cuius manifestum est.

PRIMAS BYZANCENUS. Apud sanctum Gregorium lib. 7. Indict. 2. epist. 64. hæc scripta sunt in titulo: *De Episcopo Constantinopolitano de crimine accusato*. Hanc porro summulam, ut vocant Correctores Romani, seu potius corruptelam esse antiquissimam, colligitur ex epistola XLVII. Hincmari Remensis Archiepiscopi ad Joannem VIII. Papam scripta nomine Karoli Calvi. In capite enim quinto referens locum ex hac epistola Gregorii de prerogativa sedis apostolicæ, cui se Episcopus in ea epistola nominatus dicebat velle sibiici, Hincmarus aperte interpretatur de Episcopo Constantinopolitano. Quod aliunde, ut opinor, accipere non potuit Hincmarus quam ex lemmate jam tum apposito huic epistolæ. Habetur illud in antiqua editione Parisiensi epistolarum sancti Gregorii facta anno MDXVIII. itemque in ea, quæ anno MDLXXXVI. in eadem urbe procurata est cum reliquis sanctissimi Pontificis operibus. Cum ergo lemma istud sit antiquum, adeoque per multa sæcula citra controversiam putatum sit heic agi de Episcopo Constantinopolitano, ut patet ex glossis Gratiani tam editis quam manuscriptis, non bene mihi fecisse videntur, qui Romæ curam edendarum sancti Gregorii lucubrationum susceperunt anno MDXCI. titulum illum ita mutantem propria auctoritate: *De Episcopo Bizaceno provincie Africæ de crimine accusato*. Porro omnes antiqui codices, omnes Gratiani editiones ante Romanam, habent in hoc loco *Byzancenus Primas*. In antiquissimo tamen epistolarum ejusdem Gregorii codice MS. bibliothecæ regie legitur *Bizazenus*; apud Anselmum vero Lucensem lib. 2. cap. 68. in codice Sangermanensi *Byzacenus*, in Barberino *Bizacenus*; quo etiam modo habetur in editione Romana epistolarum sancti Gregorii. Certa est haud dubie emendatio. Itaque veremendum heic esse pronuntiavit illustrissimus Cardinalis Baronius ad annum DXCIX. de Primate enim Byzaceno agi, non autem de Episcopo Constantinopolitano. Ut mirum valde sit illustrissimum Cardinalem Perronium postea contendisse loqui in hoc loco sanctum Gregorium de Constantinopolitanæ urbis antistite. Occasio postulat, ut post emendatum istum locum, eandem medicinam adhibeamus Hieronymo, Augustino, & Zozimo, qui eodem vitio laborant. Itaque apud Hieronymum in dialogo adversus Luciferianos Muzonius (quem fuisse Episcopum primæ sedis Byzacenæ patet ex Concilio Carthagine habito anno CCCXCVII.) dicitur *Episcopus provincie Byzantina*, pro quo reponendum est, *Byzacena*, ut nemo non videt. Atque ita omnino scriptum vidi in vetustissimo codice MS. bibliothecæ sancti Germani Parisiensis:

Muzonius Episcopus provincie Byzacena, cui propter ætatem primatus ab omnibus deferrebat, ita locutus est. Apud Augustinum in epistola XLVIII. ita editum est: *Omnes vos Maximianistæ superabunt, quorum schisma in Byzantio & in Tripoli exarsit.* Legendum ergo heic quoque *Byzacio*, ut manifestum est. Eodem modo emendanda est inscriptio Epistolæ XIII. Zozimi Papæ, quæ ita habet: *Zosimus Episcopis per Byzantium constitutis.* Quid enim hoc monstri est, si per Byzantium heic Constantinopolim intelligas? Data est ergo ad Episcopos per Byzacium constitutos quæ una est ex provinciis Africanis. Error hinc ortus quod antiqui illi librarii sæpenumero scriberent *Byzantium* pro *Byzacium*. Exemplum istius mali moris extat in veteri Notitia provinciarum MS. cujus nos exemplar unum habemus, aliud simile extat in bibliotheca illustrissimi Archiepiscopi Remensis Caroli Mauricii Tellierii: *In Africa sunt provincie numero VI. Proconsularis, in qua est Carthago, Numidia, Bizantium &c.* Item vetus codex sancti Petri Pictaviensis MS. *Provincie Africane numero VI. Proconsularis, in qua est Carthago, Numidia, Bizantium, Tripolis, &c.* Sed has provincias rectius enumerat Rufus Festus in breviario suo: *Per omnem Africam sex provincie factæ. Ipsa ubi Carthago est, proconsularis, Numidia consularis, Bizacium consularis.* Sic in veteri codice canonum Ecclesiæ Romanæ, cum in actis Concilii Carthagine habiti anno tertio & quadragesimo recensentur Episcopi provinciarum Africæ, qui Concilio illi adfuerunt, ita legitur: *Ordo itaque rerum deposcit, ut primitus de fratribus nostris & consacerdotibus, qui ad hoc Concilium vel de Byzantio vel certe de Mauritania convenerunt, quæramus, quem admodum huic Concilio decreverint interesse. Et offerentibus Philolego, Gesta, Venustiano, & Feliciano Episcopis provincie Byzantina legationis literas &c.* Et infra: *Animadvertimus fratres & coepiscopos nostros Byzantina provincie &c.* In quibus locis *Byzacio* & *Byzacena* recte reposuit vir clarissimus Christophorus Justellus, tum in codice Dionysii Exigui, tum etiam in codice canonum Ecclesiæ Africanæ.

SUPERIOR ROMA. In antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus legitur *inferior Roma*; nisi quod in regio emendatum est a manu antiqua *superior*: In vetere Victorino supra vocem *inferior* addita est hæc inepra glossa, *rationes vallis*, ac si superior & inferior Roma esset ratione situs. Melius Contius, qui in margine adnotavit legendum heic esse *senior*: quod etiam placuisse video Antonio Augustino.

DEINDE ANTIOCHENA. Cogor in hoc loco defendere Gratianum adversus Cujacium, qui eum arguit malæ fidei, quasi canonem istum Trullanum, quem Cujacius adscribit

synodo Chalcedonensi, corruerit. Hæc sunt verba Cujacii ad caput 3. *Sane si: de foro competenti: Et initio quidem quatuor tantum Primates constituti sunt ex Concilio Constantinopolitani sexti canone 36. & Justiniani Nov. 123. nempe hi quatuor, Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus. Deinde cum Romanus se super omnes sic in cælum extulisset, jam noluit se Primatem appellari, aut Primatibus adnumerari, quasi non habentem comparem. Tum pro Romano subditus est Antiochenus primas cap. penult. 22. dist. ex Concilio illo Chalcedonensi, sed depravato dedita opera a Gratiano, puta pro Romano substituto Antiocheno.* Primo certum est nihil heic circa Romanum Pontificem mutatum fuisse a Gratiano, & Antiocheni Patriarchæ mentionem in hoc canone Trullano vere factam. Deinde errat Cujacius, cum existimat Patriarcharum quatuor sive Primatum institutionem primo factam fuisse in synodo Trullana, quam ipse Constantinopolitanam sextam nominat. Ex Novellis porro Justiniani colligitur quinque olim patriarchales sedes fuisse, & in his connumeratam etiam Romanam. Qua de re vide Marcam in libro primo de concordia cap. 5. §. 4. & 5.

Dist. 23.

Heic ad verba Gratiani in principio distinctionis posita adnotandum est cum Antonio Augustino in notis ad primam collectionem Decretalium lib. 1. tit. 4. cap. 9. tractatum ordinandorum appellari solere a Gratiano a distinctione ista usque ad quæstionem primam sive causam conscripta, ideoque veteres interpretes Alanum, Vincentium, Tancredum, Laurentium, & ceteros, cum capita collectionis illius referunt, semper *supra* addere, perinde ac si post Gratiani volumen hoc adscriptum esset. Occasio hujus observationis hæc est ex loco citato primæ collectionis Decretalium: *Illud autem quod de Archiepiscopi consecratione, ordinatione &c. ut in tractatu ordinandorum.* id est, dist. 66. cap. 1. ut monuit idem Augustinus.

Ibid. c. 2.
Qui Episcopus.

Hoc caput a Gratiano citatur ex Concilio Carthaginensi quarto. Nos vero in notis ad Reginonem pag. 577. monuimus sumptum esse ex Statutis Ecclesiæ antiquis, quæ olim unicuique Episcopo legebantur in consecratione sua.

Ibid. c. 21.
Prohibete.

COMAM NON NUTRIANT. Ad Clericorum enim modestiam pertinet, ut ait vir doctissimus Carolus Annibal Fabrotus ad titulum Decretalium de vita & honestate Clericorum, ut neque comam alant neque barbam, quo loco multa de hoc vetere instituto disserit. Hinc celebratissimus ille canon Concilii quarti Carthaginensis: *Clericus nec comam nutriat nec barbam: ubi tamen quidam codices addunt radat vel tondeat.* Inde factum, ut inter oppositiones, quas ævo Nicolai primi adversum Latinos Græci faciebant, illud etiam quærent, cur Clerici barbas raderent, ut patet

ex Ratramno, Ænea Parisiensi, & aliis. Quod rursus ævo Leonis IX. Latinis exprobratum fuisse a Niceta cognomento Pectorato observat Christianus Lupus pag. 1439. ubi multis ex antiquitate testimoniis probat hunc occidentalis Ecclesiæ usum antiquitus fuisse, ut Clerici barbam raderent. Itaque vero Gregorius VII. lib. 9. epist. 10. scribere potuit totius occidentalis Ecclesiæ clerum ab ipsis Ecclesiæ Christi primordiis barbam radendi morem tenuisse. Elegans & festiva est historia cujusdam Presbyteri Gothi sive Dalmatæ, quem Thomas Archidiaconus Spalatensis in capite XVI. historiæ Salonitanæ graviter objurgatum narrat ab Alexandro secundo, quod barbam radere secundum catholicæ Ecclesiæ morem renueret; additque: *Illico autem venerandus Pontifex propria manu paucos pilos de barba illius præcidit, & mox astantibus, ut eum ecclesiastico more raderent, jussit.* Denique cum barbæ cœpissent in honore esse, ac tamen plerique eas exhorrescerent tanquam rem novam & alienam a moribus Ecclesiæ, Joannes Pierius Valerianus ævo Clementis septimi libellum Romæ edidit pro sacerdotum barbæ, qui dein Parisiis recusatus est anno MDXXXIII. In eo libello Pierius evincere multis ac variis argumentis conatur faciendum esse sacerdotibus barbæ alendæ potestatem. Inter incommoda vero, quæ ex barbæ rasatione in Ecclesiam inventa esse conqueritur, illud etiam addit, eo aliquando nostrorum delicias processisse, ut hujus rasationis ergo confusa quodammodo specie difficulter vir a fœmina internosceretur, atque hinc accidisse, ut mulier ad pontificii solii majestatem eveheretur. Sed adversus Pierium, quem novellum barbæ laudatorem vocat, scripsit postea Gentianus Hervetus alium libellum de pilis & barba radenda, qui editus est Parisiis anno MDXXXV. in quo inter alia sic loquitur: *Quamquam satis mirari non possum, quid sacerdotem ullum ulla ex parte impellere possit, ut barbam alere quam radere mallet. Si enim ex eo vultui dignitatem & majestatem quærit, quorsum attinet pilorum densitate inanem gravitatis laudem captare, turpissimis & nequissimis (pro dolor) factis summam levitatem effundere?*

Aliter legitur hoc caput in prima appendice Reginonis cap. 19. *Mulier, quamvis docta & sancta sit, viros in conventu docere non præsumat. Similiter nec baptizare.* Apud Burchardum vero lib. 8. cap. 83. *Mulier quamvis docta in conventu docere non audeat.* In Concilio Carthaginensi quarto, unde petitum est istud caput, ita legitur: *Mulier, quamvis docta & sancta, viros in conventu docere non præsumat. Mulier baptizare non præsumat.*

Caput istud nullam habet inscriptionem in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, etiam usque ad Democharis & Conzii tempora. Sed quia Demochares & Con-

Dist. 23.
c. 29. Mu-
lier.Dist. 23.
c. 33. Spon-
sus.

tius

tius in margine adnotaverant sumptum esse ex canone 13. Concilii quarti Carthaginensis; hinc audaces facti Correctores Romani eam observationem transfulerunt in textum Gratiani fari coacti, quæ nunquam sciverat. Accepit enim haud dubie ex Burchardo aut Ivone, apud quos dicitur esse caput 101. Concilii apud Valentias. Recte Regino lib. 2. cap. 153. *Ex Concilio Carthaginensi.*

Dist. 25.
c. 1. Perle-
ctis.

Sumptum est hoc caput ex epistola Isidori Hispalensis Episcopi ad Ludifredum Cordubensem Episcopum, ut præfert inscriptio. Sub finem vero, cum dignitas & auctoritas Archidiaconi explicatur, hæc adduntur: *Archipresbyter se esse sub Archidiacono &c. usque ad vel cui ipse injunxerit.* Eadem extant in Decreto Ivonis parte 6. cap. 20. ubi Joannes Molinaus ista adnotavit in margine: *Hæc non habentur in codice regio, suspectaque mihi perpetuo visa sunt, quod Archipresbyter subdatur Archidiaconis, quod vetustum non esse in canonibus Conciliorum vel mediocriter versatus nemo ignorat.* Consulimus nos super ea re codicem antiquissimum bibliothecæ sancti Victoris Parisiensis, in quo clausulam illam non invenimus; ejusdemque, ut opinor, auctoritate ductus Antonius Contius ista ad hunc locum adnotavit in margine Gratiani: *Desunt apud Ivonem.* Itaque Correctorum Romanorum hæc verissima adnotatio est ad locum, de quo nunc agimus: *Hinc usque ad vers. Ad primicerium, non sunt in ipsa epistola Isidori, neque in Pannormia, neque apud Burchardum.* Mirum enimvero non est ista non extare apud Burchardum, qui non omnia ex illa Isidori epistola descripsit, quæ de Archidiaconi officio agunt, sed in illis verbis excerpta sua finivit, *Clericis proprias partes idem distribuit.* In Decretalibus Gregorii IX. in titulo *De officio Archipresbyteri* ea, quæ a Gratiano referuntur de auctoritate Archidiaconi super Archipresbyterum, laudantur ex Concilio Toletano. Sed in nullo Toletanorum Conciliorum reperiuntur, & Gasias Loaisa noluit verba illa agnoscere pro verbis canonum Toletanorum. Ceterum Cujacius agens de hoc ipso negotio ad caput penult. de causa possess. & propriet. ait: *Nam Archipresbyter subiectus est Archidiacono, Presbyter Diacono.* Quod prima fronte mirum videtur. Et verum est tamen. Item ad caput 8. Ex parte. De Clericis non resident: *Et quamquam, inquit, possit videri in clero tanto maior esse Archipresbyter Archidiacono, quanto maior est Presbyter Diacono, tamen Archidiaconus Archipresbytero præponitur, cap. 1. sup. de offic. Archipresbyt. & can. 1. 25. dist. Et Arnulphus Episcopus Lexoviensis in epistolis etiam scribit Archipresbyterum ab Archidiacono eligi & confirmari ab Episcopo. Ex quo sequitur Archidiaconum esse Archipresbytero majorem.* Vide Antonium Augustinum in

Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 1. tit. 16. cap. 1.

Hoc caput in prima appendice Reginonis cap. 57. refertur ex epistola Nicolai Papæ primi ad Adalwinum Archiepiscopum Juvensem, quæ est sincera capituli istius inscriptio. Vide Notas ad Reginonem pag. 595. Similis medicina adhibenda est capiti *Quorundam.* dist. 34. & capiti *In tuis.* 7. q. 2. ut illic dicemus. De sensu porro istius capituli consule Cujacium ad cap. *Consuluit.* 4. Qui Clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt.

Dist. 27.
c. 6. Quod
interrogasti.

Ex isto capite collegit Cujacius ad caput primum ejusdem tituli etiam Diaconos ex permisso Episcopi ea lege posse in ordinem Diaconorum conscribi, ut tamen sibi quandoque liceat ducere uxorem liberorum procreandorum causa. *Quod tamen Justinianus, inquit, probare non videtur Nov. 123.*

Dist. 28.
c. 8. Diaconi.

Variant inscriptiones istius capituli in antiquis codicibus. Sangermanensis habet: *Item Pelagius Cathago Patricio.* Colbertinus & Victorini duo, *Cethego.* Regius, *Cetheo.* Veteres editiones, *Cethego*: quo etiam modo edidit Juretus in epistola 55. Ivonis Episcopi Carnotensis, qui hunc locum citat, atque ita etiam habet editio istius epistolæ apud Holstenium in collectione Romana. Sed apud Anselmum lib. 6. cap. 45. in codice sancti Germani Parisiensis scriptum est *Cætero*: quæ lectio reperitur etiam in libro Barberino ejusdem Anselmi. Correctores Romani videntur elegisse meliorem lectionem, *Cethegi* namque Exconsulis & Patritii tempore Justiniani mentio est in epistola Vigilius Papæ encyclica ad universam Ecclesiam de successu suo ad sanctam Euphemiam.

Ibid. c. 11.
De Syracusanæ.

In antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus hæc est inscriptio istius capituli: *Item ex sexta synodo.* Reliqua addita sunt a Correctoribus Romanis, sed admonitis a Contio, qui in margine editionis suæ adnotavit ista extare in canone 26. synodi in Trullo.

Dist. 28.
c. 16. Presbyterum.

PRESBYTERUM, scilicet orientalem, ut ait vetus interpres in veteri codice Victorino, vel *orientalis Ecclesia,* ut ait alter vetus interpres in codice Regio.

PER IGNORANTIAM. Hæc verba non habentur in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, neque apud Democharem & Contium. Sed in glossa legitur: *Potest intelligi de eo, qui contraxit secundas nuptias per ignorantiam juris.* Nam & vetus interpres in codice regio per non legales nuptias intellexit secundas: *non legalibus,* ait, *id est, secundis;* quam interpretationem amplexus esse videtur Innocentius III. lib. 2. epist. 66. ex qua sumptum est caput *Nuper.* de digamis non ordinandis. At Balsamon & Zonaras in scholio ad hunc locum interpretari maluerunt de eo, qui per ignorantiam suæ cognatæ legitime conjunctus est, & postea factus Presbyter. Atque ego sane eam sententiam puto

puto esse veriore. Nemo enim se secundis nuptiis alligat per ignorantiam juris, & nihil unquam fuit vulgatius in Ecclesia quam ei non licere esse in sacerdotio qui non esset unius uxoris vir. Vide Antonium Augustinum in fine dialogi octavi libri prioris. Quod autem Correctores Romani hic in contextu Gratiani addiderunt has duas voces, *per ignorantiam*, sumptum haud dubie ex canone Trullano, ubi extant. Ego tamen maluissem Gratianum purum putum edidissent, additiones porro istas, quæ alioqui bonæ sunt, posuissent in margine aut in notis.

Dist. 32.
c. 5. Nul-
lus.

Cujacius ad caput 7. *Vestra*. de cohabit. Cleric. ac mul. disputat in utramque partem, an rite possit quis & impune sine fraude interesse sacris quæ facit is qui concubinam habet vel focariam, qui inquam quo in alio flagitio & dedecore volutatur, vel etiam an de manu ejus rite & legitime sacramenta sumere possit.

Carolus Molinæus in annotatione ad caput istud hæc omnino ait: *Cum hæc decreta Dominus Mansencallus primus Tolosani senatus Præses exequi vellet anno 1550. non caruit Epicureorum & Sophistarum cum illis colludentium calumniis.*

Dist. 32.
c. 6. Præ-
ter hoc.

CUM HIS QUI PRÆFATÆ. In editione Lovaniensi Pannormiæ lib. 3. cap. 135. ita legitur hic locus: *officia qui præfatæ constitutioni fuerint inobedientes maneat.* Melius in editione Basileensi & in codice Victorino: *ad divina officia qui præfatæ constitutionis fuerint inobediens maneat.*

Dist. 32.
c. 17. Hos-
pitiolum.

Hoc caput ita inscriptum est in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus: *Item Hieronymus. Demochares addidit: ad Nepotianum de vita Clericorum*, quam additionem retinuit Contius. Retinuerunt quoque Correctores Romani, sed addiderunt, & *alibi*, quia videbant caput hoc esse collectum ex variis beati Hieronymi locis in quibus de vitanda mulierum consuetudine agitur.

Dist. 32.
c. 19. Mu-
lieres.

MATRICURÆ. Apud Fulgentium Ferrandum in breviatione canonum cap. 221. legitur *marricula*: quam lectionem confirmat in Notis suis Petrus Franciscus Chiffletius vir doctissimus.

Dist. 34.
c. 1. Quo-
rundam.

Mendosa est inscriptio istius capituli, quæ sic restituenda est: *Nicolaus Papa ad Adalvium Archiepiscopum.* Vide quæ dicta superius sunt dist. 27. cap. 6. *Quod interrogasti.*

Dist. 36.
c. 1. Illite-
ratos.

Admonent in hoc loco Correctores Romani duas istas voces *viriatos vel abesse* a plerisque vetustis exemplaribus Gratiani & ab originali. Non extant sane in Regio Gratiani codice, neque in Sangermanensi aut Victorinis, neque demum in Colbertino. Immo Regino lib. 1. cap. 411. & Burchardus lib. 2. cap. 18. referentes istud Gelasii decretum, duas illas voces omiserunt. Ivo vero parte 6. Decreti cap. 37. & 75. & in Victorino Pannormiæ codice illas pariter non habet: Ha-

bentur tamen in editionibus Pannormiæ & in antiquissimis Gratiani editionibus Moguntina & Veneta.

CUNCTOS IPSE JUDICATURUS. Indubitati juris est in Decreto Gratiani, Romam Pontificem nullius mortalis hominis iudicio subiacere, ipsum autem fas habere de omnibus iudicandi, neque cuiquam licere de ejus iudicare iudicio, ut legitur in capite *Cuncta*. q. 3. Ex ea persuasione descendit nobile illud & celeberrimum Bonifacii VIII. apophthegma in capite *Licet*. de Constitutionibus in Sexto; *Romanus Pontifex jura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere.* Attamen eam non fuisse omnium sedis apostolicæ Pontificum sententiam probari potest auctoritate Silvestri secundi. Consultus ille a quodam Abbate, non statim respondit, quia destitutus erat auxilio suorum librorum, quos in Gallia reliquerat, & Romæ libri istiusmodi non extabant, qui de rebus canonicis tractarent. Hac sapienti excusatione deprecatus culpam tarditatis, tum se præmunens adversus invidiam, si quid non recte rescriberet absque librorum auctoritate, ad postulata Abbatis respondere se ait, quæ memoria teneret. Quod si Silvester putasset omnia jura contineri in scrinio pectoris sui, nimirum expectanda statim erat responsio ad inquisitiones Abbatis, neque recurrendum ad frivolum illam & inutilem excusationem de absentia librorum suorum. Sed operæ pretium est hæc describere epistolam ipsam ex veteri codice sancti Germani Parisiensis, in quo collectio continetur, quæ vulgo tribuitur Anselmo Lucensi. Sic ergo ibi habet in fine libri undecimi.

Dist. 40.
c. 6. Si Pa-
pa.

EX DECRETO SILVESTRI PAPÆ.

Silvester Episcopus servus servorum Dei Abbati salutem & apostolicam benedictionem. De hoc unde nos consulisti, ideo respondere tibi distulimus, quoniam auctoritatem in Romanis voluminibus non habemus. Illos autem libros, in quibus specialem sententiam legimus, in Gallia relictos recolimus. Aliquid tantum memoriæ retinemus, quod tuæ petitioni sufficere posse credimus. In eisdem libris de Episcopis per pecuniam promotis legitur ut quisquis talis inventus fuerit, per biennium pontificali officio carens duos dies per hebdomadam vino & cocto se abstineat, & post finitum psalterium comedat. Hoc quippe traditionibus priorum patrum concordare videmus, qui hujuscemodi Episcopos deponi sanxerunt. Officii suspensio evidenter fit cujusque depositio. Qui enim deponitur, a communione privatur. Valet utique tantundem biennii suspensio cum pœnitentia, quantum sola depositio. Qui verò post biennem suspensionem & pœnitentiam officio suo redditur, quasi post depositionem misericorditer reconciliatur. Incipe ergo post octavas Pentecosten prædictum biennium, & eo pacto tuo

tuo officio sis restitutus. Si fratrum custodiam & totius cœnobii sarcinam alicui fratrum committere possis, donec pœniteas committes. Sin autem, oportet, quamvis graveris, ut ipse patienter totum sufferas. Multiplex igitur calor purius effundit a fornace metallum (b).

Dist. 42.
c. 7. In oratorio.

Caput istud non exstat in libro Sangermanensi. In aliis vero, & in antiquis editionibus refertur simpliciter ex Augustino, hoc modo: *Item Augustinus*. Editiones Democharis, & Contii: *Item Augustinus epistola 109. ad monachos*. Editio Romana: *Item Augustinus epistola 109. de regula monachorum*. Et tamen hæc verba non reperiuntur in epistola illa Augustini. Regino lib. 1. cap. 54. cum quiddam aliud attulisset ex dictis Augustini, & in titulo istius capituli hæc tantum verba posuit: *Item alibi*. Ex quo Burchardus lib. 3. cap. 80. collegit istud quoque caput sumptum a Reginone esse ex Augustino; adeoque inscriptio ejus hæc apud illum est: *Ex dictis Augustini*. Hinc ergo acceperunt Ivo, & Gratianus. Inventum autem est hoc caput in regula Tarnatensis monasterii cap. 15. Vide Notas eruditissimi viri Hugonis Menardi ad caput 59. concordia regularum §. 4.

Dist. 44.
c. 7. Nullus Presbyter.

Burchardus lib. 2. cap. 161. & Ivo parte 3. cap. 252. itemque Gratianus citant ex Concilio Nannetensi cap. 10. ubi non habetur. Fons illius errati est Regino lib. 1. cap. 213. qui non satis bene ista distinxit. Vide illic Notas nostras. Exstat hoc caput in Capitulis Hincmari tit. 1. cap. 14. Vide Cujacium ad caput 14. De vita & honestate Clericorum.

Dist. 44.
c. 12. Non liceat.

Partem istius capituli, nimirum hæc verba *Nec oportet Clericos*, & quæ sequuntur, Regino libro 1. cap. 187. retulit absque nomine auctoris. Burchardus libro 2. cap. 165. & post illum Ivo parte 6. cap. 256. ex Concilio Carthagenensi cap. 12. Gratianus in codicibus manuscriptis & in antiquis editionibus ex Concilio Martini Papæ, in editione Romana ex Concilio Martini Papæ cap. 61. & 66. Exstat in Additione quarta Capitularium cap. 49. ubi in veteri codice MS. Petri Pithœi scriptum est *gratias auctori & datori Deo referre*, cum ceteri habeant simpliciter *gratias auctori Deo referre*.

Dist. 47.
c. 5. Si quis Cler.

Dist. 50.
c. 22. Si quis Presbyter.

Caput istud multum illustrat Cujacius ad titulum Decretalium de vita & honestate Clericorum cap. 2.

Regino libro 1. cap. 342. citat ex Con-

cilio Bracharenfi, id est, ex capite 17. Martini Bracharenfis. Recte heic adnotant Correctores Romani delendas esse voces illas, *aut Subdiaconus*, quæ exstabant in editionibus Gratiani, quæ antecedunt Romanam. Etenim duæ illæ voces desunt in antiquis Gratiani exemplaribus regio, Sangermanensi, Colbertino, Victorinis, & ab antiquis editionibus Moguntina & Veneta; neque pariter exstant apud Marrinum Bracharensem, Reginonem, Burchardum, & Ivonem.

Antonius Augustinus pag. 39. censet scribendum esse *Masoni* in titulo istius epistolæ. Antiqua collectio canonum Andegavenfis ita habet: *In epistola Iydori Episcopi ad Massonem Episcopum de restauratione sacerdotis. Domino sancto meritisque beato Masoni Episcopo*. Ita etiam editum est ab Henrico Canisio in tomo quinto lectionis antiquæ pag. 293. ex veteribus membranarum monasterii Weingartensis & a Nicolao Serario in epistola septuagesima secunda inter Bonifacianas. In vetustissimo codice MS. sancti Petri Pictaviensis legitur *Mansoni*. Forte est Massona Emeritenfis Episcopus, qui Concilio Toletano tertio subscripsit.

Dist. 50. c.
28. Domi-
no.

IN GESTIS CONCILII Cujacius ad titulum Decretalium de cognitione spirituali cap. 1. explicans hunc locum ait illum sic intelligi debere, ut potior sit semper synodus cœcumenica sive universalis provinciali, quamvis sit posterior, alioqui ubi par est potestas utriusque Concilii, posterius priori prævalere. Eadem mens fuisse videtur antiquo canonum collectori, quem vir clarissimus Lucas Dacherius edidit nuper in tomo undecimo Spicilegii. Sic enim legitur in fine præfationis: *In quibuscumque rebus generalium Conciliorum auctoritatem non habemus, magis earum synodorum, quæ per singulas provincias factæ sunt quam proprium nostrum sequendum sensum*. Viderat Beatus Rhenanus hanc præfationem, cujus magnam partem edidit in admonitione de Tertulliani dogmatis, ubi demum addit, de tribus istius collectionis libris loquens: *Quos libros magno redimere cupiam. Sed injuria temporis & hominum incuria deperditi sunt, solo hoc opusculo salvo, quod præfationis illic vicem habet, & huc totum a me est appositum studiosis rerum Christianarum consulturo*. Pax, vir eruditissime. Deperditi non sunt libri illi, & nunc editi sunt ex antiquissimis codicibus in Gallia nostra repertis. Addit rursus Rhenanus: *Testatur*

(b) Quoniam genio ita compelleretur Balutius, ut Summi Pontificis Bonifacii VIII. Decretalem in Cap. *Licet*. de Constitutionibus in Sexto Decretal. expressam subsannaret, nescimus prorsus; cum id unum definierit Romanus Præsul, lege scilicet posteriori legem præcedentem derogari, licet expresse illius non meminerit legislator. Hæc est omnium Legalium, atque Canonistarum sententia, successoris nempe manus hand ligari per Constituta Prædecessorum; Hinc in scrinio pectoris sui ne dum Romanus Pontifex, sed quilibet supremus Princeps habet suæ Ditionis Jura; in quantum justa de causa eadem auferre, vel interpretari potest pro sua voluntate; quamquam supremi Legislatores etiam, ordinarie loquendo contra Præcessorum statuta sententiam dicere non moliantur, ut se legum custodes, & vindices, non destructores ostendant; ita se gessit in causa illius Abbatis Silvester Secundus, qui ad Canonum normam sententiam dicere maluit, quam suâ auctoritate, quomodocumque posset, causam definire. W.

in calce se non tantum œcumenica concilia secutum, sed quædam ex provincialium synodorum constitutionibus accepisse, in quibus præsidere solet metropolitanus Episcopus. Quo libentius legere velim modo dictos libros.

Dist. 50.
c. 34. De his
vero.

In præfatione nostra ad epistolam Rhabani ad Heribaldum cap. 6. & 13. jam monuimus verissimam esse inscriptionem istius capituli apud Gratianum, falsam vero esse apud Burchardum, qui caput illud accepisse se ait ex Concilio Herdenti: unde non recte peti rectissime admonuit Antonius Augustinus in Notis ad Pœnitentiale Rhabani. Falsum quoque est, quod Romani Correctores addiderunt in contextu Gratiani, nimirum hoc caput sumptum esse ex libro illo pœnitentiali cap. 1. Nam neque liber ille inscriptus est Heribaldo, neque verba, quæ heic referuntur ex epistola ad Heribaldum, exstant in primo ejusdem epistolæ capite, sed in decimo. Re autem vera caput, quod est decimum in epistola ad Heribaldum, primo loco ponitur in libro pœnitentiali ad Otgarium misso.

Dist. 50.
c. 37. Cle-
tico.

In codice Sangermanensi hæc est inscriptio istius capituli: *Unde Urbanus secundus scribit Guarnerio Mereburgensi Episcopo.* Sic etiam scriptum primo fuit in Regio; sed postea emendatum est, & pro *Mereburgensi* repositum *Narbonensi*, puncto addito sub secunda e, quod significat hanc quoque literam esse delendam, ut legatur *Narbonensi*. Antiquus itaque liber Victorinus & prima editio Pannormiæ habent *Narbonensi*. Ceteri & antiquæ editiones Moguntina & Veneta *Narbonensi*. Quo etiam modo legitur in Lovaniensi Pannormiæ editione lib. 3. cap. 154. Et tamen certum est nullum ea tempestate Narbonensem Archiepiscopum fuisse Guarnerium, sed Dalmatium, cujus successor Bertrandus ex cathedra Nemaufensi ad Narbonensem translatus est ab Urbano secundo. Itaque quærenda est vera inscriptio hujus capituli. Guillelmus Catellus in libro quinto Memoriarum historiae Occitaniæ pag. 784. notat in antiquis codicibus manuscriptis hoc caput inscriptum esse *Guerino Neubrigensi Episcopo*. Verum istud quoque falsum omnino est quia nullus unquam Neubrigensis Episcopus fuit. Itaque heic agitur de Episcopo Mereburgensi seu Merseburgensi in Germania, ut docet antiquus Pannormiæ codex Victorinus, in quo sic legitur: *Urbanus II. Guarnerio Mereburgensi Episcopo.* Quo etiam modo supra adnotavimus scriptum esse in Gratiani libro Sangermanensi. Wernerum porro fuisse Episcopum Merseburgensem sive Marsburgensem ab anno 1073. usque ad tempora Paschalis secundi, docet ex Broturfo Joannes Gualterius in Chronico Chronicorum.

CLERICO JACENTE. In tertia collectione Decretalium lib. 5. tit. 7. cap. 5. exstat mentio casus cujusdam qui huic similis est. Item in epistola Ollegarii Archiepiscopi Tarraconensis ad Raymundum Episcopum Autonensem, cujus

mentionem fecimus in Appendice synopsis Conciliorum Philippi Labbei pag. 382.

Regino lib. 2. cap. 95. & post eum Burchardus lib. 6. cap. 33. & Ivo parte 10. Decreti cap. 162. citant ex Concilio Mogontiacensi, cum Gratianus referre se dicat ex Matiscensi.

Dist. 50. c.
40. Qui ve-
ro.

Regino lib. 1. cap. 291. citat istud caput ex eodem Concilio, ex quo retulerat caput, quod præcedit, id est, ex Concilio Agathensi, ubi non exstat. Item Burchardus lib. 9. cap. 26. in editis. Admonent tamen Correctores Romani in uno manuscripto Burchardi exemplari citari ex Pœnitentiali Romano. Quo etiam modo citatur in alio antiquissimo Burchardi exemplari, quod exstat in bibliotheca illustrissimi viri Dionysii Talonii Regii Advocati in Parlamento Parisiensi.

Dist. 50. c.
64. In ca-
pite.

Vide Reginonem lib. 1. cap. 407. Recte vero notant Correctores Romani caput istud aliqua ex parte convenire cum iis, quæ scribuntur lib. 1. Capitularium cap. 88. de ordinatione fervorum.

Dist. 54. c.
2. Nulli.

Caput istud non exstat in codice Sangermanensi, neque in Regio, neque demum in veteri Victorino. Exstat tamen in recentiore Victorino & in Colbertino, cum hac inscriptione: *Ex Concilio Mogontiacensi capitulo VIII.* Quo etiam modo habent antiquæ editiones Moguntina & Veneta; itemque Demochares & Contius, nisi quod *Maguntinensi* habent pro *Mogontiacensi*. Idem in margine ista adnotarunt: *cap. 8. Concil. Carthaginensis. primi id habetur.* Ex quo factum est, ut Correctores Romani, aboliti inscriptione, quæ in omnibus Gratiani editionibus exstabat, istam, quæ certa est, substituerint: *Ex Concilio Carthaginensi primo cap. 8.* Recte, ut dixi. Sed ego mallem, ut depravatam lectionem retinissent in contextu Gratiani, bonam vero exemplo Democharis & Contii reposuissent in margine. Vide Notas Antonii Augustini ad primam collectionem Decretalium libro 1. titulo 11.

Dist. 54. c.
3. Magnus.

ASTIAGENSIS. In codice Colbertino & in prima editione Moguntina legitur *Augustensis*, in Victorino recentiore *Augustinensis*, in antiqua vero editione veneta *Augustudinensis*, apud Democharem *Augustudunensis*. Sic etiam Contius, nisi quod in margine admonuit legendum esse *Astiagensis*: quo modo habet in omnibus codicibus vetus collectio canonum, edita in tomo XI. Spicilegii Dacheriani, lib. 3. cap. 30. nisi quod Trecentis habet *Astiagensis*. Sincera vero præcæ bonæque lectionis vestigia supersunt etiamnum in veteri codice MS. Ecclesiæ Urgellensis, in quo antiqua Isidori collectio continetur, ubi scriptum est: *Magnus Episcopus Astuagenensis.*

Certum est caput istud sumptum non esse ex Concilio Toletano, sed ex libro primo Capitularium. Manifesta autem est origo istius erroris, ut ostendimus ad caput 394. libri

Dist. 54. c.
6. De ser-
vorum.

bri primi Reginonis de ecclesiasticis disciplinis. Hallucinatio fuit Burchardi. Idem dic de capite octavo ejusdem distinctionis, quod ex eodem Concilio Toletano citatur a Burchardo & Ivone.

Dist. 56.
c. 1. Presbyterorum.

Sirmondus in capite tertio Antirrhethici secundi adversus Aurelium ait, ita scribendum esse in fronte istius capituli: *Unde Urbanus Papa II. Piboni Tullensi Episcopo scribens ait.* Exstare enim caput illud in epistola Urbani ad Pibonem MS. Correctores vero Romani admonent in margine sumptum esse ex Concilio Melphensi, ubi exstat iisdem omnino verbis, quibus legitur apud Gratianum. Quare si quid mutandum aut addendum esset in inscriptione istius capituli, malletm apponere nomen Concilii Melphensis quam Pibonis. Probabile enim est notius Gratiano fuisse Concilium Melphense Urbani secundi, quam epistolam ab eodem scriptam ad Pibonem Episcopum Tullensem. Porro epistola illa edita est nuper in tomo decimo Conciliorum.

Dist. 56.
c. 13. Cenoman.

Certum & constans est, nullum Urbani secundi pontificatu Turonensem Archiepiscopum fuisse Bartholomæum. Et tamen Gratianus tum in manuscriptis tum in editis codicibus caput, de quo nunc agimus, refert ex epistola ejusdem Urbani ad Bartholomæum Archiepiscopum Turonensem. Neque reponi potest errorem esse librarii. Nam Innocentius III. adferens istam auctoritatem in capite *Innotuit.* de elect. & electi potestate, cuncta refert ad Urbanum prædecessorem suum, quia nimirum ita legerat in codice Gratiani. Fons istius mali est Ivo Carnotensis Episcopus, qui parte 6. Decreti cap. 410. caput primum istius distinctionis describens, hæc in titulo posuit: *Decretum Gregorii VII. & Urbani II. Presbyterorum filios &c.* In Pannormia vero lib. 3. cap. 51. *Decreta Gregorii VII. & Urbani II. de filiis sacerdotum. Presbyterorum filios &c.* Sequitur deinde in Pannormia: *Ex libro Pontificatus. Felix tertius &c.* Deinde: *Urbanus Archiepiscopo Bartholomæo Turonensi. Cenomanensem electum &c.* Sic in editionibus Pannormiæ. At in vetustissimo & optimo codice sancti Victoris Parisiensis nomen Urbani omissum est in hoc loco, ubi ita simpliciter legitur: *Bartholomæo Turonensi Archiepiscopo. Cenomanensem.* Post quæ sequitur in eodem codice: *Urbano II. Petroni Legionensi Episcopo. Quia simpliciter ad sedem apostolicam veniens &c.* ut apud Gratianum. Itaque res ita constitui potest, decretum de Episcopo Legionensi vere esse Urbani, aliud esse Gregorii septimi. Nam avo Gregorii Bartholomæus tenuit cathedram Turonensem, Cenomanensem.

Tom. III.

sem vero Arnaldus, quem tradunt filium fuisse sacerdotis. Ad eum porro scripta est epistola 27. libri 7. ejusdem Gregorii.

Inscriptio istius capituli hæc est in libro Sangermanensi: *Unde Zozimus Papa.* In regio vero: *Unde Zosinus Papa.* In Victorino antiquiore: *Unde Gelasius Papa.* Sed postea emendatum est a manu aliquanto recentiore, & supra lineam scriptum nomen Urbani. Recentior Victorinus & Colbertinus & duæ antiquæ editiones habent: *Item Urbanus Papa.* Est Zozimi in epistola ad Isichium Episcopum Salonitanum recte adnotarunt Correctores Romani.

Dist. 59.
c. 2. Si officia.

QUERUNT. Describenda hæc mihi videtur observatio Caroli Molinæi ad hunc locum: *Incedebant enim (Episcopi nimirum) comitati suis sacerdotibus. Sed hodie habent aliud satellitium. Et tamen multitudinem faciunt propter questum; ut ille, qui cupiens mille aureos, publicatis ordinibus fecit mille sacerdotes pro singulis aureis in Lemovicis.* Scio Molinæum de ista avaritia & turpi questu queri potuisse, si nostro sæculo scripsisset (c).

In omnibus Gratiani libris antiquis & editionibus caput istud refertur ex epistola Stephani Papæ ad Romanum Archiepiscopum Ravennatem: quo etiam modo legitur apud Anselmum Lucensem lib. 6. cap. 30. in codice Sangermanensi. Quod referendum esse ad Stephanum quintum scribit Hieronymus Rubeus in libro quinto historiæ Ravennatum.

Dist. 63.
c. 12. Noffæ.

Scio ista ferme ad verbum sumpta esse ex libro pontificali in vita Hadriani secundi, cujus auctor vulgo creditur Guillelmus Bibliothecarius. Attamen in ea etiam sententia persto quam prompsi in Notis ad Agobardum pag. 126. nimirum: sublestæ ac valde dubiæ fidei apud me esse narrationem istam. Quod confirmari potest auctoritate Eutropii Presbyteri Longobardi, qui ait Carolum Calvum, ut Joanni VIII. ac ceteris Romanis gratiam rependeret ob imperium Romanum in eum collatum, abdicasse jus, quod hæctenus Imperatores habuerant prohibendi, ne electiones Romanorum Pontificum valerent quæ citra præsentiam Imperatoris aut sine consensu ejus factæ essent: *Removit etiam ab eis regias legationes, assiduitatem vel præsentiam apostolicæ electionis.* Quod evincit jus illud maxime viguisse eo tempore, quo Hadrianus secundus electus est (d).

Dist. 63.
c. 29. Cum Hadrianus.

Carolus Molinæus in Notis ad hunc locum putat hanc concessionem æque falsam esse ac illam, quæ sub Constantini nomine circumfertur. Recte, ut opinor.

Dist. 63.
c. 30. Ego Ludovicus.

Z

Idem

[c] Non magni Baluzio, aut alteri Catholico. cuicumque viro Molinæi observatio facienda est; cum nil præter maledicta contineat. W.

[d] De Jure Imperatorum circa Episcoporum, & etiam Romani Pontificis electiones satis dictum est in Nota [b] ad Caput Sextum Libri I. Duareni de Eccles. Minist. & Benef. atque in Nota (b) ad Caput I. Libri 3. ejusdem Duareni ibidem. W.

Dist. 63.
c. 32. Con-
stitutio.

Idem Molinæus ait paleam hanc vere confictam esse; quia Henricus dictus Auceps nullum unquam negotium habuit cum Papis; & tantum abest, ut Otho primus ejus filius hæc jura abjudicaverit, ut ea renovaverit, ut omnes chronographi testantur.

Dist. 63.
c. 34. Sa-
crorum ca-
nonum.

Sumptum est istud caput ex capite 84. libri primi Capitularium, ubi tam in editionibus quam in codicibus manuscriptis legitur *suo liberius potiretur honore*; quo etiam modo legitur in Chronico Reicherspergensis. In uno tamen antiquissimo codice bibliothecæ Colbertinæ sic habetur: *suo jure liberius potiretur*. Porro jam antea ad Concilia Galliarum Narbonensis pag. 34. adnotavimus, eam legem non fuisse observatam, ac nihilominus Reges nostros dedisse episcopatus in universum; si paucas quasdam Ecclesias excipias, quibus speciali privilegio concessum erat, ut illis vacantiis provideretur per electionem. Notanda autem est hoc loco hallucinatio auctoris Chronici Reicherspergensis, qui tempus istius constitutionis refert ad annum DCCCXLIX. conditamque fuisse ait a Karolo Calvo & Ludovico Rege Germaniæ fratribus Lotharii Imperatoris. Hæc sunt ejus verba: *His temporibus Carolus & Ludovicus gloriosi Reges, fratres hujus Lotharii Imperatoris, in primo libro Capitularum suorum statuerunt Romanæ Ecclesiæ dicentes. Sacrorum canonum non ignari &c.* ut apud Gratianum. Errat, inquam. Primum enim constat capitulum istud esse ex libro primo Capitularium Caroli Magni & Ludovici Pii, qui de electione Episcoporum in universum intellexerunt, non vero coercere voluerunt ad electionem Romani Pontificis. Deinde electio istius nullatenus pendeat a Carolo Calvo aut Ludovico fratre ejus, qui Reges Italiæ non erant. Itaque frustra legem edidissent de electione Romani Pontificis.

SEPT. CAP. NICÆNI. Regius Gratiani codex & Sangermanensis itemque recentior Victorinus legunt *septimo Concilio Nicensi*, Colbertinus *septimo Concilio Nicæno*: Ita etiam Demochares & Contius. Antiqua editio Moguntina, VII. *Niceni Concilio*. Vetus codex Victorinus, *septimi Niceni Concilii*. Legendum, in *Septimunicensi Concilio*, ut pridem monuit vir doctissimus Petrus Pithœus in præfatione ad Breviationes canonum Fulgentii Ferrandi & Crisconii. Hanc emendationem amplectitur Cujacius ad caput primum de cohabitatione Clericor. & mulier. in Decretalibus, nescio an ex conjectura, seu quia acceperat a Pithœo. Ceterum nemini tribuit hanc emendationem. Respexit ergo Gratianus ad caput undecimum Breviationis Ferrandi, quod his verbis conceptum est: *Ut ad eligendum Episcopum sufficiat matricis arbitrium. Concilio Septimunicensi. Concilio Macrianensi*. Pro eo igitur quod Gratianus mox habet & in *Gangrensi*, legendum est *Macrianensi*, ut admonent Pithœus & Cu-

jacius, & patet ex Ferrando. Nam & in Regio Gratiani codice & in antiquiore Victorino legitur & in *Aganensi*: in qua voce conspiciuntur vestigia aliqua bonæ lectionis. Ceterum hanc emendationem secuti sunt viri clarissimi Petrus Franciscus Chiffletius in Notis ad Ferrandum pag. 282. & Franciscus Florens in Decretales pag. 136.

Palea ista reperta non est in antiquis Gratiani exemplaribus Regio, Sangermanensi, Victorino antiquiore, neque in Colbertino. Exstat tamen in recentiore Victorino *Ex concilio Aurascio cap. XX*. Ceterum is, qui canonem illum posuit in Decreto Gratiani, seu is Gratianus fuit, seu alius quispiam, non accepit ex Concilio ipso, sed ex Burchardo, ubi exstat lib. 1. c. 30. Hinc ergo emendandum erat istud caput.

In Regio Gratiani libro titulus istius capituli hic est: *De his ita scribit Leo omnibus Episcopis*. Sangermanensis addit, & *Presbyteris*. Antiquior Victorinus: *De his autem scribit Leo Episcopus omnibus Episcopis*. Recentior: *De his ita scribit beatus Leo Episcopus omnibus Episcopis & Presbyteris*. Antiqua editio Moguntina: *De his ita scribit Leo Episcopus omnibus Episcopis & Presbyteris*. Voces & *Presbyteris* non exstant in veteri editione Veneta neque in editionibus Democharis & Contii. Cetera similia sunt. Romana autem sic habet: *De his ita scribit Leo I. ad Episcopos Germaniæ & Galliarum epist. 86. alias 88*. Verba sunt Correctorum, non vero Gratiani, licet in contextu posita sint. In vetustissimo codice MS. bibliothecæ Regiæ, in quo collectio Dionysii Exigui continetur, posita est ante collectionem ipsam hæc epistola Leonis cum hac inscriptione: *Epistola Leonis Papæ de privilegio Chorepiscoporum sive Presbyterorum ad universos Germaniæ & Europæ atque Galliarum Ecclesiarum Episcopos*. Exstat sane inter epistolas sancti Leonis epistola quædam adversus Chorepiscopos Germaniarum atque Galliarum. Verum ea non est sancti Leonis; & scriptam esse ævo Caroli Magni & Ludovici Pii, cum maxime incaluit quæstio de Chorepiscopis, manifestum fiet ex textu epistolæ, & ex libris Capitularium collectis a Benedicto Levita, si quis ea comparare invicem velit. Idem dicendum de epistolis Damasi & Joannis III. eandem ob causam scriptis. Inscriptio porro epistolarum Leonis & Joannis, quæ datæ dicuntur ad Episcopos Germaniarum ac Galliarum, quod fieri non potuit, nisi ævo Caroli Magni ob unionem Ecclesiæ Gallicanæ & Germanicæ, hæc inquam inscriptio satis ostendit compositas illas fuisse sub finem octavi sæculi. Idem dici potest de epistola nona Pelagii secundi, ut pluribus dicitur ad cap. *Invenimus*. 71. De consecr. dist. 1.

Sumptum est caput istud ex epistola Damasi ad Episcopos Africæ, quam in capite superiori diximus esse supposititiam.

Dist. 64.
c. 3. De ab-
jectione.

Dist. 68.
c. 4. Quam-
vis.

Dist. 68.
c. 5. Chore-
piscopi.

CAR.

Dist. 71.
c. 5. Frat-
ernitatem.

CARDINANDUM. Admonent Correctores Romani scriptum heic antea fuisse *ordinandum*, & emendatum esse ex ipsa epistola sancti Gregorii, ex qua sumptum est hoc caput. In Regio Gratiani codice scriptum est *ordinandum*, sed postea superscriptum antiquitus *cardinandum*. Colbertinus & Sangermanensis habent *ordinandum*. Antiquior Victorinus legit *cardinandum*. Sed superscriptum est *ordinandum*. Recentior *ordinandum*. Sic etiam antiquæ editiones Moguntina & Veneta. Anselmus lib. 7. cap. 70. in codice sancti Germani *cardinandum*. Adnotant hoc loco Correctores Romani vocem *cardinare* ita videri beatum Gregorium accepisse, ut canonicam translationem significet. Sed pace eruditissimorum virorum dictum sit, *cardinare* seu *incardinare* significat simpliciter addicere Clericum certæ Ecclesiæ tanquam illic constitutum in cardine; id quod manifestum est vel ex locis, quos ipsi indicant ex sancto Gregorio. Vide porro Florentem ad titulum Decretalium de translatione Episcopi pag. 266.

Dist. 73.

GRÆCA ELEMENTA. Ista Gratianus sumpsit, ut opinor, ex Ivone parte 6. Decreti cap. 433. Ivo vero acceperat ex Reginone lib. 1. cap. 437. Unde colligitur verissimum esse, quod antea præfati sumus ad Reginonem, nimirum, Ivonem collectione Reginonis usum esse. Fons istarum rerum epistola, quæ Attici Episcopi Constantinopolitani nomine circumfertur. Dubitaverat olim de ejus auctoritate illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis Petrus de Marca. Verum, re-postea melius perpensa, mutavit sententiam, eamque epistolam agnovit pro germano foetu Attici.

Dist. 73.
c. 1. In no-
mine.

Acceptit Gratianus istud caput ex Burchardo, ut manifestum est. Burchardus autem acceperat ex libro primo Reginonis cap. 439. initium tantum mutans & finem epistolæ.

MXII. In codice Burchardi MS. apud Dionysium Talonium legitur: *Data Wormatiæ Id. Martii anno dominicæ incarnationis, mense XII. Indictione X.* In Colbertino Gratiani libro & in antiqua editione Veneta: *Data Wormatiæ Idus Martii, anno dominicæ incarnationis millesimo II. mense XII. Indictione X.* In codice Sangermanensi: *Data Guarmarciæ Idibus Martii &c.* ut in editione Veneta. Prima editio Moguntina: *Data Guarmarciæ Idus Martii anno dom. incar. M. III. mense XII. Ind. X.* Verum Indictio decima recte congruit cum anno incarnationis dominicæ millesimo duodecimo.

Dist. 81.
c. 12. Pres-
byter.

HOMICIDIO. Duæ antiquitus, ut ad Reginonem monuimus, fuere istius canonis apostolici editiones; una, in qua exstabat clausula de homicidio, alia, in qua deerat. Duravit autem duplex illa editio usque ad sæculum Gratiani. Nam Anselmus vocem illam non habet, quæ tamen exstat apud Ivonem part. 6. Decreti cap. 234. & apud Bernaldum Presbyterum Constantiensem in libro de vitanda excommunicatorum communione apud

Tengnagelium pag. 254. De Nota porro Correctorum Romanorum ad hunc locum diximus in Notis ad Agobardum pag. 121.

Palea hæc in nulla veterum Gratiani librorum habetur præterquam in recentiore Victorino, ubi refertur *ex decreto Eugenii*. Exstat autem in capite XV. Concilii Romani sub Eugenio secundo. Cujacius ad caput primum de cohabit. Clericor. & mulier. in Decretalibus, ubi canon iste descriptus est, admonet in castioribus sive emendatioribus codicibus ita recte legi: *Si quisquam Sacerdotum, Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum.*

Dist. 81.
c. 22. Si
quispiam.

Sumptum est caput istud ex Concilio Carthaginensi tertio. Vir clarissimus Petrus Franciscus Chiffletius in Notis ad Ferrandum pag. 298. pronuntiat, sibi suspectum esse hunc canonem qua parte in Clericorum contubernium admittit etiam famulorum conjuges, immo & quascumque foeminas, quæ antequam clero ipsi addicerentur, in eorum domibus consuevissent: *Qua licentia*, inquit, *haud scio an excogitari quidquam potuit vel ad Clericorum famam, vel ad conscientiam convulnerandam perniciosus.* Vide Reginonem lib. 1. cap. 82. & sequentibus.

Dist. 81.
c. 27. Cum
omnibus.

Burchardus, Ivo, & Gratianus in vetustis codicibus & editionibus hunc locum referunt ex Augustino. Re autem vera est sancti Gregorii, ut optime monent Correctores Romani. Mallem tamen ut iidem retinissent Augustini nomen in contextu Gratiani, emendationem vero posuissent in margine aut in Notis. Insignis est ad illustrandum hoc caput locus Hieronymi in caput octavum Ecclesiasticis, a nobis relatus ad librum septimum de concordia sacerdotii & imperii, dignus profecto qui heic quoque repetatur: *Possimus*, inquit, *hoc testimonium accipere adversus Episcopos, qui acceperunt in Ecclesia potestatem, & scandalizant eos magis, quos docere & ad meliora debuerant incitare. Hi frequentes post mortem laudantur in Ecclesia, & beati in his, quæ non probabiliter fecerant publicæ sive a successoribus sive a populis predicantur. Et hoc itaque vanum est, quia non ut egerunt sic audiunt, nec statim corripuntur in peccato suo. Nemo quippe audeat accusare majorem. Propterea quasi sancti & beati & in præceptis Domini ambulantes augent peccata peccatis. Difficilis est accusatio in Episcopum. Si enim peccaverit, non creditur. Et si convictus fuerit, non punitur.* Quia nimirum pro reverentia ordinis peccator honoratur, ut ait sanctus Gregorius in hoc capite. Manifesta porro crimina in Episcopo vix accipere fidem recte olim dixit Cassiodorus lib. 1. Variar. epist. 9.

Dist. 83.
c. 2. Nemo.

Est tantum epitome canonis Africani, qui exstat integer apud Reginonem lib. 1. cap. 92.

Caput istud non esse Melchiadis recte observarunt Correctores Romani; qui monuerunt acceptum illud esse ex scripto de primitiva

Dist. 84.
c. 4. Cum
de quorum.
Dist. 88.
c. 1. Decre-
vit.

tiva Ecclesia munificentia Constantini, quod in antiquis Conciliorum voluminibus consequenter sequitur post decreta Melchiadis.

DECREVIT S. SYNODUS. Priscis temporibus, cum nemo dubitaret de veritate & auctoritate eorum, quæ apud Gratianum scripta sunt, dubium non erat, quin caput istud vere esset Concilii, quod habitum fuisset sub Melchiade Romano Pontifice. Itaque ea persuasione imbutus Gaufridus de Monte electo Abbas Lirinenfis, qui Basileæ, quo tempore Concilium illic generale celebrabatur, scripsit tractatum de auctoritate Concilii generalis, ex hoc Gratiani loco collegit, potestatem sive jus definiendi ac decernendi residere penes synodum, & non in solo Papa. Hæc sunt hominis verba: *Et est advertendum quod Papa non dicit ibi, Decernimus sacro approbante Concilio, sed Decrevit sancta synodus, ad denotandum quod auctoritas diffinitiva residet penes synodum & non in solo Papa; sicut nec solus Papa facit Concilium, sed ipse cum aliis.* Tum explicans quomodo deinde factum sit, ut in Conciliis ultimorum temporum Romani Pontifices decernere se dicant sacro approbante Concilio, ait: *Nec obstat, quod in superscriptione dictorum capitulorum præponitur nomen Papæ, & in pluribus locis dicitur sacro approbante Concilio: quia hoc factum fuit ex gratitudine Conciliorum ad honorandam sanctam Romanam Ecclesiam, quam Concilia generalia honorare consueverunt.* Dicere itaque videtur Abbas iste, Romanos Pontifices non esse rerum dominos aut canonum conditores, ex ultronea porro & gratuita Conciliorum benevolentia in Ecclesiam Romanam descendisse honorem qui Romanis Pontificibus tributus est in synodis posteriorum temporum, in quibus Papæ decernere consueverunt sacro approbante Concilio. At si auctoritas diffinitiva, ut ille ait, ita penes synodum residet ut ad eam pertineat jus faciendorum canonum, non vero ad Papam, quia is solus non facit Concilium, hæud scio quonam modo conciliari Gaufridus possit cum Gratiano, qui 25. q. 1. sub finem aper-

tis ac minime ambiguis verbis scribit, Ecclesiam Romanam habere jus condendi canones, ita porro ipsam præstare canonibus auctoritatem, ut se non subiiciat eis, omnes vero canones vel a Romanis Pontificibus vel ab aliis ex eorum auctoritate conditos fuisse. Multo minus Gaufrido conveniet cum Alexandro a Turre Episcopo Sithiensi, qui in libro quinto de fulgenti radio Ecclesiasticæ hierarchiæ cap. 18. omnem Conciliorum auctoritatem & robur ponit in persona Romani Pontificis, adeo ut *celeberrima Concilii decreta nihil firmi, inquit, nihil sancti, nihil rari habeant, nisi ab illo sacrorum principe sint approbata.* Hinc illud Ludovici Majorani in libro tertio de vero Dei cultu cap. 35. majorem esse Petri successorumque ejus auctoritatem, quam ecclesiasticæ congregationis, id est, Concilii generalis. Nolo persequi ceteras sententias hominum Italarum, quorum major est e propinquo reverentia. Dicam tamen inveniendam ab iis esse aliquam rationem, qua Gallicanæ Ecclesiæ sententiam cum sua confocient, ac conjugant, ut idem omnes, si fieri possit, sentiamus de auctoritate Conciliorum & Romani Pontificis. Hætenus enim Gallicanæ Ecclesiæ sententia & Italicorum ingeniorum opinio visæ sunt esse res dissociabiles, quantum attinet ad istam materiam. Sed ante quam ab hoc capite discedam, illud quoque addam, existare alium ejusdem Abbatis tractatum de potestate Papæ & Concilii, itemque alium adversus errores Bohemorum, utrumque Basileæ elucubratum. Hinc ergo illustrari poterit historia Abbatum celeberrimi & antiquissimi Monasterii Lirinenfis (e).

Vide Reginonem lib. 1. cap. 61. & lib. 2. cap. 375. & sequentibus. Vide etiam illic Notas nostras pag. 550.

Regino lib. 1. cap. 208. citat hoc caput ex Concilio Nannetensi, antiqua Gratiani editio Moguntina ex Concilio Navarcensi, Veneta ex Ananethensi, recentior Gratiani codex Victorinus ex Aurelianensi. In secunda collectione Decretalium lib. 5. tit. 22. & apud

Dist. 90. c.
2. Oblationes.

Dist. 91. c.
2. Presbyter.

(e) Quæcumque ex verbis Gaufridi Abbatis inferuntur a Baluzio levis momenti inveniuntur ad Romani Pontificis auctoritatem infirmam; scripsit in Basileensi Concilio Gaufridus, in quo adversus Romanum Præsulem agebatur; hinc quemlibet movebant lapidem illius Synodi Patres, ut Concilium supra Papam extollerent, ad exempla Synodorum præcedentium proinde recurrerent, cujuscumque auctoritatis, & characteris essent Synodi illæ, affectata interim omissione silentes de Œcumenicis, & legitimis Conciliis, quæ superioritatem & Auctoritatem Romani Pontificis supra seipsa confitebantur, atque Pontificis ipsius nomine Decreta sanciebant. Synodus Chalcedonenfis Œcumenica, ut de Occidentalibus non loquamur, sit omnium instar, quæ damnationem Dioscori, aliæque Decreta sub nomine edidit S. Leonis: „ Sanctissimus, & Beatissimus Archiepiscopus Magnæ, & senioris Romæ Leo, per nos, & per præsentem S. Synodum, una cum ter beatissimo, & omni laude digno Beato Petro Apostolo, qui est petra, & Crepido Catholicæ Ecclesiæ, & rectæ fidei fundamentum, nudavit eum (Dioscorum) tam Episcopatus dignitate, quam etiam & ab omni Sacerdotali alienavit ministerio “. Hanc autem sibi auctoritatem inquit Celeberrimus Galliarum scriptor Antonius Charlas in Tract. de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ lib. VIII. Cap. 13. Num. 11. non vindicaverunt Apostolicæ Sedis Legati, nisi postquam eis dictum fuit = Petimus vestram sanctitatem, qui habes, magis autem qui habetis locum Sanctissimi Papæ Leonis, promulgare in eam, & regulis iustitiam contra eum proferre sententiam. Omnis enim, & tota Universalis Synodus concors efficitur vestræ Sanctitatis sententiæ = Hæc utique Œcumenicæ Synodi verba majoris sunt ponderis, quam sint verba illius Synodi, quæ in Basileensi Concilio Gaufridus Abbas proposuit ad deprimendam, sed frustra, Romani Pontificis dignitatem. W.

pud Gregorium IX. lib. 3. tit. 41. citatur ex Concilio Agathensi. Utrobique male. Est enim ex Capitulis Hincmari Remensis Archiepiscopi tit. 1. cap. 9. Hinc ergo corrigendi Gratianus & libri Decretalium. Ceterum caput istud non exstat in antiquis Gratiani exemplaribus Regio, Colbertino, vetere Victorino.

Ibid. §. Propheta.

PROPHETA. Regino lib. 1. cap. 185. citat ex decretis sancti Benedicti, Burchardus lib. 2. cap. 105. Ivo parte 6. Decreti cap. 182. & Gratianus ex dictis ejusdem. Est autem ex capite XVI. regulæ sancti Benedicti. Ceterum paragraphus iste non habetur in manuscriptis Gratiani codicibus, in quibus deest prima pars capituli, id est, in Regio, Colbertino, antiquiore Victorino. Quin & in codice sancti Germani Parisiensis, ubi exstat caput *Presbyter &c.* ex Concilio Nannetensi, desiderantur, quæ postea sequuntur in editionibus ex regula sancti Benedicti. Habentur tamen in recentiore Victorino.

Dist. 92. c. 5. Si quis.

SYNODUS PERFECTA. Id est, cui interfuerit Metropolitanus antistes provinciarum. Neque necesse est addi vocem *etiam* post vocem *metropolitanus*, ut admonent Correctores Romani ad caput octavum istius distinctionis. Synodus porro ista perfecta, quam plenariam vocat auctor antiquus, qui scripsit tres libros de penitentia nuper in lucem emissos in tomo undecimo Spicilegii Dacheriani, valde diversa est a plenaria totius Ecclesie Concilio, de quo loquitur sanctus Augustinus. Vide porro Notas ad Agobardum pag. 100.

Dist. 97. c. 24. Legimus.

In fine istius capituli hæc constans est lectio in omnibus Gratiani codicibus manuscriptis & editionibus: *noverit se laicis majorem, sacerdotibus esse minorem.* Unde colligi potest, quantum valeat unius hominis auctoritas ad corrupenda veterum scriptorum loca. Nam apud Hieronymum in epistola ad Evagrium, ex qua sumptum est hoc caput, legitur: *noverit se lucris minorem, sacerdotio esse majorem*: quo etiam modo legendum heic apud Gratianum esse ait Cujacius ad titulum Decretalium de Clericis non residentibus. Sic etiam habetur in collectione Anselmi Lucensis lib. 1. cap. 78. in codice sancti Germani de Pratis.

Emendatio hæc istius loci Hieronymiani me admonet, ut medicinam adferam alteri ejusdem auctoris loco, qui exstat in libro sexto commentariorum in caput octavum & decimum Ezechielis. Hæc sunt verba Hieronymi: *Caveat ergo & uxor, ne forte victa desiderio coeundi, illicitat virum; & maritus, ne vim faciat uxori, putans omni tempore subjectam sibi debere esse conjugii voluptatem.* Valde corruptus est iste locus, qui sic legendus est ex vetustissimo codice MS. monasterii Corbejensis literis Saxonice ad miraculum scripto: *Caveat ergo & uxor, ne forte victa desiderio coeundi, celet virum; & maritus, ne vim faciat uxori, putans omni*

tempore subjectam sibi debere esse conjugii voluptatem. Quo etiam modo legitur apud Ivonem parte 8. Decreti cap. 86. & part. 9. cap. 121. Quod indicat vocem *illicitat*, quæ in vulgatis editionibus posita est pro voce *celet*, esse novitiam suppositamque ab iis, qui pudicitie cupidine & amore ducti, neque satis forsitan intelligentes Hieronymum, indecorum putabant & a verecundia muliebri valde alienum, si uxor a marito peteret debitum conjugale. Vult ergo Hieronymus ut si forte uxorem titillaverit appetitio veneræ voluptatis, marito significet. Prohibet autem, ne maritus tyrannum agat, hoc est, ne putet sic subjectam sibi esse debere uxorem, ut non ei debitum reddere debeat, cum ipsa petit, sed cum marito collibuerit; tanquam initium & arbitrium capiundæ voluptatis semper debeat esse penes virum, nunquam penes uxorem. Nam & Apostolus Paulus dixerat virum sui corporis potestatem non habere, sed mulierem, admonens illos, ne invicem fraudarent.

OMNI ANNO. Fatendum est hæc verba reperiri in omnibus Gratiani exemplaribus, manuscriptis & editis. Admonent tamen Correctores Romani, ea desiderari in aliquot Conciliorum editionibus. Ego puto simpliciter mendum heic esse, & pro *omni anno* legendum *omnino*. Vide Notas ad Reginonem pag. 553.

NICOMEDIANÆ. Sic omnino habent antiqua Gratiani exemplaria manuscripta, & antiquæ editiones, tum etiam Demochares, Contius, & Correctores Romani. Apud sanctum Gregorium lib. 5. Indict. 14. epist. 7. ex qua sumptum est hoc caput, legitur *Nicomeditanæ*. Attamen ego contendo locum hunc esse corruptum, & pro *Nicomeditanæ* vel *Nicomeditanæ* legendum esse *Nicopolitanæ*. Primum enim ea epistola scripta dicitur ad Episcopos Epiri; quorum Metropolitanus non erat Nicomeditanus Episcopus, qui nullus fuit, sed Nicopolitanus, ut cuius manifestum est. Deinde apud sanctum Gregorium lib. 7. Indict. 1. epist. 11. & Indict. 2. epist. 90. reperimus mentionem fieri Andreæ Episcopi Nicopolitani, hujus nimirum ipsius, de quo ad Gregorium retulerant Episcopi Epirotæ. Unde patet certam esse emendationem, uti dictum est in libro quinto de concordia sacerdotii, & imperii cap. 25. §. 10. Ceterum ne quis putare possit vitio typographorum factum esse, ut prava illa lectio irrepserit in epistolas sancti Gregorii prohibet auctoritas veterum Gratiani codicum omni arte typographica antiquiorum, tum etiam vetus codex epistolarum sancti Gregorii, manuscriptus in bibliotheca Regia, ubi Episcopus ille vocatur Nicomeditanus.

NEOPHYTOR. HÆR. Ivo parte 2. Decreti cap. 84. refert epistolam Paschalis Papæ, in qua istud ipsum refertur ex beato Gregorio, apud quem non exstare admonent Correctores Romani, qui putant heic agi de Paschale

Dist. 95. c. 4. Presbyteri.

Dist. 100. c. 11. Scriptorum.

I. 9. 1. 6. 5. Quisquis.

le secundo. Attamen Goffridus Abbas Vindocinensis ad Urbanum secundum scribens lib. 1. epist. 1. istius epistolæ Paschalis mentionem facit. Unde certo colligitur illam non posse esse secundi Paschalis, ut recte illic monuit Sirmondus: *Nuper canones relegens, inquit, quandam sententiam inveni, quæ Paschali Papæ inscribitur, ubi neophytum factum Episcopum hæreticum vocat, & sicut simoniacum, ita & neophytum a sancta Ecclesia debere separari docet & præcipit.* Infra eadem causa quæst. 3. cap. 7. *Si quis obiecerit, exstat aliud fragmentum ejusdem epistolæ Paschalis, ubi recte adnotant iidem Correctores Romani, auctorem hujus capituli ac totius illius epistolæ esse Paschalem primum.*

1. q. 1. c. 59. Si quis.

Correctores Romani non indicaverunt fontem istius capituli. Videtur autem compositum ex responso XIII. Stephani secundi Papæ, quod sic habet: *De illo Presbytero, qui baptizavit, tamen nec symbolum nec orationem dominicam, nec psalmos tenet, nec scit, si Episcopus eum benedixit, hic primum omnium dignitatem, qua illicita uti præsumpsit, amittens, sub districta pœnitentia, & in monasterium mittatur, & omnibus diebus vitæ suæ plangens quod incongrue egit, degat vita monastica. Infantes vero, quos baptizavit, si in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sunt, in eo permaneant baptismo.* Paulo aliter habet hoc responsum in antiqua collectione canonum Andegavensi MS. ubi tribuitur Papæ Siricio: *Presbyter qui orationem dominicam non tenet, nec symbolum, neque psalmos, si Episcopus fuit qui eum benedixit, hic primum omnium dignitatem quam illicite præsumpsit amittat, & sub districta pœnitentia omni tempore vitæ suæ in monasterio degat. Infantes vero quos in sancta Trinitate baptizavit, baptizati permaneant.* Rectius heic legitur *si Episcopus fuit qui eum benedixit*, quam apud Sirmondum *si Episcopus eum benedixit*. Nam quia multi per eas tempestates falsi Episcopi erant, præcipue Scoti, fieri poterat, ut Presbyteri nescirent, utrum vere Episcopi essent illi, qui eos ordinaverant Presbyteros. Ceterum ignorare non poterant sibi manus impositas esse ab Episcopo. Ex isto porro responso formatum postea est caput nonum Concilii Compendiensi sub Pippino, quod descriptum reperitur in capite quarto libri quinti Capitularium. Puto enim pro eo, quod illic legitur *sicut Sergius Papa dixit*, legendum esse *sicut Stephanus Papa dixit*. Recte autem in Concilio Compendiensi editum est *Georgius* pro eo, quod editiones Capitularium habent *Gregorius*. Georgii quippe nomen hoc loco exstat in omnibus antiquis libris Capitularium.

1. q. 1. c. 79. Prophetavit.

1. q. 1. c. 105. Dictum est.

NON ERGO SE JACENT. Vide Notas ad librum Agobardi de privilegio & jure sacerdotii cap. CXI.

Primus hunc canonem Triburiensem protulit Regino lib. 1. cap. 127. ex quo deinde

Burchardus accepit. Verba autem illa *vel pro balsamo*, quæ superflua videntur, non exstant apud Reginonem. Balsamum enim & chrisma synonyma sunt in hoc loco, ut patet ex capite quarto Concilii Bracharensis secundi 1. q. 1. c. 102. *Placuit ut nullus.* Item vox *statuit* neque in collectione Reginonis reperitur, neque in Decreto Burchardi. Pro eo autem quod Gratianus & Burchardus in fine capituli habent *gratuita dispensatione donentur*, Regino legit *gratuita dispensentur*.

Decretum istud ab Urbano primum fuit in Concilio Placentino, dein repetitum in Claromontano. Refert, interpretaturque hunc canonem Eckbertus Bunnensis Canonicus in sermone decimo adversus Catharos. Vide infra 9. q. 1. c. 5. *Ordinationes.*

Melius habetur istud caput apud Reginonem lib. 1. cap. 23. Vide porro illic Notas nostras.

Palea ista non exstat in antiquis Gratiani exemplaribus Regio, Sangermanensi, & vetere Victorino. Habetur tamen in alio Victorino & in Colbertino, item in antiquis editionibus Moguntina & Veneta, & in editione Democharis. Contii editio primam illius partem tribuit Urbano Papæ, secundam Gregorio. Et post hæc verba, *occasione præsumat*, addit: *Greg. in registro. Regulam antiquam &c.* Recte: Nam prima pars sumpta est ex Concilio Placentino Urbani secundi, altera ex registro sancti Gregorii. Notavit autem Antonius Augustinus in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 5. tit. 2. cap. 1. verba sancti Gregorii mendose apud Gratianum conjuncta esse cum verbis Urbani. Ceterum illum Gregorii locum luculenter explicat Marca in libro sexto de concordia cap. 10.

Caput istud plurima cura indiget, ob temeritatem præcipue Goffridi Abbatis Vindocinensis, quam postea explicabimus. Non reperiebatur illud ante hoc decennium inter vulgatos canones Claromontani Concilii. Quo factum est ut, nonnulli viri eruditissimi, qui non animadvertebant exstare apud Gratianum, pronuntiaverint, constitutionem illam, cujus mentio alibi supererat, hodie desiderari. Deinde Jacobus Sirmondus vir diligentissimus, cum decretum istud invenisset inter canones synodi Nemaufensis, admonuit corrigendam esse inscriptionem ejus apud Gratianum, proque Concilio *Arvernensi* reponendum esse *Nemaufense*, ut diximus supra in Notis ad Antonium Augustinum pag. 79. Tandem anno MDCLXIII. restitutus est hic canon Arvernensi Concilio, simulque admonitum, repetitum illum fuisse in synodo apud Nemaufum celebrata anno sequenti post Claromontanam. Quæ causa errandi Sirmondo fuit. Sic ergo habet initium istius capituli: *Quæsitum est etiam de Episcopis, qui altaria monasteriis data, frequenter redimi pecunia compellebant. Decretum itaque est. Quoniam quidam si-*

1. q. 1. c. 108. Si quis.

1. q. 2. c. 1. Placuit.

1. q. 2. c. 3. Nullus.

1. q. 3. c. 3. Quæsitum.

moniacæ pravitatis &c. Concilium Nemaufense can. 1. In Arvernensi Concilio quæsitum est de Episcopis, qui altaria &c. Dæ omnino istius Claromontani canonis editiones antiquitus fuere, una omnium generalis & ubique recepta, altera monasterii Vindocinensis. Generalis habet ubique hanc clausulam: *Salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt.* Vindocinensis autem editio non habuit clausulam illam. Quod probatur primo ex Chartulario illius monasterii, in quo canon ille descriptus est absque ea clausula, tum etiam ex epistola Paschalis secundi ad Ivonem Episcopum Carnotensem, & Rannulfum Sanctonensem, quam decurtatam in hoc loco exhibet idem Chartularium, unde edita est bona fide a Sirmundo. Sic visum Goffrido negare audacter Urbanum secundum præcepisse, ut Episcopi annum censum haberent a monachis, & expungere clausulam illam e canone Claromontano. Hæc sunt ejus verba ad Ulgerium Episcopum Andegavensem lib. 3. epist. 12. *Annuntiastis, ut dicitur, Presbyteris vestris & Personis Ecclesiæ vestræ, quod Dominus Papa Urbanus in Arvernensi Concilio præceperat, ut Episcopi annum censum habeant a monachis pro redemptione altarium. Bene novit prudentia vestra, non esse bonum, quod apostolica sinceritate disponitur, per contrarium prædicare. Bone Domine, vos illi non adfuisistis Concilio, & ego interfui, qui hujus rei cognosco veritatem &c.* Negavit itaque, verum esse, quod vere affirmabat Ulgerius. Fraudem vero manifestam heic fecit, cum censum illum annum interpretatus est de censu pro redemptione altarium, verba hæc perperam inferens decreto synodico. Nam Urbanus prohibens illam altarium redemptionem, quæ aliquid admixtum habebat simoniacæ pravitatis, conservaverat tamen Episcopis jus percipiendi censum annum, quem ex eisdem altaribus habere soliti erant. Qui census multum diversus erat a pensatione, quam Episcopi exigebant in mutatione personarum. Sed Goffridus putavit ista invicem permiscenda & conturbanda esse, ut facilius se, monasteriumque suum tueri posset adversus Ulgerium. Hæc itaque fuit editio monasterii Vindocinensis. Aliam exhibent primo codex Anianensis canonum Claromontani Concilii a nobis editorum, antiquæ membranæ monasterii sancti Albini Andegavensis, epistola Paschalis secundi ad Ivonem edita ex membranæ ejusdem monasterii, tum etiam omnia Gratiani exemplaria manuscripta & omnes editiones. Denique hanc clausulam vere additam canoni Claromontano fuisse ab Urbano, colligitur ex epistola ejus de privilegiis monasterii sancti Bertini in Sthiu, cujus hoc fragmentum refertur in literis Gerardi Episcopi Morinorum descriptis in duobus antiquis Chartulariis ejusdem monasterii. Hæc sunt Urbani verba: *Quæcunque altaria vel decimas*

ab annis triginta & supra monasterium vestrum possedisse cognoscitur, quiete deinceps & sine molestia qualibet vobis successoribusque vestris possidenda firmamus. Salvo utique censu Episcopi annuo, quem ex eis hætenus habuit. Unde colligitur, falli virum eruditissimum Antonium Dadinum Alteseram, qui lib. 4. dissertationum juris canonici cap. 8. cum retulisset integrum locum ex epistola Goffridi ad Ulgerium, nimium Goffrido credens pronuntiat, dubitandum non esse post testimonium Goffridi quin postrema illa verba quæ leguntur in calce capitis *Quæsitum* adjecta canoni fuerint commento Episcoporum, qui peccandi titulum & auctoritatem quærebant. Mox vero, ut opinionem suam confirmet, affert nonnulla decreta posteriorum temporum, quæ venditionem prioratum & redemptionem Ecclesiarum prohibent. Verum istud multum diversum est a clausula, quam Alteserra putat adjectam canoni Claromontano. Canon enim vetat altarium redemptionem ac venditionem, sed confirmat possessionem, in qua Episcopi erant percipiendi ex eis censum annum, id est, censum synodalem, ut alibi diximus. Atque hanc interpretationem esse justissimam alibi pluribus ostendemus, Deo juvante. Vide interim additionem nostram ad caput primum & trigessimum libri sexti de concordia sacerdotii & imperii.

Hoc caput in vetustis Gratiani exemplaribus regio, Sangermanensi, Colbertino, & in antiqua editione Veneta, hanc habet inscriptionem: *Idem Gregorius.* In duobus autem Victorinis & in prima editione Moguntina: *Idem.* quod melius est. Habetur enim in Concilio Placentino Urbani II. itemque in Claromontano.

Post vocem *plectendi*, in qua terminatur hoc caput in editione Romana, omnes antiqui libri & editiones conjungunt verba, quæ sequuntur, *Officio autem &c.* Antonius quoque Contius, qui solet in margine distinguere verba Gratiani a verbis canonum aliorumve locorum ab illo relatorum, Gratiani propterea nomen in margine apponens majusculis characteribus exaratum, nihil heic scripsit, donec perventum est ad initium capitis sequentis, ubi sic legitur in margine: *GRATIAN.* Melius Correctores Romani, qui capitis istius nostri finem, uti diximus, constituerunt in verbo *plectendi*, sequentia retulerunt ad Gratianum. Sunt enim revera Gratiani verba. Interpretatur porro hunc locum vir doctissimus Didacus Covarruvias lib. 2. variar. resolut. cap. 8. §. 6.

Ista in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus citantur simpliciter ex Urbano, etiam apud Democharem & Contium. Postea Correctores Romani hæc addiderunt in contextu Gratiani: *In Concilio Placentino cap. 5. & sequentibus, itemque in Concilio Romano.* Optima admonitio. Sed tamen ponenda illa non erat in textu, sed in Notis. Exstant

1. q. 3. c.
5. Ea quæ.

1. q. 4. c.
10. Non imputantur.

1. q. 5. c.
1. Quicunque.

stant porro hæc constitutiones etiam inter canones Claromontanos a nobis editos ex veteri codice MS. illustrissimi viri Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis.

1. q. 5. c.
2. Eos qui.

Fragmentum est epistolæ Urbani secundi ad Vitalem Presbyterum, cujus alia duo fragmenta exstant infra 30. q. 3. c. 4. & q. 4. c. 6. Habetur autem integra in veteri codice MS. monasterii Rivipullensis. Ejus initium est: *Urbanus II. Vitali Presbytero Brivensi. Super quibus &c.* Deinde: *Quod autem uxor &c.* Denique: *Porro eos, qui &c.* ut in hoc capite. Scripta est, ut diximus, ad Vitalem Presbyterum. Sed quis fuerit ille Vitalis, dubium faciunt antiqui codices manuscripti. Hæc apud Gratianum simpliciter vocatur Presbyter, absque titulo. Sed Correctores Romani admonent in libro manuscripto decretorum Pontificum citari ex Nicolao ad Vitalem Presbyterum Pruvientem. Quod male est, cum sit ex epistola Urbani secundi. Caput *Super quibus* ita inscribitur: *Unde Urbanus scribit Vitali Presbytero Brixienti.* Inscriptio vero capituli *Quod autem* ita habet: *De his ita scribit Urbanus II. Vitali Presbytero Brixia.* Atque ita omnino legitur in antiquis codicibus Regio & Sangermanensi. In optimo tamen & vetustissimo codice monasterii Rivipullensis, qui scriptus est a vo Paschalis secundi, capita illa constanter inscribuntur Vitali Presbytero Brivensi. Quo etiam modo legitur in vetustissima collectione canonum MS. quæ fuit Claudii Puteani. Animus itaque olim fuerat, eam epistolam intelligere scriptam fuisse ad Vitalem Presbyterum Brivensem in finibus Lemovicam. Verum antiquus auctor vitæ Anselmi Episcopi Lucensis a Sebastiano Tegnagelio editus mentionem facit cujusdam Vitalis Presbyteri Brixientis hoc ipso tempore viventis. Hæc sunt ejus verba: *Aliud quoque miraculum, quod confratre Vitali Brixientis Ecclesiæ Presbytero, religiose vitæ viro, aliisque pluribus referentibus didici &c.* Ea auctoritate permoveor, ut credam veram esse lectionem, quæ docet epistolam scriptam esse ad Vitalem Presbyterum Brixientem, tamenetsi libri optimi manuscripti nomen habeant Vitalis Presbyteri Brivensis. Videndum autem erit, an caput *Consuluit*, quod exstat in titulo Decretalium de usuris, quodque in prima collectione Decretalium lib. 5. tit. 15. cap. 12. dicitur esse Urbani III. ad Brixientem Presbyterum, restituendam sit Urbano secundo. Nam Antonius Augustinus illic admonet Presbytero Brixienti inscriptum illud esse in tribus libris Tarraconensibus; licet hanc inscriptionem omitterent Raymundus & Contius.

1. q. 5. c.
3. Præsentium.

1. q. 7. c.
3. Cavendum.

In veteri codice Rivipullensi legitur *cui-dam principum ejus oblatam*, pro eo quod Gratianus habet *datam*. Infra in eodem libro sic habetur: *liceat eum ex concessione Episcopi sui fratrumque &c.*

Palea ista non exstat in manuscriptis Gratia-

ni codicibus Regio, Sangermanensi, & veteri Victorino. Habetur tamen in recentiore Victorino & in Colbertino, tum etiam in antiquis editionibus Moguntina & Veneta. Vide Reginonem lib. 1. cap. 238.

In antiqua collectione canonum Lugdunensi lemma istud appositum est huic canon: EXCERPTA MARTINI. *Si quislibet Clericus aut laicus pro hærese fuerit excommunicatus, libellum fidei suæ det, ut opinionem hæresis purget.* Canon vero ita habet: *Si quis Episcopus, sive laicus, Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, in aliquibus Ecclesiæ opinione offenderit &c.*

1. q. 7. c.
22. Si quis. Episcopus.

In Pannormia edita Lovanii sic inscriptum est caput istud: *Urbanus 2. a Petro Pistoriensi Episcopo & Rustico Vallis Umbrosæ Abati.* In Basileensi vero & in codice Victorino: *VII. a Petro Pystorensi Episcopo & Rustico Vallis umbrosæ.* Melior est haud dubie lectio Lovaniensis editionis. Error hinc ortus, opinor, in codice MS. quod in codice, quo librarius ille utebatur, ita haud dubie scriptum erat, V. II. ex quo effectum est VII. Legendum itaque: *Urbanus II. Petro &c.* Rursum in codice Victorino initium capituli est istiusmodi: *Daibertum a Gnezolone &c.* Et infra: *Negzelon hæreticus constat ab hæres. ordinatus, quia nihil habuit, dare nil potuit, cui manus imposuit: Mox: necessitate ingruente Diaconem.*

1. q. 7. c.
24. Daibertum.

In antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus legitur simpliciter: *Item Gregorius Johanni Defensori eunti in Hispaniam.* Sed quia Demochares & Contius in margine editionum suarum admonuerant, caput istud sumptum esse ex epistola 50. lib. 11. epistolarum sancti Gregorii, Correctoribus Romanis placuit ista addere in contextu Gratiani: *libro undecimo, epistola 50.* Vide Antonium Augustinum in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 3. tit. 13. cap. 3.

2. q. 1. c.
7. In primis.

Caput istud sumptum est ex prima actione Concilii secundi Suesionensis. Refertur autem in prima appendice Reginonis cap. 22. In regio Gratiani codice sic male inscriptum est: *Item Melciadas Papa.* Vide Antonium Augustinum in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 2. tit. 3. & Cujacium ad titulum Decretalium de libelli oblatione cap. 1.

1. q. 1. c.
9. Legum.

GIRARDO. Codex Sangermanensis *Airardo*; Victorinus antiquior *Airardo*; Colbertinus *Ayrardo*; recentior Victorinus *Archaldo*. Nulla istarum lectionum bona est. *Airardo* tamen mallei quam *Girardo*. Nam tum Herardus erat Archiepiscopus Turonensis, cujus exstant capitula CXL. excerpta ex corpore canonum. Chronicon Malleacense in veteri codice MS. Joannis Beslyi viri clarissimi: *Domnus Herardus ordinatus est Turonensium Archiepiscopus anno DCCCLVIII. Hic generali synodo in civitate Turonica habita quædam necessaria sanctorum canonum capitula excerpit, quæ firmiter custodienda sanxit, XVII. Kal. Junii.* He-

2. q. 1. c.
10. Notum.

He-

Herardi itaque nomen reponendum est in fronte istius capituli, quemadmodum factum a Sirmondo est. Flodoardus lib. 3. hist. Rhemenf. cap. 21. loquens de variis Hincmari epistolis ad Episcopos scriptis: *Herardo Turonensium antistiti, de quibusdam apostatis ad Ecclesiam redeuntibus & aliis pœnitentibus suscipiendis.*

2. 9. 5. 6.
7. Mennam.

Capituli istius inscriptio sic habet in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, etiam in illis, quæ a Demochare & Contio procuratæ sunt: *Item ex eodem ad Brunichildam Reginam Francorum capit. CCXXXII.* Unde patet Gratianum accepisse ex Burchardo, apud quem lib. 1. cap. 196. sic omnino legitur in codice Talonico. Antiquissimæ epistolarum sancti Papæ Gregorii collectiones manuscriptæ divisæ in libros non sunt, sed consequentibus numeris descriptæ. Ut mirandum non sit, si Burchardus aliter numeravit, quam nos hodie solemus. Non utar ampliori probatione. Adferam tantum titulum antiquissimi & optimi libri manuscripti bibliothecæ Regiæ, in quo sic legitur: *In hoc codice continentur epistolæ beati Gregorii Papæ numero CCXCIII.* Correctores Romani, quibus inscriptio istius capituli haud dubie videbatur obscurior & difficilior, quam expediret studiosis rei canonicæ, libere pro more suo eraserunt postrema Gratiani verba, & pro illis ista substituerunt, *lib. II. epist. 8.* Sic turbant fontes, ex quibus sua Gratianus accepit. Mennæ porro Episcopo, de cujus causa heic agitur, inscripta est epistola quinquagesima secunda libri noni ejusdem Gregorii, ubi dicitur fuisse Episcopus Tolosanum in omnibus editionibus. In vetustissimo tamen epistolarum sancti Gregorii codice MS. bibliothecæ Regiæ video Telonensem Episcopum dici, non Tolosanum: quod audio reperiri etiam in aliquot aliis earundem epistolarum libris antiquis. Sane ex Italia in Britanniam per Narbonensem secundam Viennensemque & Lugdunensem pergentibus, quæ omnium expeditior securiorque via est, prima Galliarum urbs in litore mediterranei maris occurrit Telo sive Tolona, vulgo hodie *Toulon*, dein Massilia, & ceteræ civitates, quarum Episcopi numerantur in titulo istius epistolæ, qui sic habet in editione Romana MDXCI. *Gregorius Mennæ Tolosano, Sereno Massiliæ, Lupo Cabiloni, Agilio Meris, Simplicio Parisiis, Melantio Rotomagensi, & Licinio Episcopis Francorum, a paribus.* Hunc Titulum descripsit postea Sirmondus ex editione Romana in tomo primo Conciliorum Galliarum. Error autem est in his verbis, *Agilio Meris*; pro quibus legendum esse *Agiulfo Meris* recte coniecit Sirmondus, vel *Agiulpho Meris* Meurissius Episcopus Madaurensis in historia Episcoporum Metensium pag. 92. Nam in veteri codice MS. Bibliothecæ Regiæ mox laudato sic legitur: *Gregorius Mennæ Thelonæ Sereno Massiliæ, Lupa Cabillonensi, Agilfo Meris*
Tom. III.

ris, Simplicio Parisiis, Melantio, Potumo, & Licinio Episcopis Francorum, a paribus. Sed emendanda quoque sunt ista ex libro Regio *Melantio, Potumo*; pro quibus legendum est, *Melantio, Rotumo*, id est, de Rodomo, seu Rotomago, ut diserte scriptum vidimus in antiquo codice epistolarum sancti Gregorii manuscripto in bibliotheca monasterii sancti Remigii Rhemenfis, ubi etiam scriptum est *Agileo Meris*. Mennam porro Thelonæ Episcopum fuisse vel hæc res manifeste probat, quod in causa monasterii Lirinensis apud eundem sanctum Gregorium lib. 9. Indict. 4. epist. 8. ejus testimonium refertur, tanquam e propinquo. Scribens enim Pontifex ad Cononem Abbatem Lirinensem ait: *Quam autem solers sis in regendis fratribus, quantoque studio in eorum sis custodia vigilans, reverentissimo fratre & coepiscopo nostro Menna referente cognovimus.* Quid porro monasterium Lirinense ad Episcopum Tolosanum, tam procul ab domo? Ante quam vero manum de tabula tollam, libet heic explicare rem non satis omnibus notam, nimirum quid significant illa verba *a paribus*, quæ leguntur in titulo istius epistolæ Gregorianæ. Veteres igitur hoc loquendi modo significare volebant eandem epistolam iisdem omnino verbis scriptam esse separatim ad unumquemque eorum, qui nominabantur in titulo epistolæ. Quod etiam antiquitus observatum est a docto quodam viro in margine ejusdem regii codicis de quo paulo antea dicebamus: *Uniformis, inquit, epistola dicitur a paribus, dum duobus vel pluribus ipsa eademque uno sensu eodemque dictatu uniformiter mittitur.* Et quandoquidem heic sumus, moneo emendandam esse inscriptionem epistolæ cujusdam Alexandri III. in tomo quinto Spicilegii Dacheriani pag. 525. ubi post hæc verba *Firmano Episcopo* scriptum est *similiter Esculano Episcopo, similiter Camerinesi &c.* Delenda itaque sunt omnia quæ post voces *Firmano Episcopo* interjecta sunt usque ad *salutem*, quæ reponenda sunt in fine epistolæ. Nam ista adnotata olim a Joanne Berardi sunt, ut hinc intelligeret lætor, eandem epistolam seorsim missam esse ad Esculanum Episcopum, & ceteros, qui illic nominantur. Unde & in codice MS. ex quo edita illa est, quo nos usi sumus beneficio optimi viri Antonii Vionis Herovallii, vox *similiter* ubique in hoc loco scripta est rubeo caractere. Quod indicat, ut dixi, ista reponenda esse in fine epistolæ, sicut videmus in regesto Innocentii III. frequenter additum in calce epistolarum: *In eundem modum Episcopo &c.*

Primus hunc canonem Triburiensem protulit Regino lib. 2. cap. 302. ex quo Burchardus descripsit. Vide Antonium Augustinum in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 5. tit. 30. cap. 9.

Reperitur hoc caput inter Capitula Hincmari Archiepiscopi Rhemenfis tit. 2. cap. 23. unde

3. 9. 5. 6.
15. Nobilis.

2. 9. 5. 6.
16. Si mala.

unde citatur in capite nono Concilii Trosle-
jani. Exstat etiam in Decreto Ivonis part. 6.
cap. 420. & in veteri collectione canonum
manuscripta, quæ fuit Claudii Puteani. Sed
in duobus illis locis acceptum dicitur ex epi-
stola quadam Hincmari, quæ caremus: *Hinc-
marus Remorum Episcopus ac plebis Dei fa-
mulus dilecto fratri & venerabili coepisco-
po Johanni salutem. Si mala fama &c.* Va-
rie autem se habet hic locus secundum va-
rias editiones. Nam & Correctores Romani
admonent finem illius diversum esse in Con-
cilio Troslejano. Apud Ivonem vero & in co-
dice Puteano ita legitur: *secundum decreta
majorum cum denominatis sibi vicinis Pres-
byteris, quos scimus se nolle perjurare, sa-
cramento famam suam purget.* Ibi perjurare
melius est quam pejerare apud Gratianum.
Vox enim illa tum valde erat in usu, ut pa-
ret ex libris Capitularium. Atque ita legitur
in vetustis Gratiani codicibus Regio, Sanger-
manensi, Colbertino, vetere Victorino. In re-
centiori Victorino legitur *dejerare*. In anti-
quis editionibus Moguntina & Veneta *peje-
rare*. Rursum Hincmarus hunc eundem locum
paulo aliter refert in epistola 48. cap. 16.

2. 9. 5. c.
20. Confu-
luiti.

HUMBERTO, Codex Sangermanensis habet
Huberto, Regius & vetus Victorinus *Luiber-
to*, recentior Victorinus *Guilberto*, Colber-
tinus *Liberto*, antiqua editio Moguntina
Lamperto, Veneta *Huberto*, vetus codex Pu-
teanus *Ludberto*. Ea est vera lectio, quæ re-
stituenda etiam est capiti 13. *Viginti* supra
16. distinct. ubi scriptum est *Luythobio* pro
Ludberto. Hujus exstat epistola ad Ludovicum
Regem in calce opusculorum Hincmari a Joane
Cordesio editorum pag. 628. Item pag. 631.
epistola Otridi monachi Wissenburgensis ad
eundem Luidbertum, seu verius præfatio in
evangelium versibus Germanicis redditum;
cujus operis ex veteri codice MS. meminit,
& Nicolaus Serarius lib. 4. rerum Moguntiac.
pag. 655. Apud Flodoardum lib. 3. hist. Rhe-
mensis cap. 21. mentio est plurimarum epi-
stolarum ab Hincmaro scriptarum ad Luit-
bertum Maguntinum Archiepiscopum. Infra
in hoc capite codex Puteanus legit: *Occulta
vero & incognita illius sunt iudicio relin-
quenda &c.*

2. 9. 5. c.
22. Mono-
machiam.

2. 9. 5. c.
23. Sæpe.

Caput istud sumptum est ex epistola quin-
quagesima Nicolai primi. Primus vero illud
ex ea epistola excerpit Regino lib. 2. c. 77.
Multum diversus est hic canon a vulgatis
editionibus Concilii Wormaciensis, ut dixi-
mus ad Reginonem lib. 2. cap. 276. Heic ve-
ro Correctores Romani ediderunt *Corpus Do-
mini sit mihi ad probationem hodie*, cum
in omnibus Gratiani codicibus manuscriptis,
& antiquis editionibus, tum etiam apud Re-
ginonem & Burchardum, scriptum diserte sit
tibi pro mihi.

2. 9. 5. c.
26. Si Epif-
copo.

Apud Regionem lib. 2. cap. 277. Burchar-
dum lib. 2. cap. 199. & Ivonem part. 6. Decre-
ti cap. 272. vox *furtum* non exstat. Iterum Re-

gino & Burchardus & regius Gratiani liber ha-
bent *in singulis Missam tractare debet, & se-
cretam publice dicere & communicare*. Ita et-
iam Ivo; nisi quod legit *pro singulis*, cum alii
legant *in singulis*. Ceterum in omnibus anti-
quis Gratiani exemplaribus, & editionibus, tum
etiam apud Democharem & Contium, hoc ca-
put ita habet: *Si Episcopo aut Presbytero ali-
quod maleficium imputatum fuerit, pro sin-
gulis &c.* Reliqua ergo addita sunt a Corre-
ctoribus Romanis.

Recte admonent iidem Correctores hanc
epistolam videri esse Gregorii quarti. Vide
quæ de ea re nos supra diximus in capite septi-
mo nostræ præfationis.

Multifariam multisque modis inscriptum
est hoc caput in antiquis Gratiani exempla-
ribus & editionibus. Codex Sangermanensis
& prima editio Moguntina: *Item cum Vi-
gilius Papa dicat*. Antiquior Victorinus: *Item
Vigilius Papa ait*. Regius & antiqua editio
Veneta: *Item cum Julius Papa dicat*. Recen-
tior Victorinus: *Item Julius Papa dicat*. Col-
bertinus: *Item cum Julius Papa ait*. Apud
Democharem & Contium: *Item cum Julius
Papa dicat*. Ubi iidem adnotant in margine
hæc exstare in epistola prima Julii ad Episcopos
orientales. Quod partim verum, partim falsum
est. Nam in epistola illa Julii hæc tantum ha-
bentur ex isto capite: *Qui ergo scit se quibus-
dam prepositum, non moleste ferat aliquem
sibi esse prælatum*. In collectione Anselmi
Lucensis lib. 2. cap. 18. in codice Sangermanen-
si: *Vigilius Papa*. Atque hæc est vera & genui-
na capituli istius inscriptio. Verum neque apud
Gratianum neque apud Anselmum adnotatus
est locus, ex quo excerptum est hoc caput. Ita-
que Correctores Romani, cum illud invenissent
in epistola Vigilii, quæ ad Eutherium sive E-
leutherium scripta dicitur, verbis Gratiani
ista addiderunt: *in epistola ad Elutherium
cap. ult.* Illustrissimus Cardinalis Baronius,
cum describere pararet epistolam illam in suis
annalibus, nesciretque cujus civitatis Epi-
scopus fuisset hic homo, pronuntiavit ex ea
colligi posse *ipsum fuisse Episcopum in extre-
mis Hispaniæ oris Oceano conjunctis, vel in
Lusitania aut in Gallicia*. Quo factum est,
ut postea nonnulli Hispani scriptores sibi per-
suaserint, tanquam rem certam, Episcopum
illum fuisse Bracharensem in Lusitania etiam
propterea in hunc terrarum orbem inducentes
auctoritatem Juliani Lucæ Archidiaconi To-
letani & Marci Maximi Archiepiscopi Cæ-
saraugustani, Chronographorum, si superis
placeret, antiquissimorum & indubitata fidei.
At in antiquissima collectione canonum Lug-
dunensi optimæ notæ, quam in Hispania con-
fectam, & inde Lugdunum olim advectam pu-
to, cum varia illius epistolæ capita in septem
variis locis referantur, semper referuntur ex
epistola Vigilii ad Profuturum. Itaque dubi-
tandum non est, mea quidem sententia, quin
expungendum sit ex titulo epistolæ nomen
Eu-

2. 9. 6. c.
11. Decreto.

2. 9. 6. c.
12. Qui se
scit.

Eutherii, ut reponatur Profuturi. Nam diferta epistolæ a sede apostolica ad Profuturum metropolitanæ Bracharenfis Ecclesiæ Episcopum scriptæ, mentio exstat in canonibus 4. & 5. Concilii I. Bracharenfis habiti sub Ariamiro Rege. Hæc sunt canonum verba: *Item placuit, ut eodem ordine Missæ celebrentur ab omnibus, quem Profuturus quondam hujus metropolitanæ Ecclesiæ Episcopus ab ipsa apostolicæ sedis auctoritate suscepit scriptum. Item placuit, ut nullus eum baptizandi ordinem prætermittat, quem & antea tenuit metropolitana Bracharenfis Ecclesia, & pro amputanda aliquorum dubietate prædictus Profuturus Episcopus scriptum sibi & directum a sede beatissimi Apostoli Petri suscepit.* Quibus verbis nemo non videt designari aperte epistolam Papæ Vigiliï, quæ ad Profuturum data dicitur in veteri codice Ecclesiæ Lugdunensis. Ex qua interim observatione illustrari poterunt, quæ de ordine Missæ Hispanicæ scribit eminentissimus & doctissimus Cardinalis Bona lib. 1. rerum liturgicarum cap. 7. Vide infra dist. 1. de consecr. cap. 24. *De fabrica.*

a. 9. 6.
c. 13. Arguta.

Hoc caput sumptum est ex epistola 41. Nicolai Papæ ad Hincmarum Rhemensis Archiepiscopum scripta. In fine capituli legebatur olim, *canonica patrum deliberatione*, non solum in omnibus Gratiani codicibus manuscriptis & editis, sed etiam apud Anselmum Lucensem, & in epistola ipsa Nicolai. Correctores tamen Romani, repudiata lectione illa, quæ retinenda erat, voci *canonica* substituere maluerunt *cana*, propter illum Virgiliï versum:

Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus,

Jura dabant,

& quia in libro Ennodii pro Symmacho legitur *cana miracula & canum genium*. Ceterum in manuscriptis Gratiani exemplaribus legitur paulo infra *ingenio*, pro eo quod Romani ediderunt *genio*.

2. 9. 6.
c. 31. Post appellationem. §. Forma.

In omnibus antiquis Gratiani exemplaribus, & in editione Moguntina legitur *Capellanum Ecclesiæ sancti Apollinaris*, pro eo quod vetus editio Veneta, & quæ post eam secutæ sunt habent *Capellanum sancti Apollinaris*.

MCXLI. Ind. quarta. Legendum *mcv. feria IV.* ex consensu omnium veterum Gratiani codicum & antiquæ editionis Venetæ, nisi quod codex regius habet MCVI. vitio haud dubie librarii. Prima editio Moguntina, quam sequitur Demochares, habet MCLXI. *Indictione quarta.* Romani Correctores, cum viderent, quartam Indictionem non convenire cum anno illæ incarnationis dominicæ, sua propria auctoritate reposuerunt MCXLI. At ego contendo standum esse auctoritati veterum librorum, tamenetsi constaret mendum hæc esse, adeoque nihil mutandum in contextu Gratiani.

In antiquis Gratiani exemplaribus manuscriptis & editionibus ante Romanam legitur hæc simpliciter in titulo: *Unde Adrianus Papa ait.* Correctores Romani addiderunt: *in Capitulis a se collectis cap. 44.* Et tamen Gratianus, cum capitulorum istorum auctoritatem adducit, ea nominare non solet, solo nomine Hadriani contentus. Certum est autem ea capitula tributa ut plurimum Hadriano fuisse, etiam ævo Hincmari. Verum bene multa in illis sunt, quæ ostendere videntur illa non posse esse illius Pontificis. Quo factum est, ut in præfatione mea ad Antonii Augustini dialogos *de emendatione Gratiani*, veriore esse putaverim scripturam veteris libri sancti Victoris Parisiensis, in quo hæc capitula collecta dicuntur ab Angilramno Metensi Episcopo & Adriano Papæ oblata. Illud ipsum habetur in antiquo codice manu scripto monasterii Lætiensis, ubi sic legitur: *Liber capitulorum ex diversis Conciliis sive decretis Romanorum Pontificum collectorum ab Angilramno Metensi Episcopo.* Hæc admonere alicujus, opinor, momenti erat.

2. 9. 6. c.
40. Si quando.

In omnibus antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus legitur simpliciter: *Item Eusebius.* Vel: *Item Eusebius Papa.* Demochares vero ista addidit in margine: *Eusebius epist. 1. ad Episcopos Gallie.* quæ verba dein editionis suæ margini apposuit etiam Contius. Sed Correctores Romani, Demochares & Contio audaciores, illa transfulerunt in textum Gratiani. Vide Cujacium ad titulum *Decretalium de testib. & attestationib. cap. 14. De cetero.*

2. 9. 7.
c. 5. Laicos.

Vir doctissimus Hermannus Conringius putat epistolam istam esse Leonis tertii, eo in primis argumento, quod Leone quarto sedente summa imperii penes Lotharium fuerit, non autem penes Ludovicum. Diende apud neminem veterum scriptorum reperitur intercessisse similtates aliquas inter Leonem quartum & Lotharium. At vero ex Eginhardi annalibus liquet commotum adversus Leonem tertium fuisse Ludovicum Pium anno DCCCXV. quid cum conspirationem adversum se inisam detexisset; *omnes illius factionis auctores ipsius iussu fuerant trucidati*, privata videlicet auctoritate sua, cum rem deferre debuisset ad aures Principis, rerum domini. Nam & ipse Leo summum Principum nostrorum imperium agnoverat, in initiis sui pontificatus, ac Carolo Magno fidem suam scripto obligaverat, id est, fidelitatis sacramentum præstiterat. Docet istud epistola 84. Alcuini, quæ est Caroli ad Leonem: *Perlestitis, inquit, excellentiæ vestræ litteris, & audita decretali cartula, valde, ut fateor, gavisi sumus, seu in electionis unanimitate, seu in humilitatis nostræ obedientia, & in promissionis ad nos fidelitate.* Ubi tamen legendum puto, & in promissione ad nos fidelitatis. Sed ut redeamus ad Ludovicum,

2. 9. 7.
c. Nos 2.

purgare se apud eum studuit Leo per Legatos. Probabile autem est scriptam missamque eodem tempore a Leone fuisse epistolam ad Ludovicum, cujus heic fragmentum refert Gratianus sub nomine Leonis quarti.

2. 9. 7.
c. 53. Placuit.

Ex hoc capite collegit Gratianus interdictionem monachis antiquitus fuisse accusationem adversus Episcopos, immo negatam etiam licentiam dicendi testimonium adversus eosdem. Viguit ea lex in Anglia per multa tempora, ut colligimus ex Eadmero in libro tertio historiae novorum. Orta erat controversia de auctoritate quarundam litterarum Paschalis secundi in Angliam delatarum a monachis quibusdam. Nonnulli ajebant falsas illas esse, alii negabant. Qui veras esse contendebant, *astruere nitebantur, semoto verborum incerto, scriptis sigillo Papæ signatis verbisque monachicis omnino credendum. Illi e contra trium potius Episcoporum assertionibus quam vervecum pellibus atramento denigratis plumbique massula oneratis fore credendum, abjecto monachellorum testimonio, qui ubi seculo se abrenunciare professi sunt, omne, inquit, secularis negotii testimonium perdidit.* Cum vero nihilo minus adversarii urgerent, ut cederetur auctoritati bullarum pontificiarum, responderunt isti: *Testimonium monachorum contra Episcopos non recipimus, & ovinae pellis reciperemus?* Apud Eadmerum pag. 65.

3. 9. 2.
c. 3. Oportet.

Inscriptio istius capituli in codice Sangermanensi hæc est: *Item Stephanus Papa V. Girardo Laodicensi. in Regio, Leodicensi; in antiquiore Victorino, Lodicensi; in recentiori, Gerardo Leodicensi; in Colbertino demum, Grando Leodicensi.* Ecce manifestissime constat, epistolam inscriptam esse cuidam Clerico Leodensi, seu is Episcopus erat, sive in inferiori gradu constitutus. Nam veteres codices nihil habent de dignitate hominis. Quod si de Leodiensi Episcopo heic agitur, necesse est, ut Franconis nomen substituamus pro Girardo. Nullus enim, saltem Stephani quinti Pontificatu, Leodiensis Episcopus fuit Girardus, sed Franco, ut constat ex historia Episcoporum Leodiensium.

3. 9. 8.
c. 8. Clericus.

Cujacius ad titulum primum Décretalium de judiciis cap. 4. ita explicat postremam partem istius capituli, ut curiam interpretetur de curia Decurionum, qui iudices non sunt; cui poenæ causa Clericus addicitur, ut serviat tanquam pistrino, quam sententiam amplexus quoque fuisse videtur Franciscus Juretus in Notis ad epistolam 53. Ivonis Episcopi Carnotensis. Quia tamen interpretatio illa non caret difficultate neque contradictoriis, illustrissimus vir Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis sibi in eam rem incumbendum esse credidit. I-

taque anno MDCL. die undecima Maii dissertationem de ea re edidit in monasterio sancti Hieronymi Murtenis prope Barcinonem; quam nos existimavimus heic post Notas nostras opportunissimo loco edendam esse, cum nondum in lucem prodierit. *

Miror eruditissimos & sapientissimos viros Correctores Romanos inscriptionem hujus epistolæ mutasse contra omnium veterum librorum & editionum fidem. Ubique enim constanter scriptum est: *Unde Nicolaus Papa Salomoni, vel Salamoni Regi Britonum, vel Britorum.* Exstat autem epistola illa Nicolai integra in tomis Conciliorum. Et tamen Correctores Romani sic ediderunt: *Unde Joannes Papa Salomoni tertio & ultimo Regi Britonum.* Veruntamen non puto Gratianum fuisse, ne fando quidem, quotus Britonum Rex fuerit Salomon, neque item utrum ultimus. Additionis istius fons & origo est Contius, qui in margine editionis suæ adnotavit eum fuisse ultimum Regem Britonum, quam observationem ex margine in textum transtulerunt Correctores, ut solent. Neque tamen vera propterea est observatio viri doctissimi & celeberrimi; qui de emendatione ista alicubi agens, vel ex eo probat epistolam illam non posse esse Joannis VIII. quod ad ejus tempora Salomon Rex non pervenerit. Fallitur, inquam, vir eruditissimus. Nam Joannes electus est Romanus Pontifex anno DCCCLXXII. Salomon vero occisus anno DCCCLXXIV. ut tradit auctor annalium Metensium. De causa porro Archiepiscopi Turonensis adversus Episcopos Britonum, de qua agitur in hoc capite, vide quæ dicta a nobis sunt in libro quinto de concordia sacerdotii & imperii cap. 46.

3. 9. 6.
c. 10. Hæc quippe.

Hoc caput in antiquiori codice Victorino sic inscriptum est: *Item Nicholas Papa Guallinoni Sennensi Episcopo.* In Regio: *Item Nicholas Papa Wallinoni Senesi Archiepiscopo.* In Sangermanensi: *Item Nicholas Papa Senoniensi Archiepiscopo.* Aliorum varias lectiones referre necessarium non arbitror. Legendum itaque: *Item Nicholas Papa Wallinoni Sennensi Archiepiscopo.* Ceterum epistola illa Nicolai edita est integra a Joanne Cordesio in appendice opusculorum Hincmari, dein a Sirmondo in tomo tertio Conciliorum Galliarum. Vide porro, quæ de negotio illo Herimanni dicta a nobis sunt in Notis ad Lupum Ferrariensem pag. 457. & in capite septimo præfationis nostræ ad dialogos Antonii Augustini de emendatione Gratiani.

3. 9. 6.
c. 14. Judicium.

Hunc locum Regino lib. 2. cap. 336. citat ex libro tertio Capitularium cap. 52. Burchardus, quia volebat uti auctoritate Capitularium, retulit ex Concilio Matiscensi cap. V.

4. 9. 2.
c. 2. Placuit.

* Petri de Marca Interpretationem Capituli Clericus nos prætermittendam censemus, quum sapius ea fuerit in vulgus edita, cum in variis horum Dialogorum editionibus tum in Roboretensi Oper. ejusdem Petri de Marca anni MDCCXLII.

V. ac propterea initium mutavit. Vide Cujacium ad titulum Decretalium de testibus & attestationibus cap. 1.

6. 9. 1.
c. 18. Qui-
cunque.

Vide Halitgarium lib. 4. cap. 28. Rhabanum in epistola ad Heribaldum cap. 18. & Reginonem lib. 2. cap. 324.

7. 9. 1.
c. 4. Ponti-
fices.

In vetustis Gratiani exemplaribus Colbertino, Sangermanensi, duobus Victorinis, tum etiam in prima editione Moguntina, inscriptio istius capituli ita habet: *Item Nicolaus Alvino Jovanensi Archiepiscopo*. In Regio vero: *Alumpno Jovinensi Archiepiscopo*. Apud Democharem & Contium: *Item Nicolaus Papa Alvino Januensi Archiepiscopo*. quo etiam modo editum fuisse reperio a Petro Albignano. Utraque lectio mala est, cum legendum sit *Adalvino Iuvavensi Archiepiscopo*, uti nuper adnotavimus ad Reginonem pag. 595.

7. 9. 1.
c. 10. Non
furem.

Codex Sangermanensis habet: *Item Leo IV. Nennoni Duci Britannia*. Recentior codex Victorinus & vetus editio Moguntina, *Novoni*. Regius, *Nennino*. antiquior Victorinus, *Nonnoni*. Colbertinus, *Nemo*. Editio Veneta antiqua, quam secuta sunt posteriores, *Vernoni*. Sed illud mendosum est, ut jam pridem monuit Sirmondus in capite tertio Antirrhethici secundi adversus Aurelium. Legendum ergo, *Nomenojo*. Hic est Nomenojus, ad quem scripta est celebris illa & elegantissima epistola LXXXIV. Lupi Abbatis Ferrariensis, in qua Episcopi Gallicani ad eum scribunt, nolle se fures & latrones vocare Episcopos ordinatos in locis viventium, sed mercenarios. *Episcopi legitimi sedibus propriis pulsi; & ut mitius loquamur, quia dicere nolumus FURES ET LATRONES, mercenarii introducti*. Quibus verbis respexisse omnino mihi videntur ad epistolam istam Leonis quarti, in qua Gilardus Nannerensis Episcopus ordinatus in loco Aetardi vocatur fur & latro. De illa enim loqui puto Episcopos Gallicanos, cum Nomenojo scribunt ipsum noluisse litteras ejusdem Leonis recipere, quibus eum monebat, ut a malis coeptis desisteret. *Non solum nihil eorum, quæ mandaverat, fecisti, sed ne litteras quidem ipsas recepisti; & quia volebas a malo desistere, timuisti bene monentem audire*.

7. 9. 1.
c. 13. Qua-
liter.

In antiquis Gratiani exemplaribus ea est inscriptio istius capituli: *Hoc idem probatur auctoritate beati Gregorii, qui Ariminensi Episcopo dolore capitis atoranti alterum subrogavit ita scribens in registro capitulo CCXXXVIII*. Editiones Democharis & Contii habent cap. CCCXXXVIII. Correctores Romani pro ultimis Gratiani verbis ista substituerunt: *ita scribens in 7. lib. registri sui, indit. 2. epist. 49. ad Marinianum Episcopum Ravennæ*. Verum retinenda erat veterum codicum & editionum lectio, ut deprehendere possent eruditi lectores, an ista Gratianus accepisset ex fontibus ipsis, an vero ex rivulis & stagnis aliorum. Nam si quis editione Romana Gratiani sola utatur, nunquam animad-

vertet caput istud descriptum esse ex Burchardo, apud quem exstat lib. 1. cap. 189. *ex registro S. Gregorii Papæ cap. CCXXXVIII*. ut heic apud Gratianum in antiquis codicibus & editionibus. Ivo parte 5. Decreti cap. 305. habet: *Ex registro Gregorii cap. CCXXXIX*. Accepit ergo & Ivo ex Burchardo.

Idem flagitium ab eisdem commissum est in titulo istius capituli, qui sic habet in vetustis Gratiani codicibus: *Item ex eodem capitulo CCXXXIII. ad Eleutherium Episcopum*. pro quo Contius & Demochares ediderunt CCXLIII. Correctores Romani: *Item ex eodem registro, lib. 11. epist. 7. ad Eutherium Episcopum*. Sed Burchardus, ex quo Gratianus descripsit, lib. 1. cap. 191. habet: *Ex regist. c. CCXXXIII. ad Etherium Episcopum*. In codice vero Talonii: *E reg. Atherium Episcopum cap. CCXXXIII*. At Ivo p. 5. Decreti cap. 307. scriptum habet in titulo istius capituli: *Ex registro Gregorii ad Eleutherium Episcopum*.

7. 9. 1. c.
14. Quam-
vis.

Etiam in vetustis Gratiani exemplaribus manuscriptis adnotatum est, canonem istum Concilii Carthaginensis quinti esse. Renovata autem est hæc constitutio a Carolo Magno, ut patet ex libro primo Capitularium cap. 41. Vide Notas ad Reginonem p. 542.

7. 9. 1.
c. 21. Pla-
cuit.

In omnibus antiquis Gratiani exemplaribus manuscriptis & editis hæc tantum leguntur: *Item Hilarius Papa*. Deinde Demochares addidit in margine: *Episcopus Terracon. cap. 3*. Correctores Romani observationem Democharis ex margine, ut solent, transfulerunt in textum.

7. 9. 1.
c. 30. Re-
moto.

Primus hunc canonem protulit Benedictus Levita lib. 7. Capitular. cap. 146. & post eum Regino lib. 1. cap. 240. sed sine nomine auctoris. Burchardus addidit: *Ex Concilio Rotomagensi cap. V*. Quem secuti postea sunt Ivo & Gratianus. Sed utrum revera sit alicujus Concilii Rotomagensis, definire non possum. Certe non exstat in editis. Fortassis erit Concilii apud Rotomagum habiti sub Ludovico Rege, cujus mentionem facit eruditissimus vir Joannes Mabillon monachus Benedictinus in præfatione ad tomum tertium sanctorum ordinis sui pag. 56. ubi existimat, habitum illud esse circiter annum octingentesimum octogesimum.

7. 9. 1. c.
33. Sanc-
tum.

SURRIPIAT AUT. Hæc voces non habentur in antiquis Gratiani libris, neque in Talonico Burchardi codice optimo, neque demum apud Ivonem. Addita autem sunt, ut fatentur Correctores Romani, ex Burchardo, apud quem sic legitur in vulgatis editionibus: *Ecclesiam surripiat aut Ecclesiam vacantem &c*. Sed observandum est antiquos librarios duas interdum unius loci lectiones simul posuisse, ut ex his eligeret lector quam mallet, quemadmodum non semel dictum a nobis est. Apud Reginonem unde Burchardus accepit, tum etiam in libro septimo Capitularium, legitur simpliciter: *Ecclesiam subripiat, pro hac cupidita-*

tate &c. Postea exortus est Burchardus, qui hunc quoque canonem in Decreto suo posuit. Duæ ergo illius lectiones habentur apud Burchardum, una vulgata, altera quæ exstat in codice Dionysii Talonii. Vulgata sic habet: *surripiat, aut Ecclesiam vacantem pretio redimat*. Altera nihil habet præter vocem *surripiat*. Ego censeo primo scriptum fuisse apud Burchardum, uti apud Reginonem est, deinde studiosum quendam adnotasse supra lineam, *aut Ecclesiam vacantem pretio redimat*. Ex quo factum est, ut aliqui eorum, qui postea codicem Burchardi descriperunt, utramque lectionem retinuerint, alii eam tantum quæ, erat ex glossamate; quæ prævaluisse videtur, cum Ivo & Gratianus illam habeant. Quidquid verò sit de toto isto negotio, certum est correctores Romanos non debuisse mutare textum Gratiani.

7. q. 1. c.
47. Sciscitaris.

HUMIFRIDO. Sirmondus in capite tertio secundi Antirrhethici monet legendum *Hunifredo*; male porro apud Ivonem parte 6. Decreti cap. 120. appellari Wilfredum. In vetustis Gratiani codicibus vocatur Vinfridus vel Vinfredus, in antiqua editione Moguntina Hunifridus. Eidem inscriptum debere esse caput *Clericum*. dist. 50. admonet idem Sirmondus.

7. q. 2. c.
7. In tuis.

Hujus capituli inscriptio in codicibus Regio, Sangermanensi, & vetere Victorino hæc est: *Unde Alex. II. scribit Gebonardo Vivianensi Archiepiscopo*: in Colbertino, *Vivanensi*: in recentiore Victorino, *Vienensi*. In antiquis editionibus Moguntina & Veneta, tum etiam apud Democharem & Contium, *Vivariensi*. Hanc ultimam lectionem retinuerunt in editione sua Correctores Romani. Verum manifestus heic error est. Neque enim Vivariensis Episcopus metropolitico unquam honore sublimatus est, neque ullus ea tempestate Gebonardus fuit Episcopus Vivariensis. Itaque sic legendum est: *Alexander secundus Gebonardo Juvanensi Archiepiscopo*, id est, Salzbürgensi: quam lectionem exhibent Ivo parte 6. Decreti cap. 405. & vetus canonum collectio MS. quæ fuit Claudii Puteani. Gebonardum porro sive Gebhardum tenuisse cathedram Juvavensem ævo Alexandri secundi patet ex vita ejus ab Henrico Casilio edita in tomo sexto lectionis antiquæ pag. 1227. & ex Sigeberto in libro de unitate Ecclesiæ pag. 94. in editione Basileensi Simonis Scharidii. Similem medicinam adhibuimus capiti *Quod interrogasti*. dist. 27. & in causa ista, q. 1. cap. 4. *Pontifices*.

7. q. 2. c.
2. Nuper.

Citat hoc caput, quod esse ait *ultimum septimæ causæ capitulum in corpore decretorum*, Innocentius III. apud Odoricum Raynaldum ad annum 1202. §. 12. cum ageretur de Lectorensi Episcopo morbo comitiali laborante in Archiepiscopum Auscitanum electo.

TRIGINTA DIEBUS. In codice Sangermanensi legitur, *ut cum LXXX. diebus*: in Re-

gio, *ut cum vel LXXX. diebus*: sed duo puncta supposita sunt literis *vel*, quæ ostendunt illas esse superfluas. In antiquiore Victorino, *ut cum l. XXX. diebus*: quo loco litera *l* divisa est per lineolam superius, ut significet *vel*. Verum mendum heic est. Codex Colbertinus, *ut cum XXX. diebus*. Recentior Victorinus: *ut cum l. triginta diebus*: quo etiam loco litera *l* significat *vel*. Prima editio Moguntina: *ut cum XXX. diebus*. Veneta: *ut cum vel XXX. diebus*: quo etiam modo legunt Demochares & Contius. At Correctores Romani expunxerunt particulam *vel*, ut simpliciter legerent *triginta*. Fortassis nonnullorum veterum scriptorum auctoritas, & vestigia sinceræ lectionis in aliis ostendunt legendum esse *octuaginta*.

Jam antea ad distinctionem 68. monuimus falsam esse epistolam Joannis tertii, ex qua sumptum est hoc caput.

JUDICIO EPISCOPORUM. Post illa verba sequitur in omnibus Gratiani codicibus manuscriptis, & editis, *et electione Clericorum*. Ea vero expunxerunt Correctores Romani, *quia neque in originali*, inquit, *neque apud ceteros collectores leguntur*. Ego, qui puto religiosum debere esse editorem veterum auctorum, retinuissem eam clausulam in contextu Gratiani, & in Notis admonuissem eam non exstare in originali, neque apud ceteros collectores. Et fortassis Gratianus viderat antiquum aliquod Antiocheni Concilii exemplar in quo clausula illa continebatur. Diverso ausu iidem Correctores nonnulla frequenter addiderunt in contextu Gratiani, quæ omittenda erant, quia non exstant apud Gratianum. Hinc enim fit, quod sæpe dicendum est, ut Gratiani collectionem hodie non habeamus, sed collectionem Correctorum Romanorum in hærentem ordini, qui servatus a Gratiano est.

In omnibus Gratiani libris editis, & manuscriptis hæc tantum habentur: *Item Innocentius Papa secundus*. Correctores Romani addiderunt: *in Concilio Romano cap. 16*. Verum nulla ratio est, cur hoc caput adscribatur Romano Concilio potius quam Claramontano, quod novem annis habitum est ante Romanum. Eadem enim verba, quæ heic leguntur, exstant inter canones Concilii quod Innocentius secundus celebravit apud Claramontem in initiis sui pontificatus. Unde rursus colligitur, nihil mutandum aut addendum fuisse apud Gratianum absque auctoritate veterum codicum.

Hoc caput intelligi debere de Artaldo Episcopo Helenensi in Gallia Narbonensi probavimus in libro quinto de concordia sacerdotii, & imperii cap. 41. In veteri collectione canonum MS. quæ fuit viri clarissimi Claudii Puteani, & nunc servatur in bibliotheca Regia, hæc, quæ sequuntur, paulo aliter leguntur quam apud Gratianum: *Canonicis juraverat. hujusmodi sacramentum. feci, nullam*

8. q. 1. c.
1. Si Petrus.

8. q. 1. c.
3. Episcopo.

8. q. 1. c.
7. Apostolica.

8. q. 3. c.
2. Artaldus.

lam conventionem ante consecrationem meam. criminis ejus conscius sum, a sacerdotio me repellat. Ceterum omnia antiqua Gratiani exemplaria manuscripta, & edita habent *a sacerdotio me repellat*: quæ verba optimum sensum faciunt. Ut mirum valde sit hanc lectionem fuisse repudiatam a Correctoribus Romanis, qui *a sacra me unctione repellat* edere maluerunt.

ARELATENSIS. Omnia Gratiani exemplaria sic prorsus habent. Sed vetus collectio canonum Claudii Puteani, a nobis sæpe laudata, legit *Alanensis*. Quæ lectio, tamenetsi corrupta, propius accedit ad veram. Legendum quippe *Helenensis*. Helena, sive Elna, vulgo *Elne*, civitas est Galliarum Narbonensis dicta Illiberis apud Titum Livium lib. XXI. & vicus *Eliberri magnæ quondam urbis & magnarum opum tenuæ vestigium*, apud Melam, *Castrum Helena* in Chronico Hieronymi, & oppidum cui *Helena nomen est*, apud Paulum Orosium in libro septimo historiarum adversus paganos. Helenensis Ecclesia suffraganea semper fuit Ecclesiarum Narbonensis, usque ad tempora Julii secundi, qui eam anno MDXI. X. Kal. Augusti exemit ab omni superioritate, dominio, potestate, jurisdictione, correctione, & auctoritate Archiepiscopi Narbonensis ejusque Officialium & Vicariorum, subjecitque eam sedi apostolicæ. Sed postea Leo X. exemptionem, liberationem, & decretum, ac literas hujusmodi revocavit, cassavit, irritavit, & annullavit, illaque omnia pro infectis haberi, & censi, nulliusque roboris vel momenti fuisse & esse declaravit, Episcopumque & clerum ac populum civitatis & diocesis Elnensis Archiepiscopo Narbonensi semper subiecta fuisse, & esse prout ante exemptionem, & liberationem. Literæ Leonis datæ sunt Romæ anno MDXVII. XI. Kal. Februarii. Verum ista Leonis bulla irrita fuit, Carolo Quinto Cæsare, & Hispaniarum Rege obsistente. Itaque Helenensis Episcopus noluit deinceps habere Archiepiscopum Narbonensem pro suo Metropolitanò. Cum vero post Leonis ac Julii tempora Concilium Tridentinum statuisset, ut Episcopi, qui nulli Archiepiscopo subiiciuntur, aliquem vicinum Metropolitanum semel eligerent, in cujus synodo provinciali cum aliis interesse deberent, Elnensis Episcopus, qui tum erat sub dominio Philippi secundi Regis Hispaniarum, maluit Tarraconensem metropolim agnoscere quam redire ad Narbonensem. Denique Gregorius XIII. Elnensem Ecclesiam statuit deinceps fore suffraganeam Ecclesiarum Tarraconensis. Clemens autem octavus sedem Episcopi Elenensis transtulit Perpinianum, nomine tamen veteri semper manente.

9. 9. 1. c.
4. Ab ex-
communic-
tatis.

In veteri collectione canonum, quæ fuit Claudii Puteani, legitur: *Urbanus II. Gebehardo Episcopo Constantiensi*. In codice vero Rivipullensi, *Geboardo*. Sirmondus tamen in capite tertio Antirrhethici secundi adver-

sus Aurelium monet mutandam esse inscriptionem hujus capituli apud Gratianum, & pro Gebehardo Episcopo Constantiensi substituendum esse nomen Pibonis Episcopi Tullensis, quod is locus reperiatur in epistola, quam Urbanus ad eum scripsit; quæ nuper, ut diximus, edita est in tomo decimo Conciliorum. Verum, & Ivo & Gratianus alique præterea veteres collectores caput istud sumptum dicunt ex epistola ad Gebehardum Episcopum Constantiensem, ut ipse Sirmondus fatetur; adeoque nihil mutandum est. Refert autem hoc caput Eckbertus Bunnensis Canonicus in sermone decimo adversus Catharos.

Refertur hoc caput, uti & sequens, a Reginone lib. 1. cap. 61. *ex Concilio Nannetensi* 419. Burchardus lib. 2. cap. 92. *ex eodem cap.* 419. Emendare ista conatus est Ivo Carnotensis, quod putaret haud dubie heic erratum esse, non a Burchardo, sed a librario: neque enim tot posse esse unius Concilii capitula. Itaque part. 2. Decreti cap. 122. hunc eundem canonem referens, *ex Concilio Nannetensi cap. XIX.* sumptum fuisse tradit in omnibus editionibus, & in vetustissimo codice manuscripto sancti Victoris Parisiensis. Et tamen Antonius Augustinus in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 3. tit. 25. cap. 2. ait, caput istud ab Ivone in loco citato referri ex capite 419. Concilii Nannetensis, nullum interim Decreti Ivonici exemplar antiquum laudans auctorem istius rei. Quo fit, ut ego existimem heic memoria lapsum esse summum virum, & Ivonem posuisse pro Burchardo. Vide porro præfationem nostram ad Reginonem cap. 9. & 13.

Apud Reginonem lib. 1. cap. 32. & apud Burchardum, qui ex Reginone accepit, lib. 3. cap. 20. legitur: *Multi contra canonum constituta &c.* Lib. 7. Capitular. cap. 213. *Multi contra canonum statuta &c.* Lectionem quæ in Reginone est confirmat Concilium Toletanum tertium, unde sumptum est hoc caput.

Apud Reginonem lib. 1. cap. 12. legitur: *Delata est &c.* Sic etiam habetur in editionibus Burchardi lib. 1. cap. 229. At in veteri libro ejusdem Burchardi manuscripto in bibliotheca illustrissimi viri Dionysii Talonii legitur *Relata*: unde huc translatum est hoc initium istius capituli.

MANSIONES. Id est, procurationes, ut diximus ad Reginonem. Eadem dicebantur paratæ, ut colligitur ex verbis istius canonis, quæ sequuntur. Attamen quidam paratas distinguunt a mansionatico.

In vetustis Gratiani exemplaribus, & editionibus hæc est inscriptio istius capituli: *Item Calixtus Papa.* Correctores Romani, cum recte observassent ista non posse esse Callixti primi, non recte in contextu Gratiani addiderunt *secundus*, ut heic agi docerent de re, quam Callixtus secundus sancivisset. In veteri codice MS. monasterii Anianensis, ex quo

9. 9. 2. c.
4. In domi-
nicis.

10. 9. 1. c.
2. Sic qui-
dam.

10. 9. 1. c.
9. Relata.

10. 9. 1. c.
14. Sancto-
rum.

nos edidimus Concillium Lateranense habitum ævo istius Callisti, hæc adduntur post vocem *rotundæ, & sancti Nicolai Barenfis, sancti Egidii, aut de aliis &c.*

10. 9. 2.
c. 4. Precariæ.

Videndus Regino lib. 1. cap. 364. & sequentibus, ex quo sua Burchardus accepit. In Notis porro nostris pag. 575. deteximus malam Burchardi fidem in hoc loco. Vide Antonium Augustinum in Notis ad primam collectionem Decretalium lib. 3. tit. 12.

10. 9. 2.
c. 6. De precariis.

Optime adnotant Correctores Romani caput istud non posse esse alienius Concilii Carthaginensis. Idem admonent existare in lege Longobardorum lib. 3. tit. 8. (legendum, 10.) cap. 2. Est enim ex Capitulis Lotharii Imperatoris, quæ adjecit ad legem Longobardorum. Ceterum caput istud non habetur in antiquis Gratiani exemplaribus Regio, Sangermanensis, & Victorinis. Habetur tamen in Colbertino, & in antiquis editionibus Moguntina, & Veneta. Vide Antonium Augustinum in loco mox laudato.

10. 9. 3.
c. 8. Inter cetera.

PAROCHIALIUM. Antonius Augustinus pag. 31. suorum dialogorum de emendatione Gratiani censet, legendum esse *parochianorum pro paræcialium*. Male, ut opinor. Canon quippe non loquitur de Christianis fidelibus, qui sub Presbyterorum illorum cura consistebant, qui vulgo dicuntur parochiani, sed de Presbyteris, qui paræcias regebant, quos ideo canon vocat paræciales Presbyteros. Hi se prægravari quærebantur ab Episcopis suis, & modum poni postulabant eorum avaritiæ. Renovavit synodus decretum Concilii Bracharenfis secundi. Itaque nihil in hoc loco mutandum; retinendaque vetus lectio, quam retinuit & Loaisa in canone quarto Concilii Toletani tertii, unde sumptum est hoc caput. Verustissimus codex MS. Ecclesiæ Lugdunensis: *Querimonias etiam parrochialium Presbyterorum Gallicia provinciæ solentissime discernere decuit.* Antiqua collectio canonum Andegavenfis: *Querimonias etiam paræchialium Presbyterorum Gallitiæ provinciæ solentissime discernere placuit.*

GALLIÆ. In antiquis Gratiani exemplaribus Regio & Sangermanenti scriptum est *Galicie*; in recentiore Victorino *Gallicia*; in antiquiore *Galatia*; in Colbertino vero & duabus antiquis editionibus Moguntina & Veneta *Gallia*. Quo etiam modo editum est a Demochare & Contio; eandemque lectionem prætulerunt Correctores Romani, quod Gallicanæ Regni Gothorum provinciæ Episcopi, id est, provinciæ Narbonensis, ad synodos Toletanas per ea tempora convenire solerent. Verum verior mihi videtur sententia Garlæ Loaisæ, qui ista adnotavit in margine istius Toletani canonis: *GALLICIÆ: Sic est in omnibus codicibus manuscriptis, quam lectionem retinui, cum infra dicatur hoc decerni ex decreto Concilii Bracharenfis, sub cujus metropoli erat Gallicia.* Carolus etiam Molinæus in annotatione ad hunc locum putat legendum

esse *Gallicia*. Vidimus autem supra *Gallicia* diserte scriptum esse in antiquissimis codicibus Lugdunensi & Andegavenfi. Eandem autem lectionem præfert etiam collectio Isidori. Guafredus de Monte electo Abbas Lirinensis legit *Gallia* in tractatu de auctoritate sacri Concilii generalis.

DIÆCESIS SUÆ BASILICAS. In omnibus antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, etiam apud Democharem & Contium, legitur: *dioces vel basilicas*, quo etiam modo scriptum est in vetusto codice Ecclesiæ Lugdunensis. Colbertinus Gratiani codex habet tantum, *per singulas dioceses juxta synodum &c.* Correctores Romani maluerunt *per singulas diocesis suæ basilicas*. Quam lectionem retinuit Loaisa in editione Conciliorum Hispaniæ. Verum sincerior mihi videtur lectio veterum codicum. Quo loco vetus glossa interlinearis in codice Sangermanensi ita distinguit, ut super voce *dioceses* addat *rurales*, super verbo autem *basilicas* addat *civitates*.

Sed ut redeamus ad canonem ipsum, adnotandum est in eo agi de Episcopis visitantibus suas dioceses, quorum fastui & ambitioni modum ponere conatur ista synodus Toletana. Ex eo fonte orta est constitutio Lateranensis sub Alexandro III. adversum Legatos; de qua egimus in libro quinto de concordia sacerdotii & imperii cap. 51.

Caput istud non existat in antiquis Gratiani exemplaribus Regio, Sangermanensi, & vetere Victorino. Habetur autem in recentiore Victorino absque inscriptione. In Colbertino conjunctum est cum superiore. In antiqua editione Veneta nullam habet inscriptionem, nisi quod Paleæ nomen illic existat. In prima editione Moguntina sic inscriptum est: *Item ex Concilio Parisiensi capitulo primo.* Canon est quartus Concilii quinti Parisiensis habiti anno DCXV. ut monuit Sirmondus in Antirrhético secundo adversum Aurelium. Citatur autem, sed absque inscriptione, lib. 6. Capitularium, cap. 154. & Addit. IV. capitulo 62.

ΦΡΑΤΡΙΑ. In omnibus antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, tum etiam in editione Conciliorum Jacobi Merlini, legitur *fratrea* vel *phratea*, Latinis characteribus. Primus, ut arbitror, Demochares græcis literis in hoc loco usus est; quem secuti sunt Contius & Correctores Romani. In antiqua collectione canonum Lugdunensi legitur: *quod apud Græcos dicitur fratrias.* Est igitur interpretatio canonis Calcedonensis, in quo vox *Φρατρία* usurpata est pro conspiratione seu potius sodalitate. Fratrias cum conspirationibus conjunxit Flavius Gundemarus Rex in tomo Conciliorum Hispaniæ pag. 263. *Per quasdam fratrias & conspirationes.*

ILLICITOR. Vide Reginonem lib. 1. cap. 318. 319. & lib. 2. cap. 445.

Refert hanc constitutionem Innocentius III.

11. 9. 3.
c. 2. Nullus judicium.

11. 9. 1. c.
22. Conjuratio.

11. 9. 1. c.
34. Aliud.
11. 9. 1. c.
35. Qui-
cunque.

III.